TOPLU ESERLERİ

SAINT EXUPÉRY

Türkçesi: Nuriye Yiğitler - Halil Gökhan

GECE UÇUŞU
GÜNEY POSTASI
İNSANLARIN DÜNYASI
KÜÇÜK PRENS
SAVAŞ PİLOTU

kafekültür

TOPLU ESERLERİ

kafekültür

TOPLU ESERLERİ
Antoine de Saint-Exupéry
Türkçesi: Nuriye Yiğitler-Halil Gökhan
320 sayfa

KAFEKÜLTÜR Yayıncılık © 2015
www.kafekitap.com
editor@kafekitap.com

1. BASKI Şubat 2015

Bu eserin basım ve yayım hakları
KAFEKÜLTÜR YAYINCILIK'a ait olup hiçbir koşulda izinsiz
alıntı ve yayın yapılamaz.

KAFEKÜLTÜR Yayıncılık
İslambey Cd. 44/13 34050 Eyüp İstanbul
0212 615 22 99
S. N. 25603

ISBN: 978-605-1431-41-3

Baskı: Ceylan Matbaa Ahmet Uçar
Maltepe Mah D. Paşa Cd.
Güven İş Merkezi No: 83 317-318-319
Zeytinburnu İSTANBUL Tel: 0212 613 10 79
S. N. 23352

ANTOINE DE SAINT-EXUPERY

TOPLU ESERLERİ

Gece Uçuşu
Güney Postası
İnsanların Dünyası
Küçük Prens
Savaş Pilotu

Türkçesi: Nuriye Yiğitler-Halil Gökhan

kafekültür

ANTOINE DE SAINT-EXUPERY: (29 Haziran 1900-31 Temmuz 1944), Fransız pilot, yazar. Fransa'nın Lyon şehrinde doğdu. Beş kardeşin üçüncüsüydü. Aristokrat bir aileye mensup olan Exupéry dört yaşındayken babasını kaybetti. Babasının ardından aile hızla yoksullaştı. Anneleri kültürlü bir kadındı. İlk öğretmenleri anneleri oldu. Exupéry okulda başarılı değildi. Ödevlerle arası yoktu, sürekli ceza alıyordu. Uçaklarla 12 yaşında tanıştı. Evlerinin yanındaki hava alanına gizlice girer uçakları yakından seyrederdi. 12 yaşındayken bir pilot onu uçağına aldı ve uçurdu. Kardeşi François'nın ölümü onu ve ailesini çok sarstı. Liseyi bitirdikten sonra pilot olmayı çok istediği halde annesini kırmamak için denizcilik okuluna kaydoldu. 19 yaşında Ecole des Beaux Arts'da mimarlık fakültesine girdi. 21 yaşında orduya çağrıldı. Eğitimini yarıda bırakıp askere gitti. Askerlik görevini Fransız Hava Kuvvetleri'nde teknisyen olarak yaptı. Strasbourg şehrinde pilotluk eğitimi aldı. Askerliğin ardından ailesinin isteği üzerine Paris'te bir ofiste kamyon satıcısı olarak çalışmaya başladı. Ticaret yaşantısında başarısız oldu. Bu arada yazı yazmaya da başlamıştı.

1926 yılı hayatında bir dönüm noktası oldu: Tekrar uçmaya başlamıştı. Toulouse ve Dakar arasında posta servisi yapan uçağın pilotu olarak göreve başladı. İlk kitabı *Güney Postası*'nı bitirdi. Burada ilk uçuş deneyimlerini anlatıyordu. Aynı şirketin Arjantin bölge sorumluluğuna getirildi. *Gece Uçuşu* adlı romanı Arjantin'deki yaşantısını anlatır. Paris'te evlendi. 35 yaşındayken uçağı arıza yaptı ve Tunus'ta çöle zorunlu iniş yaptı, kayboldu. Dört günlük zorlu çöl macerası ardından bir Bedevi tarafından bulundular. İspanya İç Savaşı boyunca Fransız gazetesi adına muhabir olarak görev yaptı. Havacılık alanında birçok buluşa imza attı. Gece uçuşlarını düzenleyen cihazların geliştirilmesinde katkı sağladı. II. Dünya Savaşı başladığında Fransa, Almanya'nın işgaline uğradı. Komutanları Exupéry'ye sağlık durumunun savaş şartlarına uygun olmadığını söylemesine rağmen o askere yazıldı. Fransa'nın yenilgisi üzerine ABD'ye gitti. Buradayken yazdığı *İnsanların Dünyası* ile *Savaş Pilotu* adlı iki kitabı New York'ta çok tutuldu. En önemli eseri *Küçük Prens*'i de bu dönemde yazdı. Savaşın getirdiği yıkımın ortasında dünyaya bir umut mesajı vermek istiyordu. Bunu *Küçük Prens*'te bir çocuğun gözüyle yapmaya çalıştı. Ülkesinin işgal altındaki durumu onu çok üzmekteydi. Olaylar karşında sessiz kalamayacağına karar vererek ABD ordusuna katılarak yüzbaşı rütbesiyle Kuzey Afrika'ya gitti. Görevi Alman ordularının hareketini havadan izlemekti. Yine böyle bir keşif uçuşu sırasında 31 Temmuz 1944'te uçağı vuruldu ve Marsilya açıklarında denize düştü. Uçağının enkazı 2000 yılında balıkçılar tarafından bulundu.

GECE UÇUŞU

BİRİNCİ BÖLÜM

Uçağın altında kalan tepeler akşamın altın rengi yüzünde gölgeli izler bırakmaya başlamıştı. Ovalar, aydınlanıyordu, ancak yararsız bir ışıkla: Bu ülkede ovalar, kıştan hemen sonra karlarını eritmedikleri gibi, altın renklerini de yitirmek istemezlerdi. Güney kıyılarından Buenos Aires'e giden Patagonya postasını taşıyan pilot Fabien, liman sularından izler taşıyan akşam batışının yaklaştığını, havadaki dinginlikten ve sakin bulutların resmettiği pürüzsüz çizgilerden anlıyordu. Uçak, geniş ve durgun bir koya giriyordu.

Bu dinginlik içinde bir çoban gibi gezinmekte olduğu düşünülebilirdi. Patagonya çobanları bir sürüden ötekine acele etmeksizin giderler. O da bir kentten öbürüne gidiyordu, küçük kentlerin çobanı denilebilirdi ona. Her iki saatte bir nehir kıyısına su içmeye gelen ya da ovada otlayan kentler çıkardı karşısına. Kimi zamanlar, deniz kadar ıssız ve uzunluğu yüz kilometreden daha fazla olan bozkırın ardından canlı çimen okyanusuna benzeyen terk edilmiş bir çiftliğe rastlıyor ve onu hemen kanatlarıyla selamlıyordu.

"İşte San Julian; on dakika sonra yere ineceğiz."

Seyir telsizi, bu haberi hatta bulunan bütün postalara ulaştırıyordu. Macellan Boğazı'ndan Buenos Aires'e değin, iki bin beş yüz kilometre boyunca birbirine benzeyen rıhtımlar sıralanıyordu; ama bu rıhtım, Afrika'daki gizemli son kasaba gibi gecenin sınırlarına açıyordu kendini.

Telsizci, Fabien'e bir kâğıt uzattı:

"Fırtına o kadar güçlü ki çakan şimşekler kulaklarımda patlıyor. San Julian'da geceleyecek misiniz?"

Fabien gülümsedi. Gökyüzü bir akvaryum kadar dingindi ve her rıhtımda görülüyordu ki "Gök mavi, rüzgâr sakin"di.

"Devam edelim," diye karşılık verdi Fabien. Ancak telsizci, fırtınanın, meyve kurtları gibi bir yerlere gizlendiğini düşünüyordu; gece güzel de geçebilirdi, berbat da. Çürümeye hazır olan bu hamurun içine dalmak ona çok zor geliyordu.

Fabien, San Julian'ın üstünde motorun hızını kestiğinde kendini, bitkin hissetti. İnsanların yaşamını tatlılaştıran her şey, evler, küçük kahvehaneler ve ağaçlar devleşmiş, üstüne yürüyordu. Fetih gecelerinde imparatorluğunun toprakları üstündeki insanların basit mutluluğunun farkına varan bir fatihi andırıyordu. Fabien'in silahlarını bırakmaya, üzerindeki ağırlığı, kırıklığı hissetmeye, dinlenmeye ihtiyacı vardı. İstese kılığını değiştirerek pencereden bakınıp duran basit bir adam olabilirdi. Bu küçücük köy bile ona uygun olurdu. Bu karardan sonra rastlantılarla yetinilebilir ve seçilen yaşam sevilebilirdi. Sevgiyle sınırlaya-

bilirdi insan kendini. Fabien orada uzun yıllar yaşamayı, orada sonsuza ulaşmayı istemişti. Çünkü üstünden bir saatliğine geçtiği köyler, yıkılmış duvarlarla çevrili yeşil bahçeler onun dışındaki bir dünyada sonsuza değin yaşayacakmış gibi geliyordu. Köy gitgide tırmanıyor ve ona kucak açıyordu. Fabien dostlukları, güzel kızları, beyaz örtülerin sevimliliğini ve ağır ağır sonsuzluk için yakınlaşan her şeyi düşünüyordu. Köy, duvarların artık saklamadığı bahçelerin gizlerini ortalığa yayarak, alta kayıp gidiyordu. Ancak Fabien, yere inince, taşlar arasında yavaş yavaş hareket eden birkaç insandan başka hiçbir şey görmedi. Bu köy, kıpırtısızlığıyla tutkularının gizemini savunuyor ve tatlılığını reddediyordu. Bunu anlayabilmek için eylemden vazgeçmek gerekti. On dakika sonra Fabien yeniden hareket etmek zorunda kaldı. San Julian'a baktı yeniden: Bir avuç ışıktan başka bir şey görülmüyordu artık, ardından bir avuç yıldız ve son olarak iştahını kabartan bir toz bulutu.

"Kadranları göremiyorum. Işığı yakıyorum."

Düğmelere dokundu, ne var ki kırmızı lambalar bu mavilikte kadran iğnelerini aydınlatmayan, soluk bir ışık gönderdiler. Bir ampulde parmaklarını gezdirdi; parmakları güçlükle ışıldadı.

"Çok erken."

Oysa bastıran gecenin rengi, soluk bir duman gibi kaplıyordu bütün vadileri. Ovalar, vadilerin ayrılmaz bir parçası olmuştu. Bunun yanında köyler bir bir aydınlanıyor, yıldız kümeleri de bundan geri kalmıyordu. Fabien parmağıyla işaret lambalarına
dokunarak onları yakıp söndürüyor ve köylere selam gönderiyordu. Her ev, bir deniz feneri gibi gece yıldızını yakmış, sanki yeryüzü ışıldayan çağrılarla dolmuştu. İnsan yaşamının üstünü örten ne varsa parıldamaya başlamıştı bile. Bu kez Fabien, ağır ve tatlı bir biçimde bir koya girer gibi dalmıştı geceye.

Başını kabinin içine soktu. Göstergeler ışıldamaya başlamıştı. Fabien, bütün rakamları bir bir doğruladı ve hoşnut kaldı bundan. Bu gökyüzüne sıkıca oturmuş varsayıyordu kendini. Parmağını çelik dikmelerden birine koydu ve metalin içinde bir yaşamın oynaştığını hissetti. Metal kıpırdamıyordu. Ancak canlıydı. Beş yüz beygirlik motor gücü, bu maddede çeliğin soğuğunu kadifeye çeviren yumuşak bir titreşime dönüşüyordu. Havada başı dönmüyordu Fabien'in. Sarhoşluk da duymuyordu. Yalnızca capcanlı derisinin altında bir yaşamın varlığını duyumsuyordu.

Bir dünyanın içine kurulmuştu ve rahat bir biçimde yerleşebilmek için dirseklerini oynatıyordu.

Elektrik dağıtım tablosuna dokundu, bağlantıları bir bir gözden geçirdi, biraz yerinde kımıldadı, sırtını yasladı ve yumuşak bir gecenin sırtlanmış olduğu beş tonluk demir yığınını en iyi şekilde hissetmek için en uygun durumu araştırdı. Ardından el fenerini eliyle yokladı, sonra geri yerine bıraktı, yeniden aldı, yerinden oynamadığından emin olduktan sonra her bir manivelayı yoklamak, yerini öğrenmek, parmaklarına kör bir dünyayı öğretmek için yine yerine bıraktı. Sonra, parmakları düğmelere alışınca bir lamba yakıp önünü güzel aygıtlarla donattı ve gös-

tergelerin üzerinde bir suya dalar gibi izledi geceye girişini. Sonra da hiçbir şeyin sallanmadığını, titremediğini ve jiroskobuyla altimetresinin ve motorunun dönüş hızının sabit kaldığını görünce biraz geriledi, ensesini koltuğun meşin kaplamasına dayadı ve açıklanmaz bir umudun tadının çıkarıldığı derin mi derin uçuş düşlerine daldı.
Şimdi, bu çağrılar, bu ışıklar, bu telaşlarla gecenin, yüreğinde bir nöbetçi gibi insanı gösterdiğinin farkındaydı. Gölgede kalan şu basit yıldız, bir evin soyutlanmasıydı. Biri sönmekteydi; bu sevgisinin üzerine kapanan bir evdi. Ya da kaygılarının üstüne kapanan bir ev. Geride bıraktıklarına artık işaret göndermeyen bir evdi bu. Lambaları önünde, dirseklerini masalarına dayamış bu köylüler ne umut ettiğini bilmiyorlar; bilmiyorlar ki arzuları onları örten gecenin içinde, çok uzaklarda taşınıyor. Ancak Fabien bu umudun farkında; Fabien bin kilometredir yanında gelen büyük hava dalgalarının uçağını indirip kaldırdığını biliyor. Tam on fırtına atlatan ve kimi zaman ayışığına rastlayan Fabien, savaşırcasına ışık kümelerine ulaşıyor. Bu insancıklar lambaların çıplak kasaların ı aydınlatmak için yakıldığını sanıyorlar. Ama bu ışık seksen kilometre öteden görülebiliyor ve bir ıssız adadaki deniz fenerini andırıyor.

İKİNCİ BÖLÜM

O sırada üç posta uçağı, güneyde Patagonya'dan, batıda Şili'den, kuzeyde Paraguay'dan Buenos Aires'e doğru ilerliyordu. Geceyarısına doğru Avrupa'ya gidecek olan uçağın kalkması için yük bekleniyordu orada.
Gecede yitip gitmiş üç pilot, her biri ağır mı ağır bir kaportanın arkasında uçuşlarını düşünüyordu ve dağdan inen kaba saba köylüler gibi az sonra ağır ağır koca bir kentin içine ineceklerdi.
Genel ulaşım sorumlusu olan Rivière, Buenos Aires'in iniş pistinde bir aşağı bir yukarı gezinip duruyordu. Tedirgin sayılırdı, çünkü üç uçağın indiği saate dek hiçbir şey belli olmazdı. Geçen her dakikada Rivière, pilotların kaderlerini elinde bulunduruyor, olmadık işlere kalkışıyor ve ekipteki adamlarını gecenin dışına sürükleyip kıyıya çıkarıyordu.
Bir manevracı, Rivière'in yanına gelerek bir telsiz mesajı uzattı:
"Şili postası Buenos Aires'in ışıklarını gördüğünü belirtti az önce."
"İyi."
Çok geçmeden Rivière uçağı işitecekti. Uçak, bu gece bir denizin gizlerini, gelgitlerini, hazinelerini taşıyor ve sanki çıkarıp kumsala bırakıyordu. Sonra iki sırrını daha alacaklardı denizin.
Bugünün işleri bitiverecekti o zaman. Yorgun düşmüş ekip personeli yatmaya gidecek, yerlerini yenileri alacaktı. Ancak Rivière için dinlenme diye bir şey söz konusu olamazdı: Avrupa postası onun sıkıntılarının en büyüğü denilebilirdi. Bu hep böyleydi. Hep böyle. Bu kurt dövüşçü yaşamında ilk kez kendini bıkkın hissetmekten kaygı duyuyordu. Uçakların ortaya çıkışı ne bir savaşı sona erdiren zaferi, ne de mutlu barışın önünü açan bir çağı getirmişti. Onun için her adım daha önce

attığı binlerce adımdan biri gibiydi. Rivière'in kollarında yıllardır müthiş bir ağırlık vardı: Umutsuz ve dinlenmesi olmayan bir çaba. "Yaşlanıyorum..." Eylemlerle beslenemediği gün yaşlanmaya başlıyordu. Daha önceleri hiç aklına takılmayan sorunları düşünüyor olması onu kaygılandırmıştı. Buna karşın melankolik mırıltılar halinde geçmişte sürekli olarak kendinden uzaklaştırdığı tatlılıklar gelip onu buluyordu: Kayıp bir okyanus. "Bütün bunlar o denli yakın mıydı?" İnsan yaşamını tatlılaştıran şeyleri "Her şeyin bir yeri, zamanı var," diyerek. Sanki yaşamın bir başka ucunda hayalini kurduğu mutlu dinginliği elde ediyormuş ve gerçekten bir gün her şey için zamanı oluyormuş gibi. Ama barış yoktu. Belki zaferler de hiç yoktu. Bütün postaların bir gün mutlaka yerine ulaşmaları da mutlaklık değildi.

Rivière, çalışmakta olan yaşlı usta Leroux'nun önünde durdu. Leroux da onun gibi kırk yıldır çalışıyordu. Bu çalışma onun da tüm gücünü, alıp götürüyordu. Leroux akşamın onunda ya da geceyarısı evine döndüğünde, bu onun için ne önünde açılmakta olan yeni bir dünya, ne de bir kaçış demekti. Rivière ağır suratını kaldıran ve mavi bir ekseni gösteren bu adama gülümsedi:

"Amma da inatçıymış, ama hallettim onu."

Rivière eksenin üzerine eğildi, mesleğine gömülüp gitmişti.

"Atölyelere bu parçaları daha gevşek bırakmalarını söylememiz gerekecek."

Elini İngiliz anahtarının bıraktığı izlerde gezdirdikten sonra Leroux'ya yüzünü döndü. Bu sert yüz hatlarını görünce tuhaf bir soru takılıyordu dudaklarına. Buna gülüyordu:

"Aşkla çok zaman harcadınız yaşamınız boyunca Leroux, öyle değil mi?"

"Ah, aşk! Müdür Bey, siz de bilirsiniz ki..."

"Siz de benim gibisiniz, bir türlü zamanınız olmadı."

"Hiçbir zaman."

Rivière, verdiği yanıt acı mı diye bu sesin tınısını duymaya çalışıyordu. Elbette acı değildi. Bu adam geçmişte kalan yaşantısından, güzel bir tahtayı cilalamış olan marangoz hoşnutluğunu duyuyordu:

"İşte bitti hepsi."

"İşte benim yaşamım da bitti," diye düşünüyordu Rivière.

Yorgunluğun verdiği bütün kötü düşünceleri aklından sildi ve hangara yöneldi, çünkü uçağı çoktan homurdanmaya başlamıştı bile.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Uzaktan gelen motor sesi gitgide güçleniyordu, ışıklar yandı. Kırmızı işaret lambaları karanlığın içine birkaç direk, bir hangar ve kare biçiminde bir alan çizmişti. Şenlik başlıyordu.

"İşte!"

Uçak farların ışıklarında ilerlemeye başlamıştı bile Öyle parlıyordu ki yeni gibiydi sanki. Teknisyenler ve manevracılar postayı boşaltmak için

sabırsızlandığı anda hangarın önünde durdu, ancak pilot Pellerin kılını bile kıpırdatmamıştı.
"Ne var? inmek için ne bekliyorsunuz daha?"
Kafası bir şeylerle meşgul görünen pilot oralı bile olmamıştı. Kuşkusuz hâlâ uçuşta olduğunu sanıyordu. Başını yavaşça kaldırıyor, öyle doğru eğiliyor, bir şeyler kurcalıyordu. Sonunda şeflerini ve dostlarına çevirdi başını, anlamsız bir gururla bakıyordu. Onları tanıyor, ölçüp biçiyor; bu şenlik hangarını, bu katı beton binayı ve daha da uzakta bulunan hareketli kenti, kadınları ve onların canayakınlığını hak ettiğini düşünüyordu. Hepsine dokunabilir, dinleyebilir, hakaret edebilirdi. Öyleyse bu topluluğu avuçlarının arasına alabilirdi. Orada sakin sakin durmaları yüzünden küfretmek istedi onlara ilkin; yaşamları güvencedeydi ve ona hayran hayran bakıyorlardı. İşi sevimliliğe vurdu:
"Bütün içkiler benden!"
Aşağı indi.
Yolculuğunu anlatmak istiyordu:
"Bir bilseniz!"
Çok ileri gitmiş olduğunun farkına varınca üstünü çıkarmaya koyuldu. Onunla birlikte suratsız bir müfettiş ve Rivière de aynı aradaydılar ve Buenos Aires'e gidiyorlardı.

Çok üzgündü. Paçayı kurtarmak, ayağını yere bastıktan sonra adamakıllı sövmek ne güzeldi! Ne muhteşem sevinçti o! Ama sonrasında kuşkular içinde kalmak ve bir şey anımsamamak vardı.

Fırtınayla savaşmak bir gerçektir ve kesindir bu. Ancak her şey değildir, kendini yalnız sanan şeylerin yüzü başkadır. Şöyle düşünüyordu:
"Bu tıpkı bir devrimi andırıyor; belirsizce solan ve bir o kadar değişen yüzleri."
Anımsamak için çaba gösteriyordu.
Usulca And Dağları'nı geçiyordu. Kışın karları bütün dinginliğiyle dağların üzerindeydi. Harabe şatoların içine sıkışan yüzyıllar gibi, kış karları da bu kütlelere dinginlik getirmişti. İki yüz kilometre boyunca ne bir insan, ne bir soluk, ne bir çaba. Altı bin metre yükseklikte uçağa sürtünen taştan mantolar, sarp yamaçlar ve olağanüstü bir sakinlik.
Burası Pic Tupungato dolayları...
Düşünceliydi. Evet, tam orada bir mucizeye tanık olmuştu.
İlkin bir şey görmemiş, ancak bir rahatsızlık duyumsamıştı. Kendini yalnız sanan, artık yalnız olmayan ve sürekli gözlenen biri ona göre artık çok geçti ve nasıl olduğunu anlayamadan öfkeye kapılmıştı. Peki nereden sökün etmişti bu öfke?
Bu öfkenin karlardan, taşlardan ileri nasıl bilebilirdi? Çünkü üstüne hiçbir şey yürümüyordu, hiçbir karanlık fırtına da başlamış değildi. Ancak farklı bir dünya, sessizce bir başkasından doğu yordu. Pilot Pellerin açıklanması zor bir yürek darlığı içinde günahsız tepelere, yamaçlara, kar yığınlarına bakıyordu: hepsinin rengi daha bir koyulaşmıştı, ancak bir halk gibi canlanmaya başlıyorlardı.

Kavgaya yer olmadığı halde elleri kumandanın üzerindeydi. Anlamadığı bir şeyler vardı. Yerinden ileri fırlayacak bir hayvan gibi kaslarını germişti, ancak durgun olan bir şey yoktu ortalıkta.
Ardından her şey sivrilmişti. Bu yamaçlar, bu tepeler, hepsi sipsivriydi: hepsinin pruva bodoslamaları gibi sert rüzgârın içine sızdıkları hissediliyordu. Sonradan ona öyle geldi ki sanki çevresinde bu bodoslamalar dönüyor ve savaşa hazırlanan dev tekneler gibi ha bire dümen kırıyorlardı. Peşinden bir toz bulutu karıştırdı ortalığı. Bu bulut yükseldikçe karların üzerinde bir yelkenli gibi yüzüyordu.
Geri çekilmek için bir çıkış yolu ararken geri döndü ve tir tir titredi; arkasında kalan bütün dağlar köpük köpüktü sanki. "Yandım!" Önündeki bir tepeden havaya bir kar volkanı gibi karlar yükseldi. Sonra az sağında bir kar tepeciği daha oluştu. Böylelikle bütün tepelerden, sanki bir koşucu sırayla her birini tutuşturuyormuş gibi karlar fışkırdı. Bunun üzerine havanın ilk devinimleriyle pilotun çevresinde dağlar sarsıldı. Yaman bir eylem çok az iz bırakır; kendisini hallaç pamuğu gibi atan kar devinimlerini azımsayacak bir durumda değildi artık. Yalnızca bu koyu alevler içinde ölesiye boğuştuğunu anımsıyordu.
Düşündü.
"Fırtına hiçbir şey değil aslında. Paçayı nasıl olsa kurtarırım. Ama daha öncesi! Ama o buluşmamız!"
Binlercesi içinden belirli bir yüzü tanıdığını sanıyordu ve buna karşın onu çoktan unutmuştu.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Rivière, Pellerin'e bakıyordu. Yirmi dakika sonra arabadan inecek, ağırlık ve bıkkınlık duyguları içinde kalabalığın içine karışıp gidecekti. "Belki de, yorgunluktan öldüm... Ne pis meslek bu!" diye düşünüyordu. Belki karısına şuna benzer şeyler itiraf edecekti: "Burada Andlar'da olduğumdan daha rahatım." Yine de insanların en çok istediği şeyden yoksundu: Kısa bir süre önce yoksulluğu tanımıştı. Birkaç saat boyunca perdenin öteki yüzünde yaşarken, şu ışıklar altındaki kenti yeniden bulup bulamayacağını bilmiyordu. Aynı şekilde can sıkıcı ancak sevimli çocukluk arkadaşları, bütün o insan hataları bile ondan uzaktı. "Her toplumda ayırt edilemeyen ve iyi haber taşıyan insanlar vardır," diye düşünüyordu Rivière. "Kendilerini bilmeden yaşarlar. En azından..."
Rivière kimi hayranlardan çekinirdi. Onlar serüvenin kutsal kimliğinden anlamazlar, yakınmalarıyla işi çığırından çıkarıp, insanı aşağılarlardı. Pellerin öylesi bir büyüklük taşıyordu ki, onun içinde değişik açılardan biçilmiş dünyanın herkesçe iyi bir biçimde tanınması, bayağı yakıştırmaların ağır bir küçümsemeyle reddedilmesi gerekirdi. Rivière de onu kutlamıştı: "Nasıl başardınız bunu?" Örsünden söz eden bir demirci ustası gibi mesleğini anlatmasını ve uçuşundan söz edişini sevmişti.

Pellerin ilkin yarıda kesilen geri dönüşünü anlattı. Neredeyse af diliyordu: "Başka seçimim kalmamıştı." Hem sonra hiçbir şey görmemişti; kar gözlerini kör ediyordu. Ancak korkunç bir hava hareketi yedi bin metreye fırlatarak kurtarmıştı onu.
"Kurtuluşum sırasında dorukların düzeyinde kalmış olmalıyım." Yine hava boşluğu değiştirilmesi gereken jiroskoptan da söz açtı. Kar uçuş yerini tıkıyordu. "Bu ince bir buz tabakası yapıyor, biliyor musunuz?" Bunun ardından başka hava akımları da Pelerin'i üç bin metrelere atmıştı. O ise nasıl olup da hiçbir yere çarpmamış olduğunu hâlâ anlayamıyordu. Çoktandır ovanın üzerinde uçuyordu. "Açık gökyüzüne çıkınca fark ettim bunu. Bu sırada kendisinde sanki bir mağaradan çıkıyormuş izlenimi uyandığını da anlattı.
"Mendoza'da da mı fırtına vardı?"
"Hayır. Açık, rüzgârsız bir havada iniş yaptım. Ancak fırtına çok yakınımdaydı."
Fırtınayı az çok anlattı, çünkü dediğine bakılırsa tuhaf bir şeydi bu. Yükseklerde kar bulutları içinde doruk kayboluyordu, ancak fırtına ovada kara bir lav misali akıyordu. Kentler bir bir gözden kayboluyordu. "Ömrümde böyle bir şey görmedim ben..." Sonra sustu, anılarına daldı.
Rivière müfettişe döndü.
"Bu bir Pasifik kasırgasıydı, bize çok geç haber verildi. Bu kasırgalar genellikle And Dağları'nı aşmazlar."
Bu kasırganın başını alıp doğuya gideceğini kimse kestiremezdi. Bu konularda bir şey bilmeyen müfettiş söylenenleri doğruladı.

Duraksama içinde görünen müfettiş. Pellerin'e döndüğünde, âdem elması kımıldadı. Ancak nedense sustu. Biraz düşündükten sonra önüne bakmaya devam ederken melankolik saygınlığına büründü yine.
Bu melankoliyi bir bavul gibi gittiği her yere götürüyordu. Rivière onu bazı işler için ta Arjantin'den çağırmış, o da bütün saygınlığıyla işe koyulmuştu.
Ne fantezilerin ne de canlılıkların peşine düşmeye hakkı vardı onun; işleri gerektirdiği için zamanlamanın hayranıydı o kadar. Eşi bulunmayan bir rastlantı sonucu aynı konaklama yerinde bir müfettişle karşılaştığı zaman ancak bir şeyler içmeye fırsat bulabiliyor ve bir dostla senli benli konuşabiliyordu.
"Yargı adamı olmak çok zor," diye düşünüyordu.
Doğruyu söylemek gerekirse o yargılamıyor, yalnızca başını sallamakla yetiniyordu. Hiçbir şey bilmeden neyle karşılaşırsa karşılaşsın yavaşça başını sallıyordu. Bu karanlık düşünceli kafaları bulandırıyor ve iyi bir anlaşma zemini hazırlıyordu. Hiç
sevilmemişti, çünkü bir müfettiş aşkın arzuları için değil raporların düzeltilmesi için yaratılmıştı. Rivière'in yazdıklarından bu yana yeni yöntemler ve teknik çözümler önermekten vazgeçmişti: "Müfettiş Robineau, aramıza raporlar sunmak için gelmiştir, şiir okumak için değil. Ne iyi ki Müfettiş Robineau yetkilerini personelin ateşli çabasını

artırmak yönünde kullanacaktır. "Bunun için ekmeğinin üstüne atılırmış gibi insani hatalarının üzerine atılıyordu. İçki içen teknisyenin, iniş sırasında uçağı sıçratan pilotun, geceleri başka işlerle meşgul olan havaalanı şefinin üstüne atılıyordu.
Rivière onun hakkında şöyle diyordu: "Çok zeki sayılmasa da çok büyük hizmetler veriyor." Rivière'in kuralları insanları tanımakta işine yarardı; ancak Robineau için böylesi kurallar hiç olmamıştı.
"Robineau, geciken her kalkış için doğruluk primlerinin üstüne gitmek zorundasınız," demişti bir gün ona Rivière.
"Zor durumlar için de mi, örneğin sisli havalarda?"
"Sisli havalarda bile."
Robineau ise, haksız davranmaktan çekinmeyen bir şefi olmasından ötürü bir tür bağlılık duyuyordu. Sanki böylesine saldırıcı bir güçten kendisi ne de pay düşüyordu.
"Çıkış saatiniz tam tamına altı çeyrek olduğu için ne yazık ki size doğruluk primi veremiyoruz," diyordu daha sonra havaalanı şeflerine.
"Ama Bay Robineau, saat beş buçukta on metre ötesini bile göremiyorduk."
"Ne yapalım, kurallar böyle."
"Ama Bay Robineau, sisi önümüze katıp götüremezdik yal."
Bunun hemen ardından Robineau sessizliğine bürünüyordu. Her zaman olduğu gibi yönetimin suyuna gidiyordu. Yalnız bütün bu fırdöndülerin arasında insanlara ceza vererek zamanlamanın iyileştirilmesinden başka bir şeye kafası çalışmıyordu.
"Hiçbir şey düşündüğü yok, bu yüzden de yanlış düşünemiyor." diyordu Rivière.
Bir pilot eğer bir aygıtı kırarsa, bu pilot hiçbir şey kırıp dökmeme priminden yoksun kalıyordu.
"Peki ya arıza bir orman üzerinde ortaya çıkmışsa?" diye sormuştu bir keresinde Robineau.
"Orman üzerinde olsa bile."
Ve Robineau bunu görev olarak almıştı hemen.
"Üzgünüm," diyordu pilotlara derin bir dalgınlık içinde. "Üzgünüm keşke uçağınız başka bir yerde arıza yapmış olsaydı."
"Ama Bay Robineau, bu bizim elimizde değil ki."
"Kurallar böyle."
"Kurallar saçma sapan görünen dinsel ayinlere benzer," diye düşünüyordu Rivière, "ancak insanlara biçim veren onlardır." Adaletli olmak ya da olmamak Rivière'in umurunda bile değildi. Belki de bu sözcükler onun için hiçbir anlam taşımıyordu. Küçük kentlerin insanları, akşamları müzik kutularının kolunu çevirirlerken Rivière şöyle düşünürdü:
"Bu insanlara karşı adaletli davranmak ya da davranmamak hiçbir anlam taşımıyor; çünkü onlar yok." İnsanın onun gözündeki yeri, şekil verilmeye hazır bir mumunkiyle aynıydı. Bu maddeye bir ruh kazandırmak ve onda bir arzu uyandırmak gerekirdi. Bu katı düşünüşle onları köleye çevirmeyi değil de onların kendi özlerinin ötesine varmalarını sağlamak istiyordu. Bütün gecikmeleri cezalandırdığında elbette ada-

letsiz davranmış oluyordu, her alanın iradesini çıkışta topluyor ve böylelikle bir irade yaratıyordu. İnsanların kısıtlı bir zamanla oyalanmalarına fırsat vermeyerek, kapalı havalardaki bir düzelmeye kadar ayakta tutuyor ve bu bekleyiş en önemsiz işçiye kadar herkesi içten içe küçük düşürüyordu. Böylece gökyüzündeki tek bir delik onları harekete geçiriyordu: "Kuzeyde bir açılma belirdi, haydi iş başına!" Rivière sayesinde on beş mil boyunca posta sevgisi her şeyin üstünde tutuluyordu.
Rivière ara sıra şöyle derdi:
"Bu insanlar mutlular, çünkü yaptıkları işi seviyorlar, bu işi seviyorlar, çünkü ben sert biriyim."
Belki çok zorluyordu onları ancak büyük sevinçler tattırdığı da olmuyor değildi. "Bu insanları hem acılı hem de sevinçli bir yaşamın kucağına itmek gerekir, ama aslolan yaşamın kendisidir," diye düşünüyordu.
Araba kente girerken Rivière, kendini şirketin bürosuna bıraktırmak istedi. Pellerin'le başbaşa kalan Robineau bir şeyler söylemek için dudaklarını araladı.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Oysa Robineau o akşam çok yorgundu. Önemli bir işin üstesinden gelmiş olan Pellerin'in karşısında kendi yaşamının kararmaya yüz tuttuğunu fark etti. Özellikle fark ettiği şey, kendisinin yani Robineau'nun müfettiş sıfatına ve yetkisine karşın şu arabanın bir köşesine kıvrılmış, gözleri kapalı ve elleri yağlı, yorgunluktan harap olmuş bir adamdan daha değersiz olduğuydu. Robineau, yaşamında ilk kez birine hayranlık duyuyordu. Bunu söylemeye ihtiyaç duymuştu. Dostluklar edinmek istiyordu.
Bu yolculuk onu canından bezdirmiş, günün başarısızlıkları onu çileden çıkarmıştı, hatta kendini gülünç bile hissettiği oluyordu. O akşam yakıt hesapları arasında kafası fazlasıyla karışmışken bir hatasını kolladığı bir görevli ona acımış ve onun adına hesapları gözden geçirmişti. En çok eleştirdiği nokta, BS tipi bir yağ pompasının B4 tipi bir yağ pompasıyla montaj sırasında karıştırılmasıydı; açıkgöz teknisyenler onun yirmi dakika boyunca, "hiçbir zaman bağışlanmayacak bir bilgisizlikle" kıvranmasını izlemişlerdi.
Otel odasından da korkuyordu. Toulouse'dan Buenos Aires'e vardığında da sürekli olarak aynı otel odasında kalıyordu. Bir yığın gizle oraya kapanıyor, valizinden bir tomar kâğıt çıkarıyor, ağır ağır raporunu yazmaya başlıyor, bir-iki satır yazdıktan sonra da hepsini yırtıp atıyordu. Şirketi büyük bir tehlikeden kurtarmayı çok istiyordu. Fakat ortalıkta hiçbir tehlike yoktu. O ana kadar, paslanmış bir pervane parçasından başka bir şeyi kurtaramamıştı. Bir havaalanı şefinin önünde bu pasın üzerinde parmağını sıkıntıyla gezdirmişti. Şef ona şöyle demişti: "Bunu bir önceki havaalanına söyleyin; bu uçak az önce oradan geldi. Robineau ne rol oynadığını bile öğrenebilmiş değildi.
Pellerin'e yanaşmak için gelişigüzel bir söz söyledi:

"Benimle akşam yemeği yemek ister misiniz? Biraz sohbete ihtiyacım var, bilirsin ya mesleğim ne de olsa bazen çok katı."
Peşinden çok çabuk gözden düşmemek için sözünü düzeltti:
"O kadar çok sorumluluğum var ki."
Astları hiçbir Zaman Robineau'yu özel yaşamlarına karıştırmak istememişlerdi. Her birinin düşüncesi şuydu: "Eğer raporuna yazacak hiçbir şey bulamamışsa, çok acıktığından, mutlaka beni yiyecek."
Ama Robineau o akşam, bu türdeki oyunlardan uzaktı; acı veren bir egzama ağrısıyla inleyen gövdesi onun tek sırrıydı, bunu karşısındakine anlatmak, onun acımasını sağlamak isterdi. Kibirde avuntusu yoktu, öyleyse alçakgönüllülükte bulacaktı avuntuyu. Fransa'da bir metresi vardı. Döndüğü günün her gecesinde onu büyülemek ve kendine çekmek için gözlemlerini anlatırdı. Fakat ondan pek hoşlanmıyordu, yalnızca onunla konuşma ihtiyacı duyuyordu.
"Benimle akşam yemeğine geliyor musunuz, bakalım?"
Pellerin, yumuşak huyluluğunu göstererek kabul etti.

ALTINCI BÖLÜM

Rivière içeri girdiğinde Buenos Aires bürolarında çalışan sekreterler uyukluyorlardı. Paltosunu ve şapkasını çıkarmamıştı. Sürekli olarak bir sonsuzluk yolcusunu andırırdı ve az bir yer kaplayan gövdesi, kırlaşmış saçları ve her yere uyum sağlayan sade giyimi gibi o da hep gözden kaçardı. Buna karşın odada bulunanlarda bir gayretkeşlik baş gösterdi. Sekreterler kıpırdandılar, büro şefi aceleyle önündeki kâğıtları incelemeye koyuldu, yazı makineleri tıkırdamaya başladı.
Santralci fişlerini telefon merkezine sokuyor ve gelen haberleri bir deftere not ediyordu.
Rivière oturdu ve okudu.
Şili deneyiminden sonra, her şeyin birbiri üzerine bindiği, aşılan havaalanlarından gelen haberlerin kısa zafer bültenleri olduğu güzel bir günün hikâyesini okuyordu. Patagonya postası da hızla ilerliyordu; saate göre önde gidiliyordu, çünkü rüzgârlar, etkili hava dalgalarını güneyden kuzeye doğru estiriyorlardı.
"Hava durumunu verin bana."
Her havaalanı açık havasını, saydam gökyüzünü ve tatlı meltemini övmekteydi. Işıklı bir akşam Amerika'yı sarmıştı. Rivière işlerin çabalarla yürütülmesine sevindi. Şimdi bu posta, gece serüvenleri içinde şansı yaver giderek savaşıp duruyordu.
Rivière defteri geri itti...
"Pekâlâ."

Dünyanın yarısını "gözleyen gece gözcüsü, görevlilere bir göz atmak için dışarı çıktı.
Açık bir pencerenin önünde durdu ve geceyi düşündü. Gece, Buenos Aires'i, hatta Amerika kıtasını bile koca bir gemi gibi koynuna almıştı. Bu büyüklük duygusu onu şaşkınlığa düşürmedi: Şili'nin Santiago ken-

tinde yabancı bir gökyüzü vardı, ama bu kente doğru yola çıkıldı mı bütün havayolu boyunca o uçsuz bucaksız gökkubbe altında yaşanıyordu. Sesi telsiz dinleyicilerinde izlenen öteki postanın ışıkları Patagonya balıkçıları tarafından görülebiliyordu. Rivière'in üzerine çöken uçuştaki uçağın endişesi aynı zamanda bir motor homurtusu halinde kentlerin ve taşra kasabalarının üzerine de çöküyordu.
Mutlu sona eren bu gecede birçok uçağın kaybolduğu ve kurtulmalarının güçleştiği karışıklık gecelerini anımsıyordu. Buenos Aires alıcısında fırtınanın sesine karışan yakınmalar dinlenirdi. Bu ağır uğultu altında müzik dalgası kaybolurdu. Gecenin engellerine kör bir ok gibi atılan postanın küçük ezgileri ne de hüzünlüydü!

Nöbette olduğu bir gece Rivière, bir müfettişin yerinin büro olduğunu düşündü. "Bana Robineau'yu bulun."
Robineau bir pilotla dost olmak üzereydi. Oteldeki odasında pilotun gözleri önüne valizini sermişti; müfettişleri öbür insanlara yaklaştıran bir yığın şey çıkarıyordu: Zevksiz birkaç gömlek, bir traş çantası, duvara astığı zayıf bir kadın fotoğrafı. Zamanda Pellerin'e nelere ihtiyaç duyduğunu, tutkularını ve pişmanlıklarını alçakgönüllülük içinde itiraf ediyordu. Acınası bir sıra içinde servetini yan yana zerken, pilotun gözlerinin önüne yoksulluğunu seriyordu. Ahlaki bir egzama. Ona tutukevini gösteriyordu.
Ancak herkes için olduğu gibi, Robineau için de küçük bir ışık vardı. Valizinin dibinden titizlikle sarmalanmış küçük bir çanta çıkardığı sırada yüzüne bir tatlılık yayılmıştı. Uzun süre boyunca hiçbir şey söylemeden çantanın üzerine parmaklarıyla vurdu."
Sonra ellerini birbirinden ayırarak:
"Sahra'dan getirdim bunu..." dedi. Böyle bir itirafta bulunmak müfettişin yüzünü kızartmıştı. Gizlerin kapısını açan küçük siyah taşlar sayesinde bütün sıkıcı gerçekleri, mutsuz evliliğini ve düşkırıklıklarını unutmuştu.
Az daha kızararak:
"Aynılarını Brezilya'da da bulmak mümkün..." dedi.
Pellerin, Atlantik'e uzanan müfettişin sırtına dokundu ve biraz utanarak sordu:
"Jeolojiyi sever misiniz?"
"Tutkularımdan biridir."
Yaşamında haz aldığı tek şey taşlardı.

Robineau, kendini çağırdıkları zaman üzüldü, neden sonra ağırbaşlılıkla:
"Ayrılmam gerek, Bay Rivière'in birkaç önemli karar için bana ihtiyacı var," dedi.
Robineau büroya adım attığında, Rivière onu çoktan unutmuştu. Şirketin ulaşım ağlarının kırmızı çizgilerle gösterildiği bir duvar haritası önünde derin düşüncelere dalmıştı. Müfettiş onun emirlerini bekliyordu. Rivière, az sonra başını döndürmeden ona sordu:

"Robineau, bu harita hakkında ne düşünüyor musunuz?"
Kimi zaman bir rüyadan uyanırcasına böylesi bilmeceler atardı ortaya.
"Bu harita, Müdür Bey..."
Doğrusu müfettişin hiçbir şey düşündüğü yoktu, gözlerini dikmiş Avrupa ve Amerika'ya şöyle bir bakıyordu. Rivière de ona bakmadan daldığı düşüncelere devam ediyordu: "Güzel ancak katı yüzlü bir ulaşım ağı. Bize birçok genç insana mal oldu. Kurulu düzenin bir parçası gibi duruyor şuracıkta, ancak ne kadar sorunlar çıkardığını bir bilseniz?
"Yine de Rivière için amaç her şeyin üstündeydi Onun yanında ayakta duran ve önündeki haritadan gözlerini ayırmayan Robineau azar azar bayrak çekiyordu. Rivière'den hiçbir acıma beklediği yoktu.
Bir keresinde yaşamını kırıp geçen o gülünç sakatlığı itiraf ederek şansını denemiş ve Rivière acı bir alayla karşılık vermişti: "Eğer bu sizin uyumanıza engelse daha iyi, etkinliğinizi çoğaltacaktır."
Yarı acılı bir alaydı bu. Rivière hep şunu söylerdi: "Eğer bir müzisyenin uykusuzlukları ona güzel yapıtlar kazandırıyorsa, bunlar en güzel uykusuzluklardır." Bu söz bazen ona Leroux'yu anımsatırdı ve "Şu aşkı reddeden çirkinliğe bir kulak verin," derdi. Leroux varını yoğunu, belki de yaşamını, meslek haline getiren bu çirkinliğe borçluydu.
"Pellerin'e çok bağlısınız öyle değil mi?"
"Eh... "
"Bundan dolayı yakınmadım."
Rivière bulunduğu yerde yarım döndü, küçük adımlarla başı önünde yürüyor, Robineau da arkasından geliyordu. Robineau'nun anlayamadığı hüzün dolu bir gülümseme yerleşti dudaklarına.
"Yalnız... Yalnız siz bir amirsiniz."
"Öyle," dedi Robineau.
Rivière, her gece buna benzer bir dramın gökyüzünde uçuştuğunu düşünürdü. Küçük bir ihmal büyük felaketlere yol açabilirdi, gündüzden birçok mücadele vermek gerekiyordu.
"Kendi rolünüzü oynamak zorundasınız."
Rivière sözcüklerini tartıyordu.
"Belki de bu pilota birkaç gece sonra tehlikeli bir uçuş emredeceksiniz: o da buna uymak zorunda kalacak."
"Evet..."
"Nerdeyse, birçok insanın, hatta sizden daha iyi insanların yaşamları sizin elinizde..." Duraksamış gibi göründü.
"Bu çok ağır bir sorumluluktur..."
Sürekli olarak küçük adımlarla yürüyen Rivière, birkaç saniye sustu.
"Eğer dostlukları yüzünden size itaat ediyorlarsa, onları kandırıyorsunuz. İçlerinden hiçbiri sizin adınıza kurban edilemez."
"Hayır... Elbette ki."
"Eğer dostluğunuz sayesinde angaryalardan kurtulacaklarına inanıyorlarsa, yine onları kandırıyorsunuz demektir; size mutlaka itaat etmeleri şarttır. Oraya oturun lütfen."
Rivière, samimiyetle Robineau'yu kendi bürosuna doğru itiyordu.

"Hak ettiğiniz yere getireceğim sizi, Robineau. Yorgunluğunuzda bu kişilerle dayanışma içinde olamazsınız. Siz amirsiniz. Böylesi zayıf düşmeniz çok gülünç. Yazın."
"Ben..."
"Yazın hadi: 'Müfettiş Robineau şu nedenlerden ötürü Pilot Pellerin'i cezalandırmıştır...' He hangi bir neden bulmak size düşüyor."
"Ama Müdür Bey!"
"Beni anlamış gibi yapın, Robineau. Astlarınızı sevin. Sakın bunu onlara söylemeyin."
Artık Robineau, pervane poyralarını büyük bir haz içinde sildirecekti.
Telsizde bir yardım istasyonunun sesi vardı:
"Bir uçak göründü. Motor hızının kesildiğini, inişe geçeceğini söylüyor."
Kuşkusuz bir yarım saate patlayacaktı bu onlara. Rivière en hızlı posta yolda kaldığı ve dakikaların artık ovaların kısmetini teptiği zamanlarda duyduğu öfkeyi duydu. Şu sırada saatin yelkovanı ölü bir zamanı gösteriyordu; oysa bu zaman aralığından ne çok şey beklenebilirdi. Rivière bekleyişin sıkıntısını üzerinden atmak için dışarı çıktı ve gece, gözüne oyuncusu olmayan bir sahne gibi gözüktü.
"Boşa akan harika bir gece." Pencereden hırs içinde açık, yıldızlı gökyüzüne, o kutsal işaret şamandırasına, aya, boşa geçen bu gecenin altın sarısına bakıyordu.
Ancak uçak havalanır havalanmaz gecenin heyecanı ve güzelliği geri geldi. Böğründe artık bir can taşıyordu. Rivière buna çok özen gösteriyordu:
"Orada hava nasıl?" diye uçak ekibine sordurdu.
On saniye geçmeden:
"Çok güzel." dendi.
Peşinden üzerinden aşılmış birkaç kentin adları döküldü, tüm bunlar Rivière'in kazandığı kentlerdi.

YEDİNCİ BÖLÜM

Patagonya postasının gelişini haber veren telsizci bir saat sonra bir omzundan sarsıldığını hissetti. Çevresine bakındı; ağır bulutlar yıldızların önünü kapatıyordu. Yere doğru eğildi; otlar içinde saklanmış solucanlara benzer kentlerin ışıklarını arıyordu, ancak kara otların içinde hiçbir şeyin parıldadığı yoktu.
Gecenin zorlu geçeceğini anladığında yüzünü buruşturdu: İleri, geri adımlar, gidilmesi gereken uzak yerler... Pilotun başvurduğu yolları pek anlamamıştı; ona öyle geliyordu ki az sonra gecenin karanlığına bir duvara çarpar gibi çarpacaktı.
O anda karşılarında ufuk hizasında kolaylıkla seçilemeyen bir harelenme vardı; madeni bir parıltıydı bu. Telsizci, Fabien'in omzuna dokundu, ama o yerinden kımıldamadı.
Fırtınanın ilk dalgaları uzaktan uçağı dövmeye başlamıştı. Yavaşça havaya kalkan madeni kütleler telsizcinin derisine konuyor, peşinden

eriyip gidiyorlar ve sonunda telsizci gecenin içinde yalnız başına uçmaya başlıyordu. Bunun üzerine telsizci iki eliyle çelik direklere asılıyordu.
Pilot kabinin içinde kırmızı ampullerden başka bir şey görmediği bir anda küçük bir madenci lambasının korumasında, gecenin ortasında dalıp gitmiş olduğunu hissedince ürpermişti. Kararının ne olduğunu öğrenmek için pilotu rahatsız etmek istemedi, elleri çeliğin üzerinde öne eğilmiş, karanlık enseye bakıyordu.

Zayıf bir ışık altında, bir baş ve hareketsiz omuzlar seçiliyordu. Bu gövde biraz sola yatmış, fırtınada, kuşkusuz bütün ışıkların çarptığı karanlık bir kütleydi. Ancak telsizci onun karanlıkta kalan yüzünü göremiyordu. Bir fırtınayla yüz yüze kalmak için ortaya çıkan duygularla, o yüz buruşmasıyla, o iradeyle küçük ışıltılar üzerinde gidip gelen ne varsa onları çözmek olanaksızlaşmıştı.
Yine de bu gölgenin devinimsizliğinden açığa çıkan gücün ne anlama geldiğini biliyordu ve seviyordu bu gücü. Gölge bu güç tarafından fırtınaya doğru sürükleniyor, fakat aynı zamanda fırtınayı kucaklıyordu. Kuşkusuz bu eller kumanda aletleri üzerine kapanmış, bir hayvanın ensesine çökercesine fırtınanın ağırlığını çoktandır karşılıyorlar, ancak güç dolu omuzlar hareketsiz kaldıkları için fırtınadan hatırı sayılır bir pay alıyorlardı.
Telsizci, eninde sonunda pilotun her şeyden sorumlu tutulacağını düşündü. Şimdi o, yangına doğru sürüklenen bu dörtnala atın terkisinde, önün de duran bu karanlık biçimin onun için ifade ettiği yükte ve pahada ne varsa tadını çıkarıyordu.
Sol yanda, yeni bir ışık parladı. Güneşin batımında yakılan zayıf deniz fenerlerini andırıyordu.
Telsizci pilotun omzuna dokunmak istediğinde onun yavaşça başını çevirdiğini gördü. Pilot yüzünü birkaç saniye boyunca bu yeni düşmana tuttu ve daha sonra ilk halini aldı. Omuzları hep hareketsiz, ensesi ise deri koltuğa gömülüydü.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

Rivière biraz yürümek için dışarı çıkmıştı. İçinden atmak istediği sıkıntılar yumağı yüzünden yalnızca bir dramatik eylem için yaşadığını anlıyordu.
Tuhaf bir biçimde dram yer değiştiriyor ve kişisel bir hal alıyordu. Müzik kutularının çevresindeki küçük kent burjuvalarının görünüşte sessiz ancak dramatik ve ağır günler yaşadıklarını düşündü; hastalıklar, aşklar, yaslar ve daha neler... Onun acıları birçok şey öğretmişti ona. "Bazı pencereleri açtı," diye düşündüğü olmuştu.
Ardından gece saat on bire doğu, kendini daha iyi hissedip bürosunun yolunu tuttu. Sinema kapılarında biriken insanları omuzlarıyla yavaşça yarıyordu. Dar sokakta ışıldayan yıldızlara başını kaldırdığında reklam ışıklarının onları görmesini engellediğini gördü ve şöyle düşündü: "Bu

akşam uçuşta olan iki posta uçağı yüzünden ben bütün bir gökyüzünden sorumluyum. Bu yıldız kalabalık içinde beni arayan ve bulan bir işarette bu yüzden şimdi kendimi biraz yalnız, biraz da buruk hissediyorum."
Müzikli bir cümle gelmişti aklına, dün akşam dostlarıyla birlikte dinlediği bir sonatın birkaç notasıydı bunlar. Dostları bu müzikten bir şey anlamamışlardı: "Bu sanat canımızı sıkıyor, aslında sizin de canınızı sıkıyor ancak siz itiraf etmiyorsunuz bu nu," demişlerdi.
"Belki de..." diye karşılık vermişti onlara.
Kendini o akşamki gibi yalnız hissetmişti, ancak bu yalnızlıkta çok geçmeden bir zenginlik keşfetmişti. O sıradan insanlar arasında bu müziğin mesajını bir tek o yakalamıştı, bir gize kavuşmanın tadıydı bu. Yıldızın işareti de öyle. Ona sesleniyorlardı, birçok omzun üzerinden yalnız onun anlayacağı bir dille.
Kaldırımda giderken itiyorlardı onu; "Kızmayacağım. Kalabalık içinde küçük adımlarla yürüyen, çocuğu hasta bir baba gibiyim ben. Evimin büyük sessizliğini taşıyorum," diye düşündü.
Gözlerini insanlara kaldırdı. İnsanların arasın da küçük adımlarla buluş ve sevgilerini gezdirmeye çıkaranları tanımaya çalışıyor ve deniz fenerlerindeki bekçilerin yalnızlığını düşünüyordu.

Büroların sessizliği hoşuna gitmişti. Büroları bir bir geçerken yalnızca onun ayak sesleri işitiliyordu. Daktilolar kılıfları altında uyuyorlardı. Büyük dolaplar düzen içindeki dosyaların üzerine kapanmıştı. On yıllık çalışma ve deneyim. Sanki bir bankanın bodrum katını ziyaret ettiği düşüncesi kaplamıştı içini; böyle bir yerde servetler yatıyor olmalıydı. Bu belgelerin her birinin, altından daha değerli şeyler taşıdığına inanıyordu; canlı bir güç. Canlı, ancak uyuyan bir güç, bankalardaki altınlar gibi.
Nöbetçi sekreter bir yerlerde olmalıydı. Yaşamın devam etmesi için bir yerlerde bir insan çalışıyordu. İrade sürsün ve böylelikle basamak basamak, Toulouse'dan Buenos Aires'e kadar telsiz kanalları kapanmasın diye.
"Bu adam ne kadar önemli olduğunu bilmiyor."
Bir yerlerde gece postaları savaşıyordu. Gece uçuşu bir hastalık gibi sürüyordu; birilerinin uyanık olması gerekliydi. Elleri, dizleri, göğüsleri karanlıkla vuruşan ve kımıldayan, görünmeyen şeylerden başkasını tanımayan bu insanlara yardım etmek ve onları kör kolların gücüyle bir denizden kurtarır gibi çekip çıkarmak gerekliydi. Kimi zaman korkunç tanıklıklar olurdu: "Onları görebilmek için ellerimi aydınlattım..." Bu kırmızı fotoğraf banyosundan kurtulan kadife eller. Dünyadan geri kalan ve kurtarılması gereken.
Rivière, yönetim bürosunun kapısını itti. Yanan tek bir lamba bir kenarda aydınlık bir ortam yaratmıştı. Yalnızca bir daktilonun çalışma sesi, bu sessizliğe bir anlam katıyordu. Ara sıra bir telefonun çalması ortalığı gürültüye boğuyordu; bunun üzerine nöbetçi sekreter ayağa kalkıyor, kesiksiz yinelenen bu hüzünlü çağrıya doğru yürüyordu. Nö-

betçi sekreter ahizeyi kaldırıyor, gözle görülmeyen korku, yerini sakinliğe bırakıyordu; karanlık bir köşede çok tatlı bir görüşmeydi bu. Sonra ortalığı telaşa vermeden bürosuna dönüyor, yüzü yalnızlık ve uykudan çözülmez bir sırrın üstüne kapanıyordu. İki posta uçağı uçuştayken, dışarıdaki gecenin içinden gelen bu çağrı ne gibi tehditler taşır? Rivière, akşam lambaları altında ailelere sunulan telgrafları, hiç bitmeyecekmiş gibi gelen saniyeler boyunca babanın yüzünde bir sır bırakan mutsuzluğu düşünüyordu Önce güçsüz gibi görünen bir dalgalanma, atılan bir çığlıktan çok uzakta, çok sakin. Ve her keresinde zayıf yankılar buluyordu bu telefon sesinde. Ve her defasında adamın, yalnızlığın iki kıyısı arasında gidip gelen bir yüzücü gibi yavaşlattığı hareketleri, ona, karanlıktan lambasına doğru gelirken, su yüzüne çıkan bir dalgıç gibi gizlerle yüklü geliyordu.
"Kalın olduğunuz yerde. Geliyorum."
Rivière ahizeyi kaldırdı ve dünyanın uğultularını işitti.
"Ben, Rivière."
Zayıf bir gürültü, sonra bir ses:
"Size telsizi bağlıyorum."
Yeni bir gürültü, santrale sokulan fişin cızırtısı, sonra başka bir ses daha:
"Burası telsiz. Size gelen haberleri iletiyorum."
Rivière gelen haberleri not ediyor ve başını salıyordu.
"Güzel... Güzel..."
Önemli şeyler yoktu. Sıradan hizmet mesajları.
Rio de Janerio bir bilgi istiyor, Montevideo havadan, Mendoza ise araçlardan söz ediyordu. Evin gündelik sesleriydi bunlar.
"Ya postalardan bir haber var mı?"
"Hava fırtınalı. Uçakların sesini alamıyoruz."
"Peki."
Rivière, burada havanın güzel olduğunu, oysa telsizcilerin bu karanlık gecede fırtınaların soluğunu hissettiklerini düşündü.
"Görüşmek üzere."
Rivière ayağa kalkarken sekreter onu uyardı. "Servis kâğıtlarını imzalamanız gerek, Bayım."
"Peki."
Rivière, gecenin ağır sorumluluklar yüklediği bu adamda büyük bir dostluk buluyordu. "Bir silah arkadaşı," diye düşünüyordu Rivière, "Kuşkusuz, asla bu nöbetin bizi birbirimize bağladığını bilmeyecek."

DOKUZUNCU BÖLÜM

Rivière kendi bürosuna girmek üzereyken, sağ böğründe birkaç haftadır onu canından bezdiren ağrıyı hissetti.
"Bu böyle olmayacak..."
Birkaç saniye boyunca duvara dayandı.
"Çok gülünç bu."
Sonra koltuğunun yanına vardı.

Yaşlı bir aslan gibi zincirli hissetti kendini, içini büyük bir hüzün kaplamıştı.
"Şuraya varmak için ne çok çalışıldı! Tam elli yaşındayım; elli yılı doldurdum yaşamımda, kendime biçim verdim, savaştım, olayların gidişini değiştirdim ve şimdi beni uğraştıran, bütün günümü dolduran ve dünyayı bir anda önemli kılan şeye bakın hele... Çok gülünç!"
Az bekledikten sonra terini sildi ve kendini rahatlamış duyumsadığında çalışmaya başladı.
Kâğıtlarını yavaşça tarıyordu.
"Buenos Aires'te 301 numaralı motorun sökümünde görülmüştür ki... Sorumlusu ağır bir biçimde cezalandırılacaktır."
İmzaladı.
"Florianopolis alanı. Verilen talimatlara itaat etmemiştir..."
İmzaladı.
"Disiplini gözetmek amacıyla, alan müdürü Richard'ın görev yeri değişecektir; kendisi..."
İmzaladı.
Yaşamına yeni bir anlam gibi giren, bir kenarda saplanmış duran bu acı onu kendini düşünmeye zorluyordu, bu yüzden içi biraz buruklaştı.
"Haklı mıyım, haksız mı? Bilemiyorum. Ceza uyguladığımda arızalar azalıyor. Sorumlu insan değil aslında, hiç kimseye dokunulmadıkça bizim de dokunamayacağımız karanlık bir güce benziyor. Eğer haktan yana olmaya kalkışsam her gece uçuşu bir ölümle bitebilirdi."
Böylesi sert bir yol seçmek ona bıkkınlık veri yordu. Acımanın iyi bir şey olduğunu düşündü. Düşünceye dalmış, notlarını karıştırıyordu.
"... Roblet'ye gelince, bugünden başlayarak artık bizim personelimizden biri değildir."
Gözlerinin önüne bu eski iyi dostla bir akşam üzeri konuşmaları geldi.
"Bu bir ibret olacak, bir ibret."
"Ama Bayım... Ama Bayım... Bir kez daha düşünün! Bütün yaşamım boyunca çalıştım beni."
"Bir ibret gerek!"
"Ama Bayım... Bakın, Bayım!"
Bundan sonrası eski bir cüzdan ve Roblet'nin uçağın yanında çekilen resminin gazete kesiği. Rivière, bu saf şeref resmini tutan yaşlı ellerin titrediğini görüyordu.
"1910 yılında çekildi bu resim Bayım. Arjantin'den gelen ilk uçağın montajını ben yapmıştım. 1910 yılından bu yana havacıyım. Bu yirmi yıl demek, Bayım. Bana bunu nasıl söyleyebilirsiniz? Ya gençler, atölyede beni gördüklerinde mi? Ah, kahkahalarla gülecekler halime!"
"Orası beni ilgilendirmez."
"Ya çocuklarım Bayım, benim çocuklarım var."
"Söyledim ya: Bir manevra görevi veriyorum size."
"Saygınlığım, Bayım, saygınlığım ne olacak? Tam yirmi yıldır havacıyım Bayım, benim gibi eski bir işçi..."
"Manevra görevi."
"Reddediyorum Bayım, reddediyorum."

Yaşlı elleri titrerken, Rivière bu kalın, güzel ve örselenmiş deriden gözlerini kaçırıyordu."
"Manevra görevi."
"Hayır, Bayım, hayır! Size daha söyleyeceklerim var..."
"Çıkabilirsiniz."
Rivière şöyle düşündü: "Gerçekte kovduğum o değil, ondan bize geçen kötülüktü."
"Çünkü olaylara buyurmak mümkündür," diye düşünüyordu Rivière; "onlar itaat eder ve yaratılırlar. İnsanlar da zavallı şeylerdir, onlar da yaratılır. Ya da kötülük onlara geçtiğinde bir kenara atılır."
"Size daha diyeceklerim var," derken bu yaşlı adam ne söylemek istiyordu? Ondan eski sevinçlerini çaldığımızı mı? Aletlerin uçağın gövdesinde çıkardığı sesi sevdiğini ve onu yaşamındaki bu büyük şiirden ayrı tuttuğumuzu mu? Ya da yaşamak gerektiğini mi?
"Çok yorgunum artık," diye düşündü Rivière. Okşayan bir ateş içinde tırmanıyordu. Parmaklarıyla kâğıdın üstüne vuruyor ve düşünüyordu: "Bu eski ortağın yüzünü ne severdim!" Rivière o elleri yeniden görüyordu. Ellerin birbirine kenetlenmek için o cılız hareketi düşünüyordu. "Peki, peki kalın öyleyse," demek yetecekti. Rivière bu ellere akacak sevinç selini düşünüyordu. Yüzün değil belki ama o ellerin, o yaşlı işçi ellerinin söyleyeceği sevinç ona dünyanın en güzel şeyiymiş gibi geldi. "Yırtıp atayım mı bu kâğıdı?" Ve yaşlı adamın ailesi, akşam eve dönüşüz ve o alçakgönüllü kibir:
"Ne oldu, seni tutuyorlar mı?"
"Herhalde canım, herhalde! Arjantin'den gelen ilk uçağın montajını ben yapmamış mıydım?"
Ve gülüp geçemeyecek gençler, yaşlı işçinin geri alacağı saygınlık...
"Yırtayım mı?"
Telefon çalıyordu, Rivière ahizeyi kaldırdı.
Uzun bir zaman, sonra rüzgârın, boşluğun insan seslerine yüklediği o titreşim, o derinlik. Sonun da bir ses:
"Burası alan. Kimsiniz?"
"Rivière."
"Müdür Bey, 650 pistte bulunuyor."
"İyi."
"Her şey hazır durumda, ancak son anda elektrik bağlantılarını yeniden yapmak zorunda kaldık, bağlantılar elverişsizdi."
"Tamam. Bağlantıları kim yapmıştı'?"
"Araştıracağız Eğer izin verirseniz ceza vereceğiz sorumlusuna. Işık arızası biliyorsunuz ki çok ağır bir suçtur."
"Elbette."
Rivière düşünüyordu: "Kötülük görüldüğü yerde ve zamanda ortadan kaldırılmadığı takdirde, ışık arızaları çıkacaktır. Kötülük rastlantı sonucu işbirlikçilerini ortaya çıkardığı anda onları elden kaçırmak suçtur; demek ki Roblet gidecek."
Onu görmemiş olan sekreter sürekli daktiloda yazıyordu.
"Bu nedir?"

"On beş günlük hesaplar..."
"Niçin şimdi hazır değiller?"
"Ben..."
"Bunun hesabına daha sonra bakacağız."
"Olayların üst üste gelmesi, büyük yapıtların çevresinde balta girmemiş ormanları ayağa kaldıran, büyüten, güçlendiren o karanlık güç çok garip!" Rivière küçük sarmaşıkların yıktıkları tapınakları düşünüyordu.
"Büyük bir yapıt..."
Kendinden emin olabilmek için bir süre daha düşündü: "Bütün bu insanları seviyorum, ama benim mücadelem onlarla değil. Onlardan bize geçen şeylerle."
Yüreği hızlı hızlı çarpıyordu ve bu acı veriyordu ona.
"Yaptıklarımın iyi olup olmadıklarını bilmiyorum. Ne insan yaşamının, ne yargının, ne de üzüntünün gerçek değerini biliyorum. Bir insanın sevincinin ne demek olduğunu da bilmiyorum. Titreyen bir eli de. Ne acımayı, ne tatlılığı..."
Düşledi:
"Yaşam öylesine çelişiyor ki, kişi elinden geldiğince ayakta durabiliyor... Ya sürmek, yaratmak, günü gelince çürüyecek gövdeni bir şeylere değişmek..."
Rivière düşündükten sonra zile bastı.
"Avrupa postasının pilotuna telefon edin. Uçmadan önce beni görsün."
Düşünüyordu:
"Bu postanın boş yere yarım bir tur atması gereksiz. Eğer uyarmazsan, gece, hepsini kaygılandıracak."

ONUNCU BÖLÜM

Telefona uyanan pilotun karısı kocasına bakarak şöyle düşündü:
"Bırakayım da biraz daha uyusun."
O çıplak, güçlü göğse hayranlıkla bakıyordu, güzel bir gemiyi düşünüyordu. Bir limandaymışçasına sakince yatağında uyuyordu, kadınsa bu uykuyu hiçbir şey bozmasın diye parmağıyla kıvrımları, gölgeyi, dalgayı siliyor, denizin tanrı eliyle yatıştığı gibi yatağı sessizliğe kavuşturuyordu. Ayağa kalktı, pencereyi açtı ve yüzüne rüzgâr çarptı. Oda, Buenos Aires'e tepeden bakıyordu. Yandaki dans edilen evden melodiler yükseliyordu, çünkü eğlenme ya da dinlenme saatleriydi. Bu kent, yüzbinlerce kalesinin içine hapsetmişti insanlarını; her şey sakin ve güvencedeydi; ancak kadına öyle geliyordu ki az sonra herkes, "Silah başına," diye bağıracak ve bir tek onun kocası ayağa fırlayacaktı. Hâlâ dinleniyordu, ancak onun dinlenmesi yedeklerin o kuşkulu dinlenmesiydi. Uykuya dalmış olan bu kent onu korumayacaktı; tozlar içinde yatakta doğrulacak olan bu genç tanrıya kentin ışıkları boş gelecekti. Bir saat sonra Avrupa postasının kaderini taşıyacak olan, bir kentin kaderi gibi büyük işlerden sorumlu olan o güçlü kollara baktı, kadın. Canı sıkıldı. Milyonlarca insan arasında bu adam yalnızca bu garip kurban için hazırlanmıştı. Erkeğini doyurmuş, gözetmiş, okşamış, ken-

di için değil fakat onu koynuna alacak olan bu gece için. Ne olduklarını bilmediği dövüşler, korkular, galibiyetler için. Bu yumuşak eller evcilleştirilmişlerdi, ancak ne yapacakları belli değildi. Kadın erkeğin gülümsemelerini, aşk inceliklerini biliyor, ancak fırtınadaki tanrısal öfkelerini tanımıyordu. Onu sıcak bağlarla dolduruyordu: Müzikle, aşkla, çiçeklerle; ancak her hareketin öncesinde bu bağlar hiçbir şeye gerek kalmadan çözülüveriyordu.

Gözlerini açtı.

"Saat kaç?"

"Geceyarısı."

"Hava nasıl?"

"Bilmiyorum..."

Kalktı. Gerinerek pencereye doğru yürüdü.

"Çok üşümeyeceğim, anlaşılan. Rüzgâr ne yana esiyor?"

"Ben nereden bileyim?"

Sarktı.

"Güneyden esiyor. Bu çok iyi. Brezilya'ya kadar atar beni bu rüzgâr."

Ay'ı fark edince güçlenmiş hissetti kendini. Peşinden gözleri kentin üzerine indi.

Kent ona ne tatlı, ne ışıklı ne de sıcak gelmiş ti. Ona göre kent ışıkları çoktan zararsız kumların altından akıp gidiyordu.

"Ne düşünüyorsun."

Porto Alegre yakınlarında çıkabilecek olan düşünüyordu.

Benim de çıkar yollarım var. Nereden dönüleceğini iyi biliyorum."

Dışarı sarkmayı sürdürüyordu. Denize atlayacakmış gibi derin derin soluyordu.

"Üzgün bile değilsin... Kaç günlüğüne gidiyorsun?"

Sekiz-on gün. Bilmiyordu. Üzgün mü, niye olsundu ki? Bu ovalar, kentler, dağlar... Ona kalırsa özgürce fethetmeye gidiyordu onları. Ayrıca bir saate kalmadan Buenos Aires'in onun olacağını ve bir köşeye fırlatacağını düşünüyordu, bu kenti.

Gülümsedi:

"Bu kentten çok çabuk uzaklaşacağım. Gece yola çıkmak o kadar güzel ki. Güneye burnumu verip gaza bir asıldım mı on saniye geçmeden kuzey de manzarayı tersyüz ederim. Kent, denizin dibi gibi kalır.

Kadın, bir fetih için neler gerekli olduğunu düşünüyordu.

"Evini sevmiyor musun?"

"Seviyorum evimi..."

Fakat karısı şimdiden yola çıkmış sayıyordu onu. Bu geniş omuzlar çoktan havalanmışlardı.

Kadın ona gökyüzünü gösterdi.

"Hava çok güzel, yolun yıldızlarla dolu."

Adam gülümsedi:

"Evet."

Kadın elini erkeğin omzuna koydu ve ılıklık onu heyecanlandırdı; demek bu ten tehlikelere atılacaktı...

"Sen çok güçlüsün, ancak dikkatli ol."

"Merak etme, dikkatli olurum..."
Hâlâ gülümsüyordu.
Adam giyinmeye başladı. Bu şenlik için en kalın kumaşları, en ağır derileri seçiyor, bir köylü gibi giyiniyordu. Erkeği ağırlaştıkça kadının ona hayranlığı artıyordu. Kemerini sıkıyor, botlarını bağlıyordu.
"Şu botlar canımı acıtıyor."
"Ötekilerini giy."
"Yardım lambası için bir ip bulsana bana."
Kadın erkeğine bakıyordu. Kendince zırhının son eksiklerini gideriyordu. Her şey hazırdı artık.
"Çok yakışıklısın."
Erkeğin özenle tarandığını fark etti.
"Yıldızlar için mi taranıyorsun?"
"Kendimi yaşlı duyumsamamak için."
"Seni kıskanıyorum..."
Yine gülümsedi adam, kadını kucakladı ve ağır giysilerinin üstünde sıktıkça sıktı. Ardından küçük bir kızı yatağa yatırır gibi kucaklayıp yatağa soktu onu:
"Uyu!"
Arkasından kapıyı kapattı ve fethin ilk adımını bilinmeyen gece insanlarının arasına atarak sokağa çıktı.
Kadın bıraktığı yerdeydi. Onun için bir deniz dibine dönüşmüş olan çiçeklere, tatlılığa, kitaplara üzgünce bakıyordu.

ONBİRİNCİ BÖLÜM

Rivière onu karşıladı.
"Son postada benimle dalga geçtiniz. Hava güzel olduğu halde yarım bir tur attınız; düz gelebilirdiniz. Korktunuz mu?"
Şaşkına dönmüş olan pilot susuyordu. Elleri birbirinin üstünde, ovuşturup duruyordu sonra başını kaldırdı ve tam karşısında duran Rivière'e baktı.
"Evet."
Rivière, korkmuş olan bu çok cesaretli çocuğa acıdı. Pilot özür dilemeye çalışıyordu.
"Artık hiçbir şey göremiyordum. Tabii, daha uzakta... Telsiz diyordu ki... Lambanın ışığı zayıflamıştı, ellerimi bile göremiyordum, en azından kanatları görebilmek için işaret lambasını yaktım; hiçbir şey göremedim. Çıkılması çok zor olan bir çukur içinde sanıyordum kendimi. Bundan sonra motorumdan sesler gelmeye başladı."
"Hayır."
"Hayır mı?"
"Hayır. Motorunu sonradan inceledik. Mükemmel. Fakat insan korktuğu zaman motorundan hep sesler geliyor sanır."
"Kim korkmazdı ki? Dağlar üstüme gelmeye başlamıştı. Yükseleyim derken güçlü hava akımlarına yakalandım. Bilirsiniz ki insan hiçbir şey göremediğinde... Bir de bu akımlar... Yükseleceğim yerde yüz metre

kadar da alçaldım Ne jiroskobu ne de manometreleri görebiliyordum. Motorum sanki devir düşürüyordu, sanki harareti, yağ basıncı yükseliyordu... Her şey kara bir hastalık gibi üstüme çökmüştü. Aydınlık bir kent görünce çok sevindim."
"Hadi kuzum, çok şey uyduruyorsunuz."
Pilot dışarı çıktı.

Rivière koltuğuna gömüldü ve ellerini kır saçlarında gezdirdi.
"Adamlarımın en cesuru bu. O akşam başardığı şey o kadar güzeldi ki! Ama ben onu korkudan koruyorum..."
Sonra içinde bir zayıflık eğilimi belirdiğinde:
"Kendini sevdirmek için yakınmak yetebiliyor. Hiçbir zaman yakınmadım ben, ne varsa sakladım. Ben de işlerimi dostlukla, insanlıkla yürütmeyi sevmek isterdim. Bir doktor mesleğinde bu tür şeylerle karşılaşır. Oysa ben olaylara hizmet ediyorum. İnsanların hizmet etmeleri için benim onları zorlamam gerekiyor. Bu akşam, büromda bu karanlık yasayı yol kâğıtlarının önünde o kadar iyi hissediyorum ki. Eğer kendimi koyuverir, yoluna koyulmuş olayları kendi başlarına bırakırsam, gizemli bir şekilde başka olaylar patlak verir. Havadaki uçağı yolunda tutan, posta gecikmelerini önleyen benim iradem sanki. Bazen kendi güçlerime şaşıp kalıyorum."
Düşünmeyi sürdürdü:
"Her şey ortada belki. Bahçıvanın otlarla sonsuz savaşı da böyle. Basit ellerinin ağırlığı ilkel bir ormanı, sonsuza dek kendini büyütecek olan toprağa gömer."
Pilotu düşündü:
"Onu korkudan koruyorum. Aslında saldırdığım o değil, insanları bilinmeyen önünde felce uğratan dirençti. Eğer onu dinler, ona yakınır ve serüvenini
ciddiye alırsam, bir gizem ülkesinden yeni dönmüş olduğuna ve yalnızca gizlerden korkulduğuna inanacaktır. İnsanların bu karanlık kuyuya inmeleri ve oradan çıktıktan sonra hiçbir şeyle karşılaşmadıklarını söylemeleri gerekir. Bu adamın geceyi bütün kalınlığıyla yüreğine indirmesi ve en ufak bir ışık olmadan omuzlarının genişliğiyle bilinmeyeni başın dan defetmesi gerekir."

Yine de bu kavgada sessiz bir kardeşlik duygusu Rivière ve pilotlarını içten içe birbirlerine bağlıyordu. Aynı zafer tutkusuyla yüklü, aynı kıyının insanlarıydı bunlar. Ancak Rivière, geceyi fethetmek için başlattığı başka savaşları da anımsıyor şimdi.
Resmi dairelerde, keşfedilmemiş bir bitki gibi, bu karanlık toprak parçasından kuşkuyla söz edilirdi. Gecenin koynunda sakladığı türlü türlü engellere, sislere, fırtınalara doğru saatte iki yüz kilometre hızla bir uçağı göndermek onlara askeri havacılık sınırları içinde kabul edilebilir bir serüven gibi geliyordu: Açık bir gecede uçaklar havalanır, bombardıman yapar, havalandığı yere döner. Ancak düzenli servisler geceleri pek işlemezdi. "Bu bizim için," diye açıklardı Rivière, "Bir ölüm kalım

sorunu bu, gündüz deniz ve hava yollarıyla açılan aramız geceleri kapanıyor."
Rivière, bilançoları, kamuoyunun sesini, güvenlikleri sıkıntı içinde dinlerdi. "Kamuoyunun sesini isteyen kendi yönüne çeken." diye karşılık vermişti. "şeyle düşünüyordu: "Ne çok zaman kaybettik! Bir şey var... Bunların üstüne çıkan bir şeyler var. Canlı olan yaşamak için her şeyi önüne katar ve yaşamak için kendi yasalarını yaratır. Buna direnç gösterilemez."
Rivière ticari gece uçuşlarının ne zaman ve nasıl başlayacağını bilmiyordu ancak bu bilinen sona karşı hazırlıklı olmak gerekiyordu.
Yeşil çuhalı duvarlar önünde, eli çenesinde, garip bir güç duygusu içinde dinlediği bir sürü karşıtlığı anımsıyordu. Tüm bunlar onun için boşunaydı ve kararı eninde sonunda yaşamın kendisi verecekti. Kendinde bir ağırlık olarak biriktirdiği öz gücü
hissediyordu: "Benim gerekçelerim daha ağır basıyor, kazanan ben olacağım," diye düşünüyordu Rivière. "Bu olayların doğa eğimidir. Ondan her türlü
riski yenebilecek, harika çözümler istendiği zamanlar: "Yasaları çıkartacak olan deneyimlerdir," diye karşılık veriyordu. "Yasaları tanımak deneyim kazandırmaz bize."
Uzun bir mücadele yılı sonrasında haklı çıkan Rivière olmuştu. Kimileri ona, "Talihi varmış," diyor; kimileriyse "direnciyle, saldıran bir ayı gücüyle başardı" sözünü yakıştırıyordu. Ancak başarı ona göre basit bir biçimde doğru yöne gitmiş olmasında
yatıyordu.
Başlangıçta ne önlemler almıştı, ne önlemler!
Uçaklar gün doğmadan bir saat önce havalanıyor ve günbatımından bir saat sonra havaalanına konuyorlardı. Rivière ancak belli bir deneyim birikiminin ardından pilotlarını gecenin karanlıklarına salmaya cesaret edebildi. Kimseye yol yordam danışma hatta kazıklar yiyerek kendi yolunda tek başına ilerliyordu şimdi.
Rivière, seyirdeki uçakların durumunu öğrenmek için zile bastı.

ONİKİNCİ BÖLÜM

Bu sırada Patagonya postası fırtınaya tutuluyor, Fabien de fırtınanın çevresinden dolaşmaktan vazgeçiyordu. Fırtına postayı çok uzağa fırlatıyordu, çünkü şimşekler ülkenin içlerine kadar uzanıyor ve buluttan kaleler meydana getiriyorlardı. Fırtınanın
altından geçmeyi deneyecekti, eğer işler kötü giderse yarım bir tur atmaya alışacaktı.
Yüksekliğini okudu: Bin yedi yüz metre. Yük seklik kaybetmek için avuç içlerini kumanda aletlerinin üzerine bastırdı. Motor güçlü bir şekilde titredi ve uçak sarsıldı. Fabien uçağın iniş açısını düzeltti, sonra harita üzerinden tepelerin yüksekliğini buldu: Beş yüz metre. Güvencede olmak için yedi yüz metrede uçacaktı.
Yüksekliğini, servetini ortaya sürercesine kurban ediyordu.

Bir hava hareketi uçağın burnunu aşağı verdi ve güçlü bir şekilde uçağı sarstı. Fabien, gözle görünmeyen yıkıntıların üzerine geldiğini sandı. Yarım tur attıktan sonra yüz binlerce yıldızlı bir gökyüzüne kavuşmayı düşledi, ancak bir derece bile rotadan sapmamıştı.
Fabien, şansını hesaplıyordu: Yerel bir fırtına söz konusuydu, bir yandan bir sonraki havaalanı olan Trelew'den dörtte üçü kapalı bir gökyüzünün haberi veriliyordu. Bu kara beton içinde yirmi dakika daha durabilmekteydi. Bütün iş, yine de kaygılıydı. Rüzgârın kütlesini karşısına alarak sola yaslanmış, en karanlık gecelerde bile parlayıp sönen ışıklardan anlamlar çıkarmaya çalışırdı. Fakat bazen ışık olmazdı gördükleri. Kimi zaman karanlığın kalınlıkları arasında yoğunluk değişmeleri ya da göz yorgunluklarını hissederdi.
Telsizciden bir kâğıt aldı:
"Neredeyiz?"
Fabien bunu bilmek için her şeyini vermeye hazırdı. Karşılık verdi:
"Bilmiyorum. Pusulayı kullanarak bir fırtınadan geçmeye çalışıyoruz."
Öne eğildi. Ateşten bir demet gibi motora asılı bulunan egzoz alevi öylesine donuktu ki sanki ayışığı onu söndürmüştü, ancak bu hiçlik içinde gözünün önündeki dünyayı da aynı zamanda yutuyordu.
Aleve baktı. Bir meşalenin alevi gibi gürbüz ve sıkı r örülmüştü.
Fabien otuz saniyede bir jiroskoba ve kumpasa bakmak için başını pilot bölmesine gömüyordu. Uzun zaman boyunca gözlerini baygına çeviren kır mızı lambaları yakmaktan çok solgun bir yıldız ışığına sahip fosfor rakamlı göstergelere bakıyordu.
Orada, göstergeler ve rakamlar arasında pilot bir tür aldatıcı güvence hissediyordu: Üzerinden dalgaların geçtiği bir geminin kaptan köşkünde duyumsanan güvencenin aynıydı bu. Gece ve gecenin taşıdığı bütün kayalar, tepeler, enkazlar o aynı şaşırtıcı
kadercilikle birlikte uçağın üstünden akıp gidiyordu.
"Neredeyiz?" diye sordu telsizci, yine.
Fabien karanlık bölmeden kurtulup sol yana yatarak o korkunç gözetlemesine dalıyordu. Artık ne kadar zamanın ve çabanın onu bu karanlık bağlardan koparacağını bilemiyordu. Neredeyse kurtulma umudunu yitirmek üzereydi, çünkü yaşamı şu umudunu yitirmemek için açıp okuduğu binlerce kirli ve buruşuk kâğıda bağlıydı: "Trelew: Dörtte üçü kapalı hava, zayıf batı rüzgârı." Eğer Trelew'in dörtte üçü kapalı olsaydı bulutların arasından ışıkların bir kısmı görülebilirdi. En azından...
Yolunu gözeten ışıklar yola devam etmeye zorluyordu onu... Yine de kuşku içinde telsizci için bir şeyler karaladı: "Geçip geçemeyeceğimi bilmiyorum. Geride havanın güzel olup olmadığını bildirin bana."
Gelen yanıt yerine oturttu onu:
"Commodoro bildiriyor: Geri dönüş olanaksız fırtına!"
And sıradağlarından denize doğru kayan amansız saldırıyı anlamaya başlıyordu. O dağlara ulaşmadan fırtına bütün kentleri yerle bir edecekti.
"Sarı Antonio'da hava nasılmış?"

"San Antonio'nun yanıtı şu: Batıdan esen biri rüzgâr ve arkasından fırtına. Dörtte üçü kapalı hava." Parazitler yüzünden San Antonio'nun sesini zorlukla alıyorum. O da beni zorlukla duyuyor. Çok geçmeden şimşekler yüzünden anteni içeri almak
zorunda kalacağım. Yarım tur atacak mısınız? Neler tasarlıyorsunuz?"
"Benim tasarladıklarımı boş verin. Bahia Bianca'daki havayı sorun."
"Bahia Blanca yanıtlıyor: Batıdan Bahia Bianca üzerine yirmi dakika sonra müthiş bir fırtına gelecek."
"Trelew'deki havayı sorun."
"Trelew yanıtladı: Saniyede otuz metre hızla batıdan esen bir fırtına ve yağmur.'"
"Buenos Aires'le haberleşin: Dört bir yandan sıkıştırıldık. Hiçbir şey göremiyoruz, fırtına yüzlerce millik bir alanı kapladı. Ne yapmamız gerekiyor?"
Pilota göre bu gecenin sonu gelemeyecek gibiydi, Çünkü gece ne bir rıhtıma götürüyor (bütün rıhtımlar ulaşılmazdı artık) ne de bir şafağa bırakıyordu; bir saat kırk dakika içinde yakıt da bitecekti.
Er ya da geç, bu karanlıklar içinde kör bir biçimde uçmak zorunda kalınacaktı.
Keşke sabaha çıkabilselerdi...
Gündüz, Fabien için korkunç geçenin ardından saplanılan altın kumlu bir kumsaldı. Tehlikeye atılmış olan uçağın altında ovalar doğacaktı. Sessiz toprak uyuyan çiftliklerini, sürülerini ve tepelerini getirecekti. Karanlıkta yüzen bütün enkazlar savunmasız bir hal alacaklardı. Elinden gelse pilot nasıl da yüzecekti gündüze doğru!
Kıstırılmış olduğunu düşündü. Çözüm iyi ya da o kötü bu karanlığın içindeydi.
Doğruydu, Birkaç kez gün aydınlanmaya başladığı anda iyileşme dönemine gireceğine inandı.
Ancak üzerinde güneşin yaşadığı doğuya doğru gözlerini dikmek neye yarayacaktı; aralarında için den kurtulması zor olan bir derinlik var gibiydi.

ONÜÇÜNCÜ BÖLÜM

"Ascuncion postası yola devam ediyor. Saat ikiye doğru burada olacak. Buna karşılık zorluklar içinde bulunan Patagonya postasında önemli bir gecikme tahmin ediyoruz."
"Güzel, Bay Rivière."
"Avrupa uçağını onu beklemeden havalandırmamız mümkün; Ascuncion postası gelir gelmez bizden bilgi isteyeceksiniz. Hazırlıklı olun."
Rivière şimdi kuzeyde bulunan koruma alanlarından gelen telgrafları okuyordu. Avrupa postası için önü açık bir yol vardı: "Gökyüzü açık. Dolunay var ve rüzgâr yok." Gökten yayılan ışıklarla oldukça belirlenmiş Brezilya dağları sık ağaçlı kara ormanlardan oluşan saçlarını denizin gümüş renkli dalgalarında sallandırıyordu. Bu ormanların üzerine

hiç durmadan renksiz ayışığı yağmurları yağıp duruyordu. Ve denizdeki adalar enkazlar kadar karaydı.
Ve bu ayışığı yollar üzerinde tükenmek bilmiyordu; bir ışık çeşmesiydi sanki.
Rivière hareket emrini verdiğinde Avrupa pos tasının ekibi bütün bir gece ağır ağır ışıldayan durağan bir dünyanın içine girmiş demekti. Işığın ve karanlığın kütlelerini hiçbir şeyin bozamadığı bir dünyaydı. Bu dünyaya hafif rüzgârların girebilmesi, bir kaç saat içinde gökyüzünü hallaç pamuğuna çevirmesi olanaksız gibiydi.
Ancak Rivière, yasak altın madenlerindeki bir altın arayıcısı gibi bu aydınlık karşısında duraksıyordu. Güneyde olanlar, gece uçuşlarının sorumlusu olan Rivière'i haksız çıkarıyordu. Rakipleri Patagonya'daki bir felaketten kendilerine bir moral kazanma fırsatı çıkarabilirlerdi Öyle Rivière'in talihi bir anda tersine dönebilirdi: Yapıtlarındaki bir çatlak drama yol açmıştı, ancak dram çatlağın ne olduğunu gösterse de hiçbir şey kanıtlanamazdı. "Belki batıya gözetleme postaları gerekiyor... Bunu anlayacağız." Şöyle düşünüyordu ayrıca: "Aynı nedenler üzerinde ısrar etmek; şimdi elimizde kazalara engel olacak bir fırsat da var; bir kaza." Güçlü kişileri başarısızlıklar güçlendirir. Ne yazık ki insanlara öyle bir oyun oynanıyor ki bu oyunda olayların gerçek anlamının hiçbir değeri yok. Görünüşte bir şeyler kazanmak ya da yitirmek azımsanacak noktalara getiriyor kişiyi. Ve görünüşte başarısız olmak da kıskıvrak bağlıyor bizi.
Rivière zile bastı.
"Bahia Blanca ile hâlâ bir telsiz bağlantısı yok mu?"
"Hayır."
"Havaalanının telefonunu verin bana."
Beş dakika sonra bilgi alıyordu:
"Niçin bize hiçbir haber vermiyorsunuz?"
"Postanın sesini alamıyoruz."
"Susmada mı?"
"Bilmiyoruz Çok fırtına var. Mandallasa bile işitemeyiz.".
"Trelew duyuluyor mu?"
"Trelew'i de duyamıyoruz."
"Telefon edin."
"Denedik. Hatta bir kopukluk var."
“Orada hava nasıl?"
"Tehlikeli. Batıdan güneye doğru şimşekler çakıyor. Çok ağır bir hava."
"Rüzgâr?"
"Zayıf, ancak on dakika sürer. Şimşekler hızla yaklaşıyor."
Bir sessizlik.
"Bahia Banca, duyuyor musunuz? Tamam. dakika sonra arayın bizi."
Rivière güneydeki havaalanlarından gelen telgrafları karıştırdı. Hepsi de uçaktan bir haber alınamadığını yazıyordu. Kimileri Buenos Aires'e yanıt bile vermiyordu. Harita üzerinde, her kapının kapalı olduğu ve kasırganın yerle bir ettiği küçük kasabaları gösteren lekeler gitgide

büyüyordu. Yollarının üzerindeki dünyadan ayrı düşmüş ışıksız her ev bir gemi gibi gecenin içinde gözden kaybolmuştu. Onları
bir tek şafak kurtarabilirdi.
Haritanın üzerine eğilmiş olan Rivière, yine de, açık gökyüzüne çıkma umudunu koruyordu. Çünkü otuzdan fazla taşra kasabasının polisinden havanın iyi olduğuna ilişkin telgraflar almıştı ve yanıtlar çok tan ona ulaşmaya başlamıştı. ki bin kilometrelik bir alan içinde bulunan telsiz istasyonlarına, uçaktan haber alınır alınmaz bunu Buenos Aires'e ulaştırma emri verilmişti. Buenos Aires de istasyona
Fabien'e aktarılması için açık alanların yerini bildirecekti.
Sabah çalışmasına uymak zorunda olan sekreterler bürolarında yerlerini almışlardı. Orada, gizliden gizliye gece uçuşlarının iptal edileceğini belki de Avrupa postasının sabah hareket edebileceğini öğreniyorlardı. Alçak sesle, Fabien'den, kasırgadan
ve en çok da Rivière'den söz ediyorlardı. Hemen onun yanı başında bu gündelik yalanlamanın altında gitgide ezildiğine tanık oluyorlardı.
Fakat bütün sesler birdenbire kesiliverdi:
Rivière kapısında belirmişti, bir sonsuzluk yolcusu gibi, paltosunun içinde küçülmüş, şapkası gözlerine inmişti yine. Büro müdürüne doğru sakin bir adım attı:
"Saat biri on geçiyor, Avrupa postasının kâğıtları tamam mı?"
"Ben... Ben sanmıştım ki..."
"Sanmakla değil dediklerimi yapmakla yükümlüsünüz."
Elleri arkasında, açık bir pencereye doğru yavaşça yaklaştı.
Bir sekreter yanına gelerek:
"Müdür Bey, çok az yanıt alabiliyoruz. İçerde bize diyorlar ki birçok telsiz hattı kesilmiş."
"Peki."
Hareketsiz duran Rivière geceye bakıyordu.

Gelen her yeni haber postayı tehlikeye sokuyordu. Hatlar kesilmezden önce yanıtlanabildiği kadarıyla her kentten kasırganın ilerlediği haberi geliyordu: "İçerlerden, Cordillere'den geliyor. Her yeri, her şeyi silip Süpürüyor, denize doğru..."
Rivière'e göre yıldızlar çok parlak, hava ise nemliydi. Ne garip bir geceydi. Parlak bir meyvenin kâbusu gibi parça parça çürüyordu. Yıldızlar hâlâ Buenos Aires'in üzerindeydi ancak bu, bir anlık vahadan başka bir şey değildi." Uçaktakilerin yordamından uzakta başka bir liman. Kötü rüzgârın dokunup geçtiği ve çürüttüğü tehlike dolu bir gece.
Yenilmesi zor bir gece.
Bir uçak, bir yerlerde, gecenin derinliklerinde tehlike içinde; uçaktakiler çaresizlik içinde uğraşıp duruyorlardı.

ONDÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Fabien'in karısı telefon etti.

Her dönüş gecesinde Patagonya postasının hareketini hesaplardı. "Trelew'den havalanıyor..."
Sonra uykuya dalardı. Çok geçmeden: "San Antonio'ya yaklaşıyor olmalı, kentin ışıklarını görüyor dur..." Ayağa kalkıyor, perdeleri aralıyor ve gökyüzüne bakıyordu: "Bütün bu bulutlar canını sıkıyordur..." Kimi zaman Ay bir çoban gibi geziniyordu
gökyüzünde. Bunun üzerine, kocasının çevresindeki binlerce yıldızdan ötürü rahatlamış olan kadın yeniden yatıyordu. Saat bire doğru onu yakınında
hissediyordu: "Artık çok ötelerde olmamalı, Buenos Aires'i görüyordur..." Sonra yine kalkıyor, kocasına sıcak bir yemek ve kahve pişiriyordu:
"Yukarılarda hava çok soğuktur..." Kocasını hep, karlarla kaplı bir zirveden inmiş gibi karşılıyordu: "Üşümedin mi?" "Hayır, üşümedim." "Olsun, yine de ısın biraz..." Saat bir çeyreğe doğu her şey hazırdı. Bundan sonra kadın telefon ediyordu.
"Fabien iniş yaptı mı?"
Onu dinleyen sekreterin biraz canı sıkılır gibi oldu:
"Kimsiniz?"
"Simone Fabien."
"Ah! Bir dakika..."
Ne diyeceğini şaşıran sekreter ahizeyi büro müdürüne uzattı.
"Kimsiniz?"
"Ah, siz misiniz, ne istemiştiniz Bayan?"
"Kocam iniş yaptı mı?"
Ne olduğu belli olmayan kısa bir sessizliğin ardından kadına basitçe karşılık verildi:
"Hayır."
“Gecikti yani?"
"Evet..."
Yeni bir sessizlik daha.
"Evet, evet gecikti biraz."
"Ah!"
Bu "Ah!" yaralı bir bedenden yükselmişti sanki. Gecikme hiçbir şey değildi... Hiçbir şey... Ama ya çok uzarsa!..
"Ah! Peki saat kaç sularında orada olacak?"
"Saat kaçta mı burada olacak? Biz... Biz bilemiyoruz bunu..."
Kadın şimdi bir duvara çarpmış gibiydi. Yalnızca sorduklarının tekrarını alabiliyordu.
"Size rica ediyorum, lütfen yanıt verin bana! Kocam nerede şimdi?"
"Nerede mi? Bir dakika..."
Bu sessizlik kadını kötü yapıyordu. O duvarın ardında bir şeyler dönüyordu.
Karar verildi:
"Saat on dokuz otuzda Commodoro'dan havalanmış."
"O saatten bu yana nerede?"

"O saatten bu yana mı? Çok gecikti... Kötü hava yüzünden çok gecikti..."
"Ah! Demek kötü hava..."
Buenos Aires üzerinde dolaşan o aylak Ay, bir haksızlığın, aldatmacanın habercisiydi. Kadın aniden, Commodoro'dan Trelew'e gitmek için en az iki
saat gerektiğini anımsadı.
"Ve Trelew'e altı saatten beri uçuyor, öyle değil mi? Peki size mesajlar gönderiyordur. Ne diyor'?"
"Ne mi diyor? Doğal olarak böyle bir havada... Siz de bilirsiniz ki... Gönderdiği mesajları işitmek olanaksızdır."
"Böyle bir havada mı?"
"Bütün söyleyebileceğimiz bunlar bayan, bir haber alır almaz size bildireceğiz!"
"Ah! Hiçbir şey bilmiyorsunuz, demek..."
"Görüşmek üzere Bayan..."
"Hayır. Hayır. Müdürle görüşmek istiyorum."
"Müdür Bey şu anda çok meşgul, Bayan, toplantıda..."
"Ah! Olsun, olsun! Onunla konuşmak istiyorum."
Büro müdürü terlerini kuruladı:
"Bir dakika..."
Rivière'in kapısını itti:
"Bayan Fabien sizinle görüşmek istiyor."
"İşte, korktuğum başıma geldi," diye düşündü.
Rivière, dramın dokunaklı öğeleri kendini göstermeye başlamıştı. Önce bunları önlemeyi düşündü; ameliyat odalarına anneler ve kadınlar alınmazdı.
Tehlikede kalan gemilerde de heyecan yatıştırmaya çalışılırdı. Yine de görüşmeyi kabul etti:
"Büroma bağlayın."
Bu uzaktan gelen küçük, titrek sesi dinlerken birdenbire ona yanıt veremeyeceğini anladı. İkisi için de bağırıp çağırmak o kadar anlamsız olacaktı ki.
"Sizden rica ederim Bayan, kendinize gelin! Bu meslekte haber almayı beklemek o kadar çok olağandır ki."
Vardığı noktada kişisel bir bunalımın değil eylem sorunu sözkonusuydu. Rivière'in karşısında, Fabien'in karısı değil, yaşamın başka bir anlamı dikiliyordu. Rivière, yalnızca bu küçük sesin, bu üzgün ancak ona düşman kesilen ezginin yakınmalarını dinleyebiliyordu. Çünkü ne eylem, ne de kişisel mutluluklar paylaşımı onaylar; birbirlerine ters düşerler. Bu kadında da mutlak bir dünya adına, kendi ödev ve hakları adına konuşuyordu. Akşamın yüzüne düşen bir lambanın aydınlığı, bir umutlar sevecenlikler ve anılar ülkesi adına. Kendisine ait olanı istiyordu ve bunda haklıydı da. Üstelik Rivière de haklıydı, ancak bu kadının gerçekliği karşısında
"hayır" diyemezdi. Kendi halinde bir masa lamba sının ışığında kendi gerçekliğini, dile getirilmez, insanlıkdışı gerçekliğini keşfediyordu.

"Bayan..."
Kadın artık dinlemiyordu. Sanki, cılız yumruklarını duvarda harcamış ve ayaklarının üzerine yığılmıştı.

Günün birinde bir mühendis, yapılmakta olan bir köprü üzerindeki bir yaralının üstüne eğildiklerin de şöyle demişti: "Bu köprü ezilmiş bir insan yüzüne değer miydi?" Kendi yararına yol açılan köylülerden hiçbiri, bir sonraki köprüden dolaşmak uğruna, bir insanın yüzünü bu hale koymayı kabullenmezdi. Ancak buna karşın köprüler inşa edildi. Mühendis şöyle devam etmişti: "Genel çıkarlar, özel çıkarlardan oluşur; bu başka bir şeyi doğrulamaz. Fakat yine de, insan yaşamının değeri yoksa bile biz hep bir şeyler insan yaşamının değerini aşıyormuş gibi davranıyoruz... Peki nedir bu?"
Rivière ekibini düşününce yüreği sıkıştı. Bazen bir köprü yapımı bile mutlulukları kırmaya yetiyordu; Rivière artık "ne adına?" diye soramaz olmuştu.
"Bu insanlar," diye düşünüyordu, "Belki az sonra ölecekler, ancak mutlu yaşayabilirlerdi." Akşam lambalarının altın tapınağına eğilmiş insan yüzleri görüyordu:
"Ne adına bu insanları çekip aldım?" Ne adına onlardan kişisel mutluluklarını çalmıştı? İlk yasa bu mutlulukları korumak değimiydi? Fakat o onları yok
ediyordu. Ve günü geliyor altın tapınaklar bir serap gibi gözden kayboluyordu. Yaşlılık ve ölüm ondan daha acımasızca yıkıyordu bu mutlulukları. Belki de korunması gereken ve çok uzun süren başka bir şey daha vardı; Rivière'in korumaya çalıştığı acaba insanın bu yönü müydü? Yoksa eylem kendini doğrulamazdı.
"Sevmek yalnızca sevmek, ne büyük çıkmaz." Rivière, sevmekten daha büyük olan bir ödevin karanlık duygusuna kapılmıştı. Ya da söz konusu olan, başkalarından çok farklı olan bir sevecenlikti.
Aklına bir cümle takılmıştı: "Onları ölümsüz kılmaktan söz ediyoruz..." Bunu nerede okumuştu?
"Kendi başınıza peşine düştükleriniz ölürler. Peru'da, eski İnkalar'ın Güneş Tanrısı tapınağını görmüştü. Dağ üstündeki o dik taşlar. Günümüz insanının üstüne taşlarının ağırlığıyla bir pişmanlık gibi çöken bu anıtlar olmasa, güçlü bir uygarlıktan geriye ne kalabilirdi? "Herhangi kabalık ve hangi saçma sevgi adına eski halkların yöneticileri dağın üstündeki bu tapınağı dikerek, ölümsüzlüklerini anıtlaştırmaya zorladılar onları?" Rivière, akşamları müzik kutularının önünde toplanan küçük kasabaların insanlarını düşledi. "Bu türde bir mutluluk, bir koşum takımı..." diye düşündü. Eski halkların yöneticileri insanın çektiği zorluklara acımamışlarsa bile ölümüne acımışlardır.'Bireysel ölümüne değil de deniz kumları altında kalacak soylara acımışlardır. Ve halkını, çölün yok edemeyeceği taşlar dikmeye göndermişti.

Dörde katlanmış bu kâğıt onu belki de kurtarır.
Fabien, dişleri kenetlenmiş, kâğıdı açıyordu.
"Buenos Aires'i işitmek olanaksız. Haber bile gönderemiyorum, parmaklarıma kıvılcımlar sıçrıyor."
Fabien öfkeye kapılmıştı, karşılık vermek istedi, ancak elleri yazmak için kumandayı bıraktığında güçlü bir dalga gövdesine çarptı; beş tonluk metal içinde hava dalgaları havaya kaldırıp tartıyordu onu. Vazgeçti.
Elleri yeniden dalganın üzerine kapandı ve onu yatıştırdı.
Fabien hızlı soluk alıyordu. Eğer telsizci fırtına korkusu yüzünden anteni çekerse, yere indiklerinde Fabien onun suratını dağıtırdı. Sanki bin beş yüz kilometre öteden kendilerine bir yardım halatı atacaklarmışçasına, ne pahasına olursa olsun Buenos Aires'le görüşmeleri gerekiyordu. Titrek bir ışık, hiçbir yararı dokunmayan ancak yeryüzünü bir deniz feneri gibi aydınlatmış olan bir han feneri olmadığından, ona yalnızca, çoktandır var olmayan bir dünyadan kopup gelen tek bir ses gerekliydi.
Pilot yumruğunu kaldırdı ve telsizciye bu trajik doğruyu anlatabilmek için kırmızı ışığın üstünde gezdirdi, ancak öteki, taş üstünde taşın kalmadığı boşluğa, ortadan kaybolmuş kentlere, ölgün ışıklara dalıp gittiğinden bunu fark etmedi bile.
Fabien, her söylenileni dinlerdi, yeter ki sesleri çıksındı. Şöyle düşünüyordu: "Bana dönüp durmamı söyleseler, dönerim; tam güneye doğru yürü deseler." Ayın bıraktığı koca gölgeler altında, bir yerlerde bu dinginlik içindeki kentler vardı. Oradaki arkadaşları, çiçek gibi lambaların koruyucu ışığı altında bilgili mi bilgili, güçlü mü güçlüydüler; haritaların üzerine eğilmişlerdi ve hepsi de bu kentleri tanıyorlardı. Oysa o, bir çığ hızıyla kara bir seli üstüne iten gecenin dalgalarından başka ne biliyordu? İki insan bulutlardaki alevler ve hortumlar arasında bırakılamazdı ya? Hayır, bırakılamazdı. Fabien'e, "Burnunu iki yüz kırk dereceye ver..." diyecekler, o da iki yüz kırk dereceye dönecekti. Ancak yapayalnızdı.
Sanki madde bile başkaldırıyordu. Her dalışta motor öylesine zangırdıyordu ki sanki uçağın bütün gövdesi öfkeden sarsılıyordu. Fabien başını pilot kabinine gömmüş, jiroskopik ufkun tam karşısında uçağa egemen olmak için tüm gücünü kullanmıyordu, çünkü dışarıda gezegenlerin başlangıcını andıran öyle bir karanlık içinde yitmişti ki her şeyin bir birine karıştığı bu karanlıkta yerle göğü birbirinden ayırmak olanaksızdı. Bunun yanında pozisyon göstergelerinin ibreleri gittikçe hızlanıyor, izlenmeleri zorlaşıyordu. İbrelerin yanılttığı pilot yükseklik kaybediyor, çırpınıyor ve bu karanlık içinde yavaş yavaş batıyordu. Yüksekliğini okudu: "Beş yüz metre." Bu, tepelerin yüksekliğiydi neredeyse. Tepelerin başdöndüren dalgalarının üzerine yürüdüğünü hissetti. En küçüğü kendini ezecek güçte olan yer kütleleri, adeta yerlerinden fırlamışlar ve çevresinde sarhoşluk içinde dönmeye başlamışlardı. Onun çevresinde böylelikle, gittikçe sıkboğaz eden delice bir dans başlamıştı.

Ne yapacağına karar verdi. Çakılma riskini göze alarak herhangi bir yere iniş yapacaktı. En azından tepelerden sakınmak için elinde kalan son işaret fişeğini de fırlattı. Fişek yandı, döndü, bir düz ışıklandırdı ve orada söndü; bu düzlük denizdi.
Çok çabuk düşündü: "Yandık, kırk derece düzeltmeme karşın yine de sapmışım. Bir kasırga bu. Kara ne yanda acaba?" Uçağın burnunu batıya verdi. Şöyle düşündü: "Şimdi fişeğim kalmadığına göre sonum geldi!" Bu nasılsa bir gün başıma gelecekti.
Peki ya arkadaki arkadaşı..." Kuşkusuz anteni yerinden almıştır. "Ancak pilot bunu kafasında sorun haline getirmemişti. Ellerini yalnızca açsa bile yaşamları oradan işe yaramaz toz parçaları gibi akıp giderdi. Arkadaşının ve kendisinin çarpan yürekleri ellerindeydi. Ansızın elleri onu ürküttü.
Koç toslaması halindeki bu dalgalanmaların içinde dümenin sarsıntılarını önlemek için ona sımsıkı yapışmıştı, yoksa kumandanın kabloları kopabilirdi. Dümeni sürekli olarak sımsıkı tutuyordu. Harcadığı güç karşısında uyuşan ellerini artık hissedemiyordu. Ellerinden bir tepki alabilmek için parmaklarını oynatmak istedi; bunu yapıp yapamadığını anlamadı bile. Tuhaf bir şeyler kollarını güçsüz kılıyordu. Duyarsız ve hareketli balonlar gibi. Şöyle düşündü: "Var gücümle sıktığımı düşünmeliyim..."
Düşündüğünün ellerine ulaşıp ulaşmadığını da bilemedi. Dümenin sarsıntılarını yalnızca omuzlarındaki acılardan anladığı için, "Elimden kaçacak. Ellerim
açılacak..." dedi kendi kendine. Ancak böyle sözler düşündüğü için kendinden korktu, çünkü bu kez ellerinin gördüklerinin o karanlık gücüne baş eğdiğini, yavaşça açıldığını ve karanlık içinde teslim olduğunu sandı.
Dövüşmeye devam edebilir, şansını deneyebilirdi, kader dışarıdan gelmezdi. Ancak kaderi içerdeydi; kendimizi düşkün hissettiğimiz bir an gelir; hatalar bir baş dönmesi gibi sizi alır götürür.
Ve işte tam bu anda başının üzerinde, kasırganın bir yırtığından balık sepetindeki ölümcül bir olta yemi gibi birkaç yıldız ışıldadı.
Bunun bir tuzak olduğunu anlamıştı; bir çukurda üç yıldız görülür, ona doğru yükselir, ondan sonra artık inemez ve orada yıldızlara takılıp kalırdınız.
Ancak ışığa öylesine açtı ki, yükseldi.

ONALTINCI BÖLÜM

Yıldızların sunduğu noktalar sayesinde dalgaları daha iyi geçerek yükseldi. Solgun mıknatıslar onu çekiyordu. Bir ışığın peşinde o kadar uzun zaman koşmuştu ki en belirsiz ışığı bile artık elinden kaçırmazdı. Bir han fenerinden daha parlak olan bu ışığın, bu çok susadığı işaretin çevresinde ölünceye kadar dönecekti. Şimdiden ışık tarlalarına doğru yükselmeye başlamıştı.

Az önce açılmış olan ve şimdi kapanan kuyunun içinde yavaşça spiral biçiminde yükseliyordu.
Yükseldikçe bulutlar kara çamurlarını kaybediyorlar, gittikçe arınan ve beyazlaşan dalgalar halinde karşısına çıkıyorlardı.
O kadar çok şaşırmıştı ki, aydınlık gözlerini kamaştırıyordu. Birkaç saniye boyunca gözlerini kapatmak zorunda kaldı. Geceleyin bulutların bu kadar büyüleyici olduklarını sanmazdı. Fakat dolunay ve bütün gökcisimleri onları ışıklı dalgalara dönüştürmüştü.
Uçak bir anda, açıklığa çıktığı saniyede olağanüstü bir durgunluğa kavuşmuştu. Uçağın burnunu öne eğen en ufak bir çalkantı bile yoktu. Bendi aşan bir tekne gibi sakin sulara giriyordu. Esenlik içindeki adaların bulunduğu bir koydaymışçasına, gökyüzünün bilinmeyen ve gizli bir parçasındaydı. Şimşeklerin, sağanakların, boraların oynaştığı üç bin metrelik kasırga, artık altında kalan yeni bir dünyaydı. Ancak kardan ve kristalden yapılmış çevriliyordu gökcisimlerine.
Tuhaf yıldızların arasına düştüğünü düşünüyordu, uçağın kanatları aydınlanmıştı. Çünkü ışık yıldızlardan değil de altında, çevresinde oynaşan bulut parçalarından geliyordu.
Altında bulunan bulutlar aydan aldıkları bütün karları üzerine yolluyorlardı. Sağlı sollu bütün bulutlar kuleleri andırıyordu. Işıklı bir sütün içinde pilot ve telsizci sanki yüzüyordu. Fabien arkasına döndüğünde telsizcinin gülümsediğini gördü.
"İşler yolunda," diye bağırıyordu.
Ancak sesi uçağın gürültüsüne karışıyor, yalnızca gülümsemeleri anlaşabiliyordu. "Gülümsediğime bakılırsa çıldırmış olmalıyım," diye düşündü Fabien, "kaybolduk!"
Bununla birlikte binlerce karanlık kol onu bırakmıştı. Günü gelince çiçekler arasında tek başına dolaşmasına izin verilen bir tutuklu gibi bağları çözülmüştü onun da.
"Çok güzel," diye düşünüyordu Fabien. Ondan ve arkadaşından başka hiç kimsenin, ama başka hiç kimsenin yaşamadığı bir dünyada, bir hazine yoğunluğunda biriken yıldızların arasında dolaşıp duruyordu. Gizlice girdikleri hazine odasından
bir daha çıkamayan, şu masallardaki kentlerin hır sızlarını andırıyordu. Buz kesilmiş değerli taşların arasında sonsuza değin zengin, ancak mahkûm edilmiş, dolaşıp duruyorlardı.

ONYEDİNCİ BÖLÜM

Patagonya alanlarından biri olan Commodoro Rivadavia'da bulunan telsiz telgrafçılarından biri ansızın harekete geçti ve nöbet tutan kim varsa, güçten kesilmiş bir halde onun çevresine toplandılar.
Temiz ve aydınlık bir kâğıdın üzerine eğilmişlerdi. Operatörün eli hâlâ duraksıyordu ve kalem sallanıyordu. Operatörün eli harfleri tutuyor ancak parmakları çoktandır titriyordu.
"Kasırgalar mı?"

Telsizci başıyla "Evet" yaptı. Çevresinde bulunanların gürültüsü anlamasını engelliyordu.
Sonra çözülmesi olanaksız birkaç harf karaladı.
Ardından sözcükler. Son olarak metin okunacak hale gelmişti:
"Kasırganın üzerinde üç bin metre yükseklikte kaldık. İçerilere doğru tam batıya gidiyoruz, çünkü denize sapmışız. Altımız kapalı. Sürekli olarak denizin üzerinde uçup uçmadığımızı bilmiyoruz. Kasırganın içerilere yayılıp yayılmadığını bildirin bize."
Bu mesajın Buenos Aires'e ulaştırılması için, kasırgalar yüzünden postadan postaya aktarılması gerekti. Mesaj, sırayla yakılan ateşler gibi gecede ilerliyordu.
Buenos Aires yanıtladı:
"İçerlerde genel kasırga var. Ne kadar yakıtınız kaldı?"
"Yarım saatlik."
Nöbetçiden nöbetçiye ulaştırılan bu cümle sonunda Buenos Aires'e vardı.
Uçak, otuz dakikaya kadar onu yere indirecek bir kasırga içinde çakılmaya mahkûm edilmişti.

ONSEKİZİNCİ BÖLÜM

Rivière derin düşünceler içindeydi. Artık umudu kalmamıştı, bu ekip gecenin içinde bir yerlerde kaybolup gidecekti.
Rivière bir çocukluk anısıyla başbaşa kalmıştı; bir ceset çıkarmak amacıyla büyük bir su birikintisi boşaltılıyordu. Bu buğdaylar, düzlükler, kumlar gün yüzüne çıkmadıkça, bu karanlık kütle yeryüzünden akıp gitmedikçe, onlar da hiçbir şey bulamayacaklardı. Yalın bir hayat yaşayan köylüler günün birinde dirsekleri yüzlerine katlanmış, uyuyan iki çocuk bulacaklardı çimenlerin üzerinde, yumuşak bir dipte. Ancak gece onları çoktan boğmuş olacaktı.
Rivière, masallardaki denizlerin dibine gömülen hazineleri düşündü. Bütün çiçekleriyle, bütün işe yaramaz çiçekleriyle gündüzü bekleyen gecenin elma ağaçları. Gece zengindi, renksiz çiçekleri, uyuyan kuzuları, kokuları vardı.
Güne doğru yavaş yavaş ıslak ağaçlar, taze yoncalar, kalın saban izleri tırmanacaktı. Ancak şimdi savunmasız olan tepeler, çayırlar ve dünyanın sakinliğinde bulunan kuzular arasında iki çocuk uyur gibi yapacaktı. Ve görünen dünyadan bir ötekine bir şeyler akıp gidecekti.
Rivière, Fabien'in endişeli ve genç karısını tanıyor; böylesi bir sevgi daha önceleri, yoksul bir çocuğa verilen oyuncak gibi ona da verilmişti.
Rivière, kumanda aletleri üzerinde birkaç dakikalığına yazgısını tutan Fabien'in ellerini düşünüyor. Okşayan ellerini. Bu eller bir göğsün üzerine konmuş ve tanrısal bir elmişçesine orada fırtınalar koparmış. Bu eller bir yüze dokunmuş ve değiştirmiş bu yüzü. Mucizevi eller bunlar.
Fabien geceleyin, bir bulutlar denizinin göz kamaştırıcı parlaklığında dolaşıp duruyor ancak aşağısı sonsuzluğa kesilmiş. İçinde yalnız başına oturduğu birtakım yıldızların arasında yitip gitmiş. Dünyayı ellerinin

arasında tutmaya devam ediyor ve göğsünde sallıyor onu. Dümende, insanoğlunun zenginliğinin tüm ağırlığını sıkıyor, bir yıldızdan öte kine, umutsuz bir şekilde, çok sonraları geri vermek zorunda kalacağı işe yaramaz hazineyi dolaştırıyor.
Rivière, bir telsiz istasyonunun onu hâlâ dinlediğini düşünüyor. Fabien'i dünyaya bir tek müzikal bir dalga ya da küçük bir makam gezintisi bağlıyor, ne bir yakınma, ne bir çığlık. Ancak umutsuzluğun hiçbir zaman biçim veremediği katışıksız bir ses.

ONDOKUZUNCU BÖLÜM

Robineau onu suskunluktan çekip aldı:
"Müdür Bey, düşündüm ki... Belki de şunu deneyebiliriz..."
Önerilecek hiçbir şeyi yoktu, ancak iyi niyetini belli etmek istiyordu. Bir çözüm bulabilmiş olmayı, çok isterdi ve biraz da bir bilmecenin çözümü gibi arıyordu onu. Rivière'in asla işitmediği çözümler öneriyordu:
"Bakın Robineau, yaşam içinde çözümler yoktur, harekete geçirilen güçler vardır; onları yaratmak gerekir, ardından da çözümler gelir zaten."
Böylece Robineau kendi rolünü teknisyenler arasında bir işbirliği sağlayarak yürüyen bir güç yaratmakla sınırlıyordu. Pervane poyralarını pastan koruyacak gösterişsiz, kendi yolunda bir güç.
Ancak o gecenin olayları Robineau'yu silahsız yakalamıştı. Müfettiş sıfatının ne karanlıklarda kalan ekibine, ne de kasırgaya bir etkisi vardı. Ekip, artık doğruluk primi için değil, Robineau'nun verdiği cezaları ortadan kaldıran tek bir cezadan, ölümden kaçmak için savaşıyordu.
İşi olmayan Robineau, büroların arasında aylak aylak dolaşıyordu.
Fabien'in karısı görüşmek istiyordu. Endişeye kapılmış olan kadın sekreterlerin odasında bekliyordu. Rivière onu karşıladı. Sekreterler bakışlarını gizlice onun yüzüne doğru kaldırıyorlardı. Kadın tüm bunlardan bir tür utanç duyuyor ve kaygıyla çevresine bakınıyordu; orada bulunan herkes onu reddediyordu. Bir gövdenin üzerinde yürüyormuşçasına işlerine devam eden bu insanlar, içinde insan yaşamının, insan acılarının katı rakamlarla tortular bıraktığı bu dosyalar. Ona Fabien'den haber getirecek işaretler arıyordu. Evinde bulunan her şey onun yokluğunu gösteriyordu. Açılmış yatak, bir çiçek demeti, bir fincan kahve... Hiçbir işaret gözüne çarpmıyordu. Her şey acımanın, dostluğun, anıların düşmanı gibiydi. Herkes sesini yükseltmekten kaçındığı için duyabildiği tek cümle, bordrosunu isteyen bir memurun savurduğu küfürdü. "Tanrım dinamoların bordrosu! Tanrı belasını versin, Santos'a göndereceğimiz bordrolar nerede." Kadın, sonsuz bir şaşkınlık içinde gözlerini adama doğru kaldırdı. Sonra üzerinde bir harita bulunan duvara baktı. Dudakları tir tir titriyordu.
Sıkıntı içinde, biliyordu ki orada düşmanlık veren bir gerçek ortaya koyuyordu, gelmiş olmaktan dolayı pişmanlık duyuyor ve daha fazla dikkat çekmemek için öksürmemeye, ağlamamaya özen gösteriyordu.

Kendini alışılmamış, uygun olmayan bir çıplak gibi hissediyordu. Ortaya koyduğu gerçek öylesine güçlüydü ki kaçak bakışlar bıkıp usanmadan, gizlice onu yüzünde okumaya çalışıyordu. Bu çok güzel bir kadındı. Erkekler için mutluluğun kutsal dünyasını ortaya çıkarıyordu. Ona yaklaşırken hangi yüce maddeye dokunduklarını gösteriyordu. Onca bakışın altında kadın gözlerini kapadı. Bilmeden hangi dinginliklerin bozulabileceğini anlatıyordu.
Rivière onu buyur etti.
Az önce ürkekçe, taze teninin, çiçeklerinin, bir fincan kahvenin savunmasını yapmıştı. Hâlâ soğuk olan odada yine dudakları zayıfça titremeye başladı. Açıklanması zor olan bir başka dünyada o da kendine özgü gerçeği görebiliyordu. Hırçın sevgilerden, esirgemezliklerden yana onda ne varsa aşk ve şevkle doluydu, öyle ki tüm bunlar onda bencil ve sıkkın bir yüz yaratmıştı. Oradan kaçmak istedi:
"Sizi rahatsız ediyorum..."
"Bayan beni rahatsız etmiyorsunuz," dedi Rivière. "Ne yazık ki Bayan, sizin ve benim, beklemekten başka yapacak bir şeyimiz yok."
Kadın omuzlarını hafifçe kaldırdı, Rivière bunun ne anlama geldiğini anlamıştı:
"O halde bu lamba, hazırlanmış bu akşam yemeği, bu çiçekler neye yarar..."
Günün birinde genç bir anne Rivière'e şöyle bir itirafta bulunmuştu: "Çocuğumun ölümüne hâlâ alışamadım. Bana acı gelen onun giysilerine rastlamak, geceleri uyandığımda yüreğimi bir şefkatin basması, sütüm gibi o da artık neye yarar..." Bu kadın için de Fabien'in ölümü zor gelecekti, yarından başlayarak, yapacağı her işte, karşısına çıkan her nesnede onu arayacaktı. Fabien usulca evini terk edecekti. Rivière, içinde derin mi derin bir acımayı bastırıyordu.
"Bayan..."
Genç kadın, öz gücünden habersiz, neredeyse gösterişsiz bir gülümsemeyle geri çekiliyordu.
Rivière ağır ağır oturdu.
"Fakat bu kadın bunca zamandır aradığımı bulmama yardım ediyor."
Kuzey alanlarından gelen telgrafların üzerine parmaklar tıp tıp vuruyordu, hafifçe... "Ölümsüz olmak istemiyoruz," diye düşündü, "fakat her şeyin birdenbire anlamını yitirmesini de istemeyiz. Bizi çevreleyen boşluk da böylelikle kendini gösteriyor..." Robineau'ya baktı. Şimdi ona yararsızmış gibi gelen bu orta halli adam artık bir anlam taşımıyordu. Rivière, ona sertçe söylendi:
"İşinizi ben mi göstereceğim?"
Ardından Rivière, sekreterlerin odasına bakan kapıyı itti, Fabien'in kayboluşu, Bayan Fabien'in görmesini bilemediği belirtilerle, kuşkusuz onu etkilemişti. R.B. 903 numaralı fiş, yani Fabien'in uçağı, duvardaki tablonun kullanılmayanlar hanesine çoktan işlenmişti. Avrupa uçağının kâğıtlarını hazırlayan sekreterler, geç kaldığını bildikleri için işi ağırdan alıyorlardı. Şu anda alanda amaçsız olarak bekleyen ekiplerin ne yapacakları soruluyordu. Yaşamın işlevleri neredeyse durmuştu.

"İşte ölüm geldi!" diye düşündü Rivière. Yapıtı, rüzgârsız bir deniz ortasında bozulan yelkenliyi andırıyordu.

Robineau'nun sesini işitti:
"Müdür Bey... Altı haftalık evliymişler..."
"Siz çalışmanıza bakın."
Rivière sürekli olarak sekreterlere, sekreterlerin ötesindeki manevracılara, tamircilere, pilotlara bakıyordu. Hepsi de bir usta inancı içinde yapıtı için yardım etmişlerdi ona. Eski zamanların küçük kentlerini düşündü. Bu kentler kimi adalara gitmek için kendilerine gemiler inşa ederlerdi. Gemiler; umutlarıyla doldurmaktı amaçları. insanlarım umutlarım denizdeki yelkenleri şişirebildiğini görmeleri içindi. Hepsi büyümüş, ötelere varmış, bir gemi sayesinde kurtulmuşlardı. "Amaç belki de hiçbir şeyi doğrulamıyor, ancak eylem ölümden kurtarıyor. Bu adamlar gemileriyle ayaktaydılar." Ve Rivière telgraflara bütün anlamları yükseldiğinde, nöbette bulunan uçuş ekiplerine kaygıları bildirdiğinde ve pilotlara dramatik amaçlarını söylediğinde ölüme karşı savaşacak; rüzgârın denizde bir yelkenliye can verdiği gibi, yaşam onun yapıtlarına can verince.

YİRMİNCİ BÖLÜM

Commodoro Rivadavia hiçbir şey işitmiyor ancak oradan yirmi dakika sonra, bin kilometre uzakta Bahia Blanca ikinci bir mesaj alıyor: "Düşüyoruz. Bulutların arasına giriyoruz." Peşinden Trelew postasında, iç karartan bir metinden alınmış şu iki-üç sözcük: "... Hiçbir şey göremi..."
Kısa dalgalar da böyledir. Ancak burada herkes sağır kesilmiştir adeta. Sonra nedensizce her şey değişir. Durumunun ne olduğu bilinmeyen bu ekip neden sonra, uzayın, zamanın ötesinde, telsiz istasyonlarının beyaz kâğıtlarının üzerinde ortaya çıkar, yazı yazan hayaletlerdir bunlar. Yakıt bitmiş midir ya da pilot, uçak arıza yapmadan önce son şansını mı denemektedir: Çakılmadan yere inmek? Buenos Aires, Trelew'e buyuruyor:
"Bunu ona bir sorun bakalım."

Telsiz dinleme istasyonu bir laboratuvarı andırıyor; nikeller, bakırlar, manometreler, iletken ağlar. Beyaz önlüklü gözetleme operatörleri sessizce basit bir deneyin üzerine eğilmişler.
Yumuşak parmaklarıyla aletlere dokunuyorlar, manyetik alanları araştırıyorlar, altın damarını arayanlar gibi.
"Yanıt yok mu?"
"Yanıt yok."
Bir yaşam belirtisi olabilecek bir not daha ele geçirecekler belki. Eğer uçak ve gövde ışıkları yıldızların arasına çıkarsa kimbilir belki de bu yıldızın şarkısını duyacaklar.

Saniyeler akıp gidiyor. Kan gibi akıp gidiyorlar. Uçuş hâlâ devam ediyor mu? Her saniye yeni bir şans tanıyor. Öyle ki akıp giden zaman her şeyi talan ediyor gibi. Zamanın yirmi yüzyılda bir tapınağa işlemesi, granit içine girmesi ve tapınağı toz haline getirmesi gibi, ne var ki yüzyıllar süren aşınma bir saniyeye yüklenip uçuş ekibini tehdit ediyor.
Geçen her saniye bir şeyler taşıyor. Fabien'in o sesi, o gülüşleri. Suskunluk yer kazanıyor. Uçuş ekibinin üzerine binen ve gitgide ağırlaşan bu suskunluk bir deniz ağırlığında.
Bir bir şeyler söylüyor:
"Bir saat kırk dakika oldu. Yakıt son sınırına ulaşmış olmalı. Artık uçmaları olanaksız."
Ve durgunluk başlıyor.
Dudaklarda yolculuk sonlarını andıran acı, tatsız şeyler beliriyor. İnsanın içini buran, ancak ne olduğu bilinmeyen bir şeyler oldu. Tüm bu nikeller ve bakır kablolar arasında, yıkılmış fabrikalarda da egemen olan bir hüzün hissedilebiliyor. Ortalıkta ne var ne yok hepsi yararsız, gereksiz ve ağır görünüyor; ölü kolların ağırlığı gibi...
Gündüzü beklemekten başka yapacak şey yok.
Birkaç saat sonra bütün Arjantin aydınlanacak ve bu adamlar içinde ne olduğu bilinmeyen bir ağı, kıyıdan ağır ağır çekiyormuş gibi orada öylece duracaklar.

Bürosunda oturan Rivière, insanda kadercilik ağır bastığı zamanlar, yalnızca büyük felaketlerin yarattığı bir tür bozgun duygusu içinde. O yörede ne kadar polis varsa hepsine haber iletildi. Yapacak hiçbir şeyi kalmadı, beklemesi gerek. Ancak ölü evine bile bir çeki düzen vermek gerekir. Rivière, Robineau'yu çağırıyor: "Kuzey alanlarına şu telgraf çekilecek: Patagonya postasında önemli bir gecikme olacağı tahmin edilmektedir. Avrupa postasını daha fazla geciktirmemek için Patagonya postasını bir sonraki Avrupa postasıyla birleştirelim." Biraz öne doğru eğiliyor. Fakat küçük bir çabayla hatırı sayılır bir şeyler geliyor aklına. Ah! Evet. Bunu unutmamak için: "Robineau." "Ne var Müdür Bey?" "Bir not yazın. Bundan sonra pilotların bin dokuz yüz devri aşmaları yasak. Motorlara yazık oluyor." "Peki, Bay Rivière." Rivière biraz daha eğiliyor. Her şeyden önce yalnız kalmaya ihtiyacı var. "Hadi Robineau, hadi dostum.." Karanlıklar içindeki bu eşitlik Robineau'yu ürkütüyor.

YİRMİBİRİNCİ BÖLÜM

Robineau, yürek burukluğu içinde bürolar arasında dolaşıyordu. Şirkette yaşam durmuştu, saat ikide kalkması öngörülmüş olan posta geciktirilmiş ve gün doğmadan önce hareket etmemesi uygun görülmüştü. Yüzleri asık olan memurlar hâlâ bekliyorlardı, ancak bu bekleyişin hiçbir yararı yoktu. Kuzeyde bulunan alanlardan hâlâ yardım haberleri süregiden bir düzenlilik içinde alınıyordu, ancak onların "açık gökleri, dolunayları ve olmayan rüzgârları" verimli bir krallık imgesi

uyandırıyordu. Ay ve taş çölü. Robineau, amaçsızca büro müdürünün üzerinde çalıştığı bir dosyayı karıştırırken, onun karşısında, ayakta, küstahça bir saygıyla dosyayı kendisine geri vermesini beklediğini fark etti. Sanki, "İstediğiniz kadar bakın. Nasıl olsa benim..." diyordu. Bu aşağılık tutum karşısında müfettiş çok şaşırdı, ancak hiçbir karşılıkta bulunmadı ve öfkeli bir tavırla dosyayı geri uzattı. Büro müdürü büyük bir soyluluk edası içinde oturmak üzere geri döndü. "Ona gününü göstermeliydim," diye düşündü Robineau. Bunun üzerine kendinden emin adımlarla, dramı düşünerek ilerledi. Bu dram belki de onun çalışma politikasında bir gözden düşmeye neden olacaktı ve Robineau ikinci bir yasa bürünmek zorunda kalacaktı. Sonradan aklına, odasına kapanmış ve ona "Bak dostum..." diyen bir Rivière'in hayali geldi. Bu durumda hiç kimse böylesine desteksiz kalmamıştı. Robineau ona acımaya başlamıştı. Kafasında belli belirsizce yakınma ve sakinleştirme cümleleri baş gösterdi. Çok iyi yargıladığı bir duygu onun kanını kaynatıyordu. Bunun üzerine yavaşça kapıyı çaktı. Yanıt gelmedi. Bu sessizlik içinde kapıyı daha fazla çalmaya cesaret edemedi ve itti. Rivière oradaydı, Robineau, Rivière'in odasına ilk kez kendi isteğiyle, hem de bir dost gibi, savaşta yaralı generali kurşunlar altında sürükleyen, bozgunda onun yanında olan, sürgünde kardeşlik eden bir çavuş gibi giriyordu. "Ne olursa olsun ben sizinleyim," der gibiydi Robineau. Rivière susuyordu ve kafası öne eğik ellerine bakıyordu. Onun önünde ayakta duran Robineau'nun konuşacak cesareti yoktu. Yenilmiş bile olsa karşısında duran arslan onu korkutuyordu. Fedakârlıktan başı dönen sözler hazırlıyordu, ancak gözlerini her kaldırışında, neredeyse bütünüyle eğilmiş olan bu başı, kır saçları ve ne acılarla ısırılmış dudakları buluyordu karşısında. En sonunda karar verdi: "Müdür Bey..." Rivière başını kaldırdı ve ona baktı. Rivière öyle derin ve uzak düşüncelerden sıyrılmıştı ki belki de hâlâ Robineau'nun varlığını fark etmiş değildi, Ne düşündüğünü, neler hissettiğini ve yüreğine çöken yası kimse bilemezdi. Rivière, kimi şeylerin canlı tanığıymış gibi uzun süre Robineau'ya baktı. Rivière Robineau'ya bakmayı sürdürdükçe dudaklarında anlaşılmaz bir alay beliriyordu. Rivière, Robineau'ya baktıkça Robineau'nun yüzü kızarıyordu.

Öyle ki Robineau oraya, dokunaklı ve ne yazık ki kendiliğinden gelişen bir iyi niyetle insanların budalalığının tanıklığını yapmaya gelmişti, Rivière'e göre.

Kararsızlık Robineau'yu mahvediyordu. Ne çavuş, ne general, ne de kurşunlar vardı onun için. Açıklanması olanaksız bir şeyler dönüyordu. Rivière sürekli olarak ona bakıyordu. Rivière ona bakmaya devam ediyordu. En sonunda Robineau, bitmek bilmeyen bir sıkıntı içinde konuştu:

"Emirlerinizi almak için gelmiştim."

Rivière saatine baktı ve sadece:

"Saat iki olmuş." dedi. "İkiyi on geçe Ascuncion postası alana inecek. İkiyi çeyrek geçe Avrupa postasının hareket etmesini sağlayın."

Robineau şaşırtıcı haberi herkese iletti: Gece uçuşları askıya alınmıyordu. Robineau büro müdürüne yeniden yöneldi:
"Kontrol etmem için o dosyayı bana verir misiniz?"
Büro müdürü önüne geldiğinde:
"Bekleyin." dedi.
Ve büro müdürü bekledi.

YİRMİİKİNCİ BÖLÜM

Ascuncion postası alana ineceğini haber verdi.
Rivière, en kötü saatlerde bile telgraftan telgrafa onun olumlu uçuşunu izlemişti. Bu onun için, tüm bu karışıklıkların ortasında inancının karşılığı ve kanıtıydı. Telgraflardan da izlendiği kadarıyla bu güzel uçuş, en az bunun kadar güzel geçecek binlerce başka uçuşun habercisiydi. "Geceler boyu artık kasırgalar olmayacak." Rivière şöyle düşünüyordu ayrıca: "Yol bir kez çizildi mi onu izlememek olanaksızdır."
Uçak, alandan alana zengin çiçeklerle dolu hoş bir bahçeden, basık evlerden ve yavaş akan bir sudan geçer gibi Paraguay'dan aşağı inerek tek bir yıldızını bile karartmayan bir kasırganın eteği boyunca ilerliyordu. Yolculuk örtülerine bürünmüş dokuz yolcu, bir kuyumcu vitrinine dayar gibi, alınlarını pencereye vermişlerdi, çünkü Arjantin'in küçük kentleri, yıldızlı kentlerin daha solgun ışıkları altında, geceleyin altınlarını bir bir sayıp dökmeye başlamıştı. En önde bulunan pilot, insanların yaşamından oluşan değerli yükünü, gözleri ardına kadar açık ve ayışığıyla dolu, bir keçi çobanı gibi elleriyle tutuyordu. Buenos Aires pembe ateşleriyle çoktan ufku kapatmıştı ve çok geçmeden büyüleyici bir hazine gibi bütün kayalıklarıyla ışıldayacaktı. Telsizci, sevinç içinde bir sanatın son notalarıymışçasına parmaklarıyla tıngırdattığı son haberleri geçiyordu. Bu ezgiden Rivière anlıyordu. Sonra anteni içeri aldı, ardından biraz gerindi, esnedi; alana ulaşmışlardı.
Yere inen pilot, Avrupa postasının pilotunu elleri cebinde, uçağına yaslanmış olarak buldu.
"Sen mi devam edeceksin?"
"Evet."
"Patagonya postası geldi mi?"
"Onu artık beklemiyoruz; kayboldu. Hava güzel mi?"
"Çok güzel. Fabien kayboldu mu?"
Bu konu üzerinde biraz konuştular. Büyük bir kardeşlik onları cümlelerden uzaklaştırıyordu. Avrupa postası uçağına Ascuncion'dan gelen çantalar yerleştirilirken pilot, hareketsiz, başı yana yatık, ensesi pilot kabininde yıldızlara bakıyordu. Kendinde büyük bir gücün doğduğunu hissediyordu. İçi büyük bir hazla dolmuştu.
"Yüklendi mi?" diye sordu bir ses. "Hadi, hareket ediyoruz."
Pilot yerinden kımıldamadı. Motorunu çalıştırıyorlardı. Pilot uçağa dayadığı omuzlarında bu uçağın yaşadığını hissedecekti. Onca yalan yanlış haberin ardından pilot, sonunda kendine geliyordu: Gidecek...

Gitmeyecek... Gidecek! Ağzı aralandı ve ayışığı altında dişleri genç bir vahşi hayvanın dişleri gibi parladı.
"Geceleyin dikkatli olun, tamam mı?"
Arkadaşının öğüdünü işitmedi. Elleri ceplerinde, başı yana yatık, bulutların, dağların, ırmakların ve denizlerin karşısında işte sessiz bir gülüş daha başlıyordu. Bir meltemin bir ağacın yapraklarını oynatışı gibi yüzünden geçen zayıf bir gülüş; onu baştan ayağa oynatan bir gülüş... Zayıf bir gülüş, ancak bu bulutlardan, dağlardan, ırmaklardan ve denizlerden daha güçlü.
"Neler oluyor sana?"
"Şu salak Rivière var ya... Benim korktuğumu sanıyor!"

YİRMİÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Bir dakika sonra Buenos Aires'i geçecek ve kavgasına yeni baştan başlayan Rivière onun sesini duymak isteyecek. Onun doğduğunu, homurdandığını ve kendinden geçtiğini duymak isteyecek, tıpkı yıldızlara yürüyen bir ordunun harika adımları gibi. Kollarını göğsünde kavuşturmuş olan Rivière, sekreterlerin arasında yürüyor. Bir pencerenin önünde duruyor, dinliyor ve düşünüyor. Eğer bir uçuşu askıya alsaydı, gece uçuşlarının haklı davası kaybedilirdi. Ancak yarın yaptıklarını yadırgayacak zayıfların karşısına çıkarak gecenin içine başka bir uçuş ekibini daha bıraktı. Zafer... Bozgun... Bu sözcüklerin hiçbir anlamı yok. Yaşam bu imgelerin altında ve üstelik başka imgeler hazırlıyor. Zafer bir halkı zayıflaştırır, bozgunsa bir halkı uyandırır. Rivière'in uğradığı bozgun, belki de yaklaşan gerçek zafere bağlanmak demek. Önemli olan süren olaydır. Beş dakika sonra telsiz istasyonları havaalanlarını uyaracaklar. On beş bin kilometre üzerinde, yaşamın kıpırtısı bütün sorunları çözmüş olacak.
İşte bir org sesi: Uçak.
Ve Rivière, sert bakışlarının baş eğdirdiği sekreterlerin arasından geçerek işinin başına dönüyor. En ağır zaferini taşıyan Büyük Rivière! Üstün Rivière!

GÜNEY POSTASI

BİRİNCİ BÖLÜM

I

"Telsizden. Saat 06.10. Toulouse'dan hava alanlarına: Fransa Güney Amerika postası Toulouse'dan 05.45'te hareket etti. Stop."

Su gibi berrak bir gökyüzü yıldızları yıkıyor ve parlatıyordu. Bundan ötesi karanlıktı. Çöl, kum tepesinden kum tepesine uzanıp gidiyordu. Alınlarımıza düşen lamba ışığı çevrede bulunan nesneleri ortaya çıkarmıyor, ama onları birbirinden ayırıyor, her şeyi yumuşak bir madde haline sokuyordu. Sağırlaşmış adımlarımızın altında kalın bir kum tabakası seriliydi. Güneşin ağırlığından kurtulmuş, başı açık yürüyorduk. Gece, ah o saray...

Ama bu dinginliğe nasıl inanabilirdik. Alize rüzgârları durmaksızın güneye doğru kayıyordu. Kumsal, bir ipek hışırtısı içinde siliniyordu. Sürekli olarak baş eğip yön değiştiren Avrupa rüzgârlarına benzemiyordu bunlar. Hızla demiryolunda kayan bir tren gibi üstümüze atılıyorlardı. Kimi zaman onları geceleri elle tutmak mümkündü; öylesine yoğundular ki onlara sırtımızı verdiğimizde, kuzeyde kalan kasvetli bir amaca doğru bizi alıp götürürlerdi. Ne acele ne endişeydi o öyle?

Ardından güneş döner, günü geri taşırdı. Mağripliler pek yerinden oynamazdı.

İspanyol tabyasına kadar sokulanlar el kol oynatarak bir oyuncak gibi kullanırdı tüfeklerini. Sahra'nın perde arkasıydı bu: Baş eğmez kabileler gizemlerini döker, oyun için birkaç küçük oyuncu verirlerdi. Üst üste alt alta yaşardık; kendi suretimizin en sınırlısı tam karşımızda dururdu. Bu yüzden çölde tek başımıza olduğumuzu bilmezdik bile. Yalnızlığımızı hissedebilmeniz evinize dönmeniz onun bütün derinliklerini görmeniz gerekirdi. Beş yüz metre öteye kadar gidebilirdik ama orada bizim ve Mağriplilerin tutsaklığı başlardı. En yakın komşular, Cisneros ve Etienne Limanı'nda oturanlar, yedi yüz ile bin metre kadar uzaktılar bizden. Onlar da bizim gibi bir kabuk içindeydiler. Aynı kalenin çevresinde dönüp dururlardı. Onların lakaplarını, huylarını bilirdik, ama onlarla aramızda, başka canlıların üzerinde yaşadığı gezegenlerle olduğu gibi kalın mı kalın suskunluklar vardı. O sabah dünya bizim için yerinden oynamaya başlamıştı. En sonunda telsiz işleticisi bize bir telgraf uzattı. Kuma saplanmış iki direk, haftada bir bizi dünyaya bağlıyordu:

"Fransa Amerika postası Toulouse'dan saat beş kırk beşte ayrıldı. Stop. Saat onbir onda, Alicante'yi terk etti. Stop."

Bu haber on dakika içinde Barselona'dan, Kazablanka'dan, Agadir'den geçerek bize ulaşıyor, sonra Dakar'a doğru yayılıyordu. Beş bin kilometrelik bir hat üzerindeki bütün havaalanlarına uyarı emri gönderil-

mişti. Akşam üzeri saat altıda yayınlanan ikinci bildiride şöyle deniyordu:
"Agadir'e posta uçağı saat yirmibirde inecek, yirmibir otuzda Cap Juby'ye hareket edecek, alana Michelin bombasıyla inecek. Stop. Cap Juby her zamanki gibi ışıklarını yakacak. Stop. Agadir'le bağlantıyı kesmeyin. İmza: Toulouse. Stop."
Çölün ortasında, Kabo Jubi gözlemevinden çok çok uzaklarda bulunan bir kuyrukluyıldızı izliyorduk.
Altıya doğru güneyden endişeli sesler duyulmaya başladı:
"Dakar'dan Cisneros, Etienne Limanı ve Jubi'ye: Onbiri on geçe Alicante'den geçti, sonra haber alınamadı. Stop."
Bir yerlerden motor sesi geliyordu. Toulouse'dan Senegal'e kadar olan birçok istasyon bu motor sesini duymaya çabalıyordu.

II

Toulouse'da, saat beş buçuk.
Havaalanındaki otomobil, yağmurla karışmış geceye açılmış bir hangar kapısının girişinde durdu. Beş yüz mum gücündeki ampuller ortalığı aydınlatıyor; nesneler kaba, çıplak ve bir sergideymişler gibi kesin çizgiliydi. Bu kubbenin altında ağızdan çıkan her söz yankılanıyor, sessizliğe yük vuruyor.
Uçağın saçları parlıyor; motor, yağ isiyle kararmamış henüz. Uçak yeniye benziyor. Makinistlerin yaratıcı parmaklarının dokunduğu bir saati andırıyor. Şu anda daha işin başında olan yapıtın yanından ayrılıyorlar.
"Beyler, çabuk olun!"
Posta çuvalları uçağın karnına yerleştiriliyor. Hızlı bir kontrol:
"Buenos Aires... Natal... Dakar... Kaza... Toplam otuz dokuz çuval. Tamam mı?"
"Tamam."
Pilot elbiselerini giyiyor. Hırkası, atkısı, deri tulumu, miflonlu çizmeleri tamam. Bedeni uyuşup, ağırlaşıyor. Ona sesleniyorlar: "Haydi, çıkalım yola..." Elleri ağır mı ağır. Saat, yükseklik kadranları, harita kılıfı; parmakları kalın eldivenin içinde uyuşmuş, yavaş yavaş ve beceriksizce tırmanıyor pilot kabinine. Denizden yeni çıkmış bir dalgıcı andırıyor. Ancak yerini alınca bütün ağırlık düşer üzerinden.
Makinistin biri yanına çıkar:
"Altı yüz otuz kilo."
"Güzel. Ya yolcular?"
"Üç kişi."
Bakmadan notunu alır.
Alan müdürü işçilere dönerek:
"Bu kaportayı kim kapattı?"
"Ben."
"Yirmi frank ceza sana."

Alan müdürü son kontrolleri yapar: Her şey yerli yerinde; hareketler bir balede olduğunca düzenli. Uçak, hangar içinde belirli bir yeri olduğu gibi, gökte de az sonra bir yer kazanacak. Uçuş, neredeyse bir geminin denize indirilmesi gibi inceden inceye hesaplanmış. Kaportanın tam olarak kapatılmaması bile gözle görülür bir hatadır. Beş yüz mumluk ampuller keskin bakışlar, bu özen, dikkat, alandan alana Buenos Aires'e ya da Santiago'dan Şili'ye kadar uzanacak olan bu uçuşun, rastlantıların değil de balistiğin eseri olması içindir. Fırtınalara, sis bulutlarına, hava burgaçlarına; supap zembereklerinin, devrilme cihazının, maddenin binbir türlü tuzağına karşın hiç durmaksızın giden trenlere, süratli katarlara, taşıma uçaklarına ve vapurlara yetişilip aşılması, haritalardan süpürülmesi içindir.

"Yola çıkarın!"

Pilot Bernis'e bir kâğıt uzatırlar: Savaş planıdır bu.

Bernis okur:

"Perpignari'den haber: Hava açık, rüzgâr yok. Barselona'da fırtına. Alicante'de..."

Toulouse'da saat beş kırk beş.

Güçlü tekerlekler uçağın bagajını eziyor. Pervaneden arkada kalan otlar, çıkan rüzgârla yirmi metre geriye su gibi akmakta. Bernis bileğinin bir hareketiyle bir fırtına koparır ya da dindirir.

Gürültü arttıkça artar, yoğunlaşır, öylesine ağırlaşır ki gövdeyi sımsıkı saran bir madde haline gelir. Pilot o ana kadar duymadığı bir boşluğu duyar içinde ve "şimdi" der içinden. Sonra kaportaya bakar, önünde bir top namlusu gibi uzanan, güneşe göğe bakan kara kaportaya. Pervanenin arkasında bir seher görünümü tir tir titremektedir.

Ters yönde yavaşça ilerledikten sonra hızlanır. Uçak apansızın pervaneye tutularak ileri atılır. İlk sıçrama esnek hava boşluğunda söner. Yol açılır, tekerleklerin altında bir kayış gibi pırıldar. Pilot havayı kontrol eder: İlkin yumuşaktır, sonra akar ve yoğunlaşınca, uçak geriye yaslanır ve yükselir havaya.

Pistin iki yanında duran ağaçlar ufka siluet verip geri kaçarlar. Uçak iki yüz metreye çıktığında, kalın kürkünü üstünden atamamış ormanlara bakarken, dik ağaçları, rengârenk boyanmış evleriyle sanki oyuncak bir ağılın üzerine titrer gibidir. İnsanlar oturur buralarda.

Bernis, kendine en rahat gelecek biçimde, sırtının eğimini ve dirseğinin duruşunu ayarlar. Arkasındaki Toulouse'un alçacık bulutları, tren istasyonlarının karanlık bekleme salonlarına benzer. Uçağın yükseklere tırmanma çabasını önlemiyor ve elinin zaptettiği gücü yayılmaya bırakıyor artık. Bileğinden kımıltılarla salıverilen her dalga onu taşıyıp götürmek için uzaklara, sarıp sarmalıyor.

Beş saat geçmeden Alicante'de o Afrika akşamları. Bernis düş kuruyor. Rahatı yerinde. "İşlerimi yoluna koydum." Önceki gün akşam ekspresiyle Paris'ten ayrılmıştı; ne tuhaf bir tatil yaşamıştı. Karanlık bir kalabalıktan uzaklaşınca, geriye onda kalan karmaşık anılardı. Sonradan bunun acısını çekecekti; ne var ki şimdilik her şey onun dışında gerçekleşiyormuşçasına geride bıraktı her şeyi. O anda, günü yaratmaya çalı-

şan şu güzelim sabahla birlikte sanki o da yeniden doğuyor gibi Düşünüyor: "Artık bir işçiyim ben. Afrika postasını taşıyan kişiyim." Geçen her gün bu işçi için dünya yeniden kurulmaya başlar.
"İşlerimi yoluna koydum." Evde son akşam. Kitap yığınlarının çevresinde katlanmış gazeteler. Yakılmış mektuplar, istiflenmiş mektuplar, mobilya kılıfları. Kuşatılmış olan her şey, yaşamından çekip çıkarılmış olan her şey, boşluğa fırlatılmış her şey orada. Artık bu yürek çalkantısının hiçbir anlamı yok.
Bir yolculuğa hazırlanır gibi ertesi güne hazırlanmıştı. Amerika'ya yelken açar gibi açılmıştı o güne. Onu kendine bağlayan ne çok şey vardı. Bir bıçak gibi hepsini kesip atmıştı. Artık özgürdü. Bernis, kendini bu denli özgür ve bu denli ölümlü hissetmekten korkuyordu.
Carcassone Havaalanı, zor durumlardaki inişlerde kullanılan bir istasyondu; ve Bernis'in altından akıp gitti.
3000 metrede dünya ne kadar düzenliydi. Kutusuna dizilmiş oyuncak bir ağıl gibi düzenliydi; insanların oyuncakları evler, yollar, kanallardı. Paylaşılmış dört köşe tarlaların çitlere, bahçelerin duvarlara yaslandığı bir dünyaydı bu. Carcassone'de her satıcı kadın atalarının yaşamını bir kez daha yaşıyordu. Çitlerle çevrilmiş kendi halinde mutluluklar. Vitrinlere özenle yerleştirilmiş insan oyuncakları.
Rulo edilmiş haritasındaki düzeniyle, bir gelgitin güvencesinde taşınan yumuşak toprakla, geniş bir çevreye yayılmış vitrindeki dünyada bir kent.
Yalnız olduğunu düşünüyor. Yükseklikölçerin kadranı üzerinde güneş pırıl pırıl parlıyor. Levyeyi az oynattığında, bütün manzara yerinden oynuyor. Bu ışık bir madenden, bu toprak sanki bir maden ocağından geliyor. Gelip geçici şeylerin yumuşaklığı, kokusu, zayıflığı yok olmuş.
Yine de deri ceketin altında ılık, kırılgan bir ten var, Bernis. O harika ellerin kalın eldivenleri içinde Geneviève; parmaklarının tersiyle yüzünü nasıl silerdin...
İşte İspanya.

III

Bugün, Jacques Bernis, bir ev sahibi rahatlığı içinde geçeceksin İspanya'yı. Tanıdık, bildik mekânlar tek tek sıralanacak önüne. Dirseklerini rahatça fırtınaların içinde oynatacaksın. Gelecekler, taşınacaklar sana, Barselona, Valencia, Cebelitarık. Ne güzel. Harita rulosunu açacak ve işin bittiğinde arkana yaslanacaksın. Ama ben senin ilk adımlarını anımsıyorum hâlâ, sana ilk öğütlerimi verdiğim ilk posta uçuşundan önceki gün. Şafak sökerken, bir halkın düşüncelerini kollarının arasına almak zorundaydın o gün. O cılız kollarının arasına. Eteğinin altındaki bir hazine gibi binlerce tuzak ve pusu arasından taşımak zorundaydın onları. Sana bu postanın çok değerli olduğunu söylemişlerdi. Yaşamından bile daha değerliydi. Çok kolay akıp gidecekti ellerinin arasından; ufak bir dikkatsizlik alevlere boğabilirdi onu, rüzgârlarla dağıtabilirdi. O ilk nöbetim hiç aklımdan çıkmaz benim!
"Evet, ne yapacağız?"

"Peñiscola sahillerine ulaşmaya çalış. Ama balıkçı teknelerine dikkat et."
"Ondan sonra."
"Ondan sonra Valencia'ya kadar kalan yolda zorunlu iniş için bir havaalanı bulabileceksin. Bak işte, kırmızı kalemle çiziyorum. Buraya inemezsen kuru dere yataklarına inebilirsin."
Bernis, lise yıllarını anımsıyordu, bu lamba, abajur ve önüne açılmış bu haritaların karşısında. Ancak bugünkü öğretmeni dünyanın her noktasını, bir sırrı açar gibi açıyordu ona. Adını bilmediği ülkeler, ölü sayılarla değil de çiçekli gerçek tarlalarla sunuyorlardı kendilerini. Yine de şu ağaçtan sakınmak gerekirdi. Ülkeler kumlarının yanında gerçek kumsallarını da seriyorlardı ortaya. Bu akşam balıkçılara dikkat etmek gerekirdi.
Öteden beri bilirsin, Jacques Bernis, Granada'yı, Almarya'yı, Elhamra'yı hiçbir zaman görmeyeceğiz; camileri de bilmeyeceğiz. Bir dere, bir portakal ağacı ve onların en alçakgönüllü sırlarını bile biliriz yalnız.
"Dinle şimdi beni: Eğer havalar iyi giderse dosdoğru gidersin. Ancak hava kötüyse ve alçaktan uçuyorsan sola döner şu vadiye geçersin."
"Bu vadiye geçerim."
"Sonra bu yakadan denize ulaşırsın."
"Bu yakadan denize ulaşırım."
"Sakın motoruna güvenme. Yalıyar dikinedir ve kayalıklar vardır."
"Ya motor arızalanırsa?"
"Başının çaresine bakarsın."
Bernis gülümsüyordu. Genç pilotlar düşsel bir dünyada yaşarlar. Bir kaya, bir sapandan fırlarcasına dikilir önüne ve katleder onu. Bir çocuk koşar, ama bir el durdurur onu, alnından iter ve tersyüz eder.
"Sıkma canını dostum, sıkma canını, başının çaresine bakarsın sen!"
Bernis bu bilgilere güveniyordu. Çocukluğunda Aeneis Destanı'ndan, onu ölümden koruyacak olan bir sır öğrenememişti. İspanya haritasının üzerine düşen öğretmenin parmağı bir büyücünün parmağı değildi. Ne bir defineyi ne de bir tuzağı bulup çıkarabiliyordu; çayırdaki çoban kızından bile söz edemiyordu.
Şu yağı sızan lambanın ışığı ne güzeldi! Denize kadar dinginlik veren yağ sızıntısı. Dışarda rüzgâr vardı. Oda, kocaman bir dünyada küçük bir adaydı. Bir deniz sığınağı...
"Biraz porto şarabı?"
"Tabii. Sevinirim."
Pilot kabini, güven vermeyen sığınak, seni sil baştan yapmak gerekir aslında. Şirket bir gün önceden saati bildirir: "Şu pilot Senegal'e atanmıştır, şu da Amerika'ya..." O gece nesi var nesi yok toplayıp sandıklarını çivilemelidir. Odasını fotoğraflardan, kitaplardan ve kendisinden boşaltıp bir hayalet kadar bile iz bırakmamalıdır. Kimi zaman da, aynı gece, bir genç kadının iki kolunu birden çözmek, gücünü sömürmek ve öğüt vermek yerine, çünkü hepsi karşı koyar onu yiyip bitirerek yok etmek gerekirdi. Bundan sonra sabah saat üçte onu usulca uykusuna

salıvermek ve ayrılık yerine acıya karşı koymuş olarak onu bırakıp gitmek. Giderken, "ağlıyor, demek kabul etti hepsini," diye söylenmek.
Sonraları, dünyayı dolaşarak neler öğrendin Jacques Bernis? Uçağı mı? Katı bir billurun içinde oyuklar kazarak yavaş ilerlenir. Zaman içinde kentler birbirine karışır ve onların içinde yitip gitmemek için yere inmek gerekir. Biliyorsun ki o nimetler verilir verilmez geri alınmıştır. Saatler hepsini deniz gibi yıkayıp yutmuştur. İlk yolculuklarından döndüğünde ne olduğunu sanıyordun sen? Neden bu adamı, duygusal bir çocuk görüntüsüyle karşılaştırmak istedin? İlk izninde beni koleje götüren sendin. Sahra'da gelmeni beklerken, Bernis, çocukluğumuza yaptığımız o ziyareti hayal meyal anımsarım.
Çamlar arasında beyaz bir villa. Bir pencerede ışık yanmış; sonra bir ışık daha. Bana diyordun ki:
"İşte ilk şiirlerimizi yazdığımız çalışma odası..."
Çok uzaklardan geliyorduk. Ağır mı ağır paltolarımız dünyayı astarlamamıza yarıyordu ve yolculuğa çıkmış ruhlarımız benliğimizin göbeğinde nöbet bekliyordu. Bilmediğimiz kentlere, çenelerimiz sıkılmış ellerimiz eldivenli, iyice korunarak girerdik. Kalabalıklar bize çarpmadan üzerimizden akıp giderdi. Beyaz pantolonumuzu ve tenis gömleğimizi usta kentlere saklardık. Kazablanka, Dakar için. Tanca'da başımız açık gezerdik. Bu küçük uykulu kentte zırhlanmaya gerek yoktu.
Sağsalim dönerdik, erkek kaslarımıza yaslanmış olarak. Savaşmıştık. Ne acılar çekmiştik. Ucu bucağı olmayan topraklardan geçmiş, birkaç kadını birden sevmiş, ölümle yazı tura oynamıştık. Hepsi, çocukluğumuza gölge düşüren cezalardan ve izinsizliklerden kurtulmak ve cumartesi günleri karnemizdeki notların okunmasını yerin dibine geçmeden dinlemek içindi.
Girişte fısıldaşmalar oldu, sonra bağrışmalar, yaşlılar arasında bir telaş. Herkes koşuşuyordu ve sırtlarında lambaların yaldızlı ışığı vardı. Yanakları tirşelenmişti, ama gözleri parlıyordu. Neşeliydiler; bize şimdi başka bir gözle baktıklarının farkındaydık. Eskilerin okula sert adımlarla dönüp intikam almaları olağan bir şeydi.
Ellerini içtenlikle sıkışıma hiç şaşırmamışlardı. Jacques Bernis'in sıkılmaksızın gözlerini gözlerine dikmesini de garip karşılamamışlardı. Nasıl olduysa birdenbire bizi adam yerine koymaya başlamışlardı. Gidip bir şişe yıllanmış Samos şarabı getirdiler. Bu şişenin sözünü bile etmemişlerdi.
Akşam yemeği için yerlerimizi aldık. Ateşin çevresindeki köylüler gibi abajurun altında dizilmişlerdi. Bu sırada onların zayıf olduklarını öğrendik.
Zayıftılar, ama hoşgörülüydüler. Bir zamanlar bizi kötülüklere ittiğini söyledikleri tembelliği şimdi bir çocuk kusuru sayıp gülümsüyorlardı. Bir zamanlar coşkuyla kırmaya çalıştıkları gururumuzu bu akşam okşuyorlar, soylu bir erdem olarak adlandırıyorlardı. Felsefe öğretmenimizin ağzından bazı itiraflar dökülüyordu.
Descartes, belki de sistemini bir sav kanıtlamasına dayandırmıştı. Ya Pascal... Pascal korkunç biriydi. Onca çabasına karşın, şu ezeli insan

özgürlüğü sorununu çözmeden yaşamını sona erdiriyordu. Öğretmenimiz, vargücüyle bizi determinizme, Taine'e karşı savunur, yaşamda kolejden çıkmış yeni öğrenciler için Nietszche'den başka bir düşman tanımazdı. Şimdi gizli eğilimlerini ele veriyordu bir bir. Nietszche... Evet Nietzsche şimdi onu şaşkına çeviriyordu. Ya maddenin gerçekliği... Artık bilmiyor, yalnızca kuşku duyuyordu. Derken bizi soru yağmuruna tuttular. Bizler sımsıcak okulumuzdan dışarı çıkıp koca bir yaşam kasırgasının içine atılmıştık. Gerçeklerin dünyası neydi, orada nasıl bir hava vardı, bunu söylemeliydik onlara. Pyrrhos gibi, bir kadının kölesi, yoksa Neron gibi celladı mı olurduk? Issız topraklarıyla Afrika, masmavi göğüyle coğrafya öğretmenimizin anlattıkları gibi miydi? (Korkudan kafalarını kuma gömen devekuşları gerçekten var mıydı?) Jacques Bernis konuşurken başı öndeydi biraz. Çünkü büyük sırlar taşıyordu. Öğretmenler bu sırları ondan almayı bildiler.
Eylemin esrikliğini, motorun homurtusunu öğrenmek istediler. Bize, onlar gibi akşamlan gül ağaçlarını sulamak yetmiyordu. Lucretius'u ya da Vaizler'i dünyaya salıvermiş olmaktan gurur duyan öğretmenlerin kuşkuları dağılmamıştı, fakat başlarını sallıyorlardı. Şimdi hanidir övgü yağdırdıkları kahramanlara dokunabiliyorlardı. Onları gözleriyle gördükten sonra artık rahatlıkla ölebilirlerdi. Julius Sezar'ın çocukluğundan söz açtılar.
Ama, onları üzmek kaygısıyla, düşkırıklıklarının ve yararsız bir iş sonrasında geriye kalan acı tadı anlattık. İçlerinden en yaşlısı, belki de kitaplardaki dinginliğin tek gerçek olduğunu düşünüyordu; bize dokundu bu. Ancak öğretmenler öteden beri biliyorlardı. İnsanlara tarihi öğrettiklerine göre deneyimleri müthiş olmalıydı.
"Neden memlekete döndünüz?" Bernis karşılık vermiyordu, ama yaşlı öğretmenler insan ruhundan anlıyorlardı ve birbirlerine göz kırparak bunun "aşk" olduğunda birleştiler.

IV

Yer, yüksekten kımıltısız ve çıplak görünür. Uçak inince, o giyinir. Ormanlar onun içini doldurur, vadiler, kıyılar onda bir dalgalanma resimlerler ve böylelikle soluk alır. Üzerinden geçtiği her dağ, uzanmış bir dağın memesidir, ona yaklaşırken şiştikçe şişer.
Yere yaklaşınca her şey, köprünün altındaki sel gibi hızlı akmaya başlar. Ağaçlar, evler, köyler, dümdüz ufuktan ayrılırlar ve onun ardından sürüklenip kayarlar.
Alicante alanı yükselir, tartılır, yerleşir, tekerlekler yere sürtünür, bir yaprak makinesine yanaşmış gibi bilenirler.
Bernis ağırlaşmış ayaklarıyla pilot kabininden iner. Kısa bir süre gözlerini kapatır. Kafası hâlâ motor gürültüsüyle, akıp giden görüntülerle, uçağın titremeleriyle doludur. Ardından büroya girer, yavaşça yerine oturur, dirseğiyle mürekkep hokkasını, birkaç kitabı iter ve 612 numaralı seferin defterini kendine çeker."

Toulouse-Alicante: uçuş saati 05.15.

Çalışmasını yanda keser ve kendini yorgunluğun, düşlerin egemenliğine bırakır Karmaşık gürültüler çalınır, kulağına. Yaşlı karının biri bir yerlerde avazı çıktığı kadar bağırır. Ford'un şoförü kapıyı açar, özür diler, gülümser. Bernis bu duvarlardan, kapıdan ve şoförden yakınır. On dakikalığına ne olduğunu anlamadığı bir tartışmaya ve bir kesilip bir başlayan el kol hareketlerine karışmıştır. Kapının önünde duran ağaç, otuz yıldır ordadır, Otuz yıldan beri görünümü belirler.
"Motor. Dikkate değer bir şey yok"
"Uçak Sağa doğru eğiyor."
Kalemliği bir kenara bıraka basitçe düşünür:
"Uykum var," ve şakaklarını sıkan düşler çıkar gelir yine.
Amber renkli bir ışık, apaydınlık bir manzaraya düşer. Düzeltilmiş tarlalar ve kırlar. Sağda bir köy, solda kalan bir koyun sürüsü ve hepsinin üstünü mavi bir gökyüzü örter Bir ev," diye düşünür Bernis. Ani bir kesinlik içinde, bu manzaranın, bu göğün bir ev biçiminde inşa edilmiş olduğunu hissettiğini anımsar Düzenli, sıcak bir ev. Her şey dikine. Bu birleştirilmiş görünümde ne bir tehlike ne de tek bir çatlak, /ardır. O sanki bu manzaranın içinde gibidir
Yaşlı kadınlar kendi odalarının penceresinden işte böyle ölümsüz hissederler kendilerini. Çimler tazedir, sakin bahçıvan elekleri sular. Onun güven verici sırtını gözleriyle izler. Parlayan parkeden bir cila kokusu yükselir ve hoşuna gider onların. Evin içindeki düzen çok tatlıdır; gün, en azından birkaç gülü dalından koparmak için kendi rüzgârını, kendi güneşini ve sağanağını getirerek geçmiştir,
"Saat geldi. Elveda." Bernis yeniden hareket eder.
Bernis fırtınanın içine dalar. Fırtına, bir yıkıcının kazması gibi yüklenir uçağın üstüne: "Biz neler gördük, geçer bunlar, geçer." Bernis'in kafasında basit, gelişmemiş düşüncelerden, düşüncelerden başka bir şey yoktu. Hortumlu fırtınanın itmesiyle içine girdiği dağ silsilesinin dışına çıkmak, güçlü boraların yağmurla birlikte kararttıkları bu duvarı aşmak ve denize varmak.
Bir kopukluk baş gösterir. Uçak birdenbire sola. yatar. Bernis bir eliyle onu tutar, daha sonra iki eliyle ve gövdesiyle yüklenir. "Tanrı aşkına!" Uçak ağırlığını yere doğru vermiştir. İşte şimdi mahvolmuştur Bernis. Çok değil bir saniye sonra bu çalkalanmış evin dışına, bir daha dönmemek üzere atılacaktır. Ovalar, ormanlar, köyler bir sarmal içinde ona doğru fışkıracaklardır. Görüntülerin dumanları, duman sarmalları, duman! Göğün dört bir yanma dağılmış ağıl.
"Ah, çok korktum!" Bir topuk darbesi bir kabloyu şerbet bırakır.
Kumanda çalışmıyor. Ne? Sabotaj mı? Hayır. Üç kere hayır. Bir başka topuk darbesi dünyayı geri getirdi. Ne serüven!
Bir serüven mi? Bu saniyeden sonra ağızda kalan kekremsi bir tat, ten burukluğudur. Ne uçurumdur o! Yalancıktan hepsi de! Yollar, kanallar evler, hepsi insan oyuncakları!..

Geçmiş. Bitmiş. Burada açık hava. Meteoroloji bildirmişti: "Gökyüzü, dörtte bir oranında dağınık bulutlarla örtülü. "Meteoroloji mi? İzobarlar mı? Profesör Borjsen'in bulutlu sistemleri mi? Halk bayramı gibi bir gökyüzü: Evet, Bir 14 Temmuz göğü. Şöyle demek gerekirdi: "Malaga'da bir bayram günü!" Yörenin her sakini, adam başına on bin metre saf göğün sahibi. Sirrus bulutlarına kadar giden bir gök. Gökyüzündeki havuz hiç böyle geniş ve ışıltılı olmamıştı Derken koyda bir yelken yarışları akşamı: Gök mavi, deniz mavi, yaka mavi ve kaptanın gözleri de mavidir. Işıltılı bir izin günü.
Bitti. Otuz bin mektup geçti gitti.
Şirket vaaz veriyordu: Postalar değerlidir, yaşamdan bile daha değerlidir. Evet. Otuz bin âşığı başka bir şey yaşatmaz... Sabır, âşıklara... Akşamın son ışıklarında gelirler kapınıza. Bernis'in arkasında fırtınanın bir çamaşır teknesinde çalkaladığı bulutlar var. Önünde güneşe bürünmüş bir toprak, çayırların açık renkli kumaşı, ormanların kıvır kıvır yünleri, denizin kırışık başörtüsü
Cebelitarık üzerinde gece bastıracak. Tam bu sırada, sola doğru bir dönemeçle, Bernis Avrupa'dan ayrılacak ve büyük kıtanın bir buz gibi eriyip gittiğini görecek.
Esmer toprağın yoğurduğu birkaç kentten sonra Afrika. Kara hamurun beslediği birkaç kent. Ardından çöl. Bu akşam Bernis, toprak ananın soyunmasını izleyecek.
Yorgundur Bernis. İki ay öncesinde, Geneviève'in gönlünde taht kurmak için Paris'e uçuyordu. Daha dün, yenilgisini hazmetmiş olarak Şirket'e dönüyordu. Bu ovalar, bu kentler, bu çekip giden ışıklar; asıl onları terk eden, Bernis'in ta kendisidir. Onları üzerinden çıkarıp atan da. Bir saat sonra Tanca'nın ışığı yanacaktır: Jacques Bernis, Tanca ışığına kadar anılara dalacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

I

Geriye dönüp şu geçen iki ayı anlatmalıyım, yoksa yaşadıklarımdan geriye ne kalır? Dünya ne zaman tehlikesiz olacak benim için? Anlatacağım olaylar zayıf kımıltılarını tüketip iç içe halkaları olan kapalı bir gölün suları gibi, sildikleri kişilerin üzerine kapandığında... Yüreğimi allak bullak eden duygular yumuşayıp katılaştığında... Daha şimdiden, Geneviève ile Bernis'ten bende acı anılar uyandıran bazı yerlerde, hiç de üzülmeden gezebiliyordum.
O, iki ay önce gelmişti Paris'e. Ama bunca ayrılıktan sonra insan kendi yerini bulamaz, böyle bir kentte karışır gider kuru kalabalığın içine. O da yalnızca, ceketi kâfuru kokan bir adamdı işte. Uyuşuk ve hantal gövdesini oynatmakta zorlanıyor ve odanın bir köşesine yerleştirdiği gövdesini çantalara bakarak bu aşırı düzenin aslında ne denli geçici ve

eğreti olduğunun farkına varıyordu: Bu odada temiz çamaşırlar ve kitaplar yerlerini almamıştı daha.
"Alo... Sen misin?" Dostluklarını sayıp döküyor. Haykıranlar, onu kutlayanlar:
"Geri döndün ha! Aferin!"
"Ah, tabii ne zaman görüşürüz?"
Bugün hiç de boş zamanımız yoktur. Yarın nasıl? Yarın golf oynanacaktır, ama o da gelebilir. İstemez mi? O zaman yarından sonra. Akşam yemeğinde. Tam saat sekizde.
Ağır ağır bir bara girer, paltosunu çıkarmaz, bu kâşif kılığıyla çapkınlar arasına düşmüş gibidir. Onlar gecelerini kavanoz balıkları gibi bu kapalı yerde geçirir, aşk ilan eder, dans eder ve yerlerine dönüp içkilerine devam ederler. Bernis, bu buğulu ortam içinde, aklı başında tek adam olduğunu bildiği halde, külçe gibidir. İki bacağının üzerinde zor durur. Düşünesi yoktur. Masaların arasından geçerek boş bir masaya doğru adım atar. Göz göze geldiği kadınların bakışları eriyip gider. Genç adamlar, kıvrak dallar gibi eğilip yol verirler ona. Geceleyin nöbetçi subayı yol aldıkça, nöbet tutan erlerin parmaklarının arasındaki kayan sigaralar gibi...
Her keresinde, Bretagne gemicilerinin köylerini kartpostaldan bulmaları, nişanlılarını sadık ve her dönüşlerinde biraz daha yaşlanmış bulmaları gibi buluyorduk biz de bu dünyayı. Çocukluğumuzdan kalma bir gravür gibi, bu dünya da tıpatıp aynıydı. Her şey yerinde, yazgının çizmiş olduğu yoldan gider görünmek korkunç bir şeydi. Bizi titretiyordu. Bernis bir dostunu soracak oldu: "Evet, yine aynı, işleri hiç iyi değil. N'aparsın. Hayat bu." Hepsi de kendilerine mahkûmdu, belirsiz bir geme vurulmuş, dar sınırlar içinde kalmışlardı. İçlerinden hiçbiri Bernis kadar varını yoğunu terk etmiş ve uzakların büyüsüne kapılmış bir çocuk değildi.
Arkadaşlarının suratları, aradan geçen iki kış ve bir yazdan sonra biraz yıpranmış, biraz da zayıflamıştı. Amerikan bar tezgâhının köşesine ilişmiş kadını anımsıyordu. Onca gülüşü bir anda çıkarmaktan yoğun düşmüş bir yüzdü onunkisi. Şu barmen; aynıydı. Adamın kendisini tanımasından korktu; onun kendisinde ölmüş gitmiş bir Bernis'i, kanatları kopmuş bir Bernis'i, hiçbir yere kaçamamış bir Bernis'i uyandırmasından korkmuştu.
Dönüş sırasında çevresinde yavaş yavaş hapishaneyi andıran bir manzara oluşuyordu. Sahra'nın kumları, İspanya'nın kayalıkları, tiyatro kostümleri gibi az sonra ortaya çıkacak gerçek manzaradan yavaş yavaş siliniyorlardı. En sonunda, aşmış olduğu ilk sınırdan hemen sonra Perpignan, geniş ovasıyla ortaya çıktı. Hâlâ güneşin bulunduğu bu ova ve gittikçe uzayan eğik ışınlar solmakta, öteye beriye altın pullar serpilmekteydi. Havaya saçılan kostümlerse delik deşik oluyorlardı. Ardından mavi havanın altında, bu yeşil, soluk ve tatlı mil kalıyordu. Dingin bir fondu bu. Motoru rölantiye aldıktan sonra, her şeyin dinginliğe eriştiği deniz dibine doğru bu dalışla her şey bir duvara çırpmış gibi oluyordu.

Havaalanının arabasıyla gara doğru bir yolculuk. Yüzünün karşısında kapalı, katı yüzler. Ağırlaşmış yazgılarını taşıyan ve külçeleşmiş dizler üstüne konan bu eller. Tarlalarından dönerken dokunup geçen bu köylüler. Kapısının önünde durup yüzbinlerce erkek arasından bir tanesinin gelmesini bekleyen ve bu arada yüzbinlerce umudu sönen bu genç kız. Daha önce mahkûm olduğu ve kaçamadığı çocuğunu kundaklayan bu kadın.

Hat pilotu Bernis, valizsiz, elleri cebinde, en kuytu patikadan memleketine dönen, her şeyin sırrına doğrudan eren Bernis. En değişmez dünyada bile, bir duvara dokunmak, bir alanı genişletmek için en azından yirmi yıl boyunca bir davayı kovalamak gerekiyor.

İki yıl Afrika'da kaldıktan yer değiştiren, deniz gibi değişen manzaralardan sonra gerçek toprağa gelip ayağını bastığında üzgündü.

"İşte her şey aynı..."

Her şeyi farklı bulmaktan korkmuştu ve işte hiçbir şeyin değişmemiş olması acı veriyordu ona. Dostluklardan, karşılaşmalardan, basit bir can sıkıntısından başka bir şey beklemiyordu. Uzaktan, yalnızca düş kurulurdu. İlk başta sevecenlikler, bir yürek acısıyla geride bırakılırdı. Aynı zamanda toprak altında bir yürek acısıyla geride bırakılırdı. Aynı zamanda toprak altında bir define bulmuş gibi garip bir duyguydu bu. Bu kaçışlar birçok avare aşkın da tanıklığını yapmıştı. Bir gece Sahra'da, yıldızlar kalabalığının arasında, gecenin ve zamanın altında tohummuş gibi örtülmüş olan bu sıcaklık, uzak sevgilerini anarken, ansızın şöyle bir duyguya saplanmıştı: onları uyurken görebilmek için biraz yaklaşmıştı. Motoru çalışmayan uçağa yaslanarak, bu kumun kıvrımı ve ufkun eğilişi karşısında sevgilerinin nöbetini tutacak bir çoban gibi...

"Bak şimdi geldim ama ne buldum!"

Bernis bir gün böyle yazdı bana:

"... Sana dönüşümü anlatmayacağım. Duygularıma karşılık aldığım zaman, dünya benimdir.

Ama içimde hiçbir duygu ürpermedi. Kudüs'e giderken birkaç dakika geç kalarak oraya girememiş bir hacı gibiydim. Özlem de inanç gibi sönüp gitmiş. Bir yığın baştanbaşa bir şey göremez o. Bu kent de bir kuru duvardır. Yine ayrılacağım. İlk ayrılışımızı anımsıyor musun? Seninleydik. Murtia ve Granada, vitrine dizilmiş biblolar gibiydiler; ancak yere iniş yapmadığımızdan hemen tarihe gömüldüler. Yüzyıllar akıp giderken bu kentler şuracıkta bırakılmıştı. Motorun yalnız başına olan yoğun homurtusu duyuluyor, manzara onun arkasında bir film gibi sessizce geçiyordu. Ya o soğuklar! Yüksekte uçuyorduk. Aşağıda buzlu kentler kalmıştı anımsıyor musun?

Bana o anda uzatmış olduğun kâğıtları saklamışım:

"Şu garip kıtırtıya dikkat et. Artarsa boğaza girmekten kaçın...

Cebelitarık'ta iki saat sonra:

Bekle, Tarifa'nın üzerinden geçersen daha iyi olur..."

Tanca'da inişi uzatma: Alan yumuşak.

Bu kadar. O basit cümlelerle dünya kazanılırdı. Bu kısa buyruklar bana bir savaş biliminin kapılarını açıyordu. Nedir Tanca, küçük o önemsiz

bir kent, ama orası benim ilk elime geçirdiğim kaleydi. Doğru, ilk hırsızlığımdı. Önce dikey olarak saldırmıştım, ama uzaktan. Görülmüş bir kenti ışığa çıkarmaya çalıştım. Kent canlanmaya, kımıldamaya başladı. Birdenbire göz kamaştırıcı bir keşif: Alanın beş yüz metre ötesinde saban süren bir Arap! Onu kendime doğru çekiyordum. Bana benzer bir insan yapıyordum onu. Bu Arabı savaşarak kazanmış, oyuncak olarak almıştım. O benim kölemdi. Tutsak almıştım. Afrika da benimdi.

On dakika sonra, çimenlerin üzerine bastığımda çok gençtim. Yaşamı henüz başlayan bir yıldızın üzerine konmuş gibiydim. Yepyeni bir iklim. Bu toprak üzerinde, bu hava içinde tazecik bir ağaçtım. Geriniyordum, o güzel açlık içimi sarmıştı! Yol yorgunluğunu silebilmek için uzun ve atılgan adımlarla yürüyordum. Gülümsüyordum: İşte gölgemi yakalamıştım. Yere inmiş ele geçirmiştim onu.

Ya o ilkyaz havası? Anımsıyor musun onu? Toulouse'un kara bulutlarının ardından? Her yere sinmiş taptaze bir hava. Her kadının bir ismi vardı. Konuşurken, kımıldanırken, susarken. Bütün kadınlar çekiciydi. Ama sonra, beni bilirsin, yerimde duramazdım, bir şeyler aramak için daha ötelere gitmek istedim. Çünkü bir kuyu arayıcısıydım ben. Elimde bir fındık dalı, boyuna gidiyor, titreyen bir dalla dünyayı dolaşıyordum, define bulacağım sanarak.

Bana neyi aradığımı söyle? Niye umutsuzum yine? Pencereme dayanmış, dostlarımın, özlemlerimin, anılarımın kentine ayak basmış olarak... Neden bir kerede bulamıyorum su kaynağını? Neden kendimi çok uzak buluyorum definelerden? Bana verilen üstü kapalı söz nedir? Bu sözünü yerine getirmeyen tanrı kim?

Kaynağı buldum. Onu anımsadın mı? Geneviève..."

Bernis'in sözlerini okuyunca gözlerim kapandı. Sizi, Geneviève, bir küçük kız olarak gördüm.

Yaşınız on beşti. Bizse on üçündeydik. Anılarımızda da yaşınız aynıydı. Zarif bir kız olarak kalmışsınız gözümüzün önünde. Adınız anıldığında da önce şaşırır, sonra getirirdik aklımıza.

Kimileri olgun bir kadını gelin diye kiliseye götürür, Bernis ile benim Afrika'nın derinliklerinde nişanlandığımız kız ise onbeş yaşındaydı. Çocukların çıplak bacaklarını dallarda sıyırdığı yaşlarda siz, gerçek bir beşik, bir prenses oyuncağı isterdiniz kendiniz için. Mucizeden anlamayan ailenizin içinde, bir kadının küçük, günlük devinimlerini Gerçekleştirirken, bizim aramızda büyülü kapısından bir eş, bir anne, bir melek kılığında girerdiniz.

Evet, bir melektiniz. Anımsıyorum. Eski bir evin kalın duvarları arasında yaşıyordunuz. Gözümün önündesiniz: Mazgalı andıran pencereye yaslanıp ayın doğmasını beklerdiniz. Ay yükselirdi. Ova canlanmaya başlar ve kaynana zırıltılarını ağustos böceklerinin kanatlarında, çıngıraklarını kurbağaların göbeğinde, çanlarını da ahırlarına dönen öküzlerin boynunda öttürürdü. Arada sırada köyden bir kilise çanı sesi gelir, cırcır böceklerine, buğdaylara, ağustos böceklerine belirsiz bir ölüm haberi verirdi. Sizse öne eğilir, kuşku duyardınız. Yalnız nişanlılar için

değil; çünkü hiçbir şey umut kadar tehlikede olamaz. Ay alabildiğine yükselirdi ama. Bunun üzerine kukumav kuşları, ölüm çanının sesini bastırarak birbirlerini aşka davet ederlerdi. Serseri itler çepeçevre dizilir, ayışığına karşı havlarlardı. Her ağaç, her ot, her kamış canlanırdı. O zaman ellerimizi tutar, "dinleyin " derdiniz, çünkü bunlar toprağın sesleriydi, Güven verici, güzel seslerdi.
Bu ev ve çevresindeki toprağın o alımlı elbisesi sizi ne güzel korurdu! Hayvan sürüleri, ıhlamur ağacı, meşelerle öylesine ilişkiler kurmuştunuz ki size, onların prensesi olduğunuzu söylerdik. Yüzünüz dinginleşirdi perde perde, akşam üzeri dünya gece için düzenlendiğinde. "Çiftçi hayvanlarını içeriye aldı." Ahırların uzakta parlayan ışıklarından bunu anlardınız. Boğuk bir ses işitildi mi: "Havuz kapanıyor," derdiniz. Her şey yoluna girerdi. En sonunda akşam yedi ekspresi ortalığı velveleye verir, kasabayı geride bırakıp kaçar ve yataklı vagonların camlarında beliren yüzler gibi kaygılı, geçici, kararsız şeylerin hepsinden temizlerdi dünyayı. Koca ve loş yemek odasında yenen akşam yemeğine gelirdi sıra. Orada gecenin kraliçesi sendin. Biz de casuslar gibi aralıksız seni gözlerdik. Yaşlıların arasına sessizce, ağaç kaplamalarının arasında otururdun. Başını öne eğer, lambaların altından çerçevesine bir tek saçlarını sunardın. Böylelikle başında ışıktan tacınla birlikte hüküm sürerdin. Eşyalarla sıkı bağlar kurmuştun. Her şeyden, düşüncelerinden ve geleceğinden o denli emindin ki. Gözümüze ölümsüz geliyordun. Hüküm sürüyordun...
Ama biz sana acı çektirilip çekimlemeyeceğini bilmek istiyorduk. Seni kollarımız arasına boğarcasına sıkabilir miyiz, bilmek istiyorduk. Çünkü sende ışığa çıkarılması gereken bir sıcaklık sezinliyorduk. Gözle görmek istediğimiz bir titreme, bir çırpınma vardı. Bernis seni kollarının arasına aldığında, yüzün kızarır; daha da sıktığında gözlerinde yaşlar pırıldardı. Oysa dudakların, ağlayan yaşlı kadınların dudakları gibi çirkin olmazdı. Bernis bana, bu gözyaşlarının ansızın dolan kalpten geldiğini, damlaların pırlantadan daha değerli olduğunu ve onları içenin ölümsüz olduğunu söylerdi. Senin, bedenin içinde yaşadığını, söylerdi, sualtındaki bir peri kızı gibi. "Seni su yüzüne çıkaracak bin türlü büyüyü bilirim," derdi. En etkilisi de seni ağlatmaktı. Böylece sevgiler çalardık senden. Kollarımızın arasından kurtulunca gülümserdin. Bu gülüş yerin dibine sokardı bizi. Ne denli sıkarsak sıkalım seni, kuş gibi uçar giderdin.
"Geneviève, şiir okur musun bize..."
Çok az okurdun. Biz de bütün kitapları okuyup bitirdiğini sanırdık. Şaşırdığını hiç görmemiştik.
"Şiir okusana bize..."
Okurdun. Okudukların bize dünya üzerine, yaşam üzerine çok şey öğretirdi. Ama ne öğrenirsek şairden değil, senden öğrenirdik. Âşıkların kederleri, büyük kraliçelerin gözyaşları boldu, ama senin ağzında, sıradan olaylar haline gelirdi. Senin sesinle insan, aşktan öylesine rahat ölürdü ki!
"Geneviève, gerçekten aşktan ölünür mü?"

Dizeleri bırakırdın. Derin derin düşünürdün. Galiba sorunun yanıtlarını otlara, böcek ve arılara sorar, sonra evet, derdin. Neden ölünmesin; arılar bu yüzden ölmüyor mu? Ne kesin, ne kadar rahat bir yanıttı bu!
"Geneviève, bir âşık ne dernek?"
Senin kızarmanı isterdik, kızarmazdın. Sivrilen bakışlarını ayışığıyla titreyen küçük su birikintisine dikiyordun. Biz de aşkın, senin gözündeki ışık olduğunu anlıyorduk.
"Geneviève, senin bir âşığın var mı?"
Bu kez yüzün kızarır, diye beklerdik. Hayır. Sıkılmaksızın gülümsüyor, başını sallıyordun. Senin krallığında bir mevsim çiçekleri, güz meyveleri, bir başka mevsim de aşkı getirirdi. Yaşam basitti.
"Geneviève, biraz sonra ne yapacağız, biliyor musun?" Senin gözlerini kamaştırmak istiyorduk ve sana "Zayıf Kadın," diyorduk. "Bizler en sonunda kazanacağız, Zayıf Kadın." Sana yaşamı açıklıyorduk. Zaferden sarhoş olan ve geri dönen fatihler, sevdikleri kadınları alırlardı.
"Böylece senin âşıkların olacağız. Köle, bize şiir oku..."
Ama artık okumazdın. Kitabı bir kenara bırakırdın. Yaşam gözünde kesinleşiyordu birdenbire. Büyüdüğünü ve tohumun geliştiğini hisseden genç bir ağaç gibi. Her şey nasıl olması gerekiyorsa öyleydi. Bizler masal kahramanlarıydık, , ama sen otlarına, arılarına, keçilerine, yıldızlarına yaslanıyor, kurbağalarının sesini dinliyordun. Kendi güvenini, bütün bu gelişen canlılıktan, etrafındaki gecenin sakinliğinden ve kendi içinde ayak parmaklarından ensene kadar yükseldiğini duyduğun o anlatılmaz, ama silinemeyen alın yazısından alıyordun.
Ay bayağı yükselmiş, yatma vakti gelmişti. O zaman pencereyi kapatırdın ve ay camın ardında parlardı. Biz de sana gökyüzünü bir camekân gibi kapattığını ve ayı bir avuç yıldızın içinde hapsettiğini söylerdik.
Görüntüler ve oyunlarla aklını baştan çıkarıp seni gördüklerimizin arkasında, kuşkuların bizi davet ettiği o deniz derinliklerine çekmek istiyorduk...
...Kaynağı buldum. Yol yorgunluğumu atmak için bana gerekli olan yalnızca o. O burada. Başkaları... Bazı kadınlar aşktan sonra atılıp giderlerdi, yıldızların uzağına; onlar yüreğin yapısındadır. Geneviève, anımsarsın, onun içinde bir melek gizliydi, derdik. Oldubittilerin anlamını ortaya çıkarır gibi bulmuştum onu da. Sonunda içini keşfettiğim bir dünyada onun yanında yürüyorum...
Geneviève, ona oldubittilerden geliyordu. Binlerce boşanmanın ardından binlerce evlilik için aracılık ediyordu. Geneviève ona bu kestane ağaçlarını, o alanı ve çeşmeyi geri veriyordu. Her şey, içinde ruhunun bulunduğu yere yeniden bu sırrı taşıyıp duruyordu. Bu parka sanki bir Amerikalı gelecekmiş gibi çeki düzen verilmişti, ama orada yollar bozuk, yapraklar da kuruydu. Âşıkların bıraktığı mendil hâlâ duruyordu. Bu park adeta bir tuzağa dönmüştü.

Bernis'e kocası Herlin'den, hiç söz etmemişti. Ama o akşam nedense, "Bu can sıkıcı bir davet Jacques, bir yığın insan olacak. Siz de gelirseniz yalnız kalmamış olurum," dedi.
Herlin gösterişçinin tekidir. Hem de fazlasıyla. Neden kendine bu denli güven duyar, bilinmez. Geneviève ona tasayla bakar. Bu adam, kafasında ayrıştırdığı kişiliği öne sürmektedir. İş olsun, diye değil, kendine güven duymak için. "Çok doğru azizim, yerinde bir gözlem." Geneviève tiksintiyle başını geri çevirir: Bu yuvarlak jest, bu ses tonu, bu gösterişli güven!
"Garson! Puro getirin!"
Geneviève, kocasını hiç bu kadar etken, sarhoş ve gücünden emin görmemişti. Bir lokantadaki sahne üzerinden dünyaya egemen olabilir kişi. Tek bir sözcük bir düşünceye dokunur ve devirir onu. Bir söz garsona, ardından metrdotele dokunabilir ve çok kişi rahatsız olabilir bundan.
Geneviève sahte gülücükler saçıyor: Niçin bu politik akşam yemeği? Niçin altı aydan bu yana bu politika lakırdısı? Kendini güçlü hissetmesi için Herlin'in, güçlü fikirlere kapıldığını ve bu fikirlerin onda önemli davranışlar yarattığını hissetmesi yeterlidir. Bundan sonra kendine hayranlıktan ağzı açık kalmış bir şekilde, kendi heykelinden uzaklaşarak, kendini seyre dalar.
Geneviève onu kendi oyununa bırakıp Bernis'e döner:
"Yaramaz çocuk, çölden söz edin bana... Ne zaman kesin dönüş yapacaksınız?"
Bernis ona bakar.
Bernis, ondaki yabancı kadının dışında, peri masallarındaki gibi onbeş yaşında bir genç kız görür. Saklanmak isteyen ama bu davranışıyla kendini ele veren bir kız çocuğu. Geneviève, o sihri unutmadım hâlâ. Sizi kollarımın orasına alıp, canınızı yakıncaya dek sıkmak gerekecek ve o çocuk günışığına çıkıp ağlayacak.
Şimdi erkekler beyaz kolalı yakalarını Geneviève'e yaklaştırırlar. Baştan çıkartıcı bir meslekleri vardır sanki. Kadın böyle bir yarışmanın ödülüymüş gibi. Sanki o parlak fikirlerle ve işveli sözlerle kazanılacakmış gibi. Kocası da onun gönlünü okşar. Bu gece onu isteyecektir. Başkaları arzuladığı zamanlar karısını keşfeder yeniden. Gece elbisesi içinde pırıldayan güzelliğine bir kendini beğendirme arzusu eklendiğinde, kadının altında saklanan fahişe, azıcık kendini göstermeye başlayınca...
Geneviève düşünür: Sıradan ne varsa, Herlin ondan hoşlanır. Kendi kendine hep neden bütünüyle sevilmediğini sorar. Erkekler hep bir yanını severek kalan yanlarını karanlıkta bırakırlar. Müziği, lüksü nasıl severlerse onu da öyle severler. Az nükteli ya da duygusal konuştuğu zaman onların arzularını kamçılar. Ama inandığı nedir, ne duyar, neler taşır içinde, kimsenin umurunda değildir. Çocuk sevgisi, aklı ve düşünceleriyle olan bağı, gölgede kalan onca değerin hepsi sokağa atılır.

Her erkek onun yanında paçavraya döner. Geneviève, gücendi mi gücenir, duygulandı mı duygulanır ve kendini beğendirmek için onca kılığa girer. Bunların hiçbir önemi yoktu kendi gözünde; önemli olan aslında onunla yatabilmektir.
Geneviève, her zaman aşkı düşünmez. Buna vakti yoktur.
Nişanlılık günlerini anımsar. Gülümser. Herlin birdenbire âşık olduğunu anlamıştır (kuşkusuz bunu unutmuştur). Onunla konuşmak, ilgisini çekmek ve sevgisini kazanmak ister. "Ama vaktim yok..." Geneviève, Herlin'in önünde, patikada yürüyordu. Sinirliydi. Elindeki sopayla bir şarkının ritmi içinde körpe dalları kesiyordu. İçinden bir kez daha söyleniyordu: "Vaktim yok... Vaktim yok..." Öncelikle seraya gidip çiçeklerine bakması gerekiyordu.
"Geneviève, yaramaz bir çocuksunuz siz!"
"Evet. Tabii. Güllerime bakın, ne kadar da ağır! Ağır çeken bir çiçeğe hayran olmalı."
"Geneviève, bırakın öpeyim sizi..."
"Elbette. Neden olmasın? Güllerimi sevdiniz mi? Erkekler hep severler benim güllerimi."
"Ama hayır, sevgili Jacques, üzgün değilim." Bernis'e doğru eğilerek: "Anımsıyorum da... Küçük ve hoş bir kızdım. Kendime göre bir tanrı yaratmıştım. Ne zaman bir çocuk umutsuzluğuna kapılsam, bütün gün deliler gibi ağlardım. Ama geceleyin, lambayı söndürür söndürmez, dostumu aramaya giderdim. Ona dualarımı söylerdim. Bak, işte başıma neler geldi; mahvolmuş hayatımı düzene koşmak için çok zayıfım ben. Ama ben size her şeyimi veriyorum: Siz benden daha güçlüsünüz. Benim için bir şeyler yapın, der sonra uykuya dalardım."
Hem sonra pek güvenilmeyen şeyler arasında, size itaat edenlerine de rastlanır. O kitapların, çiçeklerin, dostların içinde yaşar. Onlarla anlaşmalar yapar. İnsanı güldürmenin yolunu o bilir: "Ah, siz, benim eski astrologum..." Ya da ne zaman Bernis içeri girse: "Ne olur oturun yaramaz çocuk..." Her biri ona bir sırla, fark edilmiş olmanın tatlılığıyla bağlıydı. En saf dostluk bile bir suç gibi zenginleşiyordu.
"Geneviève," diyordu Bernis, "her şeye sahipsiniz..."
Salondaki mobilyaların yerlerini biraz değiştiriyordu; şu koltuğu çekiyor ve dostu dünyadaki yerini buluveriyordu. Bir günlük yaşam sonrasında, ne kadar sessiz bir kalabalıktı bu. Bu dağınık müzik, yıpranmış çiçekler. Dostluğun yeryüzünde çiğnediği her ne varsa! Geneviève ses çıkarmaksızın kendi krallığında barışa yer veriyor. Ve Bernis, bir zamanlar onu seven küçük kızın çok uzaklardaki bir kalenin içinde kapalı ve tutuklu olduğunu sanıyordu.
Ama günün birinde her şey başkaldırdı.

III

"Bırak da uyuyayım..."
"Olamaz! Kalksana. Çocuk boğuluyor..."

Birden uykudan kalkıp yatağa koştu. Çocuk uyuyordu. Ateşten yüzü parlamaktaydı. Soluğu kesik kesikti ama sakindi. Geneviève uyku sersemiydi ancak çekicilerin poflamasını duyar gibiydi. Ne bela! Üç gündür durum böyleydi. Hiçbir şey düşünemeden hastanın üzerine eğilmiş bakıyordu.
"Niçin boğulduğunu söyledin? Niye korkuttun beni?"
Yüreği ağzında, kalbi küt küt atıyordu:
"Öyle sandım."
Geneviève onun yalan söylediğini biliyordu. Yalan söylüyordu; çünkü tek başına kaldığı zamanlar korkuya kapılır ve korkusunu paylaşmak isterdi. Kendisi rahatsız olduğunda, başkalarının rahat olmasından rahatsızlık duyardı. Fakat, üç gün süren uykusuzluktan sonra Geneviève'in bir saat uyuması gerekiyordu. Nerede olduğunu bile artık bilmiyordu.
Kocasının bir yığın şantajına artık bir şey demez hale gelmişti. Hem artık ne önemi vardı? Uyku saatlerini saymak da ne oluyordu? Çok gülünç bir şeydi bu...
"Hiç akıllı davranmıyorsun," dedi yalnızca, gönlünü almak için. "Çocuksun sen."
Hastabakıcıya dönüp saati sordu.
"İkiyi yirmi geçiyor."
"Öyle mi?"
Geneviève, "ikiyi yirmi geçiyor," diye yineliyordu, sanki gecikmeden yapılacak bir şeyleri varmış gibi. Ancak beklemekten başka yapılacak bir şey yoktu, tıpkı yolculukta olduğu gibi. Yatağı düzeltti, ilaç şişelerini dizdi, pencereye dokundu. Gözle görünmez, gizli bir düzen içindeydi.
"Uyumanız gerek," dedi hastabakıcı.
Ardından sesini kesti. Sonra yine görülmeyen manzaraların art arda geçtiği bir yolculuğun sıkıntısı başladı.
Herlin baştan alarak, "Ah, kendi ellerimizle, sevgimizle büyüttüğümüz, yaşamını yakından izlediğimiz bir çocuk..." diye konuşuyordu. Karısının ona acımasını istiyordu. Kadersiz baba rolü.
Geneviève:
"Boş durma, kocacığım, bir şeyler yapmalısın," diye tatlı tatlı öğüt veriyordu. "Bir toplantın vardı bugün. Ona git."
Omuzlarından sarsıyordu onu ama Herlin onun acısını azaltmıyordu.
"Nasıl gidebilirim? Böyle bir anda gidebilir miyim?"
"Böyle bir anda," diye düşünüyor Geneviève, "evet hem de böle bir anda." Her şey düzenli olmalıydı. Bir düzen özlemi çekiyordu. Yeri değiştirilmiş bir vazo, Herlin'in koltuk üzerine bırakmış olduğu palto, konsolun üzerine çökmüş tozlar, hepsi... Bunlar düşmana terk edilen adımlardı. Yakın olan bozgunun habercisiydi. Geneviève bu bozgun karşısında savaş veriyordu. Bibloların yaldızı, düzgünce yerleştirilmiş eşyalar gözle görülür, aydınca gerçeklerdir. Temiz, parlak ve düzenli olan her şey Geneviève'in gözünde, insanı karanlık ölüme karşı koruyan şeylerdir.

Doktor, "çocuk dinç, durumu iyiye gidebilir," diyordu. Elbette. Uyuduğunda sımsıkı kapalı olan iki eliyle yaşama tutunur gibiydi. Ne güzel, ne güçlüydü!
"Bayan, biraz dışarı çıkıp gezmeniz gerek," diyordu hastabakıcı. "Ben de sizin ardınızdan çıkarım. Yoksa artık dayanamayız."
Ne tuhaf şeydi o: İki kadını birden yiyip bitiren bir çocuk. Öyle bir çocuk ki gözleri kapalı, soluğu kesik kesik, dünyanın bir ucuna onları sürüklüyordu.
Geneviève kocasından kurtulmak için dışarı çıkıyordu. Herlin nutuk atmayı sürdürüyordu. "En önde gelen görevim... Senin namusun."
Geneviève bu cümlelerin hiçbirinden bir şey anlamıyordu. Uykusu gelmişti, ama kulağına teke tük sözcükler karşısında şaşırıp kalıyordu. Namusmuş. Namus da neyin nesiydi; Onun burada işi neydi?
Doktor, hiç ağlamayan, gereksiz bir tek sözü bile ağzından çıkarmayan ve kendine dikkatli bir hastabakıcı gibi yardım eden bu kadına hayranlıkla bakıyordu. Yaşamın bu küçük görevlisine hayrandı. Geneviève içinse doktorun geldiği zamanlar günün en güzel anlarıydı. Onu avutmuyor, bir şey söylemiyordu ancak o biliyordu ki doktor için bu hastanın ayrı bir önemi vardı. Kuşkuyu, belirsiz ve sağlıksız ne varsa doktor ölçüp biçiyor, dikkate alıyordu. Karanlığa karşı bu savaşta, bu ne büyük bir destekti! Ya dünkü ameliyat... Herlin salonda acılar içindeydi. Geneviève odada kalmıştı. Operatör beyaz giysisiyle içeri girdi, teskin edici bir günışığı gibiydi. Yardımcısıyla birlikte hızlı bir savaşa başladılar. Yalın sözcükler, emirler: Kloroform, sonra sıkın, ardından tentürdiyot, gibi yarım ağızla tek tek söylenmiş, duygudan arınmış sözcükler. Geneviève, uçağındaki Bernis gibi güçlü bir savaş biliminin sırrına erdi. Yeneceklerdi.
"Nasıl bakabildin," diyordu Herlin. "Sen duygusuz bir annesin demek."
Bir sabah doktorun önünde, koltuğa yığılıp kaldı. Kendine geldiğinde, doktor ona sakin olmaktan, umudunu yitirmemekten söz etmedi, hiçbir acıma da göstermedi. Yalnızca gözlerinin içine bakıp, "Çok yoruluyorsunuz, bu doğru değil," dedi. "Sözümü dinlemelisiniz. Öğleden sonra çıkın dışarı. Tiyatroya gitmeyin, insanların aklı biraz kıttır, anlamazlar halinizden, ama ona benzer bir yerlere gidin." İçinden de şöyle düşünüyordu:
"Dünyada karşılaştığım duyguların en gerçeği bu."

Caddede karşısına beklemediği bir serinlik çıktı. Yolda yürürken içinde canlanan çocukluk anıları ona büyük bir dinginlik veriyordu. Ağaçlar, ovalar, basit şeyler... Çok sonraları, günün birinde bu çocuğu doğurmuştu. Anlaşılmaz bir şeydi, ancak bu daha da basitti. Öteki gerçeklerden daha güçlü olan bir gerçekti. Olup bitenlerin ve öbür canlıların arasında hep birlikte bu çocuğa hizmet etmişlerdi. Çocuk doğar doğmaz bir şeyler duymuştu, ancak o duyguyu anlatmak için sözcük bulamıyordu. Neler duymuştu? Nasıl söylemeli? Akıllı olduğunu. Kendinden emindi, her şeye bağlı büyük bir topluluğun parçası olduğunu duyumsamıştı. Akşama doğru pencerenin önüne taşıttırmıştı kendini.

Ağaçlar canlıydı, yükseklere tırmanıyorlar, topraktan bir ilkyaz özünü emiyorlardı. Kendisi de bu ağaçların karşısında onlara eşitti. Hemen yanında duran çocuğu hafifçe soluk alıyordu. Bu cılız soluk dünyaya güç katıyor, can veriyordu.
Üç gündür ne karmaşa! En küçük bir hareket pencerenin açılması ya da kapanması ağır sonuçlara yol açabilirdi. Artık nasıl dayanacaklarını bilmiyorlardı. Şişelere, çarşaflara, çocuğa dokunuyorlar, bu hareketlerin nasıl sonuçlanacağını bilmeden. Bir kör dövüşü içinde.
Bir antikacı dükkânının önünden geçiyordu. Geneviève, salonun biblolarını düşünüyordu. Güneşin kapanlarıydı onlar, ışıklarını yakalarlardı. Işığı yansıtan, yüzeyi ışıl ışıl parlayan ne varsa hoşuna giderdi. Şu kristal, ses çıkarmadan gülümsüyordu. Geneviève durdu ve doyasıya baktı. Yıllanmış şaraplar da bunun gibi parlardı. Işık, sağlık, yaşama inancı, yorgun zihninde hepsi birbirine geçiyordu. Bitip tükenen o çocuğunun odasında da altın çivi gibi düşmüş bir ışık görmeye hasret kalmıştı.

IV

Herlin yükleniyordu: "Demek eğlenmeye, antikacıları gezemeye razı oldu. Seni ömür boyu bağışlamayacağım. Olamaz böyle bir şey! İnanamıyorum. Aklıma sığmıyor. - besbelli ki sözler arıyordu - Böylesi, bir anneye yakışmaz." İçinden bir sigara çekip aldığı kırmızı tabakasını sallayıp duruyordu. "Kendine olan saygına hakaret bu!" Bu cümleyi de işitti, Geneviève. "Sigarasını yakacak mı acaba?"
"Elbette." Kuşkusuz Herlin en ağır yargıyı sona saklamıştı. Yavaş yavaş dışavurarak konuştu: "Elbette, annesi gönlünü eğlendirirken çocuğu burada kan susuyor!"
Geneviève bembeyaz kesilmişti. Odadan çıkmak için doğruldu ancak Herlin onun yolunu kesti. "Gitme!" Bir hayvan gibi soluyordu. Tek başına saplandığı korkunun bedelini ödetecekti ona.
Geneviève:
"Beni kıracak, sonra da kendin üzüleceksin," dedi yalnızca.
İçi bomboş olan bir tulumun kofluğunu, olaylar karşısında çaresizliğini açığa vuran bu söz, Herlin'İ çileden çıkarmaya yetti. Atıp tutmaya başladı: "Evet, ne yapıp ettiyse boşa gitmiş, karısını hafif ve uçarı bir kadın olmaktan bir türlü vazgeçirememişti. Karısı onu uzun zaman aldatmıştı. Oysa, bütün varlığını Geneviève'e adamıştı. Bunlar bir şey değildi. Tek başına her şeye göğüs geriyordu. Hayatta o hep yalnızdı zaten..."
Geneviève bıkkınlıkla başını çeviriyordu. Onu yine karşısına alarak tek tek konuştu:
"Ancak kadın suçlarının cezasını öder."
Geneviève, kaçmaya çalıştığı için en ağırını söyledi:
"Çocuk ölüyor. Bu işte Tanrı'nın parmağı var."
Öfkesi birdenbire kayboldu. Birisini öldürmüş gibiydi. Bu sözü söyledikten sonra kendisi de şaşırmıştı. Yüzü çarşaf gibi bembeyaz olan Geneviève bir adım attı. Herlin şu anda nasıl bir izlenim bıraktığını anlamıştı. Oysa soylu görünmek için bütün gücünü harcıyordu. Düzen-

lemek, silmek, kendine zorla güzel bir izlenim vermek arzusu bütün benliğini sarmıştı.
Bitkin bir sesle:
"Beni bağışla. Gitme... Çıldırmış gibiyim..."
Eli kapının tokmağında, Herlin'e yarısı dönmüş olarak duruyor, kımıldar kımıldamaz kaçacak bir hayvanı andırıyordu. Herlin kıpırdamadı.
"Buraya gel. Seninle konuşacaklarım var... Çok zor..."
Geneviève kıpırdamadan duruyordu. Neden korkuyordu? Neredeyse bu yersiz korkuya kızacaktı. Deli, kıyıcı, haksız olduğunu söylemek, ona hak vermek istiyordu ancak ilkin yaklaşması, güven vermesi, açılması gerekirdi. O zaman onun önünde başını eğecek, o da anlayacaktı. Ama Geneviève tokmağı çevirmişti bile...
Herlin elini uzatıp onu bileğinden yakaladı. Kadın ezici bakışlarla bakıyordu. Adam direndi. Şimdi ne yapıp edip ona egemen olmalı, gücünü göstermeli ve "Bak ellerimi açıyorum" demeliydi.
Narin kolunu ilkin yumuşakça sonra katı bir biçimde çekti. Geneviève vurmak için elini kaldırdı. O da elinden yakaladı. Şimdi canı yanıyordu. Acıttığını hissediyordu. Gözünün önüne, yabanıl bir kediyi yakalayan, onu zorla kendilerine alıştırmak ve okşamak için az kalsın boğan çocuklar geliyordu. Zorla sevmek isterlerdi. Herlin derin derin soluk alıyordu. "Canını acıtıyorum. Her şey bitti artık." Bir iki saniye sonra delice bir isteğe kapıldı: Geneviève'i boğmak ve onunla birlikte, yüzünde yarattığı bu korkunç resmi ortadan kaldırmak.
En sonunda tuhaf bir boşluk ve çaresizlik içinde ellerini gevşetti. Geneviève ağır ağır geri çekiliyordu. Sanki korkulacak bir şey kalmamıştı. Sanki aralarına giren bir şey ona dokunmasını önlüyordu. Herlin ortadan silinmişti. Biraz durakladı, saçlarını düzeltti ve başı dik çıktı gitti.
Bernis akşam üzeri geldiğinde ona hiçbir şey söylemedi. Bunlar uluorta konuşulacak şeyler değildi. Ne var ki bazı çocukluk anılarını, çöllerde yaşamın nasıl olduğunu anlatmasını istedi. Avuntu isteyen küçük bir kızı teslim ediyordu ona. Küçük kızlar da ancak masallarla avutulurdu.
Başını Bernis'in omzuna yasladığında, Bernis, Geneviève de aynı sanı içindeydi. İnsanın okşadığı ele kendinden çok az şeyler kattığını bilmiyorlardı.

V

"Siz bu saatte, benim evimdesiniz, Geneviève... Yüzünüz ne kadar solmuş..."
Geneviève susuyor. Çalar saatin sesi sinir bozucudur. Lambanın ışığı sabahın alacakaranlığına karışıyor. Ürperti verici, tatsız bir karışım. Pencere mide bulandırır. Geneviève konuşmaya çabalar:
"Işık görünce geldim... Şimdiyse söyleyecek bir şey bulamıyorum."
"Evet Geneviève, görüyorsunuz... kitaplara bakıyordum."

Sarı, beyaz ve kırmızı lekeler halinde ciltlerce kitap. Onların, çiçeklerin yapraklarına benzediğini düşünüyor Geneviève. Bernis beklerken Geneviève kıpırdamıyor.
"Şu koltukta dalmış, düşünüyorum, Geneviève, şu kitabı bu kitabı açıp kapatıyordum. Sanki hepsini okumuş gibiydim."
Heyecanını saklamak için yaşlı tavırları takınır. Ardından en dingin sesiyle:
"Bana bir şey mi söyleyeceksiniz Geneviève?"
İçinden şöyle geçiriyor: "Bu aşkın tansığıdır."
Geneviève'in kafasında yalnız bir tek düşünce dolanıp duruyor. Bernis bunun farkında değil... Şaşkınlık içinde yüzüne bakıyor. Peşinden:
"Geldim," diyor ve elini alnına götürüyor.
Buğulanan camlardan odaya bir akvaryum ışığı yayılmakta. Geneviève lambanın solduğunu düşünüyor.
Sonra birdenbire haykırıyor:
"Jacques Jacques, n'olur götürün beni!"
Sapsarı kesiliyor Bernis. Onun kollarının arasına alıp bir çocuk gibi sallıyor.
Geneviève gözlerini kapar.
"Beni götürecek misiniz?"
Zaman, bu omuzun üzerinden acı vermeksizin geçer gider. Burada her şeyi silip atmak büyük bir zevktir. Geneviève, bırakır kendini. Akıntıda sürüklenir. Yaşamı akıp gidiyor gibidir. "Canım yanmadan," diye geçirir aklından. Düşündüğünü dışa vurur.
Bernis onun yüzünü okşar. Bir anı yerleşir Geneviève'in aklına. "Beş yıl, beş yıl, nasıl olabilir?" Yine düşünür: "O kadar çok vermiştim ki kendimi..."
"Jacques, Jacques, oğlumuz öldü..."
"Ne yapabilirim kaçtım evden. Kendime gelmeliyim. Henüz anlamış değilim. Ama acı duymuyorum. Ben duygusuz bir kadın mıyım? Ötekiler ağlıyorlar. Beni avutmak istiyorlar. Yufka yürekli olduklarından duygulanıyorlar. Ama ben... Anılarım kalmadı benim."
"Sana her şeyi anlatabilirim. Ölüm büyük bir karmaşa içinde bastırır. İğneler, pansumanlar, telgraflar. Birkaç uykusuz geceden sonra insan düş görür gibi olur sanki. İncelemeler sırasında kafasını bomboş bir duvara yaslar insan."
Kocamla tartışmalarım. Ne kâbustu onlar! Bugün, az önce... Beni bileğimden tuttu. Ama ben saatin daha gelmediğini biliyordum. Ardından özür diledi benden, fakat önemli değildi. "Tamam, bırak, bırak da oğlumun yanına gideyim."
Kapıya dayanmıştı. Yolumu kesiyordu. "Bağışla beni, ben sensiz yapamam," diyordu. "Tamam, bırak da geçeyim, bağışlıyorum seni." Ancak o, "Evet, sözlerinle, ama kalbinle değil..." Böyle sürüp gidiyordu. Deli olacaktım.
Her şey bitince, insan büyük acılar duymuyor. Tam tersine, şaşılası bir rahatlık, derin bir sessizlik. "Çocuk dinleniyor diye düşünüyordum. Bu kadar. Artık ne yapacağımı bilmiyordum. Tan ağarırken çok uzaklarda-

ki bir yere varmışım gibi." Ulaştık, diye düşünüyordum, iğnelere, ilaçlara baktım. "Bunlar artık bir işe yaramaz.. Vardık." diyordum kendi kendime. Derken bayılmışım.
Ansızın şaşırıyor.
"Buraya gelmekle delilik etmişim."
Şafağın evin içinde ne büyük bir felaketi aydınlattığı sezinliyor: Buruşmuş, soğumuş çarşaflar, eşyaların üzerine atılmış havlular, devrilmiş bir sandalye. Geneviève'in eşyaların dağınıklığına karşı koyması gerekiyor hemen. Çabucak, bu koltuğu yerine çekip, vazoyu ve kitapları yerine koyması gerekmiyor. Yaşamını çevreleyen şeylerin tutumlarını yeniden gözden geçirmeli hemen.

VI

Başsağlığı dilemek için geldiler. Konuşurlarken duraklamalar oluyor. Susarak birbirine karışan anıları durulmaya bırakıyorlar. Paldır küldür hem de... Geneviève dik oturuyordu. Başkalarının, ağızlarına almamak için onun çevresinde dolandırdıkları ölüm sözcüğünü sakınmadan söyleyebiliyordu. Üstündeki etkilerini gözledikleri tümcelerin yankılarını duymalarını istemiyordu. Karşısında oturanlara ters ters bakıyordu. Ona bakmaya kalkışmalarını istemiyordu, ancak gözlerini yere indirdiğinde...
Ya ötekiler... Sahanlığa kadar rahatça yürüyüp, sahanlıktan salona telaş içinde birkaç adım atıp Geneviève'in kollarına yığılanlar... Onlara söylenecek söz yok. Tek bir söz bile edemeyecek onlara. Acısını dindirmeye çalışıyorlar. Göğüslerinde kaskatı bir çocuğu sıkıyorlar.
Kocası şu sırada evlerini satmaktan söz açıyor. "Bu anılar ne acı verici! İçimiz sızlıyor!" Yalan söylüyor, acı onun dostudur. Ancak gösterişi sevdiği için huzursuz görünmektedir. Bu akşam Brüksel'e gidecek. Arkasından Geneviève de gelecek. "Bilseniz evimiz ne kadar kalabalık."
Geçmişi tümüyle aydınlatılmıştır. Uzun sabırlar sonrasında oluşturduğu salonu. Oraya insanın, yani mobilyacının değil de zamanın eliyle yerleştirdiği mobilyalar. Bu mobilyalar salonu değil yaşamını dolduruyor. Bu koltuğu şömineden, konsolu da duvardan uzaklaştırdığınız anda geçmişin dışına çıkar, yıkılıp yabancılaşır her Şey.
"Siz de mi gidiyorsunuz?" Sesinde bir umutsuzluk var.
Anlaşmaların hemen hemen hepsi bozulmuştur. Dünyanın bağlarını elinde tutan, çevrelerindeki dünyayı düzenleyen demek bu çocuktu.
Ne büyük bir yenilgiydi bu çocuğun ölümü, Geneviève için. Kendini salıveriyor:
"Yüreğim yanıyor..."
Bernis tatlılıkla konuşuyor: "Sizi buralardan götüreceğim. Anımsıyor musunuz? Bir gün döneceğimi söylemiştim. O gün gelecek..." Bernis onu kollarının arasına alır, Geneviève'in başı hafifçe arkaya doğru eğiktir. Gözleri ışıltılı yaşlarla doludur. Bernis'in kollarında gözyaşları döken küçük bir kız çocuğu vardır.

"Jum Burnu tarih...
Bernis, kardeşim, bugün posta günü. Uçak Cisneros'dan ayrıldı. Birazdan buraya gelecek, sana yazdığım bu birkaç yakınmayı alıp götürecek. Mektupların ve tutuklu prensesin üzerine çok kafa patlattım. Dün, denizin sonsuzlukla yıkadığı o çırılçıplak, bomboş kumsalda gezinirken bizim durumumuzun da farklı olmadığını düşündüm. Varolup olmadığımızı kesinlikle bilmiyorum. Güneş bazı akşamlar bir felaket havası içinde batarken İspanyol tabyasının ıslak parıltılı kumun üzerinde battığını görürsün. Ancak bu gizemli mavi ışıltının ve tabyanın özü aynı değildir: O mavilik senin dünyandır. Ne gerçek ne de somuttur. Ama Geneviève... Bırak da hayatını yaşasın...
Evet, biliyorum, şaşkınlık içinde, o bugünlerde. Ama yaşam içinde dramlara pek fazla rastlanmaz. Elden çıkaracak pek az dostluk, yakınlık ve sevgi vardır: Senin Herlin için söylediklerine karşın, bir erkek o kadar da çok önemli değildir. Sanıyorum... Yaşam başka şeyler üzerine kuruludur.
Bu yasalar, alışkanlıklar; uzlaşmalar, sen/n gerekliliğini duymadığın ve kaçtığın ne varsa... Onun çerçevesini çizen bunlardır. Varolması için insanın çevresindeki gerçekliklerin sürmesi gerekir. Fakat saçma ya da haksız olsun, bütün hepsi dilden başka bir şey değildir. Ve senin götürdüğün Geneviève, Geneviève'den ayrı kalacaktır.
Peki o zaman neye ihtiyacı olduğunu bilecek mi? Farkına bile varmadığı şu servet tutkusu. Para mülkü fethetmeyi sağlar, dıştaki çalkantıları ve yaşam içtedir ama servet: Her şeyi yaşatan odur. Yüzyıl boyunca bir evin duvarlarını, içindeki anıları besleyen görünmez bir yeraltı ırmağıdır ruh. Ve sen, içinde gözle görülmeyen ancak bir evi oluşturan binlerce eşyayı boşaltır gibi onun yaşamını boşaltacaksın.
Ne var ki senin için sevmenin doğmak olduğunu düşünüyorum. Yeni bir Geneviève getirdiğine inanacaksın. Aşk senin için, kimi zaman onda gördüğün gözlerin rengidir ve bir lamba gibi kolayca beslenecektir onlar. Bazı anlarda en basit sözlerin bile belli bir güçle yüklü oldukları ve sevgiyi beslemenin çok kolay olduğu doğrudur...
Yaşamak başka bir şeydir kuşkusuz."

VII

Geneviève o perdeye, bu koltuğa yavaşça dokununca bile bundan sıkıntı duyar; çünkü birden ortaya çıkan engeller olarak görür onları. Şimdiye kadar bu parmak okşamaları birer oyundu. Şimdiye kadar, tiyatroda olduğu gibi istendiği zaman bu dekoru kurmak ve ortadan kaldırmak vardı. Zevkli birisi olarak o, bu İran halısının ya da Jouy işlemesinin ne demek olduğunu hiç kendine sormamıştı. Bugüne kadar onlar içinin imgesini oluşturuyorlardı ve çok tatlıydı bu şimdiyse karşısına çıkıyorlardı.
"Bu bir şey değil," diye düşünüyordu Geneviève, "Benim olan bir yaşamda bir yabancıyım." Bir koltuğa gömülüyor ve gözlerini kapatıyordu. Bir trenin kompartımandaymış gibi. Geçirilen her saniye köyleri,

ormanları, evleri geriye doğru fırlatıyordu. Oysa yatağında gözlerini açıp baktı mı bakırdan bir çember görürdü insan, hep aynı çember. Farkına varmadan başkalaşırdı insan. "Sekiz gün sonra gözlerimi açacağım ve yepyeni olacağım: O beni götürüyor."
"Evimiz hakkında ne düşünüyorsunuz?"
Neden onu şimdiden uyandırmalı? Bakıyor. Neler hissettiğini söylemeyi bilemiyor: Bu dekorda süreklilik eksik. İşçiliği sağlam değil.
"Yaklaş Jacques, buradasın..."
Garsoniyer kaplamaları ve divanlar üzerinde geçen bu yarım gün. Duvarlar üzerindeki bu maroken kumaşlar. Hepsi de beş dakika içinde asılıp indirilebilir.
"Duvarları neden saklıyorsunuz Jacques, duvarların ve parmakların temasını neden azaltmak istiyorsunuz?"
Avucunun içiyle taşı okşamaktan, evin içinde en sağlam ve en kalıcı ne varsa okşamaktan hoşlanıyor. Sizi bir şilep gibi uzunca süre taşıyabilecek olanlar bunlardır.
Zenginliklerini gösteriyor: "Anılarım..." Anlıyor. Paris'te ruh gibi hayatlar yaşayan sömürge subaylarını tanıdı. Onlar bulvarlarda buluşur hâlâ yaşadıklarına şaşarlardı. Evleri aşağı yukarı bir Saygon ya da Marakeş evi kadardı. Orada kadınlardan, dostlardan ve terfilerden söz edilirdi: Ancak o örtüler, belki de duvarların derisi demek olan o örtüler ölüye benziyorlardı.
Parmağıyla ince bakırlara dokunuyordu:
"Biblolarımı sevmediniz mi?"
"Beni bağışlayın Jacques. Biraz..."
"Sıradan" olduklarını söylemeye cesaret edemiyordu. Ancak, yalnızca gerçek Cézanne tablolarını kopyalarından ayırmak ve sevmekten ileri gelen bu zevk sağlamlığı, ona bu biblolar gizliden gizliye horgördürüyordu. İçinden gelen bir eliaçıklıkla her şeyi feda etmeye hazırdı. "Alçıyla sıvalı bir hücre içinde yaşamaya katlanabilirim," diyordu. Ama burada kişiliğinden bir şeyler kopuyor gibiydi. Alçalan, lekelenen iyi aile kızının inceliği olamazdı bu; gariptir ama, açıksözlülüğün ta kendisiydi sanki bu. Bernis, onun bu sıkıntısını sezinledi ama anlamamıştı.
"Geneviève, size alıştığınız rahatlığı sağlayacak kadar..."
"Ne diyorsunuz Jacques? Ne sandınız, deli misiniz? Ben böyle şeylere bakmam, onun kolları arasına sokuluyordu yalnızca sizin bu halılarınız yerine iyi cilalanmış bir parkeyi yeğ tutarım. Hepsini yoluna koyarım bunların."
Sonra sustu, biliyordu ki dilediği çıplaklık daha büyük bir lükstü, yüzlerindeki bu maskelerden daha fazla şeyler istiyordu o. Çocukluğunda oyun oynadığı bu hol, parlayan bu ceviz parkeler, yüzyıllara dayanıklı sağlam ağaçtan yapılmış bu som masalar...
Üstüne tuhaf bir hüzün çökmüştü. Servetten ve servetin sağladığı olanaklardan yoksun kalmak ilgilendirmiyordu onu. Kendi ailesi içinde Jacques kadar bile bolluk ve lüks görmemişti. Ama şimdi belli ki yeni

yaşamı ona bunu, gerçekte gereksiz ve lüks saydığı bu zenginliği bağışlayacaktı.
Bu türde bir zenginliği canı çekmiyordu. Yaşamından güven ve süreklilik duygusu siliniyordu. "Bir zamanlar eşyalar benden daha uzun ömürlüydü. Onlar beni karşılar, bana yoldaşlık eder, günün birinde bana bekçilik edeceklerinden de emin olabilirdim; oysa bundan böyle ben eşyalardan daha ömürlü olacağım," diyordu.
Düşünüyordu hâlâ: "Köye gittiğimde..." Sık ıhlamur ağaçları arasında o evi görüyordu yine. Yüzeye uğrayan bundan daha durgun bir şey yoktu görünürde: Toprağın içinde devam eden geniş taşlı bu peron.
Orada... Kışı düşlüyor. Ormanda ne kadar kuru odun varsa hepsini koparıp ağaçları bütün çizgileriyle ortaya seren kışı. Dünyanın iskeleti bile görünür, orada.
Geneviève geçerken köpeklere ıslık çalıyor. Adımlarının her biri yaprakları çatırdatıyor; ancak kışın bu ayıklamasından, bu toplu yolmadan sonra biliyor iki yaz gelip bu dokuyu gene dokuyacak, dalları uzatacak, tomurcukları patlatacak, su gibi derinlere ulaşan bu canlı tonozları yenileyecek.
Orada oğlu bütünüyle kaybolmadı. Kilere, yarı olmuş ayvaların altını çevirmeye indiğinde oğlu ondan kaçardı; ancak onca koşmaktan ve çılgınlıktan sonra uyumak gerekmez miydi küçüğüm?
Orada ölülerin işaretiyle karşılaşıyor ve korkmuyor bunda. Her biri evin sessizliklerine kendi sessizliklerini ekliyor. Gözler kitaptan kalkar, soluk tutulur, az önce yitip giden çağrının tadına varılır.
Kayboldular mı? Değişken varlıklar içinde bunlar uzun ömürlü oldukları zaman, onlar uzun yüzlerinin son görünümünde, içlerinden hiçbirinin yalanlayamayacağı kadar gerçektirler.
"Şimdi ben bu adamı izleyeceğim, acı çekeceğim ve kuşku duyacağım ondan." Çünkü, yalnızca payları tükenmiş olanlarda çözebildi o, bu sevecenlik ve azarlamanın insancıl karmaşıklığını.
Gözlerini açıyor: Bernis düş kurmada.
"Jacques, beni koruman gerek, buradan yoksul gideceğim, çok yoksul."
Dakar'daki bu evde, Buenos Aires'teki bu kalabalıkta hayatta kalacak. Bernis yeterince güçlü olmazsa, bir kitabın eğlencesinden en azından daha gerçek ve hiç de gerekli olmayan eğlencelerin bulunduğu bir dünyada yaşayacak.
Ama Bernis ona doğru eğiliyor ve tatlılıkla konuşuyor onunla. Kendinden gelen bir imgede, Tanrı kaynaklı bu sevecenlikle Geneviève kendini inandırmaya zorluyor. Aşkın imgesini sevmek istiyor: Onu savunmak için elinde bu imgeden başka bir şeyi yok...
Bu akşam, bu zayıf omuzları, bu zayıf sığınağı kösnü içinde bulacak ve ölmek için başını bir hayvan gibi içine sokacak.

VIII

"Nereye götürüyorsunuz beni? Niçin oraya götürüyorsunuz beni?"
"Bu otel hoşunuza gitmedi mi Geneviève? Gidelim mi istiyorsunuz?"

"Evet, gitsek iyi olacak..." dedi ürkek bir sesle.
Farlar az aydınlatıyordu. Bir çukura dalar gibi yavaşça dalıyorlardı gecenin içine. Bernis arada bir yan tarafa göz atıyordu: Geneviève'in yüzü bembeyazdı.
"Üşüdünüz mü?"
"Biraz ama önemi yok. Kürkümü almayı unutmuşum."
Ne patavatsız bir kızdı o. Gülümsedi. Yağmur yağıyordu. "Pislik!" diye söylendi Jacques. Fakat yeryüzündeki cennetin kıyılarının böyle olduğunu düşünüyordu hâlâ.
Sens yakınlarında bir bujiyi değiştirmek gerekti. El fenerini unutmuştu: İşte bir unutma daha. Yağmurun altında tutmayan bir anahtarla uğraştı durdu. "Trene binmeliydik." Saplantılı olarak bunu yineleyip duruyordu. Özgürlüğün verdiği bir imge yüzünden arabayla gitmeyi yeğlemişti: Güzel özgürlük! Kaçışlarından beri budalalıklar yakasını bırakmamıştı. Ve bütün o unutkanlıklar!
"Yapabiliyor musunuz?"
Geneviève yanına geldi. Kendini birdenbire tutsak hissetmeye başladı: Bir ağaç, iki nöbetçi ağaç ve yol bakım kulübelerini andıran bu araba. Tanrım, ne garip düşünce! O acaba hep bunun içinde mi yaşayacaktı? Onarım sona ermişti. Bernis elini tuttu:
"Ateşiniz var sizin." Gülümsedi...
"Evet... Biraz yorgunum, uyumayı çok isterdim."
"Ama niçin yağmurun altında arabadan indiniz?"
Motordan sürekli olarak tıkırdamalar ve patlamalar geliyordu.
"Jacques, küçüğüm, geliyor muyuz? Ateşler içinde gözleri yarı açık uyuyordu. Geliyor muyuz?"
"Elbette sevgilim, az sonra Sens'tayız."
İçini çekti. Bu yaptığı gücünün ötesinde bir şeydi. Her şey soluyan bu motor yüzündendi. Her ağacı kendine çekmek o kadar zordu ki. Her birini. Birini, sonra ötekini. Hep yeniden başlıyordu.
"Olanaksız," diye düşünüyordu Bernis, "daha duraklamak gerekecek." Arızayı dehşetle karşılıyordu. Manzaranın durmasından korkuyordu. Bu durgunluk tohum halindeki bazı düşünceleri açığa çıkarıyordu. Günışığına çıkan birtakım güçlerden kaygı duyuyordu.
"Geneviève, canım, sakın düşünmeyin bu geceyi... Düşünün ki birazdan... Birazdan İspanya'dayız. İspanya'yı sever misiniz?"
Uzaktan ince bir ses onu yanıtladı: "Evet, Jacques, mutlu olurum; ama... haydutlardan korkuyorum." Jacques onun hafifçe gülümsediğini gördü. Bu cümle Bernis'i kötü yapmıştı. Bu cümle şundan başka bir şey demek istemiyordu: İspanya yolculuğu bir peri masalı... İnançsızca. İnançsız bir ordu gibi. İnançsız bir ordu zaferler kazanamazdı.
"Geneviève, bu gece, işte bu gece birbirimize olan güveni sarsıyor..." Ansızın gecenin iyileşmeyen bir hastalığa benzediğini fark etti. Bu hastalığın tadı ağzındaydı. Şafak umudu olmayan gecelerden biriydi bu. Dövüşüyor, kendiyle mücadele ediyordu: "Yalnızca yağmur yağmasaydı, şafak bir iyileşme olurdu... Ama yalnızca..." İkisinde de hasta olan bir şey vardı, ama o bunu bilmiyordu. Toprağın çürüdüğünü ve hasta

olanın gece olduğunu sanıyordu. "Gün ağarınca soluk alacağım," ya da "İlk yaz gelince genç olacağım," diyen mahkumlar gibi, şafağı diliyordu. "Geneviève, oradaki evimizi düşünün..." Bunu asla söylememesi gerektiğini fark etti az sonra. Hiçbir şey Geneviève böyle bir düşü kurduramazdı. "Evet evimiz..." Sözcüğün tınısını vermeye çalışıyordu. Sıcaklığı kayıp gidiyor tadı kayıplara karışıyordu. Tanımadığı birçok düşünceye boyun eğmişti. Bu düşünceler onu korkutuyor ve sözlere biçimlerini veriyordu.
Sens'ta bulunan otelleri bilmediği için rehbere bakmak üzere, bir sokak lambasının altında mola verdi. Neredeyse tükenmiş bir gaz ışığı gölgeleri oynatıyor solgun duvarda yazısı akmış bir tabelayı aydınlatıyordu: "Bisikletçi..." Şimdiye kadar okuduğu en hüzünlü ve en sıradan sözcüklerden biriydi bu. Sıradan bir yaşamın simgesiydi. Oradaki yaşamı içindeki birçok şeyin ortalama olduğunu anladı, ancak bunu şimdiye kadar hiç fark etmemişti.
"Ateş versene babalık..." Uzun boylu üç delikanlı dalga geçerek onlara bakıyordu. "Şu Amerikalılar yollarını arıyorlar herhalde..." Ardından Geneviève! süzdüler:
"Gidin başımdan!" diye homurdandı Bernis.
"Pilicin de kıyakmış hani. Ah, bizim yirmi dokuz numaradakini bir görsen!.."
Geneviève, Jacques'a doğru ürkekçe eğildi.
"Ne diyorlar? Rica ederim, gidelim artık."
"Ama Geneviève."
Kendini tutarak sustu. Bir otel bulması gerekiyordu. Bu sarhoş adamlar... Ne önemi vardı onların? Sonra Geneviève'in ateşi olduğu, acı çektiği aklına geldi. Onu bu karşılaşmadan kurtarmak zorunda kalacaktı. Hastalıklı bir diretmeyle, onu bu pis işlere bulaştırdığı için kendinden yakınıp duruyordu. O...
Globe Oteli kapalıydı. Bu küçük otellerin tümü de geceleri tuhafiyeci dükkânlarını andırırdı. Yere sürtünerek ilerleyen adımlar gelesiye kadar kapıyı uzunca bir süre çaldı. Gece bekçisi kapıyı araladı:
"Doluyuz."
"Rica ederim, karım çok hasta!" diye ısrar etti Bernis. Kapı yüzüne kapatılmıştı. Adımlar koridorda uzaklaşıyordu.
İşler ters gitmeye başlamıştı, yine.
"Ne karşılık verdi?" diye sordu Geneviève, "niçin karşılık bile vermedi?"
Bernis az kalsın Vendôme Alanı'nda olmadıklarını, küçük otellerin dolunca uykuya daldıklarını söyleyecekti. Bundan daha olağan ne olabilirdi? Söz etmeden oturdu. Yüzü terden parlıyordu. Arabayı çalıştırmıyor, parlayan kaldırıma gözlerini dikiyordu. Yağmur boynundan içeri akıyordu. Bütün dünyanın durgunluğunu bozmak zorundaymış gibiydi. Yine o saçma düşünce: Gün ağardığında...
Gerçekten de o dakikada bir insanın konuşması gerekiyordu. Geneviève bunu yapmaya çalıştı: "Bütün bunların hiçbir önemi yok canım. Mutluluğumuz için daha çok çalışmamız gerek." Bernis onu

süzdü: "Evet, çok alçakgönüllüsünüz." Heyecanlanmıştı. Ona sarılmayı istedi: Ama bu yağmur, bu yorgunluk, bu rahatsızlık... Yine de elini avucuna aldı, ateşinin yükseldiğini fark etti. Geçen her dakika bu deriyi kemiriyordu. Bazı imgelerle rahatlıyordu: "Ona sıcak bir şarap içirdim mi hiçbir şeyi kalmaz. Yakıcı bir şarap. Örtüler örterim üzerine. Bu zor yolculuğu sonradan anımsayınca kendimize çok güleceğiz." Büyük bir mutluluk izlenimi kapladı içini. Ancak gerçek yaşam bu hayaller gibi değildi kesinlikle. İki otel ses bile çıkarmadı. Düşlerini yeni baştan canlandırmak zorunda kalıyordu. Ama onlar her keresinde gerçekliklerini biraz daha yitiriyorlardı. Taşıdıklar! canlandırma gücü yitip gidiyordu.

Geneviève susmuştu. Bernis bundan böyle ağzını açıp bir şey söylemeyeceğini biliyordu. Saatlerce, günlerce böyle gidebilirdi. Geneviève yakınmayacak, artık bir söz bile söylemeyecekti. Kolunu incitse bile ses çıkarmayacaktı. "Sayıklıyorum... Düş görüyorum."

"Geneviève, sevgilim iyi değil misin?"

"Hayır, geçti, daha iyiyim şimdi"

Birçok şeyden umudunu kesmişti. Vazgeçmişti. Kimin için. Bernis için. Bernis'in ona veremediği şeylerden. Bu iyilik... Kırılan bir zemberekti. Boyun eğmişti artık. Bundan böyle giderek daha iyi olacaktı" Mutluluktan vazgeçecekti. Büsbütün iyi olduğu zaman da... "Peki, sersemin biriyim: Düş kuruyorum hâlâ."

Umut ve İngiltere Otelleri! Gezici pazarlamacılar için özel tarife. "Koluma tutunun Geneviève... Evet bir oda. Bayan çok hasta. Çabuk sıcak şarap getirin bize! Kaynar olsun!" Gezici pazarlamacılar için özel tarife! Bu tümce niçin bu denli acıklı? "Koltuğa otururşanız daha rahat edersiniz." Şu sıcak şarap da nerede kaldı? Gezici pazarlamacılar için özel tarife!

Yaşlı hizmetçi çevrelerinde dört dönüyordu. "İşte hanımefendi, zavallı küçük hanım! Beti benzi atmış, titriyor. Bir sıcak su torbası hazırlayayım. 14 numara... Güzel, büyük bir odadır. Beyefendi fişi dolduracak mı?" Bernis, parmakları arasındaki kirli kalemle, soyadlarının tutmadığının ayırdına vardı. Geneviève! uşakların özenine bırakamazdı. "Hep benim yüzümden. Ne büyük zevksizlik!" diye düşündü. Geneviève hep olduğu gibi imdadına yetişti:

"Sevgili, diyecekler. Hoş değil mi?"

Paris'teki utanca onları ilgilendirmiyordu. Birçok tedirgin yüz... Şimdi zor bir durum başlıyordu. Düşünceleri çakışır kaygısıyla bu konuya girmekten sakınıyorlardı.

Derken Bernis, o zamana kadar pek önemli bir şey olmadığını fark etti. Hafif arıza yapan bir motor, biraz yağmur, otel aramakla geçen on dakika, hepsi bu. Onlara aşılmaz gibi gelen güçlükler aslında kendilerinden ileri geliyordu. Geneviève kendisiyle savaşım içindeydi. Kendinden kopup giden benliğine o denli bağlıydı ki, daha şimdiden içi kıyılıyordu.

Ellerini ellerinin içine aldı. Ancak sözlerinin yararsızlığını anladı.

Geneviève uyuyordu. Oysa aşkı düşünmüyordu. Ancak garip düşler kuruyordu. Anılar. Lambanın alevi. Lambayı çabucak doldurmalı. Ancak alevini sert rüzgârdan da korumak gerek.
Nedir bu kopmuştuk? Bu her şeyden vazgeçme? Keşke mala mülke susamış olsaydı! Bir şeyler isteyip verilmediğinde içerlese ve oturup ağlasa! O zaman Bernis, yoksulluğunun içinden birçok şey verebilirdi ona. Ancak şimdi açlık nedir bilmeyen bir çocuğun önünde diz çökmüş kendi yoksulluğu yüzünden dövünüyordu.

IX

"Hayır. Hiçbir şey... Beni bırak... Ah! Öyle mi?"
Bernis ayakta. Düşünde, tavırları bir yedekçinin tavırları kadar ağırdı. Sizi kendi içinizden gün yüzüne çekip çıkaran bir havarinin tavırları gibi tıpkı attığı her adım, bir dansçının adımları gibi anlam doluydu.
"Ah sevgilim!"
Yukarı aşağı yürüyordu; gülünçtü.
Bu pencere şafakla kirletilmişti. Bu gece koyu mavi renkteydi. Lambanın ışığında bir safir derinliğine ulaşıyordu. Bu gece yıldızlara kadar açılıyordu. Düşünürdü insan. Düş kurardı. Bir geminin pruvasındaydı.
Dizlerini altına alıyor, kötü pişirilmiş yumuşak bir ekmek kabuğu gibi hissediyor kendini. Yüreği çok hızlı atıyor ve yakıyor canını. Vagonlarda da aynı şey olur. Dingillerin gürültüsü hızı belirler. Yürek gibi atar dingiller. Manzara akıp giderken, alın cama dayanır. Yoğun kitleler uzaklara doğru kaçtıkça kaçar ve sonunda ufka kavuşurlar. Hoş bir sığınak içinde, ölüm gibi huzura varırlar.
Erkeğine bağırmak isterdi: "Gel al beni!" Sevginin kolları sizi şimdiyle, geçmişle ve gelecekle kucaklar, sevginin kolları birleştirir sizi...
"Hayır, beni bırak."
Kadın ayağa kalkar.

X

"Bu karar," diye düşünüyordu Bernis, "bu karar bizim ötemizde alındı."
Tek sözcük bile konuşmadan her şey hallolmuştu. Öyle görünüyordu ki bu dönüş ta başından biliniyordu. Bu hasta haliyle daha fazla onu izlemesi olanaksızdı Genevieve'in. Daha sonra anlayacaklardı. Ayrılıklarının üzerinden çok geçmemişti; Herlin uzaktaydı, öyleyse işler yoluna girerdi. Bernis, her şeyin bu denli kolay görünmesine şaşıyordu. Gerçekte bunun böyle olmadığını biliyordu. Çaba harcamadan hareket edenler onlardı.
Bernis'in kendine güveni kalmamıştı. Gene düşlere kapılmıştı. Ancak düşlerin derinliği neydi ki? Bu sabah uyanınca alçak, donuk renkli tavana bakarken "Onun evi bir gemiydi," diye düşünmüştü. "Kuşaklan bir kıyıdan ötekine, geçiriyordu. Yolculuğun ne burada ne de bir başka yerde anlamı yoktu, ancak kamarasını, biletini ve sarı deriden valizle-

rini almış olmaktan ötürü öyle bir güvence duyulurdu ki. Gemiye binmiş olmaktan..."
Henüz bilmiyordu, önüne çıkan bir yokuştan indiği için yoksa gelecek zaman kendiliğinden, çabasınca geldiği için mi bunca acı çekiyordu. İnsan kendini koyverdi mi acı duymazdı. Üzüntüye bile bıraksa acı duymazdı. Gelecekte acı duyacaktı. Kimi düşleri gözünde canlandırıp onları karşılaştırdıktan sonra. Rollerinin ikinci bölümünü böylesine kolayca oynamaları, bu olayların çok önceden içlerinde yer etmesindendi. Dünden hiç de daha iyi olmayan bir motoru çalıştırırken, bunlar aklındaydı. Sonuna varılacaktı. Sonuna kadar yokuş aşağı gidilecekti. Hep bu yokuş imgesi vardı.
Fontainebleau'ya doğru, Geneviève susamıştı. Manzaranın her ayrıntısını tanıyorlardı. Bernis sakince yerine yerleşiyordu. Geneviève! sakinleştiriyordu. Gündüze çıkan gerekli bir yoldu bu.
O ucuz meyhanede onlara süt ikram ettiler. Aceleye gerek yoktu. Geneviève sütünü küçük yudumlarla içiyordu. Niye acele etsinlerdi? Başlarından geçen her şey gerektiği gibi oluyordu. Hep o gereklilik imgesi.
Geneviève hoştu. Bernis'e çok şeyler borçlu olduğunu biliyordu. Birbirlerine karşı eskisine göre daha özgürce davranıyorlardı. Geneviève gülümsüyor, kapının önünde yem arayan bir kuşu işaret ediyordu. Yüzü ona sanki yeni gibi gelmişti, daha önce nerede görmüştü bu yüzü? Yolcularda. Yaşamın birkaç saniye içinde yaşamınızdan söküp alacağı yolcularda. Rıhtımlarda. Bu yüz gülümseyebilir şimdiden ve bilinmeyen coşkular içinde yaşayabilir.
Bernis gözlerini yeniden kaldırdı. Profilden başı eğik görünen Geneviève, düşe dalmıştı. Başını azıcık çevirse gözden yitirecekti onu.
Kuşkusuz Geneviève onu hep seviyordu, ne var ki küçük bir kıza çok soru sormamak gerekirdi. Ne, "Size özgürlüğünüzü geri veriyorum," diyebilir, ne de böylesi saçma bir başka cümle kurabilirdi, ancak Bernis, gerekeni yaparak geleceğinden söz etti. Bernis'in başını soktuğu yaşam içinde Geneviève bir tutsak değildi. Kadın ona teşekkür etmek için küçük ellerini kolunun üzerine koydu: "Siz benim... Siz benim tek aşkınısınız." Bu doğruydu ancak Bernis bu sözcüklerden, birbirleri için yaratılmamış olduklarını anladı.
Hoş ve inatçıydı Geneviève. Katı, insafsız, hatta kırıcı sayılırdı ama o bunun farkında değildi. Belirsiz olan birkaç şeyi ne pahasına olursa olsun savunmaya hazırdı. Sakin ve hoştu.
O Herlin için de yaratılmamıştı. Bernis biliyordu bunu. Yeniden başlayacağını söylediği yaşam ona kötülüklerden başka bir şey getirmemişti. O halde niçin yaratılmıştı? Bundan üzüntü duymuyor gibiydi.
Yeniden yola koyuldular. Bernis başını biraz sola çeviriyordu. O da acı çekmemeyi başarıyordu; ancak içinde, gözyaşlarının nedeni belli olmayan bir hayvan vardı.
Paris'te patırtı çıkmadı; çok şey karıştırdıkları söylenemezdi.

Neye yarar? Kent onun çevresinde yararsız bir telaş yaratıyordu. Bu kargaşadan artık hiçbir şey çıkaramayacağını iyi biliyordu. Yayaların yabancı kalabalığına karşı yavaş yavaş yürüyordu. Şöyle düşünüyordu: "Sanki burada değilmişim gibi." Birazdan gitmeliydi: Böylesi iyi olacaktı. Kendini sağlam bağlarla bağlayacak bir gerçekliğe sil baştan gireceğini iyi biliyordu. İyi biliyordu ki gündelik yaşamda bir olay içinde atılmış en küçük bir adım bile önem taşır ve duygusal bir felaket biraz anlamını yitirirdi. Alanda yapılan şakalar bile tatlarını koruyacaktı. Tuhaftı, ancak kesindi bu. Fakat o kendisiyle ilgilenmiyordu.

Notre-Dame'ın yanından geçerken içeri girdi ve kalabalığın yoğunluğu şaşırttı onu, kendini bir direğin arkasına attı. Buraya niye gelmişti? Bilmiyordu. Dakikalar insanı bir yere alıp götürür diye gelmişti. Dışarıda akıp giden zaman hiçbir yere ulaşmıyordu. İşte: "Dışarıda dakikalar insanı hiçbir şeye götürmez." Aynı zamanda kendini tanıma gereğini duyuyordu ve düşüncenin herhangi bir disiplinine açılır gibi kendini inanca sunuyordu. Şöyle diyordu kendine: "Beni açıklayan bir formül bulabilirsem eğer, beni toparlayan, benim için en doğru o olacak." Ardından bıkkınlık içinde ekliyordu: "Ne var ki inanmazdım ona."

Ve birden, bir gemi yolculuğu söz konusuymuş ve yaşamı boyunca sanki hep böyle kaçmayı denemiş gibi geldi ona. Ve inanç yayıcının söze başlaması onu bir hareket sinyali kadar tedirgin etti.

İnanç yayıcı, "Göklerin krallığı, göklerin krallığı..." diye söze başladı. Ellerini kürsünün geniş pervazına dayadı, kalabalığın üzerine eğildi. Her şeyi emen, üst üste yığılmış bir kalabalıktı bu. Besleniyordu. Gözlerinin önüne olağanüstü bir açıklıkla imgeler üşüşüyordu. Balık avlanma sepetindeki balıkları düşünüyordu, sonra hiç ilgisi olmadan ekledi:

"Ne zaman ki Galile balıkçısı..."

Bir sürü bulanık anı uyandıran ve bunları sürdüren sözler kullanıyordu yalnızca. Kalabalığın üzerine gittikçe daha çok abanıyor, hızını, bir koşucunun gittikçe genişleyen adım aralığı kadar artırıyormuş gibi geliyordu ona. "Bilseydiniz... Bilseydiniz ki aşk ne kadar..." Durdu, biraz soluyordu: Konuşamayacak kadar çok duygulanmıştı. En anlamsız, en aşınmış sözcüklerin bile gözüne anlam yüklü göründüğünü ve hangisinin yerinde, hangisinin yersiz olduğunu ayıramadığını anladı, mumların ışığı altında, yüzü balmumu gibiydi. Elleri dayalı, alnı yukarı kalkık, dimdik doğruldu. Gevşeyince, halk da deniz gibi biraz dalgalandı.

Sonra sözcükler ağzına geldi, konuştu. Şaşırtıcı bir güvenle konuşuyordu. Gücünün farkında olan bir hamal gibi neşeliydi. Cümlesini bitirirken, düşünceler kendi dışında biçimlendirilip eline verilen bir yük gibi aklına geliveriyordu ve daha başlamadan, içinden belli belirsiz imgelerin yükseldiğini, bunları nereye yerleştireceğini, bu kalabalığı hangi sözlerin heyecanlandıracağını hissediyordu.

Bernis şimdi son bölümü dinliyordu:

"Her türlü yaşamın kaynağım ben. İçinize giren, sizi canlandıran ve geri çekilen denizim. İçinize giren, sizi parçalayan, sonra da geri çekilen kötülüğüm ben. İçinize giren ve orada sonsuza dek kalan sevgiyim.
Ama siz bana Marsion'la ve Dördüncü İncil'le karşı koyuyorsunuz. Sonradan eklenen parçalardan söz ediyorsunuz. Benim karşıma o zavallı insan mantığınızı çıkarıyorsunuz, ben onu aşıp sizi ondan kurtarıyorum!
Ey tutuklular; beni anlayın! Sizi biliminizden, formüllerinizden, yasalarınızdan, bu akıl köleliğinden, üstünüze kaderden daha ağır basan gerekircilikten kurtarıyorum. Zırhtaki bir kusurum ben. Tutukevindeki çatı penceresiyim ben. Hesaptaki yanlışım ben: Yaşamın ta kendisiyim ben.
Ey laboratuvar kuşakları, yıldızın ilerleyişini hesapladınız ama onu bilmiyorsunuz artık. Kitabınızda bir işarettir o ama ışık değildir artık. Küçük bir çocuktan daha az şey biliyorsunuz. İnsan sevgisini yöneten kuralları bile buldunuz ama bu sevgi bile işaretlerinize sığmıyor. Bir genç kız kadar bile bilmiyorsunuz! Öyleyse, bana gelin. Işığın o tadını, sevginin o ışığını geri vereyim size. Köleleştirmiyor, kurtarıyorum sizi. Bir meyvenin düşüşünü hesaplayan, sizi bu tutsaklığa hapseden adamdan kurtarırım sizi. Benim evim tek çıkış yoludur, onun dışında ne olursunuz sonra?
Benim evimin dışında ne olacaksınız zaman akışının tam anlamını bulduğu bu geminin dışında? Denizin geminin ön tarafına vuruşu kadar gerekli bir akıştır bu. Ses çıkarmayan ve adaları taşıyan bir denizin akışı. Denizin akışı.
Hiçbir sonuca varmayan eylemden acı çeken sizler, bana geliniz.
Düşünerek ancak yasalara ulaşıp acı çeken sizler, bana geliniz."
Kollarını açtı.

"Çünkü ben kucak açanım: Dünyanın günahını yüklendim. Onun kötülüğünü yüklendim. Yavrularını yitiren hayvanların acılarına benzer acılarınızı ve çaresiz dertlerinizi yüklendim ve siz de bunlardan kurtuldunuz. Ama bugünkü halkım, senin derdin daha kötü, daha çaresiz bir yoksulluktur ama yine de onu da ötekiler gibi yükleneceğim. Akim en ağır zincirlerini taşıyacağım.
Dünyanın yükünü taşıyan benim."

Adam, Bernis'e umutsuz göründü; çünkü bir vahiy elde etmek için bağıramıyordu. Çünkü bir Vahiy'i halka açıklamıyor. Çünkü kendi kendine yanıt veriyordu.
"Oynayan çocuklar olacaksınız siz.
Bana geliniz, sizi tüketen günlük çabalara bir anlam vereceğim, yüreğinize bir yapı kuracağını, insanca bir şey yaratacağım onlardan."
Halkın arasına söz girer. Bernis artık sözü duymaz ama sözün içinde yinelenen motife benzer bir şey duyar:

"...İnsanca bir şey yaratacağım."
Bernis endişelenir.
"Bugünkü kuru, acımasız ve umutsuz sevgilerinizden, insanca bir şey yaratacağım.
Şehvete koşmanızdan, üzgün dönüşünüzden, bana gelirseniz, insanca bir şey yaratacağım..."
Bernis sıkıntılarının arttığını hissediyordu.
"...Çünkü insana hayran olan benim..."
Bernis perişandır.
"İnsana, insanlığını ancak ben geri veririm."
Papaz sustu. Tükenmiş bir halde mihraba doğru döndü. Az önce yüceltiği Tanrı'ya tapındı. Sanki her şeyi vermiş, bedeninin bitkinliği bir armağanmış gibi kendini alçalmış hissetti. Farkında olmadan kendisini İsa'yla özdeşleştirmişti. Yüzü mihraba dönük olarak, korkunç bir ağırlıkla söze yeniden başladı:
"Baba, ben onlara inandım, bu yüzden de canımı verdim..."
Sonra halkın üzerine son kez eğilerek:
"Çünkü onları seviyorum..." dedi ve titredi.
Sessizlik, Bernis'e olağanüstü göründü.
"Baba'nın adına..."
Bernis, "Ne umutsuzluk!" İnanç akdi nerede? İnanç akdinden söz edildiğini duymadım, yalnızca umutsuz bir çığlık duydum," diye düşünüyordu.
Bernis çıktı. Elektrik lambaları az sonra yanacak. Bernis, Seine Irmağı kıyılarında yürüyordu. Ağaçlar kımıldamıyordu; karmakarışık dalları alacakaranlığın öksesine yakalanmıştı. Bernis yürüyordu. Gündüzün ara vermesinden kaynaklanan, insanın bir sorunu çözdüğü zaman duyduğu bir huzur yerleşmişti içine.
Ama bu alacak karanlık... Eskiden imparatorlukların çöküşünde, yenilgi akşamlarında, cılız aşkların son sahnesinde kullanılmış olan, yarın da başka komedilerde kullanılacak olan bir tiyatro dekorudur bu. Rahat bir akşamsa, yaşam sürünüp gidiyorsa, dekor perdesi kuşku uyandırır. Çünkü hangi oyunun oynandığı bilinmez. Ah, onu bu kadar insanca bir kuşkudan kurtaracak bir şeyler olsa keşke!..
Elektrik lambaları hep birden parladı.

XII

Taksiler. Otobüsler. Anlatılmaz bir telaş; burada insanın kendini yitirmesi ne iyi olur Bernis, değil mi? Ağırkanlı biri asfalta çakılmış duruyor. "Hey, kımıldansana!" Yaşamda bir kez rastlanan kadınlar: Tek şans. Orada, çiğ ışıklarıyla Montmartre. İnsana asılan kızlar çoktan gelmiş. "Tanrım! Haydi bakalım!.." Orada başka kadınlar. Güzel olmayan kadınlara bile değerli bir ten bağışlayan, mücevher kutusuna benzer Hispanos marka arabalar. Karınların üstünde beş yüzlük inciler, ya o yüzükler! Lüks hamurundan bir ten. Endişeli bir kız daha: "Beni bı-

raksana! Seni tanıyorum simsar, defol! Bırakın da geçeyim, yaşamak istiyorum ben de!"

Önünde bir kadın gece yemeğini yiyordu, gece giysisi çıplak sırtında üçgen biçiminde açıktı. Bernis yalnızca bu enseyi, bu omuzları, hızlı ürpertilerin gezindiği bu kör sırtı görüyordu. Her zaman yeniden oluşan, yakalanamayan bu madde. Kadın bir sigara içtiği ve çenesini avucuna dayayıp başını eğdiği için ıssız bir alandan başka bir şey göremedi artık.
"Bir duvar," diye düşünüyordu.
Dansözler oynamaya başladı. Dansözlerin adımları esnekti ve balenin ruhu onlara bir ruh katıyordu. Bernis, onları dengede tutan bu uyumu seviyordu. Her an bozulacak gibi olan dengelerini, hep şaşırtıcı bir güvenle yeniden buluyorlardı. Yerleşmek üzere olan izlenimi hep bozmaları ve durmanın, ölümün eşiğine varıp da yeniden hareket etmeleri, duyuları canlandırıyordu. Cinsel isteğin tam belirtisiydi bu.
Önünde bir gölün yüzeyi gibi dümdüz, gizemli o sırt duruyordu. Ama bir hareket başlangıcı, bir düşünce ya da bir ürperti yüzünden, büyük bir gölge dalgalanması oldu. Bernis, "Bunun altında, karanlıkta kıpırdayan her şeye ihtiyacım var," diye düşünüyordu.
Dansözler, kuma birkaç bilmece çizip onları sildikten sonra, selam verdiler. Bernis, en çevik olanına bir işaret yaptı.
"İyi dans ediyorsun." Etini bir meyve etiymiş gibi tartıp ağırlığını anlamaya çalışıyor, ağır oluşuna şaşırıyordu. Zenginlik. Kız oturdu. Israrlı bir bakışı ve traşlı ensesinde öküzü andıran bir şey vardı. Bu bedendeki en az esnek eklemiydi burası. Yüzünde hiç de incelik yoktu, ama bütün beden bu yüzden aşağı doğru kayıyor ve büyük bir huzur yayıyordu.
Sonra Bernis, terden yapışmış saçlarını gördü. Yüzünün boyasında bir kırışık. Dolgun bir iç çamaşırı. Danstan ayrılınca, basit bir nesne gibi çökmüş ve beceriksiz görünüyordu.
"Ne düşünüyorsun?" Kız omuzlarını silkti.
Bütün bu gece koşuşturmaları bir anlam kazanıyordu. Garsonların, taksi sürücülerinin, şef garsonların telaşı bir anlam kazanıyordu. Onlar işlerini yapıyorlardı; onun önüne bir şampanya koymak ve bu yorgun kızı sepetlemekti, işleri. Bernis, meslek kulislerinden bakıyordu yaşama. Burada, ne iyilik, ne erdem, ne heyecan vardır; imecede çalışanların yansız, alışılmış çabasıdır bu. Hareketleri birleştirip onlarla bir şey dile getirmek isteyen bu dans bile yalnızca bir yabancıya sesleniyordu. Yalnızca yabancı bu oyunda bir yapı olduğunu anlıyordu ama oradaki erkekler ve kadınlar bunu çoktan unutmuşlar; tıpkı bir parçayı bininci kez çalan bir müzisyenin, onun anlamını yitirmesi gibi. Bu dansözler projektörlerin ışığı altında adım atıyor, cilve yapıyorlar. Ne kadar dikkatli olduklarını ise ancak Tanrı bilir. Şu kız ağrıyan bacağıyla, öteki dans sonrası bir buluşmayla ilgilidir. "Ah, adam öyle silik biri ki!" Bir başkası, "Yüz frank borcum var..." diye düşünür. Öteki "Her zaman hastayım," der.

Bernis'in bütün coşkusu sönüvermişti. Kendi kendine, "Sen bana istediğim şeylerin hiçbirini veremezsin," diyordu. Ama yalnızlığı öylesine korkunçtu ki o kıza gereksinme duydu.

XIII

Kız, bu suskun adamdan çekinmektedir. Gece, uyuyan erkeğin yanında uyandığı zaman, ıssız bir kumsalda unutulmuş olduğu izlenimine kapılır.

"Beni kollarına al!"

Yine de gönlünün ona aktığını duyumsar... Ama bu bedende kapalı kalan bu bilinmeyen yaşam, alın kemiğinin arkasındaki bu bilinmeyen düşler! Bu göğsün üzerine yanlamasına yatan bu kadın, erkeğin soluğunun bir dalga gibi yükselip alçaldığını duyar ve bir deniz yolculuğundaymış gibi tasalanır. Kulağını onun tenine yapıştırıp yüreğin, çalışan bir motor ya da yıkıcı bir darbeyi andıran vuruşlarını dinleyince, yetişilmeyecek biçimde koşarak kaçma duygusuna kapılır. Onu düşünden uyandıran bir söz duyunca, bu sessizlik ne oluyor ki? Kendi sözüyle onun yanıtı arasındaki saniyeleri sayıyor gibi: "Bir... İki... Üç..." Yıldırım çok uzağa düştü. Adam gözlerini kapayınca, kız, bir ölü başı gibi ağır başını bir kaldırım taşı gibi iki eliyle kaldırır. "Sevgilim, bu ne büyük bir üzüntü böyle..."

Gizemli yol arkadaşı.

Yan yana uzanmış, sessiz iki insan. İçinizden akan bir ırmak gibi duyarsınız yaşamı. Baş döndürücü bir kaçıştır bu. Beden, akıntıya kapılmış bir kayıktır...

"Saat kaç?"

Geminin yeri saptanır: Garip bir yolculuk bu. "Ey sevgilim!" Kız, başı arkaya devrilmiş, saçları karmakarışık, sudan çıkmış gibi sarılır ona. Kadın aşktan ya da uykudan uyanmıştır, saçının perçemleri alnına yapışmış, yüzü bozulmuş, denizden çıkarılmış gibidir.

"Saat kaç?"

"Saat kaç?"

Neden ama? Bu saatler, en uzak, en ücra taşra istasyonlarında olduğu gibi geçip gider: "On iki, bir iki..." İnsan parmaklarının arasında tutulamayan bir şey gibi kayıp gider. Yaşlanmak vız gelir.

"Seni ak saçlarınla gözümün önüne getiriyorum; ben yine yanında olacağım..."

Yaşlanmak vız gelir.

Oysa bu çürümüş an, elde edilememiş, daha öteye itilmiş bu sessizlik, yorucu olan bunlardır.

"Bana ülkenden söz eder misin?"

"Orası..."

Bernis bunun olanaksız olduğunu bilmektedir. Kentler, denizler, yurtlar. Tümü aynıdır. Kimi zaman bir görünüm geçiverir önünüzden; sezer ama ne olduğunu anlayamazsınız, dile getiremezsiniz.

Eliyle kadının böğrüne dokundu; orada teni savunmasızdır. Kadın: Canlı bedenlerin en çıplağı ve en tatlı parıltılar yayanıdır. Erkek, kadını canlandıran, bir güneş, içten gelen bir ateş gibi ısıtan bu gizemli yaşamı düşünür. Bernis onun yumuşak ya da güzel olduğunu değil de ılık olduğunu aklından geçirir. Bir hayvan gibi ılık, canlıdır. Hep atan bu yürek, bu bedende kapalı, kendi kaynağından başka bir kaynaktır.
İçinde birkaç saniye kanat çırpan şehveti düşünür: Kanat çırpıp sonra ölen bir kuş. Oysa şimdi...
Şimdi, pencerede gökyüzü titriyor. Ey kadın, aşktan sonra erkeğin isteğinden yoksun kalır, süsünden olursun. Soğuk yıldızların arasına atılırsın. Yürekteki görüntüler öylesine çabuk değişiverir ki... İstek geçince, sevgi geçince, o ateşten ırmak geçince. Şimdi insan temiz, soğuk teninden kurtulmuş olarak bir geminin pruvasında denize açılır.

XIV

Bu düzenli salon bir rıhtıma benziyor. Bernis, Paris'te ekspres saatinden önce, boş zaman geçirir. Alnını duvara dayayıp kalabalığın akıp gidişine bakar. Bu ırmaktan epey geridedir. Her insan bir tasarı kurar, ona hızla ulaşmak ister. Bernis'in dışında dolaplar çevrilir, dolaplar bozulur. Bir kadın geçer, on adım atar ancak ve zamanın dışına çıkar. Bu kalabalık sizi gözyaşları ve kahkahayla besleyen canlı bir maddeydi; oysa şimdi ölmüş ulusların kalabalığına benzemektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

I

Avrupa ve Afrika, günün şurada burada kalmış son fırtınalarını süpürerek, kısa aralıklarla geceye hazırlandılar. Granada fırtınası yatışıyor, Malaga'nınki yağmura dönüşüyordu. Bazı köşelerde, boralar saçlara yapışır gibi sarılıyordu dallara.
Toulouse, Barselona, Alicante postayı yolladıktan sonra, yedek parçaları diziyor, uçakları hangarlara alıyor, hangarları kapatıyorlardı. Uşağı gündüz bekleyen Malağa, ışıklarını hazırlamak zorunda değildi. Zaten uçak yere inmeyecekti. Çok alçaktan uçarak Tanca üzerinden yolunu sürdürecekti herhalde. Bugün de boğazı yirmi metreden, Afrika kıyısını görmeden pusulayla geçmesi gerekecekti kuşkusuz. Güçlü bir Batı rüzgârı, denizi eşeliyordu. Ezilen dalgalar köpük köpük oluyordu. Demir atmış her gemi, pruvası rüzgâr yönünde, açık denizdeymiş gibi çalkalanıyordu. Doğuda bir alçak basınç çukuruna düşmüş olan İngiliz kayalığında, bardaktan boşalırcasına yağıyordu yağmur. Batıdaki bulutlar bir kat daha yükselmişlerdi. Denizin öte kıyısında, Tanca, kenti çalkalayacak kadar sert yağan yağmur altında tütüyordu. Ufukta kümülüsler yığılmıştı. Ama Larache yönünde hava açıktı.

Kazablanka, açık havayı soluyordu. Limanda yelkenliler diziliydi, tıpkı savaş sonrası gibi. Fırtınanın altüst ettiği denizin üstünde, bir yelpaze gibi açılan uzun, düzgün kırışıklıklar görülüyordu yalnızca. Batan güneş altında tarlalar, daha canlı bir yeşile boyanmışlar, su gibi derinleşmişlerdi. Şurada burada, hâlâ ıslak olan yerlerde kent yansıyordu. Elektrik motorunun bulunduğu barakada elektrikçiler, tembel tembel bekleşiyorlardı. Agadir'dekiler, daha önlerinde dört saatleri olduğundan, akşam yemeği için kente inmişlerdi. Port-Etienne'in, Saint-Louis'nin, Dakar'ın elektrikçileri uykuya dalabilirlerdi.
Akşam saat sekizde, Malaga telsizi bildirdi:
"Posta yere inmeden geçip gitti."
Kazablanka ışıklarını denedi. İşaret feneri gecenin bir bölümünü, kara bir dikdörtgen biçiminde kırmızı bir çerçeve içine aldı. Şurasında burasında, düşmüş bir diş gibi birer lambası eksikti. Sonra ikinci bir düğme farları yaktı. Alanın ortasına, süt gibi bir ışık birikintisi boşaldı. Bir müzikhol sanatçısı eksikti burada.
Bir ışıldağın yeri değiştirildi. Görünmez ışık demeti ıslak bir ağaca asıldı. Ağaç kristal gibi azıcık ışıldadı. Ardından bir baraka önem kazandı, sonra gölgeler döndü, onu yok ediverdi. Sonunda hale yeniden indi, yerini buldu, uçak için ak bir yatak çizdi.
"Tamam," dedi şef, "kesin artık."
Çalışma odasına çıktı, son kâğıtları gözden geçirdi, suskun telefona baktı. Rabat, az sonra arardı. Her şey hazırdı. Makinistler bidonların, tahta sandıkların üstünde oturuyorlardı.
Agadir'in hiçbir şey anladığı yoktu. Onun hesaplarına göre postanın çoktan Kazablanka'dan kalkmış olması gerekiyordu. Ne olursa olsun, dikkatle izliyorlardı. Çoban yıldızını on kez uçağın ışığı sandılar, kuzeydeki kutup yıldızı bile şaşırttı onları. Projektörleri yakmak için yıldız sayısında fazlalık görünmesi, sayı dışında kalan bir yıldızın gezegenler arasındaki yerini bulamaması bekleniyordu.
Alan şefi ne yapacağını bilemeyecek kadar şaşkındı. Kendisi de hareket izni verecek miydi acaba? Güneydeki sisten korkuyordu; sis Nun Vadisi'ne, giderek Juby'ye kadar uzanabilirdi. Juby, telsizi olmasına karşılık sessiz kalıyordu hâlâ. "Fransa-Amerika" uçağı, geceleyin, pamuğun içine atılamazdı! Üstelik Sahra postasının yerini bilmiyordu.
Oysa biz Juby'de, dünyadan uzakta, bir gemi gibi imdat işaretleri yolluyorduk:
"Postadan haber bildirin, haber..."
Aynı sorularla sinirlerimizi bozan Cisneros'a bile yanıt veremiyorduk artık. Böylece birbirimizden bin kilometre uzakta, geceye boş çığlıklar atıp duruyorduk.
Saat yirmi ellide, her şey yatıştı. Kazablanka ve Agadir telefonla konuşmayı başardılar. Bizim telsizler de sonunda birbirlerine bağlandı.
Kazablanka konuşuyor ve her sözü Dakar'a dek ulaşıyordu:
"Posta uçağı saat yirmi ikide Agadir'e hareket edecek. Stop."
"Agadir'den Juby'ye: Posta uçağı sıfır otuzda
Agadir'de olacak. Stop. Size aktarabilir miyiz? Stop."

"Juby'den Agadir'e: Sis var. Sabahı bekleyin. Stop."
"Juby'den Cisneros'a, Port Etienne'e, Dakar'a: Posta geceyi Agadir'de geçirecek. Stop."
Pilot, Kazablanka'da yol belgelerini imzalıyor, lambanın altında göz kırpıyordu. Az önce bakışlarıyla bir şey elde edememişti. Kimi zaman Bernis, denizle kara arasındaki ak dalgalara bakıp onları kendine yol gösterici olarak aldığına sevinirdi. Şimdi bu çalışma odasında, gözleri raflar, beyaz kâğıtlar, kalın mobilyalarla doyuyordu. Nesne açısından eli açık, yoğun bir dünyaydı burası. Kapının çerçevesinde gecenin boşalttığı bir dünya vardı.
Yanaklarını on dakika boyunca ovalayan rüzgâr yüzünden kızarmıştı. Saçlarından su damlaları süzülüyordu. Ağır çizmeleriyle, başlığı ve saçları alnına yapışmış; gözlerini durmadan kırparak, tıpkı bir lağımcı gibi çıkıyordu gecenin içinden. Durdu.
"Ee... Beni yine yola çıkarmak mı istiyorsunuz?"
Alan şefi asık yüzle sayfaları karıştırıyordu:
"Size söyleneni yapacaksınız."
Onu gitmeye zorlayamayacaklarını biliyordu. Öte yandan da pilot, gitmek isteyeceğini biliyordu. Ama her ikisi de bu işte tek yargıç olduğunu kanıtlamak istiyordu kendine.
"Beni gözlerim bağlı olarak bir sandığa kapatıyor, sonra elime bir gaz musluğu verip bunu Agadir'e götürmemi istiyorsunuz. Sizin yaptığınız budur."
İçi öylesine coşku doluydu ki bir saniye bile, başına bir kaza geleceğini düşünmüyordu: Böyle şeyleri boş kafalar düşünür. Ama bu sandık benzetmesi çok hoşuna gitmişti. Olanaksız şeyler vardır... Ama yine de başaracaktı bunu.
Alan şefi sigarasını karanlığa atmak için kapıyı araladı.
"Bakın, görünüyorlar..."
"Ne görünüyor?"
"Yıldızlar."
Pilot buna kızdı:
"Sizin yıldızlarınız vız gelir bana: Üç tanesi görünüyor. Beni Mars'a değil Agadir'e yolluyorsunuz alt tarafı."
"Ay, bir saate kadar doğar."
"Ay... Ay mı?.."
Bu "Ay" sözü onu daha da öfkelendiriyordu: Gece uçmak için Ay'ı mı beklemişti sanki?
"Peki, tamam. Kalın öyleyse."
Pilot rahatladı, bir akşam önceki sandviç paketini açtı, rahat rahat çiğnemeye başladı. Yirmi dakika sonra hareket edecekti. Alan şefi gülümsüyordu. Az sonra uçağın kalkacağını bildireceğini düşünerek, telefona hafif hafif vuruyordu.
Her şeyin hazır olduğu şu anda, bir boşluk oldu. Kimi zaman, zaman böyle duruverir. Pilot, yağlı kara ellerini dizlerinin arasına koymuş, iskemlesinde öne eğilmiş duruyordu; bakışları duvarla arasındaki bir noktaya dikilmişti. Alan şefi yan oturmuş, ağzı açık gizli bir işaret bek-

ler gibiydi. Daktilo kız esnedi, çenesini eline dayadı, uykunun içinde tortop olduğunu hissetti. Kum saati akıyordu kuşkusuz. Derken, uzaktan bir ses, düzeneği yeniden harekete geçiren bir işaret oldu. Pilot gülümsedi, doğruldu, göğsünü serin havayla doldurdu.
"Elveda!"
Kimi zaman film kopar ya. Her şey birden durur, baygınlık geçirir gibi her saniye durum ciddileşir, sonra yaşam yeniden başlar.
Önceleri, havalanır gibi değil de soğuk ve nemli bir mağaraya girer gibi oldu; motorun homurtusu, mağarayı döven deniz gibiydi. Sonra uçak hafifçe omuzlanır gibi oldu. Gündüz, bir tepenin yuvarlak sırtı, bir körfezin çizgisi mavi gökyüzü sizi içine alan bir evren kuruverir. Ama şimdi her şeyin dışında öğelerin karmakarışık olduğu oluşum halindeki bir evrenin içindeydi. Ova uzayıp gidiyor, cam kubbe altında parlayan son kentleri, Mazagan, Safi, Mogador'u alıp götürüyordu. Sonra son çiftlikler, karanın son borda ışıkları parladı. Bernis birden kör oldu.
"Evet! Pisliğe giriyoruz şimdi!"
Yükseklikölçere dikkat ederek, buluttan kurtulmak için inmeye başladı. Bir ampulün hafif kırmızı ışığı gözlerini kamaştırıyordu. Onu söndürdü.
"Tamam. Çıktım ama hiçbir şey göremiyorum."
Küçük Atlas'ın ilk dorukları, sessiz ve kapkara, akıntıya kapılmış kayan buzdağları gibi geçiyordu. Omzunun arkasında olduklarını seziyordu.
"İşler kötüye gidiyor!"
Döndü. Tek yolcu makinist, dizlerinin üzerinde bir cep feneriyle kitap okuyordu. Yalnız eğik başı ve başının yana yatmış gölgesi görünüyordu. Başı, içinden bir fenerle aydınlatılıyormuş gibi garip görünüyordu.
"Hey!" diye bağırdı, ama sesi yitip gitti. Saç levhaya yumruğuyla vurdu: Işıktan dışarı süzülen adam hâlâ okuyordu. Sayfayı çevirirken, yüzü karmakarışık göründü. Bernis bir kez daha, "Hey!" diye bağırdı. İki adım ötesindeki bu adama ulaşamıyordu yine de. Ona seslenmeyi bırakarak önüne döndü.
"Guir Burnu'na yaklaşıyorum sanırım, beni assınlar isterim... Durum çok kötü."
Düşündü:
"Denize doğru biraz fazla açıldım galiba."
Pusulayla yolunu düzeltti. Tuhaf bir biçimde sağa, açığa doğru ürkek bir katır gibi itildiğini hissediyordu; sanki solundaki dağ üstüne yükleniyordu.
"Yağmur yağıyor galiba."
Elini uzattı; eline yağmur çarptı.
"Yirmi dakika sonra kıyıya varırım; burası ovadır, tehlike azalır..."
Ama ansızın çevresi aydınlandı! Bulutlar gökyüzünden süpürüldü, bütün yıldızlar yıkanmış gibi pırıl pırıl yeniden çıktı ortaya. Ay... Ey fenerlerin en güçlüsü Ay! Agadir havaalanı, ışıklı bir afiş gibi üç kez daha parladı.
"Onun ışıkları vız gelir bana! Benim Ay'ım var!.."

II

Cap Juby'de gün perdeyi kaldırıyor, sahne boş görünüyordu bana. Gölgesiz, geri planı olmayan bir sahne. Bu çöl, bu İspanyol kalesi, bu kumul hep aynı yerinde. Sakin havada bile çayırlara ve denize zenginlik veren o hafif esinti bile yoktu. Ağır kervanlar halinde ilerleyen göçebeler kum tanelerinin değiştiğini görürler ve bu dekorda akşamları çadırları kurarlar. Biraz yer değiştirsem, çölün o sonsuzluğunu hissederdim, ama bu değişmez görünüm düşünceyi bir kartpostal gibi sınırlandırıyordu.

Bu kuyunun karşısında, üç yüz kilometre ötede bir kuyu daha vardı. Görünüşte kuyu aynı, kum aynıydı, yer kıvrımları bile aynıydı. Ama oradaki nesnelerin dokusu yeniydi. Denizin üstünde saniyeden saniyeye yenilenen aynı köpük gibi. Yalnızlığımı bu ikinci kuyuda hissederdim belki; bir sonraki kuyudaki başkaldırı gizemli olurdu belki.

Gün çırılçıplak akıp gidiyor, olaylarla örtülmüyordu. Astronomların güneş hareketiydi bu. Toprağın karnını, birkaç saatliğine güneşe açmasıydı. Burada sözcükler, insanlığın onlara sağladığı güveni yitiriyordu yavaş yavaş. Yalnızca kumla kaplanıyordu sözcükler. "Sevgi" gibi, "aşk" gibi en anlamlı sözcükler bile hiç safra bırakmıyordu yüreklerimizde.

"Saat beşte Agadir'den kalktıysan, yere inmiş olmalıydın."

"Saat beşte Agadir'den kalktıysa, yere inmiş olması gerekirdi.

"Öyle dostum, öyle... Ama güneydoğu rüzgârı var."

Gökyüzü sarı. Birkaç saat sonra rüzgâr, kuzey rüzgârının aylardır biçimlendirdiği çölü karıştıracak. Karışıklık günleri başlar: Yandan yakalanan kumulları uzun perçemler halinde akıp gider ve her makara, biraz ötede yine sarılmak üzere çözülür.

Dinlersin. Hayır, denizin sesi bu.

Yoldaki bir posta nedir ki. Agadir'le Cap Juby arasında, pek fazla bilinmeyen bu isyancı bölgesindeki bir arkadaş, hiçbir yerde değil demektir.

Az sonra bizim gökyüzünde kımıltısız bir işaret görünür gibi olacak.

"Agadir'den saat beşte kalktıysa..."

İnsanın aklına belirsiz acı bir olay geliverir. Bozulmuş bir posta uçağı, uzayıp giden bir bekleyiş, gittikçe uzayan, çığırından çıkan bir tartışma demektir yalnızca. Sonra zaman iyice uzar, ardı arkası kesilmeyen sözlerle, hareketlerle dolar...

Sonra ansızın masaya indirilen bir yumruk oluverir.

"Tanrım! Saat on oldu!.." diye ortalık sarsılır. Mağriplilerin eline bir arkadaş düşmüştür.

Telsiz operatörü Las Palmas'la ilişkiye geçer. Dizel motoru gürültüyle soluklanır. Alternatör bir türbin gibi horuldar. Operatör, her boşalımın belli olduğu ampermetreye diker gözlerini.

Ayakta durmuş, bekliyorum. Yanlamasına oturan adam bana sol elini uzatıyor, sağ eliyle makinenin üstünde çalışmaktadır hep. Sonra seslenir bana:

"Ne var?"

Sesimi çıkarmadım. Yirmi dakika geçti. Bir daha bağırıyor; duymuyorum. "Ya, öyle mi?" diyorum. Çevremde her şey parlıyor, yarı açık panjurlardan güneş ışığı süzülüyor. Dizel motorun hareket kolları bu ışığı nemli parıltılarla çalkalıyor.
Operatör sonunda bütün heybetiyle sana dönüyor, kulaklığını çıkarıyor. Motor aksırıp duruyor. Son sözcükleri duyuyorum: Sessizliğe şaşıran telsizci yüz metre uzaktaymışım gibi bağırıyor bana:
"...Aldırış etmiyorlar hiç!"
"Kim?"
"Onlar."
"Öyle mi? Agadir'le bağlantı kurabildiniz mi?"
"Yeniden aramanın zamanı değil."
"Siz yine de deneyin."
Bir bloknota şunları karalıyorum:
"Posta gelmedi. Kalkmadı mı? Stop. Havalandığı saati bildirin. Stop."
"Bunu telsizle geçin."
"Peki, çağırayım."
Gürültü yine başlıyor.
"Ee?"
"....leyin."
Dalgınım, düşünüyorum. "Bekleyin," demek istedi bana. "Posta uçağını kim yönetiyor acaba? Sen misin Jacques Bernis, zamanın, yerin dışında olan sen misin?"
Operatör grubu susturuyor, konektörü bağlıyor, kulaklıklarını takıyor. Kalemiyle masaya vuruyor, saate bakıyor ve hemen esniyor.
"Motor mu bozulmuş, neden?"
"Nerden bileyim ben!"
"Ah, öyle ya... Hiç. Agadir duymadı."
"Bir daha arayın."
"Arayayım."
Motor sarsılıyor.
Agadir'den hâlâ ses seda yok. Sesini duymayı bekliyoruz. Başka bir telsizde konuşmaya kalkışırsa, konuşmaya biz de karışacağız.
Oturuyorum. Yapacak işim olmadığından, bir kulaklık alıp takıyorum ve kuş cıvıltılarıyla dolu bir gürültüye rastlıyorum.
Uzun, kısa, bol titreşimler, bu dili pek anlayamıyorum ama boş sandığım gökyüzünde ne çok ses varmış.
Üç hat konuşuyordu. Biri susuyor, öteki araya giriyor.
"Bu ne? Bordeaux, otomatik üstünde."
Birkaç tiz, aceleci ses duyuluyor uzaktan. Daha ciddi, daha ağır bir ses duyuluyor:
"Ya bu?"
"Dakar."
Üzgün bir ses tonu. Ses kesiliyor, yeniden başlıyor, yine susuyor ve yine başlıyor.
"...Barselona, Londra'yı arıyor, Londra yanıt vermiyor."
Sainte-Assise, çok uzakta bir yerlerde, kısık sesle bir şeyler anlatıyor.

Sahra'da ne buluşmasıdır bu böyle? Bütün Avrupa bir araya gelmiş, kuş gibi cıvıldayan başkentler sırlarını açıyorlar birbirlerine.
Yakınlardan bir gümbürtü duyuldu. Cereyanı kesen anahtar, sesleri susturuverdi.
"Agadir miydi?"
"Agadir."
Operatör, neden bilmem gözlerini çalar saate dikmiş, durmadan çağırıyor.
"Duydu mu?"
"Hayır. Ama Kazablanka'yla konuşuyor. Şimdi anlarız."
Gizlice melek sırlarını yakalıyoruz. Kalem duraksıyor, iniyor, bir harfi çiviliyor, sonra ikinciyi, sonra hızla onuncuyu yazıyor. Sözcükler açılıp ortaya seriliveriyor.
"Kazablanka'ya not.."
Serseri! Tenerife, Agadir'le konuşmamızın arasına giriyor! Kocaman sesi kulakları dolduruyor. Birden kesiliveriyor.
"...İniş saat altı otuzda. Hareket saat..."
Araya giden Tenerife yine bozuyor sesi.
Ama anladım artık. Saat altı otuzda, posta Agadir'e döndü. "Sis var mı?.. Motorda bir arıza?.. Saat yediden önce havalanamadı... Gecikme yok."
"Teşekkür ederim!"

III

Jacques Bernis, bu kez sen gelmeden, kim olduğunu açıklayacağım. Dünden beri telsizlerin adım adım izlediği sen, yönetmeliğe göre burada yirmi dakika kalması gereken sen, uğruna bir kutu konserveyle bir şişe şarap açacağım sen; bize aşktan, ölümden ya da gerçek sorunlarından değil de rüzgârın yönünden, motorun durumundan söz edeceksin sen. Makinistin şakasına gülecek, sıcaktan yakınacak, bizlerden birine benzeyecek olan da sensin...
Nasıl bir yolculuk yaptığını anlatacağım. Görüntülerin dışına nasıl çıktığını, bizim yanımızda attığın adımların neden bizimkilere benzemediğini anlatacağım.
Seninle aynı çocukluğu yaşadık ama anılarımın arasında birden, sarmaşıklarla sarılmış, çökmek üzere olan eski bir duvar dikiliyor. Yürekli çocuklardık biz: "Neden korkuyorsun? Şu kapıyı itiver..."
Yıkılmak üzere olan sarmaşık sarılı bir duvar. Kurumuş, delinmiş, güneşle, gerçekle yoğrulmuş bir duvar. Yaprakların arasında kertenkeleler hışırdardı; biz onlara yılan derdik; ölüme benzeyen bu kaçışı seyretmekten hoşlanırdık. Bu yandaki her taş sıcak, yumurta gibi yuvarlak, ve yumurta gibi kuluçka altındaydı. Her parça toprak, her dal parçası o güneşin altında bütün sırrını açardı bize. Duvarın bu yanında, olanca zenginliğiyle, olanca bolluğuyla bir kır yazı hüküm sürüyordu. Bir çan kulesi görürdük. Gökyüzünün mavisi bütün boşlukları doldururdu. Köylüler buğday biçer, papaz bağına göztaşı serperdi; aile bü-

yükleri salonda briç oynarlardı. Bu toprak parçasını altmış yıldır kullanan, doğumlarından ölünceye kadar bu güneşe, bu buğdaylara, bu eve el koyan kuşaklara, "bekçi tayfası" diyorduk. Çünkü kendimizi geçmişle gelecek, iki büyük okyanusa açılan küçük, tehlikeli bir adada olduğumuzu bilmekten hoşlanırdık.
"Anahtarı çevir..."
Çocuklara, eski kayık yeşili küçük kapıyı açmak, zamanın içinden, denizden çıkmış eski bir gemi demiri gibi paslı, bu kocaman kilide dokunmak yasaktı.
Üstü açık sarnıçtan, bir çocuğun suya düşüp boğulmasından korkuyorlardı kuşkusuz. Kapının arkasında, orada bin yıldır uyuduğunu düşündüğümüz durgun bir su vardı; bataklıktan söz edilince, hep o gelirdi aklımıza. Üzerini küçücük yuvarlak yapraklar örtüyordu. Attığımız taşlar delik açardı.
Güneşin ağırlığını yüklenen çok eski ve çok ağır dalların altı öyle serindi ki! Hiçbir güneş ışını, dolma toprağın üstüne biten taze çimeni sarartamamıştı. Attığımız çakıl taşı, bir yıldız gibi kayıyordu, çünkü bize göre suyun dibi yoktu.
"Oturalım..." Hiçbir gürültü bize ulaşamazdı. Bizi yenileyen serinliğin, kokunun, nemliliğin tadını çıkarırdık. Dünyanın uçlarında yitip gitmiştik; çünkü yolculuğun her şeyden önce değişmek, yenilenmek olduğunu biliyorduk.
"Burada, nesnelerin tersini görüyoruz..."
Kendine böylesine güvenen bu yazın, bu kırların, bizi büyüleyen o insanların ters yüzü. Saygı göstermemiz istenen bu dünyadan nefret ederdik. Akşam yemeğinde, Hint denizlerinde incilere dokunmuş dalgıçlar gibi sırlarla yüklü olarak eve dönerdik. Güneşin battığı, masa örtüsünün pembeleştiği anda, yüreğimizi sızlatan şu sözleri duyardık:
"Günler uzuyor..."
Yeni mevsimlerle, tatillerle, düğün ve ölümlerle dokunan o yaşam, o eski nakaratın bizi sımsıkı sardığını hissederdik. Yüzdeki bütün o gürültü anlamsız.
Kaçmak önemli olan buydu. On yaşındayken, tavan arasına sığınırdık. Ölü kuşlar, karınları deşilmiş eski sandıklar, garip giysiler vardı orada. Yaşamın gizli kapaklı yanları. Saklı dediğimiz şu define, şu eski konakların definesi, peri masallarında tanımı yapılan şu elmaslar, zümrütler, safirler. Cılız parıltılar saçan şu define. Her duvarın, her kalasın varlık nedenini açıklayan şu define. Evi, Tanrı bilir neye karşı koruyan şu kalaslar. Zamana karşı olmalı. Çünkü zaman bizde en büyük düşman sayılırdı. Geçmişe derin bir saygı duyarak, geleneklerle savunurlardı zamana karşı insanlar. Kocaman kalaslarla. Ama bu evin bir gemi gibi denize açıldığını yalnız biz biliyorduk. Yalnızca biz suyun nereden girdiğini bildiğimiz ambarları, sintineleri gezerdik. Kuşların ölmek için sığındıkları bütün çatı deliklerini yalnızca biz bilirdik. Yapıdaki her çatlağı biz bilirdik. Aşağıda, salonlarda konuklar konuşur, güzel kadınlar dans ederlerdi. Ne aldatıcı bir güvendi onlarınki! Kuşkusuz likör sunarlardı. Beyaz eldivenli, kara giysili uşaklar. Ey yolcular! Bizler de

yukarıda, çatı aralıklarından mavi gecenin sızıntılarına bakardık. Şu küçücük bir delikten bir tek yıldız düşerdi üstümüze. Bütün gökyüzünden bizim için süzülürdü. İnsanı hasta eden bir yıldızdı bu. Öldürdüğü için uzaklaşırdık ondan.
İrkilirdik. Nesneler karanlıkta oluşur. Defineler kalasları çatlatırdı. Her çatırtıda, kalası yoklardık. Her şey çatlamaya hazır kabuklar gibiydi her yerde. Kabuklar sarmıştı nesneleri, bunların altında başka şeyler olduğundan hiç kuşku duymazdık. En azından bu yıldız, bu küçücük sert elmas vardı. Günün birinde kuzeyde, ya da güneyde ya da içimizde onu aramaya gidecektik. Kaçacaktık.
İnsanı uyutan yıldız, onu gizleyen çatıyı bir işaret kesinliğiyle dolaşıyordu. Biz de uzun sürecek yarı uyku yolculuğu için bir başka dünyanın bilgisini yanımızda götürerek, yatak odalarımıza iniyorduk. Bu dünya öyle bir dünyaydı ki uzayda ışık nasıl dokunaçlarını uzatıp bin yılda bize ulaştırsa, atılan taş da suların dibine öyle dalar, rüzgârda çatırdayan ev de bir gemi gibi tehlikede olup nesneler, definenin gizemli itişiyle birer birer çatlardı.

"Şuraya otur. Uçağın bozuldu sandım ben de. İç. Uçağının bozulduğunu sandım, nerdeyse aramaya çıkacaktım seni. Uçak piste konmuş bile, bak. Ait-Toussalar Izarguin'e saldırmış. Seni o karmaşanın içine düşmüş sandım ve çok korktum. İç! Ne yemek istersin?"
"Bırak da gideyim."
"Beş dakikan var. Bana bak. Geneviève'le aranda neler geçti? Neden gülümsüyorsun?"
"Hiç! Az önce uçaktayken eski bir şarkıyı anımsadım. Kendimi birden öyle genç hissettim ki..."
"Peki ya Geneviève?"
"Bilmem. Bırak da gideyim."
"Jacques, söyle bana... Onu bir daha gördün mü?"
"Evet..." Duraksıyordu. "Toulouse'a doğru giderken, onu bir kez daha görmek için bir dönüş yaptım..."
Sonra Jacques Bernis bana başından geçenleri anlattı.

IV

Küçük bir taşra istasyonu bile denemezdi buna, gizli bir kapı gibiydi. Görünüşte kırlara açılıyordu. Sakin bir denetçinin gözü altında, ak, gizemsiz bir yola, bir dereye, yaban güllerine açılırdı. İstasyon şefi güllere bakıyor, bir işçi boş bir el arabasını yalancıktan itiyordu. Bu yalancı görüntüler altında üç hat bekçisi gizemli bir dünyayı koruyorlardı.
Biletçi bileti elledi:
"Paris'ten Toulouse'a gidiyorsunuz, burada neden indiniz?"
"Bir sonraki trenle yolu sürdüreceğim."
Biletçi onu süzüyordu. Yolu, dereyi, yaban güllerini değil de, büyücü Merlin'den bu yana görüntüleri aşarak girilen bu dünyayı Bernis'e açmakta kararsız davranıyordu. Sonunda, bu tür yolculuklar için

Orfeus'tan beri aranan erdemleri onda görünce, sonunda yol verdi: Yüreklilik, gençlik, sevgi...
"Geçin," dedi.
Hızlı trenler, düzmece garsonlar, düzmece müzikçiler düzmece barmenlerle süslü gizli barlara benzeyen bu istasyonu hızla geçerlerdi. Bernis otobüse biner binmez, yaşamının yavaşladığını, anlam değiştirdiğini hissetti. Şimdi bu yük arabasında, bir köylünün yanındayken, bizden daha da uzaklaşıyordu. Gizemin içine dalıyordu. Adamın yüzü daha otuz yaşındayken, bir daha yaşlanmamak için buruşmuştu. Bir tarlayı gösteriyordu:
"Çabuk büyüyor!"
Buğdayın güneşe doğru koşuşturması, bize göre ne görünmez bir telaştı!
Bernis bizim henüz ne kadar uzak, sinirli ve zavallı olduğumuzu anladı. Köylü bir duvarı göstererek:
"Bunu dedemin dedesi yaptırdı!" dedi.
Ölümsüz bir duvara, ölümsüz bir ağaca değiniyordu. Geldiğini anladı.
"İşte malikâne. Sizi bekleyeyim mi?"
Suların altında uyuklayan bir masal dünyası. Bernis burada, yüz yıl geçirdi ama bir saat yaşlandı yalnızca.
Orfeus ve Ormanda Uyuyan Güzel'den beri bizi bu dünyaya getiren o dolambaçlı yollardan, Bernis de o akşam araba, otobüs ve trenle dönebilirdi. Öteki yolcular gibi Toulouse'a giden bir yolcu olacak, beyaz yanağını pencerelere dayayacaktı. Ama yüreğinin dibinde anlatılamayan, "Ay renginde", "zaman renginde" bir anı taşıyacaktı.
Garip bir ziyaret: Hiç ses, sürpriz yok. Yol donuk bir ses çıkarıyor. Çitin üstünden eskisi gibi atladı: Yolları otlar bürümüş... Ah, tek ayırım bu kadar! Ev, ağaçların arasından bembeyaz göründü ama bir düş kadar ulaşılmaz. Tam amacına ulaşacakken, acaba serap mı bu? Geniş taş merdivenleri tırmandı. Gereksinmeden doğmuş, iyi çizilmiş bir merdivendi. "Burada aldatmaca yok hiç..." Hol karanlıktı: Bir iskemleye atılmış beyaz şapka onun muydu acaba? Ne sevimli bir düzensizlik: Kendi haline bırakılmış değil de bir insan varlığını belli eden akıllıca bir düzensizlik. Hâlâ hareketin izini taşıyor. Masadan biraz uzaklaştırılmış bir iskemle, az önce kalkan bir el dayamış onu. Hareketi görüyor. Açık bir kitap, bunu kim bıraktı? Neden? Belki son cümle bilincinde çınlıyor henüz.
Bernis evdeki binlerce işi, binlerce tasayı düşünüp gülümsedi. Gün boyunca aynı gereksinimleri karşılamaya, aynı dağınıklığı düzeltmeye çalışılır. Orada o kadar önemsiz olaylar geçer ki bir yolcu, bir yabancı gülümser onlara...
"Yine de," diye düşünüyordu, "bir yıl boyunca her akşam güneş batar burada, başka yerde olduğu gibi... Tam bir devir. Ertesi gün... Yaşam yeniden başlar. Akşama doğru gider. O zaman hiçbir sorun kalmaz: Panjurlar örtülür, kitaplar dizilir, ateş söndürülür. Kazanılan bu dinlenme sonsuz olabilir, tadına doyulmaz. Oysa benim gecelerim bir ara bile değildir..."

Gürültü etmeden oturdu. Geldiğini belli etmeyi göze alamıyordu: Her şey öylesine sakin, öylesine derli topluydu ki. Özenli indirilmiş bir perdeden bir ışık süzülüyordu. Bernis, "Bir yırtık," diye düşündü, "Burada insan farkında olmadan yaşlanır..."
"Ne öğreneceğim?.. "Yandaki odadan bir ayak sesi çınladı. Sakin bir adım. Kilisenin mihrabında çiçekleri düzenleyen bir rahibenin yürüyüşü. "Hangi önemsiz iş yapılıyor acaba? Benim yaşamım bir dram gibi sıkışıktır. Burada, her düşünce, her hareket arasında ne bol hava, ne geniş mekân var..." Pencereden kıra doğru eğildi. Kırlar, güneşin altında upuzun yollar uzatıyordu, dua etmeye, avlanmaya, bir mektup götürmeye gitmek için. Uzaklarda harman makinesi horulduyor, insan sesini duymak için çaba harcıyordu. Salonda, çok zayıf sesli bir oyuncu insana sıkıntı verir.
Ayak sesleri yine duyuldu: "Bibloları düzenliyorlar, vitrinleri tıka basa dolduruyorlar yavaş yavaş. Her yüzyıl uzaklaşırken, geride kabuklarını bırakır..."
Konuşuyorlardı. Bernis kulak verdi:
"Hafta sonuna bulacağına inanıyor* musun? Doktor..."
Ayak sesleri uzaklaştı. Şaşkın şaşkın sustu. Kim ölüyordu acaba? Yüreği sıkıştı. Yaşam belirtilerini, beyaz şapkayı, açık kitabı yardıma çağırdı...
Sesler yine duyuldu. Sevgi dolu ama çok sakin seslerdi. Ölümün çatı altına yerleştiğini biliyorlardı; yüz çevirmeden dostça karşılıyorlardı onu. Tumturaklı sözler yoktu hiç: "Hepsi ne kadar da yalın," diye düşündü Bernis, "Yaşamak, bibloları dizmek, ölmek..."
"Salon için çiçek topladı n mı?"
"Evet."
Alçak sesle, üstü kapalı ama rahatça konuşuyorlardı. Ufak tefek pek çok şeyler konuşuluyordu ve yakın olan ölüm bunları biraz gölgeliyordu yalnızca. Biri güldü, hemen kendiliğinden susuverdi. Kökü derinde olmayan bir gülüş ama göstermelik değildi.
Ses:
"Yukarıya çıkma, uyuyor," dedi.
Bernis kendi içine kapanmış, acısının derinliklerine dalmıştı. Kendini belli etmekten korktu. Yabancının karşısında her şeyi açığa vurma isteği acıyı taşırır, ağırbaşlılığı yor eder. "Onu tanıdınız sevdiniz..." diyorlar ona. ölmek üzere olan kadın olanca güzelliği, çekiciliğiyle anlatılır. Dayanılmaz bu sözlere.
Ama yine de bu yakınlığa hak kazanmıştı. "...Çünkü onu seviyordum."
Onu görmek istedi, gizlice yukarı çıktı, odanın kapısını açtı. Oda yaz doluydu. Duvarla açık renk, yatak beyazdı. Açık pencereden gün içeri giriyordu. Uzak bir saat kulesinin çanı ateşsiz bir yüreğin atışlarına uyarak sakin ve ağır ağır çaldı. Uyuyordu. Yaz ortasında ne görkemli bir uykuydu bu?
"Birazdan ölecek..." Işık dolu cilalı parkede ilerledi. Neden rahat olduğunu anlamıyordu. Hasta inledi. Bernis daha ileri gitmeyi göze alamadı...

Kocaman bir varlık seziyordu. Hastaların ruhu kocamandır, ortalığa yayılır odayı doldurur; oda bir yara gibidir. İnsan bir eşyaya çarpmayı, yürümeyi göze alamaz.
Çıt yok. Yalnızca sinekler vızıldıyor. Uzaktaki bir çağrı sorun yarattı. Serin bir esinti yavaşça odayı doldurdu. "Akşam oldu bile," diye düşündü Bernis. Çekilecek panjurları, lambanın ışığını düşünüyordu. Az sonra gece gelip yerleşecek, hastaya aşılması güç bir aşama gibi sıkıntı verecekti. Kısık ışıklı bir lamba bir serap gibi büyüler ve gölgeleri dönmeyen, on iki saat hep aynı açıdan görülen şeyler beyinde, dayanılmaz bir yük olarak kalır sonunda.
"Kim o?" dedi.
Bernis yaklaştı. Sevgi, acıma duygusu dudaklarına doğru yükseldi. Eğildi. Ona yardım edebilse. Onu kollarına alsa, gücünü verse.
"Jacques..." Kadın bakışlarını dikmiş ona bakıyordu. "Jacques..." Düşüncesinin dibinden yukarı çekiyordu onu. Onun omzunu aramıyor ama anılarını altüst ediyordu. Koluna asılıyordu, denizden çıkmak isteyen bir insan gibi bir varlığı, bir desteği değil de bir anıyı yakalamak için... Bakar...
Ama işte ona yabancı gelir yavaş yavaş. Bu kırışığı, bu yüzü tanımaz. Onu çağırmak için parmaklarını sıkar kadın. Hiçbir yardımı dokunamaz artık. İçinde taşıdığı dost değildir o. Onun varlığından sıkılıp geri iter, başını arkaya çevirir.
Ulaşılmaz bir uzaklıktadır.
Bernis sessizce sıvışıverdi, yeniden holden geçti. Uzun, karışık, pek anımsayamadığı bir yolculuktan dönüyordu. Acı çekiyor muydu? Üzgün müydü? Durdu. Akşam, su alan bir sintineye dolan su gibi içeri sokuluyordu, biblolar sönmek üzereydi. Alnını cama dayamış, ıhlamur ağaçlarından düşen gölgelerin uzadığını, birbirlerine değdiğini, çimeni geceyle kapladığını gördü: Uzaktaki bir köy aydınlandı: Bir avuç kadar ışık, onu avuçlayabilirdi. Uzaklık kalmamıştı: Parmağıyla tepeye dokunabilirdi. Evdeki sesler kesildi: Her şey derlenip toparlanmıştı. Bernis kımıldamıyor, buna benzer akşamları anımsıyordu. İnsan bir dalgıç kadar ağır kalkardı. Kadının parlak yüzü kapanır ve insan birden gelecekten, ölümden korkuverir.
Bernis çıktı. Büyük bir çağrılma, durdurulma isteğiyle arkasına baktı. Yüreği üzüntü ve sevinçten eriyebilirdi. Ama hiçbir şey yok. Onu durduran bir şey yoktu. Ağaçların arasında durdurulmadan kayıp gidiyordu. Çiti aştı, yol sertti. Bitmişti artık, bir daha hiç dönmeyecekti.

V

Bernis gitmeden önce, başından geçen her şeyi özetliyordu bana:
"Anlarsın ya, Genevieve'i benim dünyama sürüklemeye çalıştım. Ona gösterdiğim her şey soluyor, rengini atıyordu, ilk gecemiz öyle yoğundu ki anlatamam: Onu aşamadık. Ona evini, ruhunu, yaşamını geri vermek zorunda kaldım. Yoldaki kavaklar gibi birer birer. Paris'e doğru yaklaştıkça, dünyayla aramızdaki yoğunluk azalıyordu. Sanki onu deni-

zin altına sürüklemek istermişim gibi. Daha sonra onunla buluşmaya, ona yaklaşıp dokunmaya çalıştığım zaman, aramızda aralık kalmamıştı artık. Ondan daha fazla bir şeyler vardı. Nasıl anlatayım bilmem ki: Bin yıl vardı sanki aramızda. İnsan, başka bir yaşamdan öyle uzaktır ki. O, beyaz çarşaflarına, yazına, kendi gerçeklerine sımsıkı sarılmıştı, onu alıp götüremedim. Şimdi bırak da gideyim."
Şimdi defineyi nerede aramaya gedeceksin, ey Hint denizlerinin inci avcısı, ama sen onları çıkarmayı bilmezsin ki? Üzerinde kurşun gibi yürüdüğüm bu çölde, bu toprakta bir şey bulamam ben. Oysa bu çöl senin için bir büyücü, yalnız kumdan bir örtü, bir görüntüdür...
"Jacques, vakit geldi."

VI

Şu anda uyumuştur, düş görüyor. Bu kadar yüksekten, toprak kımıltısız görünür. Sarı Sahra kumu mavi denize, sonu gelmek bir kaldırım gibi yaslanır. İyi bir işçi olan Bernis durmadan sağa kayan bu kıyıyı motorun düzeyine getirir. Afrika'nın her dönemecinde, uçağı hafifçe yana yatırır. Dakar'a daha iki bin kilometre var.
Önünde boyun eğmeyen bir bölgenin parlak beyazlığı. Kimi yerde kaya çıplaktır. Rüzgâr şurada burada kumu süpürüp düzenli kumullar oluşturmuştur. Kımıltısız hava uçağı bir kabuk gibi sarar. Sallantı yok, ne öne ne yana doğru görünüm değişmiyor böyle yüksekte. Rüzgâra sarınmış olan uçak dayanmaktadır. İlk uğrak olan Port-Etienne, mekânın içine değil zamanın içine kaydedilmiştir. Bernis saatine bakar. Bu hareketsizlik, bu sessizlik daha altı saat sürecektir, sonra bir kelebek gibi çıkar uçaktan. Dünya yenidir.
Bernis, böyle bir mucize yaratan saatine bakar. Sonra uçağın kımıltısız sayacına. Eğer bu ibre sayıları şaşırır da motor bozulup insanı çölün eline bırakırsa; zaman ve uzaklıklar yeni, kavranılmaz bir anlam kazanır. Bernis dördüncü boyutta yolculuk yapmaktadır.
Bununla birlikte bu boğucu sıkıntıyı iyi bilmektedir. Bunu tümümüz öğrendik. Gözlerimizde öyle çok görüntüler akıp gitmiştir ki... Yalnız biri aklımızda kalmıştır, kumulların, güneşin, sessizliğin gerçek ağırlığını taşıyan bir görünüm. Üzerimize bir dünya çökmüştür. Bizler zayıfız, tek silahımız geceleri ceylanları kaçıracak kadar güçlü sözcüklerdir. Silahımız yüz metreden öteye duyulmayan, insanlara ulaşmayan sesimizdir. Günün birinde tümümüz, bu bilinmeyen gezegene düştük.
Zaman orada, bizim yaşam hızımıza uymayacak kadar geniştir. Kazablanka'da randevularımız yüzünden her şeyi saatlerle ölçerdik: Her saat yüreğimizi değiştirirdi. Uçakta, her yarım saatte bir iklim değiştirirdik: Deri değiştirirdik. Burada zamanı haftalarla sayıyoruz.
Arkadaşlarımız bizi oradan kurtardı. Güçsüz olsaydık, bizi kaldırıp uçağın gövdesine koyarlardı: Demir bilekli arkadaşlar bizi bu dünyadan alıp kendi dünyalarına koyarlardı.
Bu kadar çok bilinmedik üzerine dengede duran Bernis, kendi kendisini iyi tanımadığını düşünür. Susuzluk, yalnızlık ya da Mağripli kabile-

lerin acımasızlığı içinde nasıl bir tepki uyandırabilirdi ki? Ya Port-Etienne uğrağı bir ay sonraya bırakılırsa ansızın? Şöyle düşünür:
"Cesarete hiç ihtiyacım yok."
Ötesi boştur. Genç bir pilot luping yapmaya kalkışınca, başının üstünden attığı engellerin en küçüğü onu parça parça edebilecek güçtedir ama ağaçlar, duvarlar düşlerdeki kadar akıcıdır. Yüreklilik nerede kaldı Bernis?
Ama motor sarsılırsa, ortaya çıkabilen o yabancı, yüreğinin yanında yerini alır.
Bu burun, bu boğaz, bir saatlik bir çabadan sonra, pervanenin zorla ulaştığı yansız, silahsız topraklara karışmıştır. Ama çıkıntılı her toprak parçası gizemli bir tehlike taşımaktadır.
Daha bin kilometre var: Bu uçsuz bucaksız örtüyü kendine çekmen gerek.

"Port-Etienne'den Cap Juby'ye: Kurye saat on altı otuzda vardı. Stop."
"Port-Etienne'den Saint-Louis'ye: Kurye saat onaltı kırk beşte hareket etti. Stop."
"Saint-Louis'den Dakar'a: Kurye on altı kırk beşte Port-Etienne'den kalktı, gece, yolunu sürdüreceğiz. Stop."

Doğu rüzgârı. Sahra'nın dibinden esiyor; kum, sarı burgaçlar halinde yükseliyor. Şafakla birlikte, sıcak sis yüzünden biçimini yitirmiş, esnek, solgun bir güneş ufuktan ayrıldı. Solgun bir sabun köpüğü gibi. Ama Zenit noktasına yükselirken, yavaş yavaş kendini toplamış, gerilmiş ve insanın ensesine saplanan yakıcı bir ok, bir ateş oku oluvermiştir.
Doğu rüzgârı... Uçak Port-Etienne'den sakin, serin bir havada kalkar, ama yüz metre yükselince, bir lav akıntısının içine düşer. Hemen:
Yağ ısısı: 120.
Su ısısı: 110 olur.
İki bin, üç bin metreye çıksa! Bu kum fırtınasının üstüne çıksa! Elbette! Ama beş dakikalık bir dik uçuşta motor yanar, supaplar kavrulur. Daha da yükselse. Söylemesi kolaydır! Uçak bu tepkisiz havaya dalar, saplanıp kalır.
Doğu rüzgârı. İnsan kör olur. Güneş bu sarı lüleler içine dolanıverir. Solgun yüzü kimi zaman görünür, yakar. Yeryüzü tam altta görünür ama öyle midir acaba? Dikine uçmak mı? Pike mi yapayım? Yana mı eğileyim? Görürüz nasılsa! En iyisi yüz metrede kalmak. Bu da kötü! Daha aşağı inmeye bakalım.
Yer hizasında, kuzey rüzgârı bir ırmak gibi. Ne güzel! İnsan bir kolunu uçaktan dışarı sarkıtır. Denizde hızla giden bir kayıkta parmaklarınla serin suda oyun oynuyormuşsun gibi.
Yağ ısısı: 110.
Su ısısı: 95.

Bir ırmak kadar serin mi? Karşılaştırma yapılırsa öyle. Uçak biraz sallanıyor, yeryüzünün her kıvrımı bir tokat aşk ediyor. Hiçbir şey görmemek çok sıkıcı.
Ama Timeris Burnu'nda doğu rüzgârı toprakla haşır neşir olmaktadır. Sığınacak hiçbir yer yok. Yanmış kauçuk kokusu. Manyeto mu? Contalar mı? Sayacın ibresi duraksıyor, on devir eksiliyor. "O zaman... Sen karışırsın işe..."
Su ısısı: 115.
On metre çıkmak bile olanaksız. Bir atlama tahtası gibi önünüze dikiliveren kumula söyle bir bakıyorsun. Manometrelere bir göz atıyorsun. Hop! Kumulun anaforundasın. Manivelayı karnına kadar çekersin. Uzun sürmez bu. Elinle ağzına kadar dolu bir kabı taşır gibi taşırsın uçağı.
Moritanya, tekerleklerin on metre altında, kumlarını, tuzlalarını ve plajlarını akıtır, balast akıntısı.
1.520 devir.
Yolcusuz yapılan ilk yolculuk pilota bir yumruk gibi çarpar. Yirmi kilometre ötede bir Fransız karakolu var, bir tek o vardır. Ona ulaşmalı.
Su ısısı: 120.
Kumul, kayalıklar, tuzlalar yutulmuştur. Her şey imbikten geçer. Haydi gidin! Çevre genişler, açılır, kapanır. Tekerleklerin düzeyi karmakarışık. Karşıdan yavaş yavaş gelen o kara kayalıklar sırt sırta vermiş kayalar, birden şaha kalkıverir. Üzerlerine düşer, darmadağın edersiniz onları.
1.430 devir.
"Kellemi kırarsam..." Parmağına dokunan bir sac levha onu yakar. Radyatörden kesik kesik buhar püskürür. Uçak, aşırı yüklü bir mavna gibi batar.
1.400 devir.
Tekerleklerden yirmi metre öteye aceleyle atılan son kumlar. Kürek dolusu altın gibi. Üzerinden atlanan bir kumul, karakolu ortaya çıkarır. Ha, Bernis hızı keser. Tam zamanıydı.
Görünümün hızı kesilir ve durur. Tozdan oluşan bu dünya yerli yerine yerleşir.
Sahra'da bir Fransız tabyası. Yaşlı bir çavuş Bernis'i karşılar. Bir kardeşi görmenin sevinci içindedir. Yirmi Senegalli "Hazır ol" a geçer: Bir beyaz adam geldi, en azından çavuş olmalı; gençse teğmendir.
"Merhaba, çavuş!"
"Ah, yanıma gelin, çok memnun oldum, Tunuslu'yum ben..."
Çocukluğunu, anılarını, ruhunu, her şeyini Bernis'e açar birden.
Küçük bir masa, duvara iliştirilmiş fotoğraflar:
"Evet, akrabalarımın fotoğrafları bunlar. Tümünü tanımıyorum henüz ama gelecek yıl Tunus'a gideceğim. Bu mu? Arkadaşımın sevgilisi. Fotoğrafı hep masanın üstünde görürdüm. Hep ondan söz ederdi. Ölünce, fotoğrafı ben aldım, sürdürdüm, benim sevgilim yoktu."
"Çavuş susadım."

"Buyurun için! Şarap sunmak büyük bir zevk verir bana. Yüzbaşı geldiğinde, şarabım kalmamıştı. Buradan geçeli beş ay oluyor. Elbette uzun süre çok üzüldüm. Beni buradan almaları için yazıyordum hep: Öyle utandım ki!"
"Ne mi yaparım? Her gece mektup yazarım. Uyumam; çok mumum var. Ama posta gelince, her altı ayda bir, yanıt gelmez bana: O zaman yine yazarım."
Bernis, yaşlı çavuşla birlikte tabyanın taraçasına sigara içmeye çıkar. Ayışığında çöl bomboştur. Bu karakolun nesini bekler ki? Yıldızları elbette. Ay'ı bekliyor olmalı...
"Siz, yıldızların çavuşu musunuz?"
"Beni reddetmeyin, için, tütünüm bol. Yüzbaşı geldiğinde yoktu."
Bernis, bu teğmen ve yüzbaşı konusunda her şeyi öğreniyordu. Tek kusurlarının, tek erdemlerinin ne olduğunu söyleyebilirdi: biri kumar oynardı,
öteki çok iyiydi. Genç bir teğmenin, kumların içinde yitip gitmiş yaşlı bir çavuşa son ziyaretinin nerdeyse bir aşk anısı olduğunu öğrendi.
"Bana yıldızları anlattı..."
"Evet," dedi Bernis, "onları size emanet etmiştir."
Şimdi de anlatma sırası ona gelmişti. Mesafeleri öğrenen çavuş, çok uzaklardaki Tunus'u düşünüyordu. Kutup yıldızını öğrenince, onun yüzünden tanıyacağına yemin ediyordu, onun biraz solda olacağını söylüyordu. Çok yakın olan Tunus'u düşünüyordu.
"Bunların üstüne baş döndürücü bir hızla düşeriz..." Çavuş da tam zamanında duvara tutunuyordu.
"Demek her şeyi biliyorsunuz!"
"Hayır, çavuş. Bir çavuşum vardı, bana: 'Böyle iyi bir aile çocuğu olasınız ve bu kadar eğitim görmüşsünüz de nasıl olur da geriye çark yapmasını beceremezsiniz?' derdi."
"Neyse, utanmayın, bu çok zordur..."
Onu avutuyordu Bernis.
"Çavuş, çavuş! Yuvarlak el fenerin..."
Bernis Ay'ı gösteriyordu.
"Çavuş, şu türküyü bilir misin?

Yağmur yağıyor.
Yağmur yağıyor.
Çoban kızı...

Şarkının ezgisini mırıldandı.
"Ha evet, bilirim: Bir Tunus şarkısıdır bu."
"Gerisini söyle bana, çavuş. Anımsamak istiyorum onu."
"Durun bakayım:
Ak koyunlarını götür Oradaki kulübeye..."
"Çavuş, çavuş, aklıma geliyor:
Dinle, yaprakların altından Şırıl şırıl akıyor su, İşte geldi sağanak..."
"Ah, ne kadar da doğru!" dedi çavuş.

Aynı şeyleri hissediyorlardı...
"Gün doğuyor, çavuş, gel çalışalım."
"Çalışalım."
"Bana buji anahtarını ver."
"Ah, elbet."
"Buraya penseyi daya."
"Emredin, her şeyi yaparım..."
"Gördün ya, önemli değilmiş, çavuş. Gideceğim yine."
Çavuş, nereden geldiği belli olmayan, uçup gidecek olan bu genç tanrıya uzun uzun bakar.
...Ona bir türküyü anımsatmaya, Tunus'u, kendini anımsatmaya gelmiştir. Bu güzel haberciler, kumun hangi yanından sessizce iniverirler böyle?
"Elveda, çavuş!"
"Elveda..."
Çavuş, içinden geçenlerden habersiz, dudaklarını oynatıyordu. Çavuş, yüreğine altı aylık bir sevgi girdiğini bilmiyordu.

VII

"Senegal Saint-Louis'sinden Port-Etienne'e: Kurye Saint-Louis'ye gelmedi. Stop. Acele haber bildirin. Stop."
"Port-Etienne'den Saint-Louis'ye: Saat on altı kırk beşte hareketten sonra haber alamadık. Stop. Hemen araştırmaya girişeceğiz. Stop."
"Senegal Saint-Louis'sinden Port-Etienne'e: 632 sayılı uçak Saint-Louis'den yedi yirmi beşte kalkacak. Stop. Hareketinizi, uçak Port-Etienne'e gelinceye kadar geciktirin. Stop."
"Port-Etienne'den Saint-Louis'ye: 632 sayılı uçak on üç kırkta geldi. Stop. Yeterli görüş koşullarına karşın, pilot hiçbir şey görmediğini söylüyor, Stop. Pilot, normal yolda gitmiş olsaydı, görmüş olacağını bildiriyor. Stop. İyice araştırma yapmak için üçüncü bir pilot yollanması gerekiyor. Stop."
"Saint-Louis'den Port Etienne'e: Tamam. Buyruklar verildi. Stop."
"Saint-Louis'den Juby'ye: Fransa-Amerika postasından haber yok. Stop. Acele Port-Etienne'e ininiz. Stop."

Juby.
Makinistin biri yanıma geliyor:
"Suyu öndeki sol dolaba, yiyeceklerinizi sağa koyuyorum, arkaya da yedek tekerlekle ecza kutusunu. On dakika sonra. Tamam mı?"
"Tamam."
Bloknota yazıyorum.
"Ben yokken, günlük tutanaklar yazılacak.
Mağriplilere pazartesi ödeme yapılacak. Boş bidonları yelkenliye yükleyin."

Pencereye yaslanıyorum. Bize ayda bir tatlı su getiren yelkenli, denizde hafifçe sallanıyor. Çok sevimli. Bütün çölümü biraz yaşam kımıltısı, biraz temiz çamaşırla beziyor. Gemisine güvercin konmuş Nuh gibiyim.
Uçak hazır.
"Juby'den Port-Etienne'e: 236 sayılı uçak, Port-Etienne'e gitmek üzere on dört yirmide hareket etti. Stop."
Kervanların yolunu kemikler belli eder, birkaç uçak da bizimkini: "Bojador uçağına varmak için daha bir saat var..." Mağriplilerin yağmaladıkları iskeletler bunlar. İşaret noktaları.
Bin kilometre çöl, sonra Port-Etienne: Çölde dört yapı tümü.
"Seni bekliyorduk. Gün ışığından yararlanmak için hemen yola çıkalım. Yan yana, yirmi, elli kilometre aralıklarla. Gece tabyada mola veririz. Makineni değiştiriyor musun?"
"Evet. Supaplar sıkışmış."
Uçak değiştirme.
Hareket.
Yok. Kara bir kayalıktan başka bir şey değilmiş. Bu çölü imbikten süzmeyi sürdürüyorum. Her kara nokta, beni sıkan bir kusurdur. Ama bana doğru kayan kum kara bir kayaymış.
Arkadaşlarımı görmüyorum artık. Onlar kendilerine ayrılan gök parçasına yerleşmişler. Şahinler gibi yılmak nedir bilmiyoruz. Denizi de göremiyorum artık. Ak bir kor yığınının üstüne asılmışım, hiçbir canlı göremiyorum. Yüreğim çarpıyor: Uzakta bir enkaz...
Kara bir kayaymış.
Motorum, gürül gürül akan bir ırmak. Akan bu ırmak beni sarıyor, yıpratıyor.
Bernis, seni pek çok kez o anlaşılmaz umuduna yaslanırken gördüm. Bunu dile getiremem. Senin sevdiğin şu cümle geliyor aklıma, Nietzsche'den: "Yazım, sıcacık, kısa, acı ve mutluydu benim!"
Bunca aramaktan gözlerim yoruldu. Kara noktalar uçuşuyor. Artık nereye gittiğimi bilmiyorum.
"Demek onu gördünüz, çavuş?"
"Tan ağarırken havalandı..."
Tabyanın dibine oturuyoruz. Senegalliler gülüyor, çavuş düş kuruyor: Işıklı bir şafak, ama neye yarar.
İçimizden biri atılıyor:
Eğer uçak parçalanmışsa... Bilirsin... pek bulunmaz!"
"Elbette."
İçimizden biri kalkıyor, birkaç adım atıyor:
"İşler kötü. Sigara?"
Gecenin içine giriyoruz: Hayvanlar, insanlar, nesneler.
Bir sigaranın borda ışığında geceye giriyoruz ve dünya gerçek boyutlarına dönüyor. Port-Etienne'e giderken, kervanlar yaşlanıyorlar. Senegal Saint-Louis'si düş sınırındadır. Az önce bu çöl, gizemsiz bir kumdu yalnızca. Üç adım ötedeki kentler kendilerini sunuyorlardı; sabır, sessizlik ve yalnızlığa karşı dayanıklı olan çavuş, bu erdemin hiçbir işe

yaramadığını hissediyordu. Ama bir sırtlan ulur, kum yaşar, ama bir çağrı gizemi yeniden kurar, bir şey doğar, kaçar ve yeniden başlar...
Ama yıldızlar bize gerçek ölçüleri verir. Sakin yaşam, sadık aşk, sevdiğimizi sandığımız kadın; yerlerini belirleyen yine Kutup Yıldızı'dır bunların...
Oysa Güney Yıldızı bir defineyi belirlemektedir.
Sabahın üçüne doğru, yün battaniyelerimiz incelip saydamlaşıveriyor: Ayın büyüsüdür bu. Donmuş bir halde uyanıyorum. Tabyanın taraçasına sigara içmeye çıkıyorum. Sigara... Sigara... Şafağın sökmesini böyle bekleyeceğim.
Ayışında bu küçük karakol, durgun denizlerdeki bir liman gibi. Denizciler için tam bir yıldız takımıdır bunlar. Üç uçağımızın pusulaları güzelce kuzeye yönelmiştir. Ama yine de...
Son gerçek adımını buraya mı attın? Duyarlı bir dünyanın sonu burası. Bu küçük tabya, bir iskele; hiçbir şeyin gerçek olmadığı ayışığına açılan bir eşik.
Gece çok güzel. Sen neredesin Jacques Bernis? Burada mı, orada mı? Çoktan hafifleyen bir varlık gibi! Çevremdeki bu Sahra, hiçbir şey yüklenmemiş bu çöl, şurada burada bir antilobun sıçramasını taşır, en ağır bir kıvrımındaysa hafif bir çocuğu.
Çavuş yanıma geldi:
"İyi akşamlar, efendim."
"İyi akşamlar, çavuş."
Dinliyor. Ses yok. Sessizlik. Senin sessizliğinden doğmuş bu Bernis.
"Sigara?"
"Evet."
Çavuş sigarasını çiğniyor.
"Çavuş, yarın arkadaşımı bulacağım. Sence nerede olabilir?"
Çavuş kendinden emin, bana bütün ufku gösteriyor...
Yitik bir çocuk çölü dolduruyor.
Bernis, bir gün bana içini dökmüş, demiştin ki: "Pek iyi anlayamadığım, hiç de sadık olmayan bir yaşamı sevdim ben. Neye ihtiyacım olduğunu bile bilmiyorum: Birden hafif bir açlık duymak gibi bir şeydi bu..."
Bernis, bir gün bana şunu itiraf etmiştin: "Sezinlediğim şey, her şeyin arkasında gizliydi, bana öyle geliyordu ki biraz çaba göstersem, onu anlayabilecek ve alıp götürecektim sonunda. Ama şimdi, hiçbir zaman açıkça kanıtlayamadığım bu dost varlığıyla tedirgin, başımı alıp gidiyorum..."
Bir gemi batıyor gibi geliyor bana. Bir çocuk rahatlıyor gibi. Bu yelken, direk, umut titreyişi denize açılıyor gibi.
Şafak. Mağriplilerin boğuk çığlıkları. Yorgunluktan yere çökmüş develer. Kuzeyden gizlice inen üç yüz tüfeklik bir çete, bir kervana baskın yapmış, kervanı kırıp geçirmiş.
Çetenin dolaylarında mı arasak?
"Yelpaze gibi açılalım mı? Ortadaki Doğu'ya yönelsin..."
Samyeli: Elli metre yüksekteyken, bu rüzgâr bizi bir emici gibi kurutur.

Arkadaşım benim...
Demek buradaydı define: Bunca aradığım!
Bu kumulun üstünde, çaprazladığın kollarınla, bu koyu mavi körfeze karşı, yıldız köyüne karşı, bu gece, fazla ağır çekmiyordun...
Güneye inerken, nice halatları koparmıştın, havaya ait bir Bernis'tin, bir tek dostun kalmıştı: Bir melek saçı seni hafifçe bağlıyordu...
Bu gece daha hafiftin. Başın dönüverdi. Ey uçarı varlık, en tepedeki yıldızda parladı define!
Dostluğumun melek saçı seni hafifçe bağlıyordu: Vefasız çoban olan ben uyuyakalmıştım.
"Senegal Saint-Louis'sinden Toulouse'a: Fransa-Amerika postası Doğu Timeris'te bulundu. Stop. Düşman çok yakında. Stop. Pilot öldürülmüş, uçak parçalanmış, postaya dokunulmamış. Stop. Dakar üzerinden yolu sürdürüyoruz. Stop."

VIII

"Dakar'dan Toulouse'a: Posta, Dakar'a vardı. Stop."

İNSANLARIN DÜNYASI

I

UÇUŞ YOLU

1926 yılıydı. Ulaştırma pilotu olarak Latécoère Şirketi'ne girmiştim. Bu şirket, Aéropostale ve Air France şirketlerinden önce Toulouse-Dakar bağlantısını sağlıyordu. Burada mesleği öğreniyordum. Sıra bana gelince, öteki arkadaşlar gibi ben de posta uçağını kullanma onuruna ermeden önce, gençlerin atlattığı çıraklık dönemini geçiriyordum. Deneme uçuşları yapıyor, Toulouse'la Perpignan arasında gidip geliyor, donduru cu bir hangarın bir köşesinde sıkıcı meteoroloji dersleri görüyorduk. Henüz bilmediğimiz İspanya Dağları'nın korkusuyla ve eskilere karşı duyduğumuz saygıyla geçiyordu günlerimiz.

Bizden eski olanlarla lokantada karşılaşıyorduk. Suratları asık olduğundan, yanlarına pek sokulmazdık. Bize pek yüksekten öğüt verirlerdi, içlerinden biri, Alicante'den ya da Kazablanka'dan döndüğü zaman, yağmurdan ıslanmış meşin ceketiyle aramıza katılınca, bir arkadaş, çekine çekine yolculuğuyla ilgili sorular sorardı. Verdiği kısa yanıtlardan, fırtınalı günlerde bulutlar arasından birden çıkıveren tuzaklarla, kocaman ağaçları kökünden söküp atacak kadar güçlü hava anaforlarıyla dolu bir masal dünyası kurardık. Kara ejderhalar, vadinin girişinde bekler, şimşek demetleri tepelerin zirvelerini süslerdi. Bizden eski olanlar, bilgileriyle saygımızı kazanırlardı. Ama kimi zaman, içlerinden biri, bir daha geri dönmeyince, sonsuza dek saygımızı kazanırdı.

Bir keresinde, daha sonraları Corbiere'de ölen Bury'nin dönüşünü anımsıyorum. Bu eski pilot, gelip aramıza oturdu. Omuzları hâlâ az önceki çabayla çökmüş, sesini çıkarmadan ağır ağır yemeğini yiyordu. Uçuş yolunun bir ucundan öteki ucuna kadar gökyüzünün çok nemli olduğu o berbat akşamlarından biriydi. Böyle günlerde bütün dağlar, pilotun gözüne, eski zaman yelkenlilerinin güvertelerini altüst eden palamarları kopmuş toplar gibi pislik içinde yuvarlanıyormuş gibi görünür. Bury'ye baktım, yutkundum ve sonunda, uçuşun zor olup olmadığını sormayı göze aldım. Bury, beni duymuyordu bile. Alnı kırış kırıştı ve tabağının üzerine eğilmişti. Böyle berbat havalarda, üstü açık uçaklarda daha iyi görmek için rüzgâr kırandan dışarı çıkarırdık başımızı. Rüzgârın uğultusu, sonradan kulaklarımızda çınlar dururdu. Sonunda Bury başını kaldırdı, beni duymuş, anımsamış gibiydi. Birden gevrek gevrek güldü. Bu gülüş beni şaşırttı; çünkü Bury ender gülerdi. Bu kısa gülüş, yorgunluğunu gösteriyordu açıkça. Başarısı konusunda hiçbir açıklama yapmadı, başını eğdi ve lokmalarını sessizce çiğnedi. Ama lokantanın sıkıcı havasında, günün basit yorgunluklarını gideren küçük memurlar arasında, bu omuzları çökmüş arkadaş, bana tuhaf bir soyluluk içinde göründü. Katı görünüşü altında, ejderi yenmiş olan melek vardı sanki.

Sonunda sıram geldi. Bir akşam, müdür ben odasına çağırttı.

"Yarın uçuyorsun," dedi yalnızca. Beni başından savmasını bekleyerek olduğum yerde duruyordum. Biraz sustuktan sonra:
"Talimatları iyi biliyor musunuz?" diye ekledi. O zamanki motorlar, bugünkü motorlar kadar güvenli değildi. Sık sık, haber vermeden, kap kaçak gürültüsüne benzer gürültülerle ansızın bırakıverirlerdi bizi. O zaman uçak, inilecek yeri olmayan İspanya kayalıklarına doğru kayardı. "Buralarda motor bozulunca, uçaktan hayır gelmez!" derdik. Ama bir uçağın yeri doldurulur. Önemli olan, körü körüne kayalara çarpmamaktı. Bu yüzden de dağlık yörelerin üzerindeki bulut denizlerinde uçmamız yasaklanmıştı. Motoru bozulan pilot, beyaz bulut kümelerine dalınca, görmeden tepelere çarpabilirdi.
İşte bu yüzden, o akşam ağır bir sesle son kez bilgi verilirdi:
"İspanya'da bulut denizleri üstünde pusulayla uçmak çok güzeldir, çok hoştur ama..." Sonra daha ağır sürdürürlerdi: "... ama aklınızdan çıkarmayın sakın: Bulut denizlerinin üstünde... Öbür dünya var."
Bulutlardan kurtulunca, karşınıza çıkan o yalın, o sakin, o düz dünya benim için yepyeni bir anlam kazanırdı. Bir tuzak olurdu bu güzellik. Ayaklarımın altında yayılı olan o beyaz tuzağı düşlüyordum. Onun altında, sanıldığı gibi ne insanların gidip gelmeleri, ne kentlerin gürültüsü, ne de taşıtların canlılığı vardır. Çok daha kesin bir sessizlik, bir dinginlik vardır orada. Bu beyaz ökse, benim için gerçekle gerçek olmayan, bilinenle bilinmeyen arasında bir sınırdı. Ve ben, bir kültür, bir uygarlık, bir sanat olmadıkça, bir görünümün anlamsız olabileceğini anlıyordum. Bulut denizlerini dağlılar da biliyorlardı elbet. Ama onlar, bu masalsı perdeyi aralayamıyorlardı yine de.
O çalışma odasından çıktığım zaman, çocukça bir gurur duyuyordum içimde. Sıra benimdi, ben de şafak sökerken, yolculardan, Afrika Postası'ndan sorumlu olacaktım. Ama kendimi de küçülmüş hissediyordum. Pek hazırlıklı olmadığımı sanıyordum. İspanya, sığınacak yer bakımından yoksuldu. Tehlikeli bir arıza karşısında, inecek bir yer bulamamaktan korkuyordum. Bana gerekli olabilecek bilgileri bulma umuduyla, o çorak haritaların üzerine eğildim durdum ama boşuna. Bunun üzerine o önemli geceyi arkadaşım Guillaumet'nin evinde geçirmeye gittim. Guillaumet, benden önce bu yolda uçmuştu. İspanya'nın girdisini çıktısını iyi biliyordu ve bunları bana da öğretmesi gerekiyordu.
Evine girdiğim zaman gülümsedi.
"Haberi biliyorum. Memnun musun?" dedi.
İçki dolabına gidip bir şişe Porto şarabı ve bardak aldı, sonra döndü, hâlâ gülümsüyordu.
"Bunu ıslatalım. Göreceksin, işler yolunda gidecek."
Daha sonra, Cordilliere des Andes'le Güney Atlantik posta seferlerinin rekorunu kıran bu arkadaş, çevresine ışık yayan bir lamba gibi güven veriyordu içime. Bundan birkaç yıl önce, gömleğinin kollarını sıvamış, lamba ışığında kollarını kavuşturmuş, dudaklarında yüreklendirici bir gülümsemeyle bana yalnız şunları söyledi:

"Fırtınalar, sis, kar, ara sıra canını sıkacaktır. O zaman, senden önce aynı şeylerle karşılaşanları düşün ve kendi kendine: 'Başkalarının başardığını, ben de her zaman başarabilirim,' de."
Ama ben, yine de haritalarımı açtım ve ne olursa olsun, yapacağım yolculuğu yine de gözden geçirmemizi istedim. Lambanın altında, omzum eski arkadaşımın omzuna dayalı, iki büklüm, kolejdeki rahatlığıma kavuştum.
Ama aldığım coğrafya dersi ne garipti bir bilseniz! Guillaumet, İspanya'yı öğretmiyor, beni İspanya'yla dost yapıyordu sanki. Yörenin sularından, Çiftlik hayvanlarından, nüfusundan söz etmiyordu. Guadix'i anlatmıyor ama Guadix yakınlarındaki tarlayı çevreleyen üç portakal ağacından söz ediyordu bana. "Onlardan sakın, haritanda da onları işaretle..." dedi. Bu üç portakal ağacı, bundan sonra haritamda Sierra Nevada'dan daha çok yer tutar oldu. Bana Lorca'dan değil de Lorca yakınlarındaki basit bir çiftlikten, canlı bir çiftlikten söz ediyordu. Çiftlik sahibinden, karısından. Bizden bin beş yüz kilometre ötelerde, boşlukta yitip gitmiş olan bu karı koca, çok önemli bir yer tutuyordu. Dağlarının yamacına yerleşmiş, yıldızların altındaki fener bekçileri gibi insanların yardımına koşmaya hazırdılar.
Bütün dünya coğrafyacılarının bilmediği ayrıntıları, unutuldukları köşelerden, aklın almayacağı kadar uzaklardan çekip çıkarıyorduk böylece. Çünkü büyük kentleri sulayan Ebre Irmağı, yalnız coğrafyacıları ilgilendirirdi. Motril'in batısındaki otlar altından akan şu dere, otuz tür çiçeği besleyen bu sütbaba nesine gerekti onların. "Irmaktan da sakın; iniş için tehlikelidir. Bunu da haritanda işaretle." Ah, şu yılan gibi Motril Deresi'ni hep anımsayacağım! Hiçbir şeye benzetemiyor insan onu. O hafif şırıltısı birkaç kurbağayı büyüler ama tek gözle uyur o. Zorunlu inişe uygun tarlaların altında, boylu boyunca uzanmış, beni iki bin metre uzaktan gözlüyordu. İlk fırsatta, beni alev demetine çevirebilir...
Tepenin yamacında bana saldırmaya hazırlanan şu otuz dövüşçü koyunu yılmadan bekliyordum. "Bu çayırı boş sanırsın, sonra güm! Otuz koç birden tekerleklere takılıverir..." Bense, böylesine kalleşçe bir tehdit karşısında, şaşkın şaşkın gülümsüyordum.
Haritamdaki İspanya, lamba ışığı altında yavaş yavaş peri masallarındaki bir ülkeye dönüşüyordu. Sığınakları ve tuzakları çarpı işaretiyle işaretliyordum. O çiftçiyi, otuz koyunu, o dereyi işaretliyordum. Coğrafyacıların unuttuğu o çoban kızını yerli yerine koyuyordum.
Guillaumet'den ayrıldığım zaman, kışın o dondurucu gecesinde yürümek istedim. Paltomun yakasını kaldırdım, coşkuyla dolaştım. Yüreğimdeki o gizle, tanımadığım insanlarla yan yana yürümekten gurur duyuyordum. Bu barbarlar beni tanımıyorlardı ama güneş doğarken, posta çantalarıyla birlikte asalarını, özlemlerini de bana emanet edeceklerdi. Benim ellerime bırakacaklardı umutlarını. Ben paltoma sımsıkı sarılmış, onların arasında koruyucu adımlarla yürüyordum. Oysa onlar, kendilerinin iyiliklerini ne kadar düşündüğümü bilmiyorlardı.

Gece aldığım haberleri de almıyorlardı onlar. Çünkü belki patlak vermek üzere olan, belki de bu ilk uçuşumda işleri karıştıracak bir kar fırtınası, yalnız benim canımı ilgilendiriyordu. Yıldızlar teker teker sönüyordu; onlar bunu nereden bileceklerdi? Sırlarımla baş başaydım ben. Savaştan önce, düşmanın durumunu bildiriyorlardı bana...
Ama yine de, beni ciddi olarak bağlayan bu mesajları, Noel armağanlarının canlandırdığı ışıklı vitrinlerin önünde alıyordum. Dünyanın bütün nimetleri bu gece, burada ortaya serilmiş gibiydi ve ben, özgeçmişimin gurur veren esrikliğini tadıyordum. Tehlike içinde bir savaşçıydım ben: Gece şölenlerine özgü o aynalar gibi parlayan kristaller, o lamba abajurları, o kitaplar benim neyimeydi? Daha şimdiden bulutlarda uçuyor, posta pilotu olarak, uçuş gecelerinin acılığını tadıyordum. Beni uyandırdıklarında, saat sabahın üçüydü. Panjurları hızla ittim, kentin üzerine yağan yağmuru seyrettim ve ağır ağır giyindim.
Yarım saat sonra, küçük bavulumun üstüne oturmuş, yağmurdan ıslanmış kaldırımda, beni alacak otobüsün gelmesini bekliyordum. Benden önce pek çok arkadaş, kurban edilme gününü yüreği azıcık sıkkın, böyle beklemişlerdi. Sonunda sokağın köşesinden, demir gürültüleriyle eski bir araba göründü. Tıpkı arkadaşlar gibi ben de, uykusunu alamamış gümrükçüyle birkaç memurun arasına sıkışıp oturdum. Bu otobüsün içi ağır hava, bir insanın yaşamını çürüten tozlu, köhne hükümet binaları gibi kokuyordu. Her beş dakikada, bir başka yazmanı, bir başka gümrükçüyü, bir denetmeni almak için duruyordu. Daha önce uyuklamış olanlar, yeni gelenin selamına anlaşılmaz homurtularla karşılık veriyorlardı. Her yeni gelen de elinden geldiğince bir yere sıkışıyor ve hemen uyuyordu. Toulouse'un biçimsiz kaldırım taşlarında, bir tür sıkıntılı araba yolculuğuydu bu. Memurlara katılan pilot, ilk bakışta onlardan ayırt edilmiyordu... Ama sokak fenerleri geçip gidiyor, hava alanı yaklaşıyor, sallanan bu eski otobüs külrengi bir krizalit oluyordu. İnsanlar biçim değiştirmiş olarak çıkıyorlardı içinden.
Böylece her arkadaş, böyle bir sabah vakti, denetmenin o sert bakışlarına boyun eğmiş bir durumda, İspanya ve Afrika postalarından sorumlu insanın doğduğunu içinde duymuştur. Üç saat sonra Hospitalet ejderinin karşısına çıkacak, dört saat sonra ejderi yenip, içi güçle dolu olarak deniz yoluyla dönecek ya da doğrudan doğruya Alcoy Dağları'na saldırıp, fırtınalarla, dağlarla, okyanuslarla savaşacaktır o insan.
Böylece her arkadaş, Toulouse kışının iç karartıcı göğünün altında, yine böyle bir sabah, adsız bir ekibe karışır, beş saat sonra kuzey yağmurlarını, karlarını gerilerde, kışı arkada bırakıp Alicante'nin parlak güneşi altında motorunun hızını azaltarak yaz ortasında yere inecek olan güçlü insanın içinde büyüdüğünü duymuştur.
Bu eski otobüs şimdi yok artık ama onun asık suratı, insanı rahatsız eden hali, hâlâ anılarımda capcanlı yaşıyor. Bizleri, mesleğimizin o zor kazanılan sevinçlerine hazırlayan bir simgeydi o. Her şey onda şaşırtıcı bir yalınlık kazanırdı. Üç yıl sonra, orada daha on sözcük bile edilmeden, pilot Lécrivain'in öldüğünü öğrendiğimi anımsıyorum. Sisli bir

günde ya da gecede, aramızdan sonsuza dek ayrılan yüzlerce arkadaştan biriydi o.
Saat sabahın üçüydü. Müdürün, denetmenle yüksek sesle konuştuğu sırada, aynı sessizlik hissediliyordu:
"Lécrivain bu gece Kazablanka'ya inmemiş."
"Ya, ya!" demişti denetmen. "Öyle mi?"
Kendini toparlayıp uyanmak ve yeteneğini göstermek için çabalamıştı.
"Ya, öyle mi?" diye eklemişti. "Demek oraya varamamış? Geri döndü mü acaba?"
Otobüsün dibinden bir ses: "Hayır," dedi yalnızca. Gerisini bekledik ama ses çıkmadı. Dakikalar ilerledikçe, bu "hayır"ın ardından başka bir sözcüğün gelmeyeceği apaçıktı ve bu "hayır" kesindi, Lécrivain, Kazablanka'ya inmediği gibi, bir daha da hiçbir yere inemeyecekti.
Böylece o sabah, ilk uçuşumun başında, "mesleğin kutsal töreni"ne katılmaya razı oluyor, pencereden, sokak fenerlerinin yansıdığı yola bakarken cesaretimin kırıldığını duyumsuyordum. Rüzgârın su birikintilerini hızla yalayıp geçtiğini görüyorduk. "Bu ilk uçuşumda... Gerçekten de... Fazla şansım yok," diye düşünüyordum. Bakışlarımı denetmene doğru kaldırdım: "Hava kötü mü?" dedim. Denetmen cama doğru bezgin bezgin baktı: "Bu, hiçbir şey ifade etmez." diye homurdandı sonunda. "Acaba havanın kötü olduğu nasıl anlaşılır," diye düşündüm. Guillaumet bir gece önce, eskilerin içimize saldığı bütün o kötü önbelirtileri, bir tek gülümsemeyle silmişti ama bunlar aklıma geliyordu yine: "Uçuş yolunu, en küçük taşlarına kadar bilmeyen kimse, kar fırtınasına yakalanırsa, vay başına gelenler!.." Bizden eskilerin gözümüzdeki saygınlıklarını korumaları gerekiyordu. Sanki saflığımıza açıyorlarmış gibi bizi rahatsız eden bir gülümsemeyle yüzümüze bakıp başlarını sallarlardı.
Gerçekten bu otobüs, içimizden kim bilir kaç kişiye son bir sığınak olmuştu? Altmış mı, yoksa doksan mı? Hepsini de yağmurlu bir sabah vakti, o sessiz sürücü götürmüştü. Çevreme bakındım: Karanlıkta, nokta nokta parlıyordu ışıklar. Sigaralar, o yaşlı görevlilerin çekingen ve derin düşüncelerini yansıtıyordu. Bu yol arkadaşları, içimizden kim bilir kaç kişiyi son yolculuğa uğurlamıştı.
Fısıltı halinde birbirlerine açtıkları sırların üzerine geliyordum ansızın. Hastalıklar, para, aile tasalarıyla ilgiliydi bunlar. Bu adamların kendilerini 'içine' kapadıkları sıkıcı hapishane duvarları gelirdi gözlerimin önüne. Ansızın kaderin yüzü göründü bana.
Benim yaşlı bürokrat dostum, kimse seni buradan kaçıramamış Sen bundan sorumlu değilsin. Karıncalar gibi, ışığa açılan her deliği tıkaya tıkaya, kendi huzurunu kurmuşsun. Kentsoylu yaşamın güvenliği, göreneklerin, taşra yaşamının sıkıcı dinsel törenleri içinde kıvrılıp kalmışsın. Bu kendi halindeki surları, rüzgârlara, dalgalara ve yıldızlara karşı yükseltmişsin. Büyük sorunlarla kafa yormayı hiç istemiyorsun. İnsanlığını unutmak için yeterince zorlandın zaten. Başıboş bir gezegende neden oturmuyorsun hiç? Kendine yanıtı olmayan sorular hiç sormuyorsun. Toulouse'lu küçük bir kentsoylusun sen. Daha zamanı

varken, kimse omuzlarından tutmamış seni. Şimdi sana biçim veren balçık kurumuş, kaskatı olmuş. Belki de içinde oturan uykuya dalmış o müzisyeni, şairi ya da gökbilimciyi kimse uyandıramayacak artık.
Sağanak halinde yağan yağmurlardan yakınmıyorum artık. Mesleğin büyüsü, iki saate kalmadan kapkara ejderlerle, tepelerinde şimşekler çakan dağlarla göğüs göğüse geleceğim; gece karanlığıyla birlikte tehlikelerden kurtulup yolumu yıldızlarda okuyacağım bir dünya açıyor önüme.
Mesleğe giriş töreni böyle geçiyor ve biz yolculuğa başlıyorduk. Bu yolculuklar çoğunlukla olaysız geçiyordu. Kendi ülkemizin derinliklerine, usta dalgıçlar gibi rahatça dalıyorduk. Bugün, her yer çok iyi biliniyor. Pilot, makinist ve telsizci artık bir serüvene atılmayıp bir laboratuvara kapanıyorlar. Artık görüntülerin değişmesine değil de ibrelerin durumuna uyuyorlar. Dışarıda dağlar karanlıklara gömülüdür ama artık bunlar dağ olmaktan çıkmış, ne zaman yaklaşmak gerektiğini hesaplanan görünmez bir güç olmuştur. Telsizci, lambanın altında sayıları yazar, makinist haritasını işaretler ve pilot da dağlar sapmışsa, sollamak istediği tepeler, askeri hazırlıkların gerektirdiği o gizlilik içinde birden karşısına çıkmışsa, rotasını düzeltir.
Karada bekleyen telsizcilere gelince... Onlar da saniyesi saniyesine arkadaşlarının söylediklerini uysal uysal defterlerine geçirirler: "Gece yarısını kırk geçiyor. Yol 230'a. Uçakta her şey yolunda."
Bugün uçaktakiler böyle yolculuk yapıyor. Hareket halinde olduklarını ayırt etmiyorlar. Gece denizdeymiş gibi, her türlü işaret noktasından uzaktırlar. Ama motorlar bu aydınlık odayı, özünü değiştiren bir sarsıntıyla doldurur. Ama saat döner durur. Kadranlarda, radyo lambalarında, ibrelerde, gözle görülmeyen bütün bir simya işlemi olmaktadır. Saniyeden saniyeye, bu gizli hareketler, bu sessiz sözcükler, bu dikkat, hep birlikte mucizeyi hazırlarlar. Zamanı gelince de pilot, güven içinde alnını cama yapıştırabilir. Hiçlikten altın doğar: Havaalanının ışıkları içinde pırıl pırıl yanar.
Ama yine de bizler, daha başka uçuşlar da yapmış, havaalanından iki saat uzakta, kendimize özgü o görüşle ansızın kendimizi Hint Okyanusu'ndan daha uzaklarda hissetmiş, geri dönmek umudunu bile yitirmişizdir.
Mermoz, Güney Atlantik'i ilk kez deniz uçağıyla geçtiği zaman, güneş batarken, Afrika'daki Potau-Point bölgesine varmıştı. Karşısında, siklon uçlarının, tıpkı bir duvar gibi örülürcesine, dakikadan dakikaya yükseldiğini gördü. Sonra, bütün bu kasırga hazırlığının üzerine gece çöktü ve her şey gözden yitti. Bir saat sonra, bulutların altına dalınca, kendini bir masal krallığında buldu.
Deniz hortumlar, görünürde bir tapınağın kara sütunları gibi yığın yığın havalara yükseliyordu. Uçlarının üzerinde, fırtınanın karanlık ve alçak kubbesi oturmuştu ama bu kubbenin çatlaklarından ışık dilimleri düşüyor, dolunay, sütunların arasından, denizin soğuk yüzüne ışıklar saçıyordu. Mermoz, bu insansız yıkıntılar arasında, bir ışık kanalından bir başkasına geçerek yoluna devam ediyor, içlerinde belki de şahlanan

bir denizin homurdandığı o dev gibi sütunların çevresini döne döne, bu ay ışığının ince yollar boyunca, tapınağın çıkışına doğru dört saat boyunca yükseliyordu. Bu görünüm öylesine eziciydi ki Mermoz, Potau-Point'ı geçtikten sonra, korkmamış olduğunu anladı.
Gerçek dünyanın sınırlarını aştığımız böyle saatlerden birini de anımsıyorum: Bütün gece Sahra'daki alanlardan verilen telsiz mesajları yanlıştı; radyo operatörü Néri'yi ve beni çok yanıltmışı. Bir sis yarığının dibinde su parıltıları görünce, uçağı ansızın kıyıya doğru çevirdim. Açık denize doğru ne kadar uçtuğumuzu anlayamıyorduk.
Artık kıyıya ulaşabileceğimize güvenimiz kalmamıştı, çünkü benzinimiz yetmeyecekti belki de. Ama kıyıya ulaşsak bile, inecek yer bulmamız gerekecekti. Ayrıca ayın batma zamanı gelmişti. Yönümüzü kestiremediğimizden, kulaklarımız duymaz, gözlerimiz nerdeyse görmez olmuştu. Ay, kar yığınını andıran bir sis içinde, solgun bir kor gibi sönüyordu. Tepemizdeki gökyüzü de bulutlarla kaplanıyordu ve biz o anda, bu bulutlarla sisin arasındaki ışıksız ve varlığı tükenmiş bir dünyada uçuyorduk.
Bize yanıt veren havaalanları nerede olduğumuzu bildirmekten vazgeçtiler: "Yer saptanmıyor... Yer saptanmıyor..." diyorlardı. Çünkü sesimiz onlara hiçbir yandan ulaşmıyordu.
Ansızın, tam umudumuzu kestiğimiz anda, ön tarafın solunda, parlak bir nokta belirdi ufukta. İçimi gürültülü bir sevinç kapladı. Neri, bana doğru eğildi. Onun şarkı söylediğini duydum! Havaalanı olmalıydı bu; bu ışık da onun feneri. Çünkü Sahra geceleri tümüyle karanlıktır, kocaman ölü bir ülke gibidir. O anda ışık biraz parladı, sonra söndü. Meğer birkaç dakikalığına, sis tabakasıyla bulutlar arasında, ufukta batmak üzereyken gözümüze ilişen bir yıldıza doğru yönelmişiz.

O sırada başka ışıkların yükseldiğini gördük. Gizli bir umutla sırayla tek tek onlara doğru yöneldik. Işık kısa bir süre görününce aynı yanılgıya yeniden düşüyorduk: "Işığı gördük, farınızı söndürün ve yeniden üç kez yakın," diye buyruklar veriyordu Neri, Cisneros Havaalanı'na. Cisneros, farlarını yakıp söndürüyordu ama gözümüzden ayırmadığımız ışık, o namuslu yıldız göz kırpmıyordu.
Bitmekte olan benzinimize karşın, her defasında altın oltayı ısırıyorduk. Her defasında, bir fenerin gerçek ışığı gibi havaalanı ve yaşamı oluyordu bizim için, sonra yine başka bir yıldıza dönmemiz gerekiyordu.
O andan sonra, kendimizi gezegenler arası boşlukta, yüzlerce ulaşılmaz yıldızın arasında, biricik gezegenin, bizim gezegenimizin, üstünde topraklar, dost evler, varımız yoğumuz, sevgilerimiz bulunan o gezegenin ardında yitmiş gibi hissediyorduk.
Üzerinde değerli varlıklarımız bulunan gezegende... Size, gözünüzün önünde beliren hayalleri söyleyeyim; belki çocukça gelecektir bu. Ama insan tehlikenin ortasındayken, insancıl tasalardan arınamıyor. Susamıştım ve karnım açtı. Cisneros'a varsaydık, benzinimizi alır almaz, yolculuğumuzu sürdürür, sabah serinliğinde Kazablanka'ya inerdik.

İşimiz de biterdi! Neri'yle kente giderdik. Şafak sökerken, henüz açılan küçük meyhaneler bulurduk. Neri ile ben, güvenli güvenli masaya oturur, sıcak ayçöreklerinin ve sütlü kahvenin karşısına geçip, geçirdiğimiz geceden güle oynaya söz ederdik, yaşamın sabah keyfini tadardık. Yaşlı köylü kadın da Tanrısına, renkli bir resim, sıradan bir madalyon, bir teşbihle kavuşur ancak. Bizimle anlaşmak için böyle yalın bir dil gerekir zaten. İşte benim için de yaşama sevinci, bu güzel kokulu, sıcacık sütlü kahvede, insanın içine sessiz otlakların, yabanıl fidanların, harman
sonlarının özlemini sokan süt, kahve buğday karışımında toplanıyordu. Bunca yıldız içinde bu şafak vakti yemeğinin güzel kokulu kâsesine koyabilecek bir tek gezegen vardı yalnızca.
Ama uçağımızla insan dolu dünya arasına aşılmaz uzaklıklar yığılıyordu. Dünyanın bütün zenginlikleri, yıldız kümesinde kaybolmuş bir toz zerresinde toplanmıştı. Bu zerreyi bulmaya çalışan müneccim Néri de yıldızlara yalvarıyordu hep.
Ansızın yumruğuyla omuzumu dürttü. Dürterek uzattığı kâğıtta şunları okudum: "İşler yolunda, çok güzel haberler alıyorum... "Yüreğim çarparak, bizi kurtaracak olan beş altı sözcüğü bitirmesini bekledim. Sonunda Tanrı'nın lütfuna kavuştum.
Bu haber, bir gece önce ayrıldığımız Kazablanka'dan verilmişti. Bize geç iletildiğinden, iki bin kilometre uzaklarda, bulutlarla sisler arasında, engin denizler üstünde, tam yolumuzu yitirdiğimiz anda birden ulaşıyordu bize. Bu mesaj, Kazablanka Havaalanı'ndaki devlet temsilcisinden geliyordu. Şunlar yazılıydı: "Bay de Saint-Exupéry, sizin için Paris'ten ceza vermelerini istemek zorundayım, Kazablanka'dan hareket ederken, hangarları sıyırıp geçtiniz." Hangarları sıyırıp geçtiğim doğruydu. Bu adamın görevini öfkeyle yaptığı da doğruydu. Bu uyarı bir havaalanı bürosunda yapılmış olsaydı, çok utanırdım. Ama yapılmaması gereken bir yerde yapılmıştı. Bu seyrek yıldızlar, bu sis yatağı, denizin tehdidi arasında çınlıyordu bu uyarı. Kendi yazgımız, uçağın yazgısı, postanın yazgısı bizim ellerimizdeydi. Yaşamak için uçağı zorla yönetiyorduk zaten: bu adamsa kalkmış, aşağılık öfkesini üstümüze kusuyordu. Néri'yle ben, öfkelenmek şöyle dursun, ansızın büyük bir sevinç duyduk. Burada, efendi bizdik, bize bunu duyumsattılar. Bu onbaşı, bizim yüzbaşılığa yükseldiğimizi kollarımızdan da mı anlamamıştı? Büyükayı ile Yay Burcu arasında bocalarken, Ay'ın bu aldatmacasını kendimize dert edinmişken, kalkıp da bizi düşlerimizden ayırmanın zamanı mıydı?..
Bu adamın ortaya çıktığı gezegenin biricik ve ilk ödevi, yıldızlar arasındaki uzaklıkları ölçmemiz için bize doğru sayılar sağlamaktı. Oysa sayılar yanlıştı. Geriye gezegenin geçici olarak susması kalıyordu. Néri bana; "Böyle saçmalıklarla uğraşacaklarına, bizi bir yerlere indirseler daha iyi olurdu..." diye yazdı. "onlar", dünya yuvarlağının parlamentoları, meclisleri, deniz güçleri, orduları imparatorlarıyla birlikte bütün uluslarını kısaltıveriyorlardı. Bizimle uğraşan bu çılgının mesajını okurken. Merkür'e doğru çeviriyorduk yönümüzü.

Pek garip bir rastlantıyla kurtulduk: Öyle bir saat geldi ki, Cisneros'a varma umudunu bırakıp sürekli olarak kıyı doğrultusuna giderek, benzin tükeninceye dek rotayı tutmaya karar verdim. Böylece denize düşme olasılığını bir dereceye kadar azaltmış oluyordum. Ne yazık ki fenerlerim beni yanıltmış, Tanrı bilir nereye kadar uzanmıştım. Yine ne yazık ki gece karanlığında, içine dalmak zorunda kalacağımız yoğun sis de bize, kazasız belasız yere inme şansı bırakmıyordu pek. Ama başka bir seçeneğim yoktu.

Durum öylesine açıktı ki üzgün üzgün omuzlarımı silktiğim sırada, Néri. bir saat önce bizi kurtarabilecek olan bir mesaj sıkıştırdı elime. "Cisneros, bizim nerede olduğumuzu bildirmeye karar veriyor. Cisneros'a göre iki yüz on altı kuşkulu..." Cisneros artık karanlıklara gömülmemişti. Cisneros, solumuzda, elle tutulabilir bir yerdeydi. Evet, ama hangi uzaklıktaydı? Neri'yle ben, kısaca konuştuk. Çok geçti artık. İkimiz de aynı düşüncedeydik. Cisneros'a gidersek, kıyıyı gözden kaçırma tehlikesine düşerdik. Nen: "Bir saatlik benzinimiz kaldı, doksan üçle yolumuza devam edelim." dedi.

Ama bu arada havaalanları da teker teker uyanıyorlardı. Konuşmamıza Agadir'den, Kazablanka'dan, Dakar'dan sesler karışıyordu. Bu kentlerdeki her radyo istasyonu havaalanlarına tehlikeyi bildirmiş, alan şefleri de arkadaşları telaşa vermişlerdi. Hepsi de yavaş yavaş, tıpkı bir hastanın yatağının çevresine toplanır gibi toplanıyorlardı çevremize. Yararsız bir ilgiydi ama yine de ilgiydi. Kısır ama son derece sevecen ilgiydi.

Ansızın Toulouse göründü. Dört bin kilometre uzaklarda kalmış, uçuş yolunun başı Toulouse. Hemen aramıza giriverdi Toulouse. "Yönettiğiniz uçağın numarası F... değil mi?" (Kayıt numarasını unutmuştum.) "Evet." dedim. "Öyleyse daha iki saatlik benzininiz var. Bu uçağın deposu standart değil. Cisneros'a doğru gidin."

Mesleğin gerekleri dünyayı böyle değiştirir ve zenginleştirir. Posta pilotunun eski görünümlerde yeni bir anlam bulması için böyle bir geceye gereksinimi yoktur. Yolcuyu bıktıran tekdüze görünüm, mürettebata göre başka anlam taşır. Ufku tıkayan bu bulut yığınları, onun gözünde bir dekor olmaktan çıkar: Bunlar onun kaslarını ilgilendirir ve ona sorunlar çıkarır. O bunu çoktan hesaba katmıştır. Onu ölçer, gerçek bir dille kendine bağlar. İşte uzak bir sarp dağ: Acaba asıl yüzü nasıldır? Ay ışığında iyi bir işaret noktası olur. Ama ya pilot kör uçuş yapıyorsa, rotasını zorla tutuyorsa ve nerede olduğunu kestiremiyorsa, o zaman bir sarp dağ patlayıcı oluverir. Suyun altında akıntıya kapılan bir mayın nasıl bütün bir denizi tehlikeye atarsa, o da bütün geceyi tehditleriyle doldurur.

Okyanuslar da böyle değişir. Fırtına, sıradan yolcunun gözüne görünmez. Çok yükseklerden bakınca, dalgaların kabartısı görülmez, sis yığınları hareketsiz gibi durur. Yalnızca, bir tür donda kaskatı kesilmiş, damar damar beyaz palmiye ağaçları yayılmıştır. Ama uçak adamları, buraya inilemeyeceğini bilirler. Bu palmiyeler onun gözünde kocaman zehirli çiçekler gibidir.

Yolculuk rahat olsa bile, bir yerlere giden pilotun önüne serilen görünüm, sıradan bir görünüm değildir. Gökyüzüyle yeryüzünün renklerinde, rüzgârın deniz üstündeki izlerine, tan vaktinin parlattığı bu bulutlara hayranlık duymaz ama onlar üzerine derin düşüncelere dalar. Tıpkı topraklarını dolaşıp bin bir belirtiden baharın gelmekte olduğunu, don tehlikesini, yağmur veya sis basacağını, gecenin mutlu bir gece olacağını önceden gören bir köylü gibidir o. Önceleri, insanı doğanın büyük sorunlarından uzaklaştırırmış gibi görünen makine, onu daha kesin bir şekilde daha doğal sorunlara atar.
Fırtınalı bir gökyüzünün kurduğu geniş bir mahkemenin ortasında tek başına kalan bu pilot, uçağını üç ilkel tanrıya, dağa, denize ve fırtınaya karşı korur.

II

ARKADAŞLAR

1

İçlerinde Mermoz'un da bulunduğu birkaç arkadaş, boyun eğmeyen Sahra'yı aşarak Kazablanka-Dakar Fransız Hava Hattı'nı kurdu. O zamanki motorlar hiç dayanıklı değildi. Mermoz, bir bozukluk yüzünden Mağriplilerin eline düştü. Öldürmekte tereddüde düşüp on beş gün tutukladılar, sonra parayla geri verdiler. Sonra Mermoz, yine aynı topraklar üzerinde uçuşlarını sürdürdü.
Amerika hattı açılınca, her zaman öncü olan Mermoz, Buenos Aires'le Santiago arasındaki yolu incelemekle, daha sonra da Sahra üzerindeki köprüden sonra And Dağları üzerinde bir köprü kurmakla görevlendirildi. Emrine beş bin iki yüz metreye yükselebilen bir uçak verildi. Cordillere'nin tepeleri yedi bin metreye yükselir. Mermoz, geçitler aramak için havalandı. Kumları geçtikten sonra dağın, rüzgârda karları savrulan o sivri tepelerin, o her şeyin rengini solduran fırtına hazırlıklarının, iki kaya arasında pilotu sert bir savaşa zorlayan sert anaforların karşısına çıktı. Mermoz, düşmanını tanımadan, böyle çarpışmalardan canlı çıkıp çıkmayacağını bilmeden bu kavgalara girişiyordu. Başkaları için "denemeye" girişiyordu Mermoz.
Sonunda, "deneye deneye", kendini bir gün Andlar'da hapsedilmiş buldu.
Yamaçları uçurum olan dört bin metre yüksekteki bir yaylaya inmek zorunda kalınca, Mermoz ve makinisti, tam iki gün kaçma yollarını araştırdılar. Kapana kısılmışlardı. O zaman son kozlarını kullandılar, uçağı boşluğa sürdüler, inişli çıkışlı yerlerden sıçraya sıçraya uçuruma kadar gelip boşluğa bıraktılar kendilerini. Uçak düşerken, yeniden buyruklara uyar duruma gelecek kadar hız kazanmıştı. Mermoz, uçağın burnunu dağın zirvesine çevirdi, tepeyi yaladı. Gece don yüzünden patlayan bütün borulardan sular fışkırıyordu. Yedi dakikalık uçuştan

sonra uçak, nerdeyse bozulmak üzereyken, altında, "vadedilmiş toprak" gibi Şili Ovası'nı buluverdi Mermoz.
Ertesi gün, yine başlıyordu.
Andlar karış karış keşfedildikten sonra, uçuş teknikleri düzene girince, Mermoz bu yolu arkadaşı Guillaumet'ye bıraktı ve geceyi araştırmaya başladı.
Bu işin de üstesinden gelerek yolu açtı.
Geceyi evcilleştiren Mermoz, Okyanus'u denedi. 1931'de, posta, ilk kez Toulouse'dan Buenos Aires'e tam dört günde taşındı. Dönüşte, Güney Atlantik'in ortasında, fırtınalı denizin üstündeyken, Mermoz'un yağı bitti. Bir gemi, onu, postasını ve adamlarını kurtardı.
Böylece Mermoz, çölleri, dağları ve denizi iyice araştırmış oldu. Pek çok kez kumlara, dağlara, geceye ve denizlere gömülmüştü. Geri dönünce de durmamış, yine sefere çıkmıştı.
Sonunda, on iki yıl çalıştıktan sonra, bir kez daha Güney Atlantik üzerinde uçarken, telsizi, sağ dipteki motorun durduğunu bildirdi. Sonra sustu.
Haber, hiç de kaygı verici görünmüyordu. Ancak on dakikalık bir sessizlikten sonra, Paris'ten Buenos Aires'e kadar bütün radyo istasyonları, üzüntüyle beklemeye başladılar. Günlük yaşamda on dakikalık bir gecikmenin hiçbir önemi yoksa da posta uçağı için bunun anlamı derindir. Bu ölü zamanın akışı içinde, bilinmeyen bir olay gizlidir. Önemsiz ya da önemli olsa da artık geçmiş sayılır. Kader yargısını vermiştir; bu yargı kesindir: Bir demir el, pilotu avucunun içine alıp denizin ortasına ya zarar vermeden indirmiş ya da sulara çarpıp paramparça etmiştir. Ama karar, bekleyenlere bildirilmemiştir.
İçimizden hangimiz, bu umutların gittikçe azaldığını, Sessizliğin, tehlikeli bir hastalık gibi dakikadan dakikaya ağırlaştığını duymamışızdır? Umutlara kapılırız, sonra saatler geçer, vakit geç olur. Artık bize, arkadaşlarımızın geri dönmeyeceğini, göklerinde sık sık uçtukları Güney Atlantik'in içinde yattıklarını anlamak kalır. Mermoz, demetini sıkıca bağlayarak tarlasında yatan orakçı gibi yapıtının içine gömülüp gitmişti kuşkusuz.
Bir arkadaş böyle ölünce, ölümü, insana mesleğin gereği bir hareketmiş gibi görünür ve ilk önceleri başka bir ölüm kadar yaralamaz. Kuşkusuz bizden uzaklaşmış, uğrak değiştirmiştir ama yokluğu, henüz ekmeksiz kalma acısı gibi içimize işlememiştir.
Gerçekten de bizler, birbirimizle pek seyrek karşılaşmaya alışmışızdır. Çünkü pilot arkadaşlar, birbirleriyle konuşmaları yasaklanmış nöbetçiler gibi Paris'ten Şili'ye, Santiago'ya kadar, dünyanın her yanına dağılmışlardır. Bu büyük meslek ailesinin şuraya buraya dağılmış üyelerini bir araya toplamak, uçuşların rastlantısına bağlıdır. Bir gece, Kazablanka'da, Dakar'da, Buenos Aires'te bir masa çevresinde, yıllar süren sessizlikten sonra, o yarı kalmış konuşmalara dönülür, eski anılarda yeniden birleşilir. Sonra herkes kendi işine. Dünya hem ıssız hem de kalabalıktır; Mesleğin bizi her zaman götürdüğü o gizemli, gizli, ulaşılması zor bahçelerle doludur. Yaşam, belki arkadaşları bizden

ayırır, birbirimizi düşünmeye pek fırsat vermez. Ama biz, onların sessiz, unutulmuş bir yerde olduklarını ve bize çok bağlı olduklarını biliriz. Ama yollarımız karşılaşınca, bizi taşkın bir sevinçle omuzlarımızdan tutup sarsarlar! Bizler gerçekten de beklemeye alışkınız...
Ama falancanın o pırıl pırıl kahkahasını artık duymayacağımızı, artık o bahçenin bize yasak olduğunu yavaş yavaş anlarız. O zaman, yürek paralamayan ama yine de acı veren yasımızı tutarız.
Gerçekten de hiçbir şey artık onun yerini doldurmayacaktır. İnsan, hemen eski arkadaş bulamaz ki kendine. Hiçbir şey bunca ortak anıların, birlikte yaşanan bunca zor anların, bunca kavgaların, barışmaların, içten coşkuların yerini tutamaz. Bir meşe dikince, hemen gölgesine oturmayı ummak boşunadır.
Yaşam böyle sürüp gider. Önce, yıllarca ağaç dikip onu zenginleştiririz. Ama araya yıllar girer, zaman bu uğraşları bozar, söküp atar. Arkadaşlarımızın gölgeleri de teker teker aramızdan çekilir. Bu kez tuttuğumuz yaslara, yaşlanmanın gizli hüznü karışır.
İşte Mermoz'un ve başkalarının bizlere verdikleri ders. Bir mesleğin büyüklüğü, belki de her şeyden önce insanları birleştirmesindedir: Bir tek gerçek lüks vardır, o da insan ilişkilerindeki lükstür.
Yalnız parasal çıkar için çalışırken, kendi zindanımızı kendimiz kuruyoruz. Yaşamaya değer hiçbir şey sağlamayan o değersiz paramızla kendimizi soyutluyoruz.
Anılarımı yoklayıp bende sürekli bir tat bırakanlarını arasam, bence gerçekten değeri olan anılarımın bilançosunu yapsam, kuşkusuz hiçbir servetin sağlayamadığı anları bulurum. Bir Memoz'un, birlikte yaşanan zor anların, bizi sonsuza dek bağladığı bir arkadaşın dostluğunu satın alamayız.
O uçuş geceleri ve yüz binlerce yıldızı, o iç rahatlığını, o birkaç saatlik egemenliği parayla satın alamazsınız.
Zorlu inişten sonra, dünyanın aldığı o yepyeni görünüm, o ağaçlar, o çiçekler, o kadınlar, ışıyan günle birlikte kavuştuğumuz yaşamın getirdiği sevinçler, bizi ödüllendiren o pek çok küçük şey, parayla satın alınamaz.
Ayaklanmalarla yaşanmış, anısı birden gözlerimin önüne gelen o gece de satın alınmaz.
Biz Aéropostale'in üç pilotu, güneş battıktan sonra, Rio de Oro kıyısına zorunlu iniş yapmıştık. Arkadaşım Riguelle, hareket kolunun kırılması yüzünden önce yere iniş yaptı. Bourgat adındaki bir başka arkadaş, Riguelle'in arkadaşlarını almak için yere iniş yapmış ama önemsiz bir bozukluk onu yere çivilemişti. Sonunda ben de gece bastırırken yere indim. Bourgat'nın uçağını kurtarmaya, onarımı iyice yapabilmek için de güneşin doğmasını beklemeye karar verdik.
Bundan bir yıl önce, uçakları bozulan arkadaşlarımız Gourp ve Erable, tam burada, başkaldıran kabileler tarafından öldürülmüşlerdi. Bugün bile Bojadur dolaylarında, üç yüz kişilik silahlı bir Mağripli çetenin pusuda beklediğini biliyorduk. Üç uçağımızın yere indiğini uzaktan görmüşler ve harekete geçmişlerdir bile. Belki de son kez beklemeye

başladık. Geceyi geçirmek üzere konakladık. Yük ambarından beş altı eşya sandığı çıkarıp boşalttık, daire şeklinde dizdik, her birinin içine, nöbetçi kulübesi gibi rüzgâra karşı pek iyi korunmayan küçük birer mum diktik. Böylece, çöl ortasında, dünyanın çıplak kabuğu üzerinde, dünyanın ilk yıllarına yaraşır bir ıssızlık içinde, bir insan köyü kurduk.
Köyümüzün bu büyük alanında, sandıklarımızdan yayılan titrek bir ışıkla aydınlanan o kumluk alanda toplaşıp bekledik. Bizi kurtaracak olan şafağı ya da Mağriplileri bekliyorduk. Bu geceye Noel tadı veren o şeyin ne olduğunu bilmiyorum. Birbirimize anılarımızı anlatıyor, şakalaşıyor ve şarkı söylüyorduk.
Görkemle düzenlenmiş bir bayramın aynı neşeli coşkusunu duyuyorduk içimizde. Ama yine de çok yoksulduk. Rüzgâr, kum ve yıldızlardan başka bir şeyimiz yoktu. Trappe tarikatının kesişlerinden bile daha katı bir yaşam. Ama bu yarı aydınlık örtünün üstünde, dünyada anılarından başka hiçbir şeyi olmayan altı yedi insan, gözle görülmez zenginlikleri paylaşıyorlardı aralarında.
Sonunda birbirimize kavuştuk. İnsanlar ömür boyu, kendi sessizliklerine gömülmüş olarak yan yana yürürler. Birbirlerine bir şeyler söylerler ama bunu aktaramazlar birbirlerine. Oysa tehlike anı gelince, herkes birbirine omuz verir. İnsan, aynı topluluğun malı olduğunu anlar ve başkalarının varlığını anlayınca, rahatlar. Gülücüklerle bakarlar birbirlerinin yüzlerine. İnsan, daha yeni koy verilmiş denizin enginliği karşısında çok şaşıran bir hükümlüye benzer.

2

Guillaumet, senin üstüne birkaç söz söyleyeceğim ama gözü pekliğin ya da meslekteki değerin üzerinde uzun uzun durup da canını sıkmayacağım. Serüvenlerinin en güzelini anlatmaktaki amacım bambaşkadır.
Adsız bir özelliğin var. Belki de "ağırbaşlılıktır bu ama sözcük yeterli değil. Çünkü bu özellik, en güler yüzlü sevinçle de uzlaşabilir. Kerestenin karşısına, kendi ayarında birinin karşısına çıkarmış gibi geçip onu eliyle yoklayan, ölçüp biçen, hafifsemek şöyle dursun, uğrunda bütün yeteneğini birleştiren bir yapı ustasının özelliğidir bu.
Guillaumet, eskiden, senin yaşamınla ilgili bir öykü okumuştum. Gerçeğe aykırı bu öyküye karşı verilecek eski bir hesabım var. Sanki gözü peklik, en korkunç tehlikeler arasında, ölüm anında, öğrencilere özgü anlamsız şakalar yapmakmış gibi sana, o Parisli haylazlara özgü anlamsız davranışları yakıştırıyorlardı. Guillaumet, senin nasıl biri olduğunu bilmiyorlardı. Düşmanlarınla yüz yüze gelmeden, onlarla alay etmeye gerek duymuyorsun. Korkunç bir fırtına karşısında, "İşte korkunç bir fırtına!" diye düşünürsün. Onu kabul eder ve ne yapacağına sonra karar verirsin.
Burada, anılarımda yer etmiş bir olayı anlatayım sana.
Kışın, And Dağları üzerindeki uçuşun sırasında, elli saatten beri kayıptın. Patagonya'nın en uzak köşelerinden dönünce, Mendoza'da pilot Daley'le buluştum. İkimiz birlikte, tam beş gün boyunca, o dağ zincirini

uçakla taradık ama hiçbir şey bulamadık. İki uçağımız hiç yeterli değildi. Bize öyle geliyordu ki yüz hava filosu, tepeleri yedi bin metreye ulaşan bu kocaman dağ kütlesini, yüz yıl araştırsa bile yine de gereği gibi tarayamazdı. Bütün umudumuzu yitirmiştik. Kaçakçılar, şu beş frank için adam öldüren o haydutlar bile dağ kollarında, yardım etmek için serüvene atılmayı göze alamadılar. "Orada canımızı tehlikeye atacağız. Andlar, kışın insanları geri salmaz," diyorlardı. Daley'le birlikte Santiago'da yere inince, Şilili memurlar da arama işinden vazgeçmemizi öğütlediler bize. "Mevsim kış. Arkadaşınız, düştükten sonra canlı bile olsa, geceyi sağ çıkaramaz. Oralarda, bir gece geçirince insan dönüverir," dediler. Ben, yeniden Andlar'ın o korkunç uçurumlarının arasına daldığım zaman, bana, sanki artık seni aramıyor, bu kardan yapılmış katedralde, cesedinin başında bekliyormuşum gibi geliyordu.

Sonunda, yedinci gün, iki uçuş arasında, Mendoza'daki bir lokantada yemeğimi yerken, bir adam kapıyı itip "Guillaumet... Yaşıyor!" diye bağırdı.

Orada bulunan bütün yabancılar kucaklaştılar.

On dakika sonra, uçağa iki makinist, LeFebre ve Abri'yi alıp havalandım. Kırk dakika sonra da, seni kim bilir nereye götürmekte olan otomobili görünce San Raphael kıyısına indim. Güzel bir karşılaşmaydı. Hepimiz ağlaşıyorduk. Seni canlı, yeniden doğmuş, kendi mucizesinin biricik yaratıcısı olan seni, kollarımızın arasında ezercesine sıkıyorduk. İşte o zaman, o hayranlık verici insanca gururu anlatın: "Benim yaptığımı, inanın bana, hiçbir budala yapamazdı."

Daha sonra, bize kazayı anlattın.

Andlar'ın Şili'ye bakan yamaçlarına beş metre kalınlığında karlar savuran fırtına, kırk sekiz saat içinde bütün alanı tıkamış, Pan Air'in Amerikalı pilotları da geri dönmüşlerdi. Ama sen bulutlarda bir yırtık bulma umuduyla yükseliyormuşsun. Bu yırtığı, bu tuzağı, az sonra bulmuşsun ve altı bin metrelerde süzülen, yalnız yüksek tepelerin deldiği bulutların üstüne, altı bin beş yüz metreye yükselerek rotayı Arjantin'e çevirmişsin.

Aşağıya inen hava akımları, kimi zaman pilotlara çok tuhaf şeyler hissettirir. Motor döner ancak uçak aşağı kayar. Yüksekliğini bozmamak için uçağı dikleştirirsin. Uçak hız yitirir, yumuşar: Hep kayarsın.

Uçağı fazla dikleştirmekten korkup elini gevşetirsin. Sonra, rüzgârı bir atlama tahtası gibi karşına alarak sırtını en uygun tepeye vermek umuduyla sağa sola kayarsın. Ama yine de kayarsın. Sanki bütün gökyüzü aşağıya kayıyormuş gibi olur. İnsan o anda kendini, evrensel bir kazaya kurban gidiyormuş sanır. Sığınacak hiçbir yer yoktur. Geri dönüp, sizi destekle sıkıca tutarmış gibi görünen hava bölgelerine varmaya çalışırsınız boş yere. Ama destek kalmamıştır artık. Her şey çürür parçalanır ve siz, bu evrensel, çürüyüş içinde, size doğru gevşek gevşek kayarak uçağınızı içine alıp yutan bulutlara doğru yükselirsiniz.

"Az daha enseleniyordum", diyordun bize. "Ama, henüz yenilmemiştim. İnsan, durgun gibi görünen bulutların üstünde, aşağıya akan hava

akımlarına rastlıyor. Çünkü aynı yükseltide bu bulutlar, durmadan çoğalıp tazeleniyorlar. Dağların tepelerinde her şey öyle tuhaf ki..."
Ne bulut onlar!..
"Tuzağa düşer düşmez, uçağın kumandasını bıraktım, dışarı fırlamamak için oturduğum yere sıkıca yapıştım. Uçak öylesine sarsılıyordu ki kayışlar omuzlarımı yaralamıştı. Buz tutmuş camlar da önümü görmemi engellemişti. Altı bin metreden üç bin beş yüz metreye bir şapka gibi yuvarlandım.
"Üç bin beş yüz metrede, kapkara, yassı bir kütle gördüm, ona bakıp uçağımı düzelttim. Tanıdığım bir göldü bu: Laguna Diamante Gölü. Koni biçimindeki bir boşluğun ortasında olduğunu biliyordum. Boşluğun yamacında Maipu Volkanı altı bin dokuz yüz metreye yükseliyordu. Buluttan kurtulmuş olmama karşın, yoğun kar fırtınası yüzünden bir şey göremiyordum. Boşluğun yamaçlarından birine çarpmadan, gölden kurtulamazdım. Bu yüzden, benzinim bitinceye dek, otuz metre yukarıdan gölün çevresini dolandım. İki saat süren dönüşten sonra, yere indim ve kapaklandım. Uçaktan çıktığım zaman, fırtına beni yere yıktı. Yeniden ayağa kalktım, yine devirdi beni. Bu kez omurganın altından sürüne sürüne ilerledim, karların içinde kendime bir sığınak kazdım. Orada, posta çantalarımla sarıp sarmaladım kendimi ve kırk sekiz saat bekledim.
"Daha sonra, fırtına dindi, yürümeye başladım. Beş gün dört gece yürüdüm."
Ama senden geriye ne kalıyordu, Guillaumet? Sana kavuşuyorduk ama soğuktan yanmış, bir deri bir kemik kalmış, yaşlı bir kadın gibi küçülmüştün. O akşam, uçakla seni Mendoza'ya götürmüştüm. Orada beyaz çarşaflar üzerine bir merhem gibi yayılıvermiştin. Ama onlar da seni iyileştiremediler. Bu bitkin beden, sana bir yük gibiydi. Uykunda, onu nereye koyacağını bilmeden, dönüyor dönüyordun. Gövden ne kayaları, ne de karları unutabiliyordu. Yüzünde izleri vardı. Kararmış, şiş şiş olmuş, sopayla vurulmuş çürük bir meyveye benzeyen yüzüne bakıyordum. Çok çirkin, çok bitkindin; işinin o güzel araçlarını kullanma yetini yitirmiştin. Ellerin uyuşmuştu. Soluk almak için yatağının kıyısına oturunca, donmuş ayakların ölü iki ağırlık gibi sarkıyordu. Yolculuğunu bile bitirmemiştin henüz; hâlâ soluk soluğaydın. Rahatlamak için başını yeniden yastığa dayayınca, engelleyemediğin bir sürü düş, kulislerde sabırsızca bekleyen o bir sürü düş hemen kafatasının içinde salınmaya başlıyor zihninden sırayla geçiyordu. Sense, belki yirmi kez, ölüp ölüp dirilen düşmanlarınla savaşıp duruyordun.
Sana kaynatılmış bitki özü dolduruyordum.
"İç, iç canım!"
"Beni en çok şaşırtan şey... Biliyor musun?.."
Yenmiş ama yediği yumruklarla yüzü damgalanmış bir boksör gibi o garip serüvenini yeniden yaşıyordun. Kıl payı kurtulmuştun. Öykünü anlatırken, gözlerimin önüne, kazmasız, ipsiz ve yiyeceksiz yaptığın gece yürüyüşü canlanıyordu. Dört bin beş yüz metre yüksekte, boğazları aşıyor ya da dimdik sırtlar boyunca, ayakların, dizkapakların, ellerin

kan içinde, sıfırın altında kırk derecede ilerliyordun. Kanını, gücünü, aklını yavaş yavaş yitire yitire, karınca inadıyla ilerliyor, engellerin çevresini dolaşmak için geri dönüyor, düşüp kalkıyor ya da uçurumla biten yokuşları tırmanıyor, hiç dinlenmeden yürüyordun. Çünkü kar denizine düşünce kalkamayacağını biliyordun.

Gerçekten de kaydığın zaman, donup taş kesilmemen için çabucak kalkmak zorundaydın. Soğuk, dakikadan dakikaya dondurup taşlaştırıyordu seni. Düştükten sonra, bir dakikacık dinlenmenin tadını çıkarırken, yeniden ayağa kalkmak için ölgün kaslarını oynatmak zorundaydın.

Şeytana kapılmamak için direniyordun. Bana: "İnsan, karda, korunma içgüdüsünü yitiriyor. İki, üç, dört günlük yürüyüşten sonra, insan uyumaktan başka bir şey düşünemez oluyor. Ben de bunu istiyordum ama kendi kendime: Karım, benim hâlâ yaşadığımı sanırsa, yürüdüğüme inanır. Arkadaşlar da yürüdüğüme inanırlar. Hepsinin bana güveni var. Eğer yürümezsem, sersemlik etmiş olurum, diyordum, diye anlatmıştın.

Sen de yürüyordun. Çakının ucuyla, donup şişen ayakların sığsın diye pabuçlarının deliklerini her gün biraz daha büyütüyordun.

Bana şu tuhaf açıklamayı yaptın:

"İkinci günden sonra, anlıyor musun, en önemli uğraşım, kendimi düşünmek oldu. Korkunç acılar çekiyordum ve durumum da çok umutsuzdu. Kendimde yürüme gücü bulmak için, durumumu düşünmemeliydim. Ne yazık ki beynimi denetim altına alamıyordum; bir türbin gibi çalışıyordu. Ama ona konular seçebiliyordum hâlâ. Beynimi, bir filmle, bir kitapla oyaladım. Film ya da kitap, büyük bir hızla gözümün önünden geçip gidiyordu. Sonra içinde bulunduğum duruma dönüyordum. O zaman da başka anılara atıldım.."

Bununla birlikte bir keresinde, yüzükoyun karların içine kayıp düşünce, yeniden kalkmak istemedin. Bir yumrukta tutkularından sıyrılmış, saniyelerin aktığını duyan başka bir dünyadaki bir boksör gibiydin. Onun işi saniyede bitmiş olacaktı.

"Elimden geleni yaptım ama hiç umudum yoktu. Neden bu işkenceyi sürdüreyim ki?" diyordun. Dünyada rahat etmen için gözlerini kapaman yeterdi. Dünyadan kayaları, buzları ve karları silmek için bu kadarı yeterdi. Bu mucizeli gözkapakları kapanır kapanmaz, vuruşlar, düşüşler, yırtılan kaslar, yakıcı ayazlar, yorgun bir öküz gibi sürükleyip durduğun, gitgide bir yük arabasından daha ağırlaşan şu yaşamın yükü yok olacaktı artık. Zehirleşen, tıpkı morfin gibi içine mutluluk dolduran bu soğuğun tadını alıyordun artık. Canın, yüreğinin çevresine toplanıyordu. Tatlı, değerli bir şey, varlığının ortasına sokuluyordu. Bilincin, acılara gömülü bu bitkin gövdenin uzak bölgelerini bırakıp bir mermer soğukluğuna çoktan ulaşıyor.

İçinin tedirginliği bile yatışıyordu. Çağrılarımız artık sana ulaşamıyordu; daha doğrusu sana göre düş çağrıları gibi geliyordu. Çağrılarımıza, düşlerde yürümenin verdiği mutluluk içinde, ovaların güzelliğini kolay-

ca önüne seren o rahat, o kocaman adımlarla karşılık veriyordun. Senin için pek sevecenleşen bir dünyaya doğru nasıl da rahatça kayıyordun! Guillaumet sen, cimri davranıp bize dönmemeye karar veriyordun.
Bilincinin derinliklerinden pişmanlıklar yükseldi. Pek çok belirgin ayrıntı karıştı düşüne. "Karımı düşünüyordum. Sigorta poliçem, onu yoksulluktan kurtarabilirdi. Evet, ama sigorta..."
Kaybolma durumunda, ölümün yasallaşması dört yıl sonraya bırakılır. Bu ayrıntı, öteki düşleri silerek sana canlı göründü. Oysa, karlarla kaplı dik bir yamaçta yüzükoyun uzanmıştın sen. Yaz gelince, gövden bu çamurla birlikte, And Dağları'nın binlerce yarığından birine yuvarlanacaktı. Bunu sen de biliyordun. Ama elli metre ötede, karşına bir kaya çıkacağını da biliyordun. "Şöyle düşündüm: Kalkarsam, belki ona ulaşabilirim. Sırtımı kayaya yaslarsam, yaz gelince, beni bulurlar."
Ayağa kalkınca da iki gece üç gün yürüdün.
Ama uzaklara gidebileceğini hiç düşünmüyordun.
"Sonumun geldiğini, pek çok belirtiden anladım. İşte bunlardan biri. Ayakkabımı biraz daha yarmak, şişen ayaklarımı karla ovmak, yalnızca yüreğimi dindirmek için yaklaşık iki saatte bir durmak zorundaydım. Ama son günlere doğru, belleğimi yitirir oldum. Aklım başıma geldiğindeyse, çoktan yürümüş oluyordum. Her seferinde bir şey unutuyordum. İlkinde bir eldiven unuttum. Bu, soğukta çok önemliydi bu! Onu tam karşıma koymuştum; oradan almadan gitmişim. Daha sonra saatime, çakıma, pusulama geldi sıra. Her duruşta, bir şeyim eksiliyordu...
"İnsanı kurtaran, bir adım atmasıdır. Bir adım daha. İnsan, hep aynı adımla ilerler...
"Benim yaptığımı hiçbir sersem yapmazdı, inanın."
Duyduğum sözlerin en soylusu, insanı tanımlayan, onurlandıran, insanlar arasındaki gerçek farkı yeniden düzenleyen bu söz, durmadan aklıma takılıyordu. Sonunda uykuya daldın. Bilincin yok oldu ama uyanınca, bu bitkin, bu ezik, bu yanık bedende, yeniden doğacak, onu yeniden buyruğun altına alacaktın. O zaman gövden, iyi bir araç, uysal bir uşak olacaktı yalnız. Guillaumet, oysa sen bu iyi araçla övünmesini iyi biliyordun:
"Düşün bir; aç, susuz, yürüyüşümün üçüncü günü... Yüreğim artık pek hızlı atmıyordu... Neyse!.. Dik bir yamaçta, parmaklarımla karları kaza kaza ilerliyordum. Birden yüreğim tekledi. Bir duraklıyor bir çalışıyordu. Hızla vurmaya başladı. Bir an daha durursa, ellerimi bırakacağımı hissediyordum. Artık hiç kımıldamıyor, kendimi dinliyordum. Hiç böyle olmamıştı, anlıyor musun? Bu birkaç dakikada, yüreğimi dinlediğim gibi kulağımı motorun sesine verdiğimi hiç anımsamıyordum. Yüreğime: Ha gayret! Biraz daha atmaya çalış... Ama benim yüreğim yamandır! Bir an duraksıyor sonra yine atıyordu... Yüreğimle ne kadar övündüğümü bir bilsen!"
Başucunda sabahladığım Mendoza'daki odada, kesik bir uykuya daldın sonunda. İçimden şöyle düşünüyordum: Onun yürekliliğinden söz etseydiler, Guillaumet buna omuz silkerdi. Ama alçak gönüllülüğünü överken, insan ona ihanet etmiş olur. O, bu sıradan bir soyluluğun çok

üstündedir. Omuz silkmesi, bilgeliğindedir. Bir kez olaya bulaşınca, artık korku nedir bilmediklerini bilir insanların. İnsanları yalnız bilmedikleri şey korkutur. Ama bilinmeyenle karşılaşan her insan, için artık o bilinmeyen olmaktan çıkar. Özellikle de insan ona, Guillaumet'nin ağırbaşlılığıyla bakarsa. Onun gözü pekliği gerçekten de dürüstlüğünün belirtisi olur.
Onun asıl soyluluğu bundan kaynaklanmıyordu. Onun büyüklüğü, sorumluluk duygusundandı. Kendine, postaya, ona umut bağlayan arkadaşlarına karşı sorumluydu. Arkadaşlarının acılarını, neşelerini elinde tutardı. Uzaklarda, canlılar arasında yeniden kurulan, kendinin de katılmak zorunda olduğu şeyden sorumluydu. Gördüğü işin ağırlığı ölçüsünde, biraz da insanların yazgısından sorumluydu.
Yapraklarıyla geniş ufku kaplamayı kabul eden cömert insanlardandı Guillaumet. İnsan olmak, aslında sorumlu olmak demektir. Suçu başkasındaymış gibi görünen bir yoksulluktan utanç duymaktır insan olmak. Arkadaşların kazandığı bir başarıdan gururlanmaktır. Kendi payına düşen taşı yerine koyarken, dünyanın kurulmasına yardım etmektir.
Böyle insanları, boğa güreşçileriyle ya da kumarbazlarla bir tutmak istiyorlar. Ölümü hiçe saymalarını övüyorlar. Ölümü küçümsemek vız gelir bana. Eğer kökünü bilinçli bir sorumluluktan almıyorsa, bu hiçe sayış, ya ruh yoksulluğundan ya da gençliğe özgü aşırılıktan kaynaklanıyordur. Canına kıyan bir genç tanımıştım. Kim bilir hangi sevda ateşi, yüreğine özenle bir kurşun sıkmaya zorlamıştı onu. Hangi edebi eğilime uyarak ellerine beyaz eldiven geçirmişti, bilmiyorum. Ama bu acıklı gösteri karşısında, yoksulluktan uzak bir zavallılık duyumsadığımı anımsıyorum. Bu sevimli yüzün arkasında, bu erkek kafatasının içinde, o birbirine benzer aptal kızlardan birinin görüntüsünden başka hiçbir şey yoktu.
Bu güçsüz insanın karşısında, gerçek bir insanın ölümünü anımsamıştım. Bir bahçıvandı bu. Bana şöyle demişti: "Bilir misiniz?.. Kimi zaman toprağı bellerken, terlerdim. Bacaklarıma romatizma ağrıları saplanırdı. Bu tutsaklığa küfrederdim. Oysa bugün, toprağı bellemek, bellemek istiyorum. Toprağı bellemek bana öyle güzel görünüyor ki! İnsan, toprağı bellerken öyle özgür oluyor ki! Hem sonra, ağaçlarımı kim budar? "Bahçıvan, el değmemiş bir toprak bırakıyordu. El sürülmemiş bir gezegen bırakıyordu. Dünyanın bütün topraklarına, bütün ağaçlarına büyük bir sevgiyle bağlıydı o. Cömertti, gönlü boldu, soyluydu o! Tıpkı Guillaumet gibi yarattığı Dünya adına, ölümle savaşırken bile yürekliydi.

III

UÇAK

Gecelerin ve günlerin, manometreleri kontrol etmekle, jiroskopla dengeni bulmakla, motorların soluğunu dinlemekle, on beş bin ton madeni

omuzlamakla geçse bile, ne zararı var Guillaumet! Senin karşına çıkan sorunlar, aslında insanoğlunun sorunlarıdır ve sen, birden dağlıların soyluluğuna yükseliyorsun. Bir şair kadar, ağaran günün tadını çıkarmasını bilirsin. Sıkıntılı gecelerin uçurumunun karanlığında doğunun kara topraklarından fışkıran bir soluk aydınlığı çok istemişsindir. Önündeki o mucizeli çeşmenin suları yavaş yavaş çözülmüş kimi zaman ve tam öldüğünü sanırken seni kurtarmıştır.

O hünerli aracı kullanmak, seni sıradan bir teknisyen durumuna sokamadı. Öyle sanıyorum ki bizim, teknikte aşırı ilerlememizden korkanlar, amaçla aracı birbirine karıştırıyorlar. Yalnızca dünya malı için savaşanlar, yaşanmaya değer hiçbir şey elde edemezler. Oysa makine bir amaç değildir. Uçak da bir amaç değil, araçtır. Tıpkı saban gibi bir araç. Makinenin insanı yıprattığını düşünürsek, bunun nedeni belki de uğradığımız hızlı değişikliklerin etkilerini düşünebilmek için şöyle gerileyip onlara belirli bir uzaklıktan bakamayışımızdandır. İnsanlığın iki yüz bin yıllık tarihi yanında, makinenin yüz yıllık tarihi nedir ki? Maden ocakları ve elektrik santralleriyle süslü görünüm içine ancak yerleşiyoruz. Henüz bitiremediğimiz o yeni evde daha yeni yeni oturmaya başlıyoruz. Çevremizdeki her şey insan ilişkileri, çalışma koşulları, gelenekler öyle hızlı gelişti ki. Kendi ruhsal yapımız bile ta temelinden sarsıldı. Sözcükler aynı kalsa bile ayrılık, yokluk, uzaklık, dönüş kavramları artık aynı gerçekleri içermiyor. Bugünün dünyasını anlamak için dünkü dünya için kurulmuş bir dili kullanıyoruz. Geçmişteki yaşam da yalnızca dilimize daha yakın olduğundan, yapımıza daha uygun geliyor.

Her ilerleyiş, bizi, daha yeni kazandığımız alışkanlıkların biraz daha ötesine itmiştir. Bizler, henüz yurtlarını kuramamış gerçek göçmenler gibiyiz.

Bizler, yeni oyuncaklarımıza hâlâ hayran kalan genç barbarlarız. Uçak yarışlarımızın başkaca bir anlamı yoktur. Uçak, daha yükseklere çıkıyor, daha hızlı gidiyor. Onu neden koşturduğumuzu unutuyoruz. Koşu, bir süre amacını aşıyor. Bu hep böyle olmuştur. İmparatorluk kuran bir sömürgeciye göre yaşamın anlamı, fetih yapmaktır. Asker, sömürgede yerleşenleri küçümser. Ama bu toprak kazanmanın amacı, bu koloniye insan yerleştirmek değil midir? Böylece bizler, gelişmemizin coşkusu içinde, insanları demiryolları döşemekte, fabrikalar kurmakta, petrol kuyuları kazdırmakta kullandık. Bütün bu yapıları insanlar kullansın diye diktirdiğimizi biraz unuttuk. Ahlakımız, fetihler boyunca asker ahlakıydı. Ama Şimdi buraları insanlarla doldurmamız gerek. Henüz hiç kişiliği olmayan bu yeni eve can vermemiz gerek. Gerçek, bazıları için ev kurmak, bazıları içinse oturmaktı.

Evimiz, git gide kuşkusuz insana daha yakışır biçimde olacak. Makinenin kendisi ne denli yetkinleşirse, oynadığı rolün gerisinde o denli silinip gidiyor. Öyle geliyor ki insanın bütün işlevsel çabası, bütün hesapları, yapı tasarıları üstünde geçirdiği uykusuz geceleri, eninde sonunda, gözle görülür belirtiler gibi yalınlığa ulaşmak içindir. Sanki bir sütun, bir omurga ya da bir uçak iskeletinin eğrisini oluşturmak için birçok

kuşakların deneyleri gerekmiş. Bu yalınlığın amacı, bütün bunlara bir göğüs, bir omuz yuvarlaklığının o ilkel biçimini vermekmiş sanki. Sanki, mühendislerin, desinatörlerin, inceleme bürolarındaki hesap uzmanlarının işi, görünüşte, bu ekleme bileziğini törpüleyip parlatmak, yükünü hafifletmek, bu kanadı dengelemek, göze batmayacak, yalnızca iskelete takılı bir kanat haline getirmek değil de ona, ham maden külçesinden çıkmış gizemli bir elle bağlanmış, şiir gibi, sanki kendini yaratmış bir bütün kıvamında bir biçim vermektir. Artık eklenecek hiçbir şey kalmadığı zaman değil de, çıkarılacak bir şey olmadığı zaman yetkinliğe ulaşılır. Gelişiminin sonunda, makine kendini saklar.

Buluşun yetkinliği, buluşun kendisini nerdeyse ortadan kaldırıyor böylece. Tıpkı araçtaki, görünürdeki bütün mekaniğin yavaş yavaş bize, deniz dalgalarının kıyıya vura vura temizleyip parlattığı bir çakıl taşının doğal gelişi gibi makine de kullanıla kullanıla öylece kendini unutturur yavaş yavaş.

Eskiden, karmaşık bir fabrikayla ilişki halindeydik. Ama bugün, bir motorun çalıştığını unutuyoruz. Motor, yalnızca dönmekten oluşan görevini yerine getirir. Tıpkı çarpan bir yürek gibi. Bizler, yüreğimize hiç dikkat etmeyiz. Araç, ilgimizi çekmez olur artık. Aracın ötesinde, araç yoluyla eski doğaya, bahçıvanın/gemicinin ya da ozanın doğasına, yeniden kavuşuruz.

Uçağı yerden kaldıran pilot, suyla, havayla ilişkiye girer. Motorlar çalışmaya, uçak denizi yarmaya, tekne dalgalara çarpıp gümbürdemeye başlayınca, insan bu sarsıntıyı kalçalarında hisseder. Pilot, deniz uçağının saniyeden saniyeye hız kazandığını, güçlendiğini duyar. Bu on beş bin tonluk madde içinde, uçuşu sağlayan olgunluğa hazırlandığını anlar. Pilot, elleriyle kumanda aracına yapışır ve avuçlarının içlerinde bu gücü, bağış olarak alır. Bu bağışı aldıkça, kumanda aracının demirleri, gücünün habercisi oluverir. Bu güç olgunlaşınca, pilot, bir çiçek koparırmış gibi yumuşak bir hareketle uçağı sulardan ayırıp havalara yerleştirir.

IV

UÇAK VE GEZEGEN

1

Uçak, bir makinedir kuşkusuz ama aynı zamanda çok yetkin bir çözümleme aracıdır. Bu araç, bize dünyanın gerçek yüzünü buldurttu. Gerçekten de yollar yüzyıllardır bizi yanılttı. Kendisine bağlı olanları görmek ve kendi yönetimini beğenip beğenmediklerini öğrenmek isteyen bir kraliçeye benziyorduk. Dalkavukları, onu aldatmak için yolunun üstüne birkaç güzel dekor koydular, parayla figüran tutup orada dans ettirdiler. Bu yol gösterici ince yol dışında, kraliçe, ülkesinin hiçbir yerini göremedi ve kırların ötesinde açlıktan ölen insanların ona lanet ettiklerini öğrenemedi.

Böylece bizler kıvrımlı yollar boyunca yürüyorduk. Bu yollar, çorak topraklardan, kayalardan, çöllerden geçmiyor, insanın gereksinimlerini hesaba katarak çeşmeden çeşmeye gidiyor. Köylüleri, ambarlarından buğday tarlalarına götürüyor; ağılların eşiğinde hâlâ uyuklayan hayvanları alıyor, şafak sökerken, yoncalara bırakıyor. Yollar, bir köyü başka bir köye bağlıyor; çünkü köyler arasında evlilikler yapılır. Bu yollardan biri, bir çölü aşacak olursa, vahalardan yararlanmak için yirmi kıvrıntı yapmak zorunda kalır.

Bu bükülüp kıvrılmalara, hoşgörüyle baktığımız yalanlar gibi kanıp, yolculuklarımız sırasında, iyi sulanmış toprakları, sayısız meyve bahçelerini, çayırları izleyerek, kendi zindanımızın imgesini uzun süre güzelleştirdik. Bu gezegeni, ıslak ve sevgi dolu sandık.

Ama görüşümüz keskinleşti ve acımasız bir ilerleme yaptık. Uçakla düz yolu öğrendik. Havalanır havalanmaz, yalaklara ve ağıllara doğru dönen, kentten kente kıvrılan bu yolları bırakıverdik. Artık sevgili kölelikleri aştık, çeşme gereksiniminden kurtulup burnumuzu uzak amaçlara diktik. Ancak o zaman, dik yörüngelerimizin tepesinden, asıl temeli, kayaların, kumların, tuzların temelini buluyoruz. Bu temel üzerinde, yaşam, kimi zaman yıkıntıların oyuklarındaki birazcık yosun gibi, şurada burada çiçekler gibi açmaktadır.

Artık, vadilerin diplerini süsleyen ve bazen mucize gibi uygun iklim bularak, bahçeler gibi çiçeklerle bezenen bu uygarlıkları inceleyen fizik ve biyoloji bilginlerine döndük. Artık insanı, tıpkı çözümleme araçlarında incelercesine uçak pencerelerinden izleyip evren ölçüsünde düşünür olduk. Tarihimizi yeniden okuyoruz artık.

2

Macellan Boğazı'na giden pilot, Rio Gallegos'un biraz güneyinde, eski bir lav akıntısının üstünden uçar. Bu lavlar, ovanın üzerine yirmi metre kalınlığında yayılır. Sonra ikinci bir lav yatağına, bir üçüncüsüne rastlar; derken her toprak kabartısı, iki yüz metrelik her tepe, kendi yanardağ ağzını böğründe taşımış olur. O gururlu Vezüv yoktur buralarda: Bütün kabartılar, ovayla aynı düzeydeki top ağızları gibidir.

Ama bugün sessizdir buraları. Eskiden, binlerce volkanın ateşler püskürtüp birbirlerine o büyük yeraltı orglarıyla karşılık verdiği bu ıssız sessizliğin görünüşünde, insanı şaşırtan bir şeyler vardır. Artık sessiz olan bu kara buzullarla süslü alanın üstünde uçar insan.

Ama daha ötelerde, daha eski volkanlar, altın sarısı otlarla kaplıdır. Kimi zaman oyuklarında, eski bir saksıda biten çiçekler gibi bir ağaç büyür. Ova, tan rengi ışıklar altında, kırpılmış otlarıyla sanki uygarlaşmış bir bahçe gibi görkemlidir. O dev gibi ağızların çevresinde hafif abartılar göze çarpar. Bir tavşan fırlar, bir kuş havalanır; yaşam, dünyamızın o güzel mayasının konduğu yepyeni bir gezegene postu sermiştir.

Sonunda, Punta Arenas'tan az önce, son volkan ağızları tıkanmıştır. Dümdüz bir çimen, onun kıvrıntılarını örter. Artık her yer hoştur. Her

çatlak, bu yumuşak ketenle yeniden örülmüştür. Toprak dümdüzdür, meyiller hafiftir, insan, bunların eski halini unutur. Bu çimen, tepelerin yamacındaki kara lekeyi siler.
İşte, dünyanın en güneyindeki bir kent, ilkçağ lavlarıyla Güney Kutbu'nun buzları arasında bir parça çamurdan, rastlantıyla doğmuş gibi bir kent. Bu kara lavların çok yakınında, insan mucizesi ne de güzel duyumsanıyor. Tuhaf bir rastlantı! Bir yolcu, kutlu bir günde, kısacık bir an, bir jeolojik çağ boyunca oturulabilen bu süslü bahçeleri nasıl ve neden gezer, bilinmez.
Akşamın yumuşak havasında, yere indim: Punta Arenas! Sırtımı bir çeşmeye dayıyor ve genç kızlara bakıyorum. Onların güzelliğinden iki adım ötede, insanoğlunun sırrını daha iyi anlıyorum. Yaşamın yaşamla pek güzel birleştiği, çiçeklerin, rüzgârın yatağında bile çiçeklerle karıştığı, kuğunun bütün kuğuları tanıdığı bir dünyada, yalnızca insanlar yalnızlıklarına gömülüyorlar.
Ruhsal yapıları, araya ne büyük uzaklıklar koymuş! Bir genç kızın düşü, Onu benden ayırıyor; ona nasıl ulaşmalı? Bakışlarını eğmiş, kendi kendine gülümseyen içi tapılası yalanlarla ve uydurmacalarla dolu olarak, ağır ağır evine dönen bir genç kızı nasıl tanıyabiliriz? O, bir sevgilinin düşüncelerinden, sesinden, sessizliğinden kendine bir krallık kurmuştur. Artık onun dışındakiler, o genç kıza göre birer barbardır yalnızca. Onu, kendi sırları, alışkanlıkları, belleğinin sesli yankıları içine kapanmış olarak, bir başka gezegenden daha iyi anlıyorum. Dün, volkanlardan, yosunlardan, denizin sularından doğmuştu; şimdiyse yarı tanrıça oluyordu.
Punta Arenas! Sırtımı bir çeşmeye dayıyorum. Yaşlı kadınlar su almak için geliyorlar oraya. Yaşamları üstüne, hizmetçiler gibi işlendiklerinden başka ne öğrenebilirim? Bir çocuk, ensesini duvara dayamış sessizce ağlıyor. Anılarımda, ondan arta yalnız avunulmaz, güzel bir çocuk kalacak. Yabancıyım ben. Hiçbir şey bilmem. Onların İmparatorluğuna giremem.
İnsanoğlunun kinlerinden, dostluklarından, sevinçlerinden oluşan bu büyük oyun, ne kadar sade bir dekor içinde oynanıyor! İnsanlar, yazgının, hâlâ ılık olan bir lav üzerine fırlattığı, baştan beri gelecekteki kumların, kar fırtınalarının yıldırdığı insanlar, bu sonsuzluk tadını nereden alıyorlar? Onların uygarlıkları, kısa ömürlü yıldızlardan başka nedir ki! Bir volkan, yeni deniz, bir kum fırtınası, onları silip süpürür.
Bu kent, bir Beauce tarlası gibi derinlemesine zengin gerçek bir toprak üzerine kuruluymuş gibi görünür. Başka yerlerdeki gibi burada da yaşamın bir lüks olduğunu, dünyanın hiçbir yerinde insanların ayaklarının altında, çok zengin topraklar bulunduğunu unuturuz. Ama ben, Punta Arenas'tan on kilometre ötede, bize bunu kanıtlayan bir göl biliyorum. Bodur ağaçlar ve alçak evlerle çevrili, bir çiftlik avlusundaki bir su birikintisi kadar gösterişsiz olan bu göl, bilinmez neden alçalıp yükselir. Bunca sessiz gerçekler, bu sazlar, bu oynayan çocuklar arasında, gece gündüz, ağır ağır soluk alarak, başka yasalara uyar. O dümdüz, buz tutmuş kımıltısız su yüzünün ve başıboş bırakılmış tek kayığın

altında, ayın gücü çalışır. Deniz anaforları, bu kara kütleyi ta dibinden sarsar. Gölün çevresinden ta Macellan Boğazı'na dek, hafif bir çimen ve çiçek tabakası altında, dağlar, birbiri ardına dizilir. Yüz metre genişliğindeki bu göl, insanı kendi evinde duyumsatan, insanların dünyasından kurulmuş bir kentin eşiğinde, denizin nabzına göre çalkalanmaktadır sanki.

3

Bizler, serseri bir gezegende yaşıyoruz. Bu gezegen, zaman zaman, uçak sayesinde, bize kökenini gösteriyor: Ay'la ilişkisi olan bir göl, gizli yakınlıkları ortaya çıkarıyor ama ben bunun başka belirtilerini de gördüm.

Sahra kıyılarından uzaklaşarak Cap Juby'yle Cisneros arasında, genişliği birkaç yüz adımla otuz kilometre arasında değişen kesik koni biçimindeki yaylalar üzerinde uçarsınız. Hepsinin yükseklikleri üç yüz metredir. Ama yaylaların eş yükseltide olmalarının yanı sıra renkleri, topraklarının cinsi, sarp uçurumları da aynıdır. Çölden tek başına yükselen bir tapınağın sütunlarının, çöken bir mihrabın kalıntılarını gösterdiği gibi, bu birbirinden uzak kabartılar da geniş bir yaylanın varlığına tanıklık ederler.

Kazablanka-Dakar yolculuğunun ilk yıllarında, aletlerin henüz nazik olduğu dönemde, motor bozuklukları, arama ve kurtarma işleri, vahşiler, bizi, düşman kabilelerinin bulunduğu yerlere inmek zorunda bırakıyordu. Oysa çöl aldatıcıdır: Yeri, sağlam sanırsınız ama gömülürsünüz. Asfalt kadar sert görünen, ayakkabı topukları altında sert sert çınlayan o eski tuzlara gelince, onlar da kimi zaman tekerleklerin ağırlığı altında çöküverirler. Beyaz tuz tabakası çatlar, o zaman altından, kara bir bataklığın pis kokusu duyulur. Koşullar uygun olursa, bu yaylaların dümdüz yüzeylerini seçerdik. Bunların içlerinde tuzak bulunmaz hiç.

Bu güven, dirençli kumun varlığından, ağır kum tanelerinden, kocaman hayvan kabuklarından kaynaklanıyordu. Bunlar, yayla üstünde bozulmadan dururlar, yamaçlardan aşağıya kaydıkça birbirlerine yapışırlar, sonra dağ eteklerinde saf kalker tabakaları oluştururlardı.

Düşman kabilelerince ele geçirilen arkadaşlardan Reine ve Serre'in tutsak edildikleri günlerde, haber getiren bir Mağripliyi bırakmak için bu sığınaklardan birinin üstüne inmiştim. Oradan ayrılmadan önce, onun inebileceği bir yer var mı diye araştırdım. Ama üzerinde bulunduğumuz düzlük, dört bir yanından, uçuruma doğru, kıvrımlı bir kumaş gibi inen dik kayalıklarla sona eriyordu. Her türlü kaçış olanaksızdı.

Ama yine de başka bir yerde, havalanmak için bir alan aramadan önce, burada biraz oyalandım. Hayvan ya da insan, henüz hiç kimsenin ayak basmadığı bir toprağı çiğnemenin büyük sevincini duyuyordum. Hiçbir Mağripli, bu güçlü kaleye saldıramazdı. Hiçbir Avrupalı, bu toprakları görmemişti. Hiç ayak basılmamış bu sonsuz toprakları aşağı yukarı

dolaşıyordum. Altın kadar değerli bu kabuk tozlarını, bir elimden ötekine akıtan ilk ben oluyordum. Bu sessizliği ilk bozan da bendim. Dünya kurulduğundan beri, üzerinde bir parça ot bile bitmemiş olan, Kutuplardaki buz kayalarına benzeyen bu yerde, sanki rüzgârların savurup getirdiği bir tohum, bir ilk yaşam belirtisiydim.
Bir yıldız parlıyordu; onu seyrettim. Bu beyaz yüzeyin, yüzbinlerce yıldan beri yalnızca yıldızlara sunulmuş olduğunu düşündüm. Lekesiz bir gökyüzü altında tertemiz bir örtü gibi gerilmişti. Bu örtü üzerinde, on beş, yirmi metre kadar ötede, kara bir çakıl taşı fark edince, ansızın büyük bir buluşun eşiğindeymişim gibi yüreğim çarpmaya başladı.
Üç yüz metre kalınlığındaki kabuk örtünün üzerinde bulunuyordum. Bu kocaman yığın, bütünüyle çakıl taşı bulunmadığının kesin kanıtıydı. Dünya yuvarlağının ağır ağır yerleşmesinden ortaya çıkan çakmaktaşları, belki de yerin derinliklerinde uyumaktaydı. Ama hangi mucize, yepyeni bir düzeye çekip çıkarmıştı bunları? Yüreğim çarparak bulduğum şeyi yerden aldım: Sert, kara, yumruk büyüklüğünde, maden kadar ağır, gözyaşı biçiminde, lavdan kopma bir çakıl taşıydı bu.
Bir elma ağacının altına gerilen bir örtüye yalnız elmalar düşer. Yıldızların altına gerilen bir örtüye de yalnızca yıldızların tozları düşebilir. Hiçbir göktaşı, geldiği yeri böylesine açıkça belli etmemiştir.
Başımı kendiliğimden yukarı kaldırıp, şu göksel elma ağacının tepesinden başka meyvelerin de düşmüş olabileceğini düşündüm. Onları tam düştükleri yerde buluyordum; çünkü yüz binlerce yıldan beri hiçbir şey yerlerinden kımıldatmamıştı onları. Bu yüzden de başka maddelerle karışamazlardı. Varsayımımı doğrulamak amacıyla hemen araştırmaya koyuldum.
Varsayımım doğru çıktı. Aşağı yukarı her hektarda, bulduğum şeylere birer taş ekliyordum. Hep o aynı yoğrulmuş lav görünümü, hep o kara elmas sertliği. Böylece, yıldız yağmurölçerimin üstünden, bu ağır ateş sağanağını, kısacık şaşırtıcı bölümler halinde seyrettim.

4

Ama en şaşırtıcı olanı şuydu: Orada, gezegenin yuvarlak sırtı üzerinde, o mıknatıslı örtüyle yıldızlar arasında, bir insan bilinci duruyordu ayakta. Bu yıldız yağmuru, onun içinde, aynadaki gibi yansımaktaydı. Madensel bir temel üzerinde, bir düş, bir mucizedir. Ben de bir düşü anımsadım...
Bir başka kez, yine böyle kalın kumla kaplı bir yörede inmek zorunda kaldığımdan, şafağın sökmesini bekliyordum. Altın renkli tepeler ışıklı yamaçlarını Ay'a çevirmişlerdi. Karanlık yamaçlarsa, ışığın bölüm çizgisine dek yükseliyordu. Karanlıkla ay ışığından oluşan bu işlikte, askıya alınmış bir işin rahatlığı ve bir de tuzak sessizliği sürüyordu. Ben de bu sessizlikte uykuya daldım.
Uyandığım zaman, karanlık gök kubbeden başka bir şey göremedim. Çünkü bir tepenin üzerine, yüzüm yıldız deryasına karşı, kollarımı kavuşturup uzanmıştım. Bu enginliğin ne olduğunu anlayamadığım-

dan, tutunacak bir kök, bir çatı, bir ağaç olmadığından, başım dönmeye başladı. Sanki ipi kopmuş bir dalgıç gibi düşmek üzereydim.
Ama düşmedim. Ensemden topuklarıma kadar, kendimi toprağa bağlıymış gibi hissettim. Ağırlığımı toprağa vermiş olmamın rahatlığını duyuyordum. Yerçekimi bir sevgi gibi güç veriyordu bana.
Toprağın, sırtımı desteklediğini, beni alttan kaldırdığını, gecenin boşluklarına attığını hissediyordum. Virajlarda sizi arabaya yapıştıran o basıncı andıran bir basınçla dünyaya yapışmış gibiydim. O hayranlık verici desteğin, o sağlamlığın, o güvenin tadına varıyordum. Bedenimin altında gemimin güvertesinin eğikliğini duyumsuyordum.

Kendimi, alıp götürüldüğüm duygusuna öylesine kaptırmıştım ki yerin dibinden birbirine çarpan nesnelerin şakırtısı, eski kalyonların gıcırtısı yükselseydi, hiç şaşırmayacaktım. Ama toprağın derinliklerinden hiç ses çıkmıyordu. Omuzlarımda duyduğum baskı sanki sonsuza dek uyumlu, değişmez, hep aynı kalacaktı. Ayaklarına kurşun bağlanmış, denizlerin diplerinde yatan ölü kürek mahkûmları gibi ben de bu yurtta oturuyordum sanki.
Bense, çölde yolunu yitirmiş, kumlarla yıldızlar arasında çırılçıplak sonsuz bir sessizlik içinde, yaşamımın kutuplarından uzaklarda, kendi durumumu düşünüp duruyordum. Çünkü yarın, hiçbir uçak beni bulamazsa ve Mağripliler de canıma kıymazsa, onlara yeniden kavuşmak için kim bilir ne günler, ne geceler, ne aylar geçireceğimi biliyordum. Burada hiçbir şeyim yoktu. Kumlarla yıldızlar arasında, yalnızca soluk alıp vermenin zevki içinde yolunu yitirmiş, ölümlü bir kişiydim.
Ama yine de düşler kuruyordum.
Düşler, kaynak suları gibi sessizce geldi aklıma. Önceleri, içimi kaplayan hazzı anlayamadım. Ne bir ses ne de görüntüler vardı. Ama içime çok yakın, şöyle böyle sezilen bir dostluğun varlığı doldu. Sonra her şeyi anladım; gözlerimi kapayıp kendimi anıların büyüsüne bıraktım.
Bir yerlerde, karaçamlarla, ıhlamur ağaçlarıyla kaplı bir bahçe, bahçenin ortasında sevdiğim bir ev vardı. Evin uzak ya da yakın olması önemli değildi. Beni barındırmamasının, düşlerime karışmamasının, içimi ısıtamamasının da önemi yoktu. Varlığıyla gecemi doldurması yetiyordu. Artık kumsala vurmuş bir ceset değildim. Yerimi biliyordum. İçim onun korkularıyla, koridorlarının serinliğiyle, ona yaşam veren sesleriyle doluydu. Bu evin çocuğuydum ben. Bataklıklardaki kurbağaların sesleri bana ulaşıyordu. Kendimi yeniden tanımam için işaret noktalarına gereksinimim vardı. Bu çölü çöl yapan yoklukları öğrenmek, kurbağaların bile katıldığı o büyük suskunluktan kaynaklanan bu sessizliğe anlam verebilmek için bu bin bir işaret noktasına gereksinimim vardı.
Hayır, artık kumlarla yıldızların arasında oturmuyordum. Çevremdeki dekor bana soğuk bir mesajdan başka bir şey getirmiyordu. Bu görünümden içime sızan o sonsuzluk duygusunun nereden kaynaklandığını şimdi anlıyordum. Evimizin kocaman dolapları gözümün önünde canlanıyordu. Yarı aralık kapılarından kar gibi beyaz çarşaf katları görü-

nüyordu. Yaşlı Kâhya kadın, bir fare gibi zıplayarak, birinden ötekine gidiyor, beyaz çamaşırları sayıyor, açıyor, yeniden katlıyor, sonra evin sonsuzluğunu tehlikeye atan her eskime, her aşınma belirtisi karşısında: "Ah Tanrım, ne felaket!" diye sızlanıyor, sonra koşarak lambanın ışığı altında, gözlerini kör edercesine, bu sunağın örtülerini, bu üç direkli geminin yelkenlerini yamıyordu. Kime hizmet ediyordu, kendinden büyük bir varlık, bir Tanrı, yoksa bir gemi için mi bilemiyorum.

Ah, sana bir sayfa borçluyum. Matmazel, ilk yolculuklarımdan döndüğümde, seni, elinde iğne, dizkapaklarına dek beyaz çarşaflara gömülmüş, her yıl biraz daha buruşmuş, biraz daha solgun bulurdum. Sen, hep kendi ellerinle uykularımız için o kırışıksız yatak çarşaflarını, sofralarımız için dikişsiz masa örtülerini, billurlarla, ışıklarla süslü şenliklerimiz için hazırlardın. Çamaşırhanende senin yanına gelir, karşına oturur, seni heyecanlandırmak, gözlerini açmak, baştan çıkarmak için geçirdiğim tehlikeleri anlatırdım. Hiç değişmediğimi söylerdin. Çocuklar gibi gömleğimi yırtardım. - Ah, ne felaket! - Dizkapaklarımın derisi soyulurdu. Sonra o akşamki gibi eve dönüp dizimi sardırmıştım. Ama hayır, hayır Matmazel, artık bahçenin bir ucundan değil de dünyanın bir ucundan geliyordum. Üzerimde, yalnızlığın o buruk havasını, kum fırtınalarının anaforlarını, dönencelerin o parlak aylarını getiriyordum. "Öyle ya," derdin bana, "Oğlan çocukları koşarlar, kemiklerini kırarlar ve kendilerini çok güçlü sanırlar," derdin. Hayır, Matmazel, hayır, ben bu bahçeden çok daha uzakları gördüm! Bu gölgeliklerin ne denli önemsiz olduğunu bir bilsen! Dünyanın kumları, granitleri, balta girmemiş ormanları, gölleri yanında hiç kalırdı. Birini görür görmez silahına sarılan insanların bulunduğu ülkeleri bir görseydin! insanın, dondurucu gecelerde, çatısız, yataksız, çarşafsız uyuduğu çöllerden haberin var mı?..

"Ah, seni barbar seni!" derdin...

Kilisede iş gören bir kadının inancını nasıl sarsamazsam, onun inançlarını da öyle sarsamazdım. Onu kör ve sağır eden zavallı yazgısına acıyordum...

Ama bu gece Sahra'da, kumlarla yıldızlar arasında yapayalnızdım. Ona hak verdim.

İçimde neler olduğunu biliyorum. Yıldızlar bunca mıknatıslanmışken, bu yerçekimi beni toprağa bağlıyor. Bir başka yerçekimi de kendime getiriyor. Ağırlığımın beni başka yerlere doğru çektiğini duyumsuyorum. Düşlerim, bu kum tepelerinden, bu

Ay'dan, karşımdaki bütün bu şeylerden daha gerçek. Ah, bir evin en iyi yanı, insanı barındırmasında, ısıtmasında, duvarlarını size açmasında değil, içimize yavaş yavaş bu sevgileri, tatlılıkları, bu sevecenlikleri biriktirmiş olmasındadır. Yüreğimizin derinliklerinde, kaynak suları gibi düşlerimizi doğuran belirsiz yücelikleri salmasındadır.

Ey benim Sahram, seni baştan başa, yün eğiren bir kız büyülemiş!

V

VAHA

Size çölden o kadar çok söz ettim ki daha fazlasını anlatmadan önce, bir vahayı belirtmek isterim. Şu anda gözlerimin önüne gelen vaha, Sahra'nın bir köşesinde gözden kaybolmuş değil. Ama uçağın bir başka mucizesi de, sizi doğrudan gizlerin ortasına daldırmasındadır. Sanki uçağın küçük yuvarlak pencerelerinin gerisinde, karıncalar gibi kaynaşan insanları, ovalarda yıldız biçimi ayıran yolların ortalarındaki kentleri soğukkanlılıkla inceleyen bir biyoloji öğrencisisiniz. Yollar kentleri, tıpkı kan damarları gibi tarlaların özsuyuyla beslemektedir. Ama bir manometrenin üzerinde bir iğne titremektedir ve aşağılardaki o yemyeşil küme, bir dünya oluverir. Uyuklayan bir parktaki yeşilliğe tutulursunuz siz.

Uzaklaşmayı ölçen uzaklık değildir artık. Memleketimizdeki bir bahçenin duvarı, Çin Seddi'nden daha fazla sır saklayabilir. Sessizlik, bir kızın ruhunu, Sahra'daki vahaları saklayan kalın kum tabakalarından daha iyi koruyabilir.

Dünyanın bir yerlerindeki kısa bir inişi anlatacağım size. Arjantin'de, Corcordia yakınlarındaydı ama başka bir yerde de olabilir... Giz her yere yayılır gider.

Bir tarlaya inmiştim. Bir peri masalı yaşayacağımdan haberim yoktu hiç. Ne bindiğim eski Ford'da ne de beni aralarına alan o sessiz karı-kocada bir özellik vardı.

"Gece, sizi barındırırız..."

Ama bir yol dönemecinde, ay ışığı altında, bir ağaç kümesi, bu ağaçların ardında da o ev göründü. Ne garip evdi o! Basık, kocaman, bir kale gibi. Kapıyı aşar aşmaz, bu efsaneler şatosu, bir manastır kadar sessiz, güvenli bir barınak sunuyordu.

O anda iki genç kız göründü. Yasak bir krallığın eşiğine kurulmuş iki yargıç gibi ciddi ciddi süzdüler beni: Kızların en genci yüzünü ekşitti ve yeşil tahtadan bir değneği yere vurdu. Tanışma faslından sonra, tek söz etmeden, meydan okurcasına ellerini uzattılar ve ortadan çekildiler.

Pek eğlenmiş, büyülenmiştim sanki. Bütün bunlar, bir sırrın ilk sözcüğü gibi ürkek, sade ve sessizdi.

"Eh, onlar vahşidir ne de olsa," dedi babaları yalnızca.

Sonra içeri girdik.

Paraguay'da, başkentin kaldırım taşları arasından burnunun ucunu gösteren, göze görünmeyen ama varlığını her an duyuran balta girmemiş orman adına varıp, insanların kentte hâlâ durup durmadıklarını, bütün taşları kımıldatma zamanının gelip gelmediğini görmeye çalışan o alaycı otu çok sevmiştim. Orada büyük bir zenginlik belirtisi olan bu bırakılmışlık biçimi çok hoşuma gitmişti. Ama burada büyülendim sanki.

Burada her şey yıkık dökük, yılların orasından burasından çatlattığı yosun kaplı yaşlı bir ağaç gibi, on-on beş kuşaktan beri sevimli bir vi-

ranlık içindeydi. Tahta kaplamaları eskimiş, kapı, pencere kanatları yenmiş, iskemleleri çarpılmıştı. Ama hiçbir şey onarılmıyorsa bile, burası titizce temizleniyordu. Her şey temiz, cilalı, pırıl pırıldı.
Salon, yüzü kırış kırış, yaşlı bir kadın gibi olağanüstü bir kişilik taşıyordu. Duvarların çatlaklarına, tavanın deliklerine, her şeyden çok da şurası burası çökmüş, orası sallanan ama hep cilalanmış, verniklenmiş, parlatılmış parkeye bayıldım. Garip ama insana hiç bakımsızlık, gevşeklik duygusu vermeyen, tersine saygı aşılayan bir evdi. Kuşkusuz her geçen yıl, sevimliliğine, görünüşünün karmaşıklığına, o içten havasına, bir odadan bir odaya geçerken karşılaşılan tehlikelerine varıncaya dek, her özelliğine bir şeyler katıyordu.
"Dikkat edin!"
Bir delik vardı. Böyle bir delik yüzünden bacağımı kolayca kırabileceğimi belirttiler. Bu delikten kimse sorumlu değilmiş, zamanın eseriymiş bu. Her türlü özrü bağışlatmayan, tepeden bakan bir davranışı vardı. Bana: "Bütün bu delikleri tıkayabilirdik, varlıklıyız, ancak..." demediler. "Bunu belediyeden otuz yıllığına kiraladık. Onlar onarsın, iki taraf da inat ediyor..." da demediler. Böylesine açıklamaları küçümsüyorlardı. Bu denli rahat olmalarına bayılıyordum. Hiç olmazsa bana şunu söylediler ya:
"Eh, ne yapalım ev biraz harap işte."
Ama bunu öyle hafife alırmış gibi söylediler ki üzüldüklerinden kuşkulandım. İster misiniz, duvarcı, marangoz, dülger, badanacılar o saygısız araçlarını bu geçmişten kalma anıta soksunlar, bize sekiz gün içinde bir ev yapsınlar! Onu tanınmaz duruma getirip kendinizi içinde yabancı duyumsayın. Öyle gizli saklı yerleri, ayaklarınızın altında tuzakları, izbe köşeleri olmayan, bir tür belediye salonu gibi bir ev yapsınlar... Olacak şey mi bu?
Her şeyin bir çırpıda yok oluverdiği bu evde, genç kızların kaybolmaları çok doğaldı elbet. Salon, bir ambar kadar dolu olduğuna göre, ambarları nasıldı kim bilir? Şimdiden tasarlayabiliyordu insan bunu. Sanki yarı açılan her dolaptan sararmış mektup desteleri, büyükbabanın makbuzları, kuşkusuz hiçbir kilide uymayan sayısız anahtarlar dökülüverecekti. İnsanın aklını karıştıran yeraltı mahzenlerini, yere gömülü çekmeceleri, louis altınları düşündüren o yararsız harika anahtarlar.
"Masaya geçelim, ister misiniz?"
Masaya geçiyorduk. Odadan odaya günlük kokusu gibi yayılmış, dünyanın bütün güzel kokularına bedel kütüphane kokusunu içime çekiyorum. Özellikle lambaların taşınmasına bayıldım. Çocukluğumun en uzak günlerindeki gibi bir odadan bir odaya götürülürken duvarlarda titrek, çok güzel gölgeler oluşturan gerçek ağır lambalardandı bu lambalar. Bu lambalarla birlikte, ışık demetleri ve çevredeki karartı kümeleri, kara hurma dalları da oynuyordu. Sonra lambalar yerine konunca, ışıklı alanlar ve çevredeki karartı kümeleri, tahtaları çatırdayan odada kımıltısız kaldılar.
Genç kızlar, kayboldukları kadar gizemli ve sessizce yeniden ortaya çıktılar. Ağırbaşlı bir şekilde masaya oturdular. Kuşkusuz köpeklerini,

kuşlarını doyurmuşlar, pencerelerini ışıklı geceye açmışlar, gecenin serin rüzgârında, bitkilerin kokusunu içlerine çekmişlerdi. Şimdi, peçetelerini açarken, göz ucuyla beni süzüyorlar ve kendi kendilerine, beni evdeki hayvanlardan sayıp sayamayacaklarını soruyorlardı. Çünkü onların kertenkeleleri, misk keçileri, tilkileri, arıları vardı. Bütün bunlar bir arada yaşıyor birbirleriyle çok iyi anlaşıyorlardı. Yeni bir yeryüzü cenneti kurmuş gibiydiler. Genç kızlar, dünyadaki bütün hayvanlara hükmediyor, küçük elleriyle onları büyütüyor, besliyor, su veriyorlardı. Onlara masallar anlatıyorlardı, misk kedisinden arılara varıncaya kadar hepsi dinliyordu onları.

Böylesine canlı iki genç kızın, karşılarındaki erkek üstüne, bir anda, gizli ama kesin bir yargıya varmak için bütün eleştiri güçlerini, bütün inceliklerini kullanmalarını bekliyordum. Çocukluğumda, kız kardeşlerim, soframıza ilk kez onur veren konuklara notlar verirlerdi. Konuşma kesildiği zaman, sessizlik içinde ansızın "On bir" dedikleri duyulurdu. Kız kardeşlerimle benim dışımda, kimse farkına varmazdı bunun.

Bu oyun konusundaki deneyimim biraz keyfimi kaçırıyordu. Yargıçlarımın pek uyanık olduklarını düşünmek, daha da canımı sıkıyordu. Hayvanların kurnazını, safını birbirinden ayırt edebilen, tilkilerin yürüyüşünden keyfinin yerinde olup olmadığını böylesine inceden inceye bilen yargıçlardı bunlar.

Bu keskin bakışlar, bu dürüst küçük kızlar hoşuma gidiyordu. Ama onların bu oyunu değiştirmelerini isterdim doğrusu. Ama yine de alçakça ve "on bir" in korkusuyla onlara tuzu uzatıyor, şarap dolduruyordum ama bakışlarımı kaldırınca, parayla satın alınamayan, yargıçlara özgü tatlı ağırbaşlılıkla karşılaşıyordum.

Yaltaklanmak bile işe yaramadı: Böbürlenmeyi bilmiyorlardı. Böbürlenme değil de hoş bir gururdu bu. Benim yardımım olmadan da kendileri hakkında, söylemeyi göze alamayacağım güzel şeyler düşünüyorlardı. Mesleğimden bir gurur payı çıkarmayı bile düşünemiyordum; çünkü kuş yavrularımın tüylenip tüylenmediğini görmek ya da dostlara merhaba" demek için bir çınarın tepesine tırmanmak, çok tehlikeli bir şey olurdu.

Benim iki sessiz perimse, öylesine lokmalarımı sayıyorlar, ben de durmadan kaçamak bakışlarını öyle yakalıyordum ki kendimden söz etmeyi bıraktım. Sessizlik oldu; bu arada, döşemenin üstünde bir ıslık sesi duyuldu, masanın altında bir şey hışırdadı. Şaşkın şaşkın bakışlarımı kaldırdım. O zaman kızların küçüğü, herhalde merakımdan hoşlanmış olacak; ama bana hâlâ numara vereceği yerde, o keskin dişleriyle ekmeğini ısırarak bir barbarı bile şaşırtacak bir saflıkla "Yılanlar," dedi.

Sonra, bu açıklamanın pek budala olmayan birine yetmesi gerekirmişçesine hoşnutlukla sustu. Kız kardeşi, ilk davranışımın ne olacağını görmek için bir an bana baktı, sonra ikisi birden, dünyanın en tatlı, en temiz yüzlerini tabaklarına eğdiler.

"Ya... Demek yılanlardı..."

Doğal olarak bu sözler ağzımdan kaçıvermişti. Bacaklarımın arasında kayan, baldırlarıma sürünüp geçenler yılanlardı demek...

Bereket versin ki gülümsedim, hem de kendimi zorlamadan. Bunu anlarlardı yoksa. Sevinçli olduğumdan, bu ev hoşuma gittiğinden gülümsedim. Gittikçe daha da hoşlanıyordum. Yılanlar konusunda daha fazla şey öğrenmek istiyordum. Büyük kız yardımıma koştu:
"Yuvaları, masanın altındaki bir deliğin içindedir."
"Akşam saat altıya doğru dönerler. Gündüzleri avlanırlar, " diye ekledi kardeşi.
Bu kez ben de, sezdirmeden, bu iki genç kıza baktım. İncelikleri, sakin yüzlerinin ardındaki gülüşleri ne hoştu! Uyguladıkları o kralca yetkiye bayılıyordum.
Bugün, düş kuruyorum. Bütün bunlar çok uzakta kaldı. Bu kızlar kuşkusuz evlenmişlerdir. Acaba değişmişler midir? Genç kızlıktan kadınlığa geçiş, çok önemli bir olaydır. Yeni bir evde ne yapıyorlardır? Yabani otlar ve yılanlarla ilişkileri nasıldır? Evrensel bir şeye karışmıştırlar. Ama bir gün, genç kızın içinde kadınlık uyanır. On dokuz yaş düşleri başlar. On dokuz yaş, yürekte ağırlığını duyurur. O zaman budalanın biri çıkar ortaya. Keskin bakışlar ilk kez yanılır, delikanlıyı canlı renklere bezer. Budala, şiir okursa, şair sanırlar onu. Döşemedeki delikleri anlıyor, misk kedilerini seviyor sanılır. Masanın altında, bacakları arasında dolaşan yılan gururunu okşuyor sanılır. Ona yüreğini verir, oysa o, yalnızca bakımlı bahçeleri sevmektedir. Budala, prensesi köle olarak alır sonunda.

VI

ÇÖLDE

1

Böylesi tatlılıklar, bize yıllarca, haftalarca, aylarca yasaktı; bir kaleciktendir başkasına uçan, kumların tutsağı olan Sahra pilotlarıydık biz. Geri dönüşümüz yoktu. Bu çölde, böyle vahalar bulunmazdı hiç: Bahçeler ve genç kızlar masaldı! Çok uzaklarda, işimiz bitip de yeniden yaşantımıza dönebildiğimiz zaman, binlerce genç kız bizi beklerdi elbette. Kuşkusuz oralarda, misk kedileri ve kitaplarının arasında, sabırla tadına doyulmaz ruhlar kuruyorlardı kendilerine. Güzelleşiyorlardı elbette...
Ama yalnızlığı bilirim ben. Çöldeki üç yılım bunu bana öğretti. O madensi dünyada, gençliğin yıpranması insanı korkutmaz. Ama kendimizden başka, bütün dünyanın yaşlandığını görürsünüz. Ağaçlar meyvelerini büyütmüş, topraklar buğdaylarını çıkarmış, kadınlar da çok güzelleşmiş. Ama mevsim ilerler, bir an önce eve dönmek gerek... Mevsim geçip gider ama siz uzaklarda tutulursunuz... Toprağın nimetleri, parmaklarınızın arasından kumulların ince kumları gibi kayıverir. İnsanlar, genellikle zamanın geçtiğini fark etmezler. Geçici bir rahatlık içinde yaşarlar. Ama mola yerine varıp da sıcak meltemlerin ağırlığı üzerimize çökünce, zamanın geçmekte olduğunu anlarız. Bizler, kulak-

ları gecenin sessizliği içinde dingil gürültüleriyle dolu, camın arkasındaki ışık kümelerine bakıp tarlalarının, köylerinin o güzelim topraklarının geçip gittiğini düşünen ama yolda olduğu için aklında hiçbir şey kalmayan tren yolcularına benzeri*. Biz de mola yerinin sessizliğine karşın, hafif ateşli, motor gürültüsünün uğultusu hâlâ kulaklarımızda, kendimizi yolda sanırız. Biz de belirsiz bir geleceğe doğru sürüklenirken, rüzgârların baskısı altında, yüreğimizin atışlarında varlığımızın farkına varırız.

Çöle bir de düşmanlık ekleniyordu. Cap Juby geceleri, her on beş dakikada bir, bir saatin vuruşuyla bölünürdü. Nöbetçiler, derece derece yükselen düzenli çığlıklarla birbirlerini uyarırlardı. Düşman kabileler arasında kalan İspanyol kalesi Cap Juby, yüzünü göstermeyen tehlikelere karşı kendini böyle savunurdu. Kör bir geminin yolcuları olan bizler, gitgide yayılan, üstümüzden deniz kuşları gibi geçip giden bu çağrılara kulak verirdik.

Yine de çölü sevmiştik.

Çöl, önceleri insana boş ve sessiz gelse bile, bir günlük sevdalılara kendini bırakmaz. Bizdeki en basit köy bile kendini gizler. Çöl uğruna, dünyadan elimizi eteğimizi çekmezsek, geleneklerini, törelerini, yarışmalarını benimsemezsek, bazıları için neden yurt olduğunu bilemeyiz hiç. Dahası, iki adım ötemizde, kendini manastır duvarları içine kapatan, bizce bilinmeyen kurallara göre yaşayan bir adam, bizi hiçbir uçağın ulaştıramayacağı bir uzaklıkta, ıssız Tibet yalnızlığının içinde, birden yükselmektedir.

Gidip hücresini ziyaret edelim! Boştur! İnsanın imparatorluğu içindedir. Çöl ne yalnızca kumlardır, ne Tuaregler, ne de silahlı Mağriplilerdir..

Ama bugün susamışız işte. Tanıdığımız o kuyunun ortalığı aydınlattığını ancak bugün fark ediyoruz. Görünmeyen bir kadın, bütün bir evi sevince boğabilir. Bir kuyu da, sevda gibi etkisini uzaklara taşır.

Kumlar önceleri ıssızdır, sonra silahlı mağrip çetecilerinin baskınından korkup girintilerini çıkıntılarını öğrenmeye kalkıştığımız gün gelir çatar. Çeteler de kumların görünüşünü değiştirir.

Biz oyunun kuralını kabul ettik; ama oyun bizi kendine uyduruyor. Sahra, kendini bizde gösteriyor. Ona sokulmak, vahaya girmek değildir, inancımızı bir çeşmede yerine getirmektir bu.

2

Daha ilk yolculuğumdan beri, çölün tadını tattım. Riguelle, Guillaumet ve ben, Nouatchott kaleciği yakınlarında, zorunlu iniş yapmıştık. Bu küçük Moritanya karakolu, o zamanlar deniz ortasında kaybolmuş bir adacık kadar her türlü yaşamdan yoksundu. Yaşlı bir çavuş, on beş Senegalliyle orada kapalı yaşıyordu. Bizi Tanrı tarafından yollanmış gibi karşıladı.

"Ah, sizlerle konuşmak ne iyi... Aman ne iyi!"

Konuşmak ona iyi geldi, ağlamaya başladı.

"Altı aydan beri ilk siz geliyorsunuz. Altı ayda bir, bana yiyecek getirirler. Bazen teğmen, bazen yüzbaşı gelir. Son kez gelen yüzbaşıydı..."
Hâlâ şaşkındık. Yemek hazırlıkları yapılan Dakar'dan iki saat ötede, motorda küçük bir arıza oluyor ve kaderimizi değiştiriyordu. Ağlayan yaşlı bir çavuşun karşısına hortlak gibi çıkıyoruz.
"A, İçin, size şarap sunmak benim için zevktir! Düşünün biraz! Yüzbaşı geldiği zaman, ona sunacak şarabım yoktu hiç."
Bunu bir kitapta anlattım; ama o roman değildi.
"Son seferinde, kadeh bile tokuşturamadım. Öyle utandım ki atanmamı istedim," dedi bize.
Kadeh tokuşturmak! Kan ter içinde, bir deveden atlayarak karşısındakiyle kadeh tokuşturmak! Altı ay boyunca, hep bu an için yaşamıştı. Daha bir ay önce, erzak ambarından çatıya kadar her yer temizlenmiş, silahlar parlatılmıştı. Birkaç günden beri, kutlu günün yaklaştığını sezerek, hiç yorulmadan, Atar Deve Birliği tozu dumana kata kata görününceye kadar ufku gözlemişlerdi.
Ama şarap yoktu: Şenlik kutlanamayacaktı. Kadeh tokuşturulamıyordu. Utanç kaplıyordu insanın içini.
"Onun yolunu gözlüyorum. Onu bekliyorum..."
"Nerede o, çavuş?"
Çavuş çölü gösteriyor.
"Bilmem ki; yüzbaşı her yerdedir!"
Küçük kalenin taraçasında, yıldızlardan söz ederek geçirdiğimiz o gece gerçek bir geceydi. Gözetleyecek başka bir şey yoktu. Bütün yıldızlar orada, tıpkı uçaktaki gibi kımıltısız duruyorlardı.
Uçakta, gece çok güzel olduğunda, insan kendini koy verir, artık yönetmez ve uçak biraz sola doğru eğilir. Sağ kanadın altında bir köy görüverdiğiniz zaman, onu yatay durumda sanırsınız! Çölde hiç köy yoktur. Öyleyse denizdeki bir balıkçı filosu olmasın! Ama Sahra'nın ortasında, balıkçı filosu olmaz ki! Öyleyse? Öyleyse yanlış gördüm deyip gülüp geçersin. Yavaşça uçağın burnunu dikersin. Köy eski durumuna gelir. Yeniden yıldız kümesine dönersin. Köy mü? Evet, yıldızlardan oluşan bir köy. Ama küçük kalenin üstünden bakınca, çöl, sanki donmuş, kımıltısız kum taneleri halinde uzayıp gidiyordur. Yıldız kümeleri asılı kalmış. Çavuş bize onlardan söz ediyor:
"Bakın, yıldızları iyi tanırım... Şu yıldıza yönelin, dosdoğru Tunus'a varırsınız."
"Tunuslu musun sen?"
"Hayır, kuzinim oralıdır."
Uzun bir sessizlik oluyor.
"Günün birinde, Tunus'a gideceğim."
Kuşkusuz; ama bu yıldıza doğru yürüyerek değil de başka bir yoldan gidecektir. Yeter ki bir günlük yolculukta, suyu çekilmiş bir kuyu onu sayıklamanın şiirli dünyasına götürmesin. O zaman yıldız, kuzin ve Tunus birbirine karışır. O zaman, bilmeyenlere işkence gibi görünen o çılgın yürüyüş başlar.

"Bir seferinde yüzbaşıdan, kuzinimle ilgili olarak, Tunus'a gitmek için izin istemiştim. Bana dedi ki..."
"Sana ne dedi?"
Bana, "Dünya kuzinlerle dolu," dedi. "Sonra da daha yakın olduğundan, beni Dakar'a yolladı."
"Kuzinin güzel miydi?"
"Tunuslu olan mı? Elbette. Sarışındı."
"Hayır, Dakarlı olanı?"
Çavuş, biraz üzgün ve gücenik yanıtın için seni kucaklayabilirdik:
"Zenciydi o..."

Sana göre Sahra neydi, çavuş? Durmadan sana doğru yürüyen bir Tanrı'ydı. Aynı zamanda da, beş bin kilometrelik çölün ötesindeki sarışın bir kuzinin tatlılığıydı.
Bize göre çöl mü? İçimizde doğan şeydi. Kendi benliğimiz üstüne öğrendiklerimizdi. Biz de o gece, bir kuzine ve bir yüzbaşıya sevdalandık...

3

Düşman topraklarının kıyısında bulunan Port-Etienne, bir kent değildir. Orada küçük bir tabya, bir hangar, bizim askerler için tahtadan küçük bir baraka bulunur. Çevresini kuşatan çöl öylesine bağımsızdır ki asker gücünün olmasına karşın, Port-Etienne yenilmez bir yerdir. Oraya saldırmak için öyle bir kum ve ateş kemerini aşmak gerekir ki ona, silahlı Mağrip çeteleri, ancak sularını ve güçlerini tükettikten sonra varabilirler. Ama insanlığın anısında, kuzeyden, Mağripli çetelerinin Port-Etienne üzerine yürüdüğü saklıdır hep, Müfreze komutanı yüzbaşı, ne zaman bizimle çay içmeye gelse, güzel bir prensesin masalını anlatır gibi, yürüdüğü yolları haritada gösterir. Ama bu çeteler hiçbir zaman gelmezler, bir ırmak gibi kumlarda kuruyup giderler. Bunlara "hayalet çeteler" deriz. Hükümetin bize geceleri dağıttığı el bombaları, fişekler, yataklarımızın ayakucunda, kutuları içinde uyur. Karşımızda düşman olarak sessizlikten başka bir şey yok. Bizi asıl koruyan yoksulluğumuz. Havaalanının şefi Lucas, gece gündüz gramofon çalar. Yaşamdan bunca uzaklarda, bu gramofon bize yarı kaybolmuş bir dille seslenir, garip bir susuzluğu andıran amaçsız bir acı salardı içimize.
O akşam küçük tabyada yemek yedik, yüzbaşının bahçesine hayran kaldık. Ona Fransa'dan gerçek toprak yollamışlar. Dört bin kilometreyi aşıp gelen bu toprakta üç yeşil yaprak bitmiş. Onları mücevher gibi, parmaklarımızın ucuyla okşuyoruz. Onlardan söz ederken, yüzbaşı, "Benim parkım burası," diyor. Her şeyi kurutan çöl rüzgârı estiği zaman, parkı bodruma indiriyorlar.
Küçük tabyadan bir kilometre ötede oturuyor, akşam yemeğinden sonra ay ışığı altında evimize dönüyoruz. Kumlar, ay ışığı altında pembe. Yok olduğumuzu duyumsuyoruz ama kum pembe. Ama bir nöbetçinin

çağrısı, dünyayı dokunaklı duruma getiriyor. Bütün Sahra gölgelerimizden ürküyor ve bizi sorguluyor. Çünkü bir Mağripli yola çıkmıştır. Nöbetçinin çığlığında, çölün bütün sesleri çınlıyor, Çöl, artık boş bir ev değildir: Bir Mağripli kervanı, geceyi mıknatıslamıştır.
Kendimizi güvencede sanabilirdik. Ama nerde!.. Hastalık, kaza, çeteler ve daha kim bilir nice tehlikeler yola çıkmıştır! İnsan, yeryüzündeki gizli atıcılar için bir nişan tahtasıdır. Ama Senegalli nöbetçi, bir peygamber gibi bunu anımsatıyor bize.
"Fransızlar" deyip parolayı veriyoruz ve kara meleğin önünden geçiyoruz. Daha rahat soluk alıyoruz. Bu tehlike, bize ne büyük bir soyluluk sağlamıştı... O ne uzak, ne acelesiz, bunca kumla hafiflemiş ne yaman bir gözdağıydı. Ama dünya artık eskisi gibi değil. Bu çöl yeniden görkemli oluyor. Bir yerlerde yollara düşmüş ama hiçbir zaman gelmeyecek olan Mağripli çete, kendini tanrılaştırıyor.

Şimdi saat gecenin on biri. Lucas, radyo postasından geliyor, Dakar uçağının gece yarısı geleceğini bildiriyor. Uçakta işler yolundaymış. Gece yarısını on geçe, posta paketlerini benim uçağa aktaracaklar ve ben kuzeye doğru havalanacağım. Çatlak bir ayna önünde, özenle tıraş oluyorum. Ara sıra, boynumda havluyla kapıya kadar gidip çıplak çöle bakıyorum. Hava güzel ama rüzgâr kesiliyor. Aynanın önüne dönüyorum. Düşüncelere dalıyorum. Aylardır esen rüzgâr durunca, bazen bütün gökyüzünün rahatını kaçırır. Şimdi takımları hazırlıyorum: İşaret fenerlerimi, yükseklik aracımı, kalemlerimi kemerime takıyorum. Bu gece telsizini kullanacak olan Neri'nin yanına gidiyorum. O da tıraş oluyor. Ona "Nasılsın?" diyorum. Şu anda iyi gidiyor işler. Bu hazırlıklar, uçuşun en kolay yanıdır. Bir çıtırtı işitiyorum, lambama mavi bir kızböceği çarpıyor. Neden bilmem, yüreğim burkuluyor.
Yine dışarı çıkıp bakıyorum: Her şey tertemiz. Alanı çevreleyen bir yalıyar, gündüzmüş gibi gökyüzünü kesip parçalıyor. Çölün üstünde, düzenli bir ev sessizliği var. Lambama yeşil bir kelebekle bir kızböceği çarpıyor. Yine içime belki sevinç, belki korku diyebileceğin sessiz bir duygu doluyor. Benliğimin ta derinliklerinden geliyormuş gibi sanki. Öyle belirsiz ki, varlığıyla yokluğu bir. Uzaklardan biri sesleniyor.
Bir içgüdü mü bu yoksa? Yine dışarı çıkıyorum. Rüzgâr iyice kesilmiş. Hava hâlâ serin. Ama bir haber alıyorum: Seziyorum, beklediğimi duyumsuyorum: Haklı mıyım acaba? Ne gökyüzü, ne de çöl işaret verdi bana; ama iki kızböceğiyle bir kelebek benimle konuştu.
Bir kum tepesine çıkıyorum, yüzümü Doğu'ya verip oturuyorum. Yanılmamışsam eğer, az sonra bir şeyler olacak. İçerlerdeki vahalardan yüzlerce kilometre uzaklıkta, bu kızböceklerinin işi neydi? Kumluklara kadar taşınan ufak tefek enkaz, açık denizlerde kasırga olduğunu bildirir.
Bu böcekler de bana, bir kum fırtınasının, uzak vahaların yeşil kelebeklerini savurup fırlatan bir Doğu fırtınasının, bize doğru gelmekte olduğunu öyle haber veriyordu. Köpüğü bana ulaştı bile. Doğu rüzgârı görkem saçıyordu; çünkü bir fırtına yüklüydü, çünkü ağır bir gözdağı, bir

fırtına yüklüydü. Güçsüz soluğu bana zorla ulaştı. Dalganın yaladığı en son sınırdım ben. Yirmi metre arkamda, hiçbir kez kımıldamadı. Yakıcı soluğu beni bir kez, yalnız bir tek kez ölgün bir okşamayla sardı. Ama biliyordum, bunu izleyen saniyelerde, Sahra soluk alıp ikinci kez soluk verecekti. Üç dakikaya varmadan, hangarın üstündeki hava torbası sarsılacak, on dakikaya kalmadan da kumlar gökyüzünü kaplayacaktır. Az sonra, bu geri tepen çöl ateşinin içinde uçağımızla havalanacağız.
Ama beni heyecanlandıran bu değil. İçimi vahşi bir sevinçle dolduran şey, gizli bir dili hemen anlamış olmamdı. Geleceği hafif fısıltılar halinde sezen ilkçağ insanı gibi havayı koklayıp neler olacağını sezmem, sonunda bu öfkeyi bir kızböceğinin kanat çırpışında okumuş olmamdan kaynaklanıyordu.

4

Biz orada, düşman Mağriplilerle karşı karşıyaydık. Üzerinden uçtuğumuz yasak bölgelerin en diplerinden ortaya çıkıyor, ekmek şarap, şeker ya da çay almak için Juby ya da Cisneros tabyalarına kadar uzanıyor, sonra yeniden gizlerine gömülüyorlardı. Bizim oradan geçerken, içlerinde bazılarını kendimize alıştırmaya çalışıyorduk.
Etkili kabile başkanlarını da, havayolu müdürüyle anlaşıp, dünyayı göstermek için kimi zaman uçağa alıyorduk. Gururlarını kırmak söz konusuydu; çünkü tutukluları nefretlerinden değil de hor gördüklerinden öldürüyorlardı. Küçük kalenin kıyılarında bizimle karşılaştıkları zaman küfür bile etmiyorlar, bize sırtlarını çevirip tükürüyorlardı. Bu gurur, onlara güçlülük kuruntusundan geliyordu. İçlerinden kaç tanesi, savaş düzenine soktuğu üç yüz kişilik ordusunu göstererek: "Siz Fransızlar şanslısınız, yüz günden fazla uzakta bulunuyorsunuz," demişti bana pek çok kez.
Onları gezdiriyorduk biz de. İçlerinden üçü, böylece tanımadıkları Fransa'yı görmüş oldu. Onlar da bir kez alıp götürdüğüm, bir ağaç görünce ağlamaya başlayanların soyundandılar.
Onları çadırlarında gördüğümde, kadınların çiçeklerin arasında çırılçıplak dans ettiği müzikholleri anlatırlardı. İşte ömürlerinde bir tek ağaç, bir tek çeşme, bir tek göl görmemiş insanlar. Yalnızca Kuran'dan, içlerinde ırmaklar akan bahçelerin var olduğunu biliyorlardı. Buna "cennet" adı veriliyordu. Bu cennete ve güzel cariyelere, otuz yıllık yoksulluktan sonra, çölde bir düşmanın acımasız kurşunuyla kavuşulurdu. Tanrı aldatıyordu onları; çünkü bunca nimetlere boğduğu Fransızlardan bunun karşılığını ne susuzlukla ne de ölümle alıyordu. İşte bu yüzden, yaşlı şefler düşünüyorlardı. Yine işte bu yüzden, çadırlarını çepeçevre saran Sahra'yı, ölünceye kadar kendilerine böylesine tatsız zevkler aşılayan çölü, gözlerinin önüne getirerek, içlerini döküyorlardı.
"Bilirsin... Fransızların Tanrısı... Fransızlara karşı daha eli açık, Mağriplilerin Tanrısı, Mağriplilere karşı o kadar da eli açık değil!"
Birkaç hafta önce, onları Savoie'da gezdiriyorlarmış. Kılavuzları onları, gürüldeyerek akan büyük bir çağlayanın karşısına götürmüş.

"Tadın bakalım," demiş onlara.
Tatlı suymuş, bu su! Çölde, en yakın kuyuya varmak için kaç gün yürümek gerekir. Kuyu bulunsa bile, içindeki kurtları, deve idrarına karışmış çamurları temizlemek için kaç saat gerekir! Su! Cap Juby'de, Cisneros'da, Port-Etienne'de küçük Mağripliler para dilenmez, ellerinde bir konserve kutusuyla su dilenirler:
"Biraz su ver, biraz su..."
"Uslu olursan..."
Ağırlığınca altına bedel su, en küçük damlan, çölde bir tutam yeşil ot pırıltısı çıkarır. Bir yerlere yağmur yağarsa, Sahra'yı büyük bir göç görünümü canlandırır. Kabileler, üç yüz kilometre uzakta, bitecek olan ota doğru yola koyulurlar... Port-Etienne'e on yıldır düşmemiş olan eli sıkı su, bu çağlayanda sanki çatlak bir sarnıçtan boşanırcasına dünyaya bolluk saçıyordu.
"Gidelim," demiş kılavuzları onlara.
Ama onlar hiç kımıldamamış.
"Biraz daha kalalım..."
Susuyorlarmış, ciddi, sessizce, bu büyük sırrı seyretmeye dalmışlar. Dağın karnından gürüldeyerek akan insan kanı, yaşamdı sanki. Burada bir saniyede akan su, temiz göllerinin, serapların sonsuzluğunu baştan başa diriltebilirdi. Tanrı, kendini burada gösteriyordu: Ona sırt çevrilmezdi. Tanrı, su bentlerini açıyor ve gücünü gösteriyordu: Üç Mağripli kalakaldılar.
"Daha ne göreceksiniz? Gelin hadi..."
"Bekleyelim."
"Neyi bekleyeceksiniz?"
"Sonunu."
Tanrı'nın, çılgınca davranışından bıkıp usanmasını bekliyorlardı. Eli sıkıydı onun, çabucak pişman oluverirdi.
"Ama bu su, bin yıldır böyle akıyor!.."
Böylece o akşam, çağlayan konusunda fazla üstelemediler. Bazı mucizeler karşısında susmak daha doğrudur. Bunları anlamaya bile çalışmak boştur. Yoksa insan, Tanrı'dan kuşkuya düşer sonra...
"Fransızların Tanrısını görüyorsun ya..."
Ama ben yabanıl dostlarımı iyi tanırım. Oracıkta inançları sarsılmış, şaşkına dönmüşlerdir. Bundan böyle boyun eğmeye hazırdırlar. Fransız yönetiminin arpalarını, Sahra birliklerimizin de güvendiklerini sağlayabileceklerini düşünüyorlar. Doğrusu bir kez boyun eğince, pek çok şey kazanacaklardı.
Ama bu üçü de Trarza Emiri El Mamun'un (Adını yanlış söyledim sanırım) kanındandı.
El Mamun'u bizim bağımlımız olduğu günlerde tanıdım. Yaptığı hizmetler yüzünden, devletçe saygı görmüş, hükümetten para yardımı almış ve kabilelerde saygınlık kazanmıştı. Gözle görülür zenginlik açısından, sanırım hiçbir eksiği yoktu. Ama bir gece, ortada hiçbir belirti yokken, çöl ortasında yanlarındaki subayların tümünü öldürüp, develeri, silahları alarak düşman kabilelere katılmıştı.

Artık çöllerde ardına düşülen bu kabile başkanının ansızın başkaldırmasına, bu yiğitçe bu umutsuzca kaçışına, çok geçmeden Atar Bölüğü'nün yaylım ateşi önünde bir füze gibi sönüverecek olan bu kısacık yengiye "ihanet" diyorlar, bu çılgınlık nöbetlerine şaşıp kalıyorlardı.
Bununla birlikte, El-Mamun'un öyküsü, öteki Araplarınki gibiydi. Çünkü yaşlanıyordu o. İnsan yaşlanınca, derin düşüncelere dalar. El-Mamun, böylece bir akşam, Müslümanların Tanrısına ihanet ettiğini, Hıristiyanlarla alışveriş yapmakla kâfir olduğunu, üstelik de her şeyini yitirdiğini anladı.
Gerçekten de barış ve arpa onun neyine gerekti? Tanrı'nın gözünden düşmüş bir savaşçıyken, çoban olmuştu. Sahra'daki günleri aklına geldi: Orada her kim kabartısı, gizli yıldırılarla doluydu. Gecenin geç saatlerinde, çadırların önünde nöbetçiler beklerdi. Düşmanla ilgili haberler, gece ateşinin çevresinde, yüreklere çarpıntı verirdi. Engin denizlerin bir kez tadını tattıktan sonra bir daha onu unutamayanlara özgü alışkanlıkla eski yaşamını özledi.
Artık bütün büyüsünü yitirip barışa kavuşmuş bir bölgede, şansız dolaşıyor. Bugün, yalnızca bugün Sahra çöl olmuştu.
Öldürdüğü subaylar, onu sevip sayacaklardı belki de. Ama Tanrı sevgisi her şeyin önüne geçer.
"İyi geceler, El-Mamun."
"Tanrı sizi korusun!"
Subaylar, bir sal üzerindeymişler gibi, yüzeyleri yıldızlara dönük olarak, battaniyelerine sarınırlar. Bütün yıldızlar yavaş yavaş döner, gökyüzü bir uçtan bir uca zamanı bildirir. Kumlara eğilmiş ay, hiçliğe gitmek üzere. Hıristiyanlar az sonra uykuya dalacak. Birkaç dakika daha geçsin, yıldızlar tek başına parlayacak. O zaman, sonsuzlaştırılan kabilelerin eski parlak geçmişlerine kavuşmaları için, çölleri tek başlarına aydınlatan o süreklerin başlaması için uykuları sırasında boğazlanan bu Hıristiyanların boğuk bir ses çıkarmaları yetip artardı. Daha birkaç saniye geçsin, onarılmaz şeyden bir dünya doğacaktır...
Uyumakta olan o güzel subayları, öldürüyorlar.

5

Bugün, Juby'de, Kemal'le kardeşi Mouyane, beni çağırdılar. Çadırlarında çay içiyorum. Mouyane bana sessizce bakıyor. Dudaklarının üzerine mavi bir tül örtmüş; yabansı ve çekingen. Benimle yalnız Kemal konuşuyor, bir şeyler sunuyor.
"Çadırım, develerim, karılarım, kölelerim senindir."
Mouyane, bakışlarını benden hiç ayırmadan, kardeşine eğiliyor, ona bir kaç sözcük söylüyor, sonra yine susuyor.
"Ne diyor?"
"Bonnafous, R'Gueibat'nın bin devesini çaldı, diyor."
Deve birliğinin komutanı Bonnafous'u tanımıyorum. Ama onunla ilgili büyük söylentiyi Mağriplilerden duymuştum. Ondan öfkeyle ama bir tür tanrı gibi söz ediyorlar. Varlığı çölü değerlendiriyor. Bugün, yine bir

kez daha, Güney'e doğru ilerleyen Mağripli çetesinin ardında bir sır gibi birden ortaya çıkmış, yüzlerce devesini çalmış, Mağriplileri, güvenlikte sandığı hazinelerini kurtarmak için geriye dönüp ardına düşmeye zorlamış. Bonnafous şimdi, gaipten çıkıp Atar'ı kurtarmış, kampını yüksek kalker bir düzlüğe kurdurduktan sonra orada dimdik durmuş. Öylesine kasılıyormuş ki, kabileleri kılıcına doğru gelsinler diye zorluyormuş sanki.
Mouyane, bana daha sert bakarak konuşuyor yine.
"Ne diyor?"
"Yarın, Bonnafous'a karşı üç yüz silahlıyla yola çıkacağız," diyor.
Bir şeyler sezmiştim zaten. Üç gündür kuyulara götürülen bu develer bu konuşmalar, bu ateşli gidip gelmeler boşuna değildi. Sanki görünmeyen bir yelkenliyi donatıyorlardı. Gemiyi alıp götürecek rüzgâr çoktan çıkmıştı. Bonnafous yüzünden, Güney'e doğru atılan her adım, anlı şanlı bir adım olacaktı. Savaşçıların böyle yollara düşmelerinde, sevginin mi yoksa nefretin mi etken olduğunu anlamıyorum.
İnsanın, dünyada öldürebileceği böyle bir düşmanının olması çok onur vericiydi. Onun gözüktüğü yerde, yakın kabileler çadırlarını kaldırıyorlar, develerini topluyor ve kaçıyorlardı. Ona rastlamaktan korkuyorlardı; ama en uzaktaki kabileler, sevgiye benzer bir sarhoşluk içindeydiler. Çadırların sessizliğinden, kadınların göğüslerinden, mutlu uykularından kendilerini çekip alıyorlar. Güneye doğru iki aylık tüketici yürüyüşten, insanı yakan susuzluktan kum rüzgârları altında büzülüp beklemelerden sonra, ansızın Atar birliğinin üzerine saldıracaklar. Tanrı izin verirse, yüzbaşı Bonnafous'u öldürmekten daha zevkli ne olabilir ki...
"Bonnafous güçlü," diye itiraf ediyor Kemal bana.
Şimdi gizlerini biliyorum. Arzuladıkları ama kendilerine yüz vermeyen bir kadını düşlerinde görüp öfkelenen, bütün gece onur yaraları içinde sağdan sola dönüp duran insanlara benzeyen bu adamlar, Bonnafous'un uzaktan duyulan seslerinden tasalanıyorlar. İki yüz Mağripli haydudun başında Mağripli kılığındaki Hıristiyan, üzerine yollanan çeteleri kandırıp baş kaldıranların ülkesine giriyor. Bu ülkede, Fransız baskısından kurtulan kendi adamları, hiç zarar görmeden kölelik bağlarını atarak, kendilerini taşların üzerinde Tanrılara kurban edebilirler. Öyle bir ülke ki orada, adamlarını yalnız kendi gücü dizginleyebilir, güçsüzlüğü bile onları yıldırtabilir. O gece, o boğuk sesli düşleri içinde, Bonnafous, kayıtsızca dolanıp durduracak adımları çölün yüreğinde çınlayacaktır.
Mouyane, mavi bir granitin alt kabartması gibi çadırının en dibinde, kımıldamadan derin derin düşünüyor. Gözleri ve oyuncak olmayan hançeri parlıyor yalnızca. Çeteye katıldığından beri ne kadar değişmiş! Kendi soyluluğunun her zamankinden daha çok farkında; horlayan bakışlarıyla beni eziyor. Çünkü devesine binip Bonnafous'a karşı yürüyecek. Çünkü şafakta, sevginin bütün belirtileriyle bütünleşmiş bir kinle yola koyulacak.
Bir kez daha kardeşine doğru eğiliyor, yavaşça konuşuyor ve bana bakıyor.

"Ne diyor?"
"Sana kalenin uzağında rastlarsa, ateş edeceğini söylüyor."
"Neden?"
"Senin uçağının, radyonun olduğunu söylüyor. Bonnafous'un da varmış. Ama sen gerçeği bilmiyormuşsun..."
Mouyane, mavi tülün heykelsi kıvrımları içinde kımıltısızca beni yargılıyor:
"Keçiler gibi salata, domuzlar gibi domuz yediğini söylüyor. Kadınların, utanmadan yüzünü gösteriyormuş. Böyle birini görmüş o. Hiç dua etmiyormuşsun. Gerçeği bilmedikten sonra, uçağın ve radyon neye yararmış, diyor."
Özgürlüğünü savunmayan bu Mağripliye hayran kalıyorum. Çünkü insan çölde, her zaman özgürdür; çünkü bu adam, görünen zenginlikleri savunmuyor. Bu adam gizli krallığını savunmuyor; çünkü çöl çıplaktır. Kum dalgalarının sessizliğinde, mangasını eski bir korsan gibi götürüyor Bonnafous. Onun sayesinde, Cap Juby karargâhı artık aylak çobanların sığınağı olmaktan çıkmıştır. Bonnafous fırtınası, Cap Juby'nin böğründe eser, onun sayesinde geceleri, çadırlar birbirine yaklaşır. Güneyde bir sessizlik insanı boğazlar. Bonnafous'un sessizliğidir bu! Rüzgârda yürüyen eski avcı Mouyane da, onun sesini dinler.
Bonnafous Fransa'ya dönünce, düşmanları sevineceklerine ağlayacaklardır. Onun gidişiyle, çölleri bir kutuptan, yaşamları da biraz çekicilikten yoksun kalacakmış gibidir sanki. Bana şöyle diyeceklerdir: "Senin Bonnafous neden gidiyor?" "Bilmem..."
Yıllarca, onların karşısında yaşamını tehlikeye atmıştır Bonnafous. Onların kurallarını kendi kuralları edindi. Başını, onların taşlarına dayayıp uyudu. Bitip tükenmeyen kovalamacada, onlar gibi, kutsal kitaplara özgü yıldızlı, rüzgârlı gecelerin tadını tattı. Şimdi de giderken, önemli bir rol oynamadığını gösteriyor. Masadan patavatsızca ayrılıyor. Tek başlarına oynamaya bıraktığı Mağripliler, artık insanların kanlarını son damlasına kadar akıtmaya zorlamayan bir yaşamın anlamını yitiriyorlar. Ama yine de ona inanmak istiyor onlar.
"Senin Bonnafous geri dönecektir."
"Bilmem."
Mağripliler, onun geri geleceğini de düşünüyorlar. Onu artık ne Avrupa'daki oyunlar, ne briç partileri, ne yükselmeler ne de kadınlar doyurabilir. Aklından hiç çıkmayan yitirdiği soyluluğun görüntüsünden, aşka yönelmiş adım gibi yürekleri çarptığı yere geri dönecektir. O, burada başından tek bir serüven geçtiğini sanabilir, gittiği yerde önemli olan şeye kavuştuğunu sanabilir ama biricik gerçek zenginliklere burada, çölde kavuştuğunu, tiksinerek anlayacaktır. Bu gerçekler, çölün gizemi, gece, sessizlik, rüzgârın ve yıldızların yurdudur. Eğer bir gün Bonnafous, geri dönerse, daha ilk geceden, haber düşmanlar arasında yayılacaktır. Mağripliler, onun Sahra'nın bir yerinde, iki yüz haydudun ortasında uyuduğunu bileceklerdir. O zaman, develerini sessizce kuyulara götürecekler, yem olarak arpalar hazırlanacaktır. Bu kinle ya da bu aşkla silahlarını dolduracaklardır.

6

"Beni Marakeş'e kadar bir uçakta sakla..."
Her gece, Juby'de bu Mağripli köleler, bana kısaca böyle yalvarırlardı. Daha sonra, yaşamak için elinden geleni yaptığına inanıp bağdaş kurarak otururlar ve çayımı hazırlarlardı. Hastalığını iyileştirecek olan doktora içini döktüğüne, kendini kurtaracak olan tek tanrıya yalvardığına inanarak, bütün gün içi rahatlardı. Başını çaydanlığın üstüne eğip bundan böyle yaşamanın yalın çizgilerini, Marakeş'in kara topraklarını, pembe evlerini, elinden alınan bu en ilkel dünya nimetlerini düşünüp dururdu artık. Ne sessizliğim yüzünden, ne de canını bağışlamakta geciktiğim için kızardı bana. Onun gibi bir insan değildim ben. Ama harekete geçirilecek bir güç, günün birinde kaderi üzerinde esecek uygun bir rüzgâra benzer bir şeydim.
Ama yine de birkaç ay için Juby Havaalanı'nın başına geçmiş basit bir pilottum. Varımı yoğum İspanyol kalesine dayanmış bir barakaydı; bu barakanın içinde, bir leğen, bir tuzlu su kabı, kısacık bir yatak vardı. Gücümle ilgili pek aşırı kuruntulara da kapılmıyordum.
"Dostum Bark, görürüz..."
Bütün kölelerin adı Bark'tı. Onun adı da Bark'tı elbette. Dört yıllık köleliğe karşın, hâlâ buna alışamamıştı. Kral olduğunu anımsıyordu hep.
"Marakeş'te ne yapardın, Bark?"
Karısının ve üç çocuğunun kuşkusuz hâlâ yaşamakta olduğu Marakeş'te çok güzel bir mesleği vardı.
"Sürüleri güderdim ve adım da Muhammed'di!"
Orada, cait'ler onu çağırırlardı:
"Öküzleri satacağım Muhammed, dağa git de getir onları."
Ya da:
"Ovada bin koyunum var, onları daha yüksekteki otlaklara götür," derlerdi.
Bark da elinde zeytin dalından bir asayla onları güdermiş. Kocaman bir koyun sürüsünün tek sorumlusuymuş. En hareketlileri doğacak kuzular yüzünden yavaşlatarak, en uyuşukları canlandırarak, hepsini yola getirilip güven içinde yürürmüş. Sürüsünü güttüğü kutsal toprakların yerini yalnız kendisi bilirmiş. Yıldızlara bakıp yolunu bulurmuş. Koyunlarla paylaşamadığı ağır bir bilgiye sahipmiş. Dinlenme zamanını su içme zamanını kendisi saptarmış. Geceleri, koyunlar uyurken, diz kapaklarına kadar yünlere gömülü, bu cahil koyunlara karşı içi sevgiyle dolup taşan Bark, bir doktor, bir peygamber, bir kral gibi ayakta durur, ulusu için yakarırmış.
Bir gün, Araplar yanına yanaştılar:
"Bizimle gel, Güney'e gidip hayvanları arayalım."
Onu uzun uzun yürütmüşler. Üç gün sonra, kendini dağ yollarında, isyan bölgesinde bulunca, Bark'ın omzuna ellerini koymuşlar, ona "Bark" adını verip satmışlar.

Ben, başka köleler de tanıyordum. Her gün çadırlarına gider, çaylarını içerdim. Orada, yalınayak, bedevinin tek lüks eşyası olan kalın tüylü keçeye uzanır, geçen anların tadını çıkarırdım. İnsan çölde zamanın akışını duyumsar. Güneşin yakıcı sıcağı altında, insan, akşama doğru, ellerini ayaklarını yıkayıp terlerini silecek olan serin rüzgâra doğru yürür gibidir sanki. Güneşin yakıcı sıcağı altında, insanlar ve hayvanlar, ölüme gidermiş gibi güvenle o büyük yalağa doğru ilerlemektedir sanki. Bu yüzden burada, tembellik hiçbir zaman boşuna yapılmaz. Bu yüzden bütün günler, denize giden o yollar gibi güzeldir. Bu köleleri tanıyordum ben. Efendisi, eşya sandığından, içi tıka basa eşyalarla, anahtarsız kilitler, çiçeksiz vazolar, üç kuruşluk aynalar, eski silahlar, insana çöl ortasında kuma oturmuş bir gemiden kurtarılmış duyusunu veren bir yığın önemsiz şeylerle dolu sandıktan, mangalı, demliği ve bardakları çıkardığı anda, çadıra girer köleler.

O zaman köle, sessizce mangala kuru çalı çırpı doldurur, ateşler, çaydanlığı doldurur, küçük bir kızın yapabileceği iş için kocaman ağaçları kökünden sökebilecek kadar güçlü kaslarını çalıştırır. Sessizdir. Çarka kapılmıştır. Çay yapacak, develere bakacak, yemek yiyecektir. Günün yakıcı sıcağı altında geceye doğru yürüyecek ve çıplak yıldızların dondurucu soğuğu altında, günün yakıcı sıcağını özleyecektir. Yazları bir kış masalı, kışları da bir güneş söylencesi dokunan Kuzey ülkelerine ne mutlu! Sıcak havalarında hiçbir şeyin değişmediği zavallı dönence ülkeleri! Ama insanları gece gündüz, kolayca bir umuttan bir başkasına götürüp getiren bu Sahra'ya da ne mutlu!

Kimi zaman zenci köle, kapının önüne çömelerek akşam rüzgârının tadını çıkarır. Anılar, artık bu ağır köle gövdesine ulaşamaz. Kaçırıldığı saati, o darbeleri, çığlıkları, kendini keçenin üzerine fırlatan insanların kollarını belli belirsiz anımsar. O andan sonra, garip bir uykuya dalar. Gözü görmeyen biri gibi kendi malı saydığı Senegal'in yavaş yavaş akan ırmaklarından ya da Güney Fas'ın beyaz kentlerinden uzak kalmıştır. Bir sağır gibi alışık olduğu seslerden yoksundur. Bu akşam mutsuz değil, sakat biridir o. Bir gün, bedevilerin çağlara bağlı yaşantılarının içine düşmüş, ömrü boyunca çöllerde, onlarla birlikte geçmişle, bir aile ocağıyla, kendisi için ölüler kadar cansız karısıyla, çocuklarıyla ortak nesi kalmıştır!

Uzun süre büyük bir aşk yaşamış, sonra da aşktan yoksun kalmış insanların, kimi zaman, kimsesiz soyluluktan bıktıkları görülür. Onlar, alçakgönüllü bir şekilde yaşama yaklaşırlar, sonra mutluluğu bulurlar. Kendilerini bırakmak, bir tür alçalmak, olayların akışına kapılmak onlara hoş gelir. Köle, efendisinin ateşiyle gururlanmaya başlar.

"Al bakalım," der efendi, köleye kimi zaman.

Bu saat, efendinin köleye karşı iyi davrandığı saattir. Çünkü bütün yorgunlukları yakıp tutuşturan bütün sıcaklık geçmiştir. Çünkü efendi ve köle, yan yana, serinliğe girmişlerdir. Efendi, köleye bir bardak çay verir. Köle de bu bir bardak çay için, içi nimetle dolu bakarak efendisinin dizlerini öpecektir. Köle zincirle bağlı değildir hiçbir zaman. Buna pek gerek yoktur ki! Nasıl da bağlıdır efendisine! Tahtını yitirmiş bir

zenci kral olduğunu inkâr etsin yeter ki! Ondan daha mutlu bir köle olamaz.
Ama yine de günün birinde, onu salıvereceklerdir. Çok yaşlanıp da yiyip içtiğinin, üstünün başının hakkını ödemeyecek duruma gelince, ona sınırsız bir özgürlük vereceklerdir. Üç gün boyunca çadırdan çadıra gezip kendine boş yere bir yer arayacaktır. Her gün biraz daha güçsüz kalacak, üçüncü günün sonuna doğruysa, kumun üstüne uzanıp kalacaktır. Juby'de böylelerini çırılçıplak, can çekişirken gördüm. Mağripliler, uzun uzun can çekişenleri dürtüp dururlar. Ama bunu zalimliklerinden yapmazlar. Mağriplilerin çocukları da karaya vurmuş bu kara cesetlerin yanında oynarlar; her gün şafak vakti, hâlâ onun kımıldayıp kımıldamadığını görmeye koşarlar ama yine de eski uşakla alay etmezler. Bütün bunlar doğal düzenin gereğidir. Sanki ona, "Çok çalıştın, uykuyu hak ettin. Hadi uyu," demek gibidir bu. O ise hep uzanmış durumda, insanın içini altüst eden bir haksızlığı değil de yalnızca açlık duyar; baş dönmesi gibidir bu. Gitgide toprağa karışır, güneşin altında kurur, toprağın malı olur. Otuz yıllık çalışmadan sonra, toprağa ve uykuya hak kazanmıştır.
İlk rastladığım kölenin iniltisini duymadım. Ama sızlanacak kimsesi yoktu onun. Onda, içten içe boyun eğiş, yolunu şaşırmış, karlara uzanıp düşlere ve karlara gömülü bir dağlının, boyun eğişi var gibiydi. Beni alt üst eden onun acısı değildi. Buna hiç inanmıyordum. Ama ölen bir insanla birlikte, bir dünya da ölmektedir. Kendi kendime, onunla birlikte hangi hayaller sönüp gidiyor; Senegal'in hangi bahçeleri, Güney Fas'ın hangi beyaz kentleri yavaş yavaş kayboluyor diye düşünüyordum. Bu kara külçede yitip giden, yalnızca çay hazırlamak, hayvanları suya götürmek gibi sıradan tasalar mıydı? Bir köle ruhu, yalnızca, uykuya mı dalıyordu yoksa arıların saldırısında canlanan bir insanın büyüklüğü içinde mi can veriyordu, bilemiyordu. Kafatasının sert kemiği, bana göre eski eşya sandığıyla aynıydı. Bu çöldeki deniz kazasından kurtulan son derece gereksiz şeylerin hangi renkli ipek kumaşlar, hangi şenlik hayalleri, hangi modası geçmiş şeyler olduğunu bilmiyordum. O sandık oradaydı; kilitli ve ağır. Son günlerin o büyük uykusunda, bu adamda, dünyanın hangi parçası çöküyordu. Yavaş yavaş yeniden karanlıklara, öze dönen bu bilinçte, bu tende, neler parçalanıp gidiyordu, bilmiyordum.
"Ben, sürüleri güderdim ve adım Muhammed'di..."
Zenci köle Bark, sonuna kadar dayanan, tanıdığım tek köleydi. Onun özgürlüğüne saldırmak, bir gün içinde yeni doğmuş bir çocuk gibi çırılçıplak duruma getirmek, Mağripliler için işten bile değildi. Tanrı'nın, bir saat içinde insanın varını yoğunu silip süpüren böyle kasırgaları vardır. Ama Mağripliler, malından çok onun kişiliğini yıldırıyor. Oysa Bark, kişiliğinden vazgeçmiyordu. Ama öteki köleler, bütün yıl bir lokma ekmek için didinen zavallı çobanı öldürecek kadar benliklerinden vazgeçiyorlardı pekâlâ!..
Bark, köleliğe, beklemekten usanıp sıradan bir mutluluğa kendini bırakmak istemiyordu. Köle sahiplerinin iyiliklerine, kölece sevinçlere

sırtını çevirmişti. O, artık yok olan Muhammed'e göğsünde yaşattığı Muhammed'in oturmuş olduğu evi saklıyordu. Boş kaldığı için acı çeken bu evde artık kimse oturmayacaktı. Bark, yollarındaki otların ve sessizliğin verdiği sıkıntıyla, bağlılık uğruna can veren ak saçlı çobana benziyordu.

Bu unutulmuş adamın, yaşama yeniden dönerek köle görünüşünü üzerinden silkip atacağı günü düşünüp: "Ben, Muhammed bin Hüseyin", demez, yalnızca "Adım, Muhammed" derdi. Kimi zaman, gecenin sessizliğinde, bütün anılarının, bir çocukluk şarkısının tokluğuyla canlandığı olurdu. "Gece yarısı Marakeş'ten söz etti ve ağladı," diye anlatmıştı Mağripli çevirmenimiz. Hiç kimse, sessizlik içinde, bu anıların geri dönüşünden kurtaramaz kendini. Öteki Muhammed, habersizce uyanmış, kolları bacakları gerilmiş, hiçbir kadının kucağına yanaşmadığı bu çölde, yanında karısını aramış hiçbir çeşmenin akmadığı bu yerde, çeşme suyunun akışını işitmişti. Bark ise, gözleri kapalı, her gece insanların oturduğu aynı yıldızın altında, beyaz bir evde oturduğunu sanıyordu. Bark, sanki kutupları birbirine yakınmışçasına gizemli bir biçimde canlandırılmış eski sevgilerle bana doğru gelirdi. Gitmeye hazır olduğunu, bütün sevgilerinin de hazır olduğunu, bunları saçmak için yalnızca ülkesine dönmesinin yeteceğini anlatmak isterdi bana. Benim bir işaretim yeterdi ona. Bark gülümsüyor, bu işi nasıl yapacağını anlatıyordu. Ben henüz düşünmemiş olabilirdim bunu: "Posta yarın kalkıyor. Agadir'e kadar beni uçakta saklarsın..."

"Zavallı dostum Bark!"

Çünkü biz, düşman kabileler arasında yaşıyorduk, onun kaçmasına nasıl yardım edebilirdik. Ertesi gün Mağripliler, Tanrı bilir bu hırsızlığın, bu hakaretin öcünü nasıl bir cinayetle alırlardı? Havaalanının makinistleri Laubergue, Marchal ve Abgali'nin yardımıyla onu satın almayı denemiştim ama Mağripliler, köle arayan bir Avrupalıya her zaman rastlamazlardı. Bunu kötüye kullandılar.

"Yirmi bin frank."

"Bizimle dalga mı geçiyorsun?"

"Şu güçlü kollarına bir bak hele..."

Böylece aylar geçti aradan.

Sonunda Mağripliler istedikleri fiyatı düşürdüler; mektup yazdığım Fransa'daki dostların yardımıyla, yaşlı Bark'ı satın alacak duruma geldim.

Sıkı bir pazarlığa giriştik. Bu iş tam sekiz gün sürdü. On beş Mağripliyle kum üzerinde, halka şeklinde oturuyorduk. Köle sahibinin ahbabı, aynı zamanda benim de ahbabım olan Zind Ould Rhattari adındaki haydut, gizlice bana yardım ediyordu.

Benim verdiğim öğütler üzerine, köle sahibine:

"Sat onu, diyordu". Nasılsa yitireceksin. Hastadır o. Hastalık hemen ortaya çıkmaz, çünkü içindedir. Bir gün, şişip kalır. Onu Fransız'a hemen sat.

Raggi adındaki bir başka hayduda, alışverişi tamamlamama yardım ederse, bir komisyon vermeye söz vermiştim. Raggi de köle sahibini kandırmaya çalışıyordu.
Parayla develer, silahlar ve mermiler satın alırın. Böylece çeteyle birlikte Fransızlara karşı savaşırsın. Atar'dan üç dört tane taze köle getirirsin. Şu yaşlı adamı başından sav gitsin."
Böylece Bark'ı bana sattılar. Onu altı gün boyunca barakamda kilitli tuttum. Çünkü uçak gelmeden ortalıkta dolaşacak olursa, Mağripliler onu yakalar ve daha uzaklarda yeniden satarlardı.
Ama onu kölelikten azat ettim. Bu da ayrıca güzel bir tören oldu. Murabıt, kölenin eski sahibi ve Juby Kaid'i İbrahim geldi. Sırf bana bir oyun etmek için kale duvarlarının yirmi metre ötesinde Bark'ın kafasını seve seve koparabilecek olan bu üç haydut, onu coşkuyla kucakladı ve resmi bir kâğıt imzaladı.
"Artık bizim oğlumuzsun."
Yasaya göre benim de oğlumdu artık.
Bark da bütün babalarını kucakladı.
Gideceği saate kadar, bizim barakada rahat bir tutsaklık yaşadı. Günde yirmi kez, kolay yolculuğu anlattırıyordu bize: Agadir'de uçaktan inecek, burada kendisine Marakeş için bir otobüs bileti verilecekti. Bir çocuk nasıl keşifçilik oyunu oynarsa, Bark da öyle özgür birinin rolünü oynuyordu. Bu yeniden yaşama dönüş, bu kalabalık, bu otobüs, göreceği bu kentler...
Laubergue, Marchall ve Abgrail adına gelip beni gördü. Uçaktan indikten sonra, Bark, açlıktan ölmemeliydi. Onun adına bana bin frank veriyorlardı. Böylece Bark, iş ararken, bununla geçinirdi.
Bense, yirmi frank sadaka verip karşılığında minnet bekleyen o yaşlı hayırsever kadınları düşünüyordum. Uçak makinisti olan Laubergue, Marchall ve Abgrail, bin frank veriyorlar, bunun karşılığındaysa minnet beklemiyorlardı. Mutluluk düşleri kuran yaşlı kadınlar gibi acıma duygusuyla davranmıyorlardı onlar. Bir insana, insan olma tadını tattırıyorlardı yalnızca. Onlar da benim gibi sılaya dönüşün verdiği sarhoşluk geçince, Bark'ı karşılayacak olan ilk sadık dostun yoksulluk olduğunu çok iyi biliyorlardı. Bark, üç aya kalmadan, bir tren hattında çalışıp karnını zorla doyurabilecekti. Çölde, yanımızdayken eriştiği mutluluktan daha fazlasını bulamayacaktı. Ama çoluğu çocuğu arasında, yeniden benliğine kavuşmaya hakkı vardı onun.
"Haydi dostum Bark, git de adam ol."
Uçak, havalanmaya hazır durumda çalışıyordu. Bark, son kez Cup Juby'nin o büyük ıssızlığına baktı. Uçağın önünde, iki yüz Mağripli, yaşamın eşiğindeki bir kölenin durumunu görmek için toplanmıştı. Biraz ötede uçak arıza yaparsa, onu yeniden paramparça ederlerdi.
Bizler, elli yaşındaki bebeğimizi yaşamın tehlikelerine atmanın üzüntüsü içinde, el sallıyorduk herkese.
"Güle güle, Bark!"
"Hayır!"
"Neden hayır?"

"Hayır. Benim adım Muhammet bin El Hüseyin'dir."
Ondan son kez, Arap Abdullah'tan haber aldık.
Abdullah, istediğimiz üzerine, Agadir'de Bark'a göz kulak oldu.
Otobüs yalnızca akşamları gidiyordu. Bark, bütün gün bu küçük kentte tek söz etmeden dolaşmış. Abdullah, onun üzüntülü olduğunu anlamış ve heyecanlanmış:
"Neyin var?"
"Hiç..."
Bu ansız özgürlüğünün pek farkına varamayan Bark, yeniden yaşama döndüğüne inanamıyormuş. Belirsiz bir mutluluk duyuyormuş ama bu belirsiz duygu dışında, dünkü Barkla bugünkü arasında hiçbir fark yokmuş. Ama artık bu güneşi, bu Arap kahvesinin çardağı altında oturma hakkını öteki insanlarla paylaşıyormuş. Oraya oturmuş. Kendisi ve Abdullah için çay ısmarlamış. Bu onun ilk beylik davranışıymış. Yeniden kazandığı bu güç, Bark'ı değiştirmişti kuşkusuz. Ama garson bardağına hiç şaşırmadan çay doldurmuş. Sanki bir adam gibi davranıyormuş. Çayı doldururken, özgür birinin karşısında olduğunun farkında değilmiş.
"Başka bir yere gidelim," demiş Bark.
Agadir'in yukarısındaki Kasbah'a doğru çıkmışlar.
Küçük Berberi dansözler onun yanına gelmişler. Öyle sevimli görünüyorlarmış ki Bark, yeniden yaşama döndüğüne inanmış. Bu kızlar, farkında olmadan onu yaşama yeniden döndürmüşler. Onu elinden tutarak, kibarca ama başka birine sunar gibi çay sunmuşlar. Bark, onlara yaşama nasıl döndüğünü anlatmak istemiş. Tatlı tatlı gülmüşler. O sevindiği için seviniyorlarmış. Kızları hayran bırakmak için; "Benim adım Muhammed bin El Hüseyin" diye eklemiş. Ama bu kızları şaşırtmamış. Herkesin bir adı vardır ve pek çoğu da çok uzaklardan gelmiştir...
Abdullah'ı yine kente sürüklemiş. Yahudi dükkânlarının önünde dolaşmış, denize bakmış, canının istediği yere gidebileceğini, artık özgür olduğunu düşünmüş... Ama bu özgürlük ona acı gelmiş: Bark'a dünyayla hiçbir bağı olmadığını göstermiş.
Bir ara, bir çocuk geçerken, Bark yavaşça onun yanağını okşamış. Çocuk gülümsemiş. Bu, yaltaklanılan bir efendinin çocuğu değilmiş. Bark'ın okşadığı çelimsiz bir çocukmuş, ona gülümsemiş. Bu çocuk Bark'ın gözünü açmış, bu çelimsiz çocuğun gülümsemesi, Bark'a kendini önemli biri gibi duyumsatmış. İçinde bir şeyler sezer gibi olmuş, kendinden emin adımlarla yürümeye başlamış.
"Ne arıyorsun?" diye sormuş Abdullah.
"Hiç." demiş Bark.
Ama bir sokağın köşesini dönerken, oynayan bir grup çocukla karşılaşmış ve durmuş. Aradığı yer burasıymış. Çocuklara sessizce bakmış. Sonra Yahudi dükkânlarına doğru giderek kolları armağanlarla dolu, geri dönmüş. Abdullah öfkelenmiş:
"Budala, paranı harcama!" demiş.

Ama Bark onu dinlemiyormuş. Büyük bir ciddiyetle, hepsine teker teker işaret etmiş. Küçük eller oyuncaklara, bileziklere, sırmalı pabuçlara doğru uzanmış. Her çocuk, hazinesini alınca, kaçıp gidiyormuş.
Haberi duyan Agadirli öteki çocuklar, ona koşmuşlar: Bark onlara da sırmalı pabuçlar giydirmiş. Bunu duyan Agadir çevresindeki bütün çocuklar, çığlıklar atarak, bu kara tanrının peşine düşmüşler, o eski kölelik giysisinin eteklerine yapışıp haklarını istemişler. Bark, varını yoğunu harcamış.
Abdullah, onun sevinçten çıldırdığını sanmış. Ama bence, Bark'ın bu taşkın sevinci, başkalarıyla paylaşmak diye bir düşüncesi yoktu.
Özgür olduğuna göre, başlıca nimetlere, kendini sevdirme hakkına, kuzeye ya da güneye doğru gitme hakkına, çalışarak ekmeğini kazanma hakkına sahipti. Giderilmez bir açlık duyarcasına, bütün insanlar gibi bir insan olmak, insanlara bağlanma isteğiyle içi dolup taşarken, bu para neye yarardı ki? Agadirli dansözler yaşlı Bark'a sevecen davranmışlardı ama o, geldiği gibi onlardan kolayca ayrılmıştı. Bark'a gereksinimleri yoktu onların. Bu Arap dükkân uşağı, şu sokaklardan geçenler, tümü de onun kişiliğinde özgür bir insana saygı gösteriyor, onunla güneşi eşit bir biçimde paylaşıyorlardı. Ama hiçbiri ona gereksinimi olduğunu göstermemişti. Özgürdü, ayakları yerden kesilircesine özgürdü o. Ona, ilerlemeyi köstekleyen o insan ilişkileri, o gözyaşları, o vedalar, o başa kakmalar, o sevinç gerekiyordu. Her davranışta, her insanın okşadığı ya da kırıp attığı şeyler, onu başkalarına bağlayan ya da benliğine çöküp oturan bin bir bağ gerekiyordu ona. Ama Bark'ın üzerine daha şimdiden binlerce umudun ağırlığı çöküyordu...
Bark'ın saltanatı, Agadir üzerinde batan güneşin görkeminde, uzun zamandır tatlı tatlı beklediği bu serinlikte başlıyordu. Gitme saati yaklaştığından, Bark, koyun sürüleri gibi bu çocuk kalabalığın arasında ilerliyor, sabanıyla toprakta iz açarcasına, ilk kez kendi kendine dünya yüzünde yol açıyordu. Yarın, kendi ailesinin yoksulluğu içine, belki de gücünü yitirmiş, yaşlanmış kollarının kaldıramayacağı bir yaşam yükünden sorumlu olarak girecekti. Ama bu yükün ağırlığı daha şimdiden üzerine çökmüştü. Sanki insanlar arasında yaşamayacak kadar hafif ama ağır çeksin diye, bir yolunu bulup, kemerine kurşun bağlamış bir koruyucu melekti. Sanki uçmasın diye eteğine yapışıp çeken, sırmalı pabuçlara çok gereksinimi olan o bin çocuğun ortasında güçlükle yürüyordu.

7

İşte böyledir çöl. Yalnızca oyunun kurallarını gösteren bir Kuran, bu kumu bir imparatorluğa çeviriyor. Bomboş sanılan Sahra'nın her köşesinde, insan tutkularını harekete geçiren gizli bir oyun oynanır. Gerçek çöl yaşamı, kabilelerin, otlatacak bir ot bulmak için yollara düşmesinde değil belki orada durmadan oynanan oyundadır, insanların buyruğu altına girmiş çölle girmemiş olan çöl arasında ne maddi fark var sanki! Bütün insanlar içinde geçerli değil mi bu? Yüz değiştirmiş bu çöl karşı-

sında, çocukluğumun oyunlarını, tanrılarla doldurduğumuz loş, yaldızlı bahçeyi, hiçbir zaman sırrına eremeyeceğimiz, köşesini bucağını bir bir tarayamadığımız bu küçük toprak parçasında bulduğumuz o sınırsız ülkeyi anımsıyorum. Kendimize özgü, gizli bir uygarlık kurmuştuk. Orada, adımlarımızın bir tadı eşyaların herkese kapalı bir anlamı vardı. Adam olup, başka yasalar, düzenler altında yaşamaya başladığımız zaman, çocukluğumuzun gölgeli, büyülü, dondurucu, yakıcı bahçesinden geriye ne kalır? Oraya yeniden dönüp de o küçük kara taşlı duvarlar dışında bir tür umutsuzlukla dolaştığımız ve bir zamanlar, bize uçsuz bucaksızmış gibi gelen bu dar yere nasıl kocaman bir ülke sığdırdığımıza şaştığımız zaman, ne öğreniyoruz? Bu engin ülkeye, artık bir daha ayak basmayacağımızı, bahçeye değil, asıl oyuna karışmak gerektiğini anlamaktan başka ne öğreniyoruz?
Ama artık düşman kabileler kalmadı. Cap Juby, Cisneros, Puerto-Cansado, Saguet-EI-Hamara, Dora, Samarra'da artık bilinmeyen bir şey yok. Koştuğumuz ufuklar, ılık ellerin tuzağına düşüp renklerini yitiren böcekler gibi birbiri ardına söndü. Ama onları izleyen kuruntuların elinde oyuncak olmadı. Biz bu keşiflere koştuğumuz sırada yanılmıyorduk. Binbir Gece Masalları'nın sultanı da yanılmıyordu. O sultan, öylesine nazik bir öz peşindeydi ki güzel cariyeleri, ışıyan günle birlikte, daha dokunur dokunmaz, kanatlarındaki yaldızları yitiren kelebekler gibi kolları arasında sönüyorlardı. Bizler kumların büyüsüyle besleniyoruz. Başkaları, oralarda belki petrol kuyuları kazacak, elde ettikleriyle zenginleşecek. Ama geldiklerinde, iş işten geçmiş olacak. Çünkü yasak hurmalıklar, ya da hayvan kabuklarının el değmemiş tozları en değerli yanlarını bize verdiler: Onlar ancak bir saatlik bir coşku verirler ve bunu da bizler yaşadık.
Çöl mü? Günün birinde onun tam ortasına inecekmişim. 1935 yılında, Çin Hindi'ne yaptığımız bir yolculuk sırasında, Libya sınırlarında, kendimi, kumda ökseye tutulmuş buldum. Öleceğimi sandım. İşte öyküsü.

VII

ÇÖLÜN ORTASINDA

1

Akdeniz'e yaklaşırken, aşağıda bulutlara rastladım. Yirmi metre alçaldım. Sağanak halinde yağan yağmur rüzgârlıklara çarpıyor, denizden buharlar çıkıyordu. Bir şeyler görmek, bir gemi direğine çarpmamak için büyük çaba harcıyordum.
Makinistim André Prévôt, sigaramı yakıyordu.
"Kahve ister misiniz?"
Uçağın arkasında gözden yitiyor ve termosla geri dönüyordu, içtim. İki yüz bin metrelik devri elde tutsun diye, arada bir gaz manetine hafifçe vuruyordum. Kadranlarıma şöyle bir bakıyorum: Aletlerin uysal, her iğne yerli yerinde. Kaynar su dolu bir havuz gibi tüten denize göz atıyo-

rum. Bir deniz uçağında olsaydım, denizin böyle "çukur" olmasına üzülürdüm. Ama uçaktayım. Çukur olsun ya da olmasın, oraya inemem nasılsa. Neden bilmem, bu düşünce içime anlamsız bir güven doldurdu. Deniz, benim olmayan bir dünyanın parçası. Burada motorun bozulması beni ilgilendirmiyor, beni korkutmuyor bile. Denize inecek donanımım yok.

Bir buçuk saatlik uçuştan sonra, yağmur diniyor. Bulutlar hâlâ çok alçakta ama ışık, bir gülümseyiş gibi onları delip geçiyor. Güzel havaya ağır ağır bu hazırlanış hoşuma gidiyor. Başımın üstünde kalın bir pamuk tabakası görüyorum. Bir sağanaktan kaçınmak için çark ediyorum. Bulutların ortasından geçmem gerekmiyor, ilk delik göründü...

Bunu daha görmeden sezmiştim; çünkü tam karşımda, denizin üstünde, çayır yeşili uzun bir şerit, bir çeşit vaha görüyorum. Bu yeşil, Senegal'den üç bin kilometrelik çölü aşıp döndüğüm zaman, Güney Fas'ta rastladığım yüreğimi ağzıma getiren arpa tarlalarının yeşiline benziyor. Burada da insanla dolu bir ülkeye varıyorum sandım, içime hafif bir sevinç doldu. Prévôt'ya doğru dönüyorum: "Bitti artık. İşler yolunda" diyorum. "Evet, işler yolunda..."

Tunus. Benzin doldurulurken, kâğıtları imzalıyorum. Ama bürodan çıktığım anda, "pluf" diye suya dalış sesi duyuyorum. Yankı yapmayan şu sessiz gürültülerden biri. O anda, buna benzer bir ses duyduğumu anımsıyorum: Bir garajdaki patlama gürültüsü. Bu kısık sesten iki kişi ölmüştü. Pist boyunca uzayıp giden yola doğru dönüyorum. Biraz toz kalkmış, iki kaptıkaçtı birbirine girmiş, birden taş kesilmiş gibi donup kalmışlardı. Bazı adamlar onlara, bazılarıysa bize doğru koşuyor:

"Telefon edin.. Bir doktor... Başı..." Yüreğimin sıkıştığını duyuyorum. Akşamın sakin ışığı altında, kader, yapacağını yapmıştı. Güzel bir insan, bir zekâ ya da bir yaşam sönmüştü... Korsanlar, kumların üzerinde gelmişler. Kumlarda esnek ayak seslerini kimseler duymamış. Kampta yağma sözleri aldı yürüdü. Sonra her şey ışıklı sessizliğe bürünüyor. Aynı erinç, aynı sessizlik... Yanımdaki biri, parçalanan kafatasından söz ediyor. Bu cansız, kan içindeki baş konusunda bir şey öğrenmek istemiyorum. Yola sırtımı dönüp uçağıma gidiyorum. Ama yüreğimde bir tehlike sezgisi var. Bu gürültüyü az sonra yeniden duyacağım. Gösterge tablamı iki yüz yetmişe ayarlayınca, aynı kısık sesi, yazgının bizi bekleyen o değişmez homurtusunu yeniden duyacağım.

Ver elini Bingazi.

2

Yoldayız. İki saatlik gün ışığımız daha var. Trablus'a vardığımda, kara gözlüklerimi çıkardım. Kumlar altın gibi yanıyor. Tanrım, bu gezegen ne kadar ıssız! Irmaklar, gölgelikler, insanların evleri bana, bir kez daha, mutlu bir rastlantının eseri gibi geliyor. Her yer kaya ve kum dolu!

Ama bütün bunlar bana yabancı. Uçuş dünyasında yaşıyorum ben. Tıpkı bir tapınağa girercesine, gecenin yaklaştığını seziyorum. Duaların

gizemi içindeymiş gibi umutsuz düşüncelere gömüleceğim. Bütün bu yabancı dünya silinecek, az sonra tümüyle kaybolacak. Bütün bu görünüm, hâlâ altın renkli ışıklarla kaplı ama bir şeyler buhar olup uçmakta. Ömrüm boyunca böylesini yaşamadım, diyorum. Havalarda uçmanın o anlatılmaz büyüsünü yaşayanlar beni anlayabilirler.
Yavaş yavaş güneşten ayrılıyorum. Motorum bozulduğunda, beni bağrına basacak olan yaldızlı büyük düzlüklere; bana yol gösteren işaret noktalarına; tehlikeleri haber veren, gölgeleri gökyüzü "e vurmuş dağlara veda ediyorum. Geceye giriyorum. Uçuyorum. Benden yana yalnız yıldızlar var.
Dünya ağır ağır ölüp gidiyor. Işık azar azar benden uzaklaşıyor. Yeryüzü ve gökyüzü yavaşça karışıyor birbirine. Bu toprak, buhar gibi yükselip ortalığa yayılıyor sanki, ilk yıldızlar, yeşil bir su içindeymişler gibi titreşiyor. Katı birer elmasa dönüşmeleri için uzun zaman beklemek gerek. Kuyruklu yıldızların sessiz oyunlarını seyretmek için daha çok beklemem gerek. Bazı geceler, yıldızlar dünyasında sanki büyük bir fırtına varmış gibi kıvılcımlar saçılır durur.
Prévôt, sabit lambalarla işaret lambalarını deniyor. Ampullere kırmızı kâğıt sarıyoruz.
"Bir kat daha..."
Bir tabaka daha sarıyor, düğmeye dokunuyor. Işık hâlâ çok açık. Bir fotoğrafçı odası gibi dış dünyayı solduracak. Geceleri, eşyaların üstüne yapışan o hafif özü yok edecek. Ama tam olarak karanlık basmamış. Ayça biçimindeki ay, hâlâ duruyor. Prévôt, arkalara dalıyor bir sandviçle dönüyor. Bir salkım üzümü yiyorum. Aç değilim. Ne açım ne susuz. Hiç yorgunluk duymuyorum. Böylece on yıl uçak kullanırmışım gibi geliyor bana.
Ay battı.
Bingazi, gecenin karanlığında görünüyor. Bingazi, öylesine karanlığa gömülmüş ki çevresinde hiç ışık halesi yok. Kenti, vardığım zaman fark ettim. İnecek bir yer ararken, kırmızı ışık birden yandı. Işıklar kara bir üçgen oluşturdu. Uçağı çeviriyorum. Gökyüzüne çevrili bir far, sanki alevden bir fıskiye gibi yükseldi, sonra döne döne indi ve alanın üzerinde yaldızlı bir yol çizdi. Engelleri daha iyi görmek için uçağı daha da çeviriyorum. Alanın gece inişleri için donanımı çok iyi. Motorun gazını kestim ve kara bir suyun içine iner gibi inişe geçtim.
Yere indiğimde, yerel saat yirmi üçü gösteriyordu. Fenere doğru ilerliyorum. Dünyanın en kibar subay ve erleri, projektörün sert ışığında bir görünüp bir kayboluyor. Kâğıtlarımı alıyorlar, benzin dolduruyorlar. Yirmi dakikaya kadar havalanacağım.
"Viraj yapıp üstümüzden geçin, yoksa tehlikesizce havalandığınızı anlayamayız."
Yola koyuluyoruz.
"Simoune" tipi uçağım, daha yolun sonuna varmadan havalanıyor. Projektör beni izliyor, bu yüzden dönüş yaparken zorlanıyorum. Sonunda peşimi bırakıyor; gözlerimi kamaştırdığını anlıyorlar. Diklemesine yarı dönüş yapıyorum. O sırada projektör yüzüme çarpıyor; ama

çarpar çarpmaz da kayıyor, yaldızlı uzun huzmesini başka yana çeviriyor. Bu hareketlerde, büyük bir incelik seziyorum. Uçağı yeniden çöle doğru çeviriyorum.
Paris, Tunus ve Bingazi meteoroloji istasyonları, rüzgârın arkadan saatte otuz kırk kilometre hızla eseceğini bildirdi. Saatte üç yüz kilometre hız yapacağımı umuyorum. Rotayı İskenderiye'yle Kahire arasındaki doğrultuya çeviriyorum. Böylece, kıyıdaki yasak bölgeden sakınmış olacağım. Ayrıca da bilinmedik yönlere sapacak olursam, sağdan ya da soldan, bu kentlerden birinin, daha doğrusu Nil Vadisi'nin ışıklarını gözden kaçırmamış olacağım. Rüzgâr hiç değişmezse, üç saat yirmi dakika uçacağım. Rüzgâr zayıflarsa, üç saat kırk beş dakika. Bin elli kilometrelik çöle dalmaya başlıyorum.
Ay yok artık. Kara bir zift, yıldızlara kadar yayılmış sanki. Bir ışık görmeyecek, bir işaretten yararlanamayacağım. Telsizim olmadığından, Nil'e varmadan önce, insanlardan haber alamayacağım. Pusulamdan ve sahte ufuktan başka bir şeye bakmaya kalkışmıyorum. Artık hiçbir şeyle ilgilenmiyorum. Dikkatimi aracın karanlık ekranı üzerindeki incecik radyum çizgisinin ağır ağır atan nabzına vermeliyim. Prévôt yer değiştirince, uçağı yeniden dengeye sokuyorum. 2000 metreye yükseliyorum. Bana bildirildiğine göre rüzgâr, oralarda uygunmuş. Uzun aralıklarla bir lamba yakıp, motor kadranlarına bakıyorum. Çünkü hepsi ışıklı değil; ama zamanımın büyük bir bölümünü, karanlıklara gömülü, yıldızların madensi parlaklığını, tükenmeyen gizli ışığını saçan, onların dilini konuşan küçük yıldızlarımın arasında geçiriyorum. Ben de müneccimler gibi gökle ilgili teknik bir kitap okuyorum. Ben de kendimi çalışkan ve saf hissediyorum. Dış dünyada her şey sönüyor. Prévôt, uzun uzun direndikten sonra, uykuya daldı. Yalnızlığımın tadını daha iyi çıkarıyorum ben. Motorun tatlı homurtusu, karşımdaysa, araçların camında, bütün bu sessiz yıldızlar var.
Ama yine de derin düşüncelere dalıyorum. Ay ışığından hiç yararlanamıyoruz; telsizimiz de yok. Nil'in ışık ağını karşımıza görünceye dek, artık en küçük bir bağ bile bizi dünyaya bağlamayacak. Her şeyin dışındayız. Bu koyu karanlıkta, yalnızca motorumuz bizi havada tutuyor, varlığımızı sürdürüyor. Peri masallarının, çetin sınavların kocaman vadisini aşıyoruz. Burada yardım almamız olanaksız. Yanlışlar bağışlanmaz burada. Tanrı'nın insafına kalmışız.
Elektrik düzeninin bitişme noktasından çizgi halinde ışık sızıyor. Işığı söndürmesi için Prévôt'yu uyandırıyorum. Prévôt, karanlıkta bir ayı gibi kımıldıyor, aksırıyor, ilerliyor. Eline geçirdiği mendilleri ve kâğıtları evirip çeviriyor. Işık çizgisi kayboldu. Bu dünyada çatlak bir yer gibi duruyordu. Radyumun soluk ve uzak ışığına da benzemiyordu. Bir yıldız ışığı da değildi, gece kulüplerine özgü bir ışıktı. Ama özellikle gözlerimi kamaştırıyor, öteki ışıkları solduruyordu.
Üç saattir uçuyoruz. Gözlerime çok parlak gelen bir ışık, birden sağımda göründü. Bakıyorum. Kanadın ucundaki lambaya da, o zamana kadar gözüme ilişmeyen uzun bir ışık izi takılmış. Bir parlayıp bir kaybolan, kesik kesik bir ışık bu. Bir buluta giriyoruz. Lambamı yankılayan

buluttu, işaret noktalarının ucunda, gökyüzünün bulutsuz olmasını yeğlerdim. Kanat, ışıkla halelendi. Işık yerleşiyor, duruyor, parlıyor, sonunda aşağıda, pembe bir buket halini alıyor. Derin anaforlar beni sallıyor. Kalınlığını bilmediğim bir kümülüs bulutunun ortalarında bir yerlerdeyiz. İki bin elli metreye yükseliyorum; hâlâ bulutların arasındayım. Yeniden bin metreye iniyorum. O ışık demeti hep kımıltısız, daha da parlak, yerinde duruyor. Güzel, ne yapalım. Tanrı cezasını versin! Başka şeyler düşünüyorum ben. Buradan kurtulunca, anlarız bakalım. Ama bu berbat ışıktan hiç hoşlanmıyorum.

Aklımdan hesap yapıyorum: "Burada biraz sarsılıyorum, normal bu. Bütün yol boyunca sarsıldık, üstelik hava açıktı, yükseklerdeydik. Rüzgâr hiç dinmedi. Saatte üç yüz kilometrelik hızı aşmam gerek." Aslında, açık olarak hiçbir şeyi bilmiyorum. Buluttan kurtulunca, nerede olduğumu anlamaya çalışırım.

Buradan kurtuluyoruz sonunda. Işık demeti birden yok oldu. Onun yok oluşu, kurtuluşumuz demekti. İleri bakınca, tam karşıda dar bir gök yolu, daha ötelerde bir kümülüsün duvarlarını görüyorum. Işık demeti hemen canlanıverdi.

Bu yapışkanlıktan yalnızca birkaç saniyeden fazla kurtuluş yok. Üç buçuk saatlik bir uçuştan sonra, beni endişelendiriyor. Çünkü aklımdan hesapladığıma göre, Nil'e çoktan yaklaşmış olmalıydık. Biraz şansım varsa, belki de bulut çatlakları arasından, Nil'i görebilirdim. Ama fazla çatlak yok. Daha aşağılara inmeyi göze alamıyorum. Sandığımdan daha yavaş uçsam bile, hâlâ yüksek topraklar üzerinde olmalıydım.

Hâlâ tasalanmıyorum. Yalnızca zaman yitirmekten korkuyorum. Ama rahatlığıma bir sınır çiziyorum: Dört saat on beş dakikalık bir uçuş. Bu süre geçtikten sonra, rüzgâr kesilse bile - ki kesileceğe pek benzemiyor - Nil vadisini çoktan geçmiş olacaktım.

Bulutun saçaklarına vardığım zaman, ışık demeti daha hızla yanıp sönmeye başladı, sonra birden sönüverdi. Gecenin şeytanlarıyla böyle şifreli konuşmalardan hoşlanmıyorum.

Karşıma, bir fener gibi parlayan yeşil bir yıldız çıktı. Bu bir yıldız mı yoksa bir fener mi acaba? Bu doğaüstü ışıktan, bu sihirbaz yıldızından hiç hoşlanmadım. Tehlikeli bir çağrı gibiydi bu.

Prévôt uyandı, araçların kadranlarına ışık tutuyor. Onu ve lambasını ittim. İki bulut arasındaki bir çatlaktan uçuyorum. Fırsattan yararlanarak aşağı bakıyorum. Prévôt yeniden uyukluyor.

Bakacak bir şey yok zaten.

Dört saat beş dakikadır uçuyoruz. Prévôt yanıma gelip oturuyor.

"Kahire'ye varmış olmalıyız..."

"Ben de öyle sanıyorum..."

"Şuradaki yıldız mı yoksa fener mi?"

Motoru biraz yavaşlattım. Prévôt belki bu yüzden uyandı. Uçuş sırasındaki ses değişikliklerine karşı çok duyarlıdır. Bulut kümelerinin altından kaymak için yavaş yavaş alçalmaya başlıyorum.

Haritama bakıyorum. Deniz kıyısının üstünden uçtuğum kesin. Hiçbir tehlike yok demektir. Durmadan alçalıyorum ve kentin ışıklarını pen-

ceremden görecek biçimde uçağı kuzeye çeviriyorum. Kuşkusuz ışıkları geçtim; öyleyse soldan görünecektir ışıklar. Şimdi kümülüslerin altından uçuyorum. Ama solumda, ta aşağılarda bir başka bulut boyunca ilerliyorum. Bu bulutun ağına yakalanmayayım diye, uçağı kuzey doğuya çeviriyorum.
Bu bulut hiç kuşkusuz daha aşağılara iniyordur. Bütün ufkumu kaplamış. Artık daha fazla alçalmayı göze alamıyorum. Yüksekliköl çerim 400'ü gösteriyor ama hava basıncını bilmiyorum. Prévôt eğiliyor. Ona: "Denize kadar alçalacağım, düşüp parçalanmaktansa, denize inerim!.." diye bağırıyorum.
Denize inmediğimi kim kanıtlar ki. Bu bulutun altındaki karanlık öylesine yoğun ki... Pencereye yanaşıyorum. Aşağılarda neler olduğunu anlamaya çalışıyorum. İşaretleri, ışıkları görmeye çalışıyorum. Külleri eşeleyen biri gibiyim. Bir ocağın altında, yaşam kıvılcımlarını bulmaya çabalayan biriyim.
"Bir deniz feneri."
Bu ışık tuzağını ikimiz aynı anda gördük. Ne çılgınlık! Bu hayal fener, gecenin varmış gibi gösterdiği şey neredeydi? Prévôt ile birlikte, onu yeniden görmek için eğildiğimiz sırada, kanatların üç yüz metre altında, birden...
"Ah!"
Başka bir şey söylemediğimi sanıyorum. Dünyamızı temellerinden sarsan bu korkunç çatırtıdan başka bir şey duymadığımı sanıyorum. Saatte iki yüz yetmiş kilometrelik bir hızla, yere çarpmıştık.
Bunu izleyen saniyenin yüzde biri kadar bir zaman içinde, patlamanın kocaman yıldızımsı alevinden başka bir şey beklemiyordum sanırım. İkimiz birden yok olup gidecektik. Ne Prévôt ne de ben heyecanlandık. İçimde yalnız ölçüsüz bir bekleyiş vardı. Bir anda ikimizi birden yok edecek olan parlak yıldızı bekleyiş. Ama kırmızı yıldız olmalı. Yalnız, kamaramızı parçalayan, pencerelerimizi söküp atan, madensel levhaları yüz metre ötelere fırlatan bir deprem oldu. Korkunç bir gürültü, homurtusuyla içimize işledi. Uçak, tıpkı uzaktan sert bir tahtaya saplanan bir bıçak gibi titriyordu. Bu öfke bizi eziyordu.. Bir saniye, iki saniye... Uçak hâlâ titriyordu ve ben, bu birikmiş gücün uçağı bir bomba gibi patlatıp atmasını delice bir sabırsızlıkla bekliyordum. Ama toprak altındaki sarsıntılar, bir patlamayla sonuçlanmadan durmadan sürüyordu. Bu görünmez güce akıl erdiremiyordum. Ne bir sarsıntıyı, ne bu öfkeyi ne de bu sonsuz süreyi anlayabiliyordum. Beş saniye... altı saniye... Ansızın bir eksenin çevresinde dönüyormuşuz gibi olduk sonra bir sarsıntı oldu, sigaralarımız pencereden fırladı. Sağ kanat paramparça oldu. Ardından derin bir sessizlik. Taş gibi bir hareketsizlik. Prévôt'ya bağırıyordum:
"Çabuk atlayın!"
O da aynı anda bağırıyordu: "Yangın var!"
Sökülen pencereden kendimizi yere attık. Yirmi metre ötede, ayaktayız. Prévôt'ya:

"Bir yerine bir şey olmadı ya?" diyordum. "Hiçbir şeyim yok," diyordu bana. Ama dizini ovuşturuyordu.
"Her tarafınızı yoklayın, kımıldatın. Bir yerinizin kırılmadığına yemin edin..."
"Bir şeyim yok, yalnız yardım pompası..." Ben, onun birden yıkılıp ikiye ayrılacağını sanıyordum; ama o, gözlerini dikmiş, durmadan yineliyordu:
"Yardım pompası..."
"Çıldırdı işte, şimdi oynayacak," diye düşünüyordum.
Ama o, gözlerini, artık yanma tehlikesini atlatmış olan uçağa doğru çevirip yüzüme baktı ve ekledi: "Bir şey değil, dizime yardım pompası takıldı."

3

Nasıl sağ kaldığımızı anlayamıyorum. Elimde elektrik lambamla uçağın yerde bıraktığı izleri izleyerek gerilere doğru gidiyoruz. Uçağın durduğu yerden iki yüz elli metre ötede, eğri büğrü maden parçaları, sac parçaları buluyoruz. Uçak, kumların üstüne saçmıştı bunları. Hava aydınlanınca, ıssız bir düzlüğün tepesinde, hafif bir eğim üzerinde sürüklendiğimizi anladık. Yere değdiğimiz noktada, kumdaki delik, bir sapan demirinin açtığı deliğe benziyordu. Uçak, kapaklanmadan karnı üzerinde, tıpkı kuyruğunu öfkeyle çarpan bir yılan gibi saatte iki yüz kilometrelik bir hızla sürünmüştü. Yaşamımızı, kumların üstünü kaplayan kara ve yuvarlak taşlara borçluyduk kuşkusuz. Bunlar bilyeli bir düzlük görevi yapmışlardı.
Prévôt, sonradan kısa devre yapıp da bir yangına neden olmaması için akümülatörleri birbirinden ayırıyor. Motora sırtımı dayayıp düşündüm: Yükseklerde dört saat on beş dakika uçarken, rüzgârın hızı saatte elli kilometre olmalı. Çünkü çok sarsılmıştım. Ama hava raporlarından beri de değişmişse, rüzgârın yönünü kestirmek zordur. Şu halde, kıyıları dörder yüz metre olan dört köşe bir alandayım.
Prévôt gelip yanıma oturuyor, bana:
"Yaşamış olmamız çok olağanüstü bir şey..."diyor.
Ona hiç karşılık vermiyorum. İçimde hiç sevinç yok. Aklıma önemsiz bir düşünce geldi, beni rahatsız ediyor biraz.
İşaret noktası olsun diye Prévôt'dan lambasını yakmasını rica ediyorum. Sonra elimde elektrik feneriyle dosdoğru yürüyorum. Dikkatle bakıyorum yere. Yavaş yavaş ilerliyorum, kocaman bir yarım daire çiziyorum, sık sık yer değiştiriyorum. Kaybolan bir yüzüğü arıyormuşum gibi yeri dikkatle araştırıyorum. Az önce de böylece bir parıltı aramıştım. Elimdeki fenerin beyaz ışığına doğru eğilmiş, karanlıkta durmadan ilerliyorum. Böylesi iyi... Ağır ağır uçağa dönüyorum. Kabinin yanına oturup düşünüyorum. Umutlanacak bir nokta arıyor ama bulamıyordum bir türlü. Belki bir yaşam belirtisine rastlarım diye arıyordum; ama yaşam bana hiçbir belirti göstermedi.
"Prévôt, bir ot kırıntısına bile rastlamadım..."

Prévôt susuyor. Beni anlayıp anlamadığını bilmiyorum. Gün ışıyınca, yine bundan söz ederiz. Yalnız büyük bir yorgunluk duyuyorum. "Çöl ortasında, yaklaşık dört yüz kilometre uzaklıkta!.." diye düşünüyorum. Sonra ansızın zıplıyorum.
"Su!"
Benzin depoları, yağ depoları delinmiş. Su depomuz da öyle. Kum hepsini emmiş. Paramparça olmuş bir termosun dibinde, yarım litre kadar kahve, başka bir termosta da çeyrek litre şarap buluyoruz. Bu sıvıları süzüp birbirine karıştırıyoruz. Biraz üzümle bir portakal da buluyoruz. İçimden: "Çölde güneşin altında beş saat yürürsek, tükenir..." diye hesaplıyorum.
Günün ışımasını beklemek için uçağın kabinine girip oturuyoruz. Uzanıyorum, nerdeyse uyuyacağım. Uyumak üzereyken, başımızdan geçenleri düşünüyorum: Nerede olduğumuz konusunda hiç bilgimiz yok. Bir litre içeceğimiz de yok. Eğer doğru hat üzerindeysek, bizi ancak sekiz günde bulurlar. Bundan daha iyisi can sağlığı; o vakit çok geç kalırlar. Eğer yolumuzun dışındaysak, bizi altı ayda bulurlar. Uçaklara güven olmaz! Bizi üç bin kilometrelik bir alanda arayacaklardır.
"Ah, çok yazık..." diyor Prévôt.
"Neden?"
"Bir çırpıda işimiz bitseydi, ne iyi olurdu!.."
Ama insan bu kadar erken pes etmemeli. Prévôt'yla kendimizi toparlıyoruz. Pek zayıf bir olasılık da olsa, bir uçağın bizi kurtarması olmayacak şey değil. Ama elimiz kolumuz bağlı durup bekleyemezdik de. Bütün gün yürüyeceğiz. Sonra uçağımıza geri döneceğiz. Gitmeden önce, programımızı kumun üzerine kocaman harflerle yazacağız.
İyice büzülüyorum, şafak sökene dek uyuyacağım. Uyuyacağım için çok mutluyum. Dört bir yanımı yorgunluk sarıyor. Çöl ortasında yalnız değilim. Yarı uykulu durumda, içime sesler, anılar, fısıltılı iç dökmeleri doluyor. Henüz susamadım, kendimi iyi hissediyorum. Bir serüvene bırakır gibi bırakıyorum kendimi uykuya. Gerçekler dünyası, düş karşısında sönüyor...
Ah, gün doğunca, her şey bambaşka oldu!

4

Sahra'yı pek sevdim. Düşman kabileler arasında ne geceler geçirdim! Rüzgârın, kumları deniz dalgaları gibi kabarttığı o altın sarısı uçsuz bucaksız alanda uyandım. Uçağımın kanatları altında uyuyarak, oralarda yardım bekledim ama o zaman bambaşkaydı.
Eğimli tepelerin yamaçlarında yürüyoruz. Toprak, baştan başa kara, parlak çakıl taşlarıyla kaplı. Sanki maden pulları gibi. Çevremizdeki bütün tepeler çelik zırhlar gibi parlıyor. Madenden yapılmış bir dünyaya düştük. Demirden yapılmış bir görünümün içindeyiz.
İlk tepeyi aşınca, daha ötelerde bir başka parlak ve kara tepe çıkıyor karşımıza. Daha sonra geri dönmek için ayaklarımızı yerde sürte sürte iz bırakarak yürüyoruz. Güneşe karşı ilerliyoruz. Böyle dikine, Doğu'ya

gitmeye karar verdim. Bunun akla uygun olmadığını biliyorum. Zaten hava raporu ve uçuş süresi de Nil'i çoktan aştığımızı gösteriyor. Ama Batı'ya doğru kısa bir deneme yaptım, içime nedenini bilmediğim bir üzüntü çöktü. O zaman Batı'yı, ertesi güne bıraktım ben de. Denize kadar varan Kuzey'i de gözden çıkardım. Üç gün sonra, yarı çılgınlık halinde, uçağımızı büsbütün bırakmaya ve bizi mahva sürükleyen o yöne doğru yürümeye karar verdiğimiz zaman, tuttuğumuz yol yine her türlü mantık, hatta umut dışıydı. Kurtulduktan sonra, herhangi başka bir yönün, yok olmamıza neden olabileceğini gördük. Çünkü Kuzey'e doğru gitseydik, çok bitkin olduğumuzdan, denize hiçbir zaman ulaşamayacaktık. Bana ne kadar saçma görünse de, öyle sanıyorum ki bugün, ortada başka bir yönü tutmamızı gerektirecek bir neden bulunmaması karşısında, Doğu'yu yalnız şunun yüzünden seçmiştir. Bu yön, dostum Guillaumet'yi Andlar'da kurtarmıştı. Bense onu oralarda çok aramıştım. Bu yön benim için belli belirsiz, yaşama giden yön olmuştu.
Beş saatlik yürüyüşten sonra, görünüm değişiyor. Bir vadide, bir kum ırmağı akıyor sanki; bu vadinin dibinde yürüyoruz. Olabildiğince uzaklara gitmemiz, hiçbir şeye rastlayamazsak, gece bastırmadan geri dönmemiz gerekti. Birden duruyorum:
"Prévôt."
"Ne var?"
"Ayak izleri..."
Arkamızda iz bırakmayı kim bilir ne zamandan beri unutmuştuk? İzimizi bulamazsak, öldük demekti.
Geri dönüyoruz ama bu kez sağdan ilerliyoruz. Epey ilerledikten sonra, ilk yönümüze çark edecek ve ayak izlerimizi kesecektik.
Bu izi yeniden bulunca, yola koyuluyoruz. Sıcaklık artıyor, onunla birlikte seraplar görünüyor. Ama bunlar henüz basit seraplar. İlerledikçe büyük göller peydahlanıyor ve kayboluyor. Kum vadisini aşıp ufku gözlemek için en yüksek tepeye tırmanmaya karar veriyoruz. Yürümeye başlayalı altı saat oldu. İri adımlarla toplam olarak otuz beş kilometre yol almış olmalıyız. Bu kara tepenin sağrısına vardık, sessizce oturduk. Ayaklarımızın altındaki kum vadimiz, taşsız bir kum çölüne açılıyor. Çölün pırıltısı gözlerimizi yakıyor. Göz alabildiğine boşluk. Ama ışık oyunları, ufukta, daha da şaşırtıcı seraplar oluşturuyor. Kale burçları, minareler, düşey çizgili geometrik kütleler.... Yeşillik duyusu veren kocaman kara bir leke de görüyorum ama üzerinde, gündüzleri kaybolup akşamları yeniden ortaya çıkan bulut artıkları asılı. Bu, bir kümülüsün gölgesinden başka bir şey değil.
Daha fazla ilerlemek boşuna; çünkü bu deneme insanı hiçbir yere götürmez. Uçağımıza dönmeliyiz. Belki de bizi arayan arkadaşlardan biri, uçağın beyaz kırmızı işaretlerini görmüştür. Bu araştırmalara pek bel bağlamasam da, bu bana tek kurtuluş şansı olarak görünüyor. Ama suyumuzun son damlasını orada bırakmıştık, bunu da kesinlikle içmemiz gerek. Yaşamak için geri dönmeliyiz. Bu demir çember, susuzluğun dar çemberi içinde hapsolmuş gibiyiz.

Ama belki de yaşama doğru gideceğimiz yerde, geri dönmek ne zor şey! Serapların ötesinde, ufuk, belki de gerçek kentler, tatlı su yollarıyla, çayırlarla bezelidir. Geri dönmekte haklı olduğumu biliyorum. Ama yine de birden geriye dönmeye karar verirken, içimden yıkıma sürüklendiğimi seziyorum.
Uçağın yanında yattık. Altmış kilometreden fazla yol gitmiştik. Suyumuz tükenmişti. Doğu yönünde, hiçbir şey bulamamıştık. Bu topraklar üstünde, hiçbir arkadaş uçmamıştı. Daha ne kadar dayanırdık? Öyle susamıştık ki...
Parçalanan kanattan birkaç kalıntı alarak büyük bir yığın yaptık. Benzini ve parlak çiğ bir ışık veren magnezyum levhalarını da hazırladık. Yangınımızı tutuşturmak için havanın iyice kararmasını bekledik... Ama insanlar nerede kalmışlardı.
Şimdi alevler yükseliyor. Büyük fenerimizin çöl ortasında yanışına saygıyla bakıyoruz. Gece karanlığında, sessiz ve ışıklar saçan mesajımızın pırıltılarını seyrediyoruz. Kendi kendime bunun, yalnız acıklı değil aynı zamanda da sevgi yüklü bir imdat işareti olduğunu düşünüyorum. İçmek istiyoruz ama aynı zamanda insanlarla ilişki kurmak da istiyoruz. Gece karanlığında bir başka ateş daha yansaydı. Ateşi yalnız insanlar yakar. Size bir yanıt verseydiler ya!
Karımın gözleri gözümün önüne geliyor. Artık bu gözleri bir daha görmeyeceğim. Beni sorguya çekiyor bu gözler. Bana bağlı olanların gözlerini görüyorum. Bu gözler beni sorguya çekiyorlar. Bir araya gelmiş gözler, suskunluğum yüzünden sitem ediyorlar bana. Yanıt veriyorum! Yanıt veriyorum! Olanca gücümle yanıt veriyorum ama gecenin karanlığında daha parlak alevler saçamıyorum!
Elimden geleni yaptım. Elimizden geleni yaptık: Hiç su içmeden, altmış kilometre yol aldık. Şimdi içecek bir şeyimiz yok artık. Daha fazla dayanamadıysak, suç bizim mi? Orada akıllı uslu durup termosu emecektik. Ama kalay termosun dibine koklar koklamaz, içimde, bir saat çalmaya başladı. Son damlayı emdiğim saniyede, bir yokuştan yuvarlanmaya başladım. Zaman beni bir ırmak gibi sürüklüyorsa, elimden ne gelirdi ki? Prévôt ağlıyor. Elimi omzuna koyuyorum. Onu avutmak için: "Bittikse bittik..." diyorum.
"Kendim için mi ağladığımı sanıyorsunuz..." diyor bana.
Evet, bu gerçeği daha önce anlamıştım. Dayanılmayacak bir şey yoktu. Yarın, öbür gün, dayanılmaz diye bir şey olmadığını öğrenecektim. İşkenceye pek inanmıyorum. Bunu daha önce de düşünmüştüm. Bir kabinde kapalı kalınca, günün birinde boğulacağımı sanmıştım. Ama pek acı çekmemiştim: Kimi zaman kafamı kıracak gibi olduğumu sanmıştım ama bu bana önemli bir olay gibi görünmemişti. Yarın bu konuda daha garip şeyler öğrenecektim. Tanrı bilir ya, yaktığım bu büyük ateşe karşın, insanlara sesimi duyurmaktan vazgeçtim!..
"Sanıyor musunuz ki ben yalnız kendime..." Evet, asıl dayanılmayanı bu işte. Bekleyen o bakışları gözümün önüne getirdiğim zaman, içimi bir ateş kaplıyor. Sonra yerimden kalkıp, alabildiğince gözümün gör-

düğü yere koşmak geliyor içimden. Oralarda beni yardıma çağırıyorlarmış, sanki bir deniz kazası oluyormuş gibi geliyor bana!
Rollerin garip bir değişimi bu. Ama ben bunun hep böyle olduğunu düşünmüşümdür. Bundan emin olmak için yine de Prévôt'ya gereksinimim vardı. Neyse Prévôt, şu kulaklarımızı şişiren ölüm karşısındaki büyük acıyı hiç tatmayacak. Ama bu acı ne onun, ne de benim dayanamayacağım kadar garip bir şey.
Ah, bütün bir gece uyumaya, yüzyıllarca uyumaya razı oluyorum. Uyursam, bir değişiklik olmaz nasılsa. Ayrıca ne huzur doluydu uyku! Ama oralarda koy verilecek olan o çığlıklar, o büyük umutsuzluk yok mu, onun hayaline bile dayanamıyorum. Bu yıkım karşısında, kollarım bağlı duramam. Sessiz geçen her saniye, sevdiklerimi biraz daha öldürüyor. Büyük bir öfke kaplıyor içimi: Neden bu zincirler beni bırakmıyor, neden yetişip boğulanları kurtarmama engel oluyor? Neden yaktığımız ateş sesimizi dünyanın öteki ucuna götürmüyor? Dünyanın... Geliyoruz!.. Geliyoruz!.. Bizler kurtarıcıyız!
Magnezyum yanıp kül oldu, ateşimiz kızardı. Önümüzde, üstüne eğilip ısındığımız ateş korundan başka bir şey kalmadı. Işıklı büyük mesajımız tükendi. Dünyada neyi harekete geçirmişti sanki? Hiçbir şeyi harekete geçirmediğini biliyorum. Hiç kimsenin duymadığı bir yakarıştı bu. Ne yapalım. Uyumaya gideceğim.

5

Gün ağarınca, bir bez parçasıyla uçağın kanatları üstünden, yağ ve boyayla karışmış biraz şebnem topladık. Mide bulandırıcı bir şeydi ama yine de içtik onu. Daha iyisi olmadığından, hiç olmazsa dudaklarımızı ıslatmış olduk. Bu ziyafetten sonra Prévôt:
"Neyse ki tabancamız var," dedi.
Birden kendimi saldırgan hissettim ve büyük bir düşmanlıkla ona doğru döndüm. O anda duygusal bir sevgi gösterisinden daha tiksindirici bir şey olamazdı benim için. Her şeyin basit olduğuna inanmak isterim ben. Dünyaya gelmek kolaydır. Büyümek de basit bir iştir. Susuzluktan ölmek de öyledir.
Göz ucuyla Prévôt'ya bakıyorum. Dilini tutması için, gerekirse onu kırmaya hazırım. Ama Prévôt, benimle sakin sakin konuştu. Sağlıkla ilgili bir konuya girdi. Bu konuya: "Elimizi yakmamız gerekecek," der gibi dokundu. O zaman anlaştık. Daha dün, tabancanın kılıfını görünce, ben de aynı şeyi düşünmüştüm. Düşüncelerim akla yatkındı, dokunaklı yanı yoktu. Dokunaklılık yalnızca toplumsal yaşamda vardır. Sorumlu olduğumuz insanları yatıştırmaktaki güçsüzlüğümüz acıklıdır, tabanca değil.
Bizi hâlâ aramıyorlar. Ya da daha doğrusu bizi başka yerlerde arıyorlardır kuşkusuz. Arabistan'da arıyorlardır kesinlikle. Yarından önce, hiçbir uçak sesi duymayacağız zaten. O zaman da uçağımızdan ayrılmış olacağız. Çok uzaklardan bir uçağın geçmesi, bizim için önemli değil. Çölde binlerce kara noktalara karışmış olan kara noktaların, bizi göre-

bileceklerini sanmıyoruz. Bu işkence konusunda, hakkımda kim bilir neler düşünecekler. Hiç işkence çekmeyeceğim oysa. Kurtarıcılar, gözüme başka dünyalardan gelmiş görünecekler.
Araştırmalar üç bin kilometrelik bir alanda yapılırken, uçağımızla ilgili hiçbir şey bilinmezken, bizi bulmaları on beş gün sürer. Belki de bizi Trablus'la İran arasında ararlar. Ama bugün de, başka şansım olmadığından, bu zayıf olasılığa bağlanıyorum. Taktik değiştirip çevreyi kolaçan etmek için tek başıma çıkmaya karar veriyorum. Prévôt, bir ateş hazırlayacak, biri gelirse yakacak. Ama bizi arayan soran olmayacaktır.
Yine de gidiyorum. Ama geri dönmeye gücüm olacak mı, onu da bilmiyorum. Libya çölüyle ilgili bildiklerim aklıma geliyor. Sahra'da, nem oranı yüzde kırkken, burada yüzde on sekiz olurmuş. Yaşam, buhar gibi uçup gidiyor. Bedeviler, yolcular, sömürgeli subaylar, hiç su içmeden on dokuz saat dayanabileceğini söylüyorlar. Yirmi saat sonra, göze ışıklar dolar ve son başlanmış. Susuzluk, öldüresiye artarmış.
Ama bizi aldatan, bütün tasarıların tersine, bizi bu düzlüğe çivileyen bu Kuzey doğu rüzgârı, şimdi yaşamımızı uzatıyor. Ama gözlerimize ilk ışıklar dolmadan önce, daha ne kadar zaman geçecek acaba?
Gidiyorum ama kendimi Okyanus'ta bir kayıkta sanıyorum.
Şafak sayesinde, bu görüntü bana daha az kötü görünüyor. Önce, ellerim ceplerimde, serseriler gibi yürüyorum. Dün akşam, kumların arasına gömülü birkaç hayvan inine ağ germiştik. İçimde avcılık isteği depreşiyor. Önce tuzaklara bakmaya gideceğim. İçleri bomboş.
Demek kan içemeyeceğim. Doğrusu bunu beklemiyordum da.
Düş kırıklığına uğramadım, buna karşın merak ediyordum. Bu hayvanlar çölde neyle yaşıyorlar? Bunlar kuşkusuz, tavşan büyüklüğünde, iri kulaklı etobur "fénech" ya da çöl tilkisiydiler. İsteğime karşı koyamayıp birinin ayak izlerini sürmeye başladım. Bu izler beni, bütün izlerin apaçık belli olduğu dar bir kum yoluna götürüyor. Üç parmağın yelpaze biçiminde oluşturduğu hurma dalına hayran kaldım. Dostumun şafakla hoplayıp zıpladığını, taşlar üzerindeki şebnem damlalarını yalayışını düşlüyordum. Burada izler seyrekleşiyor. Bizim çöl tilkisi koşmuş. Burada, bir arkadaşı yanıma gelmiş, yan yana koşmuşlar. Bu sabah gezintisi, içime sevinç veriyor. Bu yaşam izleri hoşuma gidiyor. Az da olsa, susuzluğumu unutuyorum...
Sonunda tilkilerimin yiyecek ambarına varıyorum. Burada, her yüz adımda bir kumun içinde, bir tabak altı boyunda, küçücük kuru çalılar fışkırmış. Saplarında altın sarısı, küçük sümüklüböcekler dolu. Şafakta çöl tilkisi ava çıkıyor. Burada, büyük bir doğa sırrıyla karşılaşıyorum.
Bizim çöl tilkisi her çalıda durmuyor. Dalları hayvancıklarla yüklü olanlara burun kıvırıyor. Kimilerinin çevresini kuşkuyla dolaşıyor. Kimilerine yanaşıyor ama talan etmiyor, iki üç kabuk çekip alıyor, sonra lokanta değiştiriyor.
Açlığını bir kerede gidermeyip sabah gezintisinin tadını mı uzatmak istiyor acaba? Sanmıyorum. Onun bu oyunu, kaçınılmaz bir taktik olmalı. Eğer tilki, önüne ilk çıkan çalının ürünleriyle karnını doyuracak olsa, iki üç öğünde canlı yükün kökünü kazırdı. Böylece çalıdan çalıya

atlayarak, büyümelerini durdururdu hayvanların. Ama tilki tohumları tüketmekten kaçınmış. Her yemekte, bu yüzlerce kara böcek destesine uzanmakla kalmıyor, aynı dalda yan yana duran kabuklardan aynı anda ikisini birden aldığı da olmuyor. Sanki tehlikeyi sezmiş gibi yürüyor işler. Ölçüsüzce karnını doyurursa, bir daha sümüklüböceği kalmayacak. Sümüklüböcekler olmazsa da çöl tilkisi olmayacak.
İzler beni ine kadar sürüklüyor. Tilki orada, kuşkusuz beni dinliyordur. Adımlarımın sesinden ürkmüş olmalı. Ona: "Küçük tilkiciğim, ben mahvolmuş biriyim. Ama bu benim, senin huyunla ilgilenmeme engel değil," diyorum.
Orada durup derin düşüncelere dalıyorum. Bana öyle geliyor ki insan, her şeye alışıyor. Otuz yıl sonra öleceği düşüncesi, bir insanın neşesini kaçırmıyor. Otuz yıl ya da üç gün... Bir görüş sorunu bu...
Ama bazı hayalleri unutmak gerek...
Yine yola koyuluyorum. Yorgunluk içimde bir şeyleri değiştiriyor. Eğer hayaller görmüyorsam, bunları ben uyduruyorum...
"Hey!"
Bağırarak kollarımı kaldırdım: ama el kol işareti yapan bu adam, kara bir kayaydı yalnızca. Çölde her şey canlanıyor. Uyuyan şu Bedevi'yi uyandırmak istedim ama o kara bir ağaç gövdesi olup çıktı. Ağaç gövdesi mi? Bu varlık beni şaşırtıyor, eğiliyorum. Kırık bir dalı yerden kaldırmak istiyorum: O da mermermiş! Doğrulup çevreme bakmıyorum. Başka kara mermerler görüyorum. Tufan öncesinden kalma bir ormanın kırık kütükleri kaplamış yeri. Orman, bir katedral gibi, yüz bin yıl önce dünya yaratılırken kopan bir fırtınada yerle bir olmuştu. Yüzyıllar da o çelik gibi cilalı, taşlaşmış, camlaşmış mürekkep rengindeki dev gövdeli sütun başlıklarını, ayaklarımın dibine kadar yuvarlamıştı. Hâlâ dalların boğumlarını, dokuların büklümlerini görüyor, yıl halkalarını sayıyorum. Kuşlar ve müzik sesleriyle dolu olan bu orman, lanetlenmiş ve tuza dönüşmüştü. Bu görünümün, bana düşman kesildiğini seziyorum. Tepelerin demir zırhından daha kara olan bu kalıntılar, beni kabul etmiyorlar. Benim gibi canlı bir varlığın bu bozulmaz mermerler arasında ne işi vardı? Benim gibi bugün var yarın yok, bedeni çürüyecek bir varlığın sonsuzlukta ne işi vardı?
Dünden beri seksen kilometreye yakın yol yürüdüm. Susuzluktan başım dönüyor olmalı. Ya da güneşten. Güneş, yağlı gibi görünen bu gövdelerin üstünde parlıyor. Bu evrensel bağanın üstünde parlıyor güneş. Artık burada, ne kum var ne de tilki. Burada kocaman bir örsten başka bir şey yok artık. Güneşin tepemde çınladığını duyumsuyorum. Ah, oraya bir varsam!..
"Hey! Hey!"
"Orada bir şey yok. Heyecanlanma öyle, saçmalıyorsun."
Kendi kendimle böyle konuşuyorum; çünkü aklımı başıma toplamam gerek. Gördüğüm şeyleri kabullenmem çok zor. Yürümekte olan kervana doğru koşmamak elimde değil... Görüyorsun ya... Orada...
"Sersem, bütün bunları kendinin uydurduğunu biliyorsun ya..."
"Öyleyse dünyada hiçbir şey gerçek değil..."

Eğer yirmi kilometre ötemde, tepenin üstündeki şey haç değilse, artık hiçbir şey gerçek değildir. Haç mı fener mi neyse işte...
Ama burası denize gitmiyor ki. O halde haçtır bu. Bütün gece haritamı inceledim. Nerede olduğumu bilmediğimden, çabam boşunaydı. Ama buralarda insanların varlığını gösteren bütün belirtileri dikkatle inceliyorum. Bir yerlerde, üzerinde aynı haç bulunan küçük bir halka gördüm. Altındaki yazıya baktım: "Dinsel kurum" yazıyordu. Haçın yanı başında kara bir nokta gördüm. Yine altındaki yazıya döndüm: "Sulu kuyu" yazıyordu. Yüreğim çarpmaya başladı. "Sulu kuyu... Sulu kuyu..." diye okuyorum tekrar tekrar. Ali Baba ve hazinelerinin, bu kuyu yanında sözü mü olur? Az ötede iki beyaz halka görüyorum. Altında: Batar çıkar kuyu" yazıyor. Pek iyi değil bu. Sonra çevrede başka bir şey yok. Hiçbir şey.
İşte benim dinsel kuruluşum! Keşişler, kaza geçirenleri çağırmak için tepenin üzerine kocaman bir haç dikmişler! Ona doğru yürümem yeter. Bu Dominiken Papazları'na doğru koşmam yeter...
"Ama Libya'da yalnız Kıpti manastırları vardır."
"... Bu çalışkan Dominikenlere doğru. Onların kırmızı taş döşeli serin mutfakları vardır. Avlularında da paslı, güzel bir tulumba. Paslı tulumbanın altında, onu bulursunuz. Paslı tulumbanın altında, sulu kuyu vardır! Ah, hele kapıyı çalayım, çıngırağın ipini bir çekeyim, o zaman ne şenlik olur kim bilir...
"Budala, sen bir taşra evi tasarlıyorsun ama bu evde de çıngırak yoktur..."
"... Büyük çıngırağı çekince! Kapıcı kollarını havaya kaldırıp bana: Sizi Tanrı yolladı!' diye bağıracak ve bütün keşişlere seslenecek. Onlar da koşup gelecekler. Yoksul bir çocuk gibi karşılayacaklar beni. Mutfağa doğru itecekler ve bana, 'Bir saniye, bir saniye oğlum... Sulu kuyuya doğru koşacağız,' diyecekler..."
Bense mutluluktan tir tir titreyeceğim...
Yok ama ağlamak istemiyorum. Çünkü tepenin üzerinde haç yok artık. Batının verdiği sözler, yalandan başka bir şey değil. Rotayı Kuzey'e çevirdim.
Hiç olmazsa denizin türküleriyle doludur Kuzey.
Ah! Şu tepeyi aşınca, ufuk nasıl da uzanıverir. Dünyanın en güzel kentidir bu.
"Bunun bir serap olduğunu biliyorsun..."
Bunun bir serap olduğunu çok iyi biliyorum. Aldanmam ben! Ama ya, bir seraba doğru koşmak hoşuma gidiyorsa? Ya umut etmek hoşuma gidiyorsa? Şu mazgallı, güneşle donanmış kentten hoşlanıyorsam ya? Mutluysam ve artık yorgunluk duymuyorsam, hızlı hızlı yürümekten hoşlanamam mı... Prévôt ile tabancası, güleyim bari! Ben sarhoşluğumu yeğlerim. Sarhoşum. Susuzluktan ölüyorum!
Akşamın alacakaranlığı sarhoşluğumu alıp götürdü. Çok uzaklaştığımı anlayınca, ansızın durdum. Akşamın alacakaranlığında, serap yok oluyor. Ufkun görkemi, sarayları, papaz giysileri yok oluverdi. Çöl ufku oldu artık.

"Çok uzaklaştın! Gece bastıracak, gündüzü beklemelisin. Yarın ayak izlerin silinecek ve artık hiçbir yerde olmayacaksın."
O halde dümdüz yürümem daha iyi olur... Geri dönmek neye yarar? Belki de denize kollarımı açınca, geri dönmek istemem..."
"Denizi nerede gördün? Zaten oraya hiçbir zaman ulaşamayacaksın. Hiç kuşkusuz aranızda üç yüz kilometre var. Prévôt de Simon'un yanında bekliyor! Belki de bir kervan görmüştür onu..."
Evet, geri döneceğim ama önce insanlara, "Hey!" diye sesleneyim.
Tanrım, bu gezegende insanlar var yine de...
"Hey! İnsanlar!.."
Sesim kısılıyor. Sesim çıkmıyor. Böyle bağırmakla, gülünç olduğumu anlıyorum... Bir daha haykırıyorum:
İnsanlar!"
Sesim yapmacıklı ve kendini beğenmiş.
Sonra geri dönüyorum.
İki saatlik yürüyüşten sonra, benim kaybolduğumu sanıp korkuya kapılan Prévôt'nun yaktığı ateşi görüyorum. Alevleri gökyüzüne çıkıyor. Ah!.. Hiç de ilgilendirmiyor beni bu...
Bir saatlik yürüyüş daha... Yine beş yüz metre... Bir beş yüz daha... Sonunda elli.
"Ah!"
Şaşkın şaşkın durdum. Yüreğimi bir sevinç kaplamak üzere. Kendimi tutuyorum. Alevlerin aydınlattığı Prévôt, motora dayanmış iki Arap'la konuşuyor. Beni henüz görmedi, içindeki neşeye kaptırmış kendini. Ah, keşke onun gibi bekleseydim ben de... Çoktan kurtulmuş olurdum! Neşeyle bağırıyorum:
"Hey!"
İki bedevi yerinden fırlıyor ve bana bakıyor. Prévôt yanlarından ayrılıp tek başına bana doğru geliyor. Kollarımı açıyorum. Prévôt beni dirseğimden tutuyor. Düşeceğim mi ne? Ona:
"Demek sonunda oldu!" diyorum.
"Efendim?"
"Araplar!"
"Hangi Araplar?"
"Burada, yanındaki Araplar!.."
Prévôt bana garip garip bakıyor. İstemeye istemeye, bir sır verirmiş gibi:
"Arap yok..." diyor.
Bu kez kuşkusuz ağlayacağım gerçekten.

6

İnsan, burada on dokuz saat susuz yaşarmış. Dün akşamdan beri ne içmiştik sanki. Şafaktan bu yana, birkaç damla çiğ! Ama Kuzeydoğu rüzgârı hâlâ esiyor; bu yüzden de buhar olup uçmamız yavaşlıyor. Gökyüzündeki yüksek bulutları bu rüzgâra borçluyuz. Ah, bir yağmur boşansa ne olurdu sanki! Ama çölde hiç yağmur yağmaz.

"Prévôt, bir paraşütü parçalara ayıralım. Bu parçalan taşlarla toprağın üstüne gereriz. Rüzgâr yön değiştirmezse, şafak vakti, bezleri sıkarak benzin depolarından birine şebnem toplamış oluruz."
Yıldızların altına, altı parça bezi yaydık. Prévôt, bir depoyu parçalara ayırdı. Gündüzü beklemekten başka yapacak işimiz yok.
Prévôt, kalıntılar arasında mucize gibi bir portakal buldu. Onu paylaşıyoruz. Çok heyecanlandım. Ama ikimize yirmi litre su gerekirken, bunun sözü mü olur...
Gece ateşimizin yanına uzanmış, bu ışıklı meyveye bakıyor ve kendi kendime, "insanlar, bir portakalın ne olduğunu bilmiyor..." diyorum. Yine içimden, Ölüme mahkûmuz ama bu kesinlik, yine de keyfimi kaçırmıyor. Avucumda sıktığım bu yarım portakal, bana yaşantımın en büyük sevinçlerinden birini veriyor..." diyorum. Sırtüstü uzanıyorum, meyvemi somuruyorum, kayıp giden yıldızları sayıyorum. Şu anda sonsuz mutluluklar içindeyim. Yine kendi kendime, "İçinde düzenle yaşadığımız dünyayı, içine hapsedilmedikçe anlayamıyor insan," diye düşünüyorum. İdama mahkûm biri için bir sigarayla bir bardak romun ne demek olduğunu bugün anlıyorum. Onun bu adiliği nasıl kabul edebildiğini anlayamazdım daha önce. Yine de ondan büyük zevk alıyordur. Bu adam gülümserse, ne kadar yürekli olduğu düşünülür. Ama o romu içtiği için gülümser; bunu bilmezler. Dünya görüşünün değiştiğini de bilmezler. Bu son saati, onun gözünde bir ömre bedeldir.
Oldukça fazla su topladık. Yaklaşık iki litre. Susuzluk bitti artık! Kurtulduk, artık su içebiliriz!
Depoya teneke su kabını daldırıyorum ama bu su, sarımtırak yeşil renkte. Daha ilk yudumda, tadı öyle mide bulandırıyor ki o korkunç susuzluğuma karşın, yutmadan önce derin bir soluk alıyorum. Bu çamuru yine de içeceğim ama bu bakır çalığı tat, susuzluğumdan daha da baskın çıktı.
Prévôt'ya bakıyorum. Gözlerini yere dikmiş, dikkatle bir şeyler arıyormuş gibi olduğu yerde geri dönüyor. Birden eğiliyor ve istifini bozmadan kusuyor. Otuz saniye sonra, sıra bana geliyor. Öylesine sarsılıyorum ki diz çöküyor ve parmaklarımı kuma gömüyorum. Hiç konuşmuyoruz. Bir çeyrek saat boyunca, bir parça safra dışında, sarsılıp duruyoruz.
Bu da bitti. Artık uzakta kalmış bir mide bulantısından başka bir şey duymuyorum. Ama son umudumuzu da yitirdik. Bütün talihsizliğin, paraşütün sıvı maddesinden mi yoksa depodaki karbon tetraklorürden mi kaynaklandığını bilmiyorum. Bize, başka kap ya da başka bezler gerekecekti.
Öyleyse çabuk olalım! Hava aydınlanıyor. Yola koyulalım! Yok oluncaya kadar, dümdüz, koşar adımlarla yürüyerek şu lanet ovadan kaçacağız. Guillaumet'nin Andlar'daki durumundayım. Dünden beri hiç aklımdan çıkmıyor Guillaumet. Uçağın yanından ayrılmamayı öğütleyen o kesin buyruğu çiğniyorum. Artık bizi buralarda kimseler aramaz. Bir kez daha, kazaya uğramadığımızı fark ediyoruz. Kazaya uğrayanlar, bir şey beklerler! Sessizliğimizi bozan bu. Korkunç bir yanılgıyla suçlanır-

lar. Onların yardımına koşamaz insan. Guillaumet de Andlar'dan dönünce, kazaya uğrayanlara doğru koştuğunu anlatmıştı! Evrensel bir gerçektir bu.
"Yeryüzünde yalnız olsaydım. Şuraya uzanırdım," dedi Prévôt bana.
Kuzeydoğuya doğru dümdüz yürüyoruz. Eğer Nil'i aşmışsak, her adım bizi, biraz daha Arabistan Çölü'ne sokuyor demekti.
O günden, aklımda hiçbir şey kalmadı. Yalnızca acele edişimi anımsıyorum. O amaçsız, beni yok olmaya sürükleyen acelemi. Toprağa bakarak yürüdüğümü de anımsıyorum. Seraplardan tiksinti gelmişti. Zaman zaman pusulaya göre yönümüzü düzeltiyorduk. Kimi zaman da biraz soluklanmak için uzanıp yatıyorduk. Gece için yanıma aldığım yağmurluğumu da bir yerlere fırlattım. Başka bir şey bilmiyorum. Anılarım, ancak akşam serinliğiyle birbirine bağlanıyor. Ben de çöl gibiydim; içimde her şey silinmiş.
Güneş batarken, konaklamaya karar veriyoruz. Daha fazla yürümek zorunda olduğumuzu biliyorum. Bu susuz gece mahvedecek bizi. Ama yanımızda paraşüt bezlerini getirdik. Eğer o zehir, bezdeki sıvıdan gelmediyse, yarın sabah, su içebiliriz. Şebnem tuzaklarımızı yıldızların altına bir kez daha yaymalıyız.
Ama bu akşam, Kuzey'de, hava bulutsuz ve rüzgârın tadı değişti. Yönü de değişti. Çölün sıcak soluğu bizi çoktan yaladı. Vahşi hayvanların uyanışıdır bu! Şimdiden elimizi, yüzümüzü yaladığını duyumsuyorum.
Yürümeye başlasam, on kilometreden fazla gidemem. Üç gündür susuzuz. Yüz seksen kilometreden fazla yol aldım.
Daha yeni durmuştuk.
"Yemin ederim, bir göl bu," dedi Prévôt.
"Çıldırmışsınız!"
"Bu saatte, güneş batmışken, serap olabilir mi hiç?"
Yanıt vermiyorum. Uzun zamandır, gözlerime inanmaktan vazgeçtim. Belki de bir serap değil bu ama o zaman da çılgınlık içindeyken uydurmuştuk. Prévôt buna nasıl inanıyor ki?
Prévôt inat ediyor:
"Yirmi dakikalık yer. Gidip bakacağım..."
Onun bu inadı beni öfkelendiriyor:
"Gidip bakın, hava almış olursunuz... Sağlığınız için çok iyi gelir. Ama göl varsa bile, tuzludur, bunu aklınızdan çıkarmayın. Tuzlu olsun ya da olmasın, çok uzaklardadır. Hem üstelik, böyle bir şey yok."
Prévôt, gözlerini dikmiş, uzaklaşmıştı bile. Bu dayanılmaz büyüyü ben de iyi bilirdim. "Kendini doğruca lokomotiflerin altına atan uyurgezerler de var bu dünyada," diye düşünüyorum. Prévôt'nun geri gelmeyeceğini biliyorum. Boşluğun yarattığı baş dönmesi, başına vuracak ve artık geri dönemeyecek o. Az sonra düşüp ölecek. Ben de bir köşede düşüp öleceğim. Bütün bunlar öyle önemsiz ki!..
İçimi kaplayan bu kaygısızlığı pek hayra yormuyorum. Boğulmak üzereyken, aynı huzuru duyumsamıştım bir zamanlar. Ama taşların üstüne yüzükoyun yatıp, bundan yararlanarak bir ölüm mektubu yazıyorum. Mektubum çok güzel, çok ağırbaşlı olacak. İçine öğütler sıralayacağım.

Okudukça, içime belli belirsiz bir gurur doluyor. "Ne güzel bir son mektubu, diyecekler! Ne yazık ki ölmüş!"
Ne durumda olduğumu da bilmek istiyorum elbet. Tükürük çıkarmaya çalışıyorum. Tükürmeyeli kaç saat oldu acaba? Ağzımda hiç tükürük kalmamış artık. Ağzımı kapalı tutunca, yapışkan bir madde dudaklarımı kenetliyor ve çevresinde sert bir kabuk oluşturuyor. Yine de yutkunmayı başarıyorum. Gözlerime artık hiç ışık girmiyor. Göz kamaştırıcı bu ışık dünyasına dalınca, iki saatim kaldı demektir.
Gece oldu. Dün geceden beri ay büyümüş. Prévôt dönmüyor. Sırtüstü uzandım, bunları tasarlıyorum. İçimde eski bir izlenim depreşiyor. Onu anlamaya çalışıyorum. Ben... Ben... Gemiye binmişim! Güney Amerika'ya gidiyorum, üst güvertede böyle uzanmışım. Seren direğinin ucu, yıldızların arasında enine boyuna hafif hafif gidip geliyor. Burada bir seren direği eksik ama ben, yine de bana bağlı olmayan bir yöne gitmek üzere gemiye binmişim. Köle satıcıları beni bağlayıp bir gemiye atmışlar.
Hâlâ dönmeyen Prévôt'yu düşünüyorum. Onun bir kez bile yakındığını duymadım. Çok iyi yaptı. Onun sızlandığını duysaydım, dayanamazdım. Prévôt erkekmiş.
Aaa, beş yüz metre ötemde, biri fenerini sallıyor! Yolunu yitirmiş! Ona yanıt verecek fenerim yok. Kalkıyor, bağırıyorum ama duymuyor o...
Fenerinin iki yüz metre ötesinde bir ikinci, derken üçüncü bir fener yanıyor. Tanrım, bir araştırma ekibi bu. Beni arıyorlardır!
"Hey!" diye bağırıyorum.
Ama duymuyorlar beni.
Üç lamba işaret veriyor.
Bu gece çılgın değilim. Kendimi iyi duyumsuyorum. Huzurluyum. Dikkatle bakıyorum. Beş yüz metre ötede, üç lamba var.
"Hey!"
Ama hâlâ duymuyorlar beni.
O zaman biraz telaşlanıyorum. Duyduğum tek telaş bu. Hâlâ koşabilirim. "Bekleyin!.. Bekleyin!.." Geri döndüler! Uzaklaşıyorlar! Tam beni kucaklayacak kollar açılmışken, yaşamın eşiğinde yere düşeceğim ben.
"Hey! Hey!"
"Hey!"
Sesimi duydular. Soluğum kesiliyor, kesiliyor ama yine de koşuyorum. Sesin geldiği yöne koşuyorum: "Hey!" Prévôt'yu görüyorum ve yere düşüyorum.
"Bütün bu fenerleri gördüğüm zaman..."
"Hangi fenerleri?"
Gerçekten de o, yalnız.
Bu kez umutsuzluk değil de bir öfke doluyor içime.
"Ya gölünüze ne oldu?"
"Ben ilerledikçe, uzaklaşıyordu o. Yarım saat kadar ona doğru yürüdüm. Ama baktım, daha da uzaklaşıyor. Geri döndüm. Ama şimdi onun göl olduğundan eminim..."

"Çılgınsınız siz, kesinlikle çılgınsınız. Ah, bunu neden yaptınız? Neden?"
Ne yapmıştı? Bunu neden yapmıştı? Öfkemden ağlıyordum. Neden öfkelendiğimi bilmiyorum. Prévôt, boğuk bir sesle açıklıyor:
"İçecek bir şey bulmayı öyle isterdim ki... Dudaklarınız çok soluk!"
Öfkem sönüverdi... Sanki yeni uyanıyormuşum gibi, elimi alnıma götürüyorum. Üzgünüm, yavaş yavaş anlatıyorum:
"Sizi şu anda gördüğüm gibi onu da açıkça gördüm. Yanılmış olamam. Tüm üç fenerdi... Onları gördüm diyorum size, Prévôt!"
Prévôt ilkin susuyor:
"Evet, durum kötüye gidiyor", diye itiraf ediyor sonunda.
Su buharı olmayan bu havada, toprak hızla sıcaklığını yitiriyor. Hava şimdiden soğudu. Kalkıp yürüyorum. Ama çok geçmeden içimi korkunç ürpertiler kaplıyor. Kurumuş kanın damarlarımda dolaşmıyor. Dondurucu bir soğuk içime işliyor ama bu yalnız gecenin soğuğu değil. Çenelerim birbirine çarpıyor. Bütün gövdem sarsılıyor. Ellerim titredikçe, bir elektrik feneri tutamam. Soğuğa karşı hiç böyle duyarlı değildim. Oysa şimdi soğuktan öleceğim. Susuzluğun tuhaf bir etkisi bu!
Sıcakta taşımaktan yorulmuş, yağmurluğumu bir yerlere fırlatıp atmıştım. Rüzgâr da yavaş yavaş artıyor. Çölde sığınacak yer olmadığını görüyorum. Çöl, bir mermer kadar dümdüz. Gündüz hiç gölge olmuyor, geceleri de rüzgârda apaçık kalıyorsunuz. Sığınacak ne bir ağaç, ne bir çit ne de bir taş var. Rüzgâr bir atlı gibi üzerimden geçiyor. Saklanmak için tortop oluyorum, yere uzanıp kalkıyorum yine. İster uzanmış ister ayakta olayım, rüzgâr durmadan kamçılıyor beni. Artık koşamam, hiç gücüm kalmamış. Katillerden kurtulamam. Kılıç altında, başımı ellerimle tutup yere diz çöküyorum!
Az sonra farkına varıyorum; ayağa kalkmışım. Titreyerek dümdüz yürüyorum. Neredeyim? Yeni yürümeye başladım. Prévôt'nun sesini duyuyorum! Beni uyandıran onun çağrısıymış...
Ona doğru gidiyorum. Bütün gövdem hıçkırıkla, titremeyle sarsılıyor hâlâ. "Soğuktan değil bu, başka bir şey. Sonum geldi galiba," diye düşünüyorum. Susuzluktan kanım çekilmiş. Dün, önceki gün, tek başımayken çok yürümüştüm.
Soğuktan ölmek acı geliyor bana. İçimdeki serapları, Şu haçı, Arapları, lambaları hiçbir şeye değişmezdim. Neden sonra, beni ilgilendirmeye başlamıştı. Bir köle gibi kırbaçlanmaktan hoşlanmıyorum...
İşte yine diz çöktüm.
Biraz ilaç getirmiştik yanımızda. Yüz gram saf eter, yüz gram doksan derecelik alkol ve bir şişe iyot. İki üç yudum saf eter içmeye kalkıştım. Sanki bıçak yutuyormuşum gibi oluyor. Sonra doksan derecelik biraz alkol denedim ama o da boğazımı tıkadı.
Kumun içine bir çukur kazıp içine yatıyor, üstümü kumla örtüyorum. Yalnız yüzüm dışarıda kalıyor. Prévôt, biraz çalı çırpı bulup bir ateş yakıyor ama alevler kısa sürede sönüp gidiyor. Prévôt, kumun içine girmek istemiyor. Durmadan dolaşmayı yeğliyor. Ama iyi etmiyor.

Boğazım hâlâ tıkalı; kötüye işaret bu. Ama yine de iyiyim. Sakinim. Umduğumdan daha sakinim. Yıldızların altında, tutsak gemisinin güvertesinde, elim kolum bağlı, istemeye istemeye yürüyorum. Ama pek mutsuz sayılmam yine de...
Hiç kıpırdanmadıkça, soğuğu hissetmiyorum. O zaman, kumda gömülü gövdemi unutuyorum. Artık kımıldanmayacağım, böylece hiç acı çekmem. Zaten aslında insan çok az acı çekiyor... Bütün bu acıların ardından, yorgunluk ve sayıklama faslı başlıyor. Ve her şey resimli bir kitaba, biraz acımasız bir peri masalına dönüverir... Az önce rüzgâr, olanca gücüyle beni kovalıyordu. Ondan kaçmak için bir hayvan gibi dört dönüyordum. Sonra soluğum kesildi: Birisi dizini böğrüme dayamıştı sanki. Azrail'in ağırlığı altında, debeleniyordum. Çölde hiçbir zaman yalnız hissetmedim kendimi. Şu anda çevremdeki şeylerin hiçbirine inanmıyorum. Kendi kabuğuma çekiliyor, gözlerimi kapatıyor ve kılımı bile kımıldatmıyorum. Sanki bütün bu hayal seli beni sakin bir düşe doğru sürüklüyor. Bunu duyumsuyorum. Irmaklar, denizlerin derinliklerinde sakinleşir.
Elveda, sevdiklerim. İnsan bedeni üç gün susuzluğa dayanamazsa, suç benim değil. Böyle, çeşmelerin tutsağı olacağıma hiç inanmazdım. Ömrün böylesine kısa olacağından hiç kuşku duymazdım. Herkesi, insanın yolunda dümdüz gideceğini sanır, insan, özgür olduğunu sanır... Kuyulara, pınarlara, toprağa bağlı olduğu ipleri görmez. Bir adım daha atınca, ölüp gider.
Çektiğimiz acılar dışında, hiçbir üzüntüm yok. Her şey hesaplanmış. En iyi payı almışım. Geri dönersem, yaşama yeniden başlayacağım. Yaşamaya gereksinimim var. Artık kentlerde insanca yaşanmıyor.
Burada havacılık söz konusu değil artık. Uçak, bir amaç değil araçtır, insan, uçak için yaşamını tehlikeye atmaz. Köylü de sabanı için çift sürmez. Ama uçakla insan, kentleri, ticaret yatağını terk eder, köylülere özgü bir gerçeğe kavuşur.
İnsan bir erkek işi yapar ve erkeklere özgü tasalarla karşılaşır. Pilot, rüzgârla, yıldızlarla, geceyle, kumla, denizle karşılaşır. Doğa güçleriyle aldatmaca oynar. Bir bahçıvanın baharı beklediği gibi bekler şafak vaktini. Varacağı yeri, vaat edilmiş bir toprak gibi bekler. Kendi gerçeğini de yıldızlarda arar.
Yakınmayacağım. Üç gündür yürüdüm, susuzluk çektim, çölde ayak izleri sürdüm, şebnemlere umudumu bağladım. Yeryüzünün neresinde oturduğunu unuttuğum benzerlerime kavuşmak için elimden geleni yaptım. Oysa bunlar, yaşayanların tasalarıdır. Bunlar, akşamları müzikhol seçimi yapanların tasalarından çok daha önemlidir. Böyle düşünmekten kendimi alamıyorum.
Şu banliyö trenlerindeki kalabalığı artık hiç anlayamıyorum. Bu kalabalık, kendilerini insan sanır ama aslında tıpkı karıncalar gibi duymadıkları bir baskı altında, itişerek, başka bir işe yaramaz olmuşlardır. Boş zamanlarını, anlamsız pazarlarını neyle geçirsinler?
Bir zamanlar Rusya'dayken, bir fabrikada Mozart'ın çalındığını duymuştum. Bunu yazdım. İki yüz tane hakaret mektubu aldım. Ben, o

böğüren şarkıları beğenenlere kızmıyorum. Başka şarkı bilmiyorlar ki. Ben o şarkıları çalanlara kızıyorum. İnsanların bozulmalarından hoşlanmam.
Ben mesleğimden çok hoşnudum. Kendimi havaalanlarının köylüsü gibi duyumsuyorum. Banliyö trenlerinde, buradakinden daha başka türlü can çekiştiğimi duyumsuyorum! Burada ne de olsa lüks içindeyim!..
Hiç üzülmüyorum. Oyun oynadım ve yitirdim.
Mesleğimin düzeni böyle. Ama hiç değilse, denizin rüzgârını tattım.
Bunu bir kez tadanlar, bu besini hiç unutmazlar. Öyle değil mi arkadaşlar? Önemli olan tehlikeli bir yaşam sürmek değildir. Bu düşünce çok iddialıdır. Boğa güreşçilerinden hiç hoşlanmam ben. Benim sevdiğim, tehlike değil. Neyi sevdiğimi biliyorum ben. Yaşamı seviyorum.
Bana öyle geliyor ki gökyüzü, az sonra ağaracak. Kolumun birini kumdan çıkarıyorum. Elimin yakınında bir paraşüt bezi var; elimle yokluyorum ama kupkuru. Bekleyelim. Şebnem, şafak vakti konacaktır. Ama şafak söktüğü zaman da bezimiz hâlâ kupkuru. O zaman düşüncelerim biraz karışıyor, içimden, "Burada katı yürekli biri var... Katı bir yürek... Ağlamasını bilmeyen katı bir yürek!.." diyorum.
"Yola koyulalım Prévôt! Gırtlaklarımız henüz tıkanmadı. Yürümeliyiz."

7

İnsanı on dokuz saatte kurutan Batı rüzgârı esiyor. Boğazım henüz tıkanmadı ama sert ve acı veriyor. Sanki bir şey gıcık yapıyor. Az sonra bana anlattıkları o öksürük başlayacak. Bunu bekliyorum. Dilim beni rahatsız ediyor. Ama en kötüsü, parlak lekeler görmeye başlamam. Bu lekeler alevlere dönüşünce, yatacağım.
Hızlı yürüyoruz. Sabahın serinliğinden yararlanıyoruz. Dedikleri gibi güneş yükselince, artık yürüyemeyeceğimizi biliyoruz. Güneş iyice yükselince...
Terlemeye bile hakkımız yok. Beklemeye de.
Yüzde on sekiz oranındaki nemin serinliği bu. Bu esen rüzgâr çölden geliyor. Bu aldatıcı ve yumuşak okşayış altında kanım buharlaşıyor.
İlk gün biraz üzüm yemiştik. Üç gündür yarım portakal ve yarım çörekten başka bir şey yemedik. Yiyeceğimizi hangi tükürükle çiğneyecektik sanki? Ama hiç açlık duymuyorum, yalnız susuzluk çekiyorum. Bana öyle geliyor ki artık susuzluktan çok susuzluğun etkilerini duyacağım. Boğazım kaskatı. Dilim taş gibi. Ağzım gıcıklanıyor. Hiç tadı kalmadı. Bu duyular benim için yepyeni. Su olsa, bunların hiçbiri olmazdı ama kafamda hiçbir şey, bu duyuları o ilaçla birleştiremiyor. Susuzluk, bir istek olmaktan çıkıp hastalığa dönüşüyor gittikçe.
Artık çeşmelerin ve meyvelerin hayali de beni fazla etkilemiyor. Sevgilerini unuttuğum gibi, portakalın pırıltısını da unuttum sanırım. Galiba her şeyi unutmaya başladım bile.

Yere oturduk ama gitmemiz gerek. Uzun uzun konaklamaktan vazgeçiyoruz. Beş yüz metre yürüdükten sonra, yorgunluktan kırılıyoruz. Yere uzanırken büyük bir sevinç duyuyorum. Yine yürümemiz gerek oysa.
Görünüm değişiyor. Taşlar seyrelmeye başladı. Şimdi kum üzerinde yürüyoruz. İki kilometreden sonra, önümüzde kum tepeleri var. Bu tepeler üzerinde alçak çalılar bulunuyor. Kumu, çelikten yapılmış zırha değişmem. Çöl, altın sarısı. Sahra'dır bu. Sanırım onu tanıyorum...
Şimdi iki yüz metrede tükendik.
"Yine de yürüyeceğiz. Hiç olmazsa, şu çalılara kadar."
Orası son sınırımız. Sekiz gün sonra, "Simoune"u aramak için buralardan geri arabayla dönerken, son kez seksen kilometre yol aldığımızı gördük. Demek şimdiye kadar yüz kilometre yol gitmiştim. Daha fazla nasıl gidebilirdim ki?
Dün, umutsuzca yürüyordum. Bugünse, bu sözlerin anlamı kalmadı. Bugün, yürümüş olmak için yürüyoruz. Çifte koşulu öksüzler gibi kuşkusuz. Dün, portakal ağaçlarından oluşmuş bir cenneti düşlüyordum. Ama bugün, benim için cennet yok artık. Artık portakalların varlığına da inanmıyorum.
Kendimi yokluyorum: Yüreğim kupkuru. Düşüp kalacağım ama yine de umutsuzluk nedir bilmeyeceğim. Acı bile çekmiyorum. Bunu da üzülüyorum: Üzüntü, su kadar tatlı gelirdi bana. İnsan kendi kendine acır ve bir dosta içini döker gibi derdini döker. Ama şu dünyada artık tek dostum bile yok.
Beni bulduklarında, yanan gözlerime bakıp çok bağırdığımı ve acı çektiğimi düşünecekler. Ama o çırpınıp dövünmelerim, acılar, kederler, yine de bir şeydir. Oysa benim değerli bir şeyim de yok artık. Taptaze genç kızlar, ilk sevda akşamında acıyı tadar ve gözyaşı döker. Acı, yaşamın titreyişlerindedir. Oysa ben acı duymuyorum artık...
Çöl, benim. Artık tükürük salgılamıyorum. Artık sızlanacağım o tatlı düşlere bile kapılamıyorum. Güneş, gözyaşlarımın pınarını kuruttu.
Ama yine de... Neler görüyorum böyle? Denizi yalayan bir rüzgâr gibi üzerimden bir umut esintisi geçti. Bilincimin daha kapılarını bile çalmadan, içgüdülerimi uyandıran o işaret nedir? Değişen bir şey yok. Ama yine de her şey değişiyor. Şu kumdan örtü, şu topraklar, şu hafif yeşil kümeler, sanki bir doğa görünümü değil de bir tiyatro sahnesi. Henüz boş bir sahne ama hazır bir sahne. Prévôt'ya bakıyorum. O da benim gibi şaşkın ama o da duyduklarını anlayamıyor.
Size yemin ederim ki bir şeyler olacak...
Size yemin ederim ki çöl canlanıyor. Size yemin ederim ki bu boşluk, bu sessizlik ansızın, kalabalık alanların uğultusundan daha etkili olacak...
Kurtulduk. Kumda ayak izleri var!..
İnsanoğlunun ayak izlerini yitirmiştik, kabileyle bağımız kopmuştu. Dünyada tek başına kalmıştık ve evrensel bir göç bizi unutmuştu. Şimdiyse, insanın, mucizeli ayak izlerini kumlarda görüyorduk.
"Prévôt, iki insan burada birbirinden ayrılmış..."
"Buraya da bir deve diz çökmüş..."

"Burada..."
Ama yine de biz kurtulmuş değiliz hâlâ. Beklememiz yetmez. Birkaç saat sonra, bize yardım edemezler. Bir kez öksürük başlayınca, susuzluk iyice artar, hızlanır. Ya boğazımız...
Ama ben, çölün bir yerlerinde salına salına giden kervana inanıyorum.
Yeni de yürüdük. Ansızın horoz ötüşü duydum. Guillaumet bana: "Son an'a doğru Andlar'da horozları duyuyordum. Tren sesleri de işittim," demişti.
Horoz öttüğü an, aklıma Guillaumet'nin öyküsü geldi, kendi kendime: "Önce gözlerim aldattı beni. Susuzluktan olmalı. Kulaklarım daha çok dayanmış demek..." dedim. Ama Prévôt kolumdan tuttu:
"Duydunuz mu?"
"Neyi?"
"Horozu!"
"Öyleyse... Öyleyse..."
Öyleyse, anlamıyor musun aptal, yaşam bu!..
Son kez hayaller gördüm: Birbiri ardına yürüyen üç köpek. Prévôt da bakıyor ama bir şey göremiyor. İkimiz de Bedevi'ye doğru kollarımızı uzatıyoruz, ikimiz de olanca gücümüzle koşuyoruz. İkimiz de sevinçten uçuyoruz!
Ama sesimiz otuz metreye bile ulaşmıyor. Ses tellerimiz kurumuş. Birbirimizle alçak sesle konuşuyorduk, bu yüzden farkına varmadık bu durumun.
Tepenin ardından çıkan Bedevi ve devesi, ağır ağır uzaklaşıyor. Belki de bu adam yalnız. Acımasız bir şeytan onu bize gösteriyor ve hemen çekiyor...
Artık koşamıyoruz!
Kum tepesinin üstünden, bir başka Arabın profili görünüyor. Bağırıyoruz ama sesimiz çıkmıyor. O zaman kollarımızı sallıyoruz. Sanki gökyüzü sınırı işaretlerimizle doluyor. Ama Bedevi hâlâ sağa bakıp duruyor.
Sonra acele etmeden, şöyle biraz dönüyor. Şöyle yüzünü görecek olsak, her şey oldu bitti demektir. Bize şöyle bir baktığı an artık susuzluğumuz, seraplar, ölüm geçiverecek. Şöyle bir dönüverse, dünya değişecek. Gövdesinin hafifçe kımıldamasıyla, bakışlarını çevrede dolaştırmasıyla, yaşamı canlandıracak; bana bir Tanrı gibi görünecek bu adam...
Bir mucize bu... Adam, kumlar üzerinde bize doğru yürüyor. Tıpkı denizde bir Tanrı gibi...
Arap, yalnızca bize baktı. Ellerini omuzlarımıza koydu ve biz ona boyun eğdik. Yere uzandık. Artık burada ne soy ne de dil ayrılığı, var... Ellerini kurtarıcı bir melek gibi omuzlarımıza koyan şu zavallı göçebe var.
Alınlarımız kumlarda bekledik. Başlarımız leğenin içinde, yüzükoyun yatmış, danalar gibi su içiyoruz. Telaşlanan Bedevi, ara sıra bizi tutup çekiyor. Ama bizi bırakır bırakmaz, bütün yüzümüzü yeniden suya gömüyoruz.
Su!
Ey su, senin ne tadın, ne rengin, ne kokun var. Tanımlanamazsın. Tanımadan tadarız seni! Sen, yaşama gerekli şey değil, yaşamsın. İçimize,

duyularla anlaşılamayan bir zevk salarsın, içimizde kuruyan kaynaklar, seninle yeniden fışkırır.
Sen, dünyadaki en büyük zenginliksin. Toprağın karnındaki saf su, sen çok soylusun. İnsan magnezyumlu bir su kaynağının yanında ölebilir. İnsan, suyu tuzlu bir gölün iki adım ötesinde ölebilir. İnsanın selinin altında iki litre şebnem suyu olabilir; ama yine de ölebilir insan. Karıştırılmaya hiç dayanamazsın. Değişip bozulmaya gelmezsin; gölgeli, tanrısal bir varlıksın sen.
Ama içimize sonsuz, yalın bir duygu salarsın.
Sen ey bizi kurtaran Libyalı Bedevi, belleğimden hiç silinmeyeceksin sen. Yüzünü hiç anımsamayacağım. Sen İnsansın ve bana, bütün insanların yüzüyle görünüyorsun. Bize hiç bakmadın ama bizi hemen tanıdın. Sevgili kardeşimizsin. Sırası gelince, ben de seni bütün insanlarda tanıyacağım.
Sen ey su verme gücüne sahip büyük insan; bana soylu ve iyiliksever görünüyorsun. Bütün dostlarım, bütün düşmanlarım, senin kişiliğinde bana doğru geliyor. Oysa benim dünyada tek düşmanım bile kalmadı.

VIII

İNSANLAR

1

Anlayamadığım bir gerçekle bir kez daha karşı karşıya geldim. Kendimi yok olmuş, umutsuzluğun dibine inmiş sandım. Her şeyden elimi eteğimi çekince, huzuru buldum. Böyle anlarda, sanırım insan kendi kendini buluyor ve kendine dost oluyor. İçimizde, bilmem hangi önemli gereksinimi karşılayan bilmediğimiz bir bütünlük duygusuna, artık hiçbir şey üstün çıkamaz. Serüven peşinde koşarak kendini tüketen Bonnafous, bu huzuru buldu sanırım. Guillaumet de kar içinde buldu bunu. Enseme kadar kumlara gömülür, susuzluktan yavaş yavaş boğulurken, yıldızlar altında yüreğime kadar sımsıcak olduğumu unutabilir miyim?
Bu tür kurtuluş duygusunu, içimizde nasıl koruyabiliriz? İnsanda her şey tuhaftır, bilirsiniz. Bir şeyler yaratsın diye birinin ekmeğini verin, hemen uyuklar; zafer kazanmış fatih yumuşar; eli açık biri zenginleşince, cimrileşir. İnsanları ferahlatmayı savunan politik öğretiler, önceden nasıl insanlar yetiştireceklerini bilmiyorsa, neye yararlar ki? Ortaya kim çıkacak? Semirtilmiş hayvan sürüsü değiliz biz.
Yoksul bir Pascal'in ortaya çıkışı, adsız birkaç zenginin doğmasından daha önemlidir.
Önemli olanı, önceden göremeyiz. Her birimiz, hiçbir şey vaat etmeyen şeylerde en sıcak sevinçleri tanıdık. Bu sevinçler içimize öyle bir özlem sarmışlardır ki mutsuzluğumuzdan doğmuş olsalar da, bize mutsuzluğumuzu aratmamışlardır. Arkadaşlarına kavuşunca, kötü anıların büyüsünü hepimiz tatmışızdır.

Bizi geliştiren bazı koşulların varlığı olmazsa, neyi biliriz ki? İnsanın gerçeği nerededir?
Gerçek, kanıtlanan bir şey değildir. Eğer portakal ağaçları, şu toprak parçasında değil de bir başkasında sağlam kökler geliştiriyor ve meyvelerle yükleniyorsa, o toprak parçası, portakal ağaçlarının gerçeğidir. Eğer şu din, şu kültür, şu değerler ölçüsü, şu davranış değil de bu din, bu kültür, bu değerler ölçüsü, bu davranış biçimi insanda bütünlüğü sağlıyor, içindeki büyük değerleri gün ışığına çıkarıp geliştiriyorsa, bu demektir ki şu değerler ölçüsü, şu davranış, insanın gerçeğidir. Mantık mı? Yaşamı anlamaya çalışsın bakalım!
Bu kitap boyunca, size birkaç kişiden söz ettim. Başkalarının manastırları seçtiği gibi, bunlar da güçlü bir gönül eğilimine uyarak, kum çöllerini ya da havaları seçmişlerdir. Ama söze, önce insanları beğendirmeye çalışmışsam amacıma ihanet etmişim demektir. Bence her şeyden önce, insanları meydana getiren toprak önemlidir.
Yetiler de kuşkusuz rol oynar. Kimileri dükkânlarına kaparlar kendilerini. Bazıları, gerekli bir yönde zorunlu olarak ilerler: Çocukluk öykülerinde, yaşamlarını açıklayan atılımların kaynağını buluruz. Ama sonradan yaşamöykülerini okuduğumuzda, insan yanılır. Bu atılımları, hemen herkeste buluruz. Bir kaza ya da bir yangın gecesinde, karşımıza, kendilerinden daha büyük olarak çıktıklarını hepimiz görmüşüzdür. Onlar, büyüklüklerinin özü konusunda aldanmazlar hiç: Bu yangın, yaşantılarının gecesi olarak kalacaktır belleklerinde. Ama yeni fırsatlar, uygun ortam, zorlayıcı bir din karşılarına çıkmayınca, kendi büyüklüklerine inanmadan öylece uyurlar yine. Kuşkusuz yetiler insanın kurtulmasına yardım eder.
Göklerde, çöllerde geçen geceler... Bunlar, bütün insanlara sunulmayan ender fırsatlardır. Ama yine de rastlantılar insanları canlandırdı mı tümü aynı gereksinimi duyarlar. Bu konuda gözümü açan, İspanya'da geçirdiğim bir geceyi anlatırsam, konumdan uzaklaşmış sayılmam. Bazılarından fazlaca söz ettim, Şimdi de herkesten söz etmeye niyetim var.
Muhabir olarak Madrid sınırında bulunuyordum. O akşam, bir yeraltı sığınağında genç bir yüzbaşının masasında yemek yiyordum.

2

Telefon çaldığında, biz konuşuyorduk. Uzun bir konuşma oldu: P.C. bölgesel bir saldırı buyruğu veriyordu. Anlamsız, umutsuz bir saldırı emriyle, işçi banliyösünde, beton istihkâm hâline getirilen bazı evler ele geçirilecekti. Yüzbaşı omuzlarını silkiyor ve bize dönüyor: "İçimizde ilk ortaya çıkacak olan..." diyor, sonra oradaki çavuşun ve benim önüme iki bardak konyak uzatıyor:
"Sen önce çıkıyorsun, benimle," diyor çavuşa. "İç ve uyumaya git."
Çavuş yatmaya gitti. Bu masanın çevresinde on iki kişi sabahlayacağız. Dışarıya hiç ışık sızmayan bu sağlam oda öyle aydınlık ki, gözlerim kamaşıyor. Beş dakika önce, bir mazgal deliğinden dışarı bakmıştım.

Deliği kapayan bezi kaldırınca, gizemli ay ışığı altında hortlaklar dolaşan ev yıkıntıları görmüştüm. Bezi yerine koyduğum zaman, ay ışığını sanki bir yağ lekesini silercesine sildiğimi sanmıştım. Şimdi gözlerimin önünde, hâlâ o maviye çalan yeşil istihkâmların görüntüsü var.
Kuşkusuz bu askerler bir daha geri dönmeyecekler ama utançlarından seslerini çıkarmıyorlar. Bu saldırı kaçınılmaz. Bir ambar dolusu insanı tüketiyorlar. Bir ambar dolusu tohumu tüketiyorlar. Sonra da ekmek için bir avuç tohum saklıyorlar.
Konyağımızı içiyoruz sonra sağ yanımda satranç oynuyorlar. Solumda, şakalaşıyorlar. Neredeyim ben? İçeri yarı sarhoş biri girdi. Sert ve gür sakalını okşuyor ve sevgi dolu bakışlarını bize çeviriyor. Bakışı konyağa kayıyor, başka yere dönüyor, yine konyağa takılıyor, sonra yalvarırcasına yüzbaşıya dönüyor. Yüzbaşı, yavaşça gülümsüyor. Adam umutlanıp gülüyor. Sonra oradakiler de hafiften hafife gülüyorlar. Yüzbaşı, şişeyi yavaşça çekiyor. Adamın bakışlarında umutsuzluk beliriyor. Böylece sigara dumanlarının kalın perdesi, uykusuzluğun yorgunluğu, biraz sonraki saldırının kaygısı içinde, oynanan bir çocukça oyun, düşe benzeyen bir tür sessiz bale oynanır olmuştu.
Bizler gemimizin sintinesinde sıcacık kapanmış oynarken, dışarıda deniz bombardımanlarını andıran patlamalar gittikçe artıyordu.
Bu adamlar, az sonra, terlerini, içkilerini, beklemekle geçen saatlerin pisliklerini, savaş gecesinin altın suyuna terk edecekler. Onların saflaştığını duyumsuyorum şimdiden. Dans etmekten çok uzakta olmalarına karşın, sarhoşların ve şişelerin balesini yapıyorlar. Bu satranç oyununu sürdürebildikleri kadar sürdürecekler. Yaşamlarını, ellerinden geldiğince uzatacaklar. Ama bir rafın altındaki çalar saati kurmuşlar. Bu çan zamanı gelince çalacak. O zaman bu adamlar, ayağa kalkacak, gerinecek ve kemerlerini ilikleyecekler. O zaman yüzbaşı, tabancasını kınından çıkaracak. Sarhoşlar ayılacak. Bütün bu adamlar, o zaman, ay ışığına doğru hafif bir eğimle açılan dört köşe ağızlı koridoru geçecekler, birbirlerine, "Hay şu saldırıya!.." ya da "Hava soğuk!" gibi basit şeyler söyleyecekler. Sonra dışarı fırlayacaklar.
Vakit geldi; çavuşun uyanışına bakıyorum. Bir bodrumun yıkıntılarının içinde, demir bir karyolaya uzanmış, uyuyordu. Onun uyuyuşuna bakıyordum. Bu tasasız, mutlu uykunun tadını ben de biliyorum. Bu bana, Libya'daki ilk günlerimi anımsatıyor. Prévôt'yla birlikte, susuz kalmış, ölüme mahkûm olmuştuk. Aşırı derecede susamadan önce, bir kez, o da iki saatlik bir uykuya dalabilmiştik. Uykuya dalarken, elimizdeki en güzel yetkiyi kullanıyormuşum gibi gelmişti: Bana sunulan dünyayı reddetme gücüydü bu. Bana hâlâ huzur veren bir bedenin sahibi olarak, yüzümü kollarıma gömdüğüm anda, içinde bulunduğum geceyle mutlu bir gecenin arasında hiç ayrım yoktu benim için.
Çavuş da böyle, kıvrılmış, biçimsiz yatıyordu. Onu uyandırmaya gelenler, bir mum yakıp bir şişenin ağzına oturtmuşlardı. Bu şekilsiz kümeden ilk gözüme çarpan, tahta ayakkabılar oluyor. Kocaman, çivili, demirli ayakkabılar. Gündelikçilerin ya da dok işçilerinin ayakkabıları... Bu adamın çevresi iş araçlarıyla dolu. Gövdesi, yalnızca araçla kaplı

sanki: Fişeklikler, tabancalar, deri askılar, kayışlar. Üzerinde semer, tasma, çifte koşulan bir atın donanımları var. Fas'ta mahzenlerde, değirmentaşlarını çeken kör atlar vardır. Burada da, mumun titrek kırmızımsı ışığı altında, değirmen taşlarını çeksin diye, böyle bir atı uyandırıyorlardı sanki.
"Hey, çavuş!"
Hâlâ uykulu yüzünü göstererek, anlaşılmaz sözler söyleyerek yavaşça kımıldıyor çavuş. Ama uyanmak istemeyerek yine duvara dönüyor, ana rahminin sessizliğine atılır gibi yeniden uykunun derinliklerine dalıyor. Yumruklarını açıp kapayarak, boğulmamak için bilinmeyen hangi kara yosunlara tutunmaya çalışıyor. Parmaklarını açmaları gerekiyor. Yatağının üzerine oturuyoruz, içimizden biri yavaşça kolunu boynunun altına sokuyor ve gülümseyerek bu ağırlaşmış başı kaldırıyor. Sanki sıcak bir ahırda, birbirlerini okşayan atlar gibiyiz. "Hadi, arkadaş!" Ömrümde bundan daha tatlı bir şey görmedim. Çavuş, mutlu düşlerine dönmek, dinamitli, yırtıcı, soğuk gecelerle kaplı dünyamızı reddetmek için son bir çaba daha harcıyor ama çok geç artık. Dış dünyadan gelen bir şeyler ağır basıyor. Pazar günleri, okulun çanı da cezalı öğrenciyi ağır ağır böyle uyandırır. Sırayı, kara tahtayı, yazı cezasını unutmuştur o. Düşünde, kırlarda oyunlar oynadığını görür. Ama boşuna. Çan durmadan çalar ve onu, acımasızca insanların haksızlıkları içine çeker. Çavuş da tıpkı öğrenci gibi, unutmak istediği o yorgunluktan yıpranmış, unutmak istediği gövdesine yavaş yavaş dönüyor. Bu gövde, uyanışın soğuk havası içinde, çok geçmeden sızlayan eklem ağrılarını, koşum takımının ağırlığını duyacak; o ağır yük altındaki ileri atılışı, sonunda da ölümü tadacak. Ölümden çok, yıkıldığı yerden ellerine dayanıp kalkarken, parmaklarına yapışmış pıhtılaşmış kanları, soluk alıp verirkenki zorluğu, çevresindeki buz soğuğunu, ölümden çok ölmenin acısını duyacak. Ona bakarken, durmadan kendi uyanışımın büyük üzüntüsünü, susuzluğa, kumlara, yaşama dönüşün büyük üzüntüsünü, istemeden uykularımıza giren o düşü düşünüyordum.
Ama şimdi ayağa kalkıp gözlerimizin içine bakıyor:
"Vakit geldi mi?"
İşte burada ortaya çıkıyor insan. Mantığın öngörüsünü işte burada aşıyor: Çavuş gülümsüyordu! Bu insanın aklını çelen istek nedir? Paris'te Mermoz'la geçirdiğimiz bir geceyi anımsıyorum. Birkaç arkadaşla birlikte bilmem neyi kutluyorduk. Şafak sökerken, kendimizi bir barın eşiğinde bulmuştuk. Çok konuşmaktan, çok içmekten, boş yere yorulmaktan midemiz bulanmıştı. Gün ağarmaya başlarken, Mermoz, birden kolumu öyle sıktı ki tırnaklarının battığını duyumsadım. "Bak, Dakar'da, bu saatte..."Makinistlerin gözlerini ovuştura ovuştura, pervanelerin örtülerini kaldırdıkları, pilotların hava durumunu öğrendikleri, ortalıkta arkadaşlardan başka kimsenin olmadığı saatti bu. Gökyüzü çoktan renklenirdi, başkaları için şölen sofraları kurulurdu. Bu ziyafetin çağrılıları bizler olamayacaktık. Başkaları, kendilerini tehlikeye atıyorlardı....
"Burası ne berbat!.." diye sözünü tamamladı Mermoz.

Sen çavuş, öyleyse hangi değerli şölene çağrılıyordun sen?
Senin gizlerini çoktan öğrenmiştim. Yaşam öykünü anlatmıştın bana: Barselona'nın bir yerinde küçük bir saymandın. Ülkenin bölgeleriyle fazla ilgilenmeden, rakamları sıralıyordun eskiden. Ama bir arkadaş askere gitti, sonra ikincisi, ardından üçüncüsü. Sende tuhaf bir değişiklik oldu ve buna çok şaştın. İşlerin yavaş yavaş sana gereksiz görünmeye başladı. Beğenilerin, tasaların, o birazcık rahatın sanki başka bir çağa aitti. Önemli olan bunlar değildi. Sonunda Malağa dolaylarında öldürülen bir arkadaşının ölüm haberi geldi. Öcünü almak istediğin bir arkadaş değildi bu. Politikayla ise hiç ilgilenmemiştin. Ama yine de bu haber, sınırlı yaşamının üzerinden bir deniz rüzgârı gibi geçti. O sabah, bir arkadaş sana baktı:
"Gidiyor muyuz?"
"Gidiyoruz."
Sonra oraya gittiniz.
Seni etkileyen ama bir türlü anlatamadığın bu gerçeği, aklıma gelen birkaç örnekle canlandırayım.
Göç zamanı yabanördekleri geçtiği sırada üzerinde uçtukları topraklarda tuhaf bir kımıldanma başlar. Evcil ördekler, o büyük üçgen biçimindeki uçuşların etkisinde kaldıklarından, acemi acemi sıçrarlar. Yabanın çağrısı, onlarda atalarından kalma bilmem hangi yabansı duyguları depreştirir. Çiftlik ördekleri, bir an için göçmen kuş oluverir, içinden, havuzların, solucanların, kümeslerin gösterişsiz görüntüleri geçen şu küçük kafada, ansızın geniş toprakların, engin rüzgârların, denizlerin özlemi canlanır. Hayvan, o ana kadar beyninin, bunca güzellikleri içine alacak kadar geniş olduğunu bilmiyordu.
Ama şimdi kanat çırpıyor, tanelere, solucana burun kıvırıyor ve bir yaban ördeği olmak istiyor.
Oysa ben ceylanlarımı düşünüyordum: Juby'de ceylan beslemiştim. Orada tümümüz ceylan besledik. Onları açık havada, kafesli evlere kapardık. Çünkü ceylanlara rüzgârların akıntılı havası gerekir. Çok naziktir onlar. Küçükken yakalanırsa, yaşar, elinizden yem yer. Kendilerini okşatırlar, nemli burunlarını avucunuzun içine sokarlar. İnsan onları kendine alıştı sanır. Ceylanları için için yakan, ölümü tatlılaştıran o bilinmez üzüntüden, onların kurtulmuş olduğunu sanırsınız... Ama bir gün gelir, onları, küçük boynuzlarını çölden yana çite dayanmış bulursunuz. Mıknatıslanmış gibidirler. Sizden kaçtıklarının farkında bile değillerdir. Getirdiğiniz sütü içerler. Kendilerini yine okşatırlar, burunlarını avucunuza daha bir sevgiyle gömerler... Ama onları salıverince, mutlu mutlu zıplayarak kafesli bölmeye doğru koşarlar hemen. Karışmazsanız, küçük boynuzlarının olanca gücüyle ama zorlamadan, tahta bölmeye abanır, orada boynu bükük, ölünceye dek öylece dururlar. Aşk mevsimi midir yoksa olanca güçleriyle koşmak mı isterler, bilemezler. Yakaladığınızda, gözleri henüz açılmamıştır bile." Ne kum çöllerinin özgürlüğünü ne de erkek kokusunun ne olduğunu bilirler. Ama siz onlardan daha çok akıllısınızdır. Onların neyi aradıklarını gelişecekleri geniş uzaklıkları aradıklarını bilirsiniz. Onlar ceylan ol-

mak, kendi oyunlarını oynamak ister. Saatte yüz otuz kilometre hızla, ok gibi uçmanın arada bir sanki kumlardan alevler fışkırıyormuş gibi şurada burada ansızın zıplayıp hoplayarak kaçmanın tadını tatmak istiyorlardır. Ceylanların gerçeği, kendilerini aşmaktan alıkoyan, onları havalara zıplatan korkuyu tatmak olduğuna göre, çakalların ne önemi kalır! Ceylanların gerçeği, güneş altında, bir pençe darbesiyle delik deşik olmaksa, aslanların ne önemi kalır! Onlara bakar ve "Yine yurt özlemi sarmış içlerini" diye düşünürsünüz... Özlem, bilinmeyene karşı duyulan istektir... İsteğin amacı vardır ama onu anlatacak sözcük yoktur.

Peki bizim eksiğimiz nedir?

Çavuş, yaşamına ihanet etmediğin duyusunu veren ne buldun burada? Belki de bu, uykulu başını kaldıran kardeş kolu, sızlanmayan ama derdini paylaşan o tatlı gülümseme olamaz mı? "Hey, arkadaş!" diye sızlanmak, ayrı ayrı olmaktır. Bölünmektir. Ama öyle yüksek bir ilişki vardır ki orada acıma da minnet duygusu da anlamını yitirir. İşte insan orada salıverilmiş bir tutsak gibi soluk alır.

Biz, bu birliği, ikişer uçaklı takımlar halinde, henüz buyruk altına alınmamış Rio de Oro'yu aşarken tattık. Kazaya uğrayan kimsenin, kurtarıcısına teşekkür ettiğini hiç duymadım. Çoğu zaman, posta çantalarını bir uçaktan ötekine zorla geçirirken, birbirimize hakaret bile ederdik: "Sersem! Uçağım senin yüzünden bozuldu. Ters hava akımlarının ortasında, iki bin metredeyken çılgınlık yapılır mı? Daha alçaktan uçsaydın, Port-Etienne'e varmıştık bile!" Yaşamını tehlikeye atan arkadaşsa, sersem olmanın utancı İçindedir. Hem zaten ona neden teşekkür edecektik ki? Bizim yaşamımız için çalışmak onun hakkı değil miydi? Aynı ağacın dallarıydık bizler. Ben de yaşamımı kurtardığın için seninle övünürüm!

Çavuş, seni ölüm için hazırlayan arkadaş, neden acıyacaktı sana? Bu tehlikelere birbiriniz için atılıyordunuz. O anlarda insan, sözcüklere gerek duymayan bir birlik içinde bulur kendini. Gidiş nedenini anladım. Barselona'da yoksul olsaydın, işinden uzaklarda belki yalnız duyumsardın kendini; başını sokacak bir yerin bile yoktu. Burada kendini bulduğun, evrene karıştığın duyusuna kapılıyordun. Bir paryaydın; seni sevgiyle karşıladılar.

Senin içine bu tohumları saçan politikacıların büyük sözleri içten miydi, mantıklı mıydı, umurumda değil. Onlar senin içine, tohumlar gibi filiz salarlarsa, senin gereksinimlerine karşılık vermiş olurlardı. Buna kararı ancak sen verirsin. Buğdayı anlayan yalnızca topraklardır.

3

Ancak ortak ve dışımızda oluşan bir amaçta, benzerlerimize bağlandığımız zaman, rahatça soluk alabiliriz. Deneylerimiz bize, seçmenin birbirine bakmak değil de bir arada aynı yöne bakmak olduğunu öğretmiştir. Aynı yüksek amaçta birleşilmezse, arkadaşlık olmaz. Öyle olmasaydı, bu rahatlık çağında, çölde, son yiyeceklerimizi paylaşırken,

o büyük sevinci duyabilir miydik? Buna karşı, toplum bilimcilerin düşüncelerinin ne değeri kalır? Sahra'da kazaya uğrayanları kurtarmanın büyük sevincini duymuş olanlar için, başka bir zevkin anlamı kalmaz.
Belki de bu yüzden, bugünün dünyası çevremizde çatırdamaya başlamıştır. Herkes, kendisine bu bütünlüğü vermeyi vaat eden dinlere doğru koşuyor. Herkes, birbirini tutmayan sözcüklerle aynı atılımları dile getiriyor. Düşüncelerimizin amacı değil de meyvesi olan yöntemlerle birbirimizden ayrılıyoruz. Amaçlar hep aynıdır.
Öyleyse hiçbir şeye şaşırmayalım. Kendi içinde uyuklayan yabancıdan haberi olmayan ama Barselona'da anarşistlerle dolu bir mahzende, özveri, yardımlaşma, bükülmez bir doğruluk duygusu karşısında, o yabancının uyandığını sezen kimse, yaşamı boyunca, artık bir tek gerçeği tanıyacaktır: Anarşistlerin gerçeğidir bu. İspanya manastırlarında, diz çökmüş tanımlanamaz korkular içinde titreşen rahibeleri korumak için nöbet tutan kimse, artık din uğruna ölmeye can atacaktır.
Andlar'ın Şili'ye bakan yamaçlarına uçağıyla dalan, yüreği zaferle dolu Mermoz'a hiçbir tüccar mektubunun insan yaşamını tehlikeye atmaya değmeyeceğini söyleseydiniz size gülerdi. Ona göre gerçek, And Dağları'nı aşarken içinde doğmuş olan insandı.
Savaştan kaçınmayan bir kimseyi savaşın korkunçluğuna inandırmak isterseniz, onu barbarlıkla suçlamayın: Yargılamadan önce, onu anlamanın yollarını arayın.
Rif Savaşı sırasında düşman kabilelerle dolu iki dağ arasında, ileri karakolda görevli Güney Birliği'ne bağlı o subayı gözünüzün önüne getirin. Bir akşam, Batı'daki dağlık bölgeden gelen parlamenterleri karşılıyordu. Töre gereği çay içiliyordu. Tam o sırada yaylım ateşi başlıyor. Doğu Dağları'ndaki kabileler karakola saldırıyorlardı. Onları savdıktan sonra savaşmak isteyen yüzbaşıya, parlamenterler "Bizler bugün senin konuğunuz. Tanrı senden ayrılmamıza izin vermez..." diyorlar, adamların yanında savaşarak karakolu kurtarıyorlar, sonra da o kartal yuvalarına dönüyorlar.
Ama karakola saldırmadan bir gün önce, yüzbaşıya elçi yolluyorlar.
"Geçen akşam sana yardım etmiştik..."
"Doğru..."
"Senin için üç yüz mermi harcadık..."
"Doğru."
"Bize bunları geri versen, iyi olur."
Yüzbaşı, o soylu kişi, onların soyluluğundan elde ettiği iyiliği sömüremez. Kendisine karşı kullanılacak olan mermileri geri verir.
İnsan için gerçek, onu insan yapan şeydir. İlişkilerinde bu soyluluğa, oyunda bu dürüstlüğe varan, bütün bir yaşamı bağlayan karşılıklı saygıyı göstermesini bilen bir kimse, kendi ruh soyluluğunu, aynı Arapların omuzlarını okşayarak kardeşliğini dile getiren, onları pohpohlayıp aynı zamanda küçük görebilen demagogların yapay babacanlıklarıyla karşılaştırdığı anda, ona, mermileri neden verdiğinizi sorsanız bile, size yalnızca tepeden bakarak acıyacaktır. Buna da hakkı olacaktır.
Ama sizin de aynı şekilde savaştan nefret etmeye hakkınız olacaktır.

İnsanı ve gereksinimlerini anlamak, içindeki özü tanımak için gerçeklerinizi karşı karşıya getirmemek gerekir. Hepiniz haklısınız. Mantık her şeyi kanıtlar. Dünyanın başına gelen felaketleri, kamburdan bilen kimse bile haklıdır. Kamburlara karşı savaş açarsak, kendimizden nefret etmesini hemen öğreniriz. Kamburların suçlarının öcünü alırız. Kamburlar da suç işler elbette.

Bu özü ortaya çıkarmaya çalışırken bir an için ayrılıkları unutmak gerekir. Bu ayrılıklar bir kez benimsenince ardından ortaya, bütün gerçekleriyle kuran ve ondan kaynaklanan bağnazlık çıkar, insanları, sağcı, solcu, kambur, kambur olmayan, faşist ve demokrat olarak ayırabilirsiniz; bu ayrılıklara kimse saldıramaz. Ama bilirsiniz, gerçek, dünyayı kolaylaştırır, kargaşa yaratmaz. Gerçek, evrenselliği ortaya çıkaran dildir. Newton, uzun zaman gizli kalan bir yasayı, bilmece çözer gibi "bulmuş" değildir. Newton, yaratıcı bir iş yapmıştır. Bir elmanın bir çayırda yere düşmesiyle güneşin yükselişini anlatan bir insanca dil kurmuştur. Gerçek, kesinlikle kanıtlayan değil, basitleştiren şeydir.

Düşünce dizgeleri üzerinde tartışmak neye yarar? Hepsi de kanıtlandıktan, hepsi de birbirini çürüttükten sonra neye yarar? Böylesi tartışmalar, insanın kurtuluş umudunu keser. Oysa insan, her yerde, dört bir yanda, hep aynı gereksinimleri sergiler.

Kurtulmak istiyoruz. Toprağa kazma vuran insan, vurduğu kazmanın bir anlamı olmasını ister. Kürek mahkûmunun kazma vuruşuyla maden arayıcısının kazma vuruşu aynı değildir, birincisi mahkûmu alçaltır, ötekiyse madenciyi yüceltir. Zindan, kazmaların vurulduğu yer değildir. Orası maddi korku yeri de değildir. Zindanda, anlamı olmayan kazma sesleri duyulur, kazma sallayanı insan topluluğuna bağlamayan yerdir.

Bizler de, zindandan kaçmak istiyoruz.

Avrupa'da, yaşamlarının hiçbir anlamı olmayan ve doğmak isteyen iki yüz milyon insan var. Endüstri onları köylü kuşaklarının dilinden çekip almış, kara vagonlarla dolu ayırma garlarına benzeyen kocaman kenar mahallelere kapatmış. Bunlar, işçi mahallelerinin derinliklerinden uyandırılmak istiyorlar.

Bütün zanaatların çarkı içine sokulmuş, öncü olmanın, bilim adamı, din adamı olmanın sevinçlerinden yoksun bırakılmış başka insanlar da var. Onları büyütmek için giydirip kuşatmanın, karınlarını doyurmanın bütün gereksinimlerini karşılamanın yeterli olduğunu sandılar. Sonunda, yavaş yavaş Courteline'in kentsoyluları, köy politikacıları, iç yaşama kapalı birer teknisyen olup çıktılar. Onlara iyi bilgi verseler de kültür aşılamadılar. Kültürü, formüllerin ezberlenmesine dayandıranlar, kültür üstüne pek yavan düşüncelere sahiptiler. En beceriksiz bir yüksek matematik öğrencisi, doğa ve yasaları konusunda, Descartes'tan, Pascal'den daha çok şey biliyor. Ama onda, ruhun gereksinimlerini kavrayabilecek yeti var mı acaba?

Bütün insanlar, az çok farkında olmadan, yeniden doğma gereksinimi duyarlar. Ama bunlar, insanı yanıltan çözümlerdir. Kuşkusuz insanları, üniforma da giydirerek canlandırabiliriz. O zaman savaş türküleri söy-

leyecekler ve ekmeklerini arkadaşlarıyla paylaşacaklardır. Aradıklarını, evrensel duyguyu bulacaklardır. Ama onlara verilen ekmekle de ölüp gideceklerdir.
Tahta putları topraktan çıkarmak, iyi kötü iş görmüş olan eski söylenceleri, masalları yeniden canlandırmak, Alman Birliği'nin ya da Roma İmparatorluğumun gizemlerini diriltmek kolaydır. Almanları, Alman olmakla ve Beethoven'in yurttaşları olmakla sarhoş edilebiliriz. Bir ambar memuru bile sarhoş edilebilir. Kuşkusuz bu iş, bir ambar memurunu Beethoven yapmaktan daha kolaydır.
Ama böylesi putlar, insan eti yiyici putlardır. Bilimin ilerlemesi ya da hastalıkların iyileştirilmesi uğruna ölen kimse, bu uğurda ölmekle yaşama hizmet etmiş olur Bir ülkenin genişletilmesi uğruna ölmek, belki güzel bir şeydir ama bugünün savaşı, kayırmak istediği şeyi de yok etmektedir. Bugün artık, bütün bir soyu canlandırmak için biraz kan dökmek diye bir şey kalmamıştır. Uçaklarla ve hiperit gazıyla yapıldığından bu yana savaş, artık kanlı ameliyattan başka bir şey değildir. Her iki taraf da, bir beton duvarın ardına sığınıyor; her biri daha fazlasını yapmadığı için, her gece, hava filolarını yollayıp ötekini bombalıyor, yaşam merkezlerini havaya uçuruyor, üretimini, alışverişini felce uğratıyor. Zafer, en son çürüyenin oluyor. Oysa, iki rakip de aynı anda birlikte çürümektedir.
Çöl olmuş bir dünyada, arkadaşlara kavuşmaya susamıştık. Arkadaşlar arasında paylaşılan ekmek, bize savaşın değerini kabul ettirmişti. Ama aynı amaca doğru omuz omuza koşmanın coşkusunu yaşamak için savaşa gerek yoktu. Savaş bizi aldatıyor. Kin, koşunun coşkusuna bir şey eklemiyor.
Neden birbirimizden nefret edelim? Aynı gezegende dünyaya gelmiş, aynı geminin tayfalarıyız biz. Uygarlıkların yeni bileşimlere yol açabilmesi için birbirleriyle yarışa girmeleri gerekebilir; oysa birbirlerini parçalamaları iğrenç bir şeydir.
Kurtulmamız için bizi birbirimize bağlayan ortak amacı kavramada yardımlaşmamız yettiğine göre, bu amacı bütün insanları birbirine bağlayan şeyde aramalıyız. Viziteye çıkan cerrah, yalnız yokladığı hastanın yakınmalarını dinlemez: Bu arada, iyileştirmeye çalıştığı hastanın içine de bakar. Cerrah, evrensel bir dil konuşur. Atomu da nebulayı da kavramasına yardım eden Tanrısal işlemler üzerinde düşünen fizikçi de aydı dili konuşur. Yıldızlar altında, kendi halinde birkaç koyunu güden çoban, oynadığı rolün bilincine varırsa, kendinin bir uşaktan başka bir şey olduğunu anlayacaktır. O bir nöbetçidir. Her nöbetçi de bütün bir imparatorluktan sorumludur.
O çobanın, yaptığı işin bilincinde olmadığına mı inanıyorsunuz? Madrid cephesinde, hendeklerden beş yüz metre ötedeki bir tepenin üzerinde bulunan küçük bir taş duvarın arkasında kurulmuş bir okulu gezdim. Bir onbaşı, orada bitkibilim okutuyordu. Bir gelinciğin ince yapraklarını koparırken, yağmur gibi yağan top mermilerine bakmadan, hepsi de, sakalı bir karış uzamış erlerin tümü, çamurlarını silkip çevresine toplanıyorlardı. Tıpkı hacılar gibiydiler. Onbaşının çevresine

dizilmiş, çeneleri yumruklarına dayalı, yüzbaşıyı, dinliyorlardı. Kaşlarını çatıyorlar, dişlerini sıkıyorlar, dersten pek fazla bir şey anlamıyorlardı ama onlara: "Sizler yontulmamışsınız, ininizden henüz çıkmışsınız, insanlığa ulaşmalısınız!" demişlerdi. Ona ulaşmak için ağır adımlarla koşuyorlardı.
Çok silik bile olsa, rolümüzün bilincine ulaştığımız zaman, ancak o zaman mutluluğa kavuşacağız. Yalnız o zaman, huzurla yaşayıp huzurla öleceğiz. Çünkü yaşama anlam veren şey, ölüme de anlam verir.
Ölüm, doğanın düzenine uygun olunca, çok tatlıdır. Provence'ın yaşlı köylüsü, ömrünün son anında, oğullarına keçilerini, zeytin ağaçlarını, onlar da bir gün kendi oğullarına aktarsınlar diye bırakır. Köylülerin soyunda, insan tümüyle ölmez. Her varlık, sırası gelince, bir kabuk gibi çatlar ve tohumlarını saçar.
Bir keresinde, annelerinin ölüm döşeğinin başında üç köylüyle birlikte oldum. Acıklıydı elbette. İkinci kez, bir göbek bağı kopuyordu. İkinci kez bir düğüm çözülüyordu: Bir kuşağı bir başkasına bağlayan düğüm. Bu üç oğlan, yalnız kaldıklarını, her şeyi yeni baştan öğrenmek zorunda olduklarını, bayram günleri oturacak bir aile sofrasından, hepsini bir araya toplayan bir kutuptan yoksun kaldıklarını ansızın anlamışlardı. Ama bu kopuşta, yaşamın belki de ikinci bir kez daha verilebileceğini anlıyordum. Bu üç oğlan da, sırası gelince, komutayı şu avluda oynayan çocuklara bırakacakları ana kadar, sıranın başını çekeceklerdi.
Dudakları kısılmış, yüzü rahat ve kararlı bir taş maskeyi andıran anaya, yaşlı köylü kadına bakıyordum. Bu maskede, çocukların yüzünü görüyordum. Bu maske, bir kalıptı. Çocuklarının yüzleri sanki bu kalıptaydı. Bu beden, bu güzel insan bedenlerini çıkarmıştı. Ama şimdi, kırık dökük, özü alınmış bir maden külçesi gibi yatıyordu. Sıraları gelince, oğulları ve kızları, kendi etleriyle yavrularına kalıptık edeceklerdi. Çiftlikte ölemezdi insan. Ana öldü, yaşasın ana!
Yol boyunca, ak saçlı güzel bedenleri bırakıp biçim değiştirerek bilinmez hangi gerçeğe doğru ilerleyen bu soyun görünümü acıklı ama aynı zamanda da öyle sadeydi ki...
İşte bu yüzden, o akşam, bu küçük kır köyünün ölüm çanları, bana umutsuzluktan çok ölçülü ve tatlı bir sevinçle doluymuş gibi geldi. Aynı sesle cenaze törenlerini haber veren çan, bir kuşaktan bir başkasına geçişi de bir kez daha haber veriyordu. İnsan, yaşlı bir kadınla toprağın nişan törenlerini kutlayan bu ses karşısında, büyük bir huzur duyuyordu.
Gelişen bir ağaç yavaşlığıyla kuşaktan kuşağa geçen şey yaşamdı ama bilinçti aynı zamanda da.
Ne gizemli bir yükseliş bu. Erimiş bir lavdan, bir yıldız mayasından, mucize gibi filizlenmiş bir hücreden çıkmış da yavaş yavaş ilahiler besteleyerek, samanyollarını tartacak kadar yükselip durmuşuz sanki.
Ana, yalnızca yaşam aktarmış değildi: Oğullarına bir dil öğretmiş, yüzyıllar boyunca, ağır ağır biriken eşyaları, kendinin de emanet aldığı ruh mirasını, bir Newton'u ya da bir Shakespeare'i, mağara insanlarından

ayıran bütün bir ayırımı doğurmuş o bir avuç geleneği, kavramları ve söylenceleri emanet etmişti.
Acıktığımız zaman, bu İspanyol askerlerini, kurşun yağmurları altında botanik bahçelerine koşturan, Mermoz'u Güney Atlantik'e, bir başkasını şiirine çeken türden bir açlık duyduğumuzda bilincine vardığımız gerçek, insanın henüz tümüyle doğmamış olduğunu, kendimizi ve evreni de öğrenmemiz gerektiğini belirten gerçektir. Geceleri, köprüler atmamız gerek. Yalnızca kayıtsızlığı bilgelik sayanlar, bunun ayırımında değildirler. Ama her şey, onların bilgeliğini yalanlamaktadır! Dostlar, arkadaşlarım, sizi tanık gösteriyorum: Kendimizi ne zaman mutlu duyumsadık ki?

4

Bu kitabın son sayfasında, ilk uçuşumuzun şafağında, görevlendirilme şansına kavuşup da birer birer insan olmaya hazırlanırken, bizlerle birlikte gelen o yaşlı memurları anımsıyorum. Onlar da bizim gibiydiler ama aç olduklarının farkında değillerdi.
Uyumaya bırakılanların sayısı çok fazla.
Birkaç yıl önce, uzun bir tren yolculuğunda, üç gün art arda kapalı kaldığım bu yürüyen yurdu ziyaret etmek istedim. Deniz dalgalarının durmadan kıyıya vurduğu çakıl seslerini andıran tren gürültüsünden usanmıştım. Sabahın saat birine doğru bütün treni baştan başa dolaştım. Yataklıklar boştu. Birinci mevki vagonları bomboştu.
Ama üçüncü mevki vagonlar, Fransa'dan kovulan ve Polonya'ya gitmekte olan Polonyalı işçilerle doluydu. Koridorlarda, gövdelerinin üzerinden atladım. Durup baktım. Bölmesiz, kışla ya da polis karakolu kokan koğuş biçimindeki vagonda, gece lambalarının altında, trenin sarsıntılarıyla bir tempoda sarsılan, birbirine girmiş bir yığın insan gördüm. Yoksul yaşamlarına dönmekte olan bu zavallılar kötü düşlere dalmışlardı. Tahta sıraların üstünde, kocaman traşlı başlar yuvarlanıp duruyordu. Erkekler, kadınlar, çocuklar, hepsi de, bütün bu gürültülerin, kendilerini yıldıran bu sarsıntıların saldırısına uğramış gibi sağdan sola dönüyorlardı. Rahat bir uykunun konukseverliğine bırakamıyorlardı kendilerini.
Ekonomik akımların, Avrupa'nın bir ucundan öteki ucuna fırlatıp attığı, Kuzey'deki küçük evlerinden, küçücük bahçelerinden, eskiden Polonya maden İşçilerinin pencerelerinde gördüğüm ıtırlardan yoksun bırakılan bu kalabalık, insanlıklarını yarı yarıya yitirmiş gibi göründü bana. Yalnız kapkacaklarını, battaniyelerini, perdelerini, üstünkörü paketler, çıkınlar halinde toplamışlardı. Ama Fransa'da kaldıkları dört beş yıl içinde, okşayıp kendilerine alıştırdıkları kedi, köpek, ıtır ne varsa, hepsini gözden çıkarmak zorunda kalmışlardı. Yanlarında yalnızca mutfak gereçlerini götürüyorlardı.
Bir çocuk, yorgunluktan uyuklayan bir ananın memesini emiyordu. Yaşam, bu yolculuğun anlamsızlığı içinde yer değiştiriyordu. Babaya baktım. Taş gibi ağır, dazlak bir kafatası. Rahatsız bir uykuda iki bük-

lüm, işçi giysileri içinde tutsak olmuş, eğri büğrü bir gövde. Adam, bir yığın balçık gibiydi. Geceleri sebze hallerinin sıraları üzerindeki şekilsiz döküntüler gibiydi. Bense "Sorun ne yoksullukta, ne bu pislikte, ne de bu çirkinlikte," diye düşünüyordum. Ama aynı adam ve bu aynı kadın, bir gün birbirleriyle tanışmışlar, adam da kuşkusuz kadına gülümsemişti. Kuşkusuz iş dönüşü ona çiçek getirmişti. Çekingen ve beceriksiz olduğundan, küçük düşürülmekten korkmuştur belki de. Oysa kadın, doğal bir kırıtkanlıkla, güzelliğine güvenerek, belki de onu tedirgin etmekten hoşlanmıştır. Bugün artık kazma ya da balta sallayan bir makineden başka bir şey olmayan erkek, yüreğinde o tatlı tasayı duyuyordu belki. İşin gizemli yanı, onların balçık yığını olmalarıdır. Hangi korkunç değirmen taşı onları böyle ezip büzdü? Yaşlanan hayvan, güzelliğini koruyor. Neden bu güzel insan çamuru böyle bozuluyor?

Böyle rahatsız uykulara gömülü insanların arasındaki gezintimi sürdürüyordum. Ortalığı, boğuk horultuların, derinden derine iniltilerin belirsiz gürültüsü, deniz dalgalarının durmadan kıyıya çektikleri çakıl taşlarına benzer gürültüleri kaplıyordu.

Bir karı kocanın karşısına oturdum. Kadınla erkek arasında iyi kötü yerleşen çocuk uyuyordu. Ama uykusunda döndü, gece lambasının altında yüzünü gördüm. Ne tapılası bir yüzdü o! Bu karı kocadan, bir tür yaldızlı meyve doğmuştu. Bu ağır hayvan sürüsünden, bu şirinlik gelmişti dünyaya. Bu pürüzsüz alına, bu hafifçe büzülmüş dudaklara doğru eğildim ve kendi kendime, "İşte bir müzikçinin, çocuk Mozart'ın yüzü, işte yaşamın güzel bir umudu!" dedim. Efsanelerdeki Küçük Prenslerden ayrımı yoktu. Korunur, beslenir, okutulursa, neler olmazdı ki? Bahçelerde, aşılarla yeni bir gül elde edilince, bütün bahçıvanlar coşar gülü ötekilerden ayırır, gözetir, üstüne titrer. Ama insanlar için bahçıvanlar yoktur. Çocuk Mozart da tıpkı ötekiler gibi ezme makinesinden geçecektir. Şarkılı kahvelerin pis kokulu havasında, bozulmuş müzikten hoşlanacaktır Mozart. Ölüme mahkûmdur Mozart.

Yine vagonuma döndüm, Kendi kendime "Bu insanlar, kaderlerinden yakınmıyorlar hiç," dedim. Burada üzüntüm, acımaktan kaynaklanmıyor. Sonsuza dek deşilen bir yaraya acınmam söz konusu değil. Bu yarayı taşıyanlar, onun varlığını bile duyumsamıyorlar. Burada yaralı olan, zarar gören insan değil, insanlık sanki. Acıma duygusunun varlığına hiç inanmıyorum. Beni üzen, bahçıvanın görünüşü değil. Beni üzen, insanın eninde sonunda, tıpkı tembellik gibi içine yerleştiği bu yoksulluk değil. Doğulu kuşaklar, çamurda yaşıyor ve bundan hoşlanıyorlar. Beni üzen acılar, halka dağıtılan çorbalarla giderilmez. Beni üzen şey, ne bu çökkünlükler, ne bu kamburlar, ne de bu çirkinlik. Bu biraz da, bu insanların her birinin içinde öldürülen Mozart'tır.

Yalnızca Ruh, balçığa üflediğinde, İnsan'ı yaratabilir.

KÜÇÜK PRENS

Léon Werth'e...

Bu kitabı bir yetişkine adadığım için çocuklardan özür diliyorum. Ama bunun için geçerli bir nedenim var. Bu yetişkin kişi, benim yeryüzündeki en iyi dostumdur. Bir başka nedenim de şu: Bu yetişkin kişi, çocuklar için yazılmış kitapları bile anlayabilir. Üçüncü özrüm de bu kişinin, aç ve açıkta kaldığı Fransa'da oturuyor olması. Avutulmaya çok ihtiyacı var onun. Eğer bu sıraladığım özürler yeterli olmazsa, bu kitabı, bu yetişkin kişinin eskiden yaşadığı çocukluğuna adıyorum. Bütün yetişkinler bir zamanlar çocuktu. Ama içlerinden pek azı bunu anımsar. Bu yüzden ithafımı şöyle değiştiriyorum:

Bir zamanlar çocuk olan
Léon Werth'e.

I

Altı yaşımdayken, bir gün, balta girmemiş ormanlarla ilgili "Yaşanmış Öyküler" adlı bir kitapta çok güzel bir resim gördüm. Resim, vahşi bir hayvanı yutan bir boa yılanını gösteriyordu.
Resmin kopyası aşağıdaki gibiydi.

Kitapta şöyle deniyordu: "Boa yılanları, avlarını bütün olarak yutarlar, hiç çiğnemezler. Daha sonra hiç kımıldayamazlar, altı ay süren sindirim sırasında da uyurlar."
O zamanlar, vahşi ormanlardaki serüvenler konusunda uzun uzun düşündüm ve daha sonra da, renkli bir kalemle ilk resmimi çizmeyi başardım. 1 numaralı resmim şöyleydi:

Başyapıtımı büyüklere gösterip resmimden korkup korkmadıklarını sordum.
"Şapkadan korkulur mu hiç?" diye karşılık verdiler bana.
Oysa yaptığım resim, bir şapkayı göstermiyordu. Bir fili sindirmekte olan boa yılanı çizmiştim. Büyükler daha iyi anlasın diye, boa yılanının içini çizdim sonra. Büyüklere her zaman açıklama yapmak gerekir zaten. 2 numaralı resmim şöyleydi:

Büyükler, açık ya da kapalı boa yılanı resimlerini bir yana bırakıp daha çok tarih, coğrafya, aritmetik ve dilbilgisiyle ilgilenmemi öğütlediler. Böylece, henüz altı yaşındayken; çok güzel bir meslek olan ressamlığı bıraktım. 1 ve 2 numaralı resimlerimin başarısız oluşu cesaretimi kır-

mıştı. Büyükler, bir şeyi tek başlarına hiç anlayamazlar zaten. Hem onlara hiç durmadan açıklamalar yapmak da çocukları bıktırır. Bu yüzden kendime bir başka meslek seçmek zorunda kaldım ve uçak kullanmayı öğrendim. Dünyanın her yerine uçtum. Gerçekten de coğrafya, çok işime yaradı. İlk bakışta Çin'i Arizona'dan ayırmayı biliyordum. Karanlıkta yolumu şaşırınca, çok yararlı oluyordu bana:
Yaşamım boyunca, pek çok ciddi insanla ilişki kurdum. Büyüklerle uzun süre birlikte yaşadım, onları çok yakından gördüm. Ama bunlar, düşüncelerimi değiştirmedi.
Bana biraz aklı başında gibi görünen bir büyüğe rastladığım zaman, sürekli olarak yanımda taşıdığım 1 numaralı resmimle deneme yapıyordum. Gerçekten anlama yeteneği olup olmadığını anlamak istiyordum onun. Ama o hep bana "Bu bir şapka," diye karşılık veriyordu. O zaman kendisine, ne boa yılanlarından, ne balta girmemiş ormanlardan, ne de yıldızlardan söz ediyordum. Ondan uzak dururdum. Briçten, golften, politika ve kravatlardan söz ediyordum ona.
Büyük insan da, böylesine aklı başında birini tanıdığı için çok seviniyordu.

II

Böylece, hiç kimseyle, gerçek anlamda konuşmadan yaşayıp gittim. Ta ki bundan altı ay önce, Sahra çölünde uçağım bozuluncaya dek. Motorumun bir parçası kırılmıştı. Yanımda ne bir makine ustası; ne de bir yolcu vardı; bu yüzden de, çok zor bir onarımı kendi başıma denemeye kalkıştım. Benim için ölüm kalım sorunuydu bu iş. Yanımda ancak sekiz gün yetecek kadar içme suyum vardı.
İlk gece, insanlardan binlerce mil uzaktaki kumların üstünde uyudum. Okyanusun ortasındaki bir salda umulmadık bir kazaya uğrayıp tek başına kalan bir insandan çok daha yalnızdım. Güneş doğarken, tuhaf, ince bir ses duyunca, ne kadar şaşırdığımı tahmin edemezsiniz. Ses, şöyle diyordu:
"Lütfen bana bir koyun resmi çiz!"
"Efendim."
"Bana bir koyun resmi çiz..."
Beynimden vurulmuş gibi birden doğruldum o anda. Gözlerimi iyice ovuşturdum.
Dikkatle baktım. O anda bana ciddi ciddi bakan çok tuhaf küçük bir insan gördüm. Onun, daha sonra yapmayı başardığım en iyi portresine aşağıda bakabilirsiniz. Portre, aslı kadar çekici olmadı tabii. Ama suç bende değil. Yetişkinler, henüz altı yaşımdayken ressamlık mesleğim konusundaki cesaretimi elimden almıştı, bu yüzden ben de içleri görünen ve görünmeyen boa yılanları dışında resim çizme konusunda daha fazla bilgi edinememiştim.
Karşımdaki görüntüye, şaşkınlıktan faltaşı gibi açılmış gözlerle baktım. İnsanların yaşamakta olduğu topraklardan binlerce mil uzaklarda olduğumu aklınızdan çıkarmayın sakın. Oysa bu küçük adam, ne kay-

bolmuş gibiydi ne de açlıktan, yorgunluktan, susuzluktan ve korkudan tükenmiş görünüyordu.
Çölün ortasında, insanlardan binlerce mil uzakta, kaybolmuş bir çocuk gibi de durmuyordu. Sonunda konuşmayı başardım ve ona şöyle dedim:
"İyi ama sen buralarda ne arıyorsun?"
O zaman, yavaş yavaş, sanki çok önemli bir şey söylermiş gibi aynı sözleri yineledi:
"Lütfen... Bana bir koyun resmi çiz..."
Bir insan, akıl sır erdiremediği bir şeyin etkisinde aşırı derecede kalacak olursa, ona karşı koymayı göze alamaz. İnsanlardan binlerce mil uzakta, hem de ölüm tehlikesiyle karşı karşıyayken bu durum bana saçmasapan gelmesine karşın, cebimden bir kâğıtla kalem çıkardım. O anda, coğrafya, tarih, aritmetik ve dilbilgisi okuduğumu anımsadım ve küçük adama, tabii biraz üzülerek resim çizmesini bilmediğimi söyledim. Bana şöyle karşılık verdi:
"Zararı yok. Bir koyun resmi çiz bana."
O güne dek hiç koyun resmi çizmediğim için ona çizebildiğim iki resimden birini yaptım. Boa, yılanının dıştan görünüşüydü bu. Ve küçük adamın bana söylediklerini duyunca, şaşkınlıktan donakaldım:
"Hayır, hayır! Ben, boa yılanı içindeki fil resmi istemiyorum. Boa, çok tehlikelidir, fil de çok yer kaplar. Benim yerim küçücük. Ben bir koyun istiyorum. Bir koyun çiz bana."
Bunun üzerine, koyunu çizdim.
Dikkatle baktı, sonra:

"Olmadı! Bu koyun daha şimdiden çok hasta. Başka bir koyun çiz."
Bir daha çizdim.

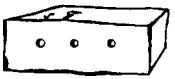

Dostum, tatlı tatlı, hoşgörüyle gülümsedi:
"Görüyorsun ya. Bu bir koyun değil, koç bu. Boynuzları var."
Bir daha koyun resmi çizdim.

Ama onu da, ötekiler gibi beğenmedi.

"Bu koyun da çok yaşlı. Uzun süre yaşayacak bir koyun istiyorum ben."
Artık sabrım taşmıştı, motorumu sökmek için acele ettiğimden şu gördüğünüz resmi çabucak çiziktirdim.

"Al sana bir sandık!" diye bağırdım. "İstediğin koyun da içinde..."
Ama küçük yargıcımın yüzünün sevinçten ışıl ışıl yandığını görünce, çok şaşırdım.
"İşte, tam istediğim gibi! Bu koyuna çok ot gerektiğine inanıyor musun?"
"Neden sordun?"
"Çünkü benim evim çok küçük de..."
"Sanırım orası yeter. Sana küçücük bir koyun verdim."
Başını resme doğru eğdi:
"O kadar da küçük değil... Bak, uyumuş bu."
Böylece de Küçük Prens'le tanışmış oldum.

III

Küçük Prens'in nereden geldiğini çok sonraları öğrenebildim.
Kendisi bana pek çok soru soruyor, ama benim sorularımı duymazlıktan geliyordu.
Ancak bölük pörçük söylediği sözler, yavaş yavaş bana her şeyi açıklamış oldu. Uçağımı ilk kez gördüğünde (uçağımın resmini çizmiyorum, çünkü bana göre çok karmaşık bir, resim):
"Bu şey de neyin nesi?" diye sordu.
"Bu, bir şey değil. Uçar bu. Benim uçağım."
Havada uçtuğunu ona açıklarken çok gururluydum.
Bunun üzerine bir çığlık attı:
"Nasıl, sen gökten mi düştün?"
"Evet," dedim alçakgönüllülükle.
"Ya, çok tuhaf bir şey..."
Küçük Prens, ardından, çok candan bir kahkaha attı, buna çok öfkelendim. Başıma gelen felaketlerin önemsenmesini isterim.
Sonra şunları ekledi:
"Demek, sen de gökyüzünden geldin! Hangi gezegendensin?"
Burada olmasının sırrı biraz aydınlanır gibi olmuştu. Ansızın sordum:
"Demek sen de bir başka gezegenden geliyorsun?"
Ama nedense, yanıt vermedi bana. Uçağıma bakarak başını yavaş yavaş salladı:
"Hem zaten fazla uzaktan gelemezsin bununla."
Uzun düşlere dalıp gitti. Daha sonra, cebinden koyun resmini çıkarıp hazinesini seyretmeye koyuldu.

Başka gezegenler konusundaki bu yarım yamalak söylevin beni ne kadar meraklandırdığını bir düşünün. Daha fazlasını öğrenmeye çalıştım:
"Nereden geliyorsun, küçük adamım benim. Evin neresi? Koyunu nereye götürmek istiyorsun?"
Sessizce biraz düşündükten sonra, bana yanıt verdi:
"Neyse, hiç olmazsa bana vermiş olduğun sandık, geceleri onun olacak."
"Elbette. Eğer uslu olursan sana, onu gündüzleri bağlaman için bir de ip veririm. Bir de yere çakılan sopa."
Önerim, Küçük Prens'i çok şaşırttı:
"Onu bağlamak mı? Ne garip bir düşünce bu!"
"İyi de, bağlamazsan başını alıp gider ve kaybolur."
Küçük dostum, yeniden bir kahkaha attı:
"İyi ama, nereye gider ki?"
"Nereye olursa. Burnunun doğrultusuna..."
O anda Küçük Prens, ciddi bir sesle:
"Yok zararı, benim yerim öyle küçük ki."
Ardından, birazcık hüzünle ekledi:
"Burnunun doğrultusuna bile gitse, o kadar uzağa gidemez insan."

IV

Böylece, çok önemli ikinci bir şey daha öğrenmiştim. Demek Küçük Prens'in geldiği gezegen, ancak bir evden biraz büyükçe bir yerdi!
Bu, fazla şaşırtmıyordu beni. Dünya, Jüpiter, Mars, Venüs gibi adları belirli büyük gezegenlerin dışında, teleskopla bile zar zor görülebilen yüzlerce küçük gezegen daha olduğunu biliyordum. Bir gökbilimci, bunlardan birini keşfedince ona bir ad yerine bir numara vermişti. Örneğin "Asteroid 3251" gibi.
Küçük Prens'in gezegeni bence Asteroid B 612'ydi, bu konuda haklı nedenlerim vardı.
Bu Asteroid gezegeni yalnızca bir kez, 1909 yılında bir Türk gökbilimcisi tarafından teleskopla görülmüştü.
Türk gökbilimcisi, o zamanlar, buluşunu Uluslararası Astronomi Kongresi'nde açıklamıştı. Ama kılığı yüzünden kimse inanmamıştı ona; yetişkinler böyledirler işte.
Asteroid B 612'nin şansı varmış ki bir Türk diktatörü, ölüm cezası korkusuyla halkını Avrupalılar gibi giyinmeye zorladı. Gökbilimci, buluşunu 1920 yılında, çok şık bir giysiyle bir kez daha sundu.
Bu kez, herkes ona inandı.
Size, Asteroid B 612 konusunda ayrıntılı bilgi vermemin ve numarasını açıklamamın nedeni, yetişkinlerdir. Yetişkinler rakamları severler. Onlara yeni bir dostumuzdan söz ettiğinizde, size hiçbir zaman önemli şeyleri sormazlar. Hiçbir zaman "Sesinin tonu nasıldır? Hangi oyunlardan hoşlanır? Kelebek koleksiyonu yapar mı?" demezler. Size, "Kaç yaşında? Kaç erkek kardeşi var? Kaç kilodur? Kaç para kazanıyor?" diye sorarlar. Ancak o zaman, onu tanıdıklarını sanırlar. Eğer siz yetiş-

kinlere; "Pencerelerinde sardunyalar, damında güvercinler olan, pembe tuğladan güzel bir ev gördüm..." derseniz, bu evi akıllarında canlandıramazlar. Onlara "Yüz bin frank değerinde bir ev gördüm," demek gerekir. O zaman "Ne güzel ev!" diye bağırırlar.
Böylece siz onlara "Küçük Prens'in var olduğunun kanıtı, sevimli olması, gülmesi ve bir koyun istemesiydi. İnsan, bir koyun isterse, bu, onun var olduğunun kanıtıdır," deseniz, büyükler omuz silkip, size çocuksun derler!
Ama onlara "Küçük Prens'in geldiği gezegen Asteroid B 612'dir," derseniz, size inanırlar ve sorularıyla rahatsız etmezler. Yetişkinler, böyledir işte. Onlara kızmamak gerekir.
Çocuklar yetişkinlere karşı çok anlayışlı olmak zorundadırlar.
Ama bizler, yani yaşamın ne olduğunu anlayanlar, sayılara fazla önem vermeyiz! Bu öyküye bir peri masalına başlar gibi başlamak isterdim. Şöyle demek isterdim:
"Zamanın birinde, kendinden biraz büyükçe bir gezegende yaşayan ve bir dost arayan bir Küçük Prens varmış..." Yaşamın ne olduğunu anlayanlara, çok daha gerçek görünürdü böylesi.
Çünkü kitabımın hafife alınarak okunmasını istemem. Bu anıları anlatırken çok büyük bir üzüntü duyuyorum. Dostum, koyunuyla birlikte gideli tam altı yıl oldu. Burada onu anlatmaya çalışmamın nedeni, kendisini hiç unutmayayım diyedir. İnsanın, bir dostunu unutması çok acıdır. Herkes bir dost edinemez. Ayrıca da, yalnızca sayılarla ilgilenen yetişkinler gibi olup çıkabilirim ben de.
Bir de bu yüzden, bir kutu boyalı kalem aldım. Benim yaşımda birinin yeniden resim yapmaya başlaması zordur; hele. insan, altı yaşındayken bir boa yılanının içten ve dıştan görünüşlerinden başka hiçbir deneme yapmamışsa! Elimden geldiğince, asıllarına benzeyen resimler yapmaya çalışacağım elbette.
Ama başaracağıma kesin gözüyle bakmıyorum. Resmin biri oluyor; ötekiyse aslına benzemiyor hiç. Boy konusunda da azıcık yanılgıya düşüyorum. Küçük Prens, kimi resimde küçük, bazısında büyük oluyor. Giysisinin renginde bile zorlamıyorum. O zaman şöyle böyle, göz kararı bir şeyler yapıyorum. Çok önemli bazı ayrıntılarda da yanılacağım. Ama bu yüzden beni bağışlar umarım. Çünkü dostum, bana hiçbir açıklama yapmıyordu. Belki beni de kendi gibi görüyordu. Oysa ben, ne yazık ki, koyunları, sandıklar içinde görebilecek güçte değildim. Yetişkinler gibiydim belki de ben. Ve yaşlandım sanırım.

V

Her gün gezegen, yola çıkış ve yolculuk konusunda yeni bir şeyler öğreniyordum. Bu, söz arasında, kendiliğinden yavaş yavaş ortaya çıkıyordu. Baobap ağaçlarının başına gelenleri de üçüncü gün, böylece öğrenmiş oldum.
Bu kez, bu iş de yine koyunun yardımıyla oldu, çünkü Küçük Prens, ansızın ciddi bir kuşkuya kapılmış gibi beni sorguya çekti:

"Koyunlar gerçekten de çalıları yerler, değil mi?"
"Evet, öyle.
"Yaa çok sevindim."
Koyunların çalıları yemelerinin neden bu kadar önemli olduğunu anlayamadım. Ama Küçük Prens konuşmasını sürdürdü:
"Öyleyse baobapları da yerler, değil mi?"
O zaman baobap ağaçlarının çalılara benzemediğini, kilise kadar büyük, kocaman ağaçlar olduklarını açıkladım. Yanında bir fil sürüsü götürse bile, bu sürü, baobapların üstesinden gelemezdi.
Fil sürüsü düşüncesi, Küçük Prens'i güldürdü:
"Filleri üst üste koymamız gerekirdi..."
Sonra akıllıca açıkladı sözlerini:
"Baobaplar büyümeden önce küçüktürler."
"Doğru! Ama koyunlarının, küçük baobap ağaçlarını yemesini neden istiyorsun?" dedim. Bana:
"Güzel, görelim bakalım!" diye karşılık verdi. Açıkça belli olan bir şeyi belirtmeyi gereksiz gibi görüyordu. Benim tek başıma, bu sorunun üstesinden gelebilmem için aklımı zorlamam gerekiyordu.
Gerçekten de bütün gezegenlerde olduğu gibi, Küçük Prens'in gezegeninde de yararlı ve zararlı otlar bulunuyordu. Sonuç olarak da iyi tohumların iyi otları, kötü tohumların da kötü otları olacaktı. Ama tohumlar gözle görünmezler. İçlerinden biri uyanmayı akıl edinceye dek, toprağın derinliklerinde uyurlar... O zaman gerinir ve utanarak önce güneşe doğru, savunmasız bir filiz uzatırlar. Bir turp ya da bir gül fidanının filizi söz konusuysa, onu dilediğince büyümesi için kendi haline bırakmak gerekir. Ama bu zararlı bir bitkiyse, ne olduğunu anlar anlamaz, hemen söküp atmak gerekir.
Demek, Küçük Prens'in gezegeninde korkunç tohumlar vardı... Baobap tohumlarıydı bunlar da. Gezegenin toprağı bunlarla dopdoluydu.
Bir baobap, zamanında fark edilmezse, bir daha kurtuluş yoktu. Bütün gezegeni kaplardı sonra. Kökleriyle toprağı oyarlar. Hele gezegen de çok küçükse ve baobapların sayıları da fazlaysa, gezegeni çatlatırlar.
Küçük Prens daha sonra şöyle dedi bana:
"Bir düzen sorunu bu. Sabah temizliğini bitirdikten sonra, özenle gezegenin temizliğini yapmak gerekir. Bu iş, çok özenle yapılmalı, küçük baobapları gül fidanlarından ayırt eder etmez, hemen söküp atmalıdır, çünkü henüz fidanken, bunlar birbirlerine çok benzerler. Koparma işi çok sıkıcı, ama çok kolaydır."
Sonra, • Küçük Prens, bir gün bana, ülkemin çocuklarının akıllarında iyice yer etsin diye, güzel bir resim çizmeyi önerdi: "Günün birinde yolculuk yaparlarsa, işlerine yarayabilir bu. İnsan kimi zaman işini ertelemede bir sakınca görmez. Ama işin içinde baobaplar varsa, sonunda acı olaylar olur. Ben bir gezegen biliyorum ve orada oturan tembel birisini. Üç çalı bile ayıklamamıştır."
Sonra, Küçük Prens'in gözlemlerine göre, bu gezegenin resmini çizdim. Ahlak dersi veren biri gibi görünmekten hiç hoşlanmam. Oysa baobapların tehlikesi öyle az bilinir ve yolu rastlantıyla küçük bir gezegene

düşen bir insanın karşılaşacağı tehlikeler de öyle büyüktür ki, bir kez olsun, bu çekingenliği bir kenara bırakıyorum. "Çocuklar baobap ağaçlarına dikkat edin ha!" diyorum. Benim gibi, yanıbaşlarında duran ve farkına varmadıkları bir tehlikeden onları korunmak için bu resmi bunca uğraşıp çizdim. Verdiğim ders, sıkıntı çekmeye değerdi. Belki de. Kendi kendinize "bu kitapta neden baobapların resmi kadar görkemli başka resim yok?" diye sorarsanız bunun yanıtı çok kolaydır: "Denedim ama başaramadım. Baobapların resmini çizerken içimdeki aceleci bir duygu beni hiç rahat bırakmadı.

VI

Ah Küçük Prens! Böylece senin acı dolu küçük yaşamını anlamıştım, yavaş yavaş. Uzun süre tek eğlencen, günbatımının hoş manzarası olmuştu. Bu yeni ayrıntıyı, dördüncü günün sabahı, bana şöyle dediğin için öğrenmiştim:
"Günbatımlarını severim. Hadi gidip bir günbatımı görelim."
"İyi ama beklememiz gerekir..."
"Neyi bekleyeceğiz?"
"Güneşin batmasını bekleyeceğiz."
Önce çok şaşırmış göründüm, sonra kendi kendine güldü ve bana:
"Kendimi hâlâ evimde sanıyorum!" dedi.
Gerçekten de öyle gelir insana. Amerika'da öğle vaktiyken, Fransa'da güneşin battığını herkes bilir. Güneşin batışını görebilmek için, bir dakikada Fransa'ya gitmek yeterdi. Ama ne yazık ki Fransa çok uzakta. Oysa senin küçücük gezegeninde, iskemleni birkaç adım çekmen yeterli. Sen de canın istediği zaman, güneşin batışım seyrederdin...
"Bir gün, güneşin batışını tam kırk üç kez görmüştüm!"
Az sonra da şunları ekledi:
"Bilirsin... İnsan çok üzgünse, güneşin batışlarını çok sever..."
"Güneşin kırk üç kez battığı gün, çok üzgündün demek."
Ama Küçük Prens bana yanıt vermedi.

VII

Beşinci gün, Küçük Prens'in yaşamındaki sır, koyun sayesinde açıklanmış oldu. Ansızın, hiç giriş yapmadan, sessizce düşünülmüş bir soruyu sorar gibi soruverdi bana:
"Bir koyun çalıları yerse, çiçekleri de yer mi?"
"Bir koyun, önüne ne çıkarsa yer."
"Çiçekler, dikenli olsa bile mi?"
"Evet. Dikenli çiçekleri bile."
"Peki, dikenler ne işe yarar öyleyse?"
Bunu bilmiyordum. O sırada motorumun fazla sıkılmış bir vidasını gevşetmeye vermiştim kendimi. Çok endişeliydim, çünkü motorumdaki arıza çok önemli görünüyordu, ayrıca içme suyumun azalması beni daha da çok korkutuyordu.

"Dikenler ne işe yarar?"
Küçük Prens, bir kez sormuş olduğu sorudan asla vazgeçmiyordu. Vida, canımı sıktığından, aklıma ilk gelen şeyi söyledim:
"Dikenler hiçbir işe yaramaz, çiçeklerin kötü oluşlarının belirtisidir!"
"Yaa!"
Oysa biraz sustuktan sonra, hırsla karşılık verdi: "Sana inanmıyorum! Çiçekler. güçsüzdür. Kötülük yoktur içlerinde. Ellerinden geldiğince, kendilerine güvenirler. Dikenleri olunca, kendilerini çok güçlü sanırlar..."
Sesimi çıkarmadım. O anda kendi kendime "bu vida biraz daha direnirse, bir çekiç vuruşuyla parçalarım," diye düşünüyordum.
Küçük Prens, aklımı bir kez daha karıştırdı: "Sen demek istiyorsun ki, çiçekler..."
"Öyle değil! Öyle değil! Sanmıyorum! Laf olsun diye söyledim. Ciddi şeylerle uğraşıyorum ben!"
Bana şaşkın şaşkın baktı.
"Ciddi işler ha!"
Elimde çekiç, parmaklarım yağdan kapkara, ona çok çirkin gelen bir şeyin üstüne eğilmiş dururken süzdü beni.
"Yetişkinler gibi konuşuyorsun sen!"
Bu sözler biraz utandırdı beni. Ama o konuşmasını acımasızca sürdürdü:
"Her şeyi birbirine karıştırıyorsun, her şeyi..."
Gerçekten de çok kızmıştı. Sapsarı saçları rüzgârdan savruluyordu:
"Kırmızı yüzlü bir adamın yaşadığı bir gezegen biliyorum. Bir kez bile çiçek koklamamıştı. Tek bir yıldıza bile bakmamıştı. Hiç kimseyi sevmemişti. Toplama işlemleri dışında, hiçbir şey yapmamıştı. Gün boyu, senin gibi durmadan "Ben ciddi bir adamım! Ben ciddi bir adamım!" diye söylenirdi. Bu da içini gururla doldururdu. Ama o insan değil; bir mantardı!"
"Neydi?"
"Bir mantardı!"
O an, Küçük Prens, öfkeden sapsarı kesilmişti.
"Milyonlarca yıldan beri, çiçeklerde diken vardır. Milyonlarca yıldan beri de dikenleri olsa bile, koyunlar çiçekleri yerler. Ama hiçbir işe yaramayan bu dikenleri üretmek için, çiçeklerin neden böyle uğraştıklarını anlamaya çalışmak ciddi bir iş değil midir? Koyunlarla çiçeklerin savaşı da önemli değil midir? Kırmızı yüzlü şişko beyefendinin toplama işlemleri kadar da mı ciddi değildir bu? Peki ya yalnızca benim, dünyada yalnızca benim gezegenimde bulunan bir çiçeğe, küçük bir koyunun neler yaptığını biliyorsam! Bir sabah koyun çiçeğimin biricikliğinin farkına bile varamadı, onu bir lokmada yutuverdi. Bu da önemli değil, demek ki!"
Küçük Prens kızardı, sonra konuşmasını sürdürdü:
"Bir insan, milyonlarca yıldızın içinde yalnız bir tane olan bir çiçeği sevecek olursa, yıldızlara baktığında, mutlu olması için bu ona yeter. Kendi kendine "çiçeğim bir yerlerdedir..." diye düşünür. Ama koyun,

çiçeği yerse, onun için, bütün yıldızlar sönmüş gibi olur! Bu da mı önemli değildir."
Daha fazlasını söyleyemedi. Ansızın hıçkırarak ağlamaya başladı. Gece olmuştu. Aletlerimi elimden bırakmıştım. Çekicim, tornavidam, susuzluk ve ölüm vız geliyordu bana. Bir yıldızın, bir gezegenin, benimkinin, Dünya'nın üstünde, avutulması gereken bir Küçük Prens vardı! Onu kollarımın arasına aldım.
Salladım ve "Sevdiğin çiçek tehlikede değil. Koyununa bir tasma çizerim... Çiçeğin için bir zırh çizerim... Ben..." dedim. Ne söyleyeceğimi bilemiyordum. Çok beceriksiz hissediyordum kendimi. Ona nasıl ulaşacağımı, onunla nerede birleşeceğimi bilmiyordum...
Göz yaşları ülkesi öylesine gizemli ki.

VIII

Bu çiçeği daha iyi tanımayı çabucak öğrendim. Küçük Prens'in gezegeninde her zaman çiçekler bulunuyordu. Çok yalın, taç yaprakları tek sıralı, hiç yer kaplamayan ve kimseyi rahatsız etmeyen çiçeklerdi bunlar. Bir sabah otların arasında görünüyorlar, akşam da sönüp gidiyorlardı. Ama bu çiçek, bir gün, nereden geldiği bilinmeyen bir tohumdan filizlenmiş ve Küçük Prens, başka filizlere hiç benzemeyen bu filizi çok yakından gözlemişti. Yeni bir tür baobap olabilirdi bu. Ama küçük fidanın büyümesi hemen durdu ve üzerinde bir çiçek gelişmeye başladı. Kocaman bir tomurcuğun oluşmakta olduğunu gören Küçük Prens, bundan görkemli bir şey çıkacağını seziyordu. Ama çiçek, yeşil odasının sığınağında güzelleşmeyi sürdürüp duruyordu. Ağır ağır giysilerini giyiyor, taç yapraklarını teker teker yerleştiriyordu. Gelincikler gibi buruş buruş çıkmak istemiyordu. Güzelliğinin ışıltısıyla görünmek istiyordu. Öyle ya! Güzelliğini göstermeye pek meraklıydı ne de olsa! Bu yüzden de, bu gizemli süslenişi günlerce sürdü. Sonra da bir sabah, tam güneş doğarken, ortaya çıkıvermişti.
Büyük bir özenle hazırlanmış olduğundan esneyerek:
"Ah, şimdi uyanıyorum ancak... Sizden özür dilerim... Henüz saçım başım darmadağınık..." dedi.
O anda, Küçük Prens hayranlığını gizleyemedi:
"Ne kadar güzelsiniz!"
"Gerçekten öyleyim; değil mi?" diye yanıt verdi çiçek tatlı tatlı. "Hem güneşle aynı anda doğdum..."
Küçük Prens, onun pek o kadar da alçakgönüllü olmadığını anladı, ama öylesine heyecan vericiydi ki!
Çiçek, hemen ardından ekledi:
"Sanırım kahvaltı zamanı geldi, beni de düşünme inceliğini gösterirsiniz artık."
Çok şaşıran Küçük Prens, koşup bir su süzgeci getirerek çiçeğe hizmet etmişti.

Böylece çiçek, kendini beğenmişliği ve alınganlığıyla Küçük Prens'i tedirgin etmişti.
Sözgelimi bir gün, dört küçük dikeninden söz ederken, Küçük Prens'e:
"Sivri pençeli kaplanlar artık dizilebilirler karşımda!" demişti.
"Benim gezegenimde kaplanlar bulunmaz," diye belirtti Küçük Prens. "Hem kaplanlar ot yemezler ki."
Çiçek yavaşça:
"Ben ot değilim," diye karşılık vermişti.
"Bağışlayın beni."
"Kaplanlardan korkmam, ama hava akımlarından çok korkarım. Paravanınız yok mu?"
"Hava akımlarından korkmak, bir çiçek için şanssızlık," diye düşünmüştü Küçük Prens. "Bu çiçek pek anlaşılmaz bir şey..."
"Akşamları, beni bir cam kavanozun altına koyarsınız. Sizin burası çok soğuk. Yeri iyi değil. Benim geldiğim yer..."
Ama ansızın susmuştu. Buraya bir tohum olarak gelmişti, öteki gezegenleri tanıyamamıştı. Böylesine aptalca bir yalanı söylemeye hazırlandığını görerek utanmış, Küçük Prens'i haksız duruma sokmak için iki-üç kez öksürmüştü:
"Paravan ne oldu?"
"Onu gidip getirecektim, ama benimle konuşuyordunuz!"
O zaman, Küçük Prens'i daha da üzmek için hızlı bir şekilde öksürmüştü...
Böylece Küçük Prens, sevgisi nedenli iyi niyetli olsa bile, ondan hemen kuşkulanmıştı. Önemsiz sözleri ciddiye almış ve pek mutsuz olmuştu.
"Onu dinlememeliydim," diye açıklamıştı bir gün, bana. "Çiçeklerin sözlerine aldırmamak gerekir. Onlara bakmalı ve koklamalı. Benim çiçeğim, gezegenime güzel kokular saçıyordu, ama bundan yararlanamıyordum. Beni bu kadar tedirgin eden şu pençe öyküsü, yüreğimi yumuşatmalıydı benim..."
Daha sonra da şunları söyledi bana:
"O zaman, hiçbir şey anlayamamışım! Onu, sözlerine göre değil de davranışlarına göre değerlendirmem gerekirmiş. Hiçbir zaman kaçmayacaktım! Zavallı kurnazlıklarının ardındaki sevecenliği sezmeliydim. Çiçeklerin bir dediği bir dediğine uyar mı hiç! Ama ben, onu sevebilecek yaşta değildim."

IX

Küçük Prens, kaçmak için yaban kuşlarının göçünden yararlandı sanırım. Gideceği günün sabahı, gezegenini düzene soktu. Yanmasını sürdüren yanardağların kurumlarını özenle temizledi. Yanmasını sürdüren iki yanardağ vardı. Sabah kahvaltısını ısıtmak için çok işe yarıyordu onlar. Sönmüş bir yanardağ daha vardı, ama "ne olur ne olmaz" deyip, sönmüş yanardağın kurumlarını da temizledi güzelce. Bacaları iyi temizlenince, ağır ve düzenli olarak yanarlar, patlamazlar. Yanardağ patlamaları da baca tutuşmalarına benzer. Dünya yüzünde bizler, ya-

nardağlarımızın kurumlarını temizleyecek kadar uzun boylu değiliz elbette. Bu yüzden de, bizlere pek çok zararları dokunuyor.
Küçük Prens biraz üzülerek, son baobap fidanlarını söktü. Bir daha bu fidanların büyümeyeceğini sanıyordu. Ama o sabah, her zamanki işleri ona son derece kolay geldi. Çiçeğini son kez sulayıp da cam kavanozunun altına koyarken; nerdeyse ağlayacaktı.
"Elveda..." dedi çiçeğe.
Ama çiçek ona karşılık vermedi.
"Elveda," dedi bir daha.
Çiçek öksürdü. Ama nezle öksürüğü değildi bu.
"Budalalık ettin," dedi çiçek sonunda.
"Senden özür dilerim. Mutlu olmaya çalış."
Küçük Prens, çiçeğin sözlerinde sitem olmayışına çok şaşırmıştı. Orada, kavanozu havaya kaldırmış, ne yapacağını bilmez durumda bekliyordu. Bu sakin yumuşaklığın nedenini anlayamıyordu.
"Seni elbet seviyorum," dedi çiçek. "Suçum yüzünden bunu anlayamadın sen: Bunun hiç önemi yok. Ama sen de benim kadar budalalık ettin. Mutlu olmaya çalış... Şu kavanozu bırak. Artık istemiyorum onu."
"Peki ya rüzgâr?"
"Bu yüzden nezle olmuş değilim... Gecenin serin havası bana iyi gelir. Çiçeğim ben."
"Peki ya hayvanlar?"
"Kelebekleri tanımak istersen, iki-üç tırtıla da katlanmam gerekir artık. Sanırım kelebekler pek güzel olurmuş. Onlar da olmasa, kim beni görmeye gelir? Sen uzaklarda olacaksın. Büyük hayvanlara gelince, onlardan korkmam ben. Pençelerim var."
Saf saf dört dikenini gösteriyordu. Sonra şunları ekledi:
"Böyle saldırıp durma, canımı sıkıyorsun. Madem gitmeye karar verdin, durma, git."
Çiçek, Küçük Prens'in kendisini ağlarken görmesini istemiyordu çünkü. Öylesine gururluydu ki...

X

Küçük Prens, 325, 326, 327, 328, 329 ve 330 numaralı küçük gezegenlerin bulunduğu yere gelmişti. Bu yüzden, kendine yapacak bir iş bulmak ve bilgisini artırmak için onlarla gezmeye başladı. İlk gezegende bir kral oturuyordu. Kral, sade ama görkemli bir tahta, sırtında erguvan renkli bir kürkle kurulmuştu.
Küçük Prens'i görünce:
"Hah, işte halkımdan biri!" diye bağırdı.
Küçük Prens şöyle düşündü:
"Şimdiye dek hiç görmediği halde, beni nasıl tanıdı acaba?"
Krallar için dünyanın çok kolaylaştığından haberi yoktu. Bütün insanlar birer uyruktur. Sonunda, birinin kralı olmaktan gururlanan kral:
"Yaklaş da seni daha iyi göreyim," dedi.

Küçük Prens, oturacak bir yer bulmak için çevresine bakındı, ama bütün gezegen, kürklü güzel bir mantoyla kaplıydı. Bu yüzden, ayakta kaldı, çok yorgun olduğu için esnedi.
"Bir kralın karşısında esnemek, görgü kurallarına aykırıdır," dedi hükümdar. "Bunu yasaklıyorum sana."
"Kendimi tutamıyorum," dedi Küçük Prens, ezilip büzülerek "Uzun bir yolculuk yaptım, hiç de uyumadım..." dedi.
"Öyleyse," dedi kral; "esnemeni buyuruyorum sana. Yıllardır, esneyen kimseyi görmedim. Esnemeler benim merakımı çeker. Haydi, bir daha esne! Bu bir emirdir."
"Utanıyorum... Artık esneyemeyeceğim..." dedi Küçük Prens kıpkırmızı kesilerek.
"Hımm! Hımm!" diye karşılık verdi kral. "Sana arada bir esnemeni buyuruyorum... Arada bir..."
Söyledikleri pek anlaşılmıyordu, biraz da canı sıkkın gibiydi kralın.
Çünkü kral, buyruklarına itaat edilmesine çok önem verirdi. Sözünün dinlenmemesine asla göz yummazdı. Mutlak bir kraldı o. Ama çok iyi yürekli olduğundan, akla uygun buyruklar verirdi.
"Bir generale denizkuşu kılığına girmesini buyursam ve general de bu buyruğuma uymazsa, bu, generalin suçu olmaz, benim suçum olur," derdi çoğu kez.
Küçük Prens sıkılarak sordu:
"Oturabilir miyim?"
Kral, kürk mantosunun bir kıyısını kibirle çekerek:
"Sana, oturmanı buyuruyorum," dedi.
Ama Küçük Prens merak ediyordu. Gezegen minicikti. Kral, kimlere sözünü geçirebilirdi ki?
"Efendimiz," dedi Küçük Prens; "özür dilerim, size bir soru soracaktım da..."
"Sana, bana soru sormanı buyuruyorum," dedi kral aceleyle.
"Efendimiz... Siz neye hükmediyorsunuz?"
"Her şeye," dedi kral, yalın bir şekilde.
"Her şeye mi?"
Kral, alçakgönüllü bir biçimde gezegenini, öteki gezegenleri ve yıldızları gösterdi.
"Bütün bunlara mı?" dedi Küçük Prens.
"Bütün bunlara," diye karşılık verdi kral.
Çünkü o, yalnızca mutlak bir hükümdar değil, aynı zamanda evrenin hükümdarıydı.
"Peki, yıldızlar size baş eğmiyorlar mı?"
"Elbette," dedi Kral. "Hemen baş eğerler. Sözümü dinlememelerine göz yumamam."
Böylesine bir güç, Küçük Prens'in gözünü kamaştırdı. Bu güç, kendi ellerinde olsaydı, bir günde, güneşin batışını kırk dört kez değil de yetmiş iki, belki yüz, belki de iki yüz kez görebilirdi. Hem de iskemlesini çekmeye gerek kalmadan! Tek başına bıraktığı küçük gezegenini

anımsayınca, biraz hüzünlendiği için kraldan bir iyilik istemeye kalkıştı:
"Bir günbatımı görmek isterdim. Bana bu iyiliği yapın... Güneşe, batması için buyruk verin..."
"Bir generale, bir kelebek gibi çiçekten çiçeğe uçmasını, bir oyun yazmasını ya da denizkuşu kılığına girmesini buyursam ve general de benden almış olduğu buyruğu yerine getirmese, o mu, yoksa ben mi haksız olurum?"
Küçük Prens, kendinden emin:
"Siz haksız olurdunuz," dedi.
"Doğru. Herkesten, ancak verebileceğini istemek gerek," dedi kral. "Yaptırım gücü, her şeyden önce akla dayanır. Sen, kendi halkına gidip denize atlamasını buyurursan, başkaldırır sana. Buyruklarım akla uygun olduğundan, boyun eğmelerini istemekte haklıyım."
Sorduğu soruyu hiç unutmayan Küçük Prens, anımsattı:
"Peki ya görmek istediğim günbatımına ne oldu?"
"İstediğin günbatımını göreceksin. Bunu yaptıracağım. Ama, saltanat bilgime dayanarak, koşulların uygun olmasını bekleyeceğim."
"Bu ne zaman gerçekleşir?" diye sordu Küçük Prens.
Önce kocaman bir takvime bakan kral:
"Hımm, hımmm, hımmm, bu... Bu... Akşam saat yediyi kırk geçeye doğru olacak! Göreceksin, sözümü nasıl dinleyecek!"
Küçük Prens esnedi. Kendi gezegenindeki günbatımını kaçırdığına üzülüyordu.
Hem sonra, biraz da canı sıkılmaya başlamıştı.
"Burada yapacak hiç iş yok," dedi krala. "Geri döneceğim!"
Bir uyruk bulduğu için pek gururlanan kral:
"Gitme," diye karşılık verdi. "Seni bakan yaparım!"
"Ne bakanı?"
"Şey... Adalet Bakanı, ama yargılanacak kimse yok ki!"
"Kimbilir," dedi kral, "Henüz krallığımı dolaşmadım. Çok yaşlıyım, süslü bir araba için yerim de olmadığından, yürümek çok yoruyor beni."
Küçük Prens, gezegenin öteki köşelerine bir göz atmak için eğilerek karşılık verdi:
"Ya, ama ben gördüm, burada başka kimse yok..." "Sen de kendi kendini yargılarsın," diye karşılık verdi kral. "En zoru da budur. İnsanın kendini yargılaması, başkasını yargılamasından çok daha zordur. Kendini iyi yargılamayı başarırsan, gerçek bilge olduğunu kanıtlamış olursun."
"Ben," dedi Küçük Prens, "nerede olursa olsun, kendimi yargılayabilirim. Bunun için burada oturmama gerek yok."
"Hımm, hımm," dedi Kral, "sanırım gezegenimin bir yerlerinde yaşlı bir fare var. Geceleri sesini duyuyorum. Şu yaşlı fareyi yargılayabilirsin. Kimi zaman ona ölüm cezası verebilirsin. Böylece de onun yaşamı, senin vereceğin yargıya bağlı olur. Ama ölçülü kullanmak için, her defasında onu bağışlayacaksın, çünkü gezegende bir tane fare var."

"Ölüm cezası vermekten hoşlanmam ben," diye karşılık verdi Küçük Prens. "Hem sanırım, çekip gideceğim buradan."
"Olmaz," dedi Kral.
Oysa Küçük Prens hazırlıklarını bitirmişti ve yaşlı kralı hiç üzmek istemiyordu:
"Majesteleri buyruklarına harfi harfine uyulmasını istemiş olsaydılar, bana mantıklı bir buyruk verebilirlerdi. Söz gelimi, bana bir dakika erken gitmemi buyurabilirlerdi. Sanırım koşullar da uygun..."
Kral, hiç sesini çıkarmayınca Küçük Prens bir an duraksadı, sonra içini çekerek yola koyuldu.
Kral, hemen ardından seslendi:
"Seni büyükelçi yapayım."
Seninde kesin bir buyruk gizliydi.
Küçük Prens, yolculuk boyunca:
"Bu yetişkinler çok tuhaf oluyorlar," diyerek düşüncelere daldı.

XI

İkinci gezegende, kendini beğenmiş birisi oturuyordu.
Küçük Prens'i uzaktan görür görmez bağırdı:
"Bakın hele, hayranlarımdan biri beni görmeye geliyor!.
Çünkü övüngen insanlara göre, • başkaları onların hayranlarıdır.
"Merhaba," dedi Küçük Prens. "Çok tuhaf bir şapkanız var."
"Selam vermeye yarar bu," dedi kendini beğenmiş adam.
"Beni alkışladıkları zaman, selamlamak için kullanırım bunu. Ama buradan hiç kimse geçmez ne yazık ki."
"Demek öyle," dedi Küçük Prens. "Bu sözlerden hiçbir şey anlamamıştı.
Övüngen adam, şöyle dedi:
Ellerini birbirine vur."
Küçük Prens ellerini birbirine vurdu. Övüngen, şapkasını çıkararak kibarca selam verdi.
"Gidip kralı görmekten daha eğlenceli bu," dedi Küçük Prens kendi kendine.
Yeniden ellerini birbirine vurmaya başladı. Övüngen, şapkasını çıkararak selam verip durdu.
Beş dakikalık bir alıştırmadan sonra, Küçük Prens, oyunun tekdüzeliğinden canı sıkıldı:
"Peki, şapkanın düşmesi için ne yapmalı?" diye sordu. Ama övüngen, bunu duymadı. Övüngenler, pohpohlamalardan başka bir şey duymazlar.
"Bana gerçekten hayran mısın?" diye sordu Küçük Prens'e.
"Hayran olmak ne demek?"
"Hayran olmak, benim, gezegenin en güzel, en iyi giyineni, en zengini ve en akıllısı olduğumu sürekli vurgulamak demektir."
"Ama sen, gezegeninde tek başınasın!"
"Bana bu iyiliği yap. Bana yine de hayran ol!"
Küçük Prens omuzlarını ağır ağır silkti:

"Sana hayranım," dedi. "Ama bunu neden önemsiyorsun?"
Küçük Prens, sonra da kaçıp gitti.
Yolculuğu boyunca "Şu yetişkinler gerçekten de çok tuhaf oluyorlar," dedi kendi kendine.

XII

Sonraki gezegende bir sarhoş oturuyordu.
Bu ziyaret pek kısa sürdü. Ama Küçük Prens çok üzüldü:
Bir sürü boş ve dolu şişenin karşısında sessizce otururken bulduğu sarhoşa sordu:
"Burada ne yapıyorsun?"
Sarhoş, üzgün bir sesle:
"İçiyorum," diye karşılık verdi.
"Neden içiyorsun?" diye sordu Küçük Prens.
"Unutmak için..." dedi Sarhoş.
"Neyi unutmak için?" diye sordu Küçük Prens, acıyarak.
Sarhoş, başını eğerek:
"Utandığımı unutmak için..." diye itiraf etti.
"Neden utanıyorsun?" diye sordu Küçük Prens; ona yardım etmek istiyordu.
"İçki içtiğim için!" diye kestirip attı içkici. Sonra da sustu kaldı.
Küçük Prens de şaşkın şaşkın oradan ayrıldı. Yolda giderken:
"Yetişkinler de pek tuhaf oluyorlar, gerçekten," diyordu kendi kendine.

XIII

Dördüncü gezegende bir işadamı oturuyordu. Bu adam, öylesine işe dalmıştı ki, Küçük Prens yanına gelince başını bile kaldırmadı.
"Merhaba," dedi Küçük Prens. "Sigaranız sönmüş."
"İki, üç daha beş. Beş, yedi daha on iki. On iki, üç daha on beş. Merhaba. On beş, yedi daha yirmi iki, yirmi iki, altı daha yirmi sekiz. Sigaramı yakmaya zamanım yok. Yirmi altı, beş daha otuz iki. Of! Demek, beş yüz bir milyon altı yüz yirmi iki bin yedi yüz otuz bir ediyor."
"Beş yüz milyon ne?"
"Ne? Sen hâlâ burada mısın? Beş yüz milyon... Bilmem nedir... Öyle çok işim var ki! Ciddi biriyim ben, böyle saçmalıklarla zaman harcayamam! İki, beş daha yedi eder..."
Bir kez sormuş olduğu sorudan hiç vazgeçmeyen Küçük Prens:
"Beş yüz milyon ne?" diye yineledi.
İşadamı başını kaldırdı:
"Şu gezegende oturduğum elli dört yıldan beri, yalnızca üç kez rahatsız edildim. İlki, yirmi iki yıl önceydi. Nereden geldiği bilinmeyen bir mayısböceği, korkunç gürültü yapıyordu, bu yüzden, de bir toplama işleminde, tam dört yanlış yaptım. İkinci kez, on bir yıl önce, korkunç romatizma ağrılarım olmuştu. Hareket edemiyordum. Gezip dolaşacak zamanım yok benim. Ciddi bir adamım ben.
Üçüncüsü ise... Şimdi oluyor! Ne diyordum, beş yüz milyon?.."

"Milyon, ne?"
İşadamı, bu sorudan hiç kurtuluş olmadığını anladı:
"Şu; kimi zaman gökyüzünde görülen milyonlarca küçük şeyler..."
"Sinekler mi?"
"Yok canım; şu parlayan küçük şeyler."
"Arılar mı?.
"Yok canım, hani işsiz güçsüz insanların bakıp düş kurdukları şu parlak, küçük şeyler. Ama ciddi biriyim ben! Düş kurmaya zamanım yok."
"Ya, yıldızlar mı?"
"Evet, yıldızlar."
"Peki, şu beş yüz milyon yıldızı ne yapıyorsun?",
"Beş yüz bir milyon, altı yüz yirmi iki bin, yedi yüz otuz bir. Ben çok ciddi bir adamım, kesin konuşurum."
"Peki bu yıldızları ne yapıyorsun?"
"Ne mi yapıyorum?"
"Evet."
"Hiçbir şey. Onlar benim."
"Yıldızlar senin mi?"
"Evet."
"Ama ben bir kral tanıyorum ki..."
"Kralların bir şeyleri yoktur. Yalnızca egemen olur onlar. Çok farklıdır bu."
"Yıldızların senin olması, ne işine yarıyor?"
"Zengin olmama yarıyor."
"Zengin olman neye yarıyor?"
"Eğer biri, yeni bir yıldız bulursan başka yıldızları satın almama yarıyor."
"Bunun aklı da benim sarhoşumun aklı gibi işliyor," dedi Küçük Prens kendi kendine.
Ama yine de ona başka sorular sordu:
"İnsan, yıldızlara nasıl sahip olabilir?"
"Yıldızlar kimin peki?" diye karşılık verdi mızmız işadamı.
"Bilmem, hiç kimsenin değildir herhalde."
"Öyleyse benimdir onlar, çünkü bunu ilk düşünen benim."
"Bu yeter mi?"
"Elbette. Hiç kimsenin olmayan bir elmas bulursan senin olur o. Hiç kimsenin olmayan bir ada bulursan, senin olur. Bir şeyi ilk kez sen düşünürsen, patentini alırsın, o senin olur. Benden başka kimse onlara sahip olmayı düşünmediğine göre yıldızlar da benimdir."
"Doğru bu," dedi Küçük Prens. "Peki, bunları ne yapıyorsun?"
"Yönetiyorum. Onları sayıyor, yeniden yeniden sayıyorum," dedi işadamı. "Çok zor bu iş. Ama ben ciddi bir adamım!"
Küçük Prens, hâlâ hoşnut değildi.
"Benim bir atkım olsa, onu boynuma sarıp dolaşabilirim. Benim bir çiçeğim olsa, çiçeğimi koparıp yanımda götürebilirim. Ama sen yıldızları koparamazsın ki!"
"Koparamam, ama onları bankaya koyabilirim."

"Bu ne demek?"
"Yani, küçük bir kâğıdın üstüne, yıldızlarımın sayısını yazabilirim. Sonra da bu kâğıdı bir çekmeceye kilitlerim."
"Hepsi bu kadar mı?"
"Bu kadarı yeter!"
"Çok eğlenceli bu," diye düşündü Küçük Prens. "Oldukça da şiirsel. Ama pek ciddi bir şey değil."
Küçük Prens'in ciddi, konulardaki düşünceleri, yetişkinlerinkinden farklıydı.
"Benim, bir çiçeğim var," diye sürdürdü, "onu her gün sularım. Üç yanardağım var, her hafta kurumlarını temizlerim. Sönmüş yanardağımı bile temizlerim. Ne olur ne olmaz. Böylece • çiçeğime ve yanardağlarıma yararlı oluyorum. Ama sen, yıldızlarına yararlı olmuyorsun."
İşadamı ağzını açtı ama söyleyecek söz bulamadı. Küçük Prens de oradan ayrıldı.
Yolculuk boyunca, kendi kendine şunları söyledi:
"Şu yetişkinler, gerçekten de çok olağanüstü yaratıklar!"

XIV

Beşinci gezegen pek ilginçti. Hepsinin en küçüğüydü bu gezegen. Bir sokak feneriyle fener yakıcısını alacak büyüklükteydi ancak.
Küçük Prens, gökyüzünde bir yerde, evsiz, insansız bir gezegendi, bir sokak feneriyle bir fener yakıcısının ne işe yarayacağını anlayamıyordu bir türlü. Ama yine de içinden şöyle düşündü:
"Belki de bu adam tutarsızın biri. Ama yine de kraldan, övüngenden, işadamından, sarhoştan daha tutarsız değil. En azından yaptığı iş anlamlı. Fenerini yaktığı zaman, sanki bir yıldız ya da çiçek yaratmış gibi oluyor. Fenerini söndürünce de, çiçek ya da yıldız uyuyor. Pek güzel bir uğraş bu. Güzel olduğu için de gerçekten yararlı."
Gezegene yanaşınca, fener yakıcısı saygıyla selamladı:
"Merhaba. Neden fenerini söndürdün?"
"Yönerge böyle," diye karşılık verdi fener yakıcısı.
"Yönerge nedir?"
"Fenerimi söndürmek. İyi akşamlar."
Sonra fenerini yeniden yaktı.
"Ama neden bunu yeniden yaktın."
"Yönerge böyle," diye karşılık verdi fenerci.
"Anlamıyorum," dedi Küçük Prens.
"Anlaşılmayacak bir şey yok," dedi fenerci. "Yönerge, yönergedir."
Sonra fenerini söndürdü.
Ardından kırmızı damalı bir mendille alnını sildi.
"Burada berbat bir işle uğraşıyordu. Eskiden akıl alır bir işti. Sabahleyin yakıyor, akşamları söndürüyordum. Günün geri kalan zamanında dinleniyor, geceleri de uyuyordum..."
"Peki, o zamandan sonra yönergeni değişti?"

"Yönerge değişmedi," dedi fenerci. "İşin kötüsü de bu ya! Gezegen yıl geçtikçe daha hızlı dönmeye başladı, ama yönerge değişmedi!"
"Yani?" dedi Küçük Prens.
"Şimdiyse dakikada bir kez döndüğünden beri, bir dakika bile dinlenecek zamanım olmuyor. Dakikada bir yakıyor ve söndürüyorum."
"Çok tuhaf bir şey! Burada günler bir dakika sürüyor demek!"
"Hiç de tuhaf değil," dedi fenerci. "Biz konuşmaya başlayalı bir ay oldu bile."
"Bir ay mı?"
"Evet, otuz dakika. Otuz gün eder! İyi akşamlar."
Sonra, yeniden fenerini yaktı.
Küçük Prens ona baktı ve yönergeye böylesine bağlı olan bu fenerciden hoşlandı. Eskiden, kendisinin de iskemlesini çekerek aramaya gittiği günbatımlarını anımsadı. Dostuna yardım etmek istedi:
"Biliyor musun?.. Canın istediği zaman dinlenmen için bir çare biliyorum..."
"Hep isterim bunu," dedi fener yakıcısı.
Çünkü insan hem tembel hem de işine bağlı olamaz.
Küçük Prens konuşmasını sürdürdü:
"Gezegenin öyle küçük ki, üç adımda çevresini dolaşabiliyorsun. Her zaman güneşte kalman için biraz yavaş yürümen yeter. Dinlenmek isteyince, yürürsün. Gündüz de istediğin kadar uzar böylece."
"Bana fazla yarar sağlamaz bu," dedi fenerci. "Yaşamda en sevdiğim şey, uyumaktır."
"Şansın yok," dedi Küçük Prens.
"Şansım yok," dedi fenerci.
Sonra da fenerini söndürdü.
Küçük Prens, daha uzaklara gitmek için yolda giderken:
"Bunu, kral da övüngen de sarhoş da işadamı da küçümser," dedi kendi kendine.
"Yine de bana gülünç gelmeyen tek kişi o. Belki de kendinden başka bir şeyle uğraştığı içindir bu."
Üzülerek içini çektikten sonra:
"Bu adam, kendisiyle dost olabileceğim tek kişi," diye düşündü. "Ama gezegeni gerçekten de çok ufak. İki kişiye yer yok..."
Küçük Prens'in kendi kendine itiraf edemediği şey, üzüntüsünün asıl nedeni, bu gezegende, yirmi dört saatte, bin dört yüz kırk tane günbatımı kaçırmış olmasıydı!

XV

Altıncı gezegen, on kat daha geniş bir gezegendi. Kocaman, kitaplar yazan kocaman bir adam oturuyordu burada.
"Vay canına! Bir araştırmacı bu!" diye bağırdı adam, Küçük Prens'i görünce.
Küçük Prens, masanın üstüne oturup biraz soluklandı. Öyle uzun yolculuk yapmıştı ki!

"Nereden geliyorsun?" diye sordu yaşlı adam.
"Bu kocaman kitap da ne?" dedi Küçük Prens. "Burada ne yapıyorsunuz?"
"Ben coğrafyacıyım," dedi yaşlı adam.
"Coğrafyacı ne demek?"
"Denizlerin, ırmakların, kentlerin, dağların ve çöllerin nerede olduklarını bilen bir bilgindir."
"Çok ilginç," dedi Küçük Prens. "Sonunda gerçek bir meslek bu!"
Sonra, coğrafyacının gezegenine bir göz attı. Böylesine görkemli bir gezegen görmemişti hiç.
"Gezegeniniz çok güzel. Okyanuslar da var mı?"
"Bunu bilemem," dedi coğrafyacı.
"Öyle mi! Küçük Prens düş kırıklığına uğramıştı. Peki ya dağlar?"
"Bunu bilemem," dedi coğrafyacı.
"Peki ya kentler, ırmaklar, çöller."
"Bunu da bilemem," dedi coğrafyacı.
"Ama siz coğrafyacısınız!"
"Doğru," dedi coğrafyacı, "ama araştırmacı değilim ben. Hiç araştırmacım yok. Kentleri, ırmakları, dağları, denizleri; okyanusları ve çölleri sayan coğrafyacı değildir. Coğrafyacı, gezip dolaşamayacak kadar önemli biridir. Çalışma odasından ayrılamaz. Ama orada araştırmacıları kabul eder. Onlara sorular sorar, anılarını not eder. İçlerinden birinin anıları ona ilginç gelince, coğrafyacı; o araştırmacının dürüstlüğü konusunda bir soruşturma yapar."
"Bu neden?"
"Çünkü yalan söyleyen bir araştırmacı, coğrafya kitaplarında büyük felaketlere yol açar. Bir de çok içen bir araştırmacı."
"Bu neden?" diye sordu Küçük Prens.
"Çünkü sarhoşlar her şeyi çift görürler. O zaman da, bir tek dağ yerine, coğrafyacı, iki dağ yazar."
"Böyle birini tanıyorum, ondan kötü bir araştırmacı olurdu," dedi Küçük Prens.
"Olabilir bu. Şu halde, araştırmacının ahlakı iyi görünürse, buluşu üzerinde bir soruşturma yapılır."
"Görmeye mi gidilir?"
"Hayır. Çok karmaşıktır bu. Ama araştırmacıdan kanıt getirmesi istenir. Sözgelişi, büyük bir dağ buluşu sözkonusuysa, bu dağdan kocaman taşlar getirmesi istenir."
Coğrafyacı arısızın coşkuya kapıldı.
"Ama sen, uzaktan geliyorsun! Bir araştırmacısın! Bana gezegenini anlatacaksın! Coğrafyacı defterini açıp kalemini yonttu. Araştırmacıların anlattıkları, önce kurşun kalemle yazılır. Mürekkeple yazmak için araştırmacının kanıt getirmesi beklenir.
"Anlat bakalım," dedi coğrafyacı.
"Oh, benim yerim fazla ilginç değil," dedi Küçük Prens. "Üç yanardağım var. İki tanesi çalışır durumda, biri de sönmüş, Ama ne olacağı hiç bilinmez."

“Hiç bilinmez," dedi coğrafyacı.
“Bir de çiçeğim var."
“Çiçekleri not etmeyiz," dedi coğrafyacı.
“Neden ama? Böylesi daha güzel!"
“Çünkü çiçekler geçicidir."
“Geçici ne demek?"
“Coğrafya kitapları," dedi coğrafyacı, “kitapların en değerlileridir. Hiç eskimezler. Bir dağın yer değiştirmesi pek enderdir. Bir okyanusun sularının boşaldığı ise çok ender görülür. Biz, sonsuza dek kalıcı şeyler yazarız."
Küçük Prens, sözünü kesti:
“Ama sönmüş yanardağlar da yeniden uyanabilir."
“Yanardağlar, ister yanık ister sönmüş olsun, bizim için aynıdırlar," dedi coğrafyacı. “Bizim için önemli olan dağdır. Değişmez olan o."
“İyi ama geçici ne demek?" diye yineledi Küçük Prens, bir kez soru sorunca, ardını bırakmazdı hiç.
“Bu, yakında yok olma tehlikesiyle karşı karşıya olan demektir."
“Benim çiçeğim yakında yok mu olacak?"
“Elbette."
“Çiçeğim geçiciymiş," diye düşündü Küçük Prens. “Üstelik dünyaya karşı koyması için yalnızca dört dikeni var! Bense, onu evimde yapa-yalnız bıraktım!"
Sonra hemen üzüldü. Ama kendini toparladı.
“Nereye gitmemi önerirsiniz?" diye sordu
“Dünya gezegenine," diye karşılık verdi coğrafyacı. “Onun çok iyi bir ünü var."
Küçük Prens, çiçeğini düşünerek yola koyuldu.

XVI

Yedinci gezegen, Dünya oldu böylece.
Dünya, sıradan, bir gezegen değildir! Orada, zenci kralları da saymayı unutmazsak yüz on bir kral; yedi bin coğrafyacı, dokuz yüz bin işadamı, yedi buçuk milyon sarhoş, üç yüz on bir milyon övüngen, yani toplam olarak iki milyara yakın yetişkin vardır.
Dünya'nın boyutları konusunda size bir fikir vermek için şunları söyleyebilirim: Elektriğin bulunmasından önce, altı kıtanın tümünün üzerinde, dört yüz altmış iki bin beş yüz on bir fener yakıcısından oluşan gerçek bir ordu kurmak gerekecekti.
Biraz uzaktan bakılınca, çok hoş bir görünüm yaratırdı. Bu ordunun hareketleri opera bale temsilleri gibi düzenlenmişti. Önce Yeni Zelanda ve Avustralya fener yakıcıları gelirdi. Bunlar, fenerlerini yaktıktan sonra, uyumaya giderlerdi. Ardından sırayla Çin ve Sibirya fenercileri dans ederek sahneye girerlerdi. Sonra, onlar da gözden yiterlerdi. Ondan sonra sıra Rus ve Hindistan fener yakıcılarına gelirdi. Sonra Avrupa ve Afrika fenercilerine. Ardından Güney Amerika'nınkilere.
Daha sonra Kuzey Amerikalı fenercilere.

Sahneye çıkış düzenini hiç şaşırmazlar. Görkemli bit gösteri olurdu bu. Yalnızca Kuzey Kutbu'ndaki tek fener yakıcısıyla Güney Kutbu'ndaki meslektaşı, yaşamlarını uyuşukluk ve tembellik içinde geçirirlerdi, çünkü yılda iki kez çalışırlardı onlar.

XVII

İnsan espri yapmaya kalkışınca, biraz yalan söyler. Fener yakıcılarından söz ederken, pek dürüst davranmadım size. Gezegenimizi tanımayanlara, bu konuda yanlış bilgiler vermiş olabilirim. İnsanlar yeryüzünde pek az yer tutarlar. Yeryüzündeki iki milyar kişi bir mitingdeymiş gibi sıkışık durumda ayakta dursalardı, uzunluğu ve genişliği yirmi millik bir alan kaplamış olurlardı. Pasifik'teki küçük bir adaya, bütün insanları üst üste sığdırabilirdiniz

Kuşkusuz yetişkinler, inanmazlar size. Yeryüzünde çok fazla yer kapladıklarını düşünürler. Kendilerini baobap ağaçlan kadar önemserler. Onlara hesap yapmalarını önerin bir kez. Rakamlara bayılır onlar, çok hoşlanırlar. Ama zamanınızı yitirmiş olursunuz, bu işlemle. Bana güvenin.

Küçük Prens, dünyaya varıp da kimseyi göremeyince çok şaşırdı. Kumda, ayışığı renginde bir halkanın kımıldadığını görür görmez, gezegeni şaşırdığını sanarak korktu.

"İyi geceler," dedi Küçük Prens isteksizce.

"İyi geceler," dedi yılan.

"Hangi gezegene düştüm acaba?" diye sordu Küçük Prens.

"Dünya'ya, Afrika'ya," diye yanıt verdi yılan.

"Ya!.. Dünya'da kimseler yok mu?"

"Burası çöldür. Çöllerde hiç kimse bulunmaz. Dünya büyüktür," dedi yılan.

Küçük Prens bir taşın üstüne oturdu, bakışlarını gökyüzüne kaldırdı:

"Kendi kendime şunu soruyorum," dedi, "acaba yıldızlar, günün birinde herkes kendi yıldızını bulsun diye mi aydınlatılıyor? Benim gezegenime bak. Tam üstümüzde... Ama öyle uzak ki!"

"Güzel bir gezegen," dedi yılan. "Buraya ne yapmaya geldin?"

"Bir çiçekle başım dertte," dedi Küçük Prens.

"Ya!" dedi yılan.

Sonra sustular.

Sonunda Küçük Prens konuştu:

"İnsanlar nerede? İnsan, biraz yalnız kalıyor çölde..."

"İnsanların arasında da yalnız kalır insan," dedi yılan.

Küçük Prens yılana uzun uzun baktı:

"Çok garip bir hayvansın," dedi sonunda. "Parmak gibi inceciksin..."

"Ama bir kralın parmağından daha güçlüyüm," dedi yılan.

Küçük Prens gülümsedi:

"Fazla güçlü değilsin. Ayakların bile yok... Yolculuk bile yapamazsın."

"Seni, bir gemiden daha uzaklara bile götürebilirim," dedi yılan.

Küçük Prens'in ayak bileğine altın bir bilezik gibi dolandı:

"Dokunduğum insanı, çıktığı yere, toprağa sokarım yeniden," dedi. "Ama sen safsın ve bir yıldızdan geliyorsun..."
Küçük Prens, hiç sesini çıkarmadı.
"Şu kaya kadar sert dünyada, böylesine güçsüz olduğun için acıyorum sana. Günün birinde, gezegenini çok özlersen, sana yardım edebilirim. Hem ben..."
"Ah! Çok iyi anladım," dedi Küçük Prens, "ama neden hep böyle gizemli konuşuyorsun?"
"Bütün gizemleri çözerim ben," dedi yılan.
Sonra sustular.

XVIII

Küçük Prens, çölü bir baştan bir başa aştı ve yalnızca bir çiçeğe rastladı. Üç taçyapraklı, sıradan bir çiçekti bu...
"Selam," dedi Küçük Prens.
"Selam," dedi çiçek.
Küçük Prens kibarca sordu:
"İnsanlar nerede?"
Çiçek, günün birinde bir kervanın geçtiğini görmüştü.

"İnsanlar mı? Sanırım altı-yedi kişi olacak. Yıllarca önce görmüştüm. Ama nerede oldukları hiç bilinmez. Rüzgâr, boyuna dolaştırır onları. Kökleri yoktur. Buna da çok üzülürler."
"Hoşça kal," dedi Küçük Prens.
"Hoşça kal," dedi çiçek.

XIX

Küçük Prens, çok yüksek bir dağa tırmandı. Şimdiye dek görmüş olduğu dağlar, dizlerine gelen üç yanardağdı, Sönmüş bir yanardağı da tabure olarak kullanıyordu.
"Bunun kadar yüksek bir dağdan, bir bakışta bütün gezegeni ve bütün insanları görürüm." dedi kendi kendine. Ancak sipsivri kayaların tepelerinden başka bir şey göremedi.
"Merhaba," dedi rasgele.
"Merhaba... Merhaba... Merhaba..." diye karşılık verdi yankı.
"Siz kimsiniz?" dedi Küçük Prens.
"Siz kimsiniz... Siz kimsiniz... Siz kimsiniz?" diye karşılık verdi yankı.
"Benim dostum olun, yalnızım," dedi.
"Yalnızım... Yalnızım... Yalnızım..." diye karşılık verdi yankı.
"Ne garip bir gezegen!" diye düşündü o zaman. "Kupkuru, sipsivri ve çok tuzlu. Hem insanların da düş güçleri yok. Kendilerine söyleneni yineliyorlar... Benim evimde, bir çiçeğim vardı, her zaman ilk önce o konuşurdu... "

XX

Küçük Prens kumlar, kayalar ve karlar arasında yürüye yürüye, sonunda bir yol buldu. Bütün yollar insanların yanına gider.
"Merhaba," dedi.
Çiçek açmış bir gül bahçesiydi burası.
"Merhaba," dedi güller.
Küçük Prens onlara baktı. Hepsi de kendi çiçeğine benziyordu.
"Siz kimsiniz?" diye sordu onlara, şaşkın şaşkın.
"Biz gülüz," dedi güller.
"Ya!" dedi Küçük Prens...
O anda kendini çok mutsuz hissetti. Çiçeği ona, bütün evrende kendi türünde tek olduğunu söylemişti. Şimdiyse bit tek bahçede, ona benzeyen beş bin gül vardı!
Küçük Prens kendi kendine "Bunu görse, çok üzülürdü... Gülünç durumdan kaçınmak için boğulacak gibi öksürmeye ve ölecekmiş gibi yapmaya başlardı. Ben de ona bakıyormuş gibi görünürdüm. Çünkü aşağıdan almazsam, gerçekten de kendini öldürürdü..." dedi.
Sonra yine şöyle düşündü:
"Eşsiz bir çiçeğim olduğundan, kendimi zengin sanıyordum, oysa sıradan bir gülüm varmış, bununla ve dizlerime gelen üç yanardağımla büyük bir prens olamam ki... Hem bunlardan biri belki de sönmüştür."
Sonra da otların üzerine yatıp ağladı.

XXI

İşte tam o. anda, tilki çıktı ortaya.
"Merhaba," dedi tilki,
"Merhaba," diye karşılık verdi Küçük Prens, geriye döndü ama hiçbir şey göremedi.
"Ben burada, elma ağacının altındayım," dedi tilki.
"Sen kimsin?" dedi Küçük Prens. "Çok güzelsin..."
"Ben bir tilkiyim," dedi tilki.
"Gel de benimle oyna," dedi Küçük Prens. "Öyle üzgünüm ki...".
"Seninle oynayamam," dedi tilki. "Evcil değilim ben."
"Ah, özür dilerim, dedi Küçük Prens.
Ama biraz düşündükten sonra:
"Evcilleşmek ne demektir?" diye sordu.
"Buralı değilsin sen," dedi tilki. "Ne arıyorsun?"
"İnsanları arıyorum," dedi Küçük Prens.
"Evcilleşmek ne demek?"
"İnsanların tüfekleri vardır ve avlanırlar," dedi tilki. "Çok tedirgin edici bir şeydir bu! Tavuk da yetiştirirler. Onların tek ilgileri budur. Sen tavuk mu arıyorsun?"
"Hayır," dedi Küçük Prens. "Ben dostlar arıyorum. Evcilleştirme ne demek?"
"İyice unutulmuş bir şeydir bu," dedi tilki. "Bağlar kurmak demektir."

"Bağlar kurmak mı?".
"Elbette," dedi tilki. "Sen henüz benim gözümde, sana benzeyen yüz binlerce küçük çocuktan birisin yalnızca. Hem sana ihtiyacım yok benim. Senin de bana ihtiyacın yok. Ben senin gözünde, yüzbinlerce tilkiden biriyim. Ama sen beni evcilleştirirsen, birbirimize gerekli oluruz, Benim için dünyada tek olursun. Ben de senin için dünyada tek olurum..."
"Anlamaya başlıyorum," dedi Küçük Prens. "Bir çiçek var. Sanırım o, beni evcilleştirdi..."
"Olabilir," dedi tilki. "Yeryüzünde her şey olur..."
"Yok, bu yeryüzünde değil!" dedi Küçük Prens.
Tilki çok meraklanmış göründü:
"Başka bir gezegende mi?"
"Evet."
"Bu gezegende avcılar var mı?"
"Yok."
"Çok ilginç bu! Peki ya tavuklar?"
"Yok."
"Hiçbir şey eksiksiz değil, diye içini çekti tilki, ama, kendi düşüncesine döndü yeniden:
"Yaşantım tekdüzedir. Ben tavukları avlarım, insanlar da beni avlarlar. Bütün tavuklar birbirine benzer, insanlar da öyledirler. Bu yüzden de biraz canım sıkılıyor. Ama beni evcilleştirirsen, yaşantım aydınlanacak. Bütün öteki ayak seslerinden farklı bir ayak sesinin ne olduğunu anlayacağım. Başka ayak sesleri, beni yeraltına girmeye zorluyor. Senin ayak seslerin, beni yer altındaki yuvamdan çıkaracak, bir müzik gibi. Bak şurada buğday tarlaları görüyor musun? Ekmek yemem ben. Buğday, benim için gereksizdir. Buğday tarlaları bana bir şey hatırlatmaz. Bu da çok üzücüdür! Ama senin altın rengi saçların var. Bu yüzden de, beni evcilleştirirsen, çok iyi olur! Altın gibi parlayan buğday, bana seni anımsatacak. Buğday tarlalarındaki rüzgârın sesini seveceğim böylece..."
Tilki sustu ve Küçük Prens'e uzun uzun baktı:
"Rica ederim... Beni evcilleştir!" dedi.
"Bunu isterim," dedi Küçük Prens. "Ama fazla zamanım yok. Yeni dostlar bulmalı ve çok şeyler öğrenmeliyim."
"Yalnız evcilleştirdiği şeyleri tanır insan," dedi tilki. "İnsanların bir şeyler tanımaya zamanları yok. Satıcılardan hazır şeyler satın alıyorlar. Ama dost satıcısı olmadığından, insanların da dostları olmuyor artık. Bir dost istiyorsan, beni evcilleştir."
"Ne yapmam gerek?" dedi Küçük Prens.
"Çok sabırlı olmak gerek," diye karşılık verdi tilki. "Önce, benden biraz uzakta oturacaksın, şöyle, otların arasına. Ben sana gözucuyla bakacağım, ama sen bana bir şey söylemeyeceksin. Konuşmak, yanlış anlaşılma kaynağıdır. Ama gün geçtikçe, biraz daha yakına oturacaksın..."
Küçük Prens, ertesi gün yine geldi.

"Aynı saatte gelsen, daha iyi olurdu," dedi tilki. "Örneğin, öğleden sonra saat dörtte gelirsen, saat üçten sonra, mutlu olmaya başlarım. Saatler ilerledikçe, kendimi daha mutlu hissederim. Saat dört olunca, kımıldamaya başlar ve tasalanırım. Mutluluğun bedelini anlarım! Ama herhangi bir saatte gelirsen, yüreğimi hangi saatte hazırlayacağımı bilemem hiç. Tören gerek."
"Tören nedir?" dedi Küçük Prens.
"Bu da çok unutulan bir şeydir," dedi tilki. "Bir günün öteki günlerden farklı olduğunu, bir saatin öteki saatlerden değişik olduğunu belirten şeydir. Örneği, benim avcılarımın bir töreni vardır. Perşembe günleri köy kızlarıyla dans ederler. Bu yüzden, perşembe çok güzel bir gündür. Bağa kadar dolaşmaya çıkarım. Eğer avcılar belirsiz bir günde dans etmiş olsalardı, günler, birbirlerine benzerdi ve benim de hiç tatilim olmazdı."
Böylece Küçük Prens tilkiyi evcilleştirdi.
Sonunda ayrılık zamanı yaklaşınca:
"Ah," dedi tilki. "Şimdi ağlayacağım."
"Senin suçun bu," dedi Küçük Prens, "sana hiç kötülük etmek istemiyordum, ama sen seni evcilleştirmemi istedin..."
"Öyle," dedi tilki.
"Ama ağlayacaksın!" dedi Küçük Prens.
"Elbette," dedi tilki.
"Bu durumda, hiç kazancın olmadı!"
"Kazandım," dedi tilki, "buğdayların rengi yüzünden."
Sonra şunları ekledi:
"Git, bir kez daha bak güllere. Senin gülünün dünyada bir tek olduğunu anlayacaksın. Bana hoşça kal demeye gel, sana bir sır armağan edeceğim."
Küçük Prens, gülleri yeniden görmeye gitti.
"Siz, benim gülüme hiç benzemiyorsunuz, hiçbir değeriniz yok," dedi onlara. "Kimse sizi evcilleştirmemiş, siz de kimseyi evcilleştirmemişsiniz. Siz, tilkimin eski durumu gibisiniz. Eskiden yüz binlerce benzeri gibiydi o da. Ama onu kendime dost yaptım, şimdiyse bu dünyada eşi benzeri yok."
Güller çok sıkılmışlardı.
"Sizler güzelsiniz, ancak boşsunuz," dedi Küçük Prens. "Sizin için ölmeye değmez. Evet, yoldan geçen biri, benim gülümün sizlere benzediğini sanabilir. Ama benim gülüm tek başına hepinizden daha değerlidir, çünkü onu suladım. Çünkü onu rüzgârdan korumak için kavanozun altına sakladım. Çünkü onun tırtıllarını öldüren benim. Çünkü o, yakınmalarını, övünmelerini, hatta kimi zaman suskunluğunu dinlediğim çiçektir. Çünkü benim gülümdür o."
Sonra tilkiye döndü yine:
"Hoşça kal," dedi.
"Hoşça kal," dedi tilki. "Sırrım şu, çok basittir: İnsan ancak yüreğiyle gerçeği görür. Göz, hiçbir şeyin özünü göremez."
Küçük Prens, unutmamak için yineledi:

"Göz, hiçbir şeyin özünü göremez."
"Gülüne harcadığın zaman yüzünden gülünün değeri arttı."
Küçük Prens unutmamak için yineledi.

XXII

"Merhaba," dedi Küçük Prens.
"Merhaba," dedi demiryolu makasçısı.
"Burada ne yapıyorsun?" dedi. Küçük Prens.
"Yolcuları ayırıyorum," dedi makasçı. Onları taşıyan trenlerin kimini sağa, kimini sola doğru yolluyorum."
Derken, pırıl pırıl yanan bir hızlı tren, büyük bir gürültüyle makasçının kulübesini sarstı.
"Çok aceleleri var," dedi Küçük Prens. "Ne arıyorlar acaba?"
"Lokomotifi yöneten bile bilmez bunu," dedi makasçı.
Aynı anda, ters yöne giden bir hızlı tren homurdandı.
"Hemen mi geri dönüyorlar?" diye sordu
"Bunlar aynı trenler değil," dedi makasçı.
"Bulundukları yerden memnun değiller mi?"
"İnsanlar, bulundukları yerden hiç memnun olmazlar," dedi makasçı.
O sırada pencereleri aydınlanmış üçüncü bir trenin gökgürültüsünü andıran sesi duyuldu.
"İlk trendeki yolcuları mı kovalıyor bunlar da?" diye sordu Küçük Prens.
"Hiçbir şey kovaladıkları yok," dedi makasçı. "İçerde uyurlar ya da esnerler. Yalnızca küçük çocuklar, burunlarını camlara yapıştırırlar."
"Yalnız çocuklar ne aradıklarını bilirler," dedi Küçük Prens. "Paçavradan bir bebek uğruna, zaman yitirirler, bebek onlara çok değerli görünür, ellerinden alınınca da, ağlarlar..."
"Çok şanslıdır çocuklar," dedi makasçı.

XXIII

"Merhaba," dedi Küçük Prens.
"Merhaba," dedi satıcı.
Susuzluğu gidermeye yarayan haplar satan bir satıcıydı bu. Bunlarda, haftada bir tane yutulunca, susuzluk hissetmiyordu insan.
"Bunu neden satıyorsun" dedi Küçük Prens
"İnsana çok zaman kazandırır bu," dedi satıcı. "Uzmanlar hesap yapmışlar. İnsan, haftada elli üç dakika kazanıyor böylece."
"Peki, bu elli üç dakikayı ne yapıyorlar?"
"Canları ne istiyorsa..."
"Benim harcanacak elli üç dakikam olsaydı, ağır ağır bir çeşmeye doğru yürürdüm," dedi Küçük Prens kendi kendine.

XXIV

Uçağımın çölde bozuluşunun sekizinci günüydü, kalan suyumun son çok güzel, ama uçağımı hâlâ onarmış değilim, içecek bir şeyim de yok.
"Şuradan yavaşça ben de bir çeşmeye yürüyebilsem, çok mutlu olurdum!" dedim Küçük Prens'e.
"Dostum tilki," diye söze başladı.
"Küçük dostum, konu tilki değil artık!"
"Neden?"
"Çünkü susuzluktan öleceğiz..."
Neden böyle düşündüğümü anlamadı, ama şöyle dedi bana:
"Ölecek bile olsa bir dostun olması çok iyidir. Ben, tilki bir dostum olduğu için çok mutluyum..."
"Tehlikenin büyüklüğünün farkında değil," diye düşündüm. "Ne karnı acıkıyor ne de susuyor. Biraz güneş ona yetiyor..." Ama o anda bana baktı ve düşüncelerime yanıt verdi:
"Ben de susadım... Bir kuyu arayalım... "
Bıkınca bir hareket yaptım. Uçsuz bucaksız çölde, rasgele bir kuyu aramak saçmadır.
Yine de yürümeye başladık.
Böyle sessizce, saatler boyunca yürürken, gece oldu ve yıldızlar ışımaya başladı. Susuzluk yüzünden biraz ateşim çıktığı için yıldızları düşümde görüyormuş gibiydim. Küçük Prens'in sözleri belleğimde dolanıp duruyordu.
"Demek sen de susadın, öyle mi?" diye sordum ona.
Ama o soruma yanıt vermedi ve şunları söyledi yalnızca:
"Su, insanın yüreğine de iyi gelebilir..."
Ne dediğini anlamadım, ama sesimi çıkarmadım... Ona soru sorulmaması gerektiğini biliyordum.
Çok yorulmuştu. Oturdu. Ben de yanına oturdum. Bir süre sustuktan sonra, yine konuştu:
"Görmediğimiz bir çiçek yüzünden, yıldızlar güzeldir," dedi.
"Elbette," dedim ve sesimi çıkarmadan, ayışığı altındaki kum dalgalarına baktım.
"Çöl güzeldir," diye ekledi.
Doğruydu bu. Çölü hep sevdim ben. Bir kum tepesi üstüne oturur insan. Hiçbir şey görünmez. Hiçbir şey işitilmez. Ama yine de sessizce bir şeyler yaparlar.
"Çölü güzelleştiren şey, bir yerinde bir kuyunun gizlenmiş olmasıdır," dedi Küçük Prens.
Kumdaki bu gizemli parıltının nedenini anlayınca, ansızın şaşırdım. Küçük bir çocukken eski bir evde otururdum. Söylentiye göre, bu evde bir hazine gizliymiş, Elbette ne kimse bu hazineyi aradı, ne de kimseler buldu. Ama bütün evi büyülüyordu bu hazine. Yüreğinde bir sır saklıyordu evim...
"Evet," dedim Küçük Prens'e." Bir evdir sözkonusu olan, yıldızlar ya da çölün güzelliğini görünmez kılarlar."

"Tilkimle bir sorunun olmamasından memnunum," dedi Küçük Prens.
Küçük Prens uyuduğu için kollarıma aldım ve yeniden yola koyuldum. Coşkuluydum. Kırılabilecek bir hazineyi taşıyormuşum gibi bir duyguya kapılıyordum. Hatta yeryüzünde bundan daha kırılabilecek bir şey yokmuş gibi geliyordu bana. Ayışığında, bu soluk alma, bu kapalı gözlere, rüzgârda titreşen bu saç tutamlarına bakıyor ve kendi kendime "Burada gördüğüm, bir dış kabuktan başka bir şey değil. En önemli olanı gözle görülmüyor..." diyordum.
Yarı açık dudaklarında, hafif bir gülümseme görünce bu Küçük Prens'te beni asıl coşkulandıran, onun bir çiçeğe bağlılığı; uyuduğu zaman bile içinde, bir lamba alevi gibi parlayan bir gülün görüntüsüne olan bağlılığıdır," diye düşündüm. Ve o anda, onun daha nazik olduğunu anladım. Lambaları iyi korumak gerekir, bir esinti söndürebilir onları..."
Bu durumda yürürken, gün doğmasına yakın, kuyuyu buldum.

XXV

"İnsanlar," dedi Küçük Prens. "Hızlı trenlerin içine tıkılıyorlar, ama ne aradıklarını bilmiyorlar. Bu yüzden koşuşuyorlar ve dolanıp duruyorlar..."
Ardından şunları ekledi:
"Bunca sıkıntıya değer mi sanki..."
Bulduğumuz kuyu, çöl kuyularına benzemiyordu. Çöl kuyuları, kumun derinliklerine kazılmış sıradan deliklerdir. Bu kuyu, bir köy kuyusunu andırıyordu. Düş gördüğümü sanıyordum ben.
"Çok garip," dedim Küçük Prens'e. "Her şeyi hazır; çıkrık, kova ve ip..."
Güldü, ipe dokundu, çıkrığı döndürdü.
Çıkrık, rüzgârın uzun zamandır unuttuğu eski bir değirmenin kanatları gibi inledi.
"Duyuyorsun ya," dedi Küçük Prens; "biz, bu kuyuyu uyandırıyoruz, o da şarkı söylüyor."
Onun çaba harcamasını istemiyordum:
"Bırak da ben yapayım," dedim ona. "Sana çok ağır gelir."
Kovayı usulca kuyunun bileziğine kadar çektim. Oraya dengeli bir biçimde yerleştirdim. Kulaklarımda, çıkrığın şarkısı çınlıyordu ve hâlâ titreyen suyun içinde, güneşin sallandığını görüyordum.
"Bu suyu içmek istiyorum," dedi Küçük Prens. "Bana içecek ver."
O anda ne aradığını anladım!
Kovayı dudaklarına dek kaldırdım. Gözleri kapalı, suyu içti. Bir şölen gibi tatlıydı bu. Bu su, bir yiyecekten çok farklıydı. Yıldızlar altındaki yürüyüşten, çıkrığın şarkısından, kollarımın çabasından doğmuştu. Bir armağan gibi iyi geliyordu yüreğe. Küçük bir çocukken, yılbaşı ağacının ışığı, gece yarısı ayininin müziği, gülümseyişlerin tatlılığı, aldığım yılbaşı armağanı böyle ışıtırdı.
"Senin ülkedeki insanlar," dedi Küçük Prens "tek bir bahçede beş bin gülü yetiştiriyorlar... Aradıklarını da burada bulamıyorlar..."
"Evet, bulamıyorlar," diye karşılık yerdim.

"Oysa aradıkları, bir tek gülde ya da biraz suda bulunabilir."
"Elbette," diye yanıt verdim.
Küçük Prens ekledi:
"Ama gözler kördür. İnsan yüreğiyle aramalı."
Su içmiştim. İyi soluk alıyordum. Gün doğarken, kum bal, rengidir. Bu bal rengi mutlu ediyordu beni. Neden içim sıkılıyordu o halde?
Yeniden yanıma oturan Küçük Prens, tatlı bir sesle bana:
"Sözünü tutmalısın," dedi.
"Hangi sözü?"
"Bilirsin ya koyunum için bir tasma sözü vermiştin. Bu çiçekten ben sorumluyum!"
Cebimden resim taslaklarımı çıkardım.
Küçük Prens onları gördü ve gülerek:
"Senin baobap ağaçların, biraz lahanaya benziyor."
"Yaa! Oysa ben, baobaplarımla çok gururlanıyordum."
"Senin tilkin de... Kulakları da biraz boynuza benziyor... Hem çok da uzun!"
Yine güldü sonra.
"Haksızlık ediyorsun, küçük dostum; boa yılanlarının içten ve dıştan görünüşleri dışında bir şey çizmesini bilmiyordum ben."
"Bu da olur," dedi. "Çocuklar anlar."
Bir tasma daha çizdim. Bunu ona verirken, yüreğim burkuldu.
"Bilmediğim planların var senin..."
Ama bana yanıt vermedi.
"Biliyorsun," dedi. "Yeryüzüne düştüm... Yarın bunun yıldönümü..."
Biraz sustuktan sonra ekledi:
"Buraya çok yakın bir yere düşmüştüm..."
Sonra kızardı.
Nedenini bilmediğim bir hüzün çöktü içime yine. Aklıma bir soru geldi:
"Demek, sekiz gün önce, seni tanıdığım sabah, böyle yapayalnız, insanların yaşadığı yerlerden binlerce mil uzakta dolaşman bir rastlantı değildi? Düştüğün noktaya geri dönüyordun, öyle mi?"
Küçük Prens yine kızardı.
Ben, duraksayarak ekledim:
"Belki de yıldönümü içindi bu..."
Küçük Prens yeniden kızardı. Sorularıma hiç karşılık vermiyordu, ama kızarması "evet" anlamına gelmez miydi?
"Ya," dedim ona. "Korkarım..."
Ama o karşılık verdi bana:
"Şimdi çalışmalısın. Motoruna gitmelisin. Seni burada bekliyorum. Yarın akşam geri dön..."
Ama içim rahat değildi. Tilkiyi düşünüyordum. İnsan, evcilleştirmeye kalkışırsa, biraz da gözyaşı dökmeyi göze almalı...

Kuyunun yanında, eski bir taş duvar yıkıntısı vardı. Ertesi akşam işten dönerken, dostumu duvarın üstüne tünemiş, bacaklarını sarkıtmış otururken gördüm. Onun şöyle konuştuğunu duydum:
"Demek anımsamıyorsun?" diyordu. "Tam burada değildi."
Bir ses ona yanıt vermiş olmalıydı, çünkü Küçük Prens yeniden konuştu:
"Yo, yo gün tamam, ama yer burası değil."
Duvara doğru yürüdüm. Kimseyi ne görüyor ne de duyuyordum hâlâ. Oysa Küçük Prens yine karşılık verdi:
"Elbette. Kumda, ayak izlerimin nereden başladığını görürsün. Beni burada beklemen yeter. Bu gece orada olurum."
Duvardan yirmi metre ötedeydim ve hâlâ hiçbir şey göremiyordum.
Küçük Prens, biraz sustuktan sonra yine konuştu:
"Zehrin iyi mi? Bana uzun süre acı çektirmeyeceğine emin misin?"
Yüreğim sıkışmıştı, durdum, ama hâlâ ne olduğunu anlamış değildim.
"Şimdi git artık," dedi. "Aşağı inmek istiyorum!"
O zaman bakışlarımı duvarın dibine indirip baktım ve hemen yerimden sıçradım! Oradaydı, insanı otuz saniyede haklayan sarı yılanlardan biri, Küçük Prens'e doğru dikmişti başını. Tabancamı çıkarmak için cebimi karıştırırken, bir yandan da koşuyordum, ama çıkardığım gürültüyü duyunca yılan, sönen bir su fıskiyesi gibi yavaşça kumlara karışarak, madensi hafif bir hışırtıyla taşların arasına süzüldü..
"Şimdi it, dedi, aşağı inmek istiyorum!"
Tam zamanında duvarın yanına varıp bembeyaz kesilen Küçük Prens'i kucakladım:
"Bu da ne demek? Şimdi de yılanlarla mı konuşuyorsun?"
Hep boynunda duran atkısını çözmüştüm.
Şakaklarını ıslatmış ve su içirmiştim. Ama şimdi ona bir şey sormayı göze alamıyordum.
Bana dikkatle baktı ve kollarını boynuma doladı. Yüreğinin tüfekle vurulup ölen bir kuş gibi çarptığını duyuyordum. Bana şöyle dedi:
"Makinenin eksiğini bulduğun için memnunum? Böylece ülkene dönebileceksin..."
"Nerden biliyorsun?"
Oysa hiç ummadığım halde, işimi başardığımı söylemek için geliyordum ben de!
Soruma karşılık vermedi, ama şunları söyledi:
"Bugün, ben de ülkeme dönüyorum..."
Ardından üzüntüyle ekledi:
"Orası çok uzak... Hem, gidiş, çok daha zor..."
Olağanüstü bir şeylerin olduğunu seziyordum. Onu küçük bir çocuk gibi kollarımda sıkıyordum, oysa Küçük Prens, bir uçuruma doğru sürükleniyormuş gibiydi ve onu tutmak için elimden bir şey gelmiyordu...
Bakışları dalgın ve ciddiydi.

"Senin koyunun bende. Koyun için sandığın da bende. Ayrıca tasma da..."
Sonra hüzünle gülümsedi.
Uzun süre bekledim. Ağır ağır yeniden ısındığını seziyordum.
"Küçük dostum, korkmuşsun..."
Elbette korkmuştu! Ama tatlı tatlı gülümsedi:
"Bu akşam, daha da korkacağım..."
Çaresizlik duygusuyla yeniden buz gibi oldum. Bir daha bu gülüşü hiç duyamayacağım düşüncesine dayanamayacağımı anladım. Benim için çölde bir çeşme gibiydi bu gülüş.
"Küçük dostum, senin gülüşünü yine duymak istiyorum..."
Ama o bana:
"Bu gece; bir yıl olacak," dedi. "Yıldızım, geçen yıl düştüğüm yerin tam üstünde olacak..."
"Küçük dostum, bütün bu yılanla buluşma öyküsü ve yıldız; kötü bir düş değil mi?"
Ama soruma karşılık vermedi.
"Asıl önemli olan, gözle görülemez..." dedi.
"Elbette..."
"Çiçek için de öyle. Bir yıldızda bulunan bir çiçeği seversen, geceleri gökyüzüne bakmak hoş olur. Bütün yıldızlar çiçek açar."
"Elbette..."
"Su için de öyle. İçmek için bana verdiğin su, ip ve çıkrık yüzünden bir müzik gibiydi... Anımsıyor musun?.. Çok güzeldi."
"Elbette."
"Geceleyin yıldızlara bakacaksın. Benim yıldızım çok küçük, bu yüzden sana gösteremem onu. Böylesi daha iyi. Benim yıldızım, yıldızlardan herhangi biri olacak senin için. O zaman, bütün yıldızları seyretmeyi seveceksin... Tümü de senin dostun olacak. Ayrıca sana bir armağan vermek istiyorum..."
Küçük Prens yine güldü:
"Ah, küçük dostum, küçük dostum, bu gülüşü görmek de hoşuma gidiyor!"
"Benim armağanım da bu olacak... Su için olduğu gibi... "
"Ne demek istiyorsun?"
"İnsanların farklı farklı yıldızları vardır. Yolculuk yapanlara yıldızlar yol gösterir. Kimilerine göreyse, küçük ışıklardan başka bir anlamları yoktur yıldızların. Bilginler için sorundur. Benim işadamım için altındı. Ama bütün bu yıldızlar, konuşmaz. Senin, başkalarınınkinden çok farklı yıldızların olacak.."
"Ne demek istiyorsun?"
"Geceleri gökyüzüne baktığın zaman, ben, bunlardan birinde oturduğum için, bunlardan birinde güldüğüm için, sanki bütün yıldızlar gülüyormuş gibi gelecek sana. Senin yıldızların, gülmeyi bilen yıldızlar olacak."
Sonra yine güldü.

"Üzüntün geçince de üzüntüler hep geçer. Beni tanıdığına sevineceksin. Hep dostum olacaksın benim. Benimle birlikte gülmek isteyeceksin. Kimi zaman, hoşlandığın için pencereni açacaksın. Sonra dostların, senin gökyüzüne baktığını görünce, çok şaşıracak. O zaman onlara 'Evet, yıldızlar beni hep güldürür,' diyeceksin. Onlar da seni deli sanacaklar. Böylece sana kötü bir oyun oynamış olacağım..."
Sonra yine güldü.
"Sanki sana, yıldız yerine gülmesini bilen yığınla küçük çıngırak vermişim gibi olacak..."
Sonra yine güldü. Sonra ciddileşti:
"Bu gece... Anlarsın ya... Gelme."
"Seni bırakmayacağım."
"Acı çekiyormuşum gibi olacak... Biraz ölüyormuşum gibi. Böyle olur. Bunu görmeye gelme, zahmete değmez..."
"Seni bırakmayacağım."
Ama kaygılı görünüyordu Küçük Prens.
"Sana bunu... Yılan yüzünden istiyordum. Seni sokmasın diye. Yılanlar zararlıdır. Zevk olsun diye sokabilirler insanı..."
"Seni bırakmayacağım!"
Ama bir şey onu rahatlattı:
"Doğru ya, ikinci kez ısırdıklarında, zehirleri kalmaz."
O gece, onun yola çıktığını görmedim. Sessiz sedasız gitmişti. Yanına yaklaştığım zaman, kararlı adımlarla, hızla yürüyordu Küçük Prens.
Biraz cesareti azaldı. Ama yine bir çaba daha harcadı: "Güzel olacak, biliyor musun? Ben de yıldızlara bakacağım. Bütün yıldızlar, çıkrığı paslanmış birer kuyu olacak. Bütün yıldızlar su verecek bana..."
Ben, sesimi çıkarmıyordum.
"Öyle eğlenceli olacak ki bu! Senin beş yüz milyon çıngırağın olacak; benim beş yüz milyon çeşmem."
O da sustu. Çünkü ağlıyordu...
"İşte geldik. Bırak da tek başıma dolaşayım."
Sonra oturdu, çünkü korkuyordu.
"Anlıyorsun ya..." dedi. "Çiçeğim; ondan sorumluyum! Hem o öyle güçsüz ki! Hem öyle
saf ki. Dünyaya karşı kendini koruması için küçücük dört dikeninden başka bir şeyi yok..."
O anda ayakta duracak gücüm kalmadığından, ben de oturdum.
"İşte..." dedi. "Hepsi bu kadar..."
Biraz duraksadı, sonra yeniden kalktı. Bir adım attı. Bense yerimden kımıldayamıyordum.
Yalnızca topuğunun yanında sarı bir şimşek çaktı. Bir an kımıldamadan durdu. Bağırmadı. Bir ağaç nasıl devrilirse, öyle yavaşça yere düştü. Kum yüzünden, hiç gürültü çıkarmadı.

Şu anda, elbette aradan altı yıl geçti... Bu öyküyü hiç kimseye anlatmadım. Görüştüğüm arkadaşlarım, beni canlı gördüklerine çok sevindiler. Çok üzgündüm aslında, ama onlara "Yorgunum, ondan..." diyordum.
Şu anda biraz avunmuş gibiyim. Yani... İyice avunmuş değilim. Ama Küçük Prens'in gezegenine geri döndüğünü biliyorum, çünkü güneş doğduğunda, gövdesini bulamamıştım.
Pek öyle ağır bir gövde değildi... Geceleri de yıldızları dinlemeyi çok seviyorum. Tıpkı beş yüz milyon çıngırak gibi bu... Ama yine de olağanüstü bir şeyler oluyor gibi. Küçük Prens için çizdiğim tasmaya, meşin kayış eklemeyi unutmuşum! Koyununu hiçbir zaman bağlayamayacak. O zaman şöyle düşünürüm: "Gezegeninde neler oldu acaba? Belki de koyun, çiçeği yemiştir..."
Bazen kendi kendime, "Tabii ki, hayır," diyorum. "Küçük Prens her gece çiçeğinin üzerine cam fanusu kapatıyor, gündüzleri de koyununa göz kulak oluyordur..." O zaman mutlu oluyorum. Yıldızların gülüşleri çok hoş geliyor.
Ama bazen de diyorum ki:
"Herhangi bir gün dalgınlığına gelse, yeter! Bir akşam fanusu kapatmayı unutsa, ya da koyun bir gece sessizce kalksa ve..." İşte o zaman küçük çanlar gözyaşlarına dönüşüyorlar...
İşte bu büyük bir sır. Küçük Prens'i benim kadar seven sizler için de, benim için de hiç bilmediğimiz bir yerlerde, hiç göremediğimiz, bir koyunun bir gülü yemesi ya da yememsi öyle çok önemlidir ki...
Gökyüzüne bakın. Kendi kendinize sorun: Koyun çiçeği yedi mi yemedi mi? Her şeyin nasıl da değiştiğini göreceksiniz...
Hiçbir yetişkin, bunun ne kadar önemli bir sorun olduğunu anlayamaz!

Bu, benim için dünyadaki en güzel ve en hüzün dolu manzara. Bir önceki sayfadakinin aynısı, ama unutmanızı istemediğim için bir daha çizdim. Küçük Prens'in Dünya'da ortaya çıktığı ve sonra da yok olduğu yer burası.
Çok dikkatli bakın, eğer bir gün Afrika'daki çöle yolunuz düşerse tanıyabilmelisiniz onu. Bu noktaya geldiğinizde lütfen acele etmeyin. Yıldızın tam altında biraz durun. Ve eğer gülen, altın saçlı, sorularınıza yanıt vermeyen küçük bir adamla karşılaşırsanız, onun kim olduğunu biliyorsunuz. Eğer böyle bir şey olursa, ne olur beni de rahatlatın; döndüğü haberini verin bana.

SAVAŞ PİLOTU

I

Düş görüyorum kuşkusuz. Kolejdeyim. On beş yaşındayım. Geometri problemimi sabırla çözüyorum. Dirseklerimi o kara yazı masasına dayamışım ve pergeli, cetveli, iletkiyi doğru dürüst kullanıyorum. Çalışkanım ve sakinim. Arkadaşlar, yanı başımda alçak sesle konuşuyorlar, içlerinden biri kara tahtaya sayılar sıralıyor. Fazla ciddi olmayanlar briç oynuyorlar. Ara sıra daha derin düşlere dalıyor ve pencereden dışarıya göz atıyorum. Bir ağaç dalı güneşte hafifçe sallanıyor. Uzun süre seyrediyorum. Haylaz bir öğrenciyim ben...

Şu güneşin tadına varmak, yazı masasının, tebeşirin, kara tahtanın çocuksu kokusunu içime çekmek kadar zevk veriyor bana. İyice korunmuş bu çocukluğa öyle bir sevinçle sarılıyorum ki!

Çok iyi biliyorum bunu: Önce çocukluk, kolej ve arkadaşlar vardır; sonra sınavlara girilen gün gelir çatar. Bir diploma alınır. O gün, insan, yüreği burkularak büyük bir kapıdan dışarı çıkar; birden adam oluverir. O zaman adımını, daha bir ağır basar toprağa. Yaşam yoluna çoktan girmiştir artık. Yolda ilk adımlarını atar. Sonunda, silahlarını gerçek düşmanlara karşı kullanacaktır. Cetvel, gönye, pergel ya dünyayı kurtarmaya ya da düşmanları yenmeye kullanılacaktır artık. Oyunlar bitmiştir!

Bir kolejlinin, çoğunlukla yaşamla yüz yüze gelmekten korkmadığını biliyorum. Kolejli, sabırsızlıkla vurur ayağını yere. Yetişkin bir adamın üzüntüleri, tehlikeleri, acıları kolejliyi ürkütmez.

Ama ben tuhaf bir kolejliyim işte. Mutluluğunu bilen ve yaşama atılmaya pek hevesli olmayan bir kolejliyim ben...

Dutertre geçiyor. Onu çağırıyorum.

"Şuraya otur, sana bir iskambil numarası göstereyim..."

Ona, bir maça ası bulduğuma çok seviniyorum.

Karşımda, benimki gibi kara bir yazı masasının üstünde Dutertre, bacaklarını aşağı sarkıtmış oturuyor. Penicot yanımıza geliyor ve kolunu omzuma koyuyor:

"Ne var ne yok, dostum?"

Tanrım, ne sevgi ya!

Bir gözetmen, (acaba gözetmen mi?) kapıyı açıp iki arkadaşı çağırıyor. Cetvellerini ve pergellerini bırakıp kalkıyorlar ve dışarı çıkıyorlar. Bakışlarımızla izliyoruz onları. Kolej bitmiştir onlar için. Yaşama atıveriyorlar onları. Bilgileri işe yarayacak.

Yetişkinler gibi, hesaplarının sonuçlarını düşmanlarının üstünde deneyecekler. Sırası gelince, herkesin çekip gittiği tuhaf bir kolej bu! Uzun uzun vedalaşma yok. Bu iki arkadaş, yüzümüze bile bakmadılar. Oysa yaşamdaki rastlantılar, onları belki Çin'den ötelere alıp götürür!

Öylesine uzağa götürür ki! Kolejden sonra kader onları dağıtınca, bir daha görüşme sözü verebilirler mi birbirlerine?

Kuluçka makinesinin sıcak huzurunda yaşayan bizler, hâlâ başımızı eğiyoruz.
"Dinle Dutertre, bu akşam..." Ama aynı kapı ikinci kez açılıyor. Sonra yargıya benzer şu sözleri duyuyorum:
"Yüzbaşı Saint-Exupéry ve Teğmen Dutertre, komutanın yanına!"
Kolej bitti. Yaşam başlıyor.
"Sıramızın geldiğini biliyor muydun?"
"Pénicot bu sabah uçtu."
Bizi çağırdıklarına göre, kuşkusuz göreve gideceğiz. Mayıs sonunda, tam bir geri çekilme ve bozgun halindeyiz. Takımlar, bir orman yangınına bardakla su döker gibi kurban ediliyor. Her şey yıkılırken, tehlikeler nasıl ölçülür ki? Tüm Fransa'da, Büyük Keşiften arta kalan elli takımız biz. Üçer kişilik elli takım; bunların üçü bizde, 2/33 Grubunda. Üç hafta içinde, yirmi üç takımdan on yedisini yitirdik. Balmumu gibi eriyip gittik. Dün:
"Bunu savaştan sonra anlarız," dediğim Teğmen Gavoille, bana şöyle söyledi:
"Siz, savaştan sonra hâlâ sağ kalacağınızı mı savunuyorsunuz Yüzbaşım?"
Şaka etmiyordu Gavoille. Hiçbir işe yaramasa da bizi ateşe atmaktan başka çareleri olmadığını çok iyi biliyoruz. Tüm Fransa'da elli takımız, Fransız ordusunun stratejisi bizim omuzlarımızda! Koca bir orman yanıyor ve onu söndürmek için gözden çıkarılacak birkaç bardak su var: Bunlar, gözden çıkarılacaktır.
Doğrusu da bu! Yakınmak kimin aklına gelir? Bizde:
"Peki Binbaşım. Evet Binbaşım. Sağ olun Binbaşım. Tamam Binbaşım," dan başka karşılık verildiği duyulmuş mudur hiç?
Ama bu savaş sonundaki duyguların tümüne baskın çıkan bir duygu var: Anlamsızlık duygusu. Çevremizde her şey çatırdıyor. Her şey sarsılıyor. Bu öylesine eksiksiz ki ölüm bile anlamsız görünmekte. Bu keşmekeş içinde, ölüm bile ciddilikten uzak...
Binbaşı Alias'ın yanına giriyoruz. (Bugün hâlâ Tunus'ta, 2/33 Grubu'nu yönetiyor.)
"Günaydın Saint-Ex. Günaydın Dutertre. Oturun."
Oturuyoruz. Binbaşı masaya bir harita yayıyor ve emir erine dönüyor:
"Git bana hava raporunu getir."
Sonra kalemiyle masaya vuruyor. Ona bakıyorum. Yüzü çekik. Uyumamış. Sır olmuş bir Genelkurmay'ı aramak için arabayla mekik dokudu. Bölüğün Kurmay Başkanı...
Yedek parça vermeyen levazım ambarlarına karşı savaşmaya çalıştı. Yolda, içinden çıkılmaz trafik tıkanıklığına takıldı. Son yer değiştirmenin ve son yerleşmenin başında bulundu; çünkü acımasız bir odacının kovaladığı zavallılar sürüsü gibi durmadan yer değiştiriyoruz. Alias, her seferinde uçakları, kamyonları ve on ton malzemeyi kurtarmayı başardı. Ama gücünün tükendiğini, sinirlerinin iyice gerildiğini anlıyoruz.
"Peki, şimdi..."
Hâlâ masaya vuruyor ve bize bakmıyor.

"Çok can sıkıcı..."
Omuzlarını silkiyor sonra.
"Sıkıcı bir görev. Ama Genelkurmay çok önem veriyor... Tartıştım ama çok önem veriyorlar buna...
Böyle bu işler."
Dutertre'le birlikte, pencereden kımıltısız gökyüzüne bakıyoruz. Tavukların gıdaklamasını duyuyorum, çünkü komutanın bürosu bir çiftlikte, Haberler Bürosu da bir okulda kuruldu. Yazı, olgunlaşan meyveleri, ağırlaşan civcivleri, boy atan buğdayları, böylesine yakın ölümle karşılaştırmam ben. Yazın rahatlığıyla ölüm arasında ne gibi bir çelişki olabilir, ortalığın yumuşaklığı alay edebilir, anlamıyorum bunu. Ama aklıma belirsiz bir düşünce geliyor: "Yoldan çıkmış bir yaz bu. Bozulmuş bir yaz..."
Yüzüstü bırakılmış biçerdöverler gördüm. Bırakılmış biçerbağlar makineleri. Yoldaki hendeklerde bozulmuş bırakılmış arabalar. Terk edilmiş köyler. Boş bir köyün çeşmesi suyunu akıtıyordu. Temiz su bataklık haline geliyor, insanların bunca emekle akıttıkları su. Birden saçma bir görüntü çıkıyor karşıma. Durmuş duvar saatlerinin görüntüsü. Tüm saatler durmuş. Köy kilisesinin saatleri, istasyonların saatleri.. Boş evlerdeki şöminelerin üstünde duran sarkaçlı saatler. Şu çökmüş saatçi dükkânında, ölü saatlerden oluşan bir mezarlık. Savaş bu...
Saatler kurulmuyor artık. Şeker pancarları toplanmıyor artık. Vagonlar onarılmıyor. İçilmek için, köy kızlarının pazar günleri giyecekleri güzel dantelleri yıkamak için getirilmiş olan su, kilisenin önünde bataklık olmuş. Yaz günü insanlar ölüyor...
Sanki hastayım. Şu doktor az önce gelip bana şöyle dedi: "Çok can sıkıcı..." Demek noteri düşünmeli, kalacak olanları. Aslında Dutertre'le ben, söz konusu olan görevin ölümle sonuçlanacağını anladık.
"Bugünkü koşullarda, tehlikeyi hesaba katmak pek olası değil," diyerek sözünü bitiriyor Binbaşı.
Elbette. "Pek olası değil." Kimse haksız değil. Biz üzüntü duymakla haksız değiliz. Binbaşı rahatsız olmakla.. Buyruk veren Kurmay Başkanı da..
Binbaşı söyleniyor, çünkü bu buyruklar saçma. Biz de biliyoruz bunu ama Genelkurmay da biliyor. Buyruk vermesi gerektiği için veriyor buyrukları. Bir savaş sırasında, Genelkurmay buyruklar verir. Onları yakışıklı atlılara ya da daha modern olan motosikletlilere verir. Bu yakışıklı atlıların her biri, kan ter içindeki atlarından atlayıp düzensizlik ve umutsuzluğun kol gezdiği yerlere ayak basarlar. Çoban Yıldızı gibi geleceği gösterir. Bu atlı, gerçeği getirir. Buyruklar da dünyayı yeni baştan kurar.
Savaşın taslağı böyle işte. Savaşın renkli resim albümü. Savaş, savaşa benzesin diye, elinden geleni yapar herkes. Hem de dindarca. Herkes kurallara göre oynamaya çabalar. Öyle olunca savaş, bir savaşa benzeyebilir belki.
Takımlar, belirli bir amaç olmadan, savaşın bir savaşa benzemesi için kurban edilir. Hiç kimse de bu savaşın hiçbir şeye benzemediğini, hiç-

bir anlamı olmadığını, hiçbir taslağa uymadığını, büyük bir ciddiyetle çekilen iplerin kuklalara artık ulaşmadığını, kendi kendine itiraf etmez. Genelkurmaylar, hiçbir yere ulaşmayacak olan bu buyrukları, inançla postalarlar. Bizden, elde etmemiz olanaksız bilgiler istenir. Hava ordusu, savaşı Genelkurmaylara açıklamayı göze alamaz. Havacılık, gözlemleriyle varsayımları denetleyebilir. Ama ortada varsayım diye bir şey yok artık. Sayıları elliye yaklaşan takımlardan, yüzü olmayan savaşa bir yüz yapmaları istenmektedir. Bir falcılar odasına başvurur gibi başvururlar bize. Gözlemci-falcı arkadaşım Dutertre'e bakıyorum. Dün, tümendeki bir albaya şöyle karşılık veriyordu: "Peki, yerden on metre yükseklikten ve saatte yüz otuz kilometre uçarken, mevzileri nasıl saptayabilirdim?

Bakın, üstünüze atış açılınca, anlarsınız bunu!

Üstünüze atış açılan yerde Almanlar vardır."

"Çok güldüm," diyordu, Dutertre, tartışmadan sonra.

Çünkü Fransız askerleri, hiç Fransız uçağı görmemişlerdir. Dunkerque'ten Alsace'a dek, binlerce uçak dağılmıştır. Ama bunların sonsuzluk içinde dağılmış olduğu da söylenebilir. Bu yüzden de bir uçak hızla geçti mi, Alman uçağıdır o. Bombalarını salıvermeden önce onu indirmek, en iyisidir. Bir homurtu duyulur duyulmaz, makineliler ve uçaklar ateşe hazır beklemeli.

"Böyle bir durumda, ne işe yarar ya bizim bilgilerimiz!" diye ekliyordu Dutertre.

Ama bu bilgiler de göz önüne alınır; çünkü bir savaş taslağında, bilgileri de hesaba katmak gerekir!

İyi ama savaş, savaşlıktan çıkmıştı.

Neyse ki bilgilerimiz göz önüne alınmayacak, bunu biliyoruz; çünkü bu bilgileri veremeyeceğiz. Yollar tıkalı olacak. Telefonlar çalışmayacak. Genelkurmay, aceleyle taşınacak. Düşmanın durumuyla ilgili önemli bilgileri bize düşman verecek. Birkaç gün önce, Laon yakınlarında, safların olası durumunu tartışıyorduk. Generale bir irtibat teğmeni gönderiyoruz. Yarı yolda, generalin yeriyle bizim üs arasında, teğmenin arabası yolun ortasında duran bir kompresör merdanesiyle karşılaşır; arkasında iki zırhlı araç saklanmaktadır. Teğmen geri döner hemen; ama makineli sağanağı onu öldürür, sürücü yaralanır. Zırhlı araçlar Alman araçlarıdır.

Aslında Genelkurmay, yandaki odadan kendisine soru sorulan bir briç oyuncusuna benzemektedir:

"Maça kızını ne yapmam gerek?"

Oyunu görmeyen kişi omuzlarını silker. Oyunu görmediği için nasıl yanıtlasın?

Ama bir Genelkurmay'ın omuzlarını silkmeye hakkı olamaz. Kenetlediği birkaç adamını elinde tutmak ve savaş sürdükçe, tüm kozlarını oynamak için onları harekete geçirmek zorundadır. Gözü kapalı olarak da olsa, hareket etmek, hareket ettirmek zorundadır.

Oysa bir maça kızına, rastgele bir rol vermek güçtür. Önce şaşkınlıkla, sonra apaçık gördük ki olacakları önceden sezebilmişiz; ama olan olup

da her şey yıkılmaya başlayınca, yapılacak iş kalmadığını anladık. Yığınla sorunun ezdiği, yenik düşmüş bir ordunun, bu durumdan kurtulmak için yaya ve topçularını, tanklarını, uçaksavarlarını sonuna kadar kullandığı sanılır... Oysa yenilgi, sorunları altüst eder. Ortada oyun diye bir şey kalmaz. Uçaklarını, tanklarını, maça kızını nasıl kullanacağını bilemez...
Ona etkili bir rol bulmak için epey kafa yorduktan sonra, Maça kızı rastgele atılır masaya. Heyecan değil can sıkıntısı vardır. Heyecana bürünen yalnızca zaferdir. Zafer düzenler, zafer yapar. Herkes de taşlarını taşırken soluk soluğa kalır. Oysa yenilgi, insanları bir tutarsızlık, bir anlamsızlık, bir boşluk içine atar, sonunda işe yaramazlık duygusuna sürükler.
Çünkü bizden istenen görevler anlamsızdır. Günden güne daha da anlamsızlaşır. Ne kadar çok kan dökülürse, o kadar anlamsızlaşır. Buyruk verenler, bir dağın kaymasını önlemek için son kozlarını masanın üstüne atmaktan başka çare bulamazlar.
Dutertre ile ben, bu son kozlardanız ve komutanı dinliyoruz. Öğleden sonraki programı bize anlatıyor. On bin metre yükseklikteki uzun bir uçuştan dönünce, Arras Bölgesinin tank parklarının yedi yüz metreden taramaya yolluyor bizi. Sanki bize şunları söylüyormuş gibi anlatıyor:
"İkinci sokağa sapar, karşınıza ilk çıkacak alanın köşesinde dursunuz. Orada bir tütüncü var; bana bir kutu kibrit alırsınız."
"Peki, Komutanım."
Sıradan görev, sıradan sözlerle veriliyor.
Kendi kendime:
"Fedai görevi," diyorum. Düşünüyorum... Pek çok şey düşünüyorum. Sağ kalırsam, gece olunca düşünürüm. Acaba sağ kalır mıyım? Görev kolaysa, üçte biri geri dönüyor.
Biraz "sıkıcı" olursa, geri dönmek daha zor elbet!
Burada, Binbaşı'nın odasında, pek yüce, görkemli, yiğitçe ve acı bile görünmüyor bana. Yalnızca bir düzensizlik belirtisi ölüm.. Düzensizliğin bir sonucu. Grubumuz bizi yitirecek, tıpkı tren aktarmalarında kargaşa yüzünden yitirilen bagajlar gibi.
Savaş üstüne, ölüm üstüne, özveri üstüne, Fransa üstüne, başka şey konusunda düşünmedim değil ama yönetici bir kavram ve açık bir dil yok elimde. Düşüncelerim çelişkili. Gerçeğim paramparça; onları teker teker düşünebiliyorum. Sağ kalırsam, düşünmek için geceyi bekleyeceğim. Sevgili gece. Gece, akıl uyur, her şey olduğu gibi vardır. Gerçekten önemli olan varlıklar, kendi biçimlerine bürünür, gündüzün yok edici çözümlerinden kurtulurlar. İnsan, parçalarını toplar ve sakin bir ağaç oluverir yeniden.
Gündüz, karı koca kavgalarınındır; oysa gece, kavga edenler yeniden bulurlar aşkı. Çünkü aşk, o söz rüzgârından daha büyüktür. Erkek, yıldızların altında, penceresine yaslanır, uyuyan çocukların, yarınki ekmeğin, orada, son derece nazik, ince ve geçici varlık olan, dinlenen karısının sorumluluğunu yeniden yüklenir. Sevgi tartışılmaz. O vardır. Gece gelsin de sevilmeye hak kazanmış bir varlık gözüme görünsün!

Uygarlığı, insanın yazgısını, ülkemdeki dostluğun tadını düşüneyim. Üstün ama belki de dile gelmemiş bir gerçeği hizmet etmeyi dileyeyim. Şu anda, bağışlanmaktan uzak bir Hıristiyan'a benziyorum tıpkı. Dutertre ile birlikte, namusumla ama hiç kuşkusuz özü kalmamış töreleri kurtarıyormuşçasına oynayacağım rolümü. Tanrı'dan boşalmış töreleri. Daha yaşayabilirsem, bizim köyün anayolunda, sevgili yalnızlığıma bürünerek biraz yürümek ve neyin uğrunda ölmem gerektiğini anlamak için geceyi bekleyeceğim.

II

Düşümden uyanıyorum. Binbaşı, tuhaf bir öneriyle şaşırtıyor beni:
"Eğer bu görev sizi çok sıkacaksa... Kendinizi formda hissetmiyorsanız, derim ki..."
"Ne demek, Binbaşım!"
Binbaşı, böyle bir önerinin saçma olduğunu bilir. Ama bir takım geri gelmeyince yüzlerdeki gerginlik de fark edilir. Bu gerginlik, bir önsezi olarak yorumlanır. İnsan, buna önem vermemekle suçlar kendini.
Binbaşı'nın tedirginliği İsrael'i anımsattı bana. Önceki gün, Haberler Bürosu'nun penceresinde sigara içiyordum. Onun, hızlı hızlı yürüdüğünü gördüm. Burnu kıpkırmızıydı. Onun büyük, kıpkırmızı ve Yahudi burnu birden ilgimi çekmişti.
Burnuna baktığım bu İsrael'e karşı derin bir dostluk besliyordum. Gruptaki en yürekli pilot arkadaşlardan biriydi. Yürekli olduğu kadar da alçakgönüllüydü. Ona, Yahudi'lerin tedbirli oluşundan öylesine çok söz etmişlerdi ki yürekliliği, tedbirli olma anlamına alıyor gibiydi. Yenmek için sabır gösteriyordu.
Neyse, kocaman kırmızı burun bir an gözüme çarptı; ama İsrael çok acele yürüdüğünden, kendisi ve burnu hemen geçip gitti. Canım şaka yapmak istemedi, Gavoille'e döndüm:
"Onun burnu neden böyle?"
"Annesi öyle yapmış," diye yanıt verdi Gavoille.
Ardından ekledi:
"Alçaktan uçacakmış; tuhaf bir görev. Gidiyor işte."
"Ya!"
Akşam, İsrael'in dönmesini beklemediğimiz bir anda, donuk bir yüzde, tek başına, içten gelen bir güçle çok ağır kuşkuları belirten o burnu anımsadım. İsrael'in gitmesini ben emretmiş olsaydım, bu burnun hayali, bir sitem gibi uzun uzun kovalardı beni. Hareket emri verilince, "Evet, Binbaşım. Peki Binbaşım," sözünden başka bir söz etmemişti kuşkusuz.
Yüzünün bir tek kası bile oynamamıştı İsrael'in. Ama burnu, yavaş yavaş, sinsice ve haince ışımaya başlamıştı. İsrael, yüzünün çizgilerini kontrol edebiliyor ama burnunun rengini edemiyordu. Burnu da bunu kötüye kullanıp kendi başına kendini göstermenin yolunu bulmuştu. Burnu, İsrael'in haberi olmadan, bu emri şiddetle kınadığını Binbaşı'ya bildirmişti.

Belki de bu yüzden Binbaşı, yüzlerinde önseziler okuduğu kimseleri göndermekten hoşlanmaz. Önseziler, aşağı yukarı her zaman aldatıcıdır ama savaş buyruklarına bir yargı havası verirler. Oysa Ali as bir komutandır, yargıç değil. Geçen gün erbaş T.için de öyle oldu.
İsrael'in yürekli oluşu kadar korkaktı T.
Gerçekten de tanıdıklarımın içinde çok korkan tek erkekti. Bir savaş buyruğu verilince, T.'de tuhaf bir baş dönmesi görülürdü. Sıradan daha amansız ve ağır seyreden bir şeydi bu. T. ayaklarından başlayıp başına kadar kaskatı kesilirdi. Yüzünde hiçbir anlam kalmaz, gözleri parlamaya başlardı.
Burada bana çok utanmış gibi görünen, İsrael'in öleceği için çok utanan T. aynı zamanda da çok öfkelenen İsrael'in tam tersine hiç tepki göstermiyordu. O tepki göstermez, birden değişirdi. Konuşması sona erince, o birden tasalanıverirdi. Tasalanınca, yüzüne boydan boya bir ışık yayılırdı. Ondan sonra T. başka bir dünyaya göç etmiş gibi olurdu. Onunla evren arasında, bir ilgisizlik çölünün yayıldığını sezerdi insan. Başka hiçbir yerde, hiç kimsenin böylesine kendinden geçtiğini görmedim.
Daha sonra Binbaşı:
"O gün, onun gitmesine izin vermemeliydim," diyordu.
O gün, Binbaşı, gideceğini bildirince, T. hem sararmış hem de gülümsemeye başlamıştı. Yalnızca gülümsemişti. Belki de cellat fazla ileri gidince, işkence çekenler böyle yapıyorlardır.
"İyi değilseniz, yerinize başkasını yollayayım..."
"Hayır Binbaşım, sıra benim."
T. Binbaşı'nın önünde esas duruşta duruyor, hiç kımıldamadan gözünün içine bakıyordu.
"Kendinize güvenemiyorsanız, neden olmasın..."
"Sıra bende Binbaşım, sıra bende."
"Ama T..."
"Binbaşım..."
Adam bir kütleye benziyordu.
Alias da:
"O zaman gitmesine, izin verdim," demiş.
Sonradan olanlar, hiç açıklanmadı. Bir uçakta, makineli tüfekçi olan T. bir düşman uçağının saldırısına uğramış. Ama makineli takılınca, avcı dönüp uzaklaşmış. Pilotla T, üs yakınlarına dek birbirleriyle konuşmuşlar ama pilot anormal bir durum fark etmemiş, ancak inişten beş dakika önce, T.'den yanıt alamamış.
Akşam T.'yi buldular, uçağın arka kanatları kafatasını kırmıştı. Uçak berbat koşullarda son hızla giderken, dost bir bölgede hiç tehlike kalmamışken, paraşütle atlamıştı. Avcı uçağının geçişi, ona dayanılmaz bir çağrı gibi gelmişti.
"Gidip giyinin," dedi Binbaşı bize. "Saat beş buçukta havada olun."
"Hoşça kal Binbaşım."
Binbaşı, belli belirsiz bir el hareketiyle yanıt veriyor. Batıl inanç mı ne? Sigaram sönünce, ceplerimi boş yere karıştırıyorum.

"Neden hiç kibrit bulunmaz sizde?"
Doğru bu. Veda ettikten sonra kapıdan dışarı çıkarken, kendi kendime: "Neden hiç kibritim olmaz ki?" diye soruyorum.
"Bizi yolladığı için canı sıkkın," diyor Dutertre.
Bense, "ona vız gelir bu," diye düşünüyorum. Bu haksız şakayı aklımdan geçirirken, Alias'ı düşünmüyordum. Kimsenin itiraf etmediği bir gerçek kafamı kurcalıyor: İç yaşamımız kesintilidir. Yalnız akıl yaşamı süreklidir ya da aşağı yukarı öyledir. Çözümleme yetimde değişiklikler var. Oysa Ruh, nesnelere bakmaz, nesneleri birbirine bağlayan öze bakar. Görüntünün ardında okunan yüze. Ruh da tam bir saplantıdan salt körlüğe geçer. Çevresini seven insan, öyle bir an gelir ki çevresinde, bir araya gelmiş uyumsuz nesnelerden başka bir şey göremez olur. Öyle bir an gelir ki karısını seven kimse, sevgide bir yığın dert, bir yığın aksilik, bir yığın baskı görür. Şu müzikten hoşlanan kimse, zaman gelir ondan bir şey anlamaz. Şimdi olduğu gibi zaman gelir, artık ülkemi anlayamam. Bir ülke, töreler, yöreler ve aklımla her zaman kavrayabileceğim öğeler değildir. Bir varlıktır o. Zaman gelir, Varlıklara karşı gözümün kör olduğunu anlarım.
Binbaşı Alias, geceyi General'in yanında salt mantık tartışmasıyla geçirdi. Salt mantık, Ruh'un yaşamını yıkmaya yarar. Sonra yoldaki sonu gelmeyen tıkanıklıklar yüzünden kendini tüketti. Sonra da Grub'a dönünce, yüzlerce maddi güçlükle, önlenemeyen bir dağ kaymasının binlerce sonucu gibi, insanı yavaş yavaş kemiren güçlüklerle karşılaştı. Sonunda da olmayacak bir göreve göndermek için çağırdı bizi. Genel tutarsızlığın araçlarıyız biz. Biz onun gözünde, nesneleri belli bir görüşe göre gören ya da görmeyen, belli bir düşünüşü, yürüyüşü olan, belli bir özellikle yiyip içen ve gülümseyen Saint-Exupéry ya da Dutertre değiliz. Kocaman bir yapının parçalarıyız; bu parçaların birbirlerine nasıl eklendiklerini anlamak için de zaman gerek; sessizlik içinde olmak ve uzaktan bakmak gerek. Bir tik yüzünden acı çekmiş olsaydım, Alias, bende tikten başka bir şey görmezdi. Arras'a o tikin simgesini yollardı yalnızca. Ortaya çıkan sorunların kargaşasında, yıkıntının ortasında, bizler de parçalara ayrılmışız. Bu ses. Bu burun, Bu tik. Parçalar insanı heyecanlandıramaz.
Burada söz konusu olan Binbaşı Alias değil, tüm insanlar. Cenaze angaryaları sırasında ölüyü seviyoruz ama ölümle bağlantı kuramıyoruz. Ölüm büyük bir şeydir. Ölünün düşünceleri, eşyaları, alışkanlıklarıyla bizim aramızda yeni bir ilişki ağıdır ölüm. Dünyanın yeniden düzenlenmesidir. Görünüşte hiçbir şey değişmemiştir ama her şey değişir. Kitabın sayfaları aynıdır ama anlamı başkadır. Ölümü algılamak için ölüyü arayacağımız anları düşünmeliyiz. O zaman eksikliğini duyarız. Yaşasaydı, sizi arayacağı anları tasarlamak. O zaman bizi aramaz artık. Dostça ziyaretini anımsamak, o zaman duyarız acıyı. Yaşamı, gelecek olarak görmeliyiz. Ama gömüldüğü gün, geleceği ve zamanı kalmamıştır onun. Ölü parça parçadır hâlâ. Toprağa verildiği gün, tepinmeyle, gerçek ya da yapmacık dostların elini sıkmakla, maddi sorunları çözmekle uğraşırız. Ölü, ancak ertesi gün, sessizlikte ölecektir. Bize tü-

müyle görünecek, bütünüyle ayrılacaktır varlığımızdan. İşte o zaman çekip giden ve artık tutamadığımız kişi için bağırıp çağıracağız.
Savaş kahramanlıkları albümündeki resimlerden hoşlanmam. Yiğit savaşçı bir damla gözyaşını siler, kaba şakalarla heyecanını gizler. Yalandır bu. Yiğit savaşçı hiçbir şeyi gizlemez. Şaka ediyorsa, şakayı düşündüğü içindir.
İnsanın iyiliği tartışılmaz. Binbaşı Alias, son derece duyarlıdır. Geri dönmezsek, herkesten çok o üzülecektir belki de. Yeter ki bir yığın ayrıntıyı değil de bizi gözünün önüne getirsin. Yeter ki bizi yeniden canlandırmak için sessizlik olsun. Çünkü bizi kovalayan gözetici, bu gece de Grup'u başka yere göç etmeye zorlarsa, bozulmuş bir kamyon tekerleği, çığ gibi yağan sorunların arasında, ölümümüzü erteleyecektir. Alias da üzülmeyi unutacaktır.
Ölüme giden ben, böylece, Batı'nın Naziliğe karşı savaşını düşünmüyorum artık. Şu anın ayrıntılarını düşünüyorum. Aras'ın yedi yüz metre üstünden uçmanın saçmalığını düşünüyorum. Bizden istenen bilgilerin boşluğunu, bana, cellada gidiyormuşum gibi gelen giyinmemin uzayışını. Sonra da eldivenlerimi.. Şu lanet eldivenleri nerede bulurum acaba? Eldivenlerimi yitirdim.
Oturduğum katedrali göremiyorum artık.
Ölümlü bir tanrıya hizmet için giyiniyorum.
Köpeğinin sesiyle seslenen bir köyün büyüsüne kapılmışımdır her zaman.
Kendimi anlatacağımdan hiç umudum yok; benim için hiç fark etmez nasılsa. Tohumluk buğdaylarının, hayvanlarının, törelerinin üstüne kapıları sıkıca kapatmış, uymaya hazırlanan düzenli köyüm, yeter ki bana görünsün!
Tarladan dönmüş köylüler, yemekten kalkıp çocuklarını uyuttuktan sonra, lambayı söndürerek sessizlikleri içinde eriyecekler, iyice gerilmiş güzel köy çarşafları altında, solumalarının kımıltısından başka bir şey kalmayacak, tıpkı fırtına sonrası, denizde sönen dalgalar gibi...
Tanrı, gece bilançosu yapılırken, zenginliklerin kullanılmasına ara verir. Yedeğe alınan miras, insanlar elleri açık, parmakları sabaha kadar çözen, karşı gelinmez uykunun etkisiyle dinlendikleri zaman, bu yüzden gözüme daha belirgin görünecek.
O zaman, adı olmayan o varlığı belki doyasıya görebileceğim. Ellerini uzatmış, ateşe doğru giden bir kör gibi yürüyeceğim. Ne olduğunu bilemez; ama yine de bulmuş onu. Belki, korunması gereken görünecektir, görünmeyen, bir kor gibi köy gecelerinin külleri altında sürekli saklanan varlık.
Başarılmamış bir görevden, hiçbir umudum olamazdı. Bir tek köyü bile anlayabilmek için önce...
"Yüzbaşım!"
"Ne var;"
"Altı avcı uçağı. Altısı da sol ileride!"
Gök gürültüsü gibi çınlayıverdi bu söz.

Gerek... Gerek... Önce, alacağımı almak isterdim. Sevgiye hakkım olsun isterdim. Kimin için öldüğümü bilmek isterdim...

III

"Çabuk ol... Eldivenlerim nerede?.. Hayır... Bunlar değil... Çantamda ara..."
"Bulamıyorum, Yüzbaşım."
"Budalasın sen."
Tümü budala bunların, eldivenlerimi bulamayan.. Öteki de, alçaktan uçuş görevini aklına koyan şu Genelkurmaydaki adam.
"Senden bir kalem istedim. Senden kalem isteyeli iki dakika oldu... Kalemin yok mu?"
"Var, Yüzbaşım."
Akıllı geçinen biri daha!
"Kalemi bir ipe bağla. Bu ipi de şu iliğe iliştir...
Söylesene, mitralyözcü, hazırlanmaya niyetiniz yok mu?"
"Hazırım ben, Yüzbaşım."
"Ya, peki."
Sonra gözetleyiciye dönüyorum:
"Tamam mı Dutertre? Eksik yok ya? Yönleri hesapladınız mı?"
"Yönler tamam, Yüzbaşım..."
İyi, yönleri tamammış. Fedai görevi... Sorarım size, kimsenin gerek duymadığı, birimiz sağ kalır da getirirsek, verecek kimse bulamayacağımız bilgiler uğruna, bir takım gözden çıkarılır mı?
"Genelkurmay'a, ispirtizmacılar tutsalar daha iyi ederler..."
"Neden?"
"Bu gece döner masada, istedikleri bilgileri onlara ulaştırabilelim diye."
Yaptığım şakadan kendim de pek gururlanmıyorum; ama yine de söyleniyorum:
"Kurmaylar, kurmaylar, kutsal görevlere kendileri gitseler ya!"
Görev umutsuz gibi görününce, insan diri diri yanmaya giderken, bu uzun giyinişler, bu takımlar ne işe yarayacak? Üst üste üç kat giyinmek; gezgin satıcılar gibi oradan oraya taşınan yedek parça çantası taşımak; oksijen, ısıtma, haberleşme düzenini kurmak öyle zor ki! Bu maskenin içinde soluk alacağım.
Beni uçağa bağlayan bu lastik boru, göbek bağı kadar gerekli.. Uçak, insanca ilişkilerime girmekte! Yüreğimle benim arama organlar eklemişler. Dakikadan dakikaya ağırlaşıyor, hantallaşıyor, daha zor kımıldıyorum. Bir külçe gibi dönüyorum, bir kayışı sıkmak ya da sıkışmış bir kapağı açmak için eğilirsem, bütün eklem yerlerim ses çıkarıyor. Eski kırıklarım acıyor.
"Bana başka bir başlık ver. Benimkini istemiyorum diye yirmi kez söyledim sana. Çok sıkıyor."
Yükseklerde, kafatası neden şişer, bunu Tanrı bilir ancak. Yerdeyken normal oturan başlık, on bin metrede, mengene gibi sıkar kemikleri.
"Ama bu, başka başlık, Yüzbaşım. Onu değiştirdim..."

"Ya! İyi."
Çünkü durmadan homurdanıyorum ama hiç üzüntü duymuyorum. Çok haklıyım. Zaten bunların hiç önemi yok. Şu anda, az önce sözünü ettiğim içteki o çölün tam ortasındayım. Burada her şey yıkıntı halinde.. Bu öğleden sonranın akışını değiştirebilecek mucizenin olmasını dilemeye bile utanç duymuyorum.
Örneğin iç telefonun bozulmasını. İç telefonlar her zaman bozuktur zaten! Dökümtü şeyler!
Bir telefon bozulması, fedailik görevinden kurtarır bizi...

Yüzbaşı Vezin karamsar bir yüzle bana yaklaşıyor. Yüzbaşı Vezin, göreve gitmeden önce, her birimize karamsar bir yüzle yaklaşır. Düşman uçaklarının gözetleme örgütleriyle ilişkilerinden sorumludur Yüzbaşı Vezin. Görevi, bunların hareketleri konusunda bize bilgi vermektir. Vezin, çok sevdiğim bir dost ama kara gün habercisidir. Onu gördüğüme üzülüyorum.
"Dostum," der Vezin; "çok kötü, çok kötü, çok kötü!"
Sonra cebinden kâğıtlar çıkarır ve bana kuşkuyla bakarak:
"Nereden çıkıyorsun?"
"Albert'den."
"Tamam, tamam ama çok kötü bu!"
"Saçmalama, ne varmış?"
"Gidemezsin!"
Gidemem mi! Çok iyi bu, Vezin! Allah babadan dile de telefon bozulsun!
"Geçemezsin."
"Neden geçemeyecekmişim?"
"Çünkü Albert'in üstünde, durmadan nöbet değiştiren üç Alman avcı birliği var. Biri altı bin metrede, öteki yedi binde, diğeri de on binde. Yedeği gelmeden, hiçbiri yerinden ayrılmıyor. Yasak etmişler her şeyden önce. Kendini bir ağa atmış olacaksın. Şuraya bak!.."
Üzerine anlaşılmaz bir şeyler karaladığı bir kâğıt gösterdi bana.
Defolup gitse, daha iyi ederdi Vezin. Yasak sözleri beni etkiledi. Kırmızı ışıklara ve yasaya aykırı davranışlara takıldı aklım. Ama burada yasaya aykırı davranış, ölüm demektir. Özellikle "a priori"den nefret ediyorum. Kişisel olarak yasaklandım gibi geldi bana.
Aklımın olanca gücüyle düşünüyordum. Düşman elbette öncelikle savunmaya bakar. Boş söz bunlar... Avcılar vız gelir bana. Yedi yüz metreye inince, Alman topları beni düşürecek nasılsa.
Iskalamazlar!
Birden saldırganlaşıyorum:
"Demek, Alman Hava Kuvvetleri var diye benim havalanmamın tehlikeli olduğunu bildirmeye geldin! Git de generale söyle!"
Vezin, bana ünlü uçaklarını anlatırken: "Albert'in çevresinde uçan bazı uçaklar," demiş olsaydı ne olurdu sanki!
Anlam yine aynı olurdu!

IV

Her şey hazır! Uçaktayız. Geriye telefonları denemek kaldı...
"Beni iyi duyuyor musunuz, Dutertre?"
"İyi duyuyorum, Yüzbaşım."
"Ya siz nişancı, iyi duyuyor musunuz?" "Ben... Evet... Çok iyi."
"Dutertre, nişancıyı duyuyor musunuz?"
"Duyuyorum Yüzbaşım."
"Nişancı, Teğmen Dutertre'i iyi duyuyor musunuz?"
"Ben... Evet... Çok iyi."
"Neden hep, 'ben... Evet... Çok iyi' diyorsunuz?"
"Kalemimi arıyorum, Yüzbaşım." Telefonlar bozuk değil.
"Nişancı, şişelerdeki hava basıncı normal mi?" "Ben... Evet... Normal."
"Üç şişede de mi?" "Üçünde de."
"Tamam mı Dutertre?" "Tamam."
"Tamam mı nişancı?"
"Tamam."
"Öyleyse gidiyoruz!" Sonra, yerden yükseliyorum.

V

Bunalım, gerçek bir kimliğin yitirilmesinden kaynaklanır. Mutluluğum ya da umutsuzluğumla bağıntılı bir haber bekliyorsam, boşluğa atlıyormuş gibi olurum. Kararsızlık beni sallantıda bıraktığı sürece, duygularım ve davranışlarım, geçici olarak kılık değiştirir. Zaman, saniye saniye bir ağacı oluşturduğu gibi bir saat sonra içime yerleşecek olan gerçek kişiyi oluşturmaktan vazgeçer. Bu bilinmeyen ben, bir hayalet gibi bana doğru gelmektedir dışarıdan. İşte o zaman bir sıkıntı duyarım. Kötü haber bunalım değil de acı yaratır: Bambaşka bir şeydir bu.
Oysa şimdi zaman, boşa akmaz oldu. Sonunda görevimin içine yerleştim. Kendimi, yüzü olmayan bir geleceğe fırlatmıyorum artık. Bir yangın kasırgasında, belki de pike yapmayı deneyecek adam değilim artık. Gelecek, yabancı bir görüntü gibi aklımı kurcalamıyor. Bundan böyle davranışlarım birbiri ardına geleceği yaratıyor. Pusulayı hep 313 derecede tutmak için kontrol eden adamım. Pervanelerin dönmesini ve yağın ısınmasını ayarlayanım ben. Ani ve acele tasalardır bunlar. Ev işleri, yaşlanma duygusunu yok eden günlük ufak tefek işlerdir. Gün, çok temiz bir ev, iyi cilalanmış bir tahta, gereği kadar alınmış oksijen oluverir. Gerçekten de oksijenin ayarını kontrol ediyorum; çünkü hızla yükseliyoruz: Altı bin yedi yüz metredeyiz.
"Oksijen tamam mı, Dutertre? İyi misiniz?"
"Tamam Yüzbaşım,"
"Hey nişancı, oksijen tamam mı?"
"Ben... Evet... Tamam Yüzbaşım..."
"Kaleminizi bulamadınız mı?"
Ben de makineli tüfeklerimi kontrol amacıyla bir S düğmesine, bir A düğmesine basan insan oluyorum. Bu arada,

"Hey nişancı, geriye doğru ateş alanınızda çok büyük bir kent yok ya?"
"Yo... Yok, Yüzbaşım."
"Haydi. Mitralyözlerinizi deneyin bakalım."
Mermi sağanağı işitiyorum.
"İyi çalıştı mı?"
"İyi çalıştı."
"Bütün makineliler mi?"
"He... Evet... Hepsi."
Sıram gelince, ben de atışa başlıyorum. Hiç çekinmeden dost toprakların açığına yağdırdığım bu mermilerin nereye gittiklerini merak ediyorum. Kimseyi öldürmezler. Yeryüzü büyüktür.
Böylece her dakika, kendi içindeki şeyle beni beslemektedir. Olgunlaşan bir meyve kadar tasasızım. Çevremdeki uçuş koşulları değişecektir kuşkusuz. Koşullar ve sorunlar. Ama oluşmakta olan bu geleceğin içene katılıyorum. Zaman beni yavaş yavaş yoğuruyor. Çocuk, sabırla bir yaşlı haline gelecek diye ürkmez hiç. Çocuktur o ve çocuk oyuncaklarıyla oynar. Ben de oynuyorum. Yöneticisi olduğum çevrenin kadranlarını, kollarını, düğmelerini, kaldıraçlarını sayıyorum. (Gözlenmesi, çekilmesi, çevrilmesi ya da itilmesi gereken yüz üç nesne sayıyorum. Makinelilerimin komut aracını iki sayarken, hile yapmıyorum; onun bir de emniyet mandalı var.) Bu gece, beni evinde barındıran çiftçiye sürpriz yapacağım. Ona:
"Bugün bir pilotun, kaç aracı kontrol etmek zorunda olduğunu biliyor musunuz?" diyeceğim.
"Nereden bileyim ki?"
"Zararı yok. Bir sayı söyleyiverin."
"Hangi sayıyı söylememi istiyorsunuz?"
Çünkü benim çiftçi incelikten yoksun.
"Herhangi bir sayı söyleyin."
"Yedi."
"Yüz üç!"
Ben de sevineceğim elbet.
Tıka basa dolduğum bütün araçların yerlerine yerleşmeleri ve anlam kazanmalarıyla rahatım arttı. Boru ve kablolardan oluşan bu işkembe, gidiş geliş ağı oluverdi. Uçağa yayılan bir organizmayım ben. Giysilerimin ve oksijenimin ısısını artıran şu düğmeyi çevirince, uçağım rahatımı sağlar. Zaten oksijen çok ısınmış, burnumu yakıyor. Oksijen dağıtımı da yükseltiye göre karmaşık bir aygıtla ayarlanmaktadır. Beni besleyen de uçaktır. Uçuşa çıkmadan önce, bunu insanlık dışı olarak görürdüm, oysa şimdi beni emziren uçağa karşı, bir tür sevgi duyuyorum. Meme çocuğunun sevgisi gibi bir şey!

Ağırlığıma gelince, çeşitli destekler üzerine dağılmıştır o. Üst üste giyilmiş üç kat giysilerimin, hantal paraşütümün ağırlığı, oturduğum yere yüklenmiştir. Kocaman ayakkabılarım dümen pedalına dayanır. Yerdeyken çok beceriksiz olan kalın ve sert eldivenli ellerim, volanı kolayca çevirir... Volanı çevirir... Volanı çevirir...

"Dutertre!"
"...Başım?"
"Önce elektrik anahtarınızı kontrol edin. Sizi kesik kesik işitiyorum. Duyuyor musunuz beni?"
"Sizi..Duyuyorum...Yüz..."
"Şu zırıltıyı sallasanıza! Beni duyuyor musunuz?"
Dutertre'in sesi düzeliyor yeniden:
"Sizi çok iyi duyuyorum Yüzbaşım!"
"İyi. Ama bugün de komut kabloları donuyor, volan sert; dümen pedalı da iyice sıkıştı!" "Oh oh! Yükseklik ne kadar?" "Dokuz bin yedi yüz."
"Ya soğuk?"
"Kırk sekiz derece. Sizde oksijen tamam mı?"
"Tamam Yüzbaşım."
"Nişancı, oksijen tamam mı?"
Yanıt yok.
"Hey, nişancı!"
Yanıt yok.
"Hey, nişancı!"
"Dutertre, nişancıyı duyuyor musunuz?"
"Bir şey duymuyorum Yüzbaşım..." "Ona seslenin!" "Hey nişancı! Hey!"
Yanıt yok.
Ama dalmadan önce, ötekini uyandırmak için uçağı sertçe sallıyorum.
"Yüzbaşım?" "Siz misiniz nişancı?"
"Ben... Evet..." "Emin değil misiniz yani?"
"Eminim!"
"Neden yanıt vermiyordunuz?"
"Radyoyu deniyordum. Fişi çıkarmıştım!"
"Sersemin birisiniz siz! Sizi uyarıyorum! Az kalsın dalıyordum! Öldünüz sanmıştım sizi!"
"Ben... Hayır..."
"Sözünüze inanıyorum. Ama bana bir daha oyun etmeyin! Haber verin, Tanrı aşkına! Fişi çıkarmadan önce!"
"Özür dilerim Yüzbaşım. Peki Yüzbaşım. Haber veririm."
Çünkü oksijen kesilmesi, organizmaya kendini duyurmaz. İnsanı tuhaf bir rahatlık kaplar, birkaç saniye sonra kendinden geçer, birkaç dakika sonra da ölür insan. Bu yüzden de pilotun oksijen ayarını durmadan kontrol etmesi ve yolcularının durumunu yoklaması gerekir.
Maskemin borusunu, burnumda o yaşam veren sıcak hava akımlarını duymak için ikide bir sıkıştırıyorum.

Aslında görevimi yapıyorum ben. Kendi kendine yeten, anlam yüklü bazı işlerin verdiği fiziksel zevkten başka bir şey duymuyorum. Büyük bir tehlike duygusuna (Giyinirken çok endişeliydim oysa.) ya da büyük bir görev duygusuna kapıldığım yok. Batı ile Nazizm arasındaki savaş, şimdi kendi davranışlarımın çapına getirilip, düğmeler, kaldıraçlar, musluklara uygulanmış bir eylem oluveriyor. Öyledir de. Tanrı sevgisi, zangoçta, mum yakma sevgisine dönüşür. Zangoç, görmediği kilisede

eşit adımlarla gider ve şamdanları birer birer ışıttığına sevinir. Tümü yanınca da ellerini ovuşturur. Kendinden gurur duyar.
Ben de pervanelerimin dönüşünü çok iyi ayarladım ve rotayı bir derece farkla tutuyorum. Dutertre, biraz pusulaya bakıyorsa, şaşırıyordur buna...
"Dutertre... Beri... Rote pusulada... İyi mi?"
"Hayır Yüzbaşım. Çok saptınız, sağa kaydırın." Çok kötü!
"Yüzbaşım, mevzilerden geçiyoruz. Fotoğraf çekmeye başlıyorum. Yükseklik ne kadar?" "On bin."

VI

"Yüzbaşım..Pusula!"
Doğru. Sola sapmışım. Rastlantı değil bu... Beni iten Albert kenti. Onun çok uzakta, sağda olduğunu seziyorum. Ama şimdiden, "a priori" yasağının bütün yüküyle bedenime yüklendiğini anlıyorum. Kollarımın, bacaklarımın hantallığında, ne anılar gizlidir! Bedenim, geçirdiği düşmeleri, kafatası kırıklarını, şurup gibi yoğun komaları, hastane gecelerini anımsamaktadır. Bedenim darbelerden korkar. Albert'den sakınmaya çalışır. Ona dikkat etmezsem, sola sapar. Kendisini bir kez ürkütmüş olan engelden ömür boyu ürken yaşlı at gibi sola çeker. Bunu yapan da bedenimdir... Aklım değil... Daldığım zaman, bedenim bundan sinsice yararlanarak Albert'i ıskalar.
Çünkü fazla sıkıntı duymuyorum. Görevimin başarısız olmasını dilemiyorum artık. Az önce, bunu dilediğimi sanmıştım. Kendi kendime:
"Telefonlar bozulacak. Çok uykum var. Uyumaya gideceğim," diyordum. Tembellik edebileceğim o yatak gözümde tütüyordu. Ama içimden, başarılmamış bir görevin insanda, buruk bir rahatsızlık duygusundan başka bir şey bırakmadığını da biliyordum. Olması gereken bir duygu olmamış sanki.
Bu bana koleji anımsatıyor... Küçük bir oğlanken...
"...Yüzbaşım!"
"Ne var?"
"Bir şey yok...Bir şeyler gördüğümü sanmıştım."
Gördüğünü sandığı şeylerden hiç hoşlanmam.
Evet... İnsan kolejde küçük bir oğlanken, çok erken kalkar. Sabahın altısında kalkarsın. Hava soğuktur. Gözlerini ovuşturur ve sıkıcı dilbilgisi dersi yüzünden önceden acı çekersin. Bu yüzden hastalanıp revirde yatmayı düşünürsün; beyaz başlıkları kanat gibi sallanan hemşireler, şekerli ıhlamur getirirler yatağına. Cennet üzerine binlerce düş kurarsın bu yüzden biraz nezle olsam, gereğinden çok öksürürdüm. Revirde uyandığım zaman da başkalarını sınıfa çağıran zili duyardım. Biraz fazlaca mızıkçılık ettiysem, bu zil beni iyice cezalandırırdı, bir hayalet yapardı. Dışarıda, başkalarının yaşayacakları gerçek saatleri haber verirdi; sınıfların ağırbaşlılığını, teneffüslerin kargaşasını, yemekhanenin sıcaklığını canlandırırdı gözümde. Dışarıdaki canlılara üzüntüler, sabırsızlıklar, sevinçler, pişmanlıklarla dolu bir yaşam dokurdu ziller.

Bense atılmış, unutulmuş, yoksun bırakılmıştım; tatsız bitki özlerinden, nemli yataktan ve bomboş saatlerden tiksinirdim.
Başarılmamış görevden beklediğim bir şey yoktu.

VII

Kuşkusuz kimi zaman, bugün olduğu gibi görevin insanı memnun etmediği de olur. Savaşa benzeyen bir oyunu oynadığımız apaçık. Hırsız ve jandarmacılık oynuyoruz. Tarih kitaplarımızın ahlakını ve el kitaplarımızın kurallarını tamamen uyguluyoruz. Bu gece alanda otomobille dolaştım. Buyruk gereğince nöbetçi, arabanın karşısında süngüye davrandı, oysa bu otomobil bir tank da olabilirdi!
Tankların karşısında süngüyle çıkma oyunu oynuyoruz.
Hepimizin figüran olarak rol aldığı ve bu rolü ölünceye dek sürdürmemiz istendiği bu acımasız oyunlar karşısında nasıl heyecan duyabiliriz? Ölüm, şakaya göre çok ciddi bir iştir.
Coşkuluyken, kim giyinebilir ki? Hiç kimse. Bir tür ermiş olan, insanlığın en üstün aşamasına varıp kendisini sürekli vermesini başaran Hochecde bile sessizliğe sığınır o zaman. Giyinen arkadaşlar susarlar somurtarak; bir kahramanın utangaçlığı değildir bu. Bu asık surat hiçbir heyecanı maskelemez. Söyleyeceğini söyler. Onun ne demek istediğini bilirim. Efendisinin uzaktan verdiği buyrukları anlamadan yerine getiren kâhyanın takındığı suratlı tavrıdır bu. Ama yine de efendisine bağlıdır. Bütün arkadaşlar da rahat odalarını özlerler ama görevi bırakıp uyumaya gidecek tek bir kişi bile yoktur aralarında!
Çünkü önemli olan coşmak değildir. Yenilgide, hiçbir coşku umudu yoktur. Önemli olan giyinmek, uçağa binmek ve havalanmaktır. İçimizden düşündüğümüz şeyin hiç önemi yoktur. Dilbilgisi derslerini düşünerek coşkuya kapılan bir çocuk, bana ukala ve kuşkulu görünür. Önemli olan, o anda anlamı belirsiz bir amaca yönelmektir. Amaç, akla değil ruha yönelir. Ruh, sevmeyi bilir ama uyur. Şeytana uymanın ne olduğunu bir Kilise Babası kadar ben de bilirim. Şeytana uymak, Ruh uyuduğu zaman, aklın buyruklarına kendini bırakmaktır.
Bu dağ kaymasında, yaşamımı heba etmek neve yarar ki?
Bilmiyorum. Bana yüz kez:
"Şundan bundan etkilenmiş gibi yapın. Yeriniz oradadır. Orada, hava filosundan daha yararlı olursunuz. Pilotların, binlercesi yetişebilir..." dediler.
Bu öneriyi kesin olarak kanıtlıyorlardı. Bütün kanıtlamalar kesindir zaten. Aklım bunu onaylıyor ama içgüdüm, aklıma üstün geliyordu.
Elimde onu çürütecek hiç kanıt yokken, bu düşünce neden bana aldatıcı gibi görünüyordu? Kendi kendime: "Aydınlar, savaştan sonra yenmek için, propaganda raflarına dizilmiş reçel kavanozları gibi yedekte tutuyorlar kendilerini..." diyordum. Ama bir yanıt değildi ki bu!
Bugün de, diğer arkadaşlar gibi her türlü mantığa, tüm belirtilere, o andaki tüm tepkilerime karşın, yine de havalandım. Mantığımın haksız, benimse haklı olacağım an gelecek elbet. Bu gece sağ kalırsam,

köyümde dolaşmaya söz verdim kendi kendime. O zaman belki kendime alışırım. Göreceğiz bakalım.
Göreceğim şeyler üzerine söyleyecek bir sözüm olmaz belki de. Bir kadın bana güzel göründüğü zaman, ona diyecek bir şey bulamam. Onun gülümsediğini görürüm yalnızca. Aydınlar, parça parça anlamak için kadının yüzünü sökerler ama gülümsediğini görmezler.
Tanımak, sökmek, açıklamak değildir hiç. Görüşe ulaşmaktır. Oysa görmek için önce katılmak gerekir. Çetin bir çıraklık ister bu...
Bütün gün köyüm görünmedi bana. Göreve çıkmadan önce, kerpiç duvarlar ve oldukça pis köylüler gözümün önüne geliyordu. Şimdiyse on kilometre altımda, biraz çakıl var. Köyüm bu işte.
Ama bu gece, belki bir çoban köpeği uyanıp havlayacak. Aydınlık gecede düş görüp, bir çoban köpeğinin sesiyle seslenen bir köyün büyüsüne kapılmışımdır her zaman.
Kendimi anlatacağımdan hiç umudum yok; benim için hiç fark etmez nasılsa. Tohumluk buğdaylarının, törelerinin üstüne kapıları sıkıca kapatmış, uymaya hazırlanan düzenli köyüm, yeter ki bana görünsün!
Tarladan dönmüş köylüler, yemekten kalkıp çocuklarını uyuttuktan, yemekten kalkıp çocuklarını uyuttuktan sonra, lambayı söndürerek sessizlikleri içinde eriyecekler. İyice gerilmiş köy çarşafları altında, solumalarının kımıltısından başka bir şey kalmayacak, tıpkı fırtına sonrası, denizde sünen dalgalar gibi...
Tanrı, gece bilançosu yapılırken, zenginliklerin kullanılmasına ara verir. Yedeğe alınan miras, insanlar elleri açık, parmakları sabaha kadar çözen, karşı gelinmez uykunun etkisiyle dinlendikten zaman, bu yüzden gözüme daha belirgin görünecek.
O zaman, adı olmayan o varlığı belki doyasıya görebileceğim. Ellerini uzatmış, ateşe doğru giden bir kör gibi yürüyeceğim. Ne olduğunu bilemez, ama yine de bulmuş onu. Belki, korunması gereken görünecektir; görünmeyen, bir kor gibi köy gecelerinin külleri altında sürekli saklanan varlık.
Başarılmamış bir görevden, hiçbir umudum olamazdı. Bir tek köyü bile anlayabilmek için önce...
"Yüzbaşım!.."
"Ne var?"
"Altı avcı uçağı. Altısı da sol ilerde!"
Gökgürültüsü gibi çınlayıverdi bu söz.
Gerek... Gerek... Önce alacağımı almak isterdim. Sevgiye hakkım olsun isterdim. Kimin için öldüğümü bilmek isterdim.

VIII

"Nişancı!"
"Yüzbaşım?"
"Duydunuz mu? Altı avcı uçağı, altısı da sol ileride!"
"Duydum, Yüzbaşım!"
"Dutertre, bizi gördüler mi?"

"Gördüler. Altımızda dönüyorlar. Beş yüz metre üstlerindeyiz."
"Nişancı, duydunuz mu? Beş yüz metre üstlerinde uçuyoruz. Dutertre, daha uzak mı?"
"Birkaç saniye."
"Nişancı, duydunuz mu? Birkaç saniye sonra peşimizde olacaklar."
Orada, onları görüyorum! Küçücük şeyler. Bir kovan zehirli arı!
"Nişancı! Dikey geçiyorlar. Bir saniye sonra görürsünüz onları, işte!"
"Ben..bir şey görmüyorum. Ay, görüyorum!"
Bense görmüyordum artık!
"Peşimize düştüler mi?"
"Peşimize düşüyorlar!"
"Hızla mı yükseliyorlar?"
"Bilmiyorum..sanmıyorum...hayır!"
"Kararınız nedir Yüzbaşım?"
Konuşan Dutertre'di,
Neye karar vereyim ki?
Susuyoruz.
Verilecek bir karar yok. Yalnızca Tanrı'ya kalmış bir iş. Dönersem, aramızdaki uzaklığı kısaltmış olacağım. Güneşe doğru yöneldiğimize ve beş yüz metre yükselirken, bir uçak nasılsa avından birkaç kilometre geride kalacağına göre, bizim yüksekliğimize çıkıp da normal hıza ulaşmadan önce, bu avcılar güneşte bizi yitirmiş olurlar.
"Nişancı, hâlâ peşimizdeler mi?"
"Peşimizdeler."
"Arayı açıyor muyuz?"
"Eh..hayır...evet!"
Tanrı'ya ve güneşe kaldı iş.
Gelecek savaşa hazırlık olarak (Avcı grubu savaşmaktan çok adam öldürür ya), kaslarımı gerip olanca gücümle karşı koyarak donmuş olan ayak pedalını açmaya çalışıyorum. Tuhaf şeyler hissediyorum ama avcılar hâlâ gözümün önünde. Sonra kaskatı olmuş pedallara olanca ağırlığımla basıyorum.
Beni anlamsız bir bekleme durumuna sokan bu işte bile, giyinirken olduğum kadar heyecanlı olmadığını görüyorum. Bir tür öfke de duyuyorum; iyi bir öfke bu.
Ama kahramanlık sarhoşluğu hiç yok. Canım ısırmak istiyor.
"Nişancı, onları ekelim mi?"
"Ekelim, Yüzbaşım."
İyi olacak.
"Dutertre! Dutertre!"
"Yüzbaşım?"
"Yok bir şey."
"Ne vardı, Yüzbaşım?"
"Hiçbir şey yok..sanıyordum ki...yok bir şey."
Onlara bir şey söylemeyeceğim. Onların işi değil bu. Birden inmeye başlayınca, ne olduğunu anlarlar. Burgu yaparak indiğimi görecekler.

Elli derece soğukta, su gibi terlemem normal değil. Doğal değil. Oh, neler olduğunu çoktan anladım: Yavaş yavaş kendimden geçiyorum. Yavaş yavaş...
Borda levhasını görüyorum. Borda levhasını görmüyorum. Ellerimi volanın üstünde koyuveriyorum. Konuşmaya bile gücüm yok. Kendimi bırakıyorum, koyuveriyorum...
Lastik boruyu sıktım. Burnuma, can veren soluğu aldım. Demek oksijende bozukluk yok. Bu... Öyle ya. Aptallık ettim. Dümen pedalıydı bu. Onu oynatmak için, bir hamal kadar, bir kamyoncu kadar çaba harcadım. On bin metre yükseklikte, panayır güreşçisi gibi davrandım. Oysa oksijenim ölçülüydü. Onu azar azar kullanmalıydım. Bolluğun cezasını çekiyorum...
Sık sık soluk alıyorum. Yüreğim çok hızlı çarpıyor. Hafif bir çıngırak gibi arkadaşlarıma bir şey demeyeceğim. Birden pikeye geçersem, çok geçmeden anlayacaklar! Borda levhasını görüyorum... Borda levhasını görmüyorum artık... Ter içindeyim, üzgün hissediyorum kendimi.
Yavaş yavaş canlandım.
"Dutertre!"
"Yüzbaşım?"
Neler olduğunu söylemek isterdim ona.
"Ben... Sanmıştım ki..."
Ama konuşmaktan vazgeçiyorum. Konuşunca, çok oksijen gidiyor. Bu üç sözcük bile soluk soluğa bıraktı beni. Yavaş yavaş iyileşen zayıf bir hastayım...
"Ne oldu, Yüzbaşım?"
"Hiç..."
"Yüzbaşım, gerçekten anlaşılmaz birisiniz!"
Anlaşılmaz biriyim. Ama canlıyım.
"Bizi... Haklayamadılar"
"Ah Yüzbaşım, geçici bir şey bu!"
Doğru, geçici bir şey! Daha Arras var.
Birkaç dakika boyunca, bir daha hiç dönmeyeceğimizi sanmıştım; ama yine de saçları bir anda aklaştırdığı söylenen o bunaltıyı hissetmemiştim. Sagon'u anımsıyorum. Sagon'un anlattıklarını iki ay önce Fransız topraklarında düşürülmüştü. Onu düşüren çarpışmadan birkaç gün sonra, ziyaret etmiştik Sagon'u. Düşman avcıları onu çepeçevre sarıp darağacına bağlar gibi çiviledikleri anda, neler hissetmişti Sagon? On saniye sonra öleceğine inanmamış mıydı?

IX

Onu, hastane yatağına yatmış olarak açıkça görüyorum. Paraşütle atlarken, dizi uçağın arka kanadına takılmış ve kırılmıştı; ama Sagon, çarpmayı hissetmemişti. Yüzünde ve ellerinde oldukça ağır yanıklar vardı; aslında büyük tehlike geçirmiş sayılmazdı. Bize, başına gelenleri, heyecansız bir sesle, bir angarya raporu verirmiş gibi yavaş yavaş anlattı:

"Işıklı mermilerle sarıldığımı görünce, ateş ettiklerini anladım. Borda levhası parçalandı. Sonra biraz duman çıktı, yo fazla değil! Önden gelir gibiydi. Düşündüm ki... Bilirsiniz, orada bir bağlantı borusu vardır... Çok yanmıyordu ama neyse"
Sagon dudak büktü. Soruyu enine boyuna düşünüyordu. Çok mu yoksa az mı yandığını bize bildirmeyi önemli sayıyordu. Kararsızdı:
"Yine de..yangındı...O zaman, atlamalarını söyledim onlara..."
Çünkü yangın, bir uçağı on saniyede meşaleye çevirir!
O zaman, çıkış kapağımı açtım. Hata ettim. Alevler içeri girdi... Zor durumda kaldım"
Yedi bin metre yüksekteyken, bir lokomotif ocağı karnınıza bir alev seli püskürtür ve siz zor durumda kalırsınız! Yiğitliğini ya da utancını överek, Sagon'u ele vermek istemem. O ne bu yiğitliği ne de bu utancı benimsiyordu. "Öyle öyle, zor durumda kaldım..." diyordu o. Zaten doğru söylemeye çalıştığı besbelliydi.
Bilinç alanının çok küçük olduğunu biliyorum. Herkesinde, içine bir tek sorun alır yalnızca. Yumrukla dövüşürseniz ve dövüş stratejisi sizi düşündürüyorsa, yediğiniz yumruklara aldırmazsınız. Bir su uçağı kazasında suya düşmüş ve boğulacağımı sandığım sırada buz gibi su bana ılık gelmişti. Bilincim, suyun ısısının farkında olmamıştı. Başka kaygılarla meşguldü çünkü. Suyun ısısı belleğimde hiçbir iz bırakmadı. Sagon'un bilinci de uçaktan nasıl çıkacağını düşünüyor, bu işin tekniğiyle uğraşıyordu. Sagon'un dünyası, atlama kapağını açan koldu, paraşütünü açmak için çekeceği iple ve tayfasının teknik yazgısıyla sınırlıydı. "Atladınız mı? Yanıt yok. Uçakta kimse var mı? Yanıt yok."
"Kendimi yalnız sandım. Bırakıp gidebileceğimi sandım... (Yüzü ve elleri yanmıştı çoktan.) Kalktım, kabinden dışarı çıkıp kanat üstüne tütündüm önce. Oraya varınca, eğilip öne baktığımda, gözcüyü göremedim..."
Avcıların ateşiyle hemen ölen gözcü, kabinin dibinde ölü yatıyordu.
"O zaman arkaya çekildim ama nişancıyı göremedim..."
Nişancı da yıkılmıştı.
"Kendimi yalnız sandım..."
Düşündü:
"Bilseydim... Uçağa yeniden girebilirdim. O kadar hızlı da yanmıyordu... Böylece kanat üstünde uzun süre kaldım... Kabinden çıkmadan önce, uçağın yönünü diklemesine ayarlamıştım. Uçuş düzgündü, rüzgâr dayanılır gibiydi. Kendimi rahat hissediyordum. Ah, evet, kanatta uzun süre kaldım... Ne yapacağımı bilmiyordum..."
Sagon'un önünde çözülmeyecek sorunlar yoktu: Kendini uçakta yalnız sanıyordu; uçak yanıyor ve avcılar durmadan mermi yağdırıyorlardı. Sagon'un bize söylemek istediği, o anda hiçbir istek duymadığıydı. Hiçbir şey hissetmiyordu. İşi gücü yoktu. Sonsuzluk içinde yüzüyordu. Bu olağanüstü duyguyu noktası noktasına biliyordum. Kimi zaman ölüm karşısında, insanın içine yerleşen beklenmedik bir duygudur bu... Ölümü, soluk kesen bir hızla geliyormuş gibi gösteren resimler yalın ve ne kadar da aldatıcıdır!

Sagon orada kanadın üstünde, zaman ötesine fırlatılmış gibi duruyordu!
"Sonra da atladım," dedi.
"Anafora kapılmış gibi dönüyordum. Paraşütümü hemen açarsam, dolanırım diye korkuyordum. Dengemi bulmak için bekledim. Ah, uzun uzun bekledim"
Sagon, böylece serüveninin başından sonuna dek beklediğini sanıyordu. Yangının artmasını beklemişti. Kanadın üstünde, kim bilir neyi beklemişti. Serbest inişte, yere düşey durumdayken de beklemişti. Bunları yapan Sagon'du, hem de biraz ilkel bir Sagon; her zamanki Sagon'dan daha sıradan bir adam, kararsız, uçurumun üstünde can sıkıntısından tepinen biri.

X

İki saatten beri, normal basıncın üçte birine düşmüş basınçta yüzüyoruz. Takım, yavaş yavaş yıpranıyor. Hemen hemen hiç konuşmuyoruz. Bir iki kez, ayak komutumun üstüne dikkatle basmaya çalıştım. Fazla üstelemedim. Herkesinde, aynı tatlı yorgunluğu duydum.
Dutertre, fotoğrafı çekilmesi gereken yerlere varmadan önce, viraj yapmam gerektiğini çok önceden söylüyor bana. Volanı döndürebildiğim sürece, bunu başarmaya çalıştım. Uçağı eğiyor ve kendime doğru çekiyorum. Dutertre için yirmişer bölümlü virajlar yapmayı başardım.
"Yükseklik nedir?"
"On bin iki yüz..."
Yine Sagon'u düşünüyorum. Bizler insanız. İnsan her zaman insandır. Ben, içimde yalnız kendime rastladım hep. Ölen, yaşadığı gibi ölür. Sıradan bir madencinin ölümünde, sıradan bir madenci ölür. Edebiyatçıların, gözümüzü kamaştırmak için uydurdukları o çılgın şaşkınlık nerede bulunur?
İspanya'da, bir torpilin yerle bir ettiği bir evin mahzeninde birkaç gün kaldıktan sonra çıkarılan bir adam gördüm. Öbür dünyadan gelmiş gibi görünen, üstü başı harç döküntüleriyle kaplı, havasızlıktan ve açlıktan yarı baygın, canı çıkmış bir azmana benzeyen bu adamın çevresine sessizce toplanıyordu halk. Birkaç kişi yüreklenip ona soru sordukları zaman, adam, bulanık bir dikkatle yanıt verince, halkın çekingenliği rahatsızlığa dönüştü.
Adama, ipuçları olabilecek beceriksiz sorular soruyorlardı; çünkü asıl soruyu kimse dile getiremiyordu. Ona: "Ne duyuyorsunuz? Ne düşünüyordunuz?
Ne yapıyordunuz?" diyorlardı. Böylece uçurumun üstüne rastgele köprüler atıyorlardı, sağır ve dilsiz bir köre, karanlığının içinde, ulaşıp da yardım etmek üzere kurulan ilk ilişkiler gibi.
Ama adam, bize yanıt verebildiği zaman, şöyle dedi:
"Ya evet, uzun çatırtılar duyuyordum..."
Ya da:
"Çok kaygılanıyordum. Çok uzun sürdü... Ah, öyle uzun geldi ki..."

Ya da:
"Böğürlerim ağrıyordu, çok ağrıyordu..."
Bu adamcağız bize yalnız o adamcağızdan söz ediyordu. Özellikle de onun yitirmiş olduğu kol saatinden söz etti.
"Onu aradım... Çok değer veriyordum... Ama karanlıktı..."
Kuşkusuz yaşam ona yalnızca akıp giden zaman duyusunu ya da alıştığı eşyaya karşı sevgi aşılamıştı. Kendisi de nasıl bir adamsa, o adamdan yararlanıp yine kendi dünyasını keşfe çıkıyordu, bu dünya, gece karanlığında bir yıkıntı olmasına karşın, kimsenin ona sormayı akıl etmediği, ama tüm soruların altında yatan:
"Kimdiniz? İçinizde kim belirdi?" sorusuna,
"Kendim..." demekten başka bir şey yapamazdı.
Hiçbir olay, hiç farkına varmadığımız bir yabancıyı, içimizde uyandırmaz. Yaşamak, yavaş yavaş doğmaktır. Hazır ruhlar edinebilmek, çok kolay olurdu!
Ani bir ışık, bir alın yazısına başka bir yön vereceğe benzer. Oysa ışık, yavaş yavaş hazırlanmış bir yolun Ruh'a birden açılıp görünmesidir Dilbilgisini yavaş yavaş öğrendim. Cümle kuruluşuna yavaş yavaş alıştırdılar beni. Duygularımı uyandırdılar. Derken, bir şiir doğabilir içimde.
Kuşkusuz şu anda hiç sevgi duymuyorum; ama bu gece içime bir şey doğarsa, demek ki görünmez yapıya taşlarımı ağır ağır taşımışım. Bir şenlik hazırlıyorum. Benden başka birinin, ansızın içime doğduğunu söyleyemeyeceğim; çünkü benden başkasını ben yapmaktayım.
Bu ağır hazırlıktan başka hiçbir şey beklemiyorum savaş serüveninden Dilbilgisi gibi savaş da sonradan çekecektir cezasını.

Bu ağır yıpranma yüzünden, tüm yaşam köreldi. Yaşlanıyoruz. Görevimiz eskiyor.
Yükseklik nelere mal oluyor? On bin metrede yaşanan bir saat, bir haftaya mı, üç haftaya mı, organik yaşamın bir ayına mı, yüreğin, ciğerlerin, damarların bir aylık çalışmasına mı bedeldir? Zaten benim için fazla önemi yok. Yarı baygınlıklarım bana yüzyıllar ekledi; Yaşlılığın rahatlığı içinde yüzüyorum. Giyinme heyecanlarım, çok uzak, geçmişe karışmış gibi görünüyor bana. Arras ise çok uzak bir gelecekte. Savaş serüveni mi? Savaş serüveni de neredeymiş?
On dakika önce, yok olup gidecektim nerdeyse; üç saniye boyunca gözüme ilişen o küçük eşek arılarından başka anlatacak şeyim yok. Gerçek serüven, saniyenin onda biri kadar sürerdi. Ama bizde, geriye dönüş yoktur anlatacağımız.
"Ayağınızı biraz sola, Yüzbaşım."
Dutertre, ayak kumandasının donduğunu unutmuş! Bense, çocukluğumda beni büyüleyen bir resmi düşünüyorum. Kuzey şafağının önünde, güney denizlerinde işe yaramaz duruma gelmiş, yitik gemiler mezarlığı görülüyordu. Bu gemiler, sonsuz, bir gecenin külrengi ışığında, billurlaşmış kollarını açıyordu. Ölü bir çevrenin içinde, hâlâ rüzgârın

izini omuzlarında, yumuşak bir yatak taşırmış gibi taşıyan yelkenlerini geriyorlardı. Ama kaskatı ve çatır çatır oldukları belliydi.
Burada her şey donmuş. Kumanda araçlarım donmuş. Makinelilerim donmuş. Nişancıya:
"Makinelileriniz nasıl?" diye sorunca,
"Hiçbiri çalışmıyor," dedi.
"Ya, iyi."
Maskemin soluk borusuna, buz iğneleri tükürüyorum. Ara sıra, yumuşak lastiğe basıp, soluğumu tıkayan kırağı tıkacı ezmek zorunda kalıyorum. Sıkıca, avucumda ezildiğini hissediyorum.
"Nişancı, oksijen ne âlemde?"
"İyidir..."
"Tüplerdeki basınç ne kadar?"
"Eh..yetmiş."
"Ya, iyi."
Zaman, bizim için de dondu. Aksakallı üç ihtiyarız biz. Hiçbir şey kımıldamıyor. Acelemiz yok. Hiçbir şey acımasız değil.

Savaş serüveni mi? Binbaşı Alias, günün birinde bana şunu söylemek zorunda olduğunu sandı:
"Dikkat etmeye çalışın!"
Neye dikkat edelim, Binbaşı Alias? Avcı uçakları üstünüze yıldırım gibi iner. Avcı Grubu bin beş yüz metre üstünüzde uçarken, üstünüzde olduğunu fark edince, hiç acele etmez. Dolanır yönelir, yerleşir. Siz, hiçbir şeyin farkında olmazsınız. Yırtıcı kuşun bölgesindeki fare gibisinizdir. Fare yaşadığını sanır. Buğdayların arasında eğlenir durur. Ama şahinin gözbebeğinde tutukludur, o gözbebeğine bir ökse gibi yapışıktır; çünkü şahin onu bırakmayacaktır artık.
İnsan gözbebeğinde beliren, belirsiz kara bir işaret sizi mahkûm ederken, siz de tıpkı onun gibi uçağınızı yönetmeyi hayal kurmayı, yeryüzüne bakmayı sürdürüyorsunuz.
Avcı Grubu'nun dokuz uçağı, canları isteyince tepenize inecektir. Onların zamanları bol.. Saatte dokuz yüz kilometre hızla uçarak, avını hiç kaçırmayan o inanılmaz zıpkını fırlatacaklar. Bir bombardıman filosu, savunmaya şans tanıyan bir atış gücüdür; oysa gökyüzünün ortasında tek başına gezen keşif uçağı, ancak kurşunlarının ışın demetiyle farkına vardığı yetmiş iki makineli tüfeğin üstesinden hiçbir zaman gelemez.
Bir çarpışma olduğunun farkına vardığınız an, avcı birden kobra gibi zehrini boşattıktan sonra, üstünüze çıkıp belirsiz ve ulaşılmaz olacaktır. Kobralar da öyle sallanır, şimşeklerini fırlatır ve yine sallanmaya başlar.
Böylece, Avcı Grubu ortadan yok olduğu zaman, hiçbir şey değişmemiştir hâlâ. Yüzler bile değişmemiştir. Gökyüzü boşalıp da huzur geri gelince, değişirler. Gözcünün şahdamarında ilk kan sızıntısının belirdiği ve sağ motorun kaportasından kızıl ocağın ilk alevi belli belirsiz sızmaya başladığı zaman, avcı, çoktan kararsız bir tanık olmuştur. Zehri yüreğe ulaşıp da yüzün ilk kası gerildiği zaman kobra, kendi içinde

kıvrılmıştır artık. Avcı Grubu öldürmez, ölüm saçar. Geçip gidince filizlenir tohumları.
Neye dikkat edelim Binbaşı Alias? Avcılarla karşılaştığımız zaman, karar vermeye fırsatım olmadı. Onların farkına varmayabilirdim. Üzerimden geçmiş olsaydılar bile, oları hiç göremezdim!
Neye dikkat? Gökyüzü bomboş.
Yeryüzü bomboş.
On kilometre uzaktan bakılınca, insan yoktur. İnsanın hareketleri, bu aşamadan okunamaz artık. Uzun odaklı fotoğraf makinelerimizi burada mikroskop olarak kullanıyoruz. Yakalamak için mikroskop gerek, üstelik de insanı değil - bu araçla da görünmez onun varlığının işaretleri yolları, kanalları, konvoyları, mavnaları, insan, bir mikroskop camına tohum atıyor. Buz gibi bir bilginim ben ve onların savaşı, benim için bir laboratuar incelemesidir yalnızca.
"Ateş ediyorlar mı, Dutertre?"
"Sanırım ediyorlar."
Dutertre hiçbir şey bilmiyor bu konuda. Çünkü patlamalar çok uzakta, duman lekeleri de toprakla karışıyor. Böylesine belirsiz bir atışla bizi düşürmeyi ummaz onlar. Aslında biz, on bin metrede vurulamaz durumdayız. Yerimizi belli etmek ve belki de avı üstümüze çekmek için ateş ediyorlar. Gökyüzünde, görünmez bir toz gibi yitip gitmiş bir av bu.
Yeryüzündekiler, çok yüksekten uçtuğu sırada bir uçağın ardından sürüklediği gelin duvağını andıran beyaz sedef renkli eşarptan fark ederler bizi. Uçağın hızla giderken yaptığı sarsıntı, havadaki su buharını billurlaştırır. Biz de ardımızdan buz iğnelerinden oluşan bir bulut saçarız. Dış koşullar bulutların oluşmasına uygunsa, bıraktığımız bu duman yavaş yavaş şişecek ve kırların üzerinde bir akşam bulutu olacaktır.
Avcıları bize yönelten kılavuzlar ince, uçağın telsizi, parça parça patlamalar, sonra da beyaz eşarbımızın göze çarpan lüksüdür. Oysa biz, yıldızsal bir boşlukta yüzeriz.
Saatte beş yüz elli kilometre hızla gittiğimizi biliyorum...
Ama yine de her şey sakin. Hız, bir yarış alanında fark ediliyor. Burada her şey sonsuzluk içinde yüzüyor. Dünya, saniyede kırk iki kilometre hızla dönmesine karşın, güneşin çevresinde ağır ağır dönüyormuş gibidir. Bu işe, bir yılını verir. Bu evrensel çekimde, bizim da yavaş yavaş peşimizden gelen biri vardır belki. Hava savaşının yoğunluğu mu? Bir katedraldeki toz taneleri kadar! Toz tanesi olarak, ardımızdan birkaç düzine ya da birkaç yüz toz tanesi çekiyoruz belki de. Bütün bu küllerde silkelenen bir halı gibi güneşe doğru yavaşça yükseliyor.
Neye dikkat edelim Binbaşı Alias? Aşağıda, titremeyen saf bir kristalin altında, başka bir çağdan kalma biblolar görüyorum yalnızca. Müze vitrinlerinin üzerine eğiliyorum. Ama önden gelen ışık göz kamaştırıyor. Önümüzde çok uzakta, kuşkusuz Dunkerque ve deniz var. Ama yandan bakınca, fazla bir şey görünmüyor. Güneş, şimdi iyice alçakta ve ben de yansıyan, kocaman bir ovanın üstünde uçuyorum.

"Dutertre, bu pisliğin arasından bir şeyler görüyor musunuz?"
"Düşey yönde evet, Yüzbaşım..."
"Hey nişancı, avcılardan haber yok mu?"
"Haber yok..."
Aslında bizi izleyip izlemediklerini, yerden, arkamızda bizimkine benzer bir deste gelin teli sürüklediğimizi görüp görmediklerini bilmiyorum hiç.
"Gelin teli" beni düşlere daldırıyor. Aklıma ilk geldiğinde çok hoşuma giden bir imge geliyor gözlerimin önüne:
"Çok güzel bir kadın gibi ele geçirilmez olduk, buzdan yıldızlarla süslü giysimizi arkamızdan sürükleyerek, kaderin çizdiği yolda ilerliyoruz..."
"Ayağınızı biraz sola. Basın!"
Gerçek budur. Ama yine uyduruk şiirime dönüyorum:
"Bu dönemeç bir gök dolusu âşığın viraj yapmasına neden olacak..."
Ayak solda.. ayak solda.. bas basabilirsen!
Çok güzel kadın dönemeci ıskalıyor.

"Şarkı söylerseniz... Bayılırsınız... Yüzbaşım."
Şarkı mı söyledim ne?
Zaten Dutertre, tüm hafif müzik isteğimden Vazgeçiriyor beni:
"Fotoğrafları bitirdim nerdeyse. Az sonra Arras yönünde inebilirsiniz."
İnebilirim.. inebilirim.. elbette!
Güzel fırsatları değerlendirmek gerek.
Vay canına! Gaz muslukları da donmuş...

Kendi kendime şöyle diyorum:
"Bu hafta göreve gidenlerin üçte biri döndü. Demek ki savaş tehlikesi çok yoğun. Ama geri dönenler arasındaysak, anlatacak bir şeyimiz olmaz. Eskiden serüvenler yaşadım: Posta seferlerinin kurulması, Sahra'daki ayaklanmalar, Güney Amerika... Ama savaş, gerçek bir serüven değil, yalnızca serüvenin taklididir. Serüven, kurduğu bağların, koyduğu sorunların, yarattığı yeniliklerin zenginliğidir. Yazı tura kadar basit bir oyunu serüvene dönüştürmek için onu, ölüm kalım sorunu haline getirmek yetmez. Savaş, bir serüven değildir. Tifüs gibi bir hastalıktır savaş.
Savaşta yaşadığım tek gerçek serüvenin Orconte'taki odamda yaşadığım serüven olduğunu ileride anlarım belki.

XI

Çok sert geçen 1939 kışında, Grubumun konakladığı Saint-Dizier dolaylarındaki Orconte Köyü'nde, kerpiç duvarlı bir çiftlikte kalıyordum. Geceleri ısı öyle düşüyordu ki toprak testimdeki su buz tutuyordu. Giyinmeden önceki ilk işim de suyumu ısıtmak oluyordu elbet.
Ama bunu yapmam için zevkle top gibi yuvarlandığım sıcak yatağımdan çıkmak gerekiyordu.

Boş ve buz gibi odadaki basit yataktan daha hoş bir şey düşünemiyordum. Zorlu geçen günlerden sonraki dinlenme mutluluğunun tadın çıkarıyordum. Güvencenin de tadını çıkarıyordum burada. Hiçbir tehlike yoktu. Gündüzleri bedenim, yüksekliğin sert koşulları ve keskin mermilerle karşı karşıyaydı. Gün boyunca bedenim, acı yumağına dönüşebilir ve haksızca yırtılabilirdi. Gün boyu benim değildi bedenim. Benim değildi. Kolları, bacakları, ondan alabilirler, kanı çıkarabilirlerdi. Çünkü malınız olmaktan çıkan bedeninizin, parçası dükkânı haline gelmesi bir savaş kuralıdır. Bir mübaşir gelir ve gözlerinizi ister. Siz de görme yetinizi ona bağışlarsınız. Mübaşir, meşalesiyle gelir ve sizden yüzünüzdeki etleri ister. Kurtulmalık olarak ona gülümseme ve insanlara dostluk gösterme yetinizi verdiğinizden, canavar haline gelirsiniz siz de. Böylece gündüz düşmanım olarak bana acı çektiren bu beden, bir inilti fabrikasına dönüşebilen bu beden, o anda dostumdu; daha uysal davranıyordu, kardeşçeydi; yarı uykusunda, çarşafların altında top gibi olmuştu ve bilincimde, yalnız yaşama zevkini, mutluluk mırıltılarını açıyordu. Ama onu yataktan çıkarmam, soğuk suyla yıkamam, tıraş olmam ve düzgün bir kılıkta kurşunlara hedef olması için giydirmem gerekiyordu. Bu yataktan çıkış, ana kucağından, ana memesinden, çocukluk çağında çocuk bedenini seven, okşayan, koruyan ne varsa ondan kopmaya benziyordu.

O zaman, kararımı iyice tarttıktan, olgunlaştırdıktan ve geciktirdikten sonra, dişlerim sıkılı, bir sıçrayışta şömineye doğru atılıyor, bir yığın odunu karıştırıp benzin döküyordum. Odunlar tutuşunca, ikinci kez odayı geçmeyi başarıyor, yatağıma yeniden gömülüyor ve canım sıcaklığıma kavuşuyordum; battaniyemin altından, pufla yorganımı başıma kadar çekip ocağı gözlüyordum. Önceleri pek tutuşmuyordu; sonra kısa kıvılcımlar tavanı aydınlatıyordu. Sonra orada, şenlik iyice yerleşmeye başlıyordu. Çıtırdamaya, homurdanmaya, şakırdamaya başlıyordu. Bir köy düğününün ziyafet sofrasında, kalabalık içmeye, kafası kızışmaya ve fiske vurup itişmeye başladığı zamanki kadar neşeliydi bu.

Ya da cömert ateşimin beni, canlı, sadık ve görevini iyi yapan becerikli bir çoban köpeği gibi koruduğunu sanıyordum. Ona bakarken, büyük bir sevinç duyuyordum. Tavandaki gölgeler dansı, o sıcak, yaldızlı müziği ve köşelerde artık belirmeye başlayan o ateşten yapılarla şenlik, doruğa ulaştığında; odam, çam sakızıyla karışık o büyülü kokuyla duyduğunda; yine bir sıçrayışta dosttan dosta gidiyor, yatağımdan ateşime koşuyor, kendimi en cömert olanına veriyor ve karnımı mı yoksa yüreğimi mi ısıttığımı bilemiyordum. İki istek arasında kalleşçe, en güçlüsüne, en pırıltılı olanına, mızıkası ve hava fişekleriyle propagandasını en iyi yapana kapılmıştım.

Böylece üç kez, önce ateşi yakmak, yine yatmak ve tohumunu ektiğim ateşin alevinden yararlanmak için üç kez, dişlerim birbirine çarparak, odamın bomboş ve donmuş bozkırlarını aşmış ve kutup seferlerinin ne olduğunu tanımıştım. Çölde, mutlu bir konak yerine doğru yürümüş ve önümde, benim için çoban köpeği dansı yapan bu kocaman ateşle ödüllendirilmiştim.

Bu öyküde hiçbir şey yok. Oysa büyük bir serüvendi o. Odam, bana, başka zaman bu çiftliği turist olarak gezdiğimde göremeyeceğim şeyi, apaçık gösteriyordu. Başka zamanda, o oda, bir yatak, bir su testisi ve kötü bir şömineyle yarı döşenmiş boşluğunu gösterirdi bana. Orada birkaç dakika esnerdim. Birbirinden nasıl ayırt ederdim bu üç ilçeyi, üç uygarlığı, uyku ateş ve çöl uygarlıklarını? Önce anasının memesine asılı, anasının koruduğu bir çocuk bedeni; sonra acı çekmek için yaratılmış bir asker medeni; daha sonra da ateş uygarlığının sağladığı sevinçle zenginleşmiş bir adam bedeni olan o bedenin serüveninin, nasıl farkında olurdum? Kabilenin kutbudur bu ateş; ev sahibini ve arkadaşlarını onurlandırır. Dostlarını ziyaret ettikleri zaman, şölenini paylaşır, iskemlelerini, onun iskemlesinin çevresine çekerek, günün sorunlarından, sıkıntılarından, angaryalarından söz ederler ve ellerini ovuşturup pipolarını doldurarak: "Ateş, ne de olsa insana zevk veriyor!" derler.
Ama dostluğa inandıracak ateş yok artık. Serüvene inandıracak buz gibi oda da yok. Düşümden uyanıyorum. Her yer bomboş. Yaşlılığın sonu var yalnız. Bir ses, boş dileğinde direnen Dutertre'in sesi var yalnızca:
"Biraz sola basın ayağınızı, Yüzbaşım..."

XII

Mesleğimi tam anlamıyla yapıyorum. Yine de yenilgiye uğramış bir takımım. Bozgunun içine dalıyorum. Her yanımdan yenilgi akıyor ve elimde bile onun belirtisi var.
Gaz muslukları donmuş. Tam hızla döndürmek zorundayım. İki demir çubuğum, beni içinden çıkılmaz sorunlara boğuyor.
Kullandığım uçakta, Pervanelerin dönüş hızının sınırı çok alçak. Tam gazla inişe geçecek olursam, saatte sekiz yüz kilometreden aşağı düşemem; bu hızla da motorlarım tutuşabilir. Motor sıkışması da kopma tehlikesine yol açar,
Gerekirse, bağlantıları kesebilirim. Ama o zaman da büsbütün bozulur motor. Bir bozukluk da görevimin başarısız olmasına, uçağın kesinlikle yitirilmesine neden olur. Her havaalanı, saatte sekiz yüz kilometre hızla yere değecek olan bir uçağın inişine uygun değildir.
Bu yüzden muslukları oynatabilmem gerekiyor. İlk denemenin sonunda, soldakinin üstesinden geliyorum. Ama sağdaki hâlâ direniyor.
Daha önce kımıldattığım soldaki motorun hızını azaltırsam, iniş hızımı normale getirebilirim. Ama sol motorun hızını düşürürsem, sağ motorun yana çekişini denkleştirmem gerekecek; yoksa uçak, sola doğru kendi çevresinde döner büyük bir olasılıkla. Bu dönüşe kesinlikle direnmem gerekecek. Ama ne var ki bu manevranın bağlı olduğu ayak komutu da donmuş durumda. Bu ise hiçbir eşitlemeye girememem demektir. Sol motorun hızını azaltırsam, tepetaklak aşağı inerim.
Bu yüzden de inerken kopma tehlikesinin başladığı sınırı aşmaktan başka çarem yok. Uç bin beş yüz devir: Kopma tehlikesi demektir.
Bütün bunlar saçma. Hiçbir şey yerli yerinde değil.

Dünyamız, birbirine uymayan çarklardan yapılmış. Bunun nedeni malzeme değil saatçidir. Saatçi eksikliği var.

Dokuz aylık savaştan sonra, makineli tüfeklerimizi ve komut araçlarımızı, bağlı oldukları sanayi dalıyla yüksek hava ikliminde çalışır duruma getirmelerini başaramadık henüz. Asıl engel, insanların beceriksizliği değil. İnsanlar çoğunlukla dürüst ve çalışkandır. Başarısızlıkları, hemen hemen her zaman çaresizliklerinin nedeni değil, sonucudur.
Çaresizlik, tümümüzün üstüne bir yazgı gibi çökmüştür. Tanklara karşı süngülerle çıkarılan piyade erlerinin üzerine çökmüştür. Ona karşı bir oranında savaşan hava takımlarının üstüne çökmüştür. Makinelileri ve kumanda araçlarını düzeltme görevini üstlenmeleri gereken kimselerin bile üstüne çökmüştür.

Bir yönetimin kör kursağında yaşıyoruz. Yönetim, bir makinedir. Bir yönetim geliştikçe, insanın kararını ve isteğini göz ardı eder, dışlar. İnsanın çark rolünü oynadığı kusursuz bir yönetimde, tembellik, namussuzluk, haksızlık egemen olamaz.
Ama makine nasıl önceden kararlaştırılmış bazı hareketleri yönetmek için kurulmuşsa, yönetim de hiçbir şey yaratmaz. Yürütür. Falan suça falan cezaya, falan soruna, falan çözümü uygular. Bir yönetim, yeni sorunları çözmek için kurulmamıştır. Maden levhalara biçim veren bin makineye tahta parçalan sokulursa, ondan mobilyalar çıkmaz. Makinenin uyum sağlayabilmesi için bir insana, makineyi değiştirme hakkının verilmesi gerekir. Ama insanın istem ve kararlarının sakıncalarını önlemek için kurulmuş bir yönetimde, çarklar insanın araya girmesine razı gelmez. Saatçiyi kabullenemezler.

Kasım ayından bu yana 2/33 Grubundayım. Gelir gelmez, arkadaşlarım bana:
"Almanya'da, makineli tüfeklerin, komut araçların olmadan dolaşacaksın," diye bildirdiler.
Ardından, beni avutmak için:
"Sakin ol. Bir şey yitirmiş değilsin. Çünkü onları görmeye fırsatımız bile olmadan, avcılar düşürüyorlar bizi," diye eklediler.
Altı ay sonra, Mayıs'ta, makineli tüfekler ve komut araçları hâlâ donmuş durumdadır.

Ülkem kadar eski bir sözü düşünüyorum:
"Fransa'da, her şeyin yitip gittiği sanılırken, bir mucize Fransa'yı kurtarır.
"Nedenini anladım. Öyle zamanlar olmuştur ki her şey yıkılmış, güzel yönetim makineleri, onarılmayacak biçimde bozulmuştur; çaresiz kalınınca, onların yerine sıradan insanlar getirilmiştir. O insanlar da her şeyi kurtarmışlardır.
Bir torpil, Hava Bakanlığı'nı kül haline getirdiği zaman, aceleyle herhangi bir onbaşıyı çağıracaklar ve ona:

"Buz tutan komuta araçlarını çözmekle görevlisin. Bütün yetkileri veriyoruz. Bu işi çözümle. Ama on beş günde çözemezsen, zindana atılacaksın," diyeceklerdir.
Belki o zaman, komuta araçlarının buzları çözülecektir.

Bu kusurlarımıza yüzlerce örnek gösterebilirim. Örneğin, bir Kuzey ilinin savaş salması toplama komisyonları, gebe inekleri de toplamış ve mezbahaları dölüt mezarlığına çevirmişlerdir. Makinenin hiçbir çarkı, savaş salma komisyonunun hiçbir albayı, çarkı başka türlü harekete geçirecek yetenekte değildi. Bir saatte olduğu gibi, tümü de başka bir çarka uymak zorundaydılar. Her türlü karşı çıkış yararsızdı. Bu yüzden bu makine bozulmaya başlayınca, durmadan gebe inekleri kesmeye koyuluyordu. Belki pek kötü bir şey değildi bu. Daha ağır biçimde bozulup albayları kesmeye de başlayabilirdi.

Bu evrensel bozuk düzen, beni kemiklerime kadar umutsuzluğa düşürüyor. Ama motorlarımdan birinin az sonra patlaması yarar sağlamayacağından, sol manivelaya bir daha yükleniyorum. Sonra vazgeçiyorum. Bu çaba, yüreğimde yeni bir sızıya mal oldu. İnsan elbette on bin metre yükseklikte kültürfizik yapmak için yaratılmamış. Bu sızı, sinsi bir ağrıdır, geceleyin, organlarımızda uyanan garip, yerel bir tür bilinçtir.
Motorlar isterse patlasın. Vız gelir bana. Soluk almaya çalışıyorum. Dalgınlığa düşersem, bir daha soluk alamam sanıyorum. Eskiden, ateşi canlandırmak için kullanılan körükler geliyor aklıma. Ateşimi canlandırıyorum. İlle de "tutsun" isterdim.
Onarılmaz bir şeyler mi bozdum? On bin metrede yapılan sertçe bir hareket, yürek kaslarında bir yırtılmaya yol açabilir. Yürek çok naziktir. Uzun süre işe yaraması gerekir. Böylesine kaba işler için onu tehlikeye atmak saçma. Bir elmayı pişirmek için elmasları yakmaya benzer bu iş.

XIII

Kuzeyin tüm köyleri yakılıyor da onların yok oluşuyla, Alman ilerleyişinde yarım günlük bir gecikme sağlanamıyordu sanki. Oysa bütün o köyleri, o eski evleri, taşıdıkları pek çok anıyla, meşeden yapılmış o cilalı, güzel parkeleriyle, bugüne dek bozulmayan pencere dantelleriyle, Dunkerque'den Alsace'a kadar küme küme olmuş o köylerin yandığını görüyorum.
On bin metreden bakılınca, yanmak, çok büyük bir laftır, çünkü köylerin üstünde de ormanların üstünde olduğu gibi kımıldamayan bir duman, bir tür beyazımsı pelte görülür. Yangın, gizli bir sindirimden başka bir şey değildir. On bin metre yüksekte hareket olmadığından, zaman yavaşlamış gibidir. Çatırdayan alevler, patlayan kalaslar, kara duman burgaçları kalmamıştır. Amberin içinde donmuş gibi duran o griye çalan sütten başka bir şey yoktur.

Bu orman iyileşecek mi? Bu köy iyileşecek mi? Bulunduğum yerden bakılınca, ateş, bir hastalık ağırlığıyla kemirmekte.
Burada da söylenecek çok şey vardır:
"Köyden tasarruf yapamayız."
Bu sözü işittim. Gerekliydi bu söz de. Bir köy, savaş sırasında, bir gelenek yumağı değildir. Düşmanın elinde, bir fare yuvasından başka bir şey değildir köy. Her şey anlamını yitirir. Üç yüz yıllık ağaçlar eski aile evinizi gölgeliyordu. Ama şimdi, yirmi yaşındaki bir teğmenin atış alanını daraltıyorlar. Bu yüzden de on beş kişilik bir manga yollayıp zamanın eseri olan evinizi yerle bir eder. On dakika sürecek bir iş için üç yüz yıllık sabır ve güneşle, üç yüz yıllık aile dinine, parkın gölgesinde yapılan nişan törenlerine kıymaktır bu. Siz ona:
"Ağaçlarım!" dersiniz.
Sizi dinlemez o, savaş yapar. Haklıdır.
Ama işte savaşçılık oynamak için parklar yolunduğu takımlar feda edildiği, tanklara karşı piyadelerle saldırıldığı gibi bu köyleri de yakıyorlar şimdi. Tanımlanmaz bir huzursuzluk sürmektedir. Çünkü hiçbir şey, hiçbir şeye yaramamaktadır.
Düşman, bir gerçeği anlamış, ondan yararlanıyor. İnsanlar, yeryüzünün sonsuzluğunda pek az yer kaplar. Aralıksız bir duvar oluşturmak için yüz milyon asker gerekmektedir. Demek ki kuvvetler arasında delikler var. Kuvvetlerin hareketi, sözde bu delikler kapanıyor; ama zırhlı araç açısından, az motorlu bir ordu hareketsiz sayılır. Delikler, gerçekten açıklıklar oluşturur. Buradan da, kullanılacak yöntemin kuralı ortaya çıkar:
"Zırhlı birlik su gibi hareket etmelidir. Düşmanın çeperine hafifçe basmalı ve yalnızca direnç görmediği yerde ilerlemelidir.
"Tanklar da çepere basar yalnız. Her yerde delikler olduğundan, her zaman geçerler.
Karşılarına çıkacak tank olmadığı için rahatça dolaşan düşman tanklarının bu saldırıları, bölgesel kurmayları tutsak etmek, telefon hatlarını kesmek, köyleri ateşe vermek gibi önemsiz görünen yıkımlar yaptıkları halde, onarılmaz sonuçlara yol açmaktadırlar. Organizmayı değil de sinirlerini ve boğumlarını yok eden kimyasal etken rolü oynarlar. Yıldırım hızıyla taradıkları bölgede herhangi bir ordu, aşağı yukarı dokunulmamış gibi görünse bile, ordu olmaktan çıkmıştır. Bağımsız kırıntılara dönüşmüştür. Eskiden bir organizmanın bulunduğu yerde, bağları kopmuş bir organlar topluluğu kalmıştır yalnızca. Bu kıvrıntılar arasında da adamlar çok dövüşçü olsa bile düşman, dilediği gibi ilerler. Çünkü yalnızca bir asker topluluğu olduğu anda, etken olmaktan çıkar bir ordu.
Bir araç on beş günde yapılamaz. Giderek silahlanma yarışı bizi ancak yenilgiye götürebilirdi. Seksen milyon sanayiciye karşı, kırk milyon köylüydük biz!
Üç düşmana, bir adamla karşı koyuyoruz. On ya da yirmi uçağa karşı bir uçak, Dunkerque'den beri de yüz tanka karşı bir tank. Geçmiş üzerine kafa yoracak zamanımız yok. Şu anı yaşıyoruz. Bugün böyle işte!

Hiçbir zaman hiçbir yerde, hiçbir özveri Alman ilerleyişini yavaşlatamaz.
Bu yüzden sivil ve askeri kademelerin tümünde, en yükseğinden en alçağına lehimcisinden bakanına, erinden generaline kadar, herkeste, bir tür vicdan azabı sezilmektedir, dile getirilmeyen ya da dile getirmekten çekinilen bir vicdan azabı. Özveri, yalnızca taklit ya da intiharsa, tüm büyüklüğünü yitirir. İnsanın kendini feda etmesi güzel bir şeydir. Başkaları kurtulsun diye birileri ölür. Yangında, ateşin de payı verilmelidir. Siperlerle pekiştirilmiş bir ordugâhta, kurtarıcılar gelmeye zaman bulsunlar diye, ölünceye dek savaşılır. Evet ama ne yapılırsa yapılsın, ateş her yeri sarar. Arkasına sığınacağı siperle çevrili ordugâh yoktur. Kurtarıcıların gelme umudu da yoktur hiç. Uğruna savaştığımız, uğruna savaştığımızı öne sürdüğümüz kimselerin öldürülmesine yol açıyoruz, çünkü kuvvetlerin gerisindeki kentleri yerle bir eden uçak, savaşın yönünü değiştirmiştir.
Daha sonra yabancıların, uçurulmayan birkaç köprü, yanmayan birkaç köy, ölmeyen insanlar yüzünden Fransa'ya sitem ettiklerini duyacağım. Ama beni bunca etkileyen, çok etkileyen, bunun tam tersidir. Bize gözlerimizi, kulaklarımızı kapattıran aşırı iyi niyetimizdir. Apaçık gerçeğe karşı umutsuz savaşımızdır. Hiçbir şeyin hiçbir işe yaramayacağını bildiğimiz halde, oyun oynamak için yine de köprüleri uçuruyoruz. Oyunu oynamak için gerçek köyleri yakıyoruz. İnsanlarımız, oyunu oynamamız yüzünden ölüyorlar.
Unutulur bunlar elbette! Köprüler unutulur, köyler unutulur, insanlar yaşamaya bırakılır. Ama bu bozgunun felaketi, yapılan işlerin anlamını ortadan kaldırmaktır. Bir köprüyü uçuran her kimse, bunu tiksinerek yapabilir ancak. O asker düşmanı geciktirmez: Bir köprüyü yıkar ancak. Güzel bir savaş karikatürü yapmak için ülkesini bozmuş olur!
Eylemlerin coşkun olması için anlamlarının açıkça belirmesi gerek. Düşmanı küle gömmek için evleri yakmak güzeldir. Ancak yüz altmış tümene dayanan düşman, yangınlarımız ve ölülerimizle alay eder.
Köy yakmanın anlamıyla köyün anlamının birbirini dengelemesi gerekir. Oysa yanmış köyün rolü yalnızca bir rol karikatürüdür.
Ölümün anlamının ölümle eşdeğerde olması gerekir. İnsanlar, iyi mi yoksa kötü mü dövüşüyorlar? Bu sorunun kendisi de anlamsızdır! Bir kasabanın kuramsal olarak savunmasının üç saat süreceğini herkes bilir! Ama insanlara orada dayanma buyruğu verilmiş yine de. Savaşmak için hiçbir araçları olmadığından, düşmandan, köyü yok etmesini kendisi diler, savaş oyununun kurallarına uysun diye. Satranç oyunundaki kibar rakip gibi:
"Şu piyonu almayı unuttun..."
Düşmana meydan okunur şöyle:
"Biz, bu köyün savunucularıyız. Siz saldırıyorsunuz. Haydi bakalım!"
Sorun anlaşıldı. Bir filotillo, topuğuyla ezecek köyü.
"İyi oynadılar!" diyeceğiz biz de.

Kuşkusuz cansız insanlar vardır; ama cansızlık, umutsuzluğun kaba bir biçimidir. Kuşkusuz kaçan insanlar da var. Binbaşı Alias, iki üç kez, tabancasıyla, yolda rastladığı, sorularına düzgün yanıt vermeyen, bitkin insan kalıntılarını tehdit etmiştir. Birinin, felaketin sorumluluğunu yüklenip, onu yok ederek her şeyi kurtarmasını çok ister insan! Kaçan insanlar, kaçıştan sorumludur; çünkü insanlar kaçmasaydı, kaçış olmazdı. O halde, tabanca kaldırılırsa, her şey düzelir. Ama hastalığı yok etmek için hastaları gömmeye benzer bu. Binbaşı Alias da sonunda, tabancasını yine cebine sokuyordu her zaman; Çünkü bu tabanca, güldürücü operalardaki kılıçlar gibi fazla şatafatlı görünüyordu. Alias da bu bitkin askerlerin, yıkımın nedeni değil de sonucu olduğunu çok iyi anlıyordu.
Alias, bu insanların aynı insanlar olduğunu, bugün bile başka yerde ölmeyi göze alanlarla aynı olduğunu çok iyi bilir. On beş günde, yüz elli bini bunu kabul etti. Ama ölmek için kendilerine iyi bir bahane gösterilmesini isteyenler de var.
Bunu dile getirmek çok zordur.
Koşucu, aynı sınıftan koşuculara karşı yaşam koşusuna başlayacaktır. Ama başlar başlamaz, ayağında bir forsa prangası taşıdığını fark eder. Rakipleri kanat kadar hafiftir. Yarışın anlamı kalmaz. Adam vazgeçer:
"Sayılmaz..."
"Hayır! Hayır, sayılır!"
Yarış olmaktan çıkmış bir yarışa, yine de tüm gücüyle katılması için insanı nasıl kandırmalı?
Askerlerin ne düşündüklerini iyi bilir Alias:
"Sayılmaz..." diye düşünür onlar da.
Alias, tabancasını indirir ve başka bir yanıt düşünür:
Bir tek iyi yanıt vardır. Bir tek. Daha iyisini bulan olursa, alnını karışlarım.
"Ölümünüz hiçbir şeyi değiştirmez. Yenilgimiz tamdır. Ama bir bozgunun ölülerle kendini göstermesi gerekir. Yas olmalıdır bu da. Bu rolü oynamak görevinizdir."
"Peki, Binbaşım."
Alias, kaçakları küçümsemez. Yanıtının her zaman yeterli olduğunu çok iyi bilir. Kendisi de kabul eder ölümü. Bütün takımlar kabul eder ölümü. Az önce, biraz örtülü de olsa, bu yanıt bize de yetti:
"Çok sıkıcı. Ama Genelkurmay'dan çok istiyorlar bunu. Çok önem veriyorlar... Böyle bu işler..."
"Peki, Binbaşım."
İşin açıkçası, ölenler, ötekilere güvencelik görevi yapıyorlar.

XIV

Öylesine yaşlandım ki her şeyi geride bıraktım artık. Vitrinimin parlak büyük camına bakıyorum. Altında insanlar var. Bir mikroskop camının üstündeki haşlamlılar gibi. Haşlamlılar familyasının dramlarıyla ilgilenilir mi hiç?

Yüreğimde, bana canlı gibi gelen o sızı olmasa, yaşlı bir zorba gibi belli belirsiz düşlere dalacağım. Bağırıp çağırmak yanlıştı. Avcıları gördüğüm zaman, aşkın iç çekişleri aklıma geldi mi? Sivri eşekarılarını düşündüm. Öyle. Pis şeyler küçücüktü.
O kuyruklu giysi imgesini tiksinmeden nasıl uydurabildim öyle! O kuyruklu giysiyi düşünemezdim; çünkü arkamdaki izi kendim de hiç görmedim! Kutusunun içindeki bir pipo gibi tıkılıp kaldığım o pilot kabininde, arkamdakini görmem olanaksız. Arkama ancak mitralyözcümün gözleriyle bakıyorum. Daha ne istersiniz! İç telefonlar bozuk değilse elbet! Makineli tüfekçim bana hiçbir zaman: "Kuyruklu giysimizi izleyen bize âşık adaylar var!" dememiştir.
Kuşkuculuk ve cambazlıktan başka bir şey yok burada. Kuşkusuz inanmak isterdim, savaşmak isterdim, yenmek isterdim. Ama kendi köylerinizi yakarken, seviyormuş görünmeye, savaşmaya, yenmeye çalışsanız da coşmanız olanaksızdır.
Yaşamak da zor!
İnsan, bir ilişkiler düğümüdür yalnız; ama bağlarım da pek işe yaramıyor işte.

Benim içimde bozuk olan ne var? Alışverişlerin sırrı nedir? Nasıl olur da bana şimdi soyut ve uzak görünen bir şey, başka koşullarda içimi alt üst edebilir? Pasteur olsam, mikropların oyunu bana öyle heyecanlı görünür ki mikroskop camını, balta girmemiş ormandan daha geniş bir bölge sayar ve onun üstüne eğildiğimde, serüvenin en güzel şeklini yaşarım; bunun sırrı nereden geliyor?
Nasıl olur da aşağıda kara bir nokta gibi duran bir insan, evin...
Sonra aklıma bir anı takılıveriyor.

Küçük bir çocukken...
Çocukluğumun epey gerilerine gidiyorum. Herkesin geldiği o geniş bölgedir çocukluk! Nereliyim ben? Çocukluğumdanım. Falanca ülkeden olduğum gibi çocukluk ülkesindenim ben...
Neyse, çocukken bir akşam, çok tuhaf bir deneyim geçirdim.
Beş-altı yaşlarındaydım. Saat sekizdi. Çocukların uyumak zorunda oldukları saat, sekiz. Özellikle kışın, hava kararınca.. Ama beni unutmuşlardı nedense.
O büyük köy evinin zemin katında, bana uçsuz bucaksız gibi görünen bir giriş holü vardı; biz çocukların yemek yediğimiz odaya bakardı burası. Bu holden her zaman korkardım, belki de ortadan sarkan ve geceden hiç farkı olmayan o cılız lamba yüzündendi korkum. Çünkü sessizlikte çıtırdayan ağaç kaplamaları ya da soğuk yüzünden, lambadan çok bir deniz fenerine benzerdi bu lamba. .Işıklı ve sıcak odalardan, bir mağaradan çıkılırmış gibi çıkılırdı, buraya.
Ama o akşam, unutulduğumu anlayınca, şeytana uydum, ayaklarımın ucuna basarak kapı tokmağına ulaştım, onu yavaşça ittim, hole çıktım ve hırsız gibi dünyayı keşfe çıktım.

Tahtaların çatırtısı, göksel bir öfke işareti gibi göründü bana. Yarı karanlıkta, beni kınayan duvarları görüyordum. Daha fazla ilerlemeyi göze alamayıp, zorla bir konsolun üstüne tırmandım ve sırtımı duvara dayayarak, bacaklarım sarkık, yüreğim küt küt vurarak kaldım orada; gemileri batmış, denizin ortasında bir kayaya sığınmış kazazedeler gibiydim.
İşte o anda bir salon kapısı açıldı ve Tanrı'dan korkar gibi korktuğum iki amcam çıktı, kapıyı içerideki gürültüye ve ışıklara kapatarak holde gezinmeye başladı.
Beni görecekler diye ödüm kopuyordu. İçlerinden Hubert, benim gözümde sertliğin simgesiydi. Tanrısal adaletin bir temsilcisi.. Bir çocuğa fiske bile vuramayan bu adam. Her suç işlediğimde, korkunç kaşlarını çatarak bana şöyle derdi: "Bir dahaki Amerika'ya gidişimde, kamçılayan bir makine getireceğim. Amerika'da her şey çok gelişmiştir. Bu yüzden oradaki çocuklar çok usludurlar. Ana babalar da çok rahat ediyorlar bu yüzden..."
Amerika'yı sevmiyordum ben.
Şimdi de bu çok geniş ve buz gibi holde, beni görmeden aşağı yukarı dolaşıyorlardı. Gözlerim kararark, soluğum kesilerek onları gözlerimle ve kulaklarımla izliyordum. "Bugünkü günde..." diyorlar ve büyük adam gizleriyle birlikte uzaklaşıyorlardı. İçimden durmadan: "Bugünkü günde..." diyordum. Sonra sayısız hazineleri bana doğru sürükleyen gelgit gibi geliyorlardı yeniden. "Delilik bu," diyordu biri ötekine, "düpedüz delilik!" Cümleyi, olağanüstü bir şeymiş gibi alıyordum. Bu sözlerin, beş yaşındaki bilincimin üstündeki etkisini denemek için yavaş yavaş yineliyordum: "Delilik bu. Düpedüz delilik!.."
Gelgit, amcaları uzaklaştırıyor sonra yaklaştırıyordu. Yaşamın henüz aydınlanmamış yanlarını bana açan bu olay, bir yıldız düzeniyle bir genel çekim olayı gibi yinelenip duruyordu. Konsolumun üstüne tünemiş, sonsuza dek, çok önemli bir görüşmenin tanığı olmuştum, her şeyi bilen iki amcam, bu görüşmeyle dünyanın yaratılmasına katılıyorlardı. Av, bin yıl daha dayanabilir, iki amcam da, bin yıl boyunca bir saat sarkacının yavaşlığıyla holde gidip gelerek, bu eve sonsuzluk tadı vermeyi sürdürebilirlerdi.

Baktığım bu nokta, benim on kilometre altımdaki bir insan evi kuşkusuz. Ama bana bir şey vermiyor. Ama yine de büyük bir köy evidir ve orada, iki amca gidip gelerek, bir çocuğun bilincinde, denizlerin enginliği kadar masalsı bir şeyler yaratmaktadırlar.
On bin metre yüksekten, bir şehir kadar geniş bir alanı görüyorum; oysa her şey beni boğacak kadar daralıyor. O kara çekirdekte, bana düşen alandan daha dar bir alandayım şimdi.
Enginlik duyusunu yitirdim. Enginliğe karşı körüm. Ama susamış gibiyim ona. Sanki burada, bütün insanların bütün özlemlerine dokunuyor gibiyim.
Bir rastlantı sevgiyi uyandırınca, insanda her şey bu sevgiye göre düzenlenir ve sevgi onda enginlik duyusu yaratır. Sahra'da yaşarken, ge-

celeri ateşimizin çevresine gelen Araplar, bize, uzaklardaki tehlikeyi haber verdikleri zaman, çöl düğümlenir ve bir anlam kazanırdı. Bu haberciler kendi enginliklerini yaratmışlardı. Güzel olunca, müzik de öyledir. Anılar uyandıran ve düğümleyen bir eski dolabın kokusu da öyledir. Dokunaklı olma, enginlik duygusudur.
Ama insanla ilgili bir şeyin sayılamayacağını, ölçülemeyeceğini biliyorum. Gerçek enginlik gözle değil akılla kavranır ancak. Dil kadar değerlidir; çünkü nesneleri bağlayan dildir.
Bundan böyle bir uygarlığın ne olduğunu daha iyi anladım sanıyorum. Uygarlık, inançlar, töreler ve bilgiler mirasıdır; bunlar, yüzyıllar boyunca yavaş yavaş kazanılır ve değerleri mantık ölçüsüne vurulmasa bile, insana enginlikler açtıkları için bir yere çıkan yollar gibi kendi içlerinde bir değer taşırlar.
Kötü bir edebiyat, bize, insanın kaçma gereksiniminden söz etmiştir. Evet, insan, enginliği aramak için yola çıkar. Ama enginlik bulunmaz. Yaratılır o. Kaçış, insanı hiçbir yere götürmez.
İnsan, insan olduğunu hissetmek için koşular koşmak, korolarda şarkı söylemek ya da savaşmak ihtiyacı duyduğu zaman, başkalarına ve dünyaya bağlanmak için bağlar yaratır kendine.
Ama çok cılızdır bu bağlar! Eğer bir uygarlık güçlüyse, insan kımıldamasa da onun içini doldurur.
Falan sessiz kentte, yağmurlu bir günün sıkıcılığında, penceresinin önünde düşünen yalnız, sakat bir kız görüyorum. Kimdir o? Ona ne olmuştur? Ben bu küçük kentin uygarlığını, bu kızın varlığının yoğunluğuyla ölçerim. Yerimizden kımıldamaz olunca, ne değerimiz olur ki?
Dua eden Dominiken Papazı'nda yoğun bir varlık bulunur. Bu adam, başı eğik ve hareketsiz olduğu zaman, her zamankinden daha insandır, Mikroskobunun üzerinde soluğunu tutan Pasteur'de yoğun bir varlık sezilir. Pasteur, gözlem yaparken, her zamankinden daha insandır. O anda ilerler. O anda acele eder. Kımıldamadığı halde dev adımlarla yürür ve enginliği keşfeder. Taslağının önünde sessiz ve kımıltısız duran Cézanne da çok değerli bir varlıktır. Susup düşündüğü kadarki kadar insan olmamıştır hiçbir zaman. O zaman tuvali, denizden daha engin gelir ona.
Çocukluk evinin verdiği enginlik, Orconte'taki odamın bana sağladığı enginlik, mikroskobundaki alanın Pasteur'e sağladığı enginlik, şiirin sağladığı enginlik, bunlar öylesine nazik ve güzeldir ki yalnızca uygarlık dağıtabilir. Çünkü

Her şey şu anda karmakarışıkken, dilimin anlamını nasıl dirilteyim? Parktaki ağaçlar hem bir soyun çeşitli kuşaklarına bir gemidir, hem de topçuyu görevinden alıkoyan bir perde. Şu anda kentlere baskı yapan bombardıman uçakları, tüm bir ulusu kahve telvesi gibi yollara dökmekte.. Fransa şu anda, çiğnenmiş bir karınca yuvası gibi karışıklık içinde. Gözle görülen bir düşmana karşı değil de donan konut araçlarına, sıkışan musluklara ve laçka olmuş vidalara karşı savaşılıyor şu anda...

"İnebilirsiniz!"
İnebilirmişim. İneceğim. Alçaktan. Arras'ın üstüne gideceğim. Ardımda bana yardım edecek bin yıllık uygarlık var. Ama o da yardım etmiyor bana. Ödül almanın zamanı değil galiba.
Saatte sekiz yüz kilometre hız ve dakikada üç bin beş yüz otuz turla alçalıyorum.
Aşırı derecede kırmızı bir kutup güneşinden, dönerek ayrıldım. Önümde, beş altı kilometre kadar altımda, önü dümdüz bir buzul bulutu görüyorum. Fransa'nın büyük bir parçası, bulutların gölgelerinde gömülüdür. Arras da bu gölgelerin içinde. Bulutun altında her şeyin karaya çaldığını düşünüyorum, içinde savaşın kaynadığı kocaman bir çorba çanağının karnıdır burası. Tıkalı yollar, yangınlar, dağılmış araçlar, yerle bir olmuş köyler, keşmekeş. Büyük bir keşmekeş.. Anlamsızın içinde bulutlarının altında, taşların altındaki böcekler gibi kıpırdaşıyorlar.
Bu iniş bir yıkıma benziyor. Onların çamurlarında bata çıka yürümemiz gerekecek. Bir tür partal barbarlığa geri dönüyoruz. Aşağıda her şey çürümekte! Uzun süre mercanlar ve palmiyeler ülkesinin bolluğu içinde yaşadıktan sonra, varlığını da yitirip yurda dönen serüven tutkunlarına benziyoruz; serüven tutkunları, doğuştan yoksulluklar içinde, eli sıkı bir ailenin karavana yemeklerini, iç kavgalarının burukluğunu, alacaklıları, para sıkıntısından kaynaklanan utanma duygusunu, boş umutlarını, utanç verici göçleri, otelcilerin horlamalarını, yoksulluğu ve hastanenin ölüm kokusunu paylaşmaya gelirler..
Burada, en azından temizdir ölüm! Buzdan ve ateşten bir ölüm.. Güneşten, gökten, buzdan ve ateşten.. Ama orada, aşağıda balçık içinde sindirilme var!

XV

"Güneye sapın Yüzbaşım. Bu yükseltide, Fransız toprakları üstüne inersek, daha iyi olur!"
Artık görebildiğim şu karayollarına bakınca, barışın ne olduğunu anlıyorum. Barışta, her şey kendi içine kapanmıştır güzelce. Akşam, köyde köylüler evlerine dönerler. Tohumlar ambarlara girer. Katlanmış çamaşırlar dolaplara dizilir. Barış saatlerinde, insan her şeyi nerede bulacağını bilir. Her dosta nerede ulaşacağını bilir. Gece nerede uyuyacağını da bilir. Ah! Ama kanaviçe sökülünce, insanın dünyada yeri kalmayınca, sevdiğini nerede bulacağını bilmeyince, denize açılan koca, eve dönmeyince, barış ölür.
Barış, nesnelerin tümü anlam ve yerlerini aldıkları zaman nesnelerin arasında görünen bir yüzün okunuşudur. Topraktaki filizlerin tümü bir ağaç içinde birbirlerine bağlandıkları gibi nesneler de kendilerinden daha büyük bir bütünün birer parçası oldukları zaman.
Oysa savaş var.

Akmakla bitmeyen sonu belirsiz bir şurubun kapkara yollarının üzerinden uçuyorum. Söylendiğine göre, halk boşaltılıyormuş. Artık doğru değil bu. Kendiliğinden boşalıyor bölgeler. Bu göç delice bir salgın. Nereye gidiyor bu serseriler? Güneye doğru yürüyorlar, sanki orada konutlar ve yiyecek varmış gibi; sanki orada onları karşılayacak sevgi varmış gibi. Ama güneyde yalnızca tıklım tıklım dolu kentler vardır; orada hangarlarda yatar insanlar, yiyecekleri de tükenmiştir; orada eli açık insanlar da, hiçbir mantığa sığmayan bu göç bir çamur gibi onları boğacağından, zamanla saldırganlaşır. Bir tek il, tüm Fransa'yı ne barındırabilir ne de besleyebilir!
Nereye gidiyorlar? Kendileri de bilmiyor! Hayali konaklara doğru yürürler; çünkü bu kervan bir vahaya varır varmaz, burası vaha olmaktan çıkıverir. Her vaha çatlar ve kervana dökülür. Kervan, hâlâ yaşıyor gibi görünen gerçek bir köye varırsa, daha ilk geceden, köyün tüm özünü sömürür. Kurtların bir kemiği temizlediği gibi temizler o köyü.
Düşman, göçten daha hızlı ilerler. Zırhlı arabaları, bazı noktalarda ırmağı geçer o zaman sel de şişip başka yöne akmaya başlar. Bu keşmekeşe batmış, çıkmaya çalışan Alman tümenleri de vardır. O zaman da şaşılacak bir çelişkiyle az önce öldüren adamların, şimdi su verdikleri görülür.
Geri çekilme sırasında, art arda on kadar köyde konakladık. Bu köylerden ağır ağır geçen yüklü topluluğa karıştık:
"Nereye gidiyorsunuz?"
"Bilmiyoruz."
Hiçbir şey bilmiyorlardı. Kimse bir şey bilmiyordu. Gidiyorlardı. Kullanılabilecek hiç sığınak kalmamıştı artık. Ama yine de bırakıp gidiyorlardı. Kuzeyde, bir karınca yuvasına şiddetli bir tekme atılmıştı ve karıncalar kaçışıyorlardı. Hamaratça. Telaş etmeden. Umutsuz. Umuda kapılmadan. Görev yapar gibi.
"Size gitmek için kim buyruk verdi?"
Buyruk veren hep belediye başkanı, öğretmen ya da başkan yardımcısıydı. Buyruk sözü, bir sabah saat üçte, köyü karıştırmıştı.
"Göçüyoruz."
Bekliyorlardı bunu. On beş gündür, başka göçleri gördüklerinden bu yana, evlerinin uzun zaman dayanamayacağını anlamışlardı. Oysa insan, çoktan göçebelikten çıkmıştı. Kendine, yüzyıllarca dayanacak köyler kuruyordu. Torunlarının torunlarına yarayacak mobilyaları cilalıyordu. Aile ocağı, insanı doğar doğmaz kucaklıyor ve ölüme dek götürüyor, sonra da sağlam bir gemi gibi oğlunu da karşı kıyıya geçiriyordu. Ama artık oturmak yok! Nedenini bilmeden çekip gidiyorlardı!

XVI

Yol konusunda deneyimimiz çok fazla! Zaman zaman Alsace, Belçika, Hollanda, Fransa'nın kuzeyinde ve denizin üstünde aynı sabah, keşif yapmakla görevlendiriliyorduk. Ama sorunlarımızın büyük bir bölümü karayla ilgiliydi ve ufkumuz çoğu kez bir dörtyol ağzındaki tıkanıklıkla

daralıyordu. Böylece üç gün kadar önce, Dutertre ve ben, kaldığımız köyün çöktüğünü gördük.
Bu yapışkan anıdan hiç kurtulamayacağım kuşkusuz. Dutertre ile ben, sabahın altısında evimizden çıkarken, anlatılmaz bir düzensizlikle karşılaştık. Tüm garajlar, tüm hangarlar, tüm ambarlar, dar sokaklara, birbiriyle ilgisi olmayan bütün taşıtları, yeni arabaları, elli yıldır toz içinde unutulmuş eski arabaları, kamyonları omnibüsleri, yük arabalarını döktüler. İnsan panayırda arasa, yaylı yolcu arabaları da bulurdu. Çarktan çıkmış tüm sandıklar yeniden ortaya çıkarılmıştı. Evin değerli eşyaları yerleştiriliyordu içine. Yer yer patlamış çarşafların içinde karmakarışık durumda, arabalarla taşınıyordu. Bir şeye benzemiyorlardı artık.
Evin yüzünü onlar güldürüyordu. Özel bir dinin törenlerinde kullanılan eşyalardı bunlar. Her biri yerli yerindeyken, alışkanlıkların gerektirdiği, anıların güzelleştirdiği bu eşyalar, içinde yaşanılan bir yurt yarattıkları ölçüde değerliydiler. Oysa kendi kendilerine bir değerleri oldukları sanıldığı için şöminelerinden, masalarından, duvarlarından koparılıp üst üste yığılan bu eşyalar, eskiliklerini açığa vuran bit pazarı eşyaları oluverirlerdi. Kutsal kalıntılar yığılınca, yürekleri burkarlar!
Önümüzde bir şeyler parçalanıyor.
"Çıldırmışsınız, burada! Neler oluyor?"
Girdiğimiz kahvenin sahibesi omuzlarını silkiyor:
"Göçüyoruz."
"Neden?"
"Kim bilir! Belediye Başkanı öyle dedi."
Kadın telaş içinde.. Merdivende kayboluyor. Dutertre'le ben, sokağa bakıyoruz. Kamyonların, otomobillerin, el arabalarının, sıralı arabaların üstünde çocuklar, şilteler, mutfak eşyaları karmakarışık yığılı.
Özellikle eski otomobiller yürekler acısı. Bir yük arabasının okları arasında dimdik duran at sağlam görünüyor. Bir at, yedek parça istemez. Üç çiviyle, bir yük arabasını onarıyorlar. Ama ya mekanik bir çağın bütün kalıntılarını ne yapsınlar! Bu piston, supap, manyeto ve çark yığınları ne zamana kadar çalışacak?
"Yüzbaşım. Bana yardım eder misiniz?"
"Elbette. Ne için?"
"Otomobilimi ambardan çıkarmak için..."
Kadına şaşkınlıkla bakıyorum.
"Siz..Kullanmasını bilmiyor musunuz?"
"Eh, yolda gider..O kadar zor olmaz..."
Kendisi, görümcesi ve yedi çocuğu var yanında.
Yolda! Yolda, günde yirmi kilometre gidecekler ve iki yüz metrede bir konaklayacaklar! Her iki yüz metrede fren yapması, durması, debriyaja basması, gaza basması, vites değiştirmesi gerekecek bu karmakarışık yol tıkanıklığında. Her şeyi kırıp dökecek! Benzin tükenecek! Yağ! Unutursa, suyu da biter:
"Suya dikkat! Radyatörünüz sepet gibi akıyor."
"Ya.. Araba yeni değil ki..."

"Bir hafta yol almanız gerekecek. Nasıl yapacaksınız?"
"Bilmem..."
On kilometre gitmeden, üç arabaya çarpacak, debriyajını sıkıştıracak, lastiklerini patlatacaktır. O zaman da görümce ve yedi çocuk ağlamaya başlayacak. O zaman kendisi, görümcesi ve yedi çocuk, kendi güçlerini aşan sorunlarla karşılaştıklarından, bir karar almaktan vazgeçerek yol kıyısına oturup bir arabanın geçmesini bekleyecekler. Ama ya çobanlar...
Şaşılacak kadar az çoban var!
Dutertre ve ben, koyunların girişkenliğine tanık oluyoruz. Bu koyunlar, korkunç bir mekanik taşıt gürültüsü içinde ilerliyorlar. Üç bin piston. Altı bin supap. Tüm bu araçlar gıcırdıyor, sürtünüyor ve çarpıyor. Birkaç radyatörde su kaynıyor. Bu hüküm giymiş kervan, hamaratça koyuluyor yola, işte böyle! Yedek parçası, lastikleri, benzini, makinisti olmayan bu kervan.. Ne çılgınlık!
"Evinizde kalamaz mısınız?"
"Ah, evimizde kalmayı çok isterdik ama!"
"Peki neden gidiyorsunuz?"
"Bize böyle dediler..."
"Kim dedi?"
"Belediye Başkanı..."
Hep Belediye Başkanı!
"Elbette. Evimizde kalmayı biz de isterdik hep..."
Doğru. Burada bir panik havası esmiyor, kör bir angaryaya uyuyoruz. Dutertre ve ben, bundan yararlanıp birkaçını uyarıyoruz:
"Bütün bunları boşaltsanız daha iyi edersiniz. Hiç olmazsa, çeşmenizden su içmiş olursunuz..."
"İyi olacağından eminiz!"
"Ama siz bilirsiniz!"
Oyunu biz kazandık. Bir grup oluştu. Sözümüzü dinliyorlar. Onaylarcasına baş sallıyorlar.
"...Yüzbaşı çok haklı!"
Yerime çıraklar geçiyor. Benden daha coşkulu çıkan bir karayolu çavuşunu kandırdım:
"Hep söyledim! bir kez yola çıkınca, taş otlayacağız."
Tartışıyorlar. Anlaşıyorlar sonunda. Kalacaklar. Birkaçı, ötekileri kandırmaya gidiyor. Ama küskün dönüyorlar geri.
"Olmaz. Biz de gitmek zorundayız."
"Neden?"
"Fırıncı gitmiş. Ekmeği kim yapacak?"
Köy sapıtmış çoktan. Şurasından burasından çatlamış. Her şey aynı delikten akacak. Durum umutsuz.
Dutertre'in bir fikri var:
"İşin acıklı yanı, insanları savaşın anormalliğine inandırmaları. Eskiden evlerinde kalırlardı. Savaşla yaşam, birbirine karışırdı..."
Kahveci kadın yine geliyor. Bir çuval sürüklüyor ardından.
"Üç çeyrek sonra uçacağız. Biraz kahveniz var mı acaba?"

"Ah, zavallı çocuklarım..."
Gözlerini siliyor. Yo, bizim için gözyaşı dökmüyor. Kendisi için de dökmüyor. Bitkinlikten ağlıyor. Her kilometrede biraz daha dağılan bir kervanda kendisinin de yok olacağını hissediyor.
Daha ötede, kırların tehlikesi altında, zaman zaman alçaktan uçan düşman avcıları, bu içler acısı sürüyü makineli tüfek yağmuruna tutacak. Ama işin en şaşırtıcı yanı, düşmanın genellikle üstelememesidir. Birkaç araba tutuşur, ama fazla değil. Ölü az olur. Bir tür lüks, bir tür uyarıdır bu. Ya da sürüyü yavaşlatmak için bir çoban köpeğinin hayvanların baldırlarını ısırması gibi bir şey. Burada, amaç kargaşa yaratmaktır. Peki ama neden bu, hemen hemen hiç etkisi olmayan geçici, yöresel davranışlar; Kervanı dağıtmak için fazla çaba harcamıyor. Oysa kervan, dağılmak için ona gerek duymuyor. Makine kendiliğinden bozuluyor. Makine, bol zamanı olan, barış içindeki yaygın bir toplum için tasarlanmıştır. Makine, insan onu onarmak, ayarlamak, yağlamak için başından ayrılınca, baş döndürücü bir hızla eskir. Bu arabalar, bu akşam bin yıl daha yaşlı gibi görünecek.
Makinenin can çekişmesine tanık oluyorum sanki.
Falanca, bir kral görkemiyle atını kırbaçlıyor. Tahta oturur gibi kurulmuş iskemlesine. Biraz da içmiş olduğunu sanıyorum:
"Memnun görünüyorsunuz!"
"Dünyanın sonu geldi!"
Tüm bu işçilerin, belli görevleri, çok çeşitli, çok değerli özellikleri olan bütün bu küçük insanların, bu akşam bir yığın asalak ve zararlı haline geleceklerini düşününce, içim daralıyor.
Tarlalara yayılıp onları kemirecekler.
"Sizi kim besleyecek?"
"Bilmiyoruz..."
Günde beş ile yirmi kilometre hızla ilerleyen bu milyonlarca göçmeni nasıl beslemeli? Yiyecek sağlansa bile, bunu onlara ulaştırmak olanaksız!
Bu insan ve hurda karışımı bana Libya çölünü anımsatıyor, Prévôt ile ben, çölde, yaşanmaz bir çevrede, güneşte parlayan kara kayalıkların arasında, bir demir kabukla çevrili görünüm içinde yaşıyorduk...
Bu görünüme umutsuzca bakıyorum: Asfaltın üstüne çöken bir çekirge sürüsü uzun zaman yaşayabilir mi?
"Peki su içmek için yağmurun yağmasını mı bekleyeceksiniz?"
"Bilmiyoruz..."
Köyleri, on gündür, durmadan Kuzey'den akın eden göçmen sürülerine geçit vermişti. On gün boyunca, bitmek bilmeyen bu göçe tanık oldular. Sıra onlara gelmişti. Kalabalık içinde yerlerini alıyorlar. Hem de güvenceleri olmadan:
"Ben, evimde ölmek isterdim."
"Tümümüz evlerimizde ölmek isterdik."
Doğru söylüyorlar. Kimse gitmek istemezse, köy, kumdan yapılmış bir şato gibi tümüyle çöker.

Fransa'nın yiyecek stokları olsaydı, yolların tıkanıklığı bu yiyeceklerin yerine ulaştırılmasına kökten engel olurdu. Gerektiğinde, yolda bozulmuş duran ya da birbirine girmiş bu otomobiller, dört yol ağızlarının çözülmez düğümleri bir yana, zorla akıntıya kapılıp gidebilirdi; ama akıntının üstesinden nasıl gelinirdi?
"Hiç stok yok," dedi bana Dutertre, "sorun kalmıyor..."
Dünden beri dolaşan söylentiye göre, hükümet, köylerin göçünü yasaklamış. Ama buyruklar ulaşamıyor. Tanrı bilir nasıl olduğunu, çünkü yollarda ulaşım diye bir şey kalmadı. Telefon hatlarına gelince, onlar da ya aşırı yüklü, ya kesik, ya da kuşkulu. Artık buyruk vermek söz konusu da değil. Ahlakı yenileştirme sırası geldi. Kadınlar ve çocukların savaş dışı bırakılmaları gerektiğini bin yıldır öğretiyorlar erkeklere. Savaş, erkekleri ilgilendirir. Belediye Başkanları da öğretmenler de, yardımcılar da iyi bilirler bu yasayı. Birden göçü yasaklama buyruğu alıverirler; yani kadınları ve çocukları bombardıman altında zorla bıraktırma buyruğunu. Vicdanlarını bu yeni zamana uydurmaları bir ayı alır. Düşünce sistemi birden yıkılamaz. Oysa düşman ilerlemektedir. Bu yüzden, Belediye Başkanları, yardımcıları ve öğretmenler halkı anayola bırakıverirler. Ne yapmak gerek? Gerçek neredediir? Bu çobansız koyunlar nereye gider?
"Bir doktor yok mu burada?"
"Siz köyden değil misiniz?"
"Hayır. Biz Kuzey'den geliyoruz."
"Ne yapacaksınız doktoru?"
"Karım arabada doğuracak da..."
Mutfak gereçleri arasında, bu evrensel demir yığınının içinde, diken üstünde gibi sanki..
"Önceden önlem alamaz mıydınız?"
"Dört gündür yoldayız."
Çünkü yol, buyurgan bir ırmak gibidir. Nerede durursun? Birbiri ardına sürüklediği köyler, kendiliğinden boşalıyor, genel lağıma dökülme sırası gelmiş gibi.
"Hayır, doktor yok. Grubun doktoru da yirmi kilometre ötede."
"Ya, peki!"
Adam yüzünü siliyor. Her şey yıkık dökük! Karısı yol ortasında, mutfak gereçleri arasında doğuruyor. Bunda acımasızlık yok ki. Her şeyden önce korkunç derecede insanlık dışı bir şey.. Kimse halinden yakınmıyor, yakınmanın hiçbir anlamı yok. Karısı ölecek ama yakınmıyor o. Bu işler böyle. Kötü bir düştür görülen.
"Hiç olmazsa bir yerlerde dursaydık..."
Bir yerlerde gerçek bir köy, gerçek bir han, gerçek bir hastane bulmak... Ama hastaneler de boşaltılıyor. Tanrı bilir neden! Oyunun kuralı böyle..
Yeni kurallar yaratmaya zaman yok. Bir yerlerde gerçek bir ölüm bulmak! Ama artık gerçek ölüm bile yok. Otomobiller gibi bozulan bedenler var.

Her yerde yıpranmış bir acele seziyorum, acele olmaktan çıkmış bir acele. Günde beş kilometre giderek, yüz kilometre hızla tarlaları aşan tanklardan ve saatte altı yüz kilometre hızla gelip saldıran uçaklardan kaçıyorlar. Şişe devrilince, şurup da böyle dökülür. Bu adamın karısı doğuruyor ama önünde sonsuz bir zaman var. Aceledir. Ama artık öyle bile değildir. Acele ile sonsuzluk arasındaki boşlukta, dengede durmaktadır her şey.
Her şey, can çekişen birinin tepkileri gibi yavaşladı. Mezbahanın önünde tepinen yorgun, büyük bir sürü bu. Asfalta bırakılanların sayısı beş milyon mu on milyon mu?
Sonsuzluğun eşiğinde yorgunluk ve sıkıntıdan tepinen bir halk bu!
Gerçekten de sağ kalabilmek için ne yapacaklarını düşünemiyorum. İnsan, ağaç dallarıyla beslenmez. Kendileri de belli belirsiz farkında bunun ama o kadar da korkmuyorlar. Çevrelerinden, işlerinden, güçlerinden edilmiş bu insanlar tüm anlamlarını yitirmiş. Kimlikleri bile eskimiş. Kendilerine benzemiyorlar pek. Varlıkları da pek belli değil. Çektikleri acıları sonradan fark edecekler; ama şimdilik taşıdıkları ağır yükün sırtlarını ezdiğinden, fazla düğümün kopup çarşafların içindekilerin döküldüğünden yürütmek için çok araba ittiklerinden yakınıyorlar özellikle.
Bozgunla ilgili tek söz bile yok. Açıkça belli bu..Yaşamanızın neye bağlı olduğu konusunda yorum yapma ihtiyacı bile duymazsınız. Bozgun belirtisidir bunlar.
Ansızın, bağırsaklarını yitiren bir Fransa'nın dokunaklı görüntüsü canlanıyor önümde. Hemen dikmek gerek. Yitirilecek bir an bile yok: Yoksa ölecekler...
Yine başlıyor. Sudan çıkmış balıklar gibi solukları kesiliyor işte.
"Burada süt yok mu?"
Soruya bak, güler misin ağlar mısın?
"Yavrum dünden beri hiçbir şey içmedi..."
Çok bağıran altı aylık bir bebektir bu. Ama bu bağırtı uzun sürmeyecek: Sudan çıkmış balıklar var ya... Burada hiç süt yok. Yalnız demir hurdalar var burada. Bir yığın yararsız demir hurdası, her kilometrede bozulup, cıvata somunlarını, vidalarının, saç yapraklarını yitiren ve tüm ulusu inanılmaz bir göç halinde yokluğa doğru götüren bir hurda yığını. Uçakların, birkaç kilometre güneyde yolu makineliyle taradıkları söylentisi yayılıyor. Bombalandığından bile söz ediliyor. Gerçekten de kulakları sağır eden patlamalar duyuyoruz. Söylentiler gerçek galiba.
Oysa kalabalık ürkmüyor bundan. Biraz daha canlanmış gibi geldi bana. Bu somut tehlike, demir yığınına gömülmekten daha iyi görünüyor onlara.

Ya tarihçilerin ileride hazırlayacakları taslaklar! Bu bulamaca bir anlam vermek için ne kulplar uyduracaklardır kim bilir! Bir bakanın sözünü, bir generalin kararını, bir komisyon tartışmasını ele alıp, bu hayaletler gösterisini, sorumluluk ve uzak görüş taşıyan tarihsel konuşmalar haline getireceklerdir. Ne kabullenmeler, ne direnişler,

Corneille'vari ne savunmalar, ne alçaklıklar uyduracaklardır kim bilir! Boşaltılmış bir bakanlığın ne olduğunu bilirim ben. Rastlantı sonucu bunlardan birini gezdim. Bir hükümet göç ederse, hükümetlikten çıktığını hemen anladım. Tıpkı bir vücut gibi..
Onu göç ettirmeye başlarsanız; mideyi şuraya, bağırsakları buraya, karaciğeri başka yere alırsanız, bu birlik, bir organizma olmaktan çıkar. Hava Bakanlığında yirmi dakika yaşadım. Bir bakanın, odacı üzerinde etkili olduğunu gördüm! Akıl almaz bir etki. Çünkü bir zil teli, bakanı hâlâ odacıya bağlıyor. Kopmayan bir zil teli. Bakan bir düğmeye basıyor, odacı geliveriyor.
Bir başarıdır bu.
"Arabam," der bakan.
Yetkisi buraya kadardır. Asıl eylemi odacıya yaptırır. Oysa odacı, yeryüzünde bir bakan arabası olup olmadığını bilmez. Hiçbir elektrik teli, odacıyı hiçbir otomobil sürücüsüne bağlamamaktadır. Sürücü, dünyanın bir yerindedir. Yönetenler, savaşı nereden bilsinler? Bağlantılar öylesine olanaksızdır ki biz, şu anda yerini keşfettiğimiz bir zırhlı tümen üstüne bir bombardıman uçuşu yapmaya kalksak, onu yola koymamız sekiz gün sürer. Bir bakan, bağırsakları dışarı çıkmış bir ülkeden ne haber alabilir ki? Haberler, günde yirmi kilometre hızla gider. Telefonlar ya tıkalı ya da bozuktur? Ayrıca da. Varlığın şu andaki yıkımını iletecek kapasitede değildir. Hükümet boşlukta yüzer: Bir kutup boşluğunda. Zaman zaman aceleyle umutsuz çağrılar alır; ama bunlar üç satırlık, soyut şeylerdir. Sorumlular on milyon Fransız'ın açlıktan ölüp ölmediğini nasıl bilsinler? Hem bu on milyonun çağrısı bir cümle tutar. Şunu söylemek için bir cümle gerekir:
"Falancanın evinde saat dörtte buluşalım."
Ya da:
"On milyon insanın öldüğü söyleniyor."
Ya da:
"Blois yanıyor."
Ya da:
"Sürücünüz bulundu."
Aynı düzeydedir bunların tümü de, Birden. On milyon insan. Araba. Doğu Ordusu. Batı Uygarlığı. Sürücü bulundu. İngiltere. Ekmek. Saat kaç?
Size beş harf veriyorum. İncil'in beş harfidir bunlar. Bunlarla İncil'i yeniden kurun bana!
Tarihçiler gerçeği unutacaklar. Gizli bağlarla tutarlı bir evrene bağlı, düşünen insanlar uyduracaklar. İyinin güçleriyle kötünün güçleri arasında ayırım yapacaklar. Kahramanlar bir yana, alçaklar bir yana. Ama ben yalnız şu basit soruyu soracağım:
"İhanet etmek için bir şeyden sorumlu olmak, bir şeyi yönetmek, bir şey bilmek gerekir. Bugün de sessizlik için de, bana doğru aktığını görüyorum. Hokkabazların oyununu saran o sessizlikten.
Her makineli tüfek ya da hızlı ateşli top yağmuru, bir tespihin taneleri gibi art arda yüzlerce fosforla mermi ya da gülle gönderiyor. Binlerce

esnek teşbih bize doğru uzanıyor, koparcasına geriliyor ve bizim yükseltimizde çatırdıyor.
Gerçekten de yandan kayarak bizi ıskalayan mermiler baş döndürücü bir hızla geçip gidiyor. Gözyaşları şimşeğe dönüşüveriyor. Başak rengi mermi yörüngelerinden oluşmuş bir buğday tarlasının ortasında buluyorum birden kendimi. Atılan kargılardan oluşan yoğun çalılığın ortasındayım. Baş döndürücü bir hızla işlenen bir iğne işi tehdit ediyor beni. Tüm ova bana bağlandı ve çevremde şimşek gibi çakan altın çizgilerden bir ağ dokuyor.
Ah! Toprağa doğru eğilince, yavaş yavaş yükselen kat kat ışık kabarcıkları görüyorum, sisten tüller gibi. Tohumların ağır burgacını görüyorum. Dövülürken, buğdayın kabuğu da böyle havalanır! Ama yanlamasına bakarsam, ortada kargı demetlerinden başka bir şey yok. Ateş mi ediliyor? Yok canım! Ateşsiz silahlar saldırıyor bana! Işıktan kılıçlar görüyorum yalnız! Duyuyorum... Tehlike söz konusu değil! İçinde yüzdüğüm şatafat gözlerimi kamaştırıyor!
"Ay!"
İskemlemden yirmi santim fırladım. Uçağa birkaç tos vurdu sanki. Uçak kırıldı, dağıldı mı? Yok canım... Yok canım... Onun komutlara yanıt verdiğini görüyorum. Tos sağanağının ilki bu yalnızca.. Ama hiç patlama duymadım. Kıvılcımların dumanı toprağın karanlığına karışıyor galiba: Başımı kaldırıp bakıyorum.
Bu görünüm kesin artık. Havayı kanıtlamaktır bu. Alçaklara neden madalya verilmiyor?"

Az da olsa, her yerde barış görülüyor artık. Savaşlara, açık anlaşmalarla son veren, Tarihte yeni bir çağ açan belirli barışlardan değil bu barış. Her şeye son veren, adı sanı olmayan bir dönem bu.. Sonu gelmeyen bir son bu..
Her türlü atılışın içine gömüleceği bir bataklık, iyi ya da kötü bir sonun yaklaştığı hissedilmez. Tam tersine. Sonsuzluğu andıran bir geçiciliğin çürüyüşüne giriliyor yavaş yavaş. Hiçbir şey sonuç vermeyecektir, çünkü ülkenin hiçbir örtüsü kalmamıştır, onu boğulan bir kadın gibi örtüsünden tutup yüzeye çıkaramazsın. Her şey çözülmüştür. En coşkulu çaba bile yalnız bir tutam saçı çıkarabilmektedir. Gelen barış, insanın aldığı bir kararın meyvesi değildir. Cüzzam gibi olduğu yerde yayılır.

Orada, altımda, kervanın çözüldüğü, Alman zırhlılarının öldürdüğü ya da su dağıttığı şu toprakların üstünde, toprakla suyun birbirine karıştığı şu batak bölgelerde olmakta olan. Savaşa karışan barış, savaşı çürütüyor.
Dostlarımdan biri Léon Werth, yolda duyduğu büyük bir sözü büyük bir kitapta anlattı. Yolun solunda Almanlar, sağında Fransızlar vardır. İkisinin arasında da göçün ağır burgacı. Yüzlerce kadın ve çocuk, yanan arabalarından kurtulmaya çalışır. İstemeden göçün üstüne bindiren bir topçu teğmeni, düşmanın hedef aldığı ama vurmayıp yolu taradığı bir anda, bir yetmiş beşlik topu ateşlemeye çalışırken, analların saldırısına

uğrar. Kan ter içindeki teğmen, hiçbir mantığa sığmayan görev duygusuyla yirmi dakika bile dayanamayacak olan bir mevziyi kurtarmaya çalışır. (On iki kişidirler):
"Defolun! Defolun! Alçaksınız siz!" diye bağırır kadınlar.
Teğmenle askerler giderler. Bu tür barış sorunuyla her yerde karşılaşırlar. Çocukların yolda öldürülmemesi gerekir elbette. Oysa ateş eden her asker, bir çocuğun sırtına ateş etmek zorundadır. İlerleyen ya da ilerlemeye çalışan her kamyon, bir ulusu ölüme sürükleyebilir. Çünkü akıntıya karşı ilerlerken, yolu bir daha açılmayacak biçimde tıkamaktadır.
"Çılgınsınız siz! Bırakın geçelim! Çocuklar ölüyor!"
"Biz savaşıyoruz..."
"Ne savaşı? Savaşı nerede yapıyorsunuz? Bu yönde giderseniz, üç günde altı kilometre ilerlersiniz! "
Kamyonlarının içine sığınmış, saati çoktan geçmiş bir randevuya yetişmek için çabalayan birkaç askerdir bunlar. Ama onlar da asıl görevlerini yapıyorlar:
"Savaşıyoruz biz..."
"...Bizi alsanız, daha iyi edersiniz! İnsanlık dışı bu!"
Bir çocuk zırlar:
"Bunu da..."
Öteki bağırmıyor artık. Süt yok, ses yok.
"Savaşıyoruz biz..."
Yersiz bir umutsuzlukla sözlerini yineleyip dururlar.
"Ama savaşa hiç rastlamayacaksınız artık! Burada bizimle geberip gideceksiniz!"
"Savaşıyoruz biz..."
Artık ne dediklerini onlar da iyi bilmiyor. Savaşıp savaşmadıklarının da farkında değiller. Düşmanı hiç görmediler ki...
Seraptan daha kaygan amaçlara doğru gidiyorlar kamyonla. Bu çürütücü barıştan başka bir şeyle karşılaşmayacaklar.
Düzensizlik her şeyi birbirine yapıştırdığından, kamyonlarından indiler. Çevreleri sarılır:
"Suyunuz var mı?"
Sularını paylaşırlar.
"Ekmeğiniz?"
Ekmeklerini paylaşırlar.
Gebersinler diye bırakacak mısınız?
Hendeğe çekilmiş bozuk arabanın içinde, hırıldayan bir kadın vardır.
Kadını kurtarırlar. Kamyona sokarlar.
"Ya bu çocuk?"
Çocuğu da kamyona sokarlar.
"Şu doğuracak kadını da."
Onu da sokarlar.
"Sonra da ağlayan başka birini.."
Bir saatlik uğraştan sonra, kamyonun yolu açıldı. Güneye doğru yöneldiler. O, başıboş dolaşan bir buzul kütlesi gibi sivillerin ırmağına kapı-

lıp, onların ardı sıra gidecektir. Askerler, barışa döndürülmüşlerdir. Çünkü artık savaşı bulamıyorlardı.
Çünkü savaşın kasları görünmez olmuştur. Çünkü attığınız kurşun çocuğa değmektedir. Çünkü savaş randevularına giderken, doğuran kadınlara çarparsınız. Çünkü haber iletmeye ya da buyruk almaya çalışmak, Sirius Burcu'yla tartışmaya girmek kadar boştur. Yalnızca insanlar vardır.
Onlar da barıştan yana geçmişlerdir. Koşulların zorlamasıyla makinist, doktor, sürü bekçisi, sedyeci oluverirler. Demir hurdalarını onarmasını bilmeyen bu insancıkların arabalarını onarırlar. Bu askerler, 82 böyle çalışıp çabalarken kahraman mı olacaklarını, yoksa savaş kuruluna mı verileceklerini bilmezler. Nişan alınca ya da bir duvarın dibine dizilip beyinlerine on iki kurşun sıkılınca, buna hiç şaşırmazlar. Terhis edileceklerine de şaşmaz bunlar, hiçbir şey şaşırtmaz onları. Şaşmanın sınırlarını çoktan aşmışlardır.
Bu, öylesine uçsuz bucaksız bir bulamaçtır ki hiçbir buyruk, hiçbir hareket, hiçbir haber, hiçbir ses dalgası üç kilometreden öteye yayılamaz. Köyle nasıl birbiri ardına yıkılıp ana lağıma dökülürse, asker kamyonları da akıntıya uyup, birbiri ardına barıştan yana geçiverirler. Bu bir avuç insan da ölümü güzelce kabul edebilecekken - karşılarına ölüm sorunu çıkmadığından - karşılarına çıkan görevi kabul ederler ve eski bir arabanın okunu onarırlar. Çünkü üç rahibe, ölüm tehdidi altındaki on iki çocuğu, Tanrı bilir hangi haç seferine, Tanrı bilir hangi peri masalı sığınağına götürmektedir o arabanın içinde.
Tabancasını cebine sokan Alias gibi ben de, savaşmaktan vazgeçen askerleri yargılamayacağım. Onları canlandırabilecek soluk nerede? Onlara ulaşacak dalga nereden geliyor? Onları birleştirebilecek bakış nerede? Dünyadan haberleri bile yok. Aldıkları tek haber, yol üzerinde üç dört kilometre ötede, anlamsız varsayımlar olarak doğup üç kilometrelik bir bulamacın içinde çalkalana çalkalana gerçek görüntüsüne bürünen söylentilerdir.
"Amerika Birleşik Devletler savaşa girmiş. Papa kendini öldürmüş. Rus uçakları Berlin'i yakmış. Ateşkes imzalanalı üç gün olmuş. Hitler, İngiltere'ye çıkarma yapmış."
Kadınlar ve çocuklar için çoban yok hiç; ama erkekler için de yok. General, emir erine ulaşıyor. Bakan, odacısına ulaşıyor. Çok içli konuşursa belki de onu coşturabilir. Alias da adamlarına ulaşır. Belki de onlardan yaşamlarını feda etmelerini isteyebilir. Askeri kamyonun çavuşu, kendine bağlı on iki adamına ulaşıyor.
Ama başka birine sözünü geçirmesi olanaksız! Dahi bir başkan çıksa ve mucizeyle her şeyi kavrayıp bizi kurtarmak için büyük bir plan tasarlasa bile, bu başkan, sözünü duyurmak için yirmi metrelik bir elektrik telinden başka bir şey bulamayacaktır. Yenmek için harekete geçirebileceği tek güç de odacısı olacaktır; yeter ki telin öbür ucunda bir odacı bulunsun.
Dağılmış birliklerden kopan bu askerler, savaşın işsiz bıraktığı bu başıboş insanlar rastgele yollarda sürünürken, yenilmiş yurtseverler gibi

umutsuz görünmezler. Barışı özledikleri gerçek! Ama barış, onların gözünde bu iğrenç karmaşanın sonu ve herhangi bir kimliğe yeniden kavuşmaları demektir. Eski bir kunduracı olan bu adam çivi çaktığını anımsamaktadır. Çivileri çakarken, dünyayı yaratıyordu.
Dosdoğru çekip gidiyorlarsa, onları birbirinden ayıran genel kargaşadan kurtulmak içindir, ölümden korktuklarından değil. Hiçbir şeyden korkmaz onlar: Boş boşturlar çünkü.

XVII

Temel bir yasa vardır; Yenilenler, bir anda yenen olamazlar. Ortada önce gerileyen, sonra da direnen bir ordu varsa, söz gelişi kısaltılmış bir deyimdir bu; çünkü önce gerileyen birliklerle, sonra savaşa giren birlikler aynı değildir. Gerileyen bir ordu, ordu sayılmaz. O adamlar yenmeyi başaramayacak adamlar oldukları için değil de gerileme, askerler arasındaki maddi ve manevi her türlü bağı kopardığı içindir bu. Geriye kaymalarına izin verilen bu askerlerin yerine, organizma niteliğindeki yedekler getirilir. Düşmana karşı koyan onlardır. Kaçaklara gelince, onlar da toplanır ve ordu haline getirmek için yoğrulur. Eğer savaşa atılacak yedekler yoksa, ilk gerileme durdurulamaz.
Yalnız zafer bağlayıcıdır. Bozgun, insanı öteki insanlardan ayırmakla kalmaz, onu kendi kendinden de ayırır. Kaçaklar, yıkılan Fransa'ya ağlamıyorlarsa, yenilmiş olduklarındandır. Çünkü Fransa, şurada burada değil de kendi içlerinde yenilmiştir. Fransa için ağlamak, zafer kazanmak olurdu.
Hemen hemen tümüne, hâlâ direnenlerle artık direnemeyenlere, yenilgiye uğramış Fransa'nın yüzü ancak çok sonra, sessizlik anlarında görünecektir. Bugün, herkes bozulan ya da eski ufak tefek eşyalarla, örneğin, çalışmayan bir kamyonla, tıkanmış bir yolla, sıkışan bir gaz musluğuyla, bir görevin saçmalığıyla yıpratıyor kendini. Görevin anlamsız gelişi, yıkıntının bir belirtisidir. Yani yıkıntıyı önleyecek olan eylemin ta kendisi. Çünkü her şey, kendine karşın bölünüyor. İnsan, evrensel felakete değil de sorumlu olduğu, elinde tuttuğu halde bozulan eşyaya ağlamaktadır. Yıkılan Fransa, belli belirsiz eşya parçaları tufanındadır, görev de, kamyon da, yol da, şu paçavra gaz musluğu da belli belirsizdir.
Çözülme, üzücü bir görünümdür elbet. Aşağılık insanlar, aşağılık olarak görünürler. Yağmacıların yağmacılığı ortaya çıkar. Kurumlar laçkalaşır. Tiksinti ve yorgunluktan bunalmış birlikler, anlamsızlık içinde çürümektedir. Veba nasıl hıyarcığı gerektirirse, yenilgi de bütün bu sonuçları gerektirir. Ama sevdiğiniz kızı bir kamyon ezerse, onun çirkinliğini yerer misiniz?
Mazlumlara suçlu görüntüsü vermesi, yenilginin en büyük haksızlığıdır. Savaşların yazgısını elinde tutan Tanrı'nın bile görmediği fedakârlıkları, görevde titizliği, kendine karşı acımasızlığı, uyanıklığı, yenilgi mi ortaya koymalı? Yenilgi, başkanların güçsüzlüğünü, insanların düzensizliğini, halkın sürü haline gelmesini çıkarır ortaya. Kimi zaman

gerçek eksiklikler görülmüştür; ama bu eksikliklerin anlamı nedir? Rusların bizden yana geçtikleri ya da Amerika'nın işe karıştığı haberi yayılsın yeter ki. Ortak umuda bağlanıverirler hemen. Böyle bir haber, her seferinde, bir deniz rüzgârı gibi tertemiz eder ortalığı. Fransa'yı, ezilmişliğin belirtileriyle ölçmemek gerekir.
Fransa'yı, özveriye razı oluşuyla değerlendirmek gerek. Fransa, mantıkçıların gerçeğini bile bile savaşı kabul etti. Onlar şöyle diyor bize:
"Seksen milyon Alman var. Eksik gelen kırk milyon Fransız'ı da bir yıl içinde yaratamayız. Buğday veren toprağımızı kömür veren toprak haline getiremeyiz. Amerika Birleşik Devletleri'nin yardımına bel bağlayamayız. Neden Almanlar, Danzig'i istemekle, Danzig'i kurtarmaya değil de - çünkü olanaksızdır bu - rezil olmamamız için intihar etmeye zorluyorlar bizi? Makineden çok buğday yetiştiren bir toprağı olmak ve ikiye karşı bir olmak niçin ayıp olsun? Bu ayıp neden dünyaya değil de bize yüklensin?" Onlar haklıydılar. Savaş, bizim için yıkım demekti. Ama Fransa'nın yıkımdan kaçınması için savaşa razı olmaması mı gerekiyordu? Sanmıyorum. Fransa da içgüdüsüyle böyle karar veriyordu; çünkü bunca uyarı onu bu savaştan alıkoyamadı. Bizde Ruh, akla galip geldi.
Yaşam, çözüm yollarını çökertir her zaman. Bozgun, çirkinliğine karşın, yeniden doğuşa varan tek yoldur. Bir ağaç yaratmak için bir tohumun çürümeye bırakıldığını iyi bilirim. Direnmenin ilk bölümü vaktinde olmazsa, başarısızlık kesindir. Ama direnişi alevlendirir. Tohumdan nasıl ağaç çıkarsa, ondan da belki bir ağaç çıkacaktır.
Fransa, rolünü oynadı. Bütün dünya işbirliğine gitmeden ve savaşa katılmadan yargıçlık yaptığına göre, bu rolün yıkılması için kendini öne sürmesi gerekiyordu. Saldırıya geçildi mi insanların başa geçmesi gereklidir. Onlar da çoğu zaman ölür. Ama saldırının olması için başta gelenlerin ölmeleri gerekir.
Bu rolü de bilerek seçtik; çünkü hayale kapılmadan üç askere karşı bir asker koymayı ve işçilere karşı köylülerimizi çıkarmayı kabul ettik! Yenilginin çirkinlikleri konusunda yargılanmaya razı gelmem! Uçuş sırasında yanmayı göze alanı, yüzündeki şişlere göre mi yargılayacağız? O daha da çirkinleşecektir o zaman.

XVIII

Bununla birlikte bu savaş, onu gerekli kılan derin anlamının dışında, uygulanışında tuhaf bir savaş gibi göründü. Sözcük, beni hiç utandırmadı. Savaşı ilan eder etmez, saldırıya geçebilecek durumda olmadığımız için bizi yok etmelerini beklemeye başladık!
Şimdi de bu oldu.
Tankları yenmek için buğday demetleri hazırladık. Buğday demetleri hiç işe yaramadı. Bugünse, yıkılış tamamlandı. Ne ordu ne yedekler, ne bağlar ne de araçlar kaldı artık.
Yine de sarsılmaz bir güvenle uçuşumu sürdürüyorum. Saatte sekiz yüz kilometrelik hızla ve dakikada üç bin beş yüz otuz tur yaparak, Alman

ordusunun üzerine dalıyorum. Neden? Öyle ya! Onu dehşete düşürmek için! Topraklardan çekilsin diye! Madem bizden istenen bilgiler yararsız, bu görevin başka ne amacı olabilir?
Tuhaf bir savaş.
Abartıyorum zaten ya. Yükseltimi epey yitirdim. Komuta araçları ve musluklar donmuş. Aynı yüksekliği koruyorum. Alman ordusuna, saatte beş yüz otuz kilometre hızla ve dakikada iki bin iki yüz otuz devir yaparak saldırıyorum. Çok yazık! Onu, fazla korkutamayacağım.
Bu savaşa, "tuhaf savaş" dediğimiz için kızacaklar bize!
Bu savaşa "tuhaf savaş" diyenler biziz! Neden tuhaf bulmayalım sanki! Canımızın istediği gibi alay edebiliriz onunla; çünkü tüm özverileri yapan biziz. Alay etmek hoşuma giderse, ölümümle de alay etmeye hakkım var benim. Dutertre'in de hakkı var. Çelişkilerin tadını çıkarmak da hakkım benim. Peki neden hâlâ bu köyler yanıyor? Bu halk neden karmakarışık döküldü yollara? Otomatik bir mezbahaya, neden sarsılmaz bir inançla koşuyoruz?
Her şeye hakkım var; çünkü şu anda ne yaptığımı iyi biliyorum. Ölümü kabulleniyorum. Kabul ettiğim tehlike değil. Kabul ettiğim çarpışma değil, ölüm. Büyük bir gerçeği öğrendim. Savaş, tehlikeyi kabul etmek değildir. Bazı anlarda, savaşan için ölümü kolayca ve içtenlikle kabullenmektir.
Bu günlerde, yabancı düşüncelerin özverilerimizi yetersiz buldukları şu anlarda, takımların gidip de yok olduklarını görünce, kendi kendime:
"Neden kendimizi feda ediyoruz? Bunun diyetini kim ödeyecek bize, diye soruyorum.
Çünkü ölüyoruz biz. Çünkü on beş günden bu yana, yüz elli bin Fransız ölmüştür. Bu ölümler, olağanüstü bir direnişi resimlemiyor belki. Olağanüstü bir direnişle övünmüyorum. Olanaksızdır bu. Ama savunulması zor bir çiftlikte, yığınla piyade eri öldürüldü. Ateşe atılan balmumu gibi eriyen hava takımları var.
Örneğin, 2/33 Grubu'ndan bizler, neden hâlâ ölmeyi kabul ediyoruz? Dünyanın saygınlığını kazanmak için mi? Oysa saygınlık, bir yargının varlığını kabul etmeyi gerektirir. İçimizden hangimiz, birine yargılamak hakkını tanıyor? Herkesin davası saydığımız bir dava uğruna çarpışıyoruz. Yalnız Fransa'nın değil dünyanın özgürlüğü tehlikede: Yargıçlık makamını çok rahat sanıyoruz. Yargıçları yargılayan biziz. 2/33 Grubu'ndakiler yargıçları yargılıyor. Hem bize ne diyecekler, geri dönme şansları üçte bir olduğu halde - o da görev kolaysa elbet -, ses çıkarmadan yola çıkan bize mi, ya da öteki takımların adamlarına mı? Yoksa bir şarapnelin yüzünü dağıttığı ve böylece yaşamı boyunca bir kadını etkilemekten vazgeçen ve bir hapishanenin duvarları ardındaymış gibi çirkinliğin arkasına saklanarak erdeminin içine iyice yerleşen şu arkadaşıma mı, bizi mi seyredip de yargılayacaklar? Boğa güreşçileri, izleyiciler için yaşarlar; biz boğa güreşçisi değiliz oysa. Hochedé'ye şöyle deseler:
"Gitmelisin; çünkü tanıkların sana bakıyor",
Hochedé şöyle yanıt verirdi:

"Yanlışınız var... Tanıklara bakan benim, Hochedé..."
Çünkü eninde sonunda, neden çarpışıyoruz hâlâ? Demokrasi için mi? Demokrasi için ölüyorsak, Demokrasilerle dayanışma içindeyiz. Öyleyse bizimle birlikte çarpışsalar ya onlar da! Ne var ki en güçlüsü, bizi tek kurtarabilecek olan demokrasi, dün çekimser kaldı, bugün de çekimser kalmaktan vazgeçmedi. Peki, bu onun hakkıdır diyelim. Ama bir yandan da yalnız kendi çıkarlarımız için savaştığımızı açıklıyor bize. Oysa her şeyin yitip gittiğini biz de biliyoruz. Peki o halde neden hâlâ ölüyoruz?
Umutsuzluktan mı? Ama umutsuzluk diye bir şey yok ki! Yenilgide umutsuzluk arıyorsanız, yenilginin ne olduğunu hiç bilmiyorsunuz.
Aklın bildirilerinden daha yüce bir gerçek vardır. İçimizden bir şey geçer ve bizi yönetir, ne olduğunu anlayamadan buna katlanırım. Ağacın dili yoktur. Bir ağaçtanız biz. Dile gelmeseler bile, apaçık gerçekler vardır. İstilaya karşı çıkmak için ölmüyorum hiç de; çünkü sevdiklerimle birlikte beni barındıracak sığınak yoktur. Tehlikede olduğunu kabul etmediğim onurum için de ölmüyorum: Yargıçları reddediyorum. Umutsuzluktan da ölmüyorum. Ama Dutertre, yine de haritaya bakıp, oralarda, yüz yetmiş beşinci yerlerde Arras'ın bulunduğunu hesaplayarak, otuz saniye geçmeden bana şunları diyeceğini seziyorum: "Rota yüz yetmiş beş, Yüzbaşım..." Ben de kabulleneceğim bunu.

XIX

-Yüz yetmiş iki.
-Tamam. Yüz yetmiş iki.
Yüz yetmiş iki olsun bakalım. Mezar taşıma: "Pusulayı yüz yetmiş ikide tuttu hep," yazılır. Bu garip meydan okuyuş, daha ne kadar sürecek? Yedi yüz metre yükseklikte, ağır bulutlardan bir tavanın altında uçuyorum. Otuz metre daha yükselirsem, Dutertre kör olabilir. Ama bizi herkes görebilmeli ve Alman atışlarına, öğrencilerin bile vurabilecekleri bir hedef olmalıyız. Yedi yüz metreden uçmak yasaktır. Bütün bir ovaya nişan tahtası olur insan. Bütün bir ordunun atışlarını kendine çeker insan. Her silahın menzili içinde sürekli kalır. Atış olmaktan çıkıp dayak olur bu. Bir tek cevize, bin sopayla vurmak gibidir.
Sorunu iyice inceledim: Paraşüt kullanmak söz konusu bile olamaz. Vurulan uçak düşmeye başlayınca, atlama kapağının açılması, düşüş sürecinden daha fazla zaman gerektirir. Bu kapağın açılması, sıkışan bir kolun yedi kez çevrilmesi demektir. Ayrıca hız yüzünden, kapak eğrilir ve yiv üzerinde kaymaz.
Böyledir bu. Bu hapı günün birinde yutmak gerekecekti nasılsa! Törenin kuralları karmaşık değil: Pusulayı yüz yetmiş ikide tutmak. Yaşlanmakla hata ettim. O kadar. Çocukken öyle mutluydum ki! Böyle diyorum ama gerçekten böyle mi? Daha o zamanlar, holde, pusulam yüz yetmiş ikide yürüyordum. Amcalarım yüzünden.
Şimdilerde çocukluğum tatlı geliyor bana. Yalnız çocukluğum değil tüm geçmiş yaşamım. Onu bir kır gibi her açıdan görüyorum...

Aynıymışım gibi geliyor bana. Şimdi duyduğumu, her zaman duydum. Sevinçlerimin ve üzüntülerimin konusu elbet değişti ama duygularım aynı kaldı. Öylece mutlu ya da mutsuzdum. Cezalandırılıyor ve de bağışlanıyordum, iyi çalışıyordum. Kötü çalışıyordum. Bir günüm ötekine uymazdı...
En eski anım mı? Paula adında, Tyrol'lü bir dadım vardı. Ama bu bir anı bile sayılmaz: Bir anının anısıdır. Beş yaşımda, evimizin holünde bile Paula bir efsaneydi yalnızca. Annem, yıllarca her yılbaşında bize "Paula'dan bir mektup var" derdi. Biz çocuklar için büyük bir sevinçti bu. Ama neden sevinirdik öyle? Hiçbirimiz Paula'yı anımsamıyorduk. Tyrol'üne dönmüştü o. Tyrol'deki evine. Karlar içinde basınçölçer bir dağ evi. Güneşli günlerde Paula, bütün basınçölçer köşklerde olduğu gibi kapıda görünürdü.
"Paula güzel mi?"
"Büyüleyici."
"Tyrol'de hava her zaman güzel midir?"
"Her zaman."
Tyrol'de hava hep güzeldi. Basınçölçer köşk, Paula'yı dışarıya, çok uzaklara, kardan çayırlara iterdi. Yazmayı öğrenince, bana Paula'ya mektuplar yazdırırlardı. Ona:
"Sevgili Paula, size yazdığıma çok seviniyorum..." derdim. Onu tanımadığım için bu, dua etmek gibiydi bana göre...
"Yüz yetmiş dört."
"Tamam. Yüz yetmiş dört."
Yüz yetmiş dörde bakalım. Mezar taşını değiştirmek gerekecek. Yaşantımın birden değişivermesi gibi ilginç bir şey bu.. Anı bavulumu topladım. Artık hiçbir işe yaramayacak anılarım. Hiç kimseye yaramayacak. Büyük bir aşkımı anımsıyorum. Annem bize:
"Paula, hepinizi öpmemi söylüyor" derdi. Sonra annem, Paula için tümümüzü öperdi.
"Paula, büyüdüğümü biliyor mu?"
"Elbette biliyor."
Her şeyi bilirdi Paula.
"Yüzbaşım, ateş ediyorlar!"
Paula, bana ateş ediyorlar! Yükseklikölçere bir göz atıyorum: Altı yüz elli metredeyiz. Güzel. Elimden bir şey gelmez. Ama bulutumun altında, sandığım kadar kara değil dünya! Mavi. Pırıl pırıl mavi.. Şafak vakti ve ova masmavi. Kimi yere yağmur yağıyor. Yağmur mavisi...
"Yüz altmış sekiz."
"Tamam. Yüz altmış sekiz."
Yüz altmış sekiz olsun bakalım. Yol, sonsuzluğa doğru epey kavisli. Ama ne kadar rahat görünüyor bu yol bana! Dünya, bir meyve bahçesini andırıyor. Az önce bir resim taslağı gibi kuru görünüyordu. Her şey acımasız görünüyordu bana. Şimdi alçaktan uçuyorum, sıkı fıkı biçimde. Tek tek ya da küçük topluluklar halinde ağaçlar var. Onlarla karşılaşıyoruz. Yeşil tarlalarla da.. Kırmızı kiremitli evlerle; kapıların önün-

de birileri var. Çevrelerinde de masmavi sağanaklar. O zaman Paula, bizi eve sokardı kuşkusuz...
"Yüz altmış beş."
Mezar taşım, katı soyluluğumdan çok şey yitiriyor. "Pusula, yüz yetmiş ikiyi, yüz yetmiş dördü, altmış sekizi, altmış beşi gösteriyor..." Kararsız bir halim var. Bak hele! Motorum tekliyor! Soğuyor! Kaputun kapaklarını indiriyorum. İyi. Yedek benzin deposunu açma zamanı geldiğinden, kolu indiriyorum. Bir şey unuttum mu? Yağ basıncına bakıyorum. Her şey yerli yerinde..
"Durum kötüleşmeye başlıyor, Yüzbaşım..."
Duyuyor musun Paula; Durum kötüleşmeye başlıyormuş. Yine de akşamın şu mavisine şaşmaktan alıkoyamıyorum kendimi. Öylesine olağanüstü ki! Şu renk öyle derin ki! Belki de bu meyve ağaçları, bu erik ağaçları geçiyor. Bu peyzajın içine girdim. Camlar bitti artık! Duvardan atlayan bir meyve arakçısıyım ben. Hızlı adımlarla ıslak bir yonca tarlasında yürüyorum ve erikleri çalıyorum. Paula, bu tuhaf bir savaş. Hüzünlü ve masmavi bir savaş bu. Yolumu sapıttım biraz. Yaşlanırken, bu garip ülkeyi buldum... Yo, korktuğum yok.
Hüzünlü bir ülke bu, hepsi bu kadar..
"Zig-zaglar yapın, Yüzbaşım!
Paula, bu da yeni bir oyun! Sağa bir tekme, sola bir tekme, ateş edenleri şaşırt. Düştüğüm zaman, bir yerlerim şişerdi. Şişmiş yerleri öküzgözü otuyla ovalardım sanırım. Öküzgözüne çok ihtiyaç duyacağım az sonra. Yine de bilirsin... Akşamın maviliği ne güzeldir!
Şurada, ileride ayrı ayrı fırlayan üç kargı gördüm. Dikine yükselen üç parlak sap. Küçük kalibreli ışıklı top mermileri ya da ışıklı kurşun.. Altın gibi parlıyordu. Akşamın maviliğinde, üç kollu şamdanın birden parladığını gördüm...
"Yüzbaşım! Soldan çok fazla ateş ediyorlar! Yana sapın!"
Tekme at.
"Ah, durum kötüleşiyor..."
"Belki..."
Durum kötüleşiyor ama ben olayların içindeyim. Anılarım, biriktirdiğim pek çok şeyim, çok aşklarım var benim. Bir kök gibi gecenin içinde yiten çocukluğum var. Yaşama, bir anının hüznüyle başladım... Durum kötüleşiyor ama bu göktaşı tırmıklarının altında duyacağımı sandığım duyguların hiçbirini duymuyorum.
Beni çok duygulandıran bir ülkedeyim. Gün bitiyor. Solda, sağanakların arasında, renkli cam oyunları yapan kocaman ışık demetleri var. İki adım ötemdeki tüm iyi şeylere elimle dokunacağım sanki. Şu erik sepetleri de var. Toprak kokulu şu toprak. Islak topraklar arasında yürümek hoş olmalı. Bilirsin Paula, bir saman arabası gibi sağa sola yalpalayarak yürüyorum. Bir uçağı hızlı mı sanırsın sen! Düşünürsen, öyledir belki. Ama makineyi unutursan, bakarsan, yalnız kırda yürümüş olursun...
"Arras..."

Evet, ileride çok uzakta.. Ama Arras bir kent değil. Arras, gece mavisi zeminde beliren kırmızı bir fitilden başka bir şey değil. Sağanaklardan oluşan bir zeminde.. Solda, karşıda, büyük bir sağanak hazırlığı var. Yarı karanlıktan oluşmuyor bu yarı aydınlık. Böylesine loş bir ışığı ancak bulut kütleleri sızdırabilir...
Arras'ın alevi büyüdü. Bu, bir yangın alevi değil. Yangın bir çıban gibi çevresinde canlı bir et parçasıyla genişler. Ama sürekli olarak beslenen bu kırmızı fitil, biraz tüten bir lambanın fitiline benziyor. Bol yağ içine iyice oturtulmuş, sürekliliğinden emin, sinirsiz bir alev bu. Onun, yoğun, nerdeyse ağır bir etten yoğrulduğunu ve rüzgârın zaman zaman bir ağaç gibi onu salladığını seziyorum. İşte... Bir ağaç. Bu ağaç Arras'ı köklerinin arasına almış. Arras'ın da bütün özü, Arras'ın bütün varlığı, Arras'ın bütün hazinesi bitki özsuyu olup bu ağacı beslemek için yükseliyor.
Bu alevin, kimi zaman çok ağırlaşıp dengesini yitirip sağa sola yattığını daha kara bir duman püskürttüğünü, sonra yeniden eski duruma geldiğini görüyorum. Ama kenti hâlâ göremiyorum. Bütün savaş, bu ışınla özetlenebilir. Dutertre, durumun kötüleştiğini söylüyor. Önde, benden daha iyi görür o. Biraz hoşgörüyle önce şaşırmış olmam önemli değil, bu zehirli ova az yıldız yayıyor.
Öyle ama...
Bilirsin Paula, Çocukluğun peri masallarında, şövalye korkunç deneylerden geçerek, gizemli ve büyülü şatoya doğru yürürdü. Buzulları tırmanırdı. Uçurumları aşar, tuzakları bozardı. Sonunda, atının ayaklarına çimen gibi yumuşak gelen mavi bir ovanın ortasında şato görünürdü. Zafer kazanmış sanırdı kendini.. Ah, Paula! Peri masallarının eski deneyimi yanıltılamaz! Asıl güçlük de buradadır...
Eskiden olduğu gibi ben de, akşamın maviliğinde ateşten şatoma doğru koşuyorum... Oyunlarımızı tanımadan gittin, "Aklin Şövalyesini kaçırdın. Bizim uydurduğumuz bir oyundu bu, çünkü başkalarının oyunlarını küçümserdik biz. Bu oyun büyük sağanak günlerinde oynanırdı, ilk şimşeklerden sonra, yayılan kokudan ve yaprakların birdenbire titremesinden, bulutun yarılmak üzere olduğunu anlardık. O anda dalların yoğunluğu, hışırdayan, hafif bir yosun haline gelirdi. İşaret buydu... Artık hiçbir şey tutamazdı bizi!
Parkın en ucundan eve doğru, çimenlerin kıyısında soluk soluğa koşardık. Sağanağın ilk damlaları ağır ve iridir. İlk kime değerse, yenildiğini açıklardı. Sonra ikinci damla. Sonra üçüncüsü. Sonra ötekiler. Sona kalan, tanrıların koruduğu, ok işlemez olarak ilan edilirdi! Bir dahaki sağanağa dek "Şövalye Aklin" adını taşımaya hak kazanırdı.
Her seferinde, birkaç saniye içinde çocuklar yıkılırdı.
Hâlâ Şövalye Aklin oyununu oynuyorum. Ateşten şatoma doğru soluk soluğa, yavaş yavaş koşuyorum...
Ama işe bakın:
"Ah Yüzbaşım. Böylesini görmedim hiç..."
Ben de böylesini hiç görmedim. Artık dokunulmaz değilim. Ah! Umut edebileceğimi bilmiyordum...

Yedi yüz metrede olmamıza karşın, umutluydum. Tank alanlarına, Arras'ın alevlerine karşın umutluydum. Umudumu yitirmişken bile umutluydum. İyice korunmuşluğun o yüce duygusunu yeniden duymak için anılarımı çocukluğuma dek götürüyordum. Yetişkinleri korumazlar hiç. Adam oldunuz mu, bırakıverirler insanı... Oysa güçlü bir Paula'nın elinden sıkıca tuttuğu bir oğlana kim ne yapabilir? Paula, senin gölgeni bir kalkan gibi kullandım ben...

Tüm hilelere başvurdum. Dutertre bana: "Durum kötüleşiyor..." dediği zaman, umutlu olmak için bu gözdağının kendisinden bile yararlandım. Savaştaydık: Savaşın kendini göstermesi gerekecekti elbet. Kendini gösterirken bile birkaç ışıklı izden başka bir şey değildi. "Arras'ın üstündeki şu görülmedik ölüm tehlikesi mi bu? Güleyim bari!.."

Ölüme mahkûm olan insan, celladı solgun bir robot gibi canlandırıyordu gözünde. Hapşırmasını ya da gülümsemesini bilen adamın biri görünür. Ölüme mahkûm adam, kurtuluşa giden yolmuş gibi asılıverir gülümsemeye... Yalnız bir yol hayaletidir bu. Cellat, hapşırsa bile bu başı kesecektir. Ama umut nasıl reddedilir ki?

Böyle karşılanınca, nasıl olur da aldanamam? Çünkü candan bir kır içindeydim; ıslak arduvazlar ve kiremitler sevimli sevimli parlıyordu; dakikadan dakikaya hiçbir şey değişmiyor, değişeceğe de benzemiyordu hiç. Çünkü Dutertre, ben ve nişancı, kırda gezinen üç arkadaştık yalnızca; yakamızı fazla kaldırmadan, yavaş yavaş eve dönüyorduk; aslında yağmur da yağmıyordu. Çünkü Alman hatlarının ortasında, anlatılmaya değer hiçbir şey görünmüyordu; daha ilerlerde savaşın başka türlü olması için de belirli hiçbir neden yoktu. Düşman, kırların sonsuzluğunun içinde dağılmışsa, erimiş gibiydi; belki ev başına, ağaç başına bir asker düşüyordu; bunlardan biri de zaman zaman savaşı anımsayarak ateş ediyordu. Ona dönüp dolaşıp, buyruğu söylüyorlardı: "Uçaklara ateş edeceksin..." Düşlere karışıyordu buyruk. Pek inanmadan üç kurşununu koyuveriyordu. Ben de akşamları böyle ördek avlardım, gezintiye bir kadın karışmışsa vız gelirdi ördekler. Başka şeyden söz ederek ateş ederdim: Kurşun onları hiç rahatsız etmezdi!..

İnsan, görmek istediği şeyi çok iyi görür: Şu asker bana nişan alıyor; ama isteksiz olduğundan, beni ıskalıyor. Ötekiler koyuveriyorlar. Bize çelme takabilecek olanlar, belki şu anda, zevkle akşamın kokusunu çekiyorlar içlerine, sigara yakıyorlar ya da bir fıkranın sonunu getiriyorlar. Sonra koyuveriyorlar. Ötekiler, konakladıkları köyden olanlar, karavanalarını çorbaya uzatıyorlar belki. Bir uğultu yükseliyor ve kesiliyor. Dost mu düşman mı bu? Bunu anlamaya zamanları yok, dolmakta olan karavanalarına bakıyorlar: Sonra koyuveriyorlar. Bense, ellerim ceplerimde, ıslık çalarak, en doğal tavrımı takınarak, gezilmesi yasak olan ama her bekçinin ötekine güvenerek aldırmadığı bu bahçeden geçmeye çalışıyorum...

Öyle güçsüzüm ki! Zayıflığım bile onlara bir tuzak: "Neden telaş ediyorsunuz? Biraz ötede indirecekler beni..." Apaçık böyle olacağı! "Git,

belanı başka yerde ara!.." Angaryayı başkasına bırakıyorlar, çorba alma sırasını kaçırmamak, bir şakayı yarıda bırakmamak, akşam rüzgârının tadına varmak için yalnızca. Bu adamsendeciliklerinden yararlanıyorum, savaşın tümünü yorduğu şu ana borçluyum kurtuluşumu; tümünün yorgun oluşu rastlantı mı? Neden olmasın? Şimdiden belli belirsiz insandan insana, mangadan mangaya, köyden köye geçerek turumu sona erdirmeyi başaracağımı hesaplıyorum. Ne de olsa biz, akşam geçecek bir uçak değil miyiz yalnızca... Başını kaldırmaya bile değmez!
Dönmeyi umuyordum elbette. Ama aynı zamanda da bir şeyler olacağını biliyordum. Cezaya mahkûmsunuz ama kapatılacağınız cezaevi henüz sessiz. Bu sessizliğe dört elle sarılıyorsunuz. Her saniye bir öncekine benziyor. Şu gelecek saniyenin dünyayı değiştirmesi için hiçbir neden yok. Ona göre çok zor bir iş bu. Birbiri ardına her geçen saniye, sessizliği kurtarıyor. Sessizlik, sonsuz gibi görünüyor şimdiden...
Ama geleceğini çok iyi bildiğimiz kimsenin ayak sesi duyuluyor.
Manzarada bir şeyler koptu. Sönmüş görünen odunun, birden çatırdayıp alabildiğine kıvılcım saçması gibi. Bütün ova aynı anda nasıl oldu da tepki gösterdi? Bahar gelince, ağaçlar tohumlarını bırakır. Silahların anızın bu çiçek açması neden? Bize doğru yükselen ve birden evreni sarmış görünen bu ışıklı tufan neden?
İlk hissettiğim duygu, tedbirsizce davrandığım duygusudur. Her şeyi bozdum. Denge geçici olunca, bir göz kırpış, bir hareket yeterli olur kimi zaman! Bir dağcı öksürünce, çığı harekete geçirir. Şu anda hareket geçtiğine göre de olan oldu demektir.
Geceye gömülmüş o mavi bataklıkta yavaş yavaş yürüdük. O sakin çamuru harekete geçirdik ama bize on binlerce altın renkli su kabarcığı atmaya başladı..
Bir alay hokkabaz girdi oyuna şimdi. Hokkabaz alayı on binlerce mermiyi birbiri ardına atıyor bize doğru. Açı değişikliği olmadığından, bu mermiler bize önce hareketsiz gibi görünüyor; ama hokkabazın atmayarak atıp tuttuğu o bilyeler gibi yavaş yavaş yükselmeye başlıyorlar. Işıktan gözyaşların, yağ gibi bir sessizlik için de, bana doğru aktığını görüyorum. Hokkabazların oyununu saran o sessizlikten.
Her makineli tüfek ya da hızlı ateşli top yağmuru, bir tespihin taneleri gibi art arda yüzlerce fosforlu mermi ya da gülle gönderiyor. Binlerce esnek teşbih bize doğru uzanıyor, koparcasına geriliyor ve bizim yükseltimizde çatırdıyor.
Gerçekten de yandan kayarak bizi ıskalayan mermiler baş döndürücü bir hızla geçip gidiyor. Gözyaşları şimşeğe dönüşüveriyor. Başak rengi mermi yörüngelerinden oluşmuş bir buğday tarlasının ortasında buluyorum birden kendimi. Atılan kargılardan oluşan yoğun çalılığın ortasındayım. Baş döndürücü bir hızla işlenen bir iğne işi tehdit ediyor beni. Tüm ova bana bağlandı ve çevremde şimşek gibi çakan altın çizgilerden bir ağ dokuyor.
Ah! Toprağa doğru eğilince, yavaş yavaş yükselen kat kat ışık kabarcıkları görüyorum, sisten tüller gibi. Tohumların ağır burgacını görüyorum. Dövülürken, buğdayın kabuğu da böyle havalanır! Ama yanlama-

sına bakarsam, ortada kargı demetlerinden başka bir şey yok. Ateş mi ediliyor? Yok canım! Ateşsiz silahlar saldırıyor bana! Işıktan kılıçlar görüyorum yalnız! Duyuyorum... Tehlike söz konusu değil! İçinde yüzdüğüm şatafat gözlerimi kamaştırıyor!
"Ay!"
İskemlemden yirmi santim fırladım. Uçağa birkaç tos vurdu sanki. Uçak kırıldı, dağıldı mı? Yok canım... Yok canım... Onun komutlara yanıt verdiğini görüyorum. Tos sağanağının ilki bu yalnızca.. Ama hiç patlama duymadım. Kıvılcımların dumanı toprağın karanlığına karışıyor galiba: Başımı kaldırıp bakıyorum.
Bu görünüm kesin artık.

XXI

Toprağa doğru eğildiğimden, bulutlarla aramdaki boşluğun yavaş yavaş genişlediğini fark etmemiştim. Işıklı mermiler, buğday rengi bir ışık yayıyordu: Bunların, tepeye tırmanırken, çivi çakar gibi teker teker şu kara maddeleri dağıttıklarını nereden bilebilirdim? Şimdi arkada, onların başdöndürücü piramitler halinde yığılarak, buzdağı ağırlığıyla geriye kaykıldıklarını görüyorum. Bu çaptaki görünümlerin karşısında, hareketsiz kalmışım gibi geliyor bana.
Henüz kurulan bu yapıların güçlerini yitirdiklerini biliyorum. Bu yumakların her biri ancak saniyenin yüzde biri kadar süre içinde ölüm kalım hakkını ellerinde tutmuşlardır. Ama haberim olmadan çevremi sarmışlar. Birden görünüvermeleri, omuzlarıma yüklenmiş korkunç bir kınama gibi geliyor bana.
Motorların gürültüsünün öttüğü bu birbiri ardına gelen boğuk patlamalar, bana olağanüstü bir sessizlik gibi geliyor. Hiçbir şey duymuyorum. Bekleyişin boşluğu, sanki konuşuluyormuş gibi kazılıyor içime.
Düşünüyorum... Yine de düşünüyorum: "Çok yükseğe ateş ediyorlar!" Başımı kaldırarak o kartal sürüsünün, sanki isteksizce yere doğru devrilişini görüyorum. Bunlar vazgeçiyor. Ama yine de umut yok.
Bizi ıskalayan silahlar yeniden ayarlanıyor. Patlamalardan oluşan duvarlar, bizim katta yeniden yapılanıyor. Her ateş yuvası, birkaç saniyede, bir piramit kuruveriyor, patladıktan sonra da orayı bırakıp başka yerde yapıyor yenisini. Ateş, bizi aramıyor, hapsediyor.
"Dutertre, daha uzak mı?"
"...Üç dakika daha dayanabilirsek, işimizi bitiririz... Ama..."
"Geçeriz belki..."
"Asla!"
Külrengine çalan şu karanlık, karmakarışık atılmış şu kara partallar, insanın tüylerini ürpertiyor. Ova maviydi. Uçsuz bucaksız mavi.. Deniz dibi mavisi...
Daha ne kadar yaşayabilirim; On saniye mi? Yirmi saniye mi? Patlamaların sarsıntısı durmadan yıpratıyor beni. Yakındakiler, bir yük arabasının içine atılan bir kaya gibi etkiliyor uçağı. Daha sonra uçak, müzik sesine benzer sesler çıkarıyor. Tuhaf bir iç çekiş gibi. Ama bunlar ıska-

layan mermiler. Burada da durum, yıldırımlarda olduğu gibi.. Ne denli yakınsa, o denli basitleşir. Kimi çarpmalar ilkeldir: O zaman patlamanın parçaları etkiler yalnız. Yırtıcı hayvan, öldürdüğü öküzü itip kakmaz. Yerden kaldırmadan, pençelerini geçiriverir. Öküze sahiplenir. İsabet eden mermiler de, bir kasa girer gibi kakılıverirler uçağa.
"Yaralandın mı?"
"Hayır!"
"Hey nişancı, yaralandın mı?"
"Hayır!"
Ama izlenmesi gereken bu sarsıntılar önemli değildir. Bir kabuğun, bir davulun üzerinde trampet çalıyorlar. Benzin depolarını delecekleri yerde, karnımızı da deşebilirlerdi pekâlâ. Ama karın da bir davuldan başka bir şey değil ya. Beden, vızgelir ona! Onun önemi yok... Bu tuhaf işte!
Beden konusunda iki çift sözüm var. Ama insan günlük yaşamında gerçekten de kördür. Gerçeğin belli olması için şimdiki koşullarda olduğu gibi acelesi olması gerekir. Yükselen ışık yağmuru gerek, kargı saldırısı, gerek, kıyamet gününde yargı karşısına dikilmesi gerek. O zaman anlar insan.
Giyinirken kendi kendime: "Son anlar nasıl olur acaba?" diye soruyordum. Yaşam, uydurduğum görüntüleri hep yalanlamıştır. Ama bu kez, saçma yumrukları altında çıplak yürümek ve yüzünü korumak için dirseğini bile kaldıramamak vardı.
Bedenimi sınamak istiyorum. Bu sınavı etimde duyacağımı sanıyorum. Zorunlu olarak kabul ettiğim görüş, bedenimin görüşüydü. İnsan, bedeniyle öyle çok uğraşır ki! Onu ne çok giydirmiş, yıkamış, bakmış, tıraş etmiş, içirmiş, beslemiştir. Bu evcil hayvanda kendini bulmuştur. Onu terziye, doktora, cerraha götürmüştür. Onunla birlikte acı çekmiştir. Onunla bağırmıştır. Onunla sevmiştir. Ona, bu benim, demiştir. Oysa birden bu görüntü yıkılı vermiştir. Bedeniyle alay ediyor insan şimdi! Onu, uşak takımıyla bir tutuyor. Öfkesi biraz kızışmaya görsün, sevgisi coşsun, kini düğümlensin, o zaman o ünlü dayanışma çatırdamaya başlar.
Oğlun yanan bir evde kapalı mı kalmış? Onu kurtaracaksın! Seni kimse tutamaz! Yanarsın! Vız gelir! O paçavra bedenini isteyene rehin bırakırsın. O çok önem verdiğin şeyin hiç de değerli olmadığını anlayıverirsin. Bir engel çıkarsa, gösteriş olsun diye omzunu satarsın! Tüm varlığın, eyleminin içindedir. Eylemin, sen demek.. Başka yerde değilsin! Bedenin senindir ama sen değildir artık. Vuracak mısın? Kimse seni bedeninle tehdit ederek, vurmaktan alıkoyamaz. Sen mi? Düşmanın ölümüsün. Sen mi? Oğlunun kurtuluşusun. Kendini trampa ediyorsun. Bu değiş tokuştan zararlı çıktığını düşünmüyorsun. Kolların bacakların mı? Araç onlar. Yontulurken kırılan bir aracı kimse umursamaz. Sense, düşmanının ölümü, oğlunun kurtuluşu, hastanın iyileşmesisin. Buluşçuysan, buluşunun karşılığıyla kendini değiş tokuş ediyorsun! Gruptaki o arkadaş ölümcül yara almış. Günlük Emir'de adı şöyle anılır:

"O anda gözcüsüne şöyle demiş: Hapı yuttum ben. Koş! Belgeleri kurtar!" En önemli şey belgeleri ya da çocuğu kurtarmak, hastanın iyileşmesi, düşmanın ölümü ve keşiftir! Yüklendiğin anlam göz kamaştırıcıdır, senin görevin, senin kinin, senin aşkın, senin bağlılığın, senin buluşundur bu. İçinde yalnız o vardır, başka bir şey değil.
Ateş, yalnız bedeni değerden düşürmekle kalmamış, aynı zamanda bedene tapmayı da yok etmiştir. İnsan, kendisiyle ilgilenemez artık. Gözü, bir parçası olduğu bütünden başka bir şey görmez. Ölürse, kendini parçalara ayırmış olmaz, karışır. Kendini yitirmez, bulur. Bir ahlakçının dileği bu değildir. Günlük bir gerçek, beylik bir gerçek, günlük kuruntunun anlamsız bir maskeyle gizlediği bir gerçektir. Giyinirken, bedenim için korkarken, saçmalıklarla uğraştığımı nereden bilebilirdim ki? Bedenine ne kadar az önem verdiğini, insan her zaman, o bedeni geri vermek zorunda olduğu an, telaşla fark eder. Ama günlük yaşantımda, ölüm kalım sorunlarıyla karşılaşmadığım ve varlığımın öz anlamı tehlikede olmadığı zaman, bedenimden daha önemli sorunlar tanımam elbette.
Bedenim; vız gelir tırıs gidersin bana! Senin dışına fırlatıldım ben; artık umudum kalmadı, eksiğim de yok! Şu ana dek neysem, bunu yadsıyorum. Düşünen, duyan ben değilim. Bedenimdi. İyi kötü, çekerek buraya kadar sürükledim onu; şimdi de hiçbir önemi olmadığını anlıyorum.
On beş yaşındayken, ilk dersimi aldım: Benden küçük bir kardeşime birkaç gündür öldü gözüyle bakılıyordu. Bir sabah, saat dörde doğru, hastabakıcısı beni uyandırdı:
"Kardeşiniz sizi istiyor."
"Durumu kötü mü?"
Yanıt vermedi. Hemen giyindim, kardeşimin yanına gittim.
Olağan bir sesle bana:
"Ölmeden önce seninle konuşmak istiyordum", dedi. "Yakında öleceğim."
Bir sinir kriziyle kasılıyor ve susuyor. Kriz anında eliyle "hayır" işareti yapıyor. Ne dediğini anlamıyorum. "Çocuk, ölümü istemiyor," diye düşünüyorum, ama sakinleşince, bana açıklıyor:
"Korkma... Acı çekmiyorum. Hasta değilim. Kendimi tutamıyorum. Bedenim yapıyor."
Bedeni başka artık, yabancı bir alan..
Ama yirmi dakika sonra ölecek olan bu küçük kardeş, ciddi olmak istiyor. Vasiyetiyle kendisinden bir şeyler bırakma gereksinimiyle yanıp tutuşuyor. Bana:
"Vasiyetimi yapmak istiyorum..." diyor. Kızarıyor, gururludur elbet. Erkek gibi davrandığı için. Kuleler yapan bir usta olsaydı, kulesinin yapımını bana verecekti. Baba olsa, yetiştirmem için oğullarını bana emanet ederdi. Savaş uçağı pilotu olsa, uçuş belgelerini bana emanet ederdi. Ama bir çocuk o. Yalnızca buharlı motoru, bir bisikleti ve bir tüfeği emanet ediyor.

İnsan ölmüyor. Ölümden korktuğunu sanıyor: Beklenmedik şeyden, patlamadan korkar insan, kendisinden korkar. Ölüm mü? Hayır. Ölümle karşılaşınca, ölüm olmaktan çıkar ölüm. Kardeşim bana: "Bütün bunları yazmayı unutma..." dedi. Beden dağılınca, öz çıkar ortaya. İnsan, bir ilişkiler düğümüdür yalnızca. İnsan için önemli olan yalnız ilişkilerdir.
Beden, yaşlı attır; onu bırakırsın. Ölürken, kim düşünür kendini? Öylesine hiç rastlamadım ben...
"Yüzbaşım!"
"Ne var?"
"Müthiş!"
"Nişancı..."
"Şey... Evet..."
"Hangi?.."
Sorum, sarsıntı yüzünden anlaşılmadı.
"Dutertre!"
"Başım?"
"Vuruldun mu?"
"Hayır."
"Nişancı..."
"Evet?"
"Vurul..."
Tunçtan bir duvara çarpmış gibi oldum. Bir ses duyuyorum:
"Vay, vay, vay!.."
Bulutların uzaklığını anlamak için başımı gökyüzüne kaldırıyorum. Elbet, ne denli eğik bakarsam, kara bulut yığınlarını o denli üst üste görüyorum. Üstten bakılınca, daha seyrek görünüyorlar. Bu yüzden başlarımızın üzerine oturtulmuş, kara çıkıntılı kocaman bir taç görüyorum.
Kalça kasları şaşılacak kadar güçlüdür. Bir duvara yüklenir gibi ayak pedalına yükleniyorum. Uçağı ters yöne fırlattım. Çatırdayarak sallanıp hızla sola kayıyor. Taç da sağa kaydı. Onu başımın üstünden savurdum. Açılan ateşi şaşırttım, başka yeri dövüyor. Sağımda, yararsız patlama kümelerinin yığıldığını görüyorum. Ama öteki kalçamla ters harekete başlamadan önce, taç gelip başımın üstüne yine kondu. Yerdekiler de yine yerleştirdiler onu. Uçak, hınklayarak yeniden yarıkların içine yıkılıyor. Ama bedenimin tüm ağırlığı bir kez daha pedala yüklendi.
Uçağı ters yönde kaydırdım (Kurala göre yapılan manevralara lanet olsun!), taç sola kaydı.
Sürer mi bu oyun? Bu oyun süremez elbet! Ayak pedalına dev gücüyle istediğim kadar yükleneyim, kargı tufanı yine önüme yağıyor. Taç, eski durumuna geliyor. Şoklar yeniden karnıma saplanıyor. Aşağıya doğru bakınca, beni merkez alarak bir sürü, şimşek ağırlığıyla bana doğru yükselen hava kabarcıkları görüyorum. Hâlâ olduğumuz gibi kalmamız, akıl almaz bir şey. Kendimi kurşun işlemez sanıyorum. Galip gelmiş gibi hissediyorum! Her saniyede bir zafer kazanıyorum!
"Vurulan var mı?"

"Hayır..."
Vurulmamışlar. Kurşun değmez onlara. Galip gelmişler. Tayfaları zafer kazanmış bir pilotum ben...
Bundan böyle her patlama bana tehdit edici değil de bizim dayanıklılığımızı arttırıcı bir şey gibi görünüyor. Her seferinde, saniyenin onda bir süresince, uçağımın dağılacağını düşünüyorum. Ama hâlâ komutlara yanıt veriyor ve böğürlerini sertçe sıkınca, onu bir at gibi havaya dikiyorum. O zaman rahatlıyorum ve içime büyük bir sevinç doluyor. Büyük bir gürültüden kaynaklanan irkilmeden sonra korku duymaya zaman kalmadan, kurtuldum diye hemen rahat bir soluk alıyorum. Aslında önce şok yüzünden bir kasılma, sonra korku, ardından da ferahlık duymam gerekirdi. Düşünebiliyor musunuz? Buna zaman bile yok! Önce irkilme, sonra rahatlık duyuyorum. İrkilme, rahatlık. Bir aşaması eksik:
Korku.
Sonraki saniyenin ölüm getireceğini aklımdan geçirmeye zaman bulamadan, bir önceki saniyeden çıkıp yeniden dirilişimi yaşıyorum. Uzayıp giden bir sevinç yaşıyorum. Kendi sevincimin izinden gidiyorum. Sonra hiç ummadığım bir zevk duymaya başlıyorum. Sanki her saniye, yaşamım bana yeniden veriliyor gibi. Yaşıyorum, sağım hâlâ. Her zaman canlıyım. Bir yaşam kaynağıyım yalnız. Yaşam sarhoşluğu doluyor içime. "Savaş sarhoşluğu" denir buna. Yaşam sarhoşluğu bu! Hey! Bize aşağıdan ateş edenler, bizi yeniden yarattıklarını biliyorlar mı acaba;

Yağ depoları, benzin depoları, tümü delindi. Dutertre: "Bitti! Yükselin!" dedi. Bulutlarla aramdaki uzaklığı yeniden ölçüyor ve şaha kalkıyorum. Uçağı bir kez daha sola, sonra sağa deviriyorum. Yere doğru bir kez daha bakıyorum. Bu görünümü unutmayacağım hiç. Tüm ova, ışıklı kısa fitillerle donanmış, çıtırdıyor. Hızlı ateşli top bunlar galiba. Kocaman mavimsi akvaryumda, hava kabarcıkları art arda yükseliyor. Arras'ın alevleri, örs üstündeki demir gibi loş bir kızıllıkla parlıyor; yeraltı hazinelerinin üstüne iyice oturtulmuş, onlarla beslenen Arras alevi, insanların alın terinin, insanların buluşlarının, insanların sanatının, insanların anılarının, maddi manevi tüm varlıklarının bir saç örgüsü gibi birleşip de rüzgârda savruldukları Arras yangını.
Epeydir ilk bulut kümelerine değip geçiyorum. Çevremizde, bulutun karnını alttan delen altın okların yükseldiği görülüyor. Bulut önümü kapayınca, açık kalan son delikten görüntüyü görüyorum. Arras'ın alevleri, bir an için uzun bir kilisenin dibinde yanan bir yağ kandili gibi ışıldıyor. Alevler bir dine hizmet ediyor ama pahalıya mal oluyor. Yarın, her şeyi yıkıp kül etmiş olacak. Arras alevlerini tanık olarak götürüyorum yanımda.
"İşler yolunda mı Dutertre?"
"Yolunda, Yüzbaşım. İki yüz kırk. Yirmi dakika sonra, bulutun altına ineceğiz. Seine Nehri üstünde bir yerlerde yerimizi anlarız..."
"Nişancı, işler yolunda mı?"
"Şey... Evet... Yüzbaşım... Yolunda."

"Çok terlemedin ya?"
"Şey... Hayır... Evet..."
Bir şey bildiği yok. Memnun. Gavoille'in nişancısını düşünüyorum. Bir gece, Ren üzerinde, seksen savaş ışıldağı Gavoille'i ışınları içine almış. Çevresine dev gibi bir kilise kurmuşlar. Derken ateş de işe karışmış. O zaman Gavoille, nişancısının kendi kendine alçak sesle konuştuğunu işitmiş. (İç telefonlar boşboğazdır.)Nişancı, kendi kendine dertleniyormuş:
"Eee oğlum... Eee oğlum... Sivil yaşamda kırk yıl arasam bunu bulamazdım!
"Nişancı memnundu.
Ağır ağır soluk alıyorum ben. Göğsümü iyice şişiriyorum.
Soluk almak, vermek çok harika bir şey.. Daha anlayacağım çok şey var... Ama önce Alias'ı düşünüyorum. Hayır. İlk düşündüğüm benim çiftçi! Araçların sayısını soracağım ona... Eh, neylersiniz! Düşüncelerim tutarlı. Yüz üç. Bu arada... Benzin ibreleri, yağ basıncı... Depolar delinince, bu araçları kontrol etmek daha iyi! Onlara bakıyorum. Lastik kaplamalar dayanıyor. Akıllara durgunluk veren bir buluş bu. Jiroskoplara da bakıyorum. Bu bulutun içinde kalınmaz. Sağanak bulutu bu.. Sert sert sarsıyor bizi.
"İnemez miyiz dersiniz?"
"On dakika.. On dakika daha beklesek daha iyi olur..."
On dakika daha bekleyeceğim demek. Öyle ya, Alias'ı düşünüyordum ben. Bizi yeniden göreceğine inanıyor mu acaba? Geçen gün, yarım saat gecikmiştik. Yarım saat önemli aslında... Koşarak Grubun yanına gittim, yemek yiyorlardı. Kapıyı ittim, Alias'ın yanına, iskemleme çöktüm. Tam o anda, Binbaşı, bir demet erişteyle süslü çatalını kaldırdı, ağzına götürmeye hazırlandı. Ama birden sıçradı, hemen durdu ve ağzı açık bana bakakaldı. Erişteler çataldan sarkıyordu.
"Ah, sizi gördüğüme çok sevindim!"
Sonra erişteleri ambara tıktı.
Bence Binbaşı'nın büyük bir kusuru var. Pilotun görevle ilgili bilgileri konusunda inatla soru sorar. Bana da soracaktır. Ona en sıradan gerçekleri yazdırmamı bekleyerek, korkunç bir sabırla yüzüme bakacak... Beni sorguya çekecek. Elinde bir kâğıt ve kalemle, bu iksirin bir damlasını bile kaçırmamaya çalışacak. Bu da gençliğimi anımsatacak bana:
"Aday Saint-Exupéry!
Bernouilli denkleminin entegralini nasıl hesaplarsınız?"
"Şey..."
Bernouilli... Bernouilli... İnsan, o bakışlar altında, kamından iğne geçirilmiş bir böcek gibi kalakalır.
Görev bilgileri, Dutertre'in sorunu. Dutertre, dik dik bakıyor. Pek çok şey görüyor. Kamyonlar, mavnalar, tanklar, askerler, kayıklar, atlar, garlar, garlarda trenler, gar şefleri. Ben yanlamasına bakıyorum. Bulutları, denizi, ırmakları, dağları, güneşi görüyorum. Kabataslak görüyorum. Toptan bir fikir ediniyorum.
"Bilirsiniz ya Binbaşım, pilot..."

"Öyle! Öyle! İnsan her zaman bir şey görür."
"Ben... Ya! Yangınlar! Yangınlar gördüm. Çok ilginçti..."
"Hayır. Her şey yanıyor. Başka ne var?"
Alias neden acımasızdır?

XXII

Bu kez de beni sorguya çekecek mi?
Görevimle ilgili anlatacaklarım bir rapora kaydedilemez. Kara tahta başındaki bir kolejli gibi "dut yemiş bülbüle" döneceğim. Çok üzgün görüneceğim, oysa üzgün olmayacağım. Üzüntüler bitti... İlk kurşunlar değerken uçup gitti. Bir saniye daha erken dönüş yapsaydım, ne olduğumu hiç bilemeyecektim.
Yüreğime dolan güzel sevgiden haberim olmayacaktı. Sevdiklerime geri dönüyorum. Evime dönüyorum. Alış verişini bitirip evine dönerken, ailesini sevindirmek için pişireceği yemekleri düşünen bir ev kadınına benzetiyorum kendimi. Yiyecek dolu sepetini sağa sola sallar. Zaman zaman sepeti örten gazeteyi kaldırıp bakar: Her şey yerinde. Bir şey unutmamış. Hazırladığı sürprize gülümser, biraz dolaşır. Vitrinlere bir göz atar.
Dutertre, beni şu beyazımsı hapishanede oturmaya zorlamasaydı, ben de vitrinlere zevkle bir göz atardım. Kırların geçişini seyrederdim. Biraz daha sabretmek iyidir: Bu görünüm zehirli. Gizli işler çevriliyor orada. Biraz gülünç çimenlikleri ve birkaç düzine evcilleştirilmiş ağacıyla masum genç kızlar için yapılmış süssüz mücevher kutuları gibi görünen küçük taşra şatoları da savaş tuzaklarından başka bir şey değil. Alçaktan uçunca, dostluk işaretleri yerine, torpil patlamaları karşılar bizi.
Bulutun bağırsaklarına aldırmadan, çarşıdan dönüyorum yine de. "Sağdaki ilk sokağın köşesine gider bana kibrit alırsınız..." diyen Binbaşı'nın sesi haklıymış. Vicdanım rahat. Kibritler cebimde. Daha doğrusu arkadaşım Dutertre'in cebinde. Ne yapıyor da gördüğü her şeyi anımsayabiliyor? Bu onun işi, ciddi şeyler düşünüyorum ben. Yere indikten sonra, yeni bir göç karmaşasıyla karşılaşmazsak, Lacordaire'e meydan okuyup satrançta onu yeneceğim. Yenilmekten nefret eder. Ben de öyleyim. Ama kazanacağım.
Lacordaire, dün sarhoştu. Ya da biraz: Onu lekelemek istemem. Kendini teselli etmek için sarhoş olmuştu. Uçuştan dönüşte, tekerlekleri indirmeyi unutunca, uçağı karın üstü indirmişti. Ne yazık ki orada olan Alias. Uçağa üzüntüyle bakmış ama ağzını açmamıştı bile. Eski pilot Lacordaire hâlâ gözümün önünde. Alias'ın kendisini azarlamasını bekliyordu. Sert bir azar iyi gelirdi ona. Bu patlama, onun patlamasına da yol açacaktı. Karşılık verirken, öfkesi de yatışırdı. Oysa Alias başını sallıyordu. Alias uçağı düşünüyor, Alias'ı adam yerine koymuyordu. Bu olay komutan için soyut bir olaydı, uçakların sayısında bir azalmaydı. En eski pilotların bile başına gelebilecek bir dalgınlıktı yalnız. Haksız olarak Lacordaire'in başına gelmişti. Lacordaire, bugünkü düşüncesiz-

liği bir yana, mesleğinde en küçük bir yanlışlık yapmamıştı. Bu yüzden Alias, yalnız kurban edilen uçakla ilgilenip, Lacordaire'den en doğal bir şeymiş gibi hasar konusundaki düşüncesini sordu. Bunun üzerine Lacordaire'in içine dönük öfkesinin biraz daha kabardığını anladım. Elinizi, işkence yapan adamın omzuna kibarca koyup ona: "Şu zavallı kurbana bakini Ne kadar acı çekiyordur kim bilir..." dersiniz, insan yüreğinin tepkileri anlaşılmaz. Sevgi isteyen bu sevecen el işkenceciyi çileden çıkarır. Kurbana, kapkara bir bakışla bakar. Onu iyice haşlamadığına üzülür.

Böyledir bu. Eve dönüyorum. 2/33 Grubu, benim evimdir. Evdekileri anlıyorum. Lacordaire konusunda yanılmış olamam. Lacordaire de benim hakkımda yanılamaz. Bu birliği açıkça hissediyorum. "2/33 Grubu'ndaki bizler!" Ey! Kopukluklar bağlanıyor işte...
Gavoille ve Hochedé'yi düşünüyorum. Beni Gavoille'e ve Hochedé'ye bağlayan o beraberliği duyuyorum. Gavoille konusunda kendime şu soruyu soruyorum: Nerelidir o? Onda, toprakla uğraşanlara özgü bir cevher var. Aklıma sımsıcak bir anı geliyor ve yüreğimi ferahlatıyor. Orconte'ta konakladığımız sırada, Gavoille de benim gibi bir çiftlikte kalıyordu. Bir gün bana şöyle dedi:
"Çiftçi kadın bir domuz öldürmez. Domuz sucuğu yemeğe çağırıyor bizi."
Üç kişiydik: İsrail, Gavoille ve ben, o güzel, çatır çatır kara kabuğu çiğniyorduk. Köylü kadın bize hafif, beyaz şarap da getirdi. Gavoille bana: "Bunu, ona, gönlünü almak için satın aldım. İmzalamak gerek," dedi. Kitaplarımdan biriydi. Hiç sıkılmadım. Gönlü olsun diye zevkle imzaladım kitabı. İsrail piposunu dolduruyordu. Gavoille kalçasını kaşıyordu; köylü kadın da yazarının imzaladığı bir kitabı miras olarak almaktan sevinmiş görünüyordu. Hafif beyaz şarapla biraz sarhoş olmuştum ve kitap imzalamak bana her zaman biraz gülünç geldiği halde kendimi tuhaf hissetmiyordum. Dışlanmış olarak görmüyordum kendimi. Bu kitaba karşın, ne bir yazar ne de bir seyirci gibiydim. Dışarlıklı değildim, İsrail, kitabı imzalarken, kibarca bakıyordu bana. Gavoille de kalçasını kaşıyordu durmadan. Onlara karşı bir tür minnet duyuyordum. Bu kitap bana soyut bir seyirci görüntüsü verebilirdi. Ama yine de aydın ve tanık rolünde değildim. Onlardan biriydim.
Tanıklık mesleği beni hep korkutmuştur. Katılmadıktan sonra, neyim ben? Var olmam için katılmam gerek. Arkadaşlarımın nitelikleriyle beslenirim ben; niteliklerini bilmezler, çünkü bu nitelikler alçak gönüllülüklerinden değil de kendilerini bilmediklerinden kaynaklanmaktadır. Gavoille kendini önemsemez, İsrail de öyle. Onlar işlerine, mesleklerine, görevlerine olan bağlardan dokunmuş birer ağdır. Şu dumanı tüten sucukla.. Onların varlığıyla sarhoş oluyorum ben de. Susabilirim. Hafif beyaz şarabımı içebilirim. Bu kitabı, onlardan kendimi ayırmadan imzalayabilirim. Bu kardeşliği hiçbir şey bozamaz.
Zekânın gelişmesini ya da bilincin zaferini küçümsemem söz konusu bile değil. Aydın zekâlara hayranlık duyarım. Ama özü olmayınca, bir

insan nedir ki? Bir varlık değil de bir bakışsa yalnız? Bu özü Gavoille ve İsrail'de buluyorum. Tıpkı Guillaumet'de bulduğum gibi.
Yazarlıktan sağlayabildiğim yararları, örneğin 2/ 33 Grubu'nda çalışmaktan hoşlanmasam, oradan ayrılıp başka bir işe girmemi sağlayabilecek özgürlüğü, biraz korkuyla kınarım. Var olmama özgürlüğüdür bu yalnızca. Her zorunluluk insanı var eder.
Özden uzak zekâ yüzünden, az kalsın geberiyorduk Fransa'da. Gavoille vardır. Sever, nefret eder, sevinir, homurdanır. Onun karşısında şu gevrek sucuğun tadına vardığım gibi bizi tek bir gövde olarak birbirimize sağlayan meslek zorunluluklarının da tadına varıyorum. 2/33 Grubu'nu seviyorum. Onu, güzel bir görünüme bakan bir seyirci gibi sevmiyorum. Vız gelir manzara bana. 2/33 Grubu'nu seviyorum, çünkü ben ondanım, o beni besliyor ve ben de onu besliyorum.
Arras'tan geldiğim şu anda, hiçbir zaman olmadığı kadar Grubumun içindeyim. Bir bağ daha kazandım. Sessizce tadına varılacak o birlik duygusunu daha da güçlendirdim. İsrail ve Gavoille, belki de benden daha büyük tehlike atlattılar. İsrail kayboldu. Ama bugünkü gezintiden ben de dönmeyebilirdim. Böylece, onların masasına oturmaya ve onlarla birlikte susmaya daha çok hak kazanıyorum. Bu hak pahalıya mal oluyor. Ama var olma hakkı çok değerlidir. Bu yüzden, bu kitabı sıkılmadan imzalıyorum... Hiçbir şeyi bozmuyordu.
Binbaşı'nın az sonra bana soru soracağını düşününce, şu anda kızarıyorum. Kendimden utanacağım. Binbaşı da benim biraz aptal olduğumu düşünecek. Bu kitap sorunlarından sıkılmıyorsam, bir kitaplık dolusu kitap yazmış olsam bile, beni tehdit eden utançtan kurtulamayacağımı anlıyorum. Bu utanç, oynadığım bir oyun değil. Dokunaklı bir töreye uyma tadını tatmış kuşkucu biri değilim ben. Tatilde köylücülük oynayan bir kentli de değilim. İyi niyetimin kanıtını, bir kez daha Arras'ta aramaya gittim. Serüvende bedenimi tehlikeye attım. Tüm bedenimi. Onu yitireceğimi bilerek girdim. Bu oyunun kurallarına uymak için elimdekilerin tümünü verdim. Oyun kuralları başka türlü olsun diye. Az sonra, Binbaşı bana soru soracağı anda ezilip büzülmek hakkını kazandım.
Yani katılmak, bağlı olmak hakkını.. Birlik olmak, almak ve vermek hakkını..
Kendimden daha üstün bir varlık olma hakkını. Beni böbürlendiren o bütüne karışma hakkını. Arkadaşlarım için duyduğum o sevgiyi tatma hakkını; dışarıdan gelmiş bir gönül bağı, ayrılık yemekleri anından başka hiçbir zaman açıklanmayan bir sevgi değildir bu. O anda biraz sarhoş olursunuz ve içkinin verdiği coşkuyla meyve yüklü bir ağaç gibi konukların üstüne devrilirsiniz. Gruba duyduğum sevginin dile getirilmeye ihtiyacı yoktur.
Yalnızca bağlardan oluşur o. Benim üzümdür o. Ben Grup'tanım, Hepsi bu kadar.
Grubu düşündüğüm zaman, Hochedé'yi düşünmeden edemiyorum. Onun savaştaki yürekliliğini anlatabilirdim; ama kendimi gülünç bulurum o zaman. Sorun yüreklilikte değil: Hochedé, kendini tümüyle sa-

vaşa verdi. Belki tümümüzden daha fazla çabaladı. Hochedé, benim zorla vardığım aşamadadır her zaman. Ben giyinirken, söylenip duruyordum. Hochedé söylenmez. Hochedé, bizim gitmekte olduğumuz yere vardı çoktan. Benim gitmek istediğim yere.

Hochedé, asteğmenliğe yeni yükselmiş eski bir astsubaydır. Kültürü orta derecedir elbet. Kendini dile getirmeyi başaramaz. Ama sağlam yapılı ve yetkindir. Hochedé söz konusu olunca, "görev" sözcüğü tumturaklı olmaktan çıkar. İnsan görevine, Hochedé'nin katlandığı gibi katlanmak ister elbet. Hochedé'nin karşısında, sırt çevirdiğim her şeyden, adamsendeciliğimden, tembelliklerimden ve her şeyden önce, inanmadığım olursa, inanmamış olmaktan utanırım. Bu, bir erdem belirtisi değil bilinçli bir kıskançlık. Hochedé gibi var olmak isterdim. Kökleri üstünde iyi duran bir ağaç güzeldir. Hochedé'nin kararlılığı da güzeldir. Hochedé, insanın umutlarını kırmaz.

Bu yüzden Hochedé'nin savaş görevlerini anlatmayacağım. Gönüllü müydü? Zaten tümümüz, tüm görevler için gönüllüyüz. Ama içinizden kendimize inanmak istediğimiz için. O zaman insan biraz kendini aşar. Hochedé, doğal olarak gönüllüdür. Savaşın kendisidir. Gözden çıkarılacak bir ekip arandı mı, Binbaşı hemen Hochedé'yi geçirir aklından, "baksanıza Hochedé..." Hochedé, bir keşişin dine atlaması gibi dalar savaşan içine. Neden dövüşür; Kendisi için dövüşür. Hochedé, kurtarılması gereken ve kendi anlamı demek olan bir maddeyle özdeşleştirir kendini. Bu kertede yaşamla ölüm biraz karışır birbirine. Hochedé, şimdiden karışmıştır. Belki de farkında olmadan, hiç korkmaz ölümden. Yaşamak, yaşatmak... Hochedé'ye göre yaşamakla ölmek birbiriyle uzlaşmaktadır.

Onda ilk önce gözlerimi kamaştıran, Gavoille'in, yerde motor hızını ayarlamak içine ondan kronometresini almak istemesi yüzünden gösterdiği telaştır.

"Teğmenim... Hayır... Canımı sıkıyor bu."

"Aptal olma! On dakikalık bir ayarlama alt tarafı!"

"Teğmenim... Filotillonun deposunda bir tane var."

"Evet. Ama o, altı haftadır iki yedide durup duruyor!"

"Olmaz Teğmenim... Kronometre verilmez... Kronometremi vermek zorunda değilim... Bunu isteyemezsiniz!"

Askerlik disiplini ve üste saygı gereği, alevler içine düşüp de mucize olarak hiç zarar görmeden sağ salim kurtulan bir Hochedé'den, başka bir uçağa atlayıp bu kez daha tehlikeli bir göreve gitmesi istenebilir... Ama üç maaşına mal olan ve bir ana gibi bakıp her akşam kurduğu çok lüks bir kronometreyi saygısız ellere bırakması istenemez. Bu adamların davranışlarına bakınca, kronometreler konusunda hiçbir şey bilmedikleri anlaşılıyor.

Hochedé, hakkı olan şeyi alınca ve kronometresi yüreğinin üstünde galip gelmiş bir tavırla, hâlâ öfke saçarak filotillonun bürosundan çıktığı zaman, Hochedé'yi öpecektim nerdeyse. Kronometresi için savaşacaktır o. Kronometresi bir varlıktır. Ülkesi için ölecektir. Ülkesi de bir

varlıktır. Onlara bağlı olan Hochedé de bir varlıktır. Dünya bağlarıyla yoğrulmuştur o.
İşte bu yüzden severim Hochedé'yi; ama bunu ona söylemeye gerek duymam. Guillaumet'yi de benim en iyi dostumdu o uçuşta yitirdim, ondan söz etmeye de çekinirim. Aynı hatlarda uçtuk, aynı kuruluşlara katıldık. Özümüz aynıydı. Onunla birlikte ben de ölmüşüm gibi hissediyorum kendimi. Guillaumet'yi sessizliğimin arkadaşı yaptım. Guillaumet'denim,
Guillaumet'denim, Gavoille'denim, Hochedé'denim. 2/33 Grubu'ndanım. Ülkemdenim. Grup'takilerin tümü de bu ülkedendir...

XXIII

Çok değiştim! O günlerde üzgündüm, Binbaşı Alias. O günlerde, zırhlı birliklerde hiç ölüm yokken, ölüm görevleri yüzünden 2/33 Grubu'ndaki yirmi üç kişiden on yedisi yaşamını yitirdi. Siz başta olmak üzere, figüran gerektiği için bizler, ölü rolünü oynamayı kabul ediyoruz galiba. Ah, Binbaşı Alias, acılıyım, yanılıyorum!
Başta siz olmak üzere, belirsiz bir görev edebiyatına sıkı sıkı sarılıyoruz, içgüdüsel olarak bizi, yenmeye değil de - olanaksızdı bu - var olmaya itiyordunuz. Edinilen bilgilerin kimseye ulaşamayacağını siz de biliyordunuz bizim gibi. Ama gücü gizli olan töreleri kurtarıyordunuz. Raporlarımız bir işe yarayacakmış gibi; tank parkları, ırmak mavnaları, kamyonlar, garlar ve garlardaki trenlerle ilgili sorular soruyordunuz bize. Kötü niyetli biri gibi görünüyordunuz bana hatta:
"Hayır, hayır! Pilot yerinden çok iyi görülüyor."
Oysa Binbaşı Alias haklıydı.
Arras'ta, üstünden uçtuğum bu kalabalığa bağlandım. Bir şey verdiğim kişiye bağlanırım ben. Yalnızca benimsediğim insanı anlarım. Köklerimin pınarı susuzluğumu ne kadar giderirse, ben o kadar varım. Ben, bu kalabalıktanım. Bu kalabalık benden..
Saatte yüz otuz kilometre hızla ve iki yüz metre yüksekte bulunduğum şu anda bulutumdan çıkarken, akşam onu kucaklıyorum; bir bakışla sürüyü sayan, toparlayıp bir araya getiren çoban gibi. Bu kalabalık artık bir sürü değil: Bir halktır o. Umutsuzluğa düşer miyim?
Bozgunun kötüleşmesine karşın, dinsel bir törenden çıkmış gibi derin ve sürekli bir sevinç duyuyorum içimde. Tutarsızlık içinde yüzüyorum ama yine de zafer kazanmış biri gibiyim. Hangi arkadaş görev dönüşü bu galibi içinde taşımaz ki? Yüzbaşı Penicot, bu sabahki uçuşunu anlattı bana: "Otomatik silahlardan biri fazlaca isabetli atış yapıyor gibi görününce, olanca hızımla, toprağa sürünürcesine, doğruca ona yöneliyor ve makineli tüfeklerimi üzerine boşaltıyorum. O kırmızımtırak ışık, yelin söndürdüğü bir mum gibi hemen sönüveriyordu. Saniyenin onda biri kadar bir süre sonra, o ekibin üzerinden bir bomba gibi geçiyordum... Sanki silah patlamış gibi oluyordu! Onu kullananlar da çil yavrusu gibi dağılmış, kaçarken yuvarlanmıştı. Çelik çomak oynuyor gi-

biydim. "Penicot gülüyor, Penicot çok güzel gülüyordu. Zafer kazanmış Yüzbaşı Penicot!
Görev uçuşunun, seksen savaş ışıldağının oluşturduğu kilisenin karanlığına girip, bir asker düğününde olduğu gibi kılıçlardan oluşan kubbenin altından geçen Gavoille'in bu nişancısını başka biri yaptığını biliyorum.

"Doksan dörde sapabilirsiniz."
Dutertre, Seine Nehri üzerinde yerini işaretledi. Yüz metreye kadar indim. Yeryüzü, büyük buğday ya da yonca ekili dörtgenleri ve üçgen biçimi ormanları bize doğru sürüklüyor saatte beş yüz otuz kilometre hızla. Uçağımın bıkıp usanmadan bölüp geçtiği bu buz denizini seyretmekten bedensel, tuhaf bir zevk alıyorum. Seine görünüyor. Onu yanlamasına geçerken, sanki takla atıp gizleniyor. Bu hareket, bir orağın esnek esnek kayışı gibi zevk veriyor bana. İyice oturuyorum. Uçağın patronuyum. Depolarım dayanıyor. Penicot'dan pokerde bir as'la bir kadeh içki kazanacağım; sonra da satrançta Lacordaire'i yeneceğim. Zafer kazandığım zaman, ben böyleyim işte.
"Yüzbaşım... Ateş ediyorlar... Yasak bölgedeyiz..."
Rotayı hesaplayan o. Kimse azarlayamaz beni.
"Çok mu ateş ediyorlar?"
"Ellerinden geldiğince..."
"Bir tur atsak?"
"Yo, olmaz..."
Sesi bıkkın. Tufanı gördük biz. Bizimkilerin uçaksavar atışları bahar yağmuru gibidir.
"Dutertre... Bilirsiniz... Bizimkiler tarafından düşürülmek çok aptalca!"
"Hiçbir şey düşüremezler... Alıştırma yapıyorlar."
Dutertre kötümser.
Ben kötümser değilim. Mutluyum. Bizimkilerle konuşmak isterdim.
"Şey... Evet... Şey gibi ateş ediyorlar..."
Vay canına, bizimki yaşıyor demek! Nişancımın, şimdiye dek kendiliğinden hiçbir varlık göstermediğini fark ediyorum. Bütün serüvenimizi, bizimle konuşma gereği duymadan içine sindirdi. Toplar gürültüyle patlarken: "Vay vay ay!" diyen o olmasın! Ne de olsa içini fazlaca dökmüş sayılmazdı yine de.
Ama şimdi onun uzmanlığı söz konusu: Makineli tüfekler. Kendi konuları söz konusu olunca; uzmanlar kendilerini tutamazlar.

İki dünyayı karşılaştırmadan edemiyorum. Uçaktaki ve yerdeki dünyayı..
Dutertre'le nişancımı, izin verilen alanın dışına sürükledim. Fransa'nın alev alev yandığını gördük. Denizin ışıldadığını gördük. Çok yüksekte yaşlandık. Müze vitrinlerine eğilir gibi eğildik uzak topraklara doğru. Düşman avcılarının tozlarıyla güneşte oynadık. Sonra yine indik. Kendimizi yangına attık. Her şeyimizi feda ettik. Sonunda orada, kendimiz konusunda, on yıl inzivaya çekilip düşünmekle öğrenebileceği-

mizden daha fazlasını öğrendik. Sonunda bu on yıllık manastırdan çıktık...
İşte Arras'a giderken belki de üstünden uçtuğumuz şu yolda, kervan, ona yetiştiğimiz anda, en fazla beş yüz metre daha ilerlemiş olabilir.
Onlar, bozulmuş bir arabayı hendeğe çekinceye, bir tekerleği değiştirinceye; ana yolu kesen bir yolun kendi döküntülerini akıtmasını beklemek için direksiyon başında kımıldamadan, volanı tıklatıncaya dek, biz üssümüze dönmüş olacağız.

Tüm bozgunu bir adımda aşıyoruz biz. Çölde zorla ilerledikleri halde, haç, yüreklerinde olduğu için çöl yolculuğunu cefa saymayan hacılara benziyoruz.
Yaklaşan gece, şu insan yığınını bir felaket ağılında konaklatacak. Sürü yığılıyor. Neye doğru bağıracaklar? Oysa biz arkadaşlara doğru koşuyoruz; bir şenliğe doğru koşuyormuşuz gibi geliyor bana. Işığı uzaktan görünüyorsa, yoksul bir kulübe bile en sert bir kış gecesini bir yılbaşı gecesine çeviriverir. Gittiğimiz yerde karşılayacaklar bizi. Gittiğimiz yerde, akşamın ekmeğiyle inanç birliğini kuracağız.
Bugünlük bu kadar serüven yeter: Mutlu ve yorgunum. Delik deşik olan uçağı makinistlere bırakacağım. Ağır uçuş giysilerimi çıkaracağım ve Penicot ile bir kadehine kâğıt oynamaya zaman olmadığından, arkadaşlarla birlikte yemek yemek için masaya oturacağım yalnızca...
Geç kaldık. Arkadaşlardan geç kalanlar, geri dönmezler artık. Geç mi kaldılar? Çok geç hem de. Geçmiş ola! Gece, onları sonsuzluğa süpürür. Akşam yemeğinde, Grup, ölülerini sayar.
Yok olanlar, anılarda güzelleşirler. En aydınlık gülümsemeleriyle anılarda canlanırlar. Bu ayrıcalıktan vazgeçeceğiz biz. Biz, kötülük melekleri ya da kaçak avcılar gibi gizlice çıkacağız ortaya. Binbaşı, ekmek lokmasını ağzına götüremeyecek. Yüzümüze bakacak ve belki de: "Ya, demek geldiniz!.." diyecek. Arkadaşlar susacaklar. Şöyle bir bakacaklar bize.
Eskiden büyük insanlara pek saygı duymazdım. Haksızlık etmişim, insan hiçbir zaman yaşlanmıyor.. Binbaşı Alias! Dönüş anında bile insanlar temizdir: "Ya buradasın, bizlerden biri olan sen..." Utanç susturur insanı.
Binbaşı Alias, Binbaşı Alias... Aranızdaki o birliği bir körün ateşi duyduğu gibi tattım ben. Kör oturur, ellerini uzatır, tatlı sıcaklığın nereden geldiğini bilmez. Biz de görevlerimizden, tadını bilmediğimiz bir ödülü almaya hazır olarak döneriz; ama bakarız ki yalnızca sevgiymiş bu.
Sevgi olduğunu da anlamayız. Çoğunlukla düşündüğümüz sevgi daha duygulu, daha gürültülüdür. Ama buradaki gerçek sevgidir: insanı var eden ilişkiler ağı.

XXIV

Çiftlik sahibime, araçların sayısını sordum. Bana şu yanıtı verdi:

"Sizin işlerden hiç anlamam. Sanırım araçlarınızdan birkaçı eksik: Bize savaşı kazandıracak olanlar... Bizimle yemek yer misiniz?"
"Önceden yemiştim."
Ama beni zorla yeğeniyle karısının arasına oturttu:
"Yeğen, sen biraz yana kayşana... Yüzbaşıya bir yer aç."
Ben, yalnız arkadaşlara bağlı değilmişim. Onlarla birlikte tüm ülkeme bağlıymışım. Sevgi bir kez filiz atınca, bitmek bilmeyen kökler salar.
Çiftçim sessizce ekmek dağıtıyor. Günlük dertler, yüzüne ağır ve soylu bir hava vermiş. Belki de son olarak, ayin yapar gibi yapıyor bu dağıtımı.
Bense, bu ekmeğin maddesini sağlayan çevredeki tarlaları düşünüyorum. Düşman yarın oraları eline geçirecek. Ama bir yığın silahlı adam saldıracak sanmayın! Dünya büyük. Düşman akını burada, kendini yalnız uçsuz bucaksız toprakların uzak bir köşesinde, buğday tarlasının kıyısında gri bir işaret olarak, yalnız bir nöbetçiyle gösterecektir. Görünüşte hiçbir şey değişmeyecek; ama bir insan söz konusu olunca, her şeyin başka türlü olması için bir işaret yeter.
Ekinin üstünde esecek olan rüzgâr, denizin üstündeki rüzgârın esişine benzeyecektir hep. Ama ekinin üstündeki rüzgâr daha yoğun görünüyorsa; babadan katma bütün malı mülkü ortaya serip sayımını yaptığı içindir. Geleceğini güvence altına alıyor. O, karısının saçlarını okşayan barışsever bir eldir.
Yarın bu buğday değişmiş olacak. Buğday, yalnız bedene özgü bir besin değildir. İnsanı beslemek, davarı semirtmeye benzemez. Ekmeğin öyle çok işlevi vardır ki! Biz, birlikte bölünüp paylaşılan ekmeği, insanları birleştiren bir araç olarak görmeye alıştık. Alın teriyle kazanılan ekmekte, emeğin yüceliğini tanımayı öğrendik. Biz, yoksulluk anlarında dağıtılan ekmeği, acıma duygusunun ana taşıyıcısı olarak görmeyi öğrendik. Paylaşılan ekmeğin tadı hiçbir şeye benzemez. Ne var ki bu manevi gıdanın, buğday tarlasından doğacak bu besinin bunca gücü yok olma tehlikesi içindedir. Çiftlik sahibim, yarın, ekmeği bölerken aynı aile dinine hizmet etmeyecektir belki de. Ekmek yarın, insan bakışlarına aynı ışığı vermeyecektir belki. Ekmek, yağ kandillerindeki yağ gibidir. Işığa dönüşüverir.
Çok güzel bir kız olan yeğeni inceliyor ve kendi kendime şöyle diyorum: "Ekmek onda, hüzünlü bir incelik olmuş. Utangaçlık olmuş. Tatlı bir sessizlik olmuş. Oysa aynı ekmek, buğday okyanusunun kıyısındaki gri renkli bir leke yüzünden, yarın, aynı kandili besleyecekse bile belki aynı alevi oluşturmayacaktır. Ekmekteki gücün temeli değişecek."
Bedenlerin besinini kurtarmaktan çok, bir ışığın niteliğini korumak için dövüştüm. Ekmeğin, bizim evlerde yarattığı o özel ışık için dövüştüm. Bu gizemli küçük kızdan içime işleyen şey, onun, madde dışı kabuğudur. Yüzündeki çizgilerle aramdaki bilmediğim uyumdur. Sayfa üzerinde - sayfanın kendisinde değil - okunan şiirdir.
Kız, baktığımın farkına vardı. Gözlerini bana doğru kaldırdı. Gülümsedi bana sanırım... Suyun üstündeki hafif bir esinti gibiydi bu. Bu görüntü içime işliyor. Buranın olan, başka yeri olmayan özgün bir ruhun gizli

varlığını seziyorum. Bir huzurun tadına varıyor ve kendi kendime: "Sessiz dünyaların huzurudur bu" diyorum.
Buğdayın ışığının parladığını gördüm.

Kızın gizemli yüzü durgunlaştı. Çiftçinin karısı içini çekiyor, çevresine bakmıyor ve susuyordu. Yarını düşünen çiftçi, ağırbaşlı sessizliğine bürünüyor. Tümünün bu sususlarının altında, köyün babadan kalma varlığına benzeyen ve onun gibi tehlikede bulunan bir iç zenginliği yatıyor.
Garip bir gerçeklik duygusuyla bu görünmeyen yiyeceklerden sorumlu olduğumu seziyorum. Çiftliğimden ayrılıyorum. Ağır adımlarla yürüyorum. Alıp götürdüğüm bu yük, ağır değil de göğsümde uyuyakalan bir çocuk kadar tatlı geliyor bana.
Köyümle bu konuşmayı yapmaya kendi kendime söz verdim. Ama söyleyecek sözüm yok. Birkaç saat önce kuşkum geçtiği zaman, düşündüğüm ağaca sıkıca bağlı bir meyveye benziyorum. Yurdumun insanlarına bağlı olduğumu duyuyorum o kadar. Onlar, benden olduğu kadar, ben de onlardanım. Çiftçim ekmeği dağıtırken, hiçbir şey vermedi. Dağıttı ve değiş tokuş etti. Aynı buğday içimizde dolaştı. Çiftçi yoksullaşmıyordu. Zenginleşiyordu. Daha iyi bir ekmekle besleniyordu; çünkü ekmek, topluluğun ekmeğiydi. Bugün öğleden sonra, onlar için savaş göreviyle uçtuğum zaman, ben de onlara bir şey vermedim. Biz Gruptakiler de bir şey vermiyoruz onlara. Biz onların savaştaki özveri payıyız. Hochedé'nin, köyü için demir döven bir demirci gibi neden büyük söz etmeden savaştığını anlıyorum. "Kimsiniz?" "Köyün demircisiyim." Demirci, mutlu mutlu çalışır.
Şimdi, onlar umutsuzken, ben umutlu olsam da kendimi onlardan soyutlamış olmam. Ben, yalnızca onların umut payıyım. Yenildik elbette. Her şey havada.. Her şey yıkılıyor. Ama ben yenmiş birinin huzurunu duyuyorum hâlâ. Sözler çelişkili mi? Sözler vız gelir bana. Ben de Penicot, Hochedé, Alias, Gavoille gibiyim. Zafer duygumuzu haklı gösterecek söz bulamıyoruz. Ama kendimizi sorumlu hissediyoruz. Kimse, kendini hem sorumlu hem de umutsuz hissedemez.
Bozgun... Zafer... Bu sözleri kullanmasını iyi bilmiyorum. Yücelten ya da insanı soysuzlaştıran zaferler vardır. Öldüren yenilgiler, uyandıran yenilgiler vardır. Yaşam, durumlarla değil eylemlerle dile gelir. Değerinden kuşku duymadığım tek zafer, tohumun gücünde saklı olandır. Geniş kara topraklara ekilen tohum zafer kazanmıştır. Ama onun, buğday olduğunda kazandığı zaferi görmek için zaman geçmesi gerekir.
Bu sabah, dökünti halinde bir orduyla darmadağın olmuş bir kalabalık vardı yalnız. Ama darmadağınık bir kalabalığın içinde, onu birbirine bağlayan bir bilinç varsa, darmadağınık olmaktan çıkar o kalabalık. Bir şantiyedeki dağınık taşlar, onlardan bir katedral yapmayı düşünen bir insan varsa eğer, darmadağınık olmaktan çıkar. Ben, bir tohumu saran balçıktan endişe duymam. Tohum, yapısını kurmak için balçığı yaracaktır.

Durumu apaçık görebilen de tohuma dönüşür. Bir gerçeği anlayan kimse, bunu göstermek için herkesin dikkatini çeker. Buluş yapan kimse, buluşunu hemen yaymaya çalışır. Bir Hochedé'nin kendini nasıl anlatacağını, nasıl davranacağını bilmem. Ama önemi de yok. İnancını çevresine rahatça yayacaktır. Zaferlerin ilkesini daha iyi kavrıyorum: Kurulmuş bir katedralde bir kayyımlık ya da iskemlecilik göreviyle kendini güvenceye alan kimse çoktan yenilmiştir. Ama kurulacak bir katedrali, içinde taşıyan kimse çoktan galip gelmiştir. Zafer, sevginin bir ürünüdür. Yoğrulacak yüzü, yalnız sevgi tanır. Yalnız sevgi, ona doğru gider. Zekâ, yalnız sevginin hizmetinde değer kazanır.
Heykelci, yapıtının ağırlığıyla değer kazanır. Nasıl yoğuracağını bilmemesi önemli değildir fazla.Ne zekâ ne de yargı yaratıcıdır. Heykelci, yalnızca akıl ve bilgiden oluşmuşsa, elleri dehadan yoksun kalır.
Zekânın rolü konusunda uzun süre yanıldık, insanın özünü önemsemedik. Alçak ruhların ustalığının, haklı davaların kazanılmasına yardım edeceğini sandık, ustalıkla yöneltilen bir bencilliğin özveri duygusunu coşturabileceğini sandık; yürekleri kupkuru olan kimselerin, nutuk atarak sevgiyi ve kardeşliği yaratabileceklerini sandık; var olanı gözden kaçırdık. Sedir tohumu, ister istemez sedir ağacı olacaktır. Böğürtlen tohumu böğürtlen olacaktır. Bundan sonra, insanları, verdikleri kararlara göre yargılamayacağım. İnsan, sözlerin desteğine, davranışların yönüne bakarak kolayca yanılabiliyor. Evine doğru giden bir adamın kavgaya mı yoksa sevgiye mi gittiğini bilmem. Kendi kendime: "Nasıl biridir bu adam?" diye sorarım. O. zaman, onun ne düşündüğünü, nereye gideceğini anlarım. İnsan, eninde sonunda ağır bastığı yöne doğru gider.
Güneşi özleyen tohum, toprağın taşları arasında kendine her zaman bir yol bulur. Salt mantıkçı, hiçbir güneş onu kendine çekmiyorsa, sorunların karışıklığı içinde boğulur kalır. Düşmanımın bizzat bana verdiği dersi aklımdan çıkarmayacağım. Düşmanı arkadan çevirmek için zırhlı birliğin hangi yönü seçmesi gerekir? Ne diyeceğini bilemez. Zırhlı birliğin nasıl olması gerekir? Dalgakırana karşı, deniz kadar ağır olması gerekir.
Ne yapmalı? Şunu. Ya da tersini.. Ya da başka bir şey..
Gelecek konusunda gerekircilik olamaz. Ne olmalı? İşte en önemli soru? Çünkü yalnız ruh zekâyı verimli kılabilir. Onu, doğacak yapıta gebe bırakır. Zekâ da onu sona erdirecektir. İlk gemiyi yaratmak için ne yapmalı insan? Çok karmaşık bir yöntem bu...
Bu gemi, sonunda, birbirine karşıt binlerce denemeden sonra ortaya çıkacaktır. Ama bu insan ne olmalıdır? Bu soruda, yaratmanın özüne dokunuyorum. Tüccar ya da asker olmalıdır; çünkü o zaman zorunlu olarak uzak ülkelerin özlemiyle teknisyenleri harekete geçirecek, işçileri toplayacak ve günün birinde gemisini yüzdürecektir! Bütün bir ormanın havalanması için ne yapmalı? Ah, bu çok zor... Ne olmalı? Yangın olmalı!
Yarın, karanlığa gireceğiz. Yeniden gündüz olunca, benim ülkem de var olsun! Onu kurtarmak için ne yapmalı? Basit bir çözüm yolunu nasıl

bulmalı? Zorunluluklar birbirine çok zıt. Manevi mirası kurtarmak önemli; yoksa soyumuz, ayırıcı özellikten yoksun kalır. Soyun da kurtarılması gerekir, yoksa miras yitirilir. Mantıkçılar, bu iki kurtarma işini uzlaştırabilecek bir çözüm yolu bulamayınca, ya ruhlarını ya da bedenlerini feda etmeyi düşünebilirler. Mantıkçılar vız gelir bana. Ben, yeniden gündüz olunca, ülkemin ruhu ve bedeniyle var olmasını istiyorum. Ülkemin yararına göre hareket etmem için her an, tüm sevgimle bu yöne ağırlık vermem gerek. Denizin yüklenip de geçit açamayacağı yer yoktur.
Kurtuluş konusunda kuşkuya düşmem olanaksızdır. Kör için ateş imgesini daha iyi anlıyorum. Kör, ateşe doğru yürüyorsa, içinde ateş isteği doğduğu içindir. Ateş, onu yönetmektedir. Kör, ateşi ararsa, onu bulmuş demektir. Heykelci de çamura doğru yöneliyorsa, yapıtı elindedir de ondan. Biz de öyleyiz. Bağlarımızın sıcaklığını hissediyoruz: İşte bu yüzden zafer kazanmış durumdayız.
Birliğimiz elle tutulur, gözle görülür oldu. Kuşkusuz onu sıkıca bağlamak için dile getirmemiz gerekecektir. Bu da dil ve bilinç çabasını gerektirir. Ama özünden bir şey yitirmemek için geçici mantıklara, şantaj ve sözcük oyunlarına kulaklarımızı tıkamamız gerekecek. Her şeyden önce, bağlı olduğumuz varlıkların hiçbirini yadsımamalıyız.
Bu yüzden de köyümdeki gecenin sessizliği içinde, bir duvara dayanmış, Arras'taki görevimden dönüşümde, sanırım görevimin öğrettikleriyle, kendime, hiçbir zaman ihanet etmeyeceğim basit kurallar koymaya başlıyorum.

Onlardan olduğuma göre, ne yaparlarsa yapsınlar, insanlarımı yadsımayacağım hiç. Başkalarının önünde, onların aleyhine konuşmayacağım. Onları savunmak elimden gelirse, savunacağım. Eğer beni utandırırlarsa, utancımı içime gömüp susacağım. O zaman onlar hakkında ne düşünürsem düşüneyim, hiçbir zaman aleyhte tanıklık yapmayacağım. Bir koca, ev ev dolaşıp karısının fahişe olduğunu söylemez. Onurunu böyle kurtaramaz. Çünkü karısı onun ailesinden biridir. Onu batırıp kendini temize çıkaramaz. Ancak karısı evine döndüğü zaman, öfkesini kusmaya hakkı vardır onun.
İşte bu yüzden, sık sık, beni küçük düşürecek bir bozgunla ilgim olmadığını söylemeyeceğim. Fransız'ım ben. Fransa, Renoir'ları, Pascal'leri, Pasteur'leri, Guillaumet'leri, Hochedé'leri yetiştiriyordu. İşe yaramazları, politikacıları ve üçkâğıtçıları da yetiştiriyordu. Bunların kimisiyle övünüp, ötekilerle hiçbir akrabalığımız olmadığını söylemek, bana çok kolay görünüyor.
Bozgun böler. Bozgun, yapılanı bozar. Onda, ölüm tehdidi vardır; bu yıkımın sorumluluğunu benim gibi düşünmeyenlere atarak bu bölücülüğe katılmayacağım. Bu yargıçsız davalardan bir şey elde edilmez. Tümümüz yenildik. Ben yenildim. Hochedé yenildi. Hochedé, bozgunun suçunu başkalarından çok kendine atıyor. Kendi kendine: "Ben Hochedé, ben Fransız Hochedé, güçsüz davrandım. Hochedé'nin Fransa'sı da güçsüz davrandı. Ben onda, o bende suçsuz davrandık." diyor.

Hochedé, kendi insanlarıyla ilişkisini keserse, yalnız kendini yücelteceğini iyi biliyor. Ama ondan sonra da bir evin, bir ailenin bir Grup'un, bir yurdun Hochedé'si olmaktan çıkacak. Artık yalnız bir çölün Hochedé'si olacak.
Ailem yüzünden küçük düşürülmeyi kabul edersem, ailem üzerinde etkili olabilirim. O aile benim ailem, ben onunum. Ama eğer küçülmeyi kabul etmezsem, aile, canı istediği gibi dağılır ve ben de onurumla tek başıma, bir ölüden daha bomboş çekip giderim.
Var olmak için ilk önce yük altına girmek önemlidir. Oysa birkaç saat öncesine kadar kördüm ben. Kötümserdim. Ama şimdi daha açıkça düşünebiliyorum. Kendimi Fransa'nın bir parçası olarak gördüğümden beri, öteki Fransız'lardan yakınmamaya karar verdiğim gibi Fransa'nın da dünyadan yakınmasını hoş karşılamıyorum. Herkes, herkesten sorumludur. Fransa, dünyadan sorumluydu. Fransa örnek olabilir, verdiği örnekle dünyayı birleştirebilirdi. Fransa, dünyanın kilit taşı olabilirdi. Fransa'da Fransa tadı, Fransa öncülüğü olsaydı, tüm dünya Fransa'yla birlikte direnç kesilirdi. Artık dünyaya sitem etmekten vazgeçiyorum. Dünyanın ruhu yok olduysa, Fransa ona ruh olmalıydı.
Fransa kendinde toplayabilirdi. Benim 2/33 Grubum önce Norveç, sonra Finlandiya savaşları için gönüllü oldu. Bizim askerler ve çavuşlar için Norveç ve Finlandiya neydi; bana hep öyle geldi ki bu adamlar, Noel şenliklerine gider gibi kabul ettiler ölüme gitmeyi. Dünyada, bu zevkin kurtarılması, onlara göre canlarını feda etmeye değerdi. Eğer dünyanın Noel'i biz olsaydık, dünya bizim sayemizde kurtulmuş olurdu.
Dünyadaki insanların manevi birliği, bizden yana oynamadı. Ama dünyadaki insanların manevi birliğini kurarak, dünyayı ve kendimizi kurtarmış olurduk. Bu çabayı gösteremedik. Herkes, herkesten sorumludur. Herkes, herkesten tek başına sorumludur. Kendi uygarlığım olarak benimsediğim uygarlığın kaynağında bulunan dinin gizlerinden birini ilk kez şimdi anlıyorum: "İnsanların günahını taşımak..." Her birimiz, tüm insanların tüm günahlarını taşıyalım.

XXV

Zayıflara özgü bir öğreti sayılır mı bu? Şef, her şeyi üstlenen kimsedir. O "Yenildim," der. "Askerlerim yenildi," demez. Gerçek insan, böyle konuşur. Hochedé de "sorumlu benim" derdi.
Alçakgönüllülüğün anlamını kavrıyorum. İnsanın kendini küçük görmesi değildir bu. Eylemin ana ilkesidir. Eğer kendimi aklamak amacıyla başıma gelenleri kaderime yüklersem, İhanete boyun eğerim. Ama suçu üstlenirsem, insan gücüm üstünde hakkım olduğunu savunurum. Ait olduğum şeyi etkileyebilirim. İnsanlar topluluğunun koparılmaz bir parçasıyım.
Bende, kendimi yüceltmek için savaştığım bir güç var demek ki. İçimde savaştığım kişiyi, yücelttiğim kişiden az ya da çok ayırt etmek için bu zor yolculuğu yapmam gerekti. Aklıma gelen benzetmenin değerini

bilmiyorum; ama kendi kendime: "İnsan bir yoldur yalnızca," diyorum. O yoldan giden insan önemlidir yalnız. Söz oyunlarındaki gerçeklerle yetinemem artık. İnsanları suçlamak neye yarar? Onlar yalnızca yol ve geçittir. Makineli tüfeklerimin donup sıkışmasını, görevlilerin adamsendeciliğiyle; dost ülkelerin olmayışını, bencillikleriyle açıklayamam. Kuşkusuz bozgun, kişisel yetersizliklerden kaynaklanır. Ama bir uygarlık, insanları, yoğurur. Benimsediğim uygarlık kişilerin yetersizliği yüzünden tehlikeye düşmüşse, bu uygarlığın, insanları neden başka türlü yoğurduğunu kendime sormaya hakkım vardır.
Bir uygarlık da din gibi üyelerinin gevşekliğinden yakınırsa, kendi kendini suçlar. Onları coşturmak zorundadır. Üye olmayanların nefretinden yakınırsa, onları kazanmak zorundadır. Benimki denenmiş bir uygarlıktır; Havarilerine coşku aşılamış, zorbaları yenmiş, tutsak ulusları özgürlüğe kavuşturmuştur. Ama bugün, kimseyi coşturamadı, kazanamadı. Eğer bozgunun türlü nedenlerini açığa çıkarmak istiyorsam yeniden yaşama hırsı duyuyorsam, öncelikle yitirmiş olduğum mayayı bulmam gerek.
Çünkü durum buğday için nasılsa, uygarlık için de öyledir. Buğday, insanı besler ama insan da zamanı gelince, tohumu ambarlayarak buğdayı kurtarır. Tohum ambarı, bir miras gibi bir buğday kuşağından, öteki buğday kuşağına bırakılır.
Hangi buğdayı yetiştirmek istediğim yeterli değildir benim için. Bir tip insanı ve onun gücünü kurtarmak istiyorsam, onu yaratan ilkeleri de kurtarmak zorundayım.
Oysa ben, benimsediğim uygarlığın imgesini korusam bile, onu aktaran kuralları yitirdim. Bu akşam, kullandığım sözcüklerin temele değinmediğini anlıyorum. Demokrasiyi yaymaya çalışıyordum; ama bunu yaparken, insanın nitelikleri ve yazgısı üzerine bazı kuralları değil de bazı dilekleri dile getirdiğimin farkında değildim. İnsanların kardeş, özgür ve mutlu olmalarını diliyordum. Elbette. Kim istemez? İnsanın "nasıl" olması gerektiğini anlatabiliyordum ama "kim" olmasını anlatamıyordum.
İnsanların birliğinden, sözleri iyice belirtmeden, söz ediyordum. Sanki anıştırdığım iklim, belli bir mimarinin ürünü değilmiş gibi. Doğal bir gerçeğe değindiğimi sanıyordum. Doğal gerçek diye bir şey yoktur. Bir faşist bölüğü ve bir tutsak pazarı da insan topluluğudur.
İnsanların bu topluluğunda bir mimar olarak oturmuyordum. Onun huzurunda, hoşgörüsünden ve rahatlığından yararlanıyordum. Orada oturduğumun dışında, onunla ilgili hiçbir şey bilmiyordum. Kayyım olarak ya da iskemleci olarak oturuyordum orada.
Yani asalak olarak..Yani yenilmiş biri olarak.
Bir geminin yolcuları böyledir işte. Hiçbir şey vermeden eskitirler gemiyi. Çok rahat sandıkları salonlarda, oyunlarını oynarlar. Denizin durmak bilmeyen baskısına, yüklenişine dayanan kaburgalardan haberleri yoktur. Fırtına gemilerini paramparça ederse, ne hakla yakınacaklardır?
İnsanlar soysuzlaştıysa, ben yenildimse, neden yakınacağım ki?

Benim uygarlığımdan olan insanlarda dilediğim nitelikler, bir ölçüde var. Kurmak zorunda oldukları belli toplulukta bir kilit taşı vardır. Bir zamanlar, kök, gövde, dal ve meyve, her şeyin, içinden çıkmış oldukları bir ilke var. Bu ilke nedir? İnsanların tarlasında güçlü bir tohumdu. Beni, yalnız o zafere götürebilir.
Köydeki bu garip gecede, pek çok şeyi anladığımı sanıyorum. Sessizliğin olağanüstü bir niteliği var. En hafif bir gürültü bile ortalığı çan sesi gibi dolduruyor. Hiçbir şey bana yabancı değil. Ne davarların sesi, ne uzaktaki çağrı, ne kapanan kapının bu gıcırtısı. Her şey içimde olup bitiyor. Dağılıp gidebilen bir duygunun anlamını yakalamak için acele etmeliyim.
Kendi kendime: "Arras'ın atışıdır bu..." diyorum. Ateş, bir kabuğu kırdı. Bütün gün, içimde o evi hazırladım kuşkusuz. İş yürüten huysuz biriyim yalnızca. "İnsan," böyledir işte. Ama "insan" çıkageldi. Benim yerime geçip oturdu. Darmadağın kalabalığa baktı ve onda bir ulusu gördü. Kendi ulusunu. "İnsan", bu ulusla benim aramdaki ortak değer. Bu yüzden Gruba koşarken, büyük bir ateşe koşuyormuş gibi oluyorum, "insan" benim gözlerimden bakıyordu. Arkadaşların ortak ölçüsü, "insan".
Bir işaret mi bu? İşaretlere inanmaya öyle yatkınım ki... Bu akşam, her şey sessiz bir anlaşma. Her gürültü, hem açık hem kapalı bir gürültü gibi ulaşıyor bana. Geceyi dolduran dingin bir ayak sesi işitiyorum:
"Hey! iyi akşamlar Yüzbaşım..."
"iyi akşamlar!"
Onu tanımıyorum. Aramızda, kayıkçıların kayıktan kayığa seslenişi gibi bir "hey" sözü oldu.
Bir kez daha duydum gizem dolu bir akrabalık duygusunu. Bu akşam içimde oturan "insan", akrabalarını saya saya bitiremiyor. Uluslar ve soylar arasında ortak değer, "insan"
O, dert, düşünce ve hayal yüküyle evine dönüyordu. Kendi yüküyle, düşüncelere dalmış. Yanına yaklaşıp onunla konuşabilirdim. Ak tozlu bir köy yolunda, anılarımızdan birkaçını değiş tokuş ederdik. Adalardan dönerken, tüccarların karşılaştıklarında değerli eşyalarını değiş tokuş ettikleri gibi.
Benim uygarlığımda, benden farklı olan kimse, bana zarar vermekten çok zenginleştirir beni. Bizim birliğimiz, bizlerin üstünde, "insan"da kurulur. Böylece, 2/33 Grubu'ndaki gece tartışmaları, kardeşliğimize zarar vermek şöyle dursun, onu güçlendirir; çünkü hiç kimse kendi sesinin yankısını, duymayı, bir aynada kendini görmeyi istemez.
Fransa'daki Fransızlarda Norveç'teki Norveçliler de "insan"a buluşurlar. "İnsan", onları kendi birliğinde bağlar, aynı zamanda da özel törelerinde çelişkiye düşürmeden coşkulandırır. Ağaç da köklere hiç benzemeyen dallarla kendini gösterir. Demek ki oralarda, kar üstüne masallar yazılırsa, Hollanda'da laleler yetiştirilirse, İspanya'da flamenkolar uydurulursa, tümümüz "insan"da zenginleşiriz. Belki de bu yüzden Grup arkadaşları olarak, Norveç'te savaşmayı istedik...

Şimdi de uzun bir hac yolculuğunun sonuna varıyorum galiba. Yeni bir şey görmüyorum ama uykudan yeni uyanmışçasına, artık bakmadığım şeyi görüyorum yalnız.
Uygarlığım, insanların arasında "insan" dinine dayanır. Yüzyıllar boyunca, taşlar arasında katedrali bulmayı öğretirmiş gibi "insan" ortaya koymak için uğraştı. Bireyden üstün olan o "insan" her yerde yüceltti.
Çünkü benim uygarlığımın "insan"ı, insanlarla tanımlanamaz, insanlar onunla tanımlanırlar ancak. O'nda, her varlıkta olduğu gibi kendisini oluşturan malzemeyle açıklanamayan bir şey vardır. Bir katedral, bir taş yığınından bambaşka şeydir. Bir geometri ve mimarlıktır o. Onu tanımlayan taşlar değildir; tam tersine, o, kendine özgü anlamıyla taşları soylu yapar. Çok çeşitli taşlar onun birliğini sağlar. Katedral en korkunç sırıtıştı hayvan yontularını bile ilahisine ortak eder.
Ama gerçeğimi yavaş yavaş unuttum. Taş, taşları nasıl özetlerse, "insan"da insanları öyle özetler sandım. Katedralle taş yığınını birbirine karıştırdım ve miras, yavaş yavaş yok olup gitti. "İnsan" yeniden yapılandırmak gerek. Kültürümün kaynağı O'dur. Birliğimin anahtarı O'dur. Zaferimin ilkesi O'dur.

XXVI

Bir toplumun düzenini, herkesin belirli kurallara boyun eğmesi ilkesi üstüne kurmak kolaydır. Bir efendiye ya da Kuran'a hiç karşı çıkmadan boyun eğen kör bir "insan"ı yetiştirmek kolaydır. Ama "insan"ı kurtarmak için onu, kendini yönetir duruma getirmedeki başarı çok üstün bir başarıdır.
Özgürlüğe kavuşturmak nedir? Eğer bir çölde, hiçbir şey duymayan bir "insan"ı özgürlüğüne kavuşturursam, onun özgürlüğünün ne anlamı kalır? Yalnız bir yerlere giden "birisi" için vardır özgürlük. Bu adamı özgürlüğe kavuşturmak, ona susuzluğun ne olduğunu öğretmek ve ona kuyuya giden yolu göstermektir. Ancak o zaman, aklına, anlamsız olmaktan çıkan bazı işler yapmak gelir. Yerçekimi diye bir şey olmasaydı, bir taşı özgürlüğe kavuşturmanın hiçbir anlamı olmazdı. Çünkü taş özgür kalınca, hiçbir yere gitmezdi.
Oysa benim uygarlığım, insanlar arasındaki ilişkileri, bireyin ötesinde, "insan"a saygı ve inanç üstüne kurmuştur; herkes, kendine ya da başkasına karşı davranırken, karıncalar gibi bir töreye körü körüne bağlı kalmayıp sevgisini özgürce gerçekleştirenisin diye.
Yerçekiminin görülmeyen yolu, taşı özgürlüğe kavuşturur. Sevginin görülmeyen yolları, "insan"ı özgürlüğe kavuşturur. Benim uygarlığım, her "insan"ı aynı prense elçi yapmaya çalışmıştır. O, her bireyi kendinden daha büyük birinin yolu ya da bildirisi saymış ve özgürce yükselişine mıknatıslı yönler sunmuştur.
Bu güç alanının kaynağını çok iyi biliyorum. Yüzyıllar boyunca uygarlığım, "insan"da Tanrı imgesini gördü. Tanrı imgesinden yaratıldı "insan". "İnsan"da, Tanrı'ya saygı gösteriliyordu. Tanrı'nın "insan"da yansıması, her "insan"a elinden alınamayacak bir görkem veriyordu. İn-

sanlar, Tanrı'da kardeştiler. "insanın Tanrı'yla olan ilişkileri, her "insan" kendine ve öteki "insanlara karşı ödevlerini açıkça belirtiyordu.
Benim uygarlığım Hıristiyanlık değerlerinin varisidir. Mimarisini daha iyi anlamak için katedrallerin nasıl yapıldığını düşüneceğim.
Tanrı'yı seyretme, insanları eşit kılıyordu; çünkü Tanrı'da eşitti insanlar. Bu eşitliğin açık bir anlamı vardı. Çünkü "insan" bir nesnede eşit, olur yalnız. Er ve yüzbaşı, bir ulusun içinde eşittirler. İçinde bağlı bulunduğu bir varlık yoksa, eşitlik, anlamı bozulmuş bir sözcük olur yalnızca.
Tanrı haklarının bireyler arasındaki eşitliği anlamına gelen bu eşitliğin, bireyin yükselmesini sınırlamayı neden yasakladığını açıkça anlıyorum. Çünkü tanrı bir "insan"ı kendine yol olarak seçebilirdi. Tanrı'nın bireyler "üzerindeki" haklarının eşitliği de söz konusu olduğu için bireyler, kim olurlarsa olsunlar, aynı ödevleri yapmak ve yasalara karşı aynı saygıyı göstermekle yükümlüydüler. Tanrı'yı yansıtırken, hakça eşittiler. Tanrı'ya hizmet ederken de ödevlerinde eşittiler.
Tanrı'da kurulan bir eşitliğin neden bir çelişkiye ve düzensizliğe yol açmadığını anlıyorum. Ortak değer yokluğundan, eşitlik ilkesi soysuzlaşıp aynilik ilkesine dönüşünce, ortaya laf ebeliği çıkar. O zaman er, yüzbaşıya selam vermek istemez; çünkü er, yüzbaşıya selam verirken ulusu değil bireyi yüceltmiş olur.
Tanrının mirası olan benim uygarlığım, insanları, "insan"da eşit kıldı.
İnsanların birbirlerine olan saygılarının kaynağını anlıyorum. Bilgin, ateşçinin kendisine bile saygı borçluydu; çünkü ateşçi de Tanrı'nın bir elçisi olduğundan, ona saygı göstermekle Tanrı'ya saygı göstermiş oluyordu. Birinin değeri, ötekinin değersizliği ne olursa olsun, hiçbir "insan", bir başkasını köle yapmaya kalkışmazdı. Bir elçi küçültülemezdi. Ne var ki "insan"a gösterilen bu saygı, değersiz, akılsız ya da bilgisiz herhangi biri karşısında eğilerek küçülmeyi de gerektirmiyordu; çünkü öncelikle Tanrı Elçisi olma niteliği saygı görüyordu. Böylece Tanrı sevgisi insanlar arasında soylu ilişkiler kuruyor; işler de, bireyin niteliği ne olursa olsun, Elçiler arasında görülüyordu.
Benim uygarlığım Tanrı mirası olduğundan, bireylere saygı yoluyla "insan"a saygıyı oluşturdu.

İnsanlar arasındaki kardeşliğin kaynağını anlıyorum. İnsanlar, Tanrı da kardeştiler. Bir şeyde kardeş olunabilir yalnızca. İnsanları birleştiren düğüm olmasa, yan yana olur, ancak birbirine bağlı olmaz insanlar. İnsanlar tek başına kardeş olamazlar. Arkadaşlarım ve ben, 2/33 Grubu'nun "içinde" kardeşiz. Fransızlar Fransa'nın içinde kardeştir.

Benim uygarlığım Tanrı'nın mirası olduğundan, insanları, "insan"da kardeş yaptı.

Bana öğütlenmiş olan iyilikseverlik görevlerinin anlamını kavrıyorum. İyilik, birey aracılığıyla Tanrı'ya hizmet ediyordu. Birey ne kadar değersiz olsa da iyilik, Tanrı'ya karşı bir borçtu. Bu iyilik, ondan yararla-

nanı küçük düşürmüyor ve minnet bağlarıyla sıkıca bağlamıyordu; çünkü verilen şey, alana değil de Tanrı'ya veriliyordu. Bu tür verme, hiçbir zaman değersizliğe, aptallığa ya da bilgisizliğe saygı göstermek değildi. Doktor, en aşağılık vebalıya bakarken, yaşamını tehlikeye atmak zorundaydı. Tanrı'ya hizmet ediyordu o. Bir hırsızın başucunda uykusuz bir gece geçirmekle değerini yitirmiş olmuyordu o.

Benim uygarlığım Tanrı'nın mirası olduğundan, birey aracılığıyla iyiliği, Tanrı'ya armağan haline getirdi.

Bireyden istenilen alçakgönüllüğün derin anlamını kavrıyorum. Bireyi hiç alçaltmıyor, tersine, yükseltiyordu. Elçi rolünün ne olduğu konusunda aydınlatıyordu onu. Alçakgönüllülük, onu başkasına saygı yoluyla Tanrı'ya saygı göstermeye zorladığı için kendi benliğinde, başkasına saygı göstermeye, Tanrı'nın habercisi olmaya ya da Tanrı yolunda yürümeye zorluyordu. Yücelmek için kendi kendini unutmaya zorluyordu; çünkü birey kendi değeri yüzünden ululanırsa, yol, hemen duvara dönüşür.

Tanrı mirası olan benim uygarlığım, kendine saygıyı, yani kendine saygı yoluyla "insan"a saygıyı öğütlemiştir.

Şimdi Tanrı sevgisinin insanları neden birbirinden sorumlu tuttuğunu ve umudu neden bir erdem olarak zorunlu tuttuğunu anlıyorum.. Çünkü onların her birini, aynı Tanrı'nın elçisi yapıyor ve herkesin kurtuluşunu birbirinin eline veriyordu. Herkes, kendinden daha büyüğün ulağı olduğu için senin umutsuzluğa kapılmaya hakkın yoktu. Umutsuzluk, insanın içindeki Tanrı'yı yadsıması demektir. Umudun görevi şöyle açıklanabilir: "Kendini çok önemli mi sayıyorsun? Umutsuzluğunda ne kadar kendini beğenmişlik var!"

Tanrı mirası olan benim uygarlığım, herkesi tüm insanlardan sorumlu ve tüm insanları da her birinden sorumlu kılmıştır.

Birey, bir topluluğun kurtuluşu için kendini feda etmek zorundadır; ama bu budalaca bir hesap işi değildir. Birey aracılığıyla Tanrı'ya saygı demektir bu. Gerçekten de benim uygarlığımın "büyüklüğü şuradan gelir: Yüz madenci, yeraltında gömülü kalmış bir madenciyi kurtarmak için kendisini tehlikeye atmak zorundadır. Onlar, "insan"ı kurtarırlar.
Bu ışık altında, özgürlüğün anlamını kavrıyorum. Bir ağacın, kendi tohumunun, gücünün bulunduğu tarlada büyümesi özgürlüğüdür. İnsanın yükselmesine uygun iklimdir o. Elverişli rüzgârın esmesi gibidir. Yelkenliler denizde, rüzgârın lütfuyla özgür olurlar.
Böyle yoğrulmuş bir insan, ağacından, gücünden yararlanabilir. Kökleri nerelere kadar uzanmaz ki! Güneşte dal budak salsın diye hangi insan hamurunu emmez ki!

XXVII

Ama ben her şeyi berbat ettim. Mirası savurup dağıttım. "İnsan" kavramını çürümeye bıraktım.
Bireyler aracılığıyla sevilen bir Tanrı'nın dinini ve bu dinin insanlar arasında kurduğu ilişkilerin yüksek niteliğini korumak için benim uygarlığım çok büyük çaba ve akıl harcamıştı. "Hümanizma"nın tüm çabası bu amaca yöneldi yalnızca. Hümanizmanın kendine seçtiği tek görev, "insanın bireye oranla üstünlüğünü aydınlatması ve sürdürmesiydi. Hümanizma, "insan" doğru yola getirmeye çalıştı.
Ama "insan" söz etmek gerekince, konuşma sıkıcı oluyor, "insan", insanlardan ayrılıveriyor. Eğer yalnız taşlardan söz edersek, katedral konusunda özlü bir şey söyleyemeyiz. "İnsan"ı, insan nitelikleriyle tanımlamaya çalışırsak, "insan" üstüne önemli bir şey söyleyemeyiz. İnsancılık, önceden engellenmiş bir yolda çalıştı. "İnsan" kavramını, mantık ve ahlaka dayanan kanıtlarla kavramaya ve bu yoldan, bilinçlere aktarmaya çalıştı.
Hiçbir özlü açıklama, derin düşüncelere dalmanın yerini tutamaz. Varlığın birliği sözcüklerle aktarılamaz. İnsanlara, uygarlıklarında olmayan yurt sevgisi ya da toprak sevgisi gibi bulunmayan kavramları öğretmek isteseydim, onları coşkulandıracak hiçbir kanıt bulamazdım. Çiftliği, tarlalar, otlaklar, hayvanlar oluşturur. Bunların her birinin ve tümünün, birlikte çiftliği zenginleştirmek görevleridir. Ama çiftlik kavramında, unsurların incelemesiyle açıklanamayan bir şey vardır; çünkü öyle çiftlik sahipleri vardır ki topraklarını çok sevdiklerinden, onu kurtarmak için bütün varlıklarını harcarlar. Çiftliğin unsurlarını özel bir nitelikle soylulaştıran işte bu "şey"dir. Bunlar, bir çiftliğin davarı, bir çiftliğin tarlaları, bir çiftliğin çayırları olurlar...
Böylece "insan", bir yurdun, bir mesleğin, bir uygarlığın, bir dinin "insan"ı olur. Ama bu varlıklardan olmak için onları önce, kendi kendine kurması gerekir. Yurt duygusunun olmadığı bir yerde, hiçbir dil bunu aşılayamaz. "İnsan", ondan olmakla övündüğü varlığı, yalnızca eylemleriyle kurabilir kendinde. Bir varlık, dilin değil eylemlerinin etkisindedir. Bizim İnsancılığımız eylemleri küçümsedi. Denemesinde de başarısız oldu.
Bu alanda temel eylem bir ad aldı: "Özveri"ydi bu.
Özveri, ne bir organın çıkarılıp atılması ne de işkence demektir. Her şeyden önce bir eylemdir o. O, ondan olmakla övünülen varlığa kendini armağan etmektir. Bir çiftliğin ne demek olduğunu, yalnız benliğinin bir parçasını ona feda etmiş, onu kurtarmak için çarpışmış, onu güzelleştirmek için emek vermiş olan anlayabilir. O zaman gelir çiftlik sevgisi. Bir çiftlik, çıkarların toplamı değildir; bunu düşünmek yanlıştır. Verilen şeylerin toplamıdır o.
Uygarlığım Tanrı'ya dayandığı sürece, Tanrı'yı insanların yüreğine yerleştiren bu özveri kavramını koruyabildi. İnsancılık, özverinin bü-

yük etkisini gözden kaçırdı. "İnsan"ı eylemlerle değil sözlerle coşturacağını savundu.
İnsanların arasından "insan" imgesini koruyabilmek için elinde yalnız büyük harfle yazılmış o güzel sözcük vardı. Tehlikeli bir yamaçtan aşağı kaymak ve günün birinde "insan"ı, insanların ortalaması ya da tümünün simgesiyle bir tutmak tehlikesiyle karşı karşıyaydık. Katedralimizi, taşlarının toplamıyla karıştırma tehlikesine düşüyorduk.
Sonra da yavaş yavaş yitirdik mirası.
Bireyler aracılığıyla "insanın haklarını gözetecek yerde, toplumun haklarından söz etmeye başladık. "İnsan"ı küçümseyen bir toplum ahlakının kendini hissettirmeden yavaşça yerleştiğini gördük. Bu ahlak, bireyin neden kendini toplum'a feda etmesi gerektiğini açıklayacaktır. Ama söz oyunlarına başvurmadan, bütün bir toplum'un neden bir tek insana kendini feda etmesi gerektiğini açıklayamaz. Bir tek insanı haksızlığın hapishanesinden kurtarmak için bin kişinin ölmesi neden doğrudur? Bunu hâlâ anımsıyoruz ama gittikçe de unutuyoruz. Oysa büyüklüğümüz, her şeyden önce, bizi karınca yuvasından ayıran ilkededir.
Etkili bir yöntem yokluğundan, "insan"a dayanan hümanizmadan, bireylerin toplamı görüşüne dayanan o karınca yuvasına doğru kaydık.
Devlet ya da kütle dinlerine karşı koyacak nemiz vardı? Bizim, Tanrı'dan doğmuş o büyük insan imgemize ne oldu? Sözcükler, öz ve anlamdan öylesine yoksunlaşmıştı ki o imgeyi gözümüzde canlandıramaz olmuşlardı artık.

Yavaş yavaş "insan"ı unutarak, ahlakımızı, bireyin sorunlarıyla sınırlandırdık. Her kişiden, başkasına zarar vermemesini istedik. Her taştan, öteki taşa zarar vermemesini istedik. Taşlar bir tarlada darmadağınık durunca, birbirlerine zarar vermezler elbette. Ama bir şey kurmuş olsaydılar, kendi öz anlamlarını ondan alırlardı.
İnsanın eşitliğini savunduk durduk. Ama "insan" unuttuğumuzdan, neden söz ettiğimizi anlayamaz olduk artık. Eşitliği nereye dayandıracağımızı bilmediğimizden, kesinlikle açıklayamadığımız bu eşitlikten, gereğince yararlanamadık. Eşitliği, bireyler konusunda nasıl tanımlamalı; kabayla uysalı, aptalla akıllıyı nasıl ayırt etmeliydi? Maddeler konusunda nitelemek ve açıklamak gerekirse, eşitlik, bu maddelerin her birine aynı görevi, aynı yeri vermeyi gerektirir. Saçma olan da bu. Eşitlik ilkesi soysuzlaşınca, aynilik ilkesine dönüşür.
İnsanın özgürlüğünü savunduk durmadan. Ama "insan"ı unuttuğumuzdan, başkasına verilecek zararla kısıtlanan özgürlüğümüzü, belli belirsiz bir izin diye niteledik. Bunun anlamı yoktur; çünkü başkalarına dokunmayan hiçbir eylem yoktur. Kendimi sakatlarsam, asker olduğumdan beni kurşuna dizerler. Birey tek başına değildir. Kendini soyutlayan kişi, topluluğa zarar verir. Üzgün olan, başkalarını da üzer.
Böyle anlaşılan bir özgürlüğe karşı hakkımızı, içinden çıkılmaz çelişkilere düşmeden kullanamaz olduk. Hakkımızın hangi durumlarda geçerli olduğunu, hangi durumlarda olmadığını bilmediğimizden, ne

olduğu belirsiz bir ilkeyi kurtaralım diye, toplumun, özgürlüklerimizde yapmış olduğu kısıtlamalara ister istemez göz yumduk.
İyiliğe gelince, onu savunmayı bile göze alamadık. Gerçekten de eskiden, varlıkların temeli olan özveri, O'nun insan imgesi aracılığıyla Tanrı'yı kutsamak anlamına geldiği zaman, buna sadaka adı veriliyordu. Biz, birey aracılığıyla Tanrı'ya ya da "insan"a veriyorduk. Ama Tanrı'yı ya da İnsan'ı unutunca, yalnız bireye verir olduk. O andan sonra Sadaka, olmayacak bir davranış niteliği kazandı. Malların dağıtımında eşitliği sağlamak, bireysel keyfe değil topluma aittir. Bireyin saygınlığı, onun bir başkasının eli açıklığı yüzünden köle durumuna düşürülmemesini buyurur. Varlıklıların, varlıklarını korumalarının dışında, ayrıca varlığı olmayanların minnettarlığını istemeleri, akla aykırıdır.
Üstelik bizim sadakamız yanlış anlaşıldığından, amacından sapıyordu. Bireylere karşı yalnız acıma duygusuna dayanacak olsa, bize her türlü eğitici cezayı yasaklamalıydı. Oysa gerçek iyilik, bireyin ötesinde, "insan"a yönelik bir saygının uygulanması olduğundan, bireyi bir yana bırakıp, "insan"ı yüceltmeyi gerektiriyordu.
"insan"ı böyle yitirdik biz. "İnsan"ı yitirerek, uygarlığımızın bize öğütlediği o kardeşliğin de sıcaklığını yok ettik. Çünkü "insan", tek başına kardeş olamaz, bir varlığın içinde kardeştir. Paylaşma, kardeşliği yaratmaz. Kardeşlik, yalnız özveride düğümlenir. İnsanın, kendinden daha yüce bir varlığa, ortaklaşa yaptığı özveriyle düğümlenir. Ama her gerçek varlığın temeli olan bu ilkeyi küçümseyip kısırlaştırdığımız için kardeşliğimizi karşılıklı hoşgörüden ileri götüremedik.
Vermeyi bıraktık. Oysa yalnız kendi kendime vermeyi ileri sürersem, hiçbir şey almam; çünkü bir parçası olduğum hiçbir şeyi kuramam; bu yüzden den hiçbir şey olamam. Daha sonra benden onların çıkarı için ölmem istenirse, ölmeyi kabul etmem. Öncelikle kendi çıkarı, insana ölmeyi buyurur. Hangi sevgi gösterisi bana ölmemin karşılığını verir? İnsan bir ev için ölür, nesneler ve duvarlar için değil. İnsan bir katedral uğruna ölür, taşları için değil. İnsan bir halk uğruna ölür, kalabalık için değil. Eğer İnsan, bir toplumun kilit taşıysa, insan sevgisi için ölür. Yalnızca yaşamayı sağlayan bir varlık uğruna ölür insan.
Sözlüğümüz el değmemiş gibiydi hemen hemen; oysa gerçek özünü yitirmiş sözcüklerimiz, onları kullanmak istediğimiz zaman, bizi, içinden çıkılamayacak çelişkilere sürüklüyordu. Bu tutarsızlıklara göz yummak zorunda kalıyorduk. Yapı kurmayı beceremediğimizden, taşları tarlalarda karmakarışık bırakmak zorundaydık; neden söz ettiğimizi tam olarak anlayamadan, Topluluktan çekinerek söz ediyorduk; çünkü aslında hiçbir şeyden söz ettiğimiz de yoktu. Eğer topluluk bir şeyde düğümlenmezse, anlamdan yoksun bir sözcük olur topluluk. Bir toplum, bir varlık değildir.
Toplumumuz, hâlâ istenen bir şey gibi görünebiliyor, "insan", hâlâ saygınlığını koruyabiliyorsa, bunun nedeni bilgisizliğimizle ihanet ettiğimiz, ölmeye mahkûm uygarlığımızın pırıltılarını hâlâ üstümüze uzatması ve biz ne yaparsak yapalım, bizi yine korumasıydı.

Bizim artık anlayamadığımızı, rakiplerimiz nasıl anlayabilirdi? Bizde, yalnız o darmadağın taşları gördü onlar. İnsanı anımsayamadığımız için tanımlamayı bilmediğimiz bir topluluğa, onlar yeniden bir anlam vermeyi denediler.
Kimileri, birden, coşkuyla mantığın en ileri uçlarına gitmeye kalkıştı. Bu koleksiyondan, tam bir koleksiyon yaptılar. Taşlar, taşlara özdeş olmalıymış. Ayrıca her taş, tek başına kendini yönetmeliymiş. Kargaşa, insan dinini anımsıyor ama kesinlikle bireye uyguluyor onu. Bu kesinlikten kaynaklanan çelişkiler, bizimkilerden de beterdir.
Başkaları, tarlada darmadağınık duran bu taşları topladı. Kitlenin haklarını savundular. Bu çözüm doyurucu değil hiç. Çünkü bir tek insanın bir kitleye zorbalık etmesi nasıl katlanılmaz bir şeyse, kitlenin de bir tek insanı ezmesi, dayanılmaz bir şeydir.
Başkaları bu güçsüz taşlara el koydu ve onları bir araya getirerek bir devlet kurdu. Böyle bir devlet de insanları aşamaz. O da bir toplumun benzeridir. O, topluluğun, bireyin eline verilmiş yönetme gücüdür. Taşların toplamı içinde, ötekilerle aynı olduğunu ileri süren bir tek taşın yönetimidir bu. Bu devlet, bizim hâlâ kabul etmediğimiz ama kendisine doğru yavaş yavaş kaymakta olduğumuz bir Toplum ahlakını savunur; biz "insan" unutamamış olsaydık, bu ahlaka ancak O'nun anısıyla karşı koyabilirdik.

Bu yeni dine inananlar, toprak altında kalmış bir tek madenciyi kurtarmak için pek çok madencinin kendilerini tehlikeye atmasına karşı çıkacaklardır. Çünkü o zaman, taş yığınına zarar verilmiş olunur. Onlar bir, ordunun ilerleyişini yavaşlatacaksa, bir ağır yaralının işini bitireceklerdir. Toplumun çıkarını, aritmetik olarak inceleyeceklerdir onlar ve aritmetik yönetecektir onları. Bu insanlar, kendilerini daha yüce bir varlık içinde aşmayı beceremeyecektir. Sonunda da kendilerine benzemeyen bir şeyden tiksineceklerdir; çünkü kendilerinden ötedeki hiçbir şeyi kendilerinden saymayacaklardır. Her yabancı töre, her yabancı soy, her yabancı düşünce, onlara ister istemez bir hakaret gibi gelecektir, içinde eritme gücünden de yararlanamayacaklar; çünkü "insan"ı aralarına alabilmek için onu kesip budamak değil, onu, kendi kendine anlatmak, eğilimlerine bir hedef ve enerjilerine bir alan göstermek gerekir. Bir inancı aşılamak, kurtarmak demektir her zaman. Katedral, taşları içine alıp, olara bir anlam verir. Ama taş yığını hiçbir şeyi kendi içine alamaz ve benimseme yetisi olmadığından, onu ezer. Durum bu; ama suç kimde?
Ağır basan taş yığınının, darmadağınık taşlara üstün geldiğine şaşırmıyorum artık.
Ama yine de en güçlü benim.

Eğer kendimi bulursam, en güçlü benim. Eğer İnsancılığımız, "insan"ı yeni baştan onarırsa. Eğer toplumumuzu kurmayı başarırsak ve onu kurmak için en etkili olabilecek tek aracı, özveri'yi kullanırsak. Bizim

topluluğumuz, uygarlığımızın kurduğu biçimiyle. Çıkarlarımızın toplamı değil, verilerimizin toplamıydı.
Ben, en güçlüyüm; çünkü ağaç, topraktaki maddelerden daha güçlüdür. Onları içine alır. Ağaca dönüştürür toprak. Katedral, taş yığınından daha ışıltılıdır. Ben, en güçlü olanım; çünkü benim uygarlığım çeşitli öğeleri kesip budamadan, kendi birliği içinde düğümleyecek güce sahiptir. Kaynağı, gücüyle canlandırır; bir yandan da orada susuzluğunu giderir.
Hareket saatinde, vermeden önce kesinlikle almak istedim. İsteğim boşunaydı. O sıkıcı dilbilgisi dersinde de böyleydi. Almadan önce vermek ve oturmadan önce de inşa etmek gerek.
Benimkilere karşı olan sevgimi, kanımı akıtarak sağlamlaştırdım; tıpkı bir annenin sütünü vererek sevgisini sağlamlaştırması gibi. Gizem oradadır. Sevgiyi kurmak için işe özveriyle başlamak gerekir. Sevgi, sonradan başka özveriler de isteyebilir ve onları her türlü zaferde kullanabilir. İnsan, her zaman ilk adımı atmak zorundadır. Yaşamadan önce, doğmalıdır.
Görevimden, küçük köylü kızıyla ahbaplığımı ilerletmiş olarak döndüm. Gülümsemesi bana pırıl pırıl geldi; onda köyümü gördüm. Köyümde de ülkemi. Ülkemin arasından da öteki ülkeleri gördüm. Çünkü ben, "insan"ı kilit taşı olarak gören bir uygarlığın insanıyım. Norveç için çarpışmak isteyen 2/33 Grubu'ndanım ben.
Yarın Alias'ın beni başka bir göreve yollaması olasıdır. Bugün, inanç uğruna kör olduğum bir Tanrı'ya hizmet etmek için giyindim. Arras ateşi kabuğu kırdı ve ben gördüm. Benim yanımdakilerin tümü de gördü benim gibi. Demek ki şafakta havalanırsam, neden hâlâ savaştığımı anlayacağım.
Ama gördüğümü anımsamak istiyorum. Anımsamak için basit bir duaya ihtiyacım var.

"İnsan"ın bireye üstünlüğü, evrenselin özele üstünlüğü için savaşacağım ben.
Ben, özele tapmanın, özel zenginlikleri yüceltip birbirine bağladığını ve tek gerçek düzen olan yaşam düzenini kurduğuna inanıyorum. Bir ağaç, kökleri dallarından farklı olsa bile düzenlidir.
Ben, özele tapmanın yalnız ölüm getirdiğine inanıyorum; çünkü o, düzeni benzerliğe göre kurar. Varlığın birliğini, parçaların özdeşliğiyle karıştırır. Taşları sıralamak için katedrali yıkar. Bu yüzden, özel bir töreyi, öteki törelerin yerine, özel bir ulusu öteki ulusların yerine, özel bir düşünceyi öteki düşüncelerin yerine zorla koymaya kalkışan herkesle savaşacağım.
Ben, "insan" üstünlüğünün, bir anlam taşıyan tek eşitliği ve tek özgürlüğü sağlayacağına inanıyorum. Ben, insan hakları eşitliğinin, birey haklarına saygıyla gerçekleştirileceğine inanıyorum. Ben özgürlüğün, "insanın yücelmesi özgürlüğü olduğuna inanıyorum. Eşitlik, özdeşlik değildir. Özgürlük, bireyin İnsan'a karşı yüceltilmesi değildir. Ben,

"insanın özgürlüğünü bir bireye ya da bireyler kütlesine tutsak etmek isteyen herkesle savaşacağım.

Ben, uygarlığın "iyilik" adını verdiği şeyin "insan"ın yönetimini sağlamak için yapılan özveri olduğuna inanıyorum. İyilik, bireyin yetersizliği arasından "insan"a verilen armağandır. İyilik, "insan"ın temelini oluşturur. Ben, bendeki iyiliğin, düzeysizliğe saygı olduğunu öne sürüp, "insan"ı kınayan ve böylece bireyi sonsuz bir düzeysizlik içine tutsak edecek olanlarla savaşacağım.
Ben, "insan" için savaşacağım. Düşmanlara karşı.
Ama aynı zamanda da kendime karşı.

XXVIII

Arkadaşların yanına gittim. Hepimiz, buyruk almak için gece yarısına doğru buluşacaktık. 2/33 Grubu'nun uykusu var. Büyük yangının alevleri kora dönüştü. Grup hâlâ ayakta gibi görünüyor ama aldatıcı bu. Hochedé üzgün üzgün ünlü kronometresine bakıyor.
Penicot, bir köşede, ensesini duvara dayamış, gözlerini yummuş. Bir masanın üstüne oturan Gavoille, bacaklarını dalgın bakışlarla sallıyor; ağlayacak bir çocuk gibi yüzünü buruşturmuş. Azambre, bir kitap üstüne eğilmiş sallanıyor. Tek canlı duran, yüzü korkulacak kadar sararmış olan Binbaşı, bir lambanın altında, elinde kâğıtlarla Geley'le tartışıyor. Buna "tartışma" demek doğru değil. Binbaşı konuşuyor yalnız. Geley başını sallayıp: "Evet ya da hayır", diyor. Geley, bu "evet, hayır"a dört elle sarılıyor, "Evet, elbette"ye... Boğulan birinin kurtarıcısının boynuna sarılması gibi sarılıyor Binbaşı'nın sözlerine sıkıca. Alias'ın yerinde olsaydım, sesimin tonunu değiştirmeden: "Yüzbaşı Geley... Şafak vakti kurşuna dizileceksiniz," derdim. Sonra da Geley'in yanıtını beklerdim.
Grubumuz üç gündür uykusuz, kâğıttan şato gibi duruyor ayakta.
Binbaşı kalkıyor, Lacordaire'in yanına gidiyor, belki de satrançta yendiğini gördüğü bir düşten uyandırıyor:
"Lacordaire... Şafaktan önce hareket edeceksiniz. Çok alçaktan uçuş görevi."
"Peki Binbaşım."
Lacordaire yine yerine oturuyor. Dışarı çıkan Binbaşı, Geley'i, oltanın ucundaki ölü balığı çeker gibi ardı sıra çekiyor. Üç gün değil, belki de bir haftadır yatmadı Geley. O da Alias gibi kendi savaş uçuşlarını yönetmesinin dışında, Grubun sorumluluğunu da omuzlarında taşıdı, insan direncinin de bir sınırı vardır. Geley bunu çoktan aştı. İşte boğulanla kurtarıcısı, ikisi birden hayalet buyrukların ardına düşüyorlar.
Vezin, kuşkulu kuşkulu yanıma geldi. Uyurgezer gibi ayakta uyuyan Vezin:
"Uyuyor musun?"
"Ben..."

Ensemi bir koltuğun arkalığına dayamıştım; çünkü bir koltuk bulmuştum. Ben de uyukluyordum; ama Vezin'in sesi beni tedirgin ediyor:
"Bu işin sonu kötü bitecek!"
Bu işin sonu kötü bitecek... "A priori" yasak... Kötü bitecek...
"Uyuyor musun?"
"Ben... Hayır... Neyin sonu kötü bitecek?"
"Savaşın."
Yeni bir şey bu! Uyku iyice bastırıyor. Belli belirsiz yanıt veriyorum:
"..Hangi savaş?"
"Nasıl, hangi savaş?"
Bu konuşma fazla uzamayacak. Ah! Paula, Hava Gruplarının Tyrol'lü dadıları olsaydı, 2/33 Grubu çoktan yatakta olurdu!
Binbaşı, fırtına gibi kapıyı açıyor:
"Karar verildi. Taşınıyoruz."
Arkasında Geley duruyor, iyice uyanmış. "Evet, elbette"lerini yarına saklayacak. Bu gece de çok yorucu angaryaları yerine getirmek için kendisinin bile farkında olmadığı yedek güçlerini kullanacak.
Biz kalkıyoruz. "Ya... Peki..." diyoruz. Ne diyebiliriz ki?
Hiçbir şey demeyeceğiz. Taşınma işini gerçekleştireceğiz. Yalnızca Lacordaire, görevini yerine getirmek, uçmak için şafağı bekleyecek. Eğer geri dönerse, yeni üsse gelecek doğruca.
Yarın da bir şey söylemeyeceğiz. Yarın, tanıklara göre yenilmiş insanlar olacağız. Yenilenler susmak zorundadır. Buğday taneleri gibi...

TOPLU ESERLERİ

SAINT EXUPÉRY

Türkçesi: Nuriye Yiğitler - Halil Gökhan

GECE UÇUŞU
GÜNEY POSTASI
İNSANLARIN DÜNYASI
KÜÇÜK PRENS
SAVAŞ PİLOTU

kafekültür